

2. Cilt Hep kavgaydı yaşamım

SAKİNE CANSIZ (SARA)

HEP KAVGAYDI YAŞAMIM | SAKİNE CANSIZ(SARA)

hep kavgaydı yaşamım
2. Cilt

sakine cansız

Aram/Anı-Roman

Editör: Ulaş Güldiken

1. Baskı: Eylül 2014

Baskı ve Cilt:

Gün Matbaacılık

Reklam Film Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23/A

Küçükçekmece İstanbul

Tel: 0 (212) 580 63 81

ISBN: 978-605-4986-38-5

Aram Basım Reklam ve Yayıncılık

Sanayi Ticaret Limited Şirketi

Huzurevleri Mah. Sıtkı Göröl Cad. Kurdi"Der Binası Kat3/3

Kayapınar / DİYARBAKIR

Tel: 0 412 238 30 71

email: info@aramyayinevi.com

www.aramyayinevi.com

hep kavgaydı yaşamım
2. Cilt

sakine cansız

Aram/Anı-Roman

Önsöz

Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesinin ilk nüvelendiği Dersim’de Özgürlük hareketine katılan ve katledildiği 9 Ocak 2012 yılına kadar kesintisiz olarak mücadelesini sürdüren Sakine Cansız’ın (Sara) 1996 yılında yazmaya başladığı bu kitap belki de kadın bakış açısıyla Özgürlük hareketinin anlatıldığı ilk kitaptır.

Kitabın birinci cildi Sakine Cansız çocukluğundan yakalandığı döneme kadar olan bölümü içeriyordu.

Bilindiği gibi Dersim’den başlayarak, İzmir, Ankara, Bingöl, Elazığ hattında 1977 ile 1979 arasında ilk kadın çalışmalarını yürüten, örgütleyen, birçok kadının Özgürlük Hareketi saflarına katılımını sağlayan önder bir kişiliktir Sakine Cansız.

PKK’nin kuruluş kongresine katılan az sayıda kadından birisidir aynı zamanda.

Çalışma yürüttüğü süreçte, en büyük kadın toplantıları yine onun tarafından örgütlenilmiş ve gerçekleştirilmiştir. 1979 yılında 80’in üzerinde kadınla gerçekleştirilen toplantı sonrası, birçok genç kız mücadele katılmış, yine birçok kadın Özgürlük Hareketi’nin çalışanı, sempatizanı veya taraftarı olmuştur.

Kadınsız bir mücadelenin eksik kalacağını gören Sakine Cansız bu boşluğu yürüttüğü çalışmalarla doldurmaya çalışmıştır.

O sürece kadar ne Türkiye sol örgütlerinde ne de Kürt ilkel milliyetçi örgütlerinde özgün kadın çalışması mevcuttur. Ne zaman ki Özgürlük Hareketi Sakine Cansız şahsında böyle bir çalışmaya başlamıştır, o zaman birçok örgüt de buna paralel özgün kadın çalışmaları yürütmeye çalışmıştır. Ama hiçbiri Sakine Cansız kadar başarılı olamamıştır.

Kitabın ikinci cildinde; Sakine Cansız, tutuklanışından itibaren, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Amasya ve Çanakkale cezaevlerindeki

dönemlerini ve özellikle Diyarbakır cezaevindeki destansı direnişleri anlatıyor. Zindanda kadın olmanın ne menem bir şey olduğu, Kürt olmanın, devrimci olmanın, onurlu olmanın nasıl bedeller vererek sağlandığını tüm çıplaklığıyla anlatılıyor bu ciltte. Her şeyden önemlisi de insanlık düşmanı bir rejimin, en sadist, en gaddar, en faşist temsilcisi olan Diyarbakır cezaevi müdürü yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım'ın PKK'li kadın devrimcilere yaklaşımı çarpıcı örneklerle enine boyuna irdeleniyor.

Sakine Cansız, 7 Mayıs 1979'da Elazığ'da bir evde iki yoldaşıyla birlikte polis tarafından yakalanmıştır. Elazığ'da 1800 Evler mahallesindeki Zirai Donanım Müdürlüğü o süreçte bir işkence merkezi olarak kullanılmaktadır. Burada günlerce işkencelerde kalmasına rağmen, ağzından bir kelime alamamıştır işkenceciler. Ama oyuna getirilir, zayıf düşmüş bazı kişilikler tarafından. Siyasi savunmaya başlar sonrasında. Bazı şeyleri kabul eder. Ama hiç kimsenin adını vermez. Çünkü o "ser verip de sır vermeyen" yiğitlerin hikayeleriyle büyümüştü. Ve öyle olacaktı da. Ahdı vardı. Asla düşmanına boyun eğmeyecek, hep başı dik duracaktı. Ve öyle de yaptı.

Önce Elazığ ardından da Malatya cezaevine götürüldü Sakine Cansız. Daha sonra Diyarbakır cezaevine... Esat Oktay Yıldırım karşıladı kapıda karşıladı onu. Esat ki, 'kadın çığılığının kendisi için en güzel melodi!' olduğunu söyleyecek kadar sadist bir subaydı. Cezaevinin tek sorumlusu ya herkesin önünde diz çökmesini, boynunu bükmesini isterdi. Ama karşısındaki Sakine Cansız'dı. O, hiç kimsenin önünde eğilmez, boynunu bükmezdi.

Esat'la ilk tanışmaları şöyle olmuştu;

"İsmin ne."

"Sakine."

"Türk müsün, Kürt müsün?"

"Kürdüm."

Şak bir tokat. Sonra tekrar tokat atar ve sorar Esat "Türk müsün Kürt müsün?" Sakine Cansız, "Ben devrimciyim her şeyden önce. Devrimcilikte milliyet ayrımı o kadar önemli değil, ama ben Kürdüm. Türk olsaydım kuşkusuz Türküm derdim," der. Tabii Esat alış-

kın değil böyle dik duruşlara. Bir PKK'lilerde görüyor böyle tavırları. Onlara baş eğdiremiyor. Ama ilk kez bir PKK'li kadınla karşılaşıyor. Onun başını eğecek illa ki. Tek amacı bu!

“Vay vay vay!” diyor Esat. Ciddileşiyor. “Hayır, Kürt lafını duymayacağım. Yatırın bunu,” diyor askerlerine. Hemen falakaya alıyorlar Sakine Cansız'ı. Ve elindeki copla vurmaya başlıyor. Bir, iki, üç, dört... on beş, on altı...

Bir ses duymak istiyor Esat... Bir çığlık... Bir yalvarma... Duysa belki bırakacak. Ama hiçbir ses duymuyor. Duyulan sadece copun sesleri... Yirmi, yirmi beş, otuz... Artık kimse sayamıyordu vurulan copu... Bakıyor olacak gibi değil, ses gelmiyor, hırsıyla vuruyor da vuruyor. Gardiyanlar, askerler bile gözlerini kapatıyor bu manzara karşısında. Bayılıyor Sakine Cansız. İşte o zaman rahatlıyor Esat ve bırakıyor onu.

Sonrasını anlatmaya gerek yok. Diyarbakır vahşeti her yönüyle biliniyor. Fakat Diyarbakır'da bir kadın ve devrimci olmak, hem de onurlu bir Kürt kadın devrimci olmak çok daha büyük vahşeti yaşamak demektir. İşte Sakine Cansız bu vahşeti her boyutuyla yaşayan, ama asla düşmanın önünde boynunu eğmeyen, dik ve onurlu duran bir devrimcidir. Bu sebeple ismini çağdaş Kürdistan tarihine onurlu bir şekilde yazdırmıştır.

Bir iddiası vardır Sakine Cansız'ın Diyarbakır zindanında. Asla buradan kadın itirafçı çıkmayacak! Ve bunu başarıyor... Ne Esat Oktay ne de diğer faşist subaylar kadın koşullarından itirafçı çıkaramıyorlar... Kıyasıyla bir mücadele yaşanıyor ve kazanan Sakine Cansız oluyor...

İkinci cildini yayınladığımız bu kitap, Sakine Cansız'ın anlatımıyla çağdaş Kürdistan tarihinin zindan boyutudur. Kadınların zindandaki direnişlerinin, acılarının, öfkelerinin, dışı vurumudur.

İlk ciltte nasıl ki hiçbir kaygı taşımadan her şey olduğu gibi anlatılıyorsa, ikinci ciltte de anlatım aynı şekilde devam etmektedir. Zindan gerçekliği, hele hele kadınların zindanda yaşadığı direniş bu cildin temel konusu oluyor.

İnanıyoruz ki, bu kitabı okuyan herkes Diyarbakır cezaevinde Kürt olmanın, Kürt kadını, PKK'li devrimci bir kadın olmanın

nasıl bedeller istediğini ve Sakine Cansız'ın bu bedelleri ödeyerek nasıl efsaneleştiiğini daha yakından öğretecektir.

Diyarbakır'ı bir de Sakine Cansız'dan, Sara'dan dinlemeliyiz... Çünkü O tutsak yoldaşlarının söylemiyle Diyarbakır'ın tanrıçasıdır.

Aram Yayınevi

düşmana gafil avlanmıştık

7 Mayıs 1979 sabahı. Ortalık sessiz. Çevre caddelerde arabalarseyrek çalışıyordu. 1800 Evler'e giden yolda sadece biz vardık. Baskına gelen polis arabaları dışında başka araç yoktu.

1800 Evler şehir dışında bir semtti. Şehrin çıkışında, Malatya yolu üzerinde, genellikle Dersim ve ilçelerinden göçerek gelen işçi, emekçi ailelerden oluşan yoksul semtlerden biriydi. Son yıllarda kurulmuştu. Bir nevi gecekondu mahallesiydi. Çalışmalarımızın kapsamına aldığımız bir yerdi. Eğitim, çeşitli toplantılar, propaganda-ajitasyon, bildiri dağıtma, afişleme gibi faaliyetlerimiz burada da oluyordu. Küçük çapta bazı birimlerimiz de oluşmuştu. Sosyal yapı olarak işlenmeye açıktı. Arada biz de gelip giderdik. Genç kızların ilgisi geliyordu. Öğrenci kesim içinde taraftar, sempatizan çevre vardı. Hilvan gibi yerlerdeki gelişmeler, feodal çetelere karşı direnişler, yine Elazığ'daki eylemlilikler, faşist odaklara devrimci şiddet temelindeki yönelimlerimiz genelde halk içinde, özelde de gençlik çevresinde ilgi ve sempatiye yol açmıştı.

Ne var ki, 1800 Evler'e bu defaki gidişim farklıydı. Aynı semt içinde bir yere götürüleceğimizi sanıyordum. Polis arabaları hızla ana caddeyi geçerek yolun hemen üst tarafında, üzerinde kocaman harflerle 'Zirai Donanım Müdürlüğü' yazılı olan binanın olduğu tarafa saptılar. Semt daha yukarıda kaldı. Bu bina sapa bir yerde, in cinin bile top oynamadığı bir yerdi adeta. Öyle ya, duvarları aşan insan çığlıklarını kimse duymamalıydı!

Bizi yakalayan polisler keyifliydi! Çatışmasız, risksiz bir baskın gerçekleştirmişlerdi. Üstelik ev, ihbar edilerek kolaylık sağlanmıştı. Elllerinde, çözülenlerden aldıkları bilgiler de vardı. Yani operasyonun ilk seansını pek başarılı götürmüşlerdi. Birkaç kişiyle başlatılan tutuklama giderek alanda çalışma yürütenlerden önemli bir

bölümünü kapsamıştı. ‘Yabancı’ kadrolar çoktandır polisin arama listesindeydi. O günlerde elimize geçen bir listede isimlerimize rastlamıştık. Demek ki polis bir süreden beridir bu işin peşindeydi.

En çok tedbir almamız gereken bir dönemde, yakalanmaların peş peşe olduğu günlerde, aynı evleri randevu yerleri olarak kullanmak, hâlâ alanda olmak acaba hangi mantığa sığardı! Düşmanın fiili yöneliminin tesadüfi olmadığı, bazı kişilerin gözaltına alınmasının rastgele olarak görülemeyeceği açıktı. Bütün bunları sözle dile getirdiğimiz halde, pratikte ciddi tedbirler almamamız ya da aldığımız tedbirleri süreklileştirmememiz bize pahalıya patlamıştı. Çalışmaların genişliğine yayıldığı ve en çok ihtiyaç duyulan bir anda böyle bir sonuç kolayca sindirilemezdi.

Polisler eve baskın yaptıkları andan itibaren bunun yarattığı etkiyi yaşadım. Bir hataydı, bir suçtu, bir gafletti. Tek kelimeyle korkunçtu! Bu kadar kolay, bu kadar tedbirsiz düşmanın eline düşmek gerçekten korkunçtu. Lanetler yağdırmak rahatlatmıyordu. Her üçümüzün de gözlerinde buna öfke vardı. Ancak düşmanla karşı karşıyaydık. İçte fırtınalar kopsa dahi, onu moral çöküntüye dönüştürmemek ve gediği büyütmeden bekleyen zorlu savaşa moral, iradi ve bilinç düzeyiyle hazır olmak görevi, bunun gerekliliği her şeyden önemliydi. Adım adım bu savaşın içine giriyorduk. O saatten itibaren ilk bakış, ilk söz, mimikler, ses tonu, duruşu vb her şeyinle bir bütünsün. Düşman her şeye dikkat ediyordu, nereden zayıf nokta bulursa oradan vuracaktı çünkü.

“üstümüzde bir şeyler unutmayalım”

Arabalar büyük bir gürültüyle binanın ön bahçesinde, kapıya yakın bir yerde durdu. Polislerin iner inmez koşuşturmaları, ilginç şekilde nara atmaları bir anda hareketlendirdi ortalığı. Kendi deyimleriyle ‘şenlik’ vardı. İlk anda üçümüzü bir odaya aldılar. Yerlerde su birikintileri vardı. Zemin meyilli, sopalar, araba tekerleği, sağda solda kirli bez parçaları ve bir de sandalye vardı. Normal bir bekleme odası olmadığı belliydi. Bizden önce işkence yapılmıştı burada.

Ortalıkta duran aletler falakada kullanılmıştı. Bezler gözbağydı. El ayak bağlamada kullanılmıştı. Ama tekerleğin henüz neye ya-

rayabileceğini kestirememiştim. Zaten bunları düşünecek durumda da değildik. Ben hemen ceplerimi kontrol ettim. Sabah evde imha edemediğim, ‘Çiğner yutarım’ diye üzerime aldığım küçük notları çıkarıp, ufak parçalara bölüp ıslak bezin içinde iyice ezdim. Eve kadın polis getirmediikleri için üstümü aramamışlardı ama şimdi böyle bir yere getirebilirlerdi. Bu yüzden son kez gözlemlerle birbirimize ‘üstümüzde bir şeyler unutmamalıyız’ uyarısı yaptık. Hamili sikkindi, şakakları oynayıp duruyordu.

“Evde ciddi bir şey var mıydı? Ele geçen bir şey yoktu, değil mi?” diye sordu.

“Hayır,” dedim.

Evdekilerin haberi yoktu; ben kapıyı açmadan önce bazı şeyleri yakmış, bazılarını da mutfak penceresinden atmıştım. Evde sadece bir adet ‘Bolşevik Parti Tarihi’ kitabı ve teksir makinesinin, daktilonun bazı ufak tefek malzemeleri ele geçmişti. Teksir kağıdı, teksir boyası ve karbon kağıdı ile bir miktar normal kağıt vardı. Daktilomuzun malzemeleriydi hepsi! Teksir olduğunu ispatlayamazlardı onlarla. Daktilo da normalde her evde bulunabilirdi, bundan dolayı bir şey elde edemezlerdi diye düşünüyordum. Tabii kağıtların içinde ‘Yiğit Halkımıza’ başlıklı ve birkaç cümlesi de yazılı bir bildiri metni olduğunu henüz bilmiyorduk. Bu yüzden sorunun bu yanını fazla önemsemiyorduk. Sorun çok daha başkaydı.

Düşman alandaki örgütsel yapımıza direkt yönelmişti. Üstelik Şahin Dönmez de alandaydı ve dışarıdan daha başka arkadaşların gelme ihtimali vardı. Bölge komitesinden biz üç kişi düşmanın elindeydik. Ali’den sonra Hamili ve ben, yine alt komiteden birçok arkadaş vardı. Sağır Metin ve Hüseyin Topgüder dışarıdaydı. Gerçi, Hüseyin Antep tarafına kaymıştı ama eğer tedbir alınmazsa diğer birçok kadro yakalanabilirdi. Kimsenin bilmediğini, çıkaramayacağını sandığımız ev açığa çıkmış ve biz yakalanmıştık. Bir de çözüme vardı. O halde bu genişleyebilirdi.

Bu kadar şey olurken, Şahin çok rahattı. Normalde arkadaşların evlerinde kalıyordu. Oraları herkes tanıyordu. Örgüt evini gösteren, oraları haydi haydi gösterirdi.

Rıza Sarıkaya'yla olan son tartışmalarımızı anımsadım. Ne kadar da hırçınlaşmıştı. Oynayanlar kötü oynamaya çalışıyordu. Her yerde farklı yöntemlerle, farklı tiplerle sonuç almayı planlamışlardı. Antep, Dersim sonra da Elazığ'da karışıklık yaratmak istiyorlardı. Elazığ'da bu oyun tutabilir miydi? Üst komite tümünden 'yabancı' kadrolardan oluşuyordu onlara göre. Dışarıdan gelen 'yabancılar'dık! Belli rahatsızlıkları, sorunları olan tiplerin dikkatini buna yöneltmek zor olmazdı.

Rıza, Dev-Genç çevresinden bize gelmişti. Elazığ'dan ayrılan yerli bazı kadrolar dışında, eski bir kadro adayı sayılırdı. Buna rağmen hep 'ikinci planda' olmayı yediremiyordu. Dar, kariyerist yaklaşımları onu kötü bir noktaya ve çok yanlış bir yarışa götürüyordu. Bunları tartışarak, yanlışları, yanlışları doğru değerlendirerek sorunu çözmeye çalışmıştık ama o sorunu yokuşa sürmüştü. En son Cemil arkadaş geldiğinde konuşmuş, sorunu bir yönüyle çözmüştük. Geçici olduğu her halinden belliydi. Başka alanlarda ihtiyaç olduğu ve Rıza'nın oralara gidebileceği gündeme getirilmişti. Biraz zaman kazanmak ve onu da daha iyi anlamak için bu yaklaşım olumluydu ama kendisi hemen tepki göstermişti. İşte Rıza, böyle bir süreçte düşman tarafından yakalanmıştı. Belki de düşman bu rahatsızlığını çeşitli kanallarla fark etmişti. Elazığ'da birçok ajan, muhbir vardı. Grupların çalışma ve hareket tarzları alabildiğine açıktı ve her şey düşmana çabuk ulaşıyordu. Çok emin olmasak da bu yönlü şüphelerimiz vardı. Rıza yakalandığında yorumlarımız bu yönlüydü.

Birbirimize ifade konusunda yeniden hatırlatma yapmamız biraz da endişeyi ifade ediyordu. Olanlar iç açıcı değildi. Toplu yakalanmalar birçok yönüyle kötüdür, dezavantajdır. Birinin bir hatası, zaafı, düşmanı cesaretlendirir. En önemlisi de düşman böylesi yerlerde herkesi yalnızlaştırmayı, tek tek düşürmeyi, birbirine karşı kullanmayı esas alır. Hüseyin bir hafta önce gözaltına alınıp bırakıldığında bu konuda bazı bilgiler vermişti. Her birini ayrı yerlere tutup sorgulamışlar. Psikolojik baskı yanında, kişileri birbirine karşı kullanma, ifadeleri delil olarak kullanma düşmanın sorgu sisteminde yaygın kullanılan yöntemlerdendir. Kaba işkencelerden çok bunlar etkili olabiliyordu.

“çatı katından kaçma fırsatını yakalayabilirdik”

Polis baskını sırasında “Ev kime aittir?” sorusuna ilk olarak böyle yanıt vermiştim, yani hemen üstlenmiştim. “Ev bana ait, arada kardeşlerim, ailem gelip gidiyor. Zaten yeni geldim. Masraflarımı ailem karşılıyor. Ben de iş bulmaya çalışıyorum. Örgüt evi değil, benim herhangi bir siyasetle de bağım yok. İlerici, aydın bir insanım,” demiştim. Tabii polisler böyle emin, rahat konuşmama şaşırmışlardı. Bazıları da kafa sallamışlardı, “Hele bir gidelim ne olduğunu sana gösteririz,” der gibi pis pis sırıtanlar da vardı. İçlerinden biri baş komiserdi. Adını daha sonra bizi koydukları bir odanın kapısının arkasına yapıştırılmış olarak unutulan listeden öğrenecektim: Zafer Karaosmanoğlu. Birçok işkencecinin adını bu şekilde öğrenmiştim.

Komiser daha sakindi. Aslında o aradığını tam bulamamıştı. Evde daha fazla kişi bulabileceğini sanıyordu. İhbar öyle! Mutfaktaki kirli bardakların fazlalığı üzerinde de çok durmuşlardı. Büyük ihtimalle Şahin onların da bizimle birlikte olacağını düşünmüşler ya da başkalarını bekliyordular. Evde hem arama yaparak hem de birçok soruyu bir arada sorarak ilk tepkilerimizi ölçmüşlerdi.

İlk karşılaşmalar, ilk sınavlar, ilk saldırılar, ilk duyular, ilk hissetmeler hepsi de çok önemli. Hasını nasıl etkilemişsen sonraki gelişmelere de bu etki yansır.

Polisle ilk karşılaşmam İzmir’de olmuştu. Bornova işçi direnişinden dolayı alınmışım. O zaman da topluyduk. Ama şimdi çok daha farklı, kapsamlı bir yönelimdi. Örgütsel sorumluluk ağırdı. Örgütsel değerleri koruma, onlara zarar getirecek her şeyden sakınma, düşmanın her türlü yönelimi karşısında iradeyi, inancı ayakta tutma, bunların hepsi müthiş bir savaşı aynı zamanda. Üstelik en eşitsiz koşullarda savaşacaksın. Düşman her türlü tekniği, her türlü aracı kullanacak ve sen devrimci iradenle, inancınla bu savaşı yürüteceksin. ‘Direniş Savaşı’, ‘Kızıl Kayalar’, ‘Darağacından Notlar’ gibi birçok roman okumuştum, yazılanlar dehşet vericiydi. Akıl almaz işkence yöntemleri ve ona karşı yenilmeyen iradeler ya da eşsiz direniş örnekleri, kahramanlıklarla doluydu her birinde. Tümü de yaşanmış gerçeklerdi. Bunda hasını iyi

tanımak çok önemli. Düşmanını her yönüyle tanımışsan, onunla güçlü savaşmasını da bilirsin ve zafer bu temelde kaçınılmaz olur.

Geçen her an, her saniye ne kadar da önem kazanıyordu. Bir anda birçok şeyi bir arada düşünmek! Her şey çok çabuk ve kendiliğinden gelip usuna giriyor. O ana kadar hiç böyle hızlı, bu kadar şeyi bir arada düşünmemiştim. Demek ki bazı şeyleri ille de yaşamak gerekiyor! Veya sen yaşadıkça düşünceler, duygular anlam kazanıyor, somutlaşıyordu.

“O sabah kaçamaz mıydık? İki bina arasındaki o boşluk kullanılabilir miydi?” Olmaz mı düşünüyordum? Daha önce evde birkaç kez tahta parçasıyla denemeye çalışmışım, fakat tahta sağlam değildi. İyi bir tahta bulmak için de kimse uğraşmamıştı. Mutfak penceresinden karşı binanın mutfağına geçiş yolu fena bir fikir değildi aslında. Karşıdakiler Siverekli yeni evli bir çiftti ve anlayışlılardı. Kadına “Anahtar sorunu olursa ya da herhangi bir terslik çıkarsa o yolu deneriz,” dediğimde, “Olur,” demişti.

Eğer hazırlıklı olsaydık polisi oylar ve o binadan çıkabilirdik. Yine, çatı katı vardı. Lanet olsun! Birkaç dakika önceki araba seslerinden şüphelenip pencereden baksaydım, aynı şekilde çatı katından kaçma fırsatını yakalayabilirdik. Onlar merdivenleri çıkana kadar biz diğer binaya geçebilirdik. Gülaylardan farklı elbise, çarşaf giyer gibebilirdik. Ama ‘keşke’lerle olmuyordu artık! Bunlar güzel düşüncelerdi, hayal etmek bile güzeldi, oysa şimdi ortada kocaman bir gerçeklik vardı. Biz evde değil, 1800 Evler’de ve sorgu odasındaydık. Onları şimdi düşünmenin sırası değildi. O zaman yapsaydık ya! Kendime kızıyordum, bu kadar ucuz yakalanmamalıydık!

Çok geçmeden düşmanın düşünme fırsatı vermeme yöntemi, daha ilk saatlerde belli oldu. Düşünülenler, hayal edilenler, konuşulanlar, hepsi topu topu beş on dakikayı alıyor, bu süreyi geçmiyordu. Demek ki zaman önemli. Hem düşman açısından hem de bizim açımızdan. Onlar için boşa geçen her zaman, bizim için sağlıklı düşünme, kendini hazırlama süresidir ve kazanımdır. Tersine çevrilen her an, daha sonrasını da olumlu etkiler.

İlk olarak beni çağırdılar. Koridorun sağ tarafındaki son odalardan birine girdik. İçerisi dolu. Eve baskın yapan tüm ekip de hazır. Sırtı-

yorlar. Sanki arenada boğa güreşini seyredeceklermiş gibi bir görüntü var. ‘Seyirciler ve boğa hazır, fakat matador henüz ortalıkta yoktu!’

“Şimdi sıra bizde,” dedi biri.

teslim olanlar ihanet edenler direnenler vardı

Bir başkası, “Hele girişine bak! Bize nasıl kinle bakıyor.” Masadaki polis bir tutanak önüme uzattı ve “İmzala,” dedi. Okudum, birçok şey sıralanmış.

“İmzalamam. Benim evimde yakalanan şeyler belli, buraya farklı şeyler yazılmış. Evde imzalanan tutanak vardı,” dedim. Kağıdı ben de alaylı tarzda önlerine ittim. Buna öfkelenmişlerdi. Kimliğimi sorduklarında da bazı yerlerde alay eder gibi, küçümser gibi cevaplar verdim. Onları aşağılamak hoşuma gidiyordu. Belki bunu çok planlayarak yapmıyordum ama bazı sorulardan hakkımda bilgi aldıklarını, verilen ifadelere dayalı sorular sorulduğunu fark ettim. O noktada ciddiye almıyordum. Onların çok önem verdiklerine ben aldırılmaz gibi yaklaşıyordum. Bu da onlarda bir baskılanma oluştuyordu.

Bu ilk tanışma süresi kısa tutuldu. Gayet hızlılar. Soru biçimleri değişiyordu.

“Hakkında her şeyi biliyoruz. O evde Cemil Bayık, Metin, Şahin kalıyor. Akşam birlikteydiniz. O bardaklardan da sayınızın çok olduğu anlaşılıyor. Silahlar vardı, onları nereye sakladınız? Sen örgütün başlarındanısın, ‘Aydın, ilerici bir insanım,’ diyerek yutturamazsın! Hem bu ilericilik de neyin nesi? Ev örgüt evi.” Peş peşe birçok soru sordular.

Belli ki henüz neyi istedikleri net değil. Öğrendikleri şeyleri bir araya getirip, bundan yola çıkarak beni anlamaya, tanımaya çalışıyorlardı. Esas sorgulama değildi. Daha önce yakaladıkları arkadaşları sordular: Zeki Budak, Rıza Sarıkaya, AYTEKİN TUĞLUK, SAIM DURSUN, Hüseyin Taze ve Ali Gündüz’ü tanıyıp tanımadığımı sordular tekrar. Kimliklerini de gösterdiler arada. Ben hiçbirini tanımadığımı söyledim. Dediklerine göre ismi geçenler beni tanıyormuş ve görevimi söylemişler. Ali Gündüz üzerinde durdular daha çok.

“Dersim’den beni tanımış olabilir, Dersim küçük bir yerdir, duymuş da olabilir adımlı. Bu doğaldır,” dedim.

Hamili ve Ayten’e sıra geldi. Dersim’den tanıdığımı, Ayten’in komşumuz olduğunu ve Elazığ’a hasta olduğu için geldiğini belirttim tekrar. İfadeler mantıklı ve kesin dille söylendiğinde soru sormakta bir süre zorlandılar. Aynı şeyleri tekrar etmek zorunda kalmaları en çok kendilerini gerginleştirdi. Ama parmaklarıma bağladıkları kabloları akım verilmesiyle sağa sola savrulmam, duvarlara çarpmam, bağırtılarım hoşlarına gitmişti. “Sen gül, birazdan biz güleceğiz,” dedikleri şey buydu demek!

Arada su döküp tekrar akım vermeleri, daha çok sarsılmama neden oluyordu. Bağırtılarım giderek boğuklaşmaya başlamıştı. Çoraplarım ve ayakkabılarım da çıkarılmıştı ama falaka yapmıyorlardı. Elektrik verdikten sonra birkaç soru daha soruyorlardı. Beni rahat bırakmayacaklarını, iyi düşünmem gerektiğini söyleyerek ayrı bir odaya götürdüler.

Oda çok küçük, hücre tipi. Ama içeride lavabosu, çift katlı ranzalar, çok kirli, kanlı battaniye ve döşek vardı. Pencerelerin tabakalarını çivilemişlerdi, boyalı olduklarından birer duvar işlevi görüyordu.

Bir süre sonra bağırtılar gelmeye başladı. Erkek sesiydi. Hamili sorgulanıyordu. Zaman uzadıkça uzuyor, arada cop sesleriyle, elektrikten dolayı çıkan bağırtılar birbirine karışıyordu. Ayten’in sesi gelmiyordu. Ona fazla yönelmeyeceklerini düşünüyordum. Çünkü “Hastalığı nedir?” diye sorduklarında “Hamile,” deyivermiştim. Hamile olabileceğini söylemem iyi olmuştu. Evde söylediğimden kendileri de duymuştu. Ona işkence yapmak riskli olurdu. Kadın polis istediler, doktora götürüp emin olmak için. Kadın polis gecikince benim yanıma koydular Ayten’i. Böyle bir ifadeye hem güldük hem de Ayten biraz utanmış gibi oldu.

Düşmanla bu teke tek karşılaşmalar başarılıydı. Böylece biz de az çok düşmanın yönelim tarzını öğrenmiş oluyorduk. Ve daha işin başıydı. Düşmanın bizim hakkımızdaki acemiliği bir yana bırakılırsa, işi hemen oldu bittiye getirmek istemiyordu. Planlı, programlı hareket ediyorlardı. Ama düşmanla savaşım, sadece bir zaman dilimi

için bir olayla sınırlı ya da bir mekana, alana sığdırılma değildi ki! Yaşamın her anına hakim olmak, hepsi arasında doğru köprüler kurmak ve amaca uygun, onunla bağı asla koparmadan hareket etmek. Devrimciliğin de temel özelliği bu değil miydi? Düşman o güne kadar birçok grubu sorgulamış, hemen hepsi hakkında şu ya da bu şekilde bilgi sahibiydi. Devlet olarak halk hareketlerine, direnişlere, ilerici devrimci kıpırdanırlara karşı sömürgeci faşist yönelimleri namı diğer 70'li yıllardaki yöneliş hâlâ belleklerdeydi.

İdamlar, işkenceler, birçok katliam olayı devletin niteliğini ele veriyordu. 12 Mart döneminin sorgu sistemi kitaplara da yansımıştı. Teslim olanlar, ihanet edenler ve direnenler vardı. Kürdistan tarihindeki ihanetler ibret verici. Rayberlik yapanlar az olmamış. Kendi en yakınlarının kellelerini düşmana sunacak kadar insanlıktan çıkma, aşağılık duruma düşme düzeyinde ihanetler olmuştu. Bunlar eğitimlerde, derslerde anlatılır ve yol açtığı sonuçlar örnekleriyle verilir.

Kuşkusuz bunlar toplumsal gerçekliğimizin bir yanındı ama yeni durumların açığa çıkmasını engelleyememişti. Bütün yenilgilerde, başarısızlıklarda önemli rol oynadıkları doğrudu ama her şey bunlarla açıklanamazdı. Bunların etki gücü zeminin kendisini güçlü, yerinde örgütlemesiyle doğru orantılıdır. Direnişlerde, toplumsal başkaldırılarda sınıf öncülüğü, dayandığı temel önemliydi. Kürdistan'da çağdaş öncülük, örgütlülük ve savaşım koşulları '70'li yıllara kadar yoktu, yaratılamamıştı. Bu yüzden ihanetler yerel düzeyde direkt, geneli de birçok yönüyle etkilemiştir.

Mücadele tarihimizde o güne kadar 'geçici yol arkadaşları' olmuş, tökezleyenler, çeşitli şekillerde kendini dayatanlar çıkmıştı. Bundan başka Antep'te, ajan provokatör bazı oluşumların etkilediği, onlarla ilişkili olanlar çıkmış ve cezalandırılmışlardı. Dersim'de Tekoşin etkilemek istedi. En son Elazığ'da, daha doğrusu Malatya'da Celal Aydın vardı, söz konusu bu unsurlarla ilişkiliydi. Elimize geçen notları vardı. Malatya'da kaldığı sürece, içte gelişmeyi sağlayacak ne varsa hepsine yönelmişti, temel değerlerimizle oynuyordu. Örgütü geliştirmemek için ne gerekliyse onu yapıyordu. Ama bu çabuk fark edilmiş ve etkisizleştirilmişti.

Şahin de Karakoçan'a kadar gitmişti. Kendisi sadece çeşitli sorular sorup bilgi almak amacıyla gitmişti, diğer şeylere o karışmamıştı. Ali Gündüz olaydan sonra epeyce durgunlaşmış ve bir, iki gün farklı bir ruh halini yaşamıştı. Belki de ilk kez birini bu kadar yakından vuruyordu. Tabii ilk kez adam öldürmüştü! Kurşunu neye sıkıldığı önemliydi. Fiziki olarak birini yok etmek o kadar önemli değildi, herhalde bunun çelişkisini, iç muhasebesini yaşıyordu.

Devrimci intikamcılık sınıf bilincinin derinliğini gerektirir. Kını, intikamı, öfkeyi, sevgiyi gerçek temeline oturtmayan hiçbir yaklaşım hedefini bulmaz. Anlık, kısa vadeli olur etkileri, sonuç vermez. Bilincini, duygularını, istemlerini ideale bağlamayanın, onun yatağına akıtmayanın cesareti, erdemi ve güvenilirliği de olmaz.

“o ateş bir araya getirmişti bizi”

Her koşulda kişilikleri tanımak, açığa çıkarmak mümkündür. Hangi özellikte olursa olsun, mutlaka birbirinden farklı yanlar yansır. Yeter ki yaşanan her şeyin farkında olunsun, anlamı anlaşılmaya çalışılsın, neye yol açtığı bilinsin, kavransın. Ama tabii en iyi açığa çıkartıcı koşullar, durumlar da vardır. Ya da bu açığa çıkarmayı çabuklaştıran, netleştiren özellikler bir araya geldiğinde saklamaya, gizlemeye imkan yoktur. Her şey seni anlatır, her şey seni gösterir, her göz seni görür, her kulak seni işitir. Yürek atışlarından, kan renginden neler hissettiklerin duyulur, bilinir. Her şey seni ele verir! Çünkü sen o noktada yaşayan, insana özgü olan her şeyi boşaltmışsın. Boşalan bir kişilik!

Şahin'e bir türlü kanım ısınmamıştı. İçten, sıcak, doğallığında gelişen bir sevgi, saygı yoktu. Özellikleri ters, olumsuz etkileyen, soğukluk yaratan birçok kişilikle karşılaştım. Bu, karşılıklı doğal mesafeler oluşturuyordu. Ama bilinir, bizde o sürecin yoldaşlığı kanı ateşlerdi, yüreğe ateş düşürürdü, bağlılıklar ateş gibiydi. Çünkü yoldaşlığın temeli ateşti. O ateş bir araya getirmişti bizi. Her şey yoldaşlıktı, her şey bu ateşin yakıcılığında boy vermişti. Şahin de bu hareketin bir elemanıydı, Dersim'deki ilk arkadaş grubu içindeydi. O dönemde direkt, yakın ilişkilerimiz yoktu. Der-

sim'den çıktıktan sonra karşılaşmıştık. Daha doğrusu onu tanı-
mam biraz bu süreçte gelişti.

İlk etkilenim de önemlidir. İzmir İnciraltı toplantısındaki tavrı etki-
lemişti beni. Sonra Elazığ'da, Bingöl'de ilişki ve yaklaşım biçimleri bu
yargıyı derinleştirmişti. Şahin yüreğimin buz kısmıydı, yabancıydı, içten
bir yabancıydı. O ateşin sıcaklığı bulaşmamıştı ona. Kongre'deki hali
beni konuşturmuştu. Dönüşte yalnız Cemil arkadaşına açmıştım düşün-
celerimi. Kongre'de o anki rahatsızlığı ifade edememişim. Mimiklere,
birkaç yarım sesli sözcüğe sığdırmıştım tepkilerimi, hepsi o kadar!

Bu yüzden de onun yakalanması, bir felaketi duymuş gibi en-
dişe düşürmüştü yüreğime. Düşmanın eline geçmesine duyulan
bir tepkiden öteye bir şeydi bu. Kim olursa olsun düşmana esir
düşmesi can sıkıcıydı. Tedbirsizlik hâlâ devam ediyordu. Bizim ha-
tamızdan ders çıkarılmamıştı, alan terk edilmemişti. Şahin hâlâ o
evlerde niye dolaşıp duruyordu? Hem de deşifre olmuş evlerde!
Haydar Eroğlu'yla beraber, onların evinde, Fevzi Çakmak mahal-
lesinde yakalanmıştı. Bu, akıl almaz bir şeydi. Ama aklımı karıştı-
ran, beni rahatsız eden yan daha farklıydı.

O gün sabah beni 'adam akıllı' bir soruşturmadan geçirmiş-
lerdi. Aytekin, Zeki Budak, Rıza, Ali, Hamili'nin olduğu bir odada
falakaya çekmişlerdi. Onları seslerinden çıkarmıştım, belki başka-
ları da vardı. Gözlerim bağlıydı. Mutlaka onların da bağlıydı. "İle-
rici, aydınım" biçimindeki ifadem sürüyordu. Polisler baştan beri
inanmamışlardı. Başkalarının ifadeleri de vardı, onları da bana söy-
lüyorlardı. Bu kez inandırıcı olmak için direkt dinlettiriyorlardı.

Başlarda uzun süre sesimi çıkarmadım, cop darbesinin acıla-
rına dayanmak zor değildi. Coplarla bacaklarıma, bacak aralarım,
bele kadar nereye rast geliyorsa vuruyorlardı. İnsanın beynini
uyuşturan acılardı. Ama ne zaman ki bizimkiler konuşmaya baş-
ladı, çok ezik, çok zorlanarak söylenmiş sözler peş peşe sıralandı,
işte o zaman patladım. Hem onlara hem polislere küfür etmeye
başladım. Ama en çok da onlara küfür ediyordum. Bunlar siyasi
içerikli küfürler değildi tabii, ona da dikkat ediyordum.

"Hayvanlar! Ben sizi tanımıyorum. Sadece Hamili'yi tanıyo-
rum, onu da eşinden dolayı, mahalle arkadaşımıdır. Ali, Dersim

küçük bir yer olduğu için isim olarak beni tanıyabilir ama başka şekilde bir ilişkimiz yok. Hayvan oğlu hayvanlar! Eşek oğlu eşekler! Neden iftira atıyorsunuz?” Ve daha birçok küfürle bir anda ortalığı karıştırıyordum. Polisler pişman olmuşlardı çünkü o dayak ve küfürlerden sonra Rıza dışındakiler fazla tekrarlamadılar. Beni odadan çıkardılar. Kanama olmuştu, biraz da korkmuşlardı. Bazı şeyler işe yarıyordu demek! Soruşturmama her nedense oranın sorumlusu Zafer Karaosmanoğlu katılıyordu. Ve hep babacan rolünde. Sorular sorarak psikolojik savaş cephesinden vurmaya çalışıyordu. Kendisi işkencede yokmuş gibi yakınıyordu. Atletini getirip kanama için “Pamuk yok, bunu kullanır mısınız?” bile dedi.

Tek olarak, tek başına sorgulanmak bambaşkadır. Sadece düşmanınla karşı karşıyasın. Ama bu yüzleştirmeler, bir arada sorgulanmalar da nereden çıkmıştı? Rıza’yı anlamıştım, Ali’yi de bir ihtimal olarak düşünüyordum, peki diğerleri neden konuşmuştu? Bu kadar çabuk, bu kadar genişlemişti çözülme! Herkes aynı düzeyde çözülmemiş, çığırından çıkmamıştı ama bir tek söz, bir tek açıklama düşman için bir kozdu, kullanıyordu, herkesi etkiliyordu. Bu arkadaşlar bölge düzeyinde üst komitelerde yer alıyorlardı, onların her zayıflıkları direkt diğer yakalananları olumsuz etkilerdi.

Bir daha o şekilde beni götürmediler. Etkilenmişti arkadaşlar. Kendi yerlerine götürüldüklerinde Aytekin, “Bir daha karşımıza getirirlerse, ben konuşmam artık,” demiş. Hamili de etkilenmiş, üzül-müş. Ama düşman bazı zayıflıkları kullanacaktı, bu çok açıktı. Gariptir ama o ilk etkiden sonra ben de tam tersine “Keşke beni hep götürseler,” diyordum. Ve öyle olmuştu ki polis, birinin benim hakkımda bir şey konuştuğunu söylediğinde hemen “Karşıma getirin, yüzleştirin,” diye dayatıyordum. Bu dayatma aslında psikolojik olarak bir üstünlük konumunda tutuyor insanı. Kendine güven anlamına geliyor ve polis bu istemime tepkileniyordu. Yani bir anda avantaj olan bir durum, diğer bir anda tersi rol oynayabiliyordu.

Oysa o karşılaşmada moral bozucu şeyler vardı. Tümüyle bir güvensizlik yaratmasa bile, en çok inandığın, güvendiğin yoldaşların örgütsel ilişkilerini açıklamışlardı. Rıza ya da başkasını onayla-

maktı bu. Ama yine de çok kötümser değildim, bunları zayıflık olarak algılıyordum. Daha ileri götürmeyeceklerine inanıyordum. Öte yandan bu tepkiler beni daha çok cesaretli kılıyordu. “İnadına bir şey söylemeyeceğim! Benden bir şey alamazlar,” diyordum.

Ayten olumsuz etkilenmesin diye fazla ayrıntıları ona anlatmadım ama benden sonra onu da götürdüler. Onun hakkında da bazı şeyler söylenmişti. Yalnız ona dayak atılmıyordu, Hamili’ye karşı koz olarak kullanmayı daha yararlı görüyorlardı. Ayten de bu noktada tedirgindi.

O gün dolmuşlar, araba sesleri, yine hayvanca bağırtilar, şamata vardı. Böyle olunca yeni birilerinin geldiğini anlıyorduk.

Sabah erkenden alalacele bizi sorguya almaları hayra alamet değildi. Meğer bizim seslerimiz dinletirilmiş. İlk gelen için bu etkili bir psikolojik işkence olur. Kadın çılgılığı herkesi farklı etkiler. Kimilerinde düşmana karşı kine, öfkeye, yemine dönüşür, kimilerinde korku iliklerine kadar işler. Korkak ruh hali, içten içe yenilgiyi dalgalandırır.

İhtiyaç için tuvalete çıkarıyorlardı ama yürüyemiyordum. Bir koluma Ayten, diğer koluma bekçi giriyordu, öyle gidiyordum. Hemen sol tarafta ayrı bir sorgu odasının yarım aralanmış kapısından içeride oturmuş halde Şahin’e gözüm ilişti. Beni görür görmez dudağını ısırıldı ve korku, endişe dolu gözlerini iyice açtı. Bir anda görmüştüm bu halini. Aldırmıyor, ilgilendirmiyor gibi rahat yürüdüm. Kapının bilinçli açık bırakıldığı kesindi ve içeride başkaları da vardı. Polis onun psikolojisini mi ölçüyordu, yoksa Şahin’in yakalandığı müjdesini mi veriyordu bana? Her defasında “Yakaladık, elimizdeler! Cemil, Hüseyin Topgüder, Apo, hepsini yakaladık!” diyorlardı. Bu da bir baskı yöntemiymiş kuşkusuz.

Hiçbir şey bu kadar canımı sıkmamıştı. “Keşke başkası olsaydı da Şahin olmasaydı,” diyecek kadar Şahin’e karşı güvensiz bir ruh halim vardı. Bilinçaltımda kalmış bazı şeyler olabilir miydi? Hemen güvensizlik duymak ne kadar doğrudu? O kadar çok emin olduğum, güvendiğim bazı yoldaşlar konuşmuşlardı işte! Ama hayır, onlara yine de güvenim vardı. “Zayıflıklarını farklı noktalara vurdurmazlar,” diyordum.

Şahin nerede, hangi evde yakalanmıştı? Başka kimler vardı? Bunu bilmemek bir işkence gibi geliyordu.

İlginçti ama Şahin'in olduğu ortamlarda kendimde bir cesaret, bir güç, bir güven oluşurdu. İnsan bazen kendini bazı kişiliklerin yanında ezik hisseder, çekingen olur ya da ne bileyim hoş bir hava, ortak bir güven, insanı daha farklı şekilde huzurlu kılan bir yakınlık hisseder. Bazılarının yanında ürkek olur, kişilik yapıları endişe uyarıcıdır. Ortak bir ruh güzelliği bulamazsın. Ama hayır, bu tıpkı onunla karşı karşıya geldiğim İzmir ve Bingöl'deki ruh hali gibi. Onun örgüt kaygısı taşımadaki zayıflığı veya zaafı bir güvensizlik yaratıyordu. İşte o noktada örgüt kaygısını daha çok duyma, bu konuda daha duyarlı olma, onun sahip çıkmadığı anda sahip çıkma, savunma refleksleri uyanıyordu. O hali uyarıcı rol oynuyordu. Hele işkencehane gibi bir yerde en ufak bir korku, en basit bir çekingenlik, ikircikli ruh hali çok önemliydi. Onda sezdiğim her zayıflık bende güç haline dönüşüyordu. "O bunlarla düşmanı sevindirirse, ben de inadına düşmanı çatlatacak şeyler yaparım," diyordum. Hayır, bunları önceden düşünerek, tasarlayarak yapmıyordum, kendiliğinden oluyordu. Onu gördüğüm ilk anda da öyle oldu. Ayaklarımı yere basarken acı duyuyordum. Ama onu öyle şaşkın, öyle zavallı görünce yürüyüşüm değişmişti; daha dik başlı ve canlı yürümüştüm.

Aynı gün akşama doğru kaldığımız odaya bitişik yerde sorguluyorlardı. Polis buna 'öttürmek' diyordu. Sesler çok net geliyordu. Kulaklarımız duvarda dinliyorduk. Birkaç kez cop sesleri ve Şahin'in böğürtüyü andıran "Abi," sözcüğünün sık sık geçtiği sesleri duydum. Hepsi buydu! Şahin'in 'direnişi' bu kadardı! Ve ondan sonra başlamıştı anlatmaya. Arada dayanamayıp duvarı yumrukladığımda Ayten "Duyarlar," diye uyarıyordu. Ve belki de yaşamımda en çok küfür ettiğim anlardı. Zira başka bir şey yapamıyordum.

Yanılmamıştım. Zaten o alçağa hiçbir zaman güvenmemiştim, onu sevmemiştim. Haydar doğru söylemişti, Şahin belki de Dersim'deki o gözaltı sürecinde karakolu bombalama olayından dolayı birçok kişinin gözaltına alınıp sorgulandığı, işkence gördüğü dönemde hainleşmişti. Evet evet, o zaman da dayak yememişti, 'abi' diye hitap etmişti polislere. Sonraki süreçlerde örgüt sorumluluğunu göstermemesi, Kongre'deki tutumu. Ama acaba Başkan biliyor muydu? Çok sabırlı

yaklaşmıştı. Başkan hep sakindi. Kesin anlamaya çalışıyordu. Merkez'e seçilmişti üstelik hem de layık olmadığı halde! Diğer arkadaşlar kendilerini çekmeseydi, Şahin öyle yapmazdı. Öylesine çok hırs, ısrar, çirkin yarış neydi sahi? Şimdi bunları yorumlamanın ne yararı olacaktı? İhanet zıvanadan çıkmıştı, bunun yol açacağı sonuçlar önemliydi.

Kafam zonkliyordu. Anlattıkları öyle sıradan, salt kendi bazı çalışmalarını veya Elazığ, Dersim bölgelerini kapsamıyordu. Polisin işkencesi karşısındaki bir zayıflık biçimi de değildi. Kaldı ki polis işkence yapmıyordu. Fakat o her şeyi doğru, olduğu gibi anlatıyordu. Neden Elazığ'da bulunduğunu, ne zaman geldiğini, Ağrı'ya ne zaman gittiğini, neler yaptığını, tekrar Elazığ'a dönüşünü anlatması saatleri almıştı.

Ne olur, bari daha başka şeyler anlatmasa! Keşke Şahin'in yerine Cemil arkadaş ya da başkası olsaydı! Bu alçak düşmana cesaret veriyordu. Düşmanın hiç haberi yok ve bizi fazla tanımıyor. Diğer sol örgütlere benzetebilir ya da bilgisi olmadığı için soru bile soramazdı. Neden bu alçak Elazığ'dan çıkıp gitmedi yakalanmalar olduğu halde?

Sonra anlatımlarını genişletti. O kadar çok şey anlattı ki, polis sormadan konuşuyor, ayrıntılandırıyor her şeyi. Sıra Kongre'ye geldi. O ara deli olmuştum, kafamı duvarlara vuruyordum. Öfkeme hakim olamıyorum, bağırarak istiyor ama yapamıyordum. Sesim çıkmasın diye dudaklarımı ısırıyordum. Boğazım yanıyor, çatlayacak gibi. Ayten şaşırıyor, benim o halimden korkuyordu. "Bir delilik yapmayasın, adamlar fark etmemeli," diyordu. Ayten ihanetin bu kadarını, boyutunu bilmiyordu. Çözülme idi ona göre. Tabii konumu farklı, çok şey biliyordu. bir, iki kez onun inadına ben çıkıp "Partiliyim," diyeceğim ve "Savunacağım," dedim. Tabii bunlar başlangıçtı, daha nelerin olacağı tam belli değildi. Diğer arkadaşlar henüz durumun farkında değillerdi. Onların kaldığı yerden Şahin'in konuştukları duyulmazdı, aynı anda farklı odalarda süren sorgulamalar da oluyordu.

Evet, inanç, irade ve örgüt çıkarı neredeydi? Şahin'in iliklerine kadar ihaneti nereye gidiyordu? Düşman birkaç gün Şahin'in anlatımları nedeniyle diğerlerimizi bırakmıştı. Nasıl olsa Şahin herkesi anlatıyordu. Ama sorun sadece Şahin değildi, herkese ihanet ettirmek önemliydi, düşman bunu gerçekleştirmek isteyecekti.

Bir gün sabah dış bahçeden polis sesleri gelmesi üzerine ranzaya çıkıp pencereden dışarıya baktığımda, sıraya dizilmiş onlarca kişi gördüm. Polisler panik içerisinde, her biri bir yerden, “Çıkarın kimliklerinizi, üstünüzde hiçbir şey kalmayacak. Kalırsa iyi olmaz,” diyordu. Herkes ceplerindeki yere bıraktı. Hüseyin Taze, İlhan, Nail ve birkaç tanıdık daha vardı. Gözüm sıranın en sonundakine takıldı. İlk anda inanmadım, oradaki Cemil arkadaşı. Çok rahat, elleri arkasında, üstelik de takım elbiseli. Bir tek kravatı yoktu. Hem sevinmiş hem de üzülmüştüm. Bir kez daha “Keşke Şahin tutuklanmasaydı, Cemil arkadaş olsaydı, düşman böyle bilgi almazdı,” diye geçirdim içimden. Benimki de saçmalık! Kadroların tutsak düşmesi örgütü, mücadeleyi olumsuz etkilerdi.

Polis mahsus uğraşıyor, kimliklere bakıyordu. Avludan içeriye girip çıkan oluyordu. Dışarıdaki bazı polisler yan odadaki pencereye bakıyordu. Belli ki içeriden gösterenler vardı. İşte o an dua ettim içimden, “Ne olur, ne olur Cemil arkadaş tutuklanmasın,” dedim. Bir anda farklı duygular yaşıyordum. Şahin aklıma geldikçe başka bir şey düşünemiyordum.

Kısa bir süre daha bekletildikten sonra, içlerinde Hüseyin, Nail, İlhan ve Ercanların olduğu bir grubu ayırdılar, diğerlerine de “Haydi çabuk dolmuşa binin,” dediler. Polislere de onları Merkez’e götürme emrini verdiler. Bu ne demekti? Bırakılacaklar mıydı? En tehlikeli yer evlerdi. Demek ki tanıyamamışlardı. Cemil arkadaşın sürekli diğer tarafa bakması, yan duruşu, tanınmasını zorlaştırmış olabilirdi. Belki de vicdanlı davranıp söylememişlerdi. İlginç yorumlar geliyordu akla.

Aynı gün yakalananların da beni tanıdığını söylemesi üzerine sorguya alındım. Polisler sevinçli, “Yakaladık, Cemil Bayık, Hüseyin Topgüder elimizdedir. Bülbül gibi ötüyorlar, sen boşuna direniyorsun,” diyorlardı. O an Cemil arkadaşların Elazığ’ı terk ettiğini ya da yerinin sağlam olduğunu bilsem “Kuş beyinliler Cemil arkadaş gitti, onu kaçırdınız,” diyecektim. Onları çatlatmanın en güzel yolu bu olurdu. Ama kendimi zor tutuyordum. Ne kadar yalan söyledikleri daha iyi anlaşılıyordu. Zaman zaman benzer şeyleri söylerlerdi. İnanmasam bile bir ihtimal olarak düşünüyor ve bu rahatsızlık veriyordu.

pir ahmet hastanede şehit düştü

Günler sorgulu, işkenceli sürüyordu. Gözaltıların ardı arkası kesilmiyordu. Artık öyle ki, şüphelendikleri her insanı alıp evlere götürüyorlarmış. Ama UKO'cular, UKO dosyası ayrı! İsim benzerlikleri, uzaktan-yakından herhangi bir ilişkilisi varsa tamamdı! Bir gün isim benzerliğinden birini getirmişlerdi. İçeride ne kadar kalmış, ne kadar işkence görmüş bilmiyorduk ama bir gün boyu çıplak bir şekilde dışarıda, penceremizin önünde işkence yaptılar. Elektrikli, askılı, falakalı bir işkence seansı değildi ama organları, tüm vücudu üzerinde insanlık dışı şeyler yaptılar. Nerede aşağılık sözler varsa, nerede insanı rencide edici şeyler varsa hepsini yapmış ve sonra da bırakmışlardı. Öldü mü, kaldı mı belli olmadı. O dönemde ölümler de oluyordu. Örneğin bir adamı öleceğini bildikleri için son anda bırakmışlar ve adam evine gider gitmez ölmüş. Sonradan böyle birçok olay açığa çıktı.

Bizim ilk gözaltına alındığımız günlerde devlet hastanesi doktoru Musa Duman'a bir saldırı olmuştu ve yaralanmıştı. Bu olay nedeniyle gözaltına alınanlar da olmuştu. O doktor faşistti ve daha önce işkencede komalık olan Pir Ahmet Solmaz adlı TİKKO'cu bir devrimciye sağlam raporu vermişti. Ve Pir Ahmet o haldeyken, bu doktor polisi aklamıştı! Tabii Pir Ahmet hastanede şehit düşmüştü. İntikamı için eylem yapılmıştı. Bu eylemi de birilerine yüklemeye çalışıyorlardı.

Tabii Pir Ahmet hastanede şehit düşmüştü. İntikamı için eylem yapılmıştı. Bu eylemi de birilerine yüklemeye çalışıyorlardı.

Şahin'in ihaneti ile işkenceler at başıydı. Onun söyledikleri esas alınarak sorgulamalar yürütülüyordu. Bizim bitiştiğimizdeki sorgu odası her gün yeni işkencelere tanık oluyordu. Şahin ise farklı bir yerdeydi. Kaldığı yerden polislere haber vererek unuttuğu şeyleri söylemek üzere çağrılmasını istiyordu. Artık durumu diğer arkadaşlarca da biliniyordu. Tabii herkes şu ya da bu şekilde belli şeyleri kabul etmiş, üzerine almış veya ifadeyi onaylamıştı. Bu ruh haliyle Şahin'in durumunu sağlıklı değerlendirebilirler miydi? Ama bir fark vardı. Onun örgütü bu kadar aşağılık bir şekilde ele vermesi ile diğer zaafılar, çözümler aynı değildi. En azından bunun

ayırında olmak ve zaafı, çözülmeyi ileriye götürmemek gerekiyordu. Zaten o ruh haline girenler giderek ‘Şahinleşecekti!’

Zafer Karaosmanoğlu sıkça kaldığımız yere gelerek sorgulamanın ‘yumuşak’ biçimini sürdürüyordu. İlericiliği tartışmaktan bıkmıyordu. Bölge komitesinde olduğum, kadın komitesi ve propaganda ajitasyon çalışmalarına baktığım, toplantılar yaptığım, başkalarına görev verdiğim, Kongre’ye katıldığım ve daha ne varsa hepsi söylenmişti ama ben hâlâ “İlerici aydın bir insanım,” diye diretiyordum. “Aytan’ı de mahalle arkadaşı olarak tanıyorum. Zaten kendi halinde biri,” demiştim. Daha sonra bir küçük burjuva olduğunu ve devrimcileşmek istemediğini söylemiştim.

Hamili ve Ayten kaldıkları evin Elazığ’da olduğunu hâlâ söylememişler. O ev sağladı. İyi ki de kimse bilmiyordu. Günlerce, saatlerce düşünmüştük, acaba o evi bilen var mı, çıkar mı diye. Hüseyin ve Şahin biliyorlardı. Anahtarlar Hamili’de ya da Ayten’de çıkmıştı. Fakat Dersim’den geldiklerini söylemişlerdi. Bazı şeyler kısmen kabul edilmişti ancak bunlar fazla tehlikeli görünmüyordu. Yine de kaygılanıyordum. Arada bir Ayten’i götürülüyordu ama ona işkence yapılmaması dış nöbeti tutan askerleri kızdırıyordu! Pencerenin önündeki nöbetçilerden biri Çermikliydi, adı Murat’tı. “Ben de Kürdüm, Çermikliyim,” diyerek, elindeki bir dilim ekmeği pencereden içeriye atmıştı. Yemek yiyemiyorduk. Çok rezil yemeklerdi zaten ama kötülüğünden değil, yiyemiyorduk bir türlü. Sanırım Murat askerinin o yemeklerden haberi yoktu, belki de bir ilişki vesilesi yapmak istemişti. Ama kendisi esas olarak beni uyarmak istemişti. Aynı şeyleri Serhatlı bir asker de söylemişti, ikisi de Kürttü. “O bayana güvenme, o ajan, ona hiç tokat atmıyorlar, çay ikram ediyorlar, sigara veriyorlar. Kocasıyla buluşturuyorlar. Ona göre, sakın onun yanında bir şey konuşma, gider seni gammazlar, (bu sözcüğü askerlikte öğrendikleri belli oluyor)” demişti. Ben “Yok yok, siz yanılıyorsunuz, onu tanıyorum. Kendi halinde biri, kötü biri değil,” dediysem de onlar kendi gözlemlerinde, yorumlarında diretiler.

Askerlere genel olarak güvenilmezdi, dikkat etmek gerekiyordu. Fakat bazı askerler dürüst davranabilirlerdi. Çermikli ile Serhatlı

askerler nöbetlerinde ve daha çok da yalnız olduğumda gelirlerdi. Sırayla ve birbirlerine nöbet tutarak, herhangi bir durumda hemen uyarıp uzaklaşacak şekilde konuşurlardı. Davranışları kötü değildi, çok etkileniyorlardı. Benim işkencedeki seslerim kendilerini, birçok askeri etkiliyormuş. Arada “O... çocukları! Senden ne istiyorlar?” diyerek tepkilerini gizlemiyorlardı.

Çermikli asker Murat aracılığıyla dışarıya not ulaştırabilir miyim diye, çok düşündüm. Hamililerin hastane önündeki evinde arşiv vardı ve mutlaka oranın temizlenmesi gerekiyordu, ikinci kattaydı kimse dışarıdan giremezdi. Dışarıdakilerin evi temizleyeceklerinden umutlu değildim. Özellikle Sağır Metin evin durumunu biliyordu. Acaba tedbir alır mı? Bu konuda kaygılıydım. En uygunu Nadirelerdi. Onların adreslerini asker kolayca çıkarabilirdi. Çermikli askerden, akrabalarımın ufak bir not yazdığımı ve ulaştırmasını istedim, kabul etti.

Ev Rızaiye mahallesinde. Anlamaları için “Raziye teyzemlerin durumu nasıl? İyi olmadığını tahmin ediyorum, kendilerine uğrayıp ilgilenin. Evi temizlemede yardımcı olun, yazık hastadır....” gibi şeyler yazdım. Notu yazdığım kağıdın bir parçasını boş bıraktım ve ayrıca bir saç teli koyup öyle bantladım. Açılrsa kağıttan belli olurdu. Asker notu alıp cebine koydu ve “Sen merak etme, ben kendi elimle verir, sana cevap getiririm,” dedi. Bir teselliydi. Not yakalansa da riski yoktu. Nadirelerle akraba olduğumuzu söyledim. Zaten onun adını da yazmıştım. İki gün içinde nota yanıt geldi. “Sen merak etme. Biz teyzenlere gittik, yardımcı olduk. Yalnız Metin köye gitti, onları merak etme,” deniliyordu notta. Bu rahatlatmıştı, sevinmiştik. Artık ev söylense de önemli değildi.

Tuvalete giderken dönüşte ben erken çıktım, bekçi ise Ayten’i bekledi. O fırsattan istifade pencereden Hamililerin kaldığı tarafa, onların pencerelerine baktım. Koridor ‘L’ şeklinde. Onlar kapı açıldığında sesi duyuyorlardı. Zaten kapı deliğinden ve pencereden etrafı gözetliyorlarmış. Güzel bir tesadüftü, Aytekin ile birlikte Hamili ile pencereden merhabalaştık. Aytekin güldü. Hamili ise daha farklı. Gülüyor ama hemen ardından buruk bir ifadeyle, “O günden sonra tövbe ettik, söz verdik, bir daha sana öyle karşımızda işkence yapmayacaklar. Yalnız

bize çok küfür ettin, unutm!” dedi. Aytekin, “İyi oldu! O küfürler aklımızı başımıza getirdi,” dedi. “Seko ablamızdır, küfür etmiş bir şey olmaz,” diye ekledi Hamili. Kendisine, “Ev temizlenmiş biliyor musun?” dedim. Sevindi, nereden öğrendiğimi sordu. “İyi bir asker var, not gönderdim ve cevabı geldi. Sağır Metin herhalde kırsala çekilmiş,” diye cevap verdim. Bunları bir solukta söyledim tabii. İkisi de zayıflamışlardı ve sakalları uzamıştı. Fakat onlar daha çok benim zayıflamama içerlendiler. “Kendine iyi bak, her şey iyi olacak,” dediler ve ayrıldım. Bakışlarımız güzel ve anlamlıydı. Bütün eksikliklere rağmen yoldaşlığın sıcaklığı ve güveni vardı.

Arada bu tür kaçamak görüşmeler iyi geliyordu. Bazen polisler gece boyu işkence yaptıklarından sabahları az da olsa sakin oluyordu. Şahin’in durumunu da konuştuk. “Biz de onun konuşmalarını duyuyoruz,” dediler. Ayrıca onun başka taraflara götürüldüğünü sandıklarının da belirttiler. Yalnız polisler Şahin’in durumunu çok deşifre etmek istemiyorlardı. Ancak onun söyleyebileceği ifadeleri başkalarına mal etmeye çalışan polisler oluyordu. Açık ki, onu her biçimde kullanacaklardı. Çok uyanık, duyarlı olmak gerekiyordu.

ev temizliği!

On birinci veya on ikinci güne kadar ben ‘ilerici kadın’ rolümü her şeye rağmen iyi sürdürdüm. Arşivler de yakalanmamıştı ve yazılı belge yoktu ellerinde. Her ne kadar Şahin’i esas alsalar da söylenenleri reddetme gerekçeleri bulabiliyordum. Ama polis ev konusunda yöneliyordu. Sonunda Hamili, evlerinin Elazığ’da olduğunu kabul etmiş ve yapılan ev aramasında her şeye el konulmuş. Arşiv bulunmuş. Arşiv dediğim öyle kabarık yazılar değil. Pencere kornişlerine, soba borularına vb yerlere saklanan bazı yazılardan oluşuyor. El yazılarım da var içinde. Fakat polis hemen bunları açıklamayıp bir, iki gün onların neler olduğunu, kimlere ait olabileceğini sorup, bilgi alıyor. Zaten bölgeye ait söylenmedik şey pek yok. Şahin bildiğini söylemiş, bunun üzerinde krokiler çıkarılmış. Rıza alt düzeyde bilinmeyi söylemiş. Onun dışında genelde yakalananların çoğunluğu çeşitli komitelerde, birimlerde

yer alanlardı. Yani, ifadelerle yakalanan isimler birbirini tamamlamıştı. Herhalde düşman için en kolay ortam ancak böyle olurdu!

Yazılar içinde kadınlara ilişkin bazı el yazıları da vardı. Daha önce Çüngüş, Çermik, Siverek vb yerlerde toplumsal sosyal yapı ve onun içinde kadının durumu araştırılmıştı. Bu yazılar rapor şeklinde yöreden ilişkili olduğumuz öğrenci kızlar tarafından yazılmıştı. Okullarla ilişkilerimizi, kim ne kadar biliyorsa polise söylemişti. Tanımadıkları, adlarını ya da soyadlarını hatırlayamadıkları kalmıştı. Onlar dışında isim listeleri vardı, soyadları kullanılmamıştı. Bu iyi olmuştu. Yoksa okullarda ilgilendiğimiz birçok kızı getirirlerdi buraya. Kadınlara ilişkin şeyleri genellikle “Sakine bilir,” denildiğinden, polisler o bölümü gerçekten bana bırakmıştı. Ama tek bir kızı bile getiremeyeceklerdi. O sevinci yaşatmayacaktım onlara. Bu konu da çok kararlıyım.

Eve ilişkin bilgileri öğrenebildiği kadar bana da anlatıyordu Ayten. Arada polisler de gelip psikolojik olarak etkilemeye çalışırken evde neleri ele geçirdiklerine dair birçok şeyi ağızlarından kaçırıyorlardı. “Senin misafirlerin ve hamile diyerek masum gösterdiklerinin evi ortaya çıktı. Örgüt evi hem de neler neler çıktı! Bu ezilmeyi anladık da, neden kadın üç kez eziliyor?” diyerek gülüyorlardı. Bunları ele geçirdikleri yazılarda okumuşlardı. Ayrıca polisler, “Kadın komitesindeki bütün kızları yakalayacağız. Bazıları elimizde, semt komitesi... Hücre...” vb şeyleri parça parça, adeta ucunu göstererek söylüyorlardı. O evde neler vardı anımsamaya çalışıyordum. Riskli olur diye çok fazla yazılı belge bırakmadığımızı düşünüyordum. Yine de net bilmiyor, çıkaramıyordum.

Bir ara benim el yazımı aldılar. Başta da almışlardı. Ben o zaman da eğik ve a’ları kuyruklu yapmıştım. Bazı harfler tutsa da geneli benzemiyordu. Ellerindeki yazılara uygun birçok sözcük söylüyorlardı. Bunda da fazla bir şey tutturamamışlardı. Öyle çok fazla yazı yoktu. En çok isimler ve örgütlenmeye ilişkin şemalarda el yazım olabilir ki, onları daha çok Ali Gündüz yazmıştı, onun el yazılarıydı. Bölge komitesinin şeması vardı. Tartışmalardan sonra bir kroki çizmiştik. Ama o müsveddeydi. Yazılı belge bulundurmamak delilikti aslında. Merkeze iletmiştik, biz de aklımızda tutabildik. Acemilik, tedbirsizlik, ancak bu kadar olurdu!

Aslında polisler de bir yönüyle çok acemiler. İşin içine öylesine girmişler ve o kadar çok karıştırıp duruyorlardı ki, biz daha kurnaz davransak, ilk olumsuz havayı kırabilsek, en azından bireyler düzeyinde çözümler derinleşmezdi. İhanetin psikolojik etkileri önemlidir. Düşman onu iyi kullanıyordu, daha çok da iç zayıflıklarımızdan yararlanıyordu. Yoksa her şeyi çok ustaca yaptığından değildi. Kaba dayak, işkenceye ağırlık veriyorlardı. Yine çok kaba sorular soruyorlardı. İlk süreçlerdeki durumları bu şekildeydi ancak giderek işin ciddiyeti artmıştı. Düşman yeni ekiplerle soruşturmayı genişletmişti. Bu arada Şahin polise 'rehberlik' ediyordu. Onun sorgudaki herkesi -ki genelde tanıyordu çoğunu- bütün yönleriyle anlatması, örgütsel işleyişi anlatması polisin yönelimini kolaylaştırıyordu.

Günlük gözaltı süresi dolmuş, ikinci bir on beş günlük süre istenmişti. Bu uzatma işini de polis kullanıyordu. "Elimizdesiniz, hepiniz bülbül gibi ötmeden bırakılmazsınız, ona göre!" diyerek tehditler savuruyorlardı. Bu vesileyle nelerin olduğunu öğreniyorduk. Bunun dışında sıkça Antep operasyonundan bahsediyorlardı. Mardin, Diyarbakır, Urfa, Dersim ve her tarafta kim varsa hepini tek tek ele geçirdiklerini nara atarak söylüyorlardı. Hatta bazen isim vererek bu yalanlarını inandırıcı kılmaya çalışıyorlardı. "Bitirdik, UKO'yu bitirdik. Kürt devleti kurarsınız ha? O güvendiğiniz Apo da elimizde..." Bir başkası "Apo gelsin sizi kurtarsın. Ama o kadın kız peşinde, lüks apartmanlarda. Siz onun neyine güvendiğiniz?" diyerek kendi kendilerini çabuk yalanlıyorlardı.

Bir gün polis beni ve Ayten'i birlikte götürdü. Bitişikteki odada Hamili ve Ali Gündüz de vardı. Aslında çok kötü bir oyun ama görünüşte fazla amaçlı görünmüyordu. Hamili ve Ayten ile zaten bir evde yakalanmıştık. Ali ile o güne kadar hiç böyle açık yüzleşmemiştik. Bir kez bir grubun yanına götürmüşlerdi, oradan da sonuç alamamışlardı. Ben kapıda durdum, "Yeni bir sorgulama biçimi herhalde," dedim içimden. Bu defa gözlerimiz açıktı. Hamili'nin gözlerine baktım, ne oluyor der gibi. Gözlerime yansıyan tepkilerimi fark etti polisler. Yine Zafer Karaosmanoğlu baş aktör: "Gelin, şöyle gelin. Bizi suçlar gibi bakma, kendileri rica etti. Hamili eşiyile görüşmek istedi, Ali de seninle," dedi. Ben ise;

“Tanımadığım biriyle ne konuşacağım?” dedim ve daha sakin olmaya, sorunu anlamaya çalıştım.

“Ama o sizi tanıyor. Öyle değil mi Ali?” dedi. Ali de: “Sakine gel otur, ben görüşmek istedim,” dedi.

Tekrar Hamili’ye baktım, donuk gibiydi. Ayten de şaşkıncı. Bir sorgu odası havası yoktu. Ziyaret yeri gibi! Peki, ne yapmak lazım? ‘Ben görüşmek istemiyorum’ deyip kapıya mı yönelsem? Yoksa ‘ilerici kadın’ rolümün avantajlarını kullanarak fazla ‘sivri çıkışlar’ yapmadan durumu mu anlasam? Ali tekrar:

“Ben istedim,” arada da Zazaca “Gel bir şey var,” dedi. Ama ben yine de polise dönerek, “Yine bir oyun mu oynuyorsunuz? Birçok değişik insan çıkarıyorsunuz. İlginç şeyler söylüyorlar. Bu anlamda güvenmiyorum,” dedim masumca!

İstemeye istemeye oturuyordum. Ali ilk anda tutuk, nasıl başlayacağını bilmez bir halde:

“Biraz konuşalım iyi olur. Herhalde gelişmeleri fazla bilmiyorsun. Şahin çözülmüş. Zaten bizde de ilk olarak Rıza çözüldü. Evde yazılar da çıkmış. Biz bazılarını üstlendik. Zarar vermeyecek şekilde bazı şeyleri kabul etmek zorunda kaldık. Seninle ilgili de her şey söylenmiş, birlikte aynı komitede çalıştığımızı söyledik. Fakat sen daha çok kadınlarla ilgilenecektin, bu görev yeni verilmişti...” vb şeyleri sıraladı.

Nasıl oldu? Peki, bu da çözüme değil mi? Şahin’i onaylama değil mi? Sinirlenmiştim. Sesim yükseliyordu arada. Polisler masada ilgisizmiş gibi davranıyorlardı. Oda oldukça büyüktü ve oturdukları yerde gözleri de, kulakları da bizlerdeydi. Ali yine söze girdi:

“Polis sana çok yüklenecek, rahat bırakmayacak. Bazı şeyleri kabul edebiliriz. Örgütü o şekilde savunabiliriz,” dedi. Ben: “Örgütü savunmak nasıldır? Böyle midir? Böyle mi savunulur?” diyerek ekledim: “Ben siyasi savunma yapacağım. Şahin’in ihaneti herkesi etkiliyor. ‘Örgüt gitti, bitti’ psikolojisini düşman sürekli işliyor ve birçok arkadaş belli bir zayıflık gösterdiği için bu psikolojiye girebiliyor. Hayır, ben örgütü açıkça savunacağım. Diğer şeyler önemli değil artık. Örgütsel sırlarımızın hepsi verilmiş. Benim komitede olup olmamamın bir anlamı yok. İsterse dünyanın ifadesi olsun üze-

rimde.” Ali bunu ‘delilik’ olarak algılayıp “Sen bilirsin,” dedi. Polislerin rahatsız olduğu anlaşılıyordu. İkimizin çatıştığını fark etmişlerdi. Pek de iyi konuşmadığımızı, sohbet havasının olmadığını gayet iyi görüyorlardı. Ve zaten ben de kalkıp yerime gitmek istediğimi söyledim. Ayten daha sonra geldi. Birlikte görüşmeyi yorumladık. Polis oyun oynamıştı ve biz oyuna gelmiştik. Düşman işkenceyle yapamadığını, böyle kibarca, usulca yaptırmaya çalışıyordu. Polis aptal değildi. Ayten zaten Hamili’nin eşi ve her zaman ona karşı kullanılabacaktı. Birçok defa “tecavüz ederiz” tehdidi vardı. Polisin sorguda kadına karşı kullanacağı silah tecavüz silahıydı. Bunu sıkça söylerdi, “Cop sokacağız!” tehditlerine alışılmıştı artık.

Ayten, Hamili’nin de belli şeyleri kabul ettiğini, Elazığ’da fazla kalmadığını, dolaştığını, Ayten ise bana bağlı çalıştığını, evde çıkan yazılardan haberinin olmadığını, Ali’nin, Metin’in ve benim bildiklerimi söylemiş, üstlenmemişti yani. Sorun birilerinin ucuz kurtulması sorunu değildi. Örgütsel ilişkilerin açığa çıkmamasıydı, yine tüm arkadaşların ‘ucuz kurtulmasıydı.’ İşler iyice karışıyordu.

çözümler ihanet genişliyor

Polis herkese soru hazırlamıştı ve yazılı ifadelerimizi istemişti. Acaba bizi savcılığa mı çıkaracaklardı? Böyle çabuk sonuçlandırıyorlardı mıydı? Gelişmeler sorgu sürecinin uzayacağını gösteriyordu. Sürekli operasyonlar, baskınlar yapıyordu. Diğer gruptan insanlar fazla kalmıyor, onları çabuk bırakıyorlardı. Bir ara Hozat’tan ve Çemişgezek’ten öğrenci ve öğretmenleri getirdiler. İçlerinde bayanlar da vardı, onların çoğu bırakıldı. Polis özel olarak bizlerin de üzerinde duruyordu. Hazırlanan sorular karışık ve ilginçti. Aileden, kaç kardeş olduğumuzdan başlıyor, örgütteki konumumuza, örgütün amacına, kimleri etkilediğimize, kimlerin olduğuna kadar bir dizi soru. Yazılı savunmada kendi el yazım daha güvenli olabilirdi. Ekleme, değiştirme imkanı da olmazdı. En çok beğenmez yırtarlardı. O da önemli değildi. Ben de bunu fırsat bilerek devrimci olduğumu, örgütün amacını savunduğumu belirtebilirdim.

Benim neden ayrıldığım üzerinde de duruyorlardı. “Örgüt seni ayırdı, sen mutlaka örgütte önemli birisin,” sözlerini çokça kullanıyorlardı. Ailelerin istemiyle evlendiğimi, bir süre İzmir’de kaldığımı, anlayamadığım için de ayrıldığımı söyledim. Bunun üzerinde durmaya devam ediyorlardı. Hatta İzmir Emniyeti’nden sabıkamı sormuşlar. Tabii cezaevinde yatıp çıktığım, iki kez gözaltına alındığım ortaya çıktı. Ama normal işçi grevleriydi gözaltılar. Ben zaten ilerici olduğumu söylemişim, nerede haksızlık varsa karşı çıkabilirdim. Sorularda neden ayrıldığımı da soruyorlardı yeniden. Bu yazılı ifade benim için bağlayıcıydı. Orada ne diyeceksem iyi düşünerek, hesaplayarak demeliydim. Polisin aleyhte kullanamayacağı ve en azından bir UKO’cu olarak, bir sempatizan olarak da örgütü savunmam gereken bir nitelikte olması gerekiyordu.

Özgeçmişimi kısaca yazdım: “Babam Almanya’da işçidir. Kardeşlerim okuyor...” Tabii, Metin’in Erzincan’da yakalandığını bilmiyordum. Hem de nisan sonlarına doğru yakalanmış Doğan’la birlikte. Sanırım Mustafa Yıldırım da varmış. Bir çatışma olmuş ve yaralıymış üstelik. Bunları sonradan öğrendim. Fakat onların yakalanmaları kendileriyle sınırlı kalmış. Erzincan’da olmaları da bir yerde avantaj olmuş.

Çözümler, ihanet genişledikçe bunların durumu da deşifre oluyordu. Zeynep anam, nisanda boşanma işlemleriyle uğraştığım günlerde rüyalarını bana anlatmıştı. Sonradan da bir arkadaşına “kendisine iyi baksın, bugünlerde hep kötü rüyalar görüyorum. Hep dardadır” diyerek tembihliyor. Kadının hisleri ne yamanmış! Korktuğu başına gelmişti. “Oğlum da evden çıktı. Allahtan korkun. Başkaları hem evde hem devrimcilik yapıyor. Siz ikiniz de yoksunuz. Ma, böyle olur mu?” diyerek sitem etmişti. Demek ki hep düşündüğünden rüyasına girmiştik. “Kureyş kızı olmasının payı vardır,” diyerek takılırdık ama doğru çıkmıştı rüyası.

“Ne zaman UKO’cu oldun?” vb sorular için süreci, tarihleri iyi hesaplıyordum. Yeni soru sormalarının önünü kesmek istiyordum.

“İzmir’e gittim ve döndüm, boşanma işlemlerini yapıyordum. O süreçte annemlerde kalıyordum. Kürdistan devrimcilerinin bildirimleri elime geçti. En çok da Haki Karer’in vurulması, Kürt olmadığı halde

Kürdistan davasını savunması beni etkiledi ve sempati böyle gelişti. Herkese açık olan seminerlerine katıldım. İlgili olduğum için kendileri de ilgilendiler. Ali Haydar Kaytan arkadaş benimle ilgileniyordu, sonra Elazığ'a gelip ev tuttum. Ev bana ait. Ama sonra Ali Gündüz gelip beni buldu. Nisanda Dersim'den geldim..." Onunla konuştuğumuzda kararlaştırdığımız şekilde yazdım.

Bunlar inandırıcı olacaktı. Çünkü son evi o tarihe yakın mart civarında tutmuştuk. Arada gidiş gelişlerimiz oluyordu. Ev sahibine sorulsa çok çelişkili şeyler değildi, birbirine yakın ifadeler olacaktı.

Kitap okuyordum. Serxwebûn'u okuyarak görüşlerimizi öğreniyorum. Yöreyi henüz tanımadığımı söyledim. Metin Turgut'un yakınları olduğu için Nadirelerle tanıştığımızı, başsağlığına gittiğimi söyledim. Çünkü bu isimler var ve sürekli soruluyor. Dolayısıyla ilgilendiğim, kazanmaya çalıştığım bu sınırlı isimler oluyor. Ayten için devrimci olmadığını, ilgi duymadığını, kendisiyle ilgilendiğimi söyledim. Kadın olduğum için daha çok kadınlar içinde propaganda yapmam uygun görülüyordu. Ben yeni yeni alanı tanımaya çalışıyordum ve bir şey yapamadan zaten yakalanmıştım. Örgütün amacı bağımsız, birleşik, özgür, demokratik ve müreffeh bir Kürdistan kurmaktır. Ülkemiz sömürge ve yarı feodaldır. Bu nedenle baş düşmanımız olan Türk sömürgeciliğine ve onun yerli işbirlikçilerine karşı demokratik devrimi geliştireceğimizi; bunun işçi köylü ittifakına dayalı ve işçi sınıfı öncülüğünde bir devrim olacağını yazdım...

Bunları yazarken bir anda coşmuştum. Sanki karşımda düşman ve Şahin'e inat "Amacımız bunlar ve bütün bunlar mutlaka gerçekleşecek!" inancını sesli haykırıyormuşum gibi oluyordum. "Kçşk hep bu tür şeyleri sorsalar," diyordum kendi kendime. "UKO'nun amacına inanıyor musun?" vb türünde sorular da vardı. Bunları da kendilerince bilinçli sormuşlar. "TC devletini nasıl görüyorsunuz? Güvenlik güçlerine ne diyorsunuz?" vb sorularla güya tahrik edecekler! "Örgütün parası nereden geliyor, silahları nereden alınıyor? Örgüt evinde kaç kişi kalıyorsunuz?" O kadar çok soru var ki! Soruların en sonuncusu hepsinden ilginç ve çok bilinçlice sorulmuş: "Pişmanlık duyuyor musunuz?" Buna da "Şimdiye kadar pişmanlık duyacak bir şey yapmadım," diye cevap verdim.

İfadem aşığı yukarı bu çerçevedeydi. Yani örgüt bağımlı söyledim ve ona göre de örgüte, arkadaşlara, bana zarar vermeyecek şekilde bir ifade verdim. İfadeden sonra bazı polisler kapıda laf atıyorlardı. “Hani ilericiydin? Biz zaten biliyorduk seni. Ama bir şey yazmamışsın, biz o ifadeyi yırttık. Onu kabul eden aptaldır,” deyip gidiyorlardı. Bunlar daha çok kaba işkenceyi yürütenlerdi. Esas soruşturmayı yürütenler daha temkinli. Zafer Karaosmanoğlu, ilk ifademi alan Mehmet adlı polis, onlar tartışmak istiyorlar. Serxwebûn’u okuduklarını daha önce söylemişlerdi. Bir de Serxwebûn’u telaffuzda zorlanıyorlardı. Özellikle öyle acayipleştirerek söylüyorlardı ki, benim dayanamayıp doğrusunu söylememi istiyorlardı. Doğrusu ben de tam iyi telaffuz edemezdim. Arkadaşlar normalde takılırlardı, kibar Kürtçe olarak adlandırılırlardı. Şimdi artık cepheden tartışıyoruz. Bu defa konuşmaların, tartışmaların içeriğı, amacı değışmişti. Hatta Mehmet adlı polis etkilendiğini söyleyerek kafasının almadığı yanların da olduğunu, “Beni ikna edersen siz haklısınız derim,” diyerek benim bilinç düzeyimi ölçmeye çalışıyordu. Ne aptallar! Orası artık önemli değildi ki! Buna aldırmiyordum, konumumu nasıl büyütürlerse büyüsünlerdi. Bu fazla bir şeyi değıştirmiyordu. Kendileriyle açıkça tartışıyordum, sorunum onları ikna etmek de değildi. Düşmandı karşımdakiler ve her an, her dakika, her gün bu örgütün bittiğini söylüyorlardı. Örgüt onlara göre Şahin’di ve onun ihaneti her şeyi bitirmişti. Bu kozu kullanıyorlardı. Aslında kendileri de örgütün Şahin olmadığını biliyorlardı. Özellikle bazıları neyin ne anlama geldiğini iyi biliyorlardı. Bir savaştı, her türlü imkanları vardı, onu bize karşı kullanıyorlardı. Bizim ise ideolojimiz vardı, inancımız vardı. O halde bunu her fırsatta haykırmanın da bir sakıncası yoktu.

Artık ilk günlerdeki gibi olanlar karşısında kendimi kahretmiyordum. Moral düzeyimi sürekli yüksek tutmaya çabalıyordum. Gelişmelerin kendisi de bunu dayatıyordu. Evet, ortada bir ihanet vardı, Şahin Dönmez çok erken ihanet etmişti. Örgütsel bütün çabalarımızı, bildiğı her şeyi anlatmıştı. Birçok arkadaş olumsuz etkilenmişti ama mücadele hâlâ birçok kadrosuyla birlikte devam ediyordu. İhanet, çözümler zayıf, zavallı bir yandı, tahripkardı ama örgütün bütünü değildi. ‘Arka-

daşlar mutlaka tedbir alırlar' inancı hakimdi. Bunun yanında ister istemez bir kaygı, korku da oluşuyordu. Cemil arkadaş az kalsın tutsak alınıyordu. Kim bilir belki başka yerlerde de yakalanmalar olmuştu. Fakat ne kadar olsa da Elazığ gibi olmazdı. O halde gerçeğin bu yanına dayanarak güçlü olmak, düşman karşısında yılmamak lazımdı.

“boşuna inat ediyorsun herkes yakalandı!”

Kaldığımız odanın duvarlarına, boyalı camlarına yazılar yazıyordum. Sloganlar da vardı. Özellikle Fuat arkadaşın daha cezaevindeyken yazdığı 'Ben İnsandım' şiirinden bazı mısralar, yine bazı güzel, anlamlı değerlendirmeleri vardı, yazı şeklinde okumuş ve ezberlemiştim, onlardan pasajlar yazıyordum. Ama özellikle 'yemin' bölümü belleğimde taptazeydi. Onu ayrı bir cam tabakasına düzgün şekilde yazdım:

“...Doğrudur, biz zayıf noktalardan meydana gelmiş, üremeye ve gelişmeye muktedir olan canlı bir hayatız. Fakat siz, faziletlerden meydana geldiğinizi söyleyen, ama çürümeye ve yok olmaya yüz tutmuş ve asla muvaffak olmayacak ihtiyar bakirelersiniz...

Şehitlerimizin başı için yemin ederiz ki, küçücük bir grupta da olsak sınıksız kenetlenecek ve Kürdistan'ı bağımsızlığa kavuşturana dek mücadele edeceğiz.”

Bu yemin sözleri zindan süresince birçok kez duvarlara yazıldı, bildirilere yazıldı. Forumlarda okundu ve birçok arkadaş ezberledi. Unutulmadı.

Belki o anda başka kimse okumuyordu o sözleri ama onları kendinde tekrarlamak, onlara olan inancı tazelemek, yüreğinde hissetmek, haykırıyormuşçasına bir yerlere kazımak güzeldi. Moral güç oluyordu. O iğrenç havaya inat, her biri umut, kavga yüklü sözlerin sessiz dilleniydi.

Sorgulama bütün hızıyla sürüyordu.

“İbrahim Kaypakkaya da bülbül gibi ötmüştü ama onun için 'ser verip sır vermedi' diye propaganda ettiler. Sen de sır vermeyen mi olacaksın? Bizim elimizde her şey var, Apo da elimizde, aşağıda bod-

rum katında. Getirin, bu inanmıyor. Bülbul gibi öttü, sen daha niye kahramanlık yapıyorsun?” dedi biri. “Getirin,” diye cevap verince;

“Sahi, şimdi getirsek ne yaparsın?” dedi biri, “Ondan büyük ilham alırım, güç verir,” dedim. Bunu söyleyince dayanamadılar artık. O ana kadar yüz ifadesi göstermelik sevinç yansıtan, başarı yansıtan havası değişti. Dudakları iğrenççe eğildi, yüzü buruştu. Öfke, kin vardı, belli ki saldıracaktı. Olsun ama onlar bu kadar öfkeleniyse iyidir. Ne yaparsa yapsınlar diyordum içimden. Copla kafama vurunca ayakta durduğum yerde hafif sendeledim bir anda. Sonra tokat attı. “Şu kaltağa bakın hele, bi de meydan okuyor,” dedi. Ben hemen “Küfür etme!” diye sert bir şekilde uyardım. Zafer Karaosmanoğlu yine yumuşattı havayı, küfür edene “Dur, küfür etme Sakine hanıma,” dedi. Çoğunlukla bana ‘Sakine hanım’ diye hitap ediyordu. Görünürdeki tavırları değişmemişti. Kendisini öyle ayarlamıştı çünkü.

“Sen boşuna inat ediyorsun. Neyi savunuyorsun hâlâ? Örgüt bu kadardı. Birkaç kişi daha var, onları da yakalarsak tamamdır. Peşlerindeyiz,” dedi bir diğeri.

“Buradakilerin hepsi de ihanet etse, herkesi yakalasanız, bir tek Apo kalsa yeter!” deyince bir süre hepsi sustu, garip garip bana baktılar. Bu defa söylenenleri ciddiye almamışlar gibi davranmaya başladılar. Bu da bir taktikti.

O fasıl da böyle geçti. Biri yazılı kağıtlardan birkaç cümle okudu: “Toplantı Fis köyünde yapıldı. Haydar, Duran, Resul...” saydı. Diğeri müdahale edip, “Dur, o sempatizan, örgüte yeni katılmış. Sadece bir, iki kıza propaganda yapmış. O anlamaz,” diyerek alay etmeye başladı. Ardından pis bir kahkaha attılar. Zafer Karaosmanoğlu yüz ifademe bakıp, tepkilerimi ölçmeye çalışıyordu. İlk defa bu konuyu bu kadar açtılar, “Demek ki bundan sonraki soruşturma ağırlıklı böyle gidecek,” diye düşündüm. Şahin herhalde beni içinden (listeden) çıkarmamıştı. Polis bilinçli olarak okumuyordu. “Beni punduna getirecekler! Zayıflığımı yakalayıp öyle konuya girecekler,” şeklinde yorumladım bu yaklaşımlarını.

Düşman hâlâ Şahin’in ihanetini gizliyordu. Bir gün bir koşuşturma oldu. Bodrum katında birinin intihara teşebbüs ettiği, inti-

har ettiği sözleri dolaştı. Bekçiler, askerler kendi aralarında zaman zaman bağırarak söylüyorlardı. Bir anda korktum, Ayten'e baktım. İkimiz de aynı anda "Kim olabilir?" diye sesli sorduk birbirimize. Sahi kimdi? İşkencede öldürüp intihar süsü verebilirler miydi? O zaman? Hayır, hayır, Kara olamaz! Aytekin? Ya başka kim olabilirdi? Lanet olsun böylesi belirsiz anlar bir işkence gibiydi! Yoksa adamlar bilinçli mi böyle bir şey yayıyorlardı?

"Bodrum katı tıka basa dolu," diyordu askerler. Başka gruptan insanlar da vardı. O günlerde Aydınlik'tan da alınanlar vardı. İlginçtir bir gazeteciyi (Adil Turan) getirmişlerdi. Aynı dönemde PDA da bize cihat açmıştı! Siverek, Hilvan, Batman vb birçok yere gazete sokulmuyordu. Tamamen sömürgecilerin borazanlığını yapıyorlardı. İhbarcıydılar. Şahin'in direndiğini, intihara yöneldiğini, hatta slogan attığını yazmak için getirilmişti? Başka gruplardan kişiler de vardı. Halkın Kurtuluşu, Kawa, TİKKO, Dev-Yol, Dev-Sol, karışık ama bazıları çıkar çıkmaz Şahin'in propagandasını yapmışlardı. Burada düşman şu izlenimi yaratmak istiyordu: Nasıl olsa yakalananlar çok, Şahin'den önce yakalananlar da var. Ev göstermeler, çözümler şeklinde olmuştu. Fakat Şahin sağlamdı! Bu arada sinsice Şahin'in bilgilerini değerlendirecek, Şahin'i operasyona çıkaracak ve bazı arkadaşları avlayacaklardı. Plan buydu aslında. Her duyduğumuz isim veya haber üzerine yorumlar yapardık hemen. Düşmanın oyunlarını o hücre gibi odada hissetmek, izlemek önemliydi, bizi duyarlı, canlı kılıyordu.

Acaba arkadaşların tam olarak haberleri var mıydı? Bu soru kafalarımızda tekrarlanıp dururdu. Bu yönlü az da olsa endişe vardı. Hele "Şahin intihar etti, slogan attı," diye yayılmışsa, en azından bir süre yanılabilirdi. Ama hayır! Biraz geniş düşünülse, düşmanın yaptıkları gözlemlense Şahin'den kaynaklı olacağı gayet rahat anlaşılırdı. Hem intihar da nereden çıkmıştı! Bunun kendisi de bir ipucuydu. O zaman nasıl kurtulmuş? Bu durumu, kesin başarmak amaçlı bir tavır, eylem olarak ele alınmışsa sonuca götürmek gerekmiyor muydu? Yani neresinden bakılırsa bakılsın, bölge düzeyinde bir çözümlüş değildi. Kapsamlıydı ve genelde örgütsel tedbir almak gerekirdi.

Yeni bir ekip getirmişlerdi. Bunların etki ve yetkisi fazlaydı galiba. Gece yarısı, gündüz fark etmiyordu. Zaten ne uyku vardı ne doğru dürüst yemek yiyebiliyorduk. Ama hayret, yine de canlıydım, dinçtim. Kendimi koy vermemiştim. Kin, nefret bana güç veriyordu, öfke ayakta tutuyordu. Bu, belki sonucu değiştirmiyordu fakat düşmanın istediği olmayacaktı. Genelde gerekli şeyleri düşman almıştı. Bu çok önemliydi. Bir örgütün iç çalışma ve ilişki düzenininin bu kadar erken fark edilmesi, bilinmesi bir kayıptı. Bir karşı devrimci darbeydi. Bu konuda iyimser değerlendirme yapmak büyük yanılgı olurdu. Fizik imha vb şeyler biçimindeki kayıplar sadece 'kayıp' değildi. Bu biçimde de örgütsel yapı darbelenmişti. Fakat bu hiçbir zaman 'tamam, her şey mahvoldu' vb ruh halini oluşturmadı. Bir an, bir saniye bile umutsuzluk, karamsarlık, güvensizlik doğmadı. Bir defa Şahin her şey değildi, bir bölge her şey değildi. Etkileri olsa da mutlaka süreç aşılacak umudu, güveni beni ayakta tutuyordu. Acaba gerçekten boş kahramanlık mıydı bu? Yani her şey düşmanın bilgisine sunulurken bu kadar emin olmak ters bir ruh hali olabilir miydi? Hayır! Ama bunun yanında kaygılarım, büyük korkularım da vardı: Şahin genelde arkadaşların nerelerde olabileceğini tahmin ediyor, biliyordu. Bu konuda yerinde, zamanında tedbir alınmazsa bir talihsizlik olabilirdi. Yani düşman bu kadar çabuk ve kolayca örgütsel yapımızı, ileriye yönelik taktiklerimizi öğrenmişti.

Şahin bütün çirkinliğiyle kusuyordu, alçaldıkça alçalıyordu. Bundan artık şüphem yoktu. Onun söylediği bir şeyi her duyuşumda adeta eriyordum. Çığırından çıkmış bir kişilik ancak bu kadar düşman olurdu. Belliydi ki sorgulamalarda bir karışıklık da yaşanıyordu. İşkence ekipleri fabrika çalışmaları gibi 'vardiya' usulü çalışıyorlardı. Gece sorgulama yapan ekip, gündüz sorgulamalarını daha farklı ekiplere bırakıyorlardı. Bazen de üst üste, biraz daha karıştırılmış ekiplerle yapıyorlardı. Fakat o gece yarısı sorgulama daha farklıydı. Ankara'dan geldiği söylenen ekiple öncekiler arasındaki bir yarıştan, bir hoşnutsuzluktan, onun etkisiyle olan bir soruşturmaya benziyordu.

Beni çağıran bekçi bir garipti, ürkekti. Her zaman topukları kıvrılmış, iskarpinlerini büyük bir gürültü çıkartacak şekilde yere vurur, ka-

piyi da ani ve yine gürültüyle açardı. İlk geldiğimizde tek kapı vardı, daha sonra demir parmaklıklı dev bir kapı daha yapmışlardı. Kocaman kilidi vardı. Her ikisini açtıklarında mutlaka herkes sesi duyardı. Bu giriş çıkışlar ayrı bir işkenceydi ve çok yapılırdı. Hatta bazen psikolojik olarak etkilemek, insanı sürekli beklenti içine sokmak amacıyla öyle gürültülü gelir, kilidi de açar ama iç kapıyı açmadan giderlerdi. Bu defaki gelişte tersi olmuştu. Düşmanın ürkekleşmesinin iki anlamı vardı: Birincisi, karşıdakini istediği şekilde tuzağa düşüremediği, avını kolay avlayamadığı anlardı. İşkenceciler bu durumda çok zavallılaşırlar, çaresizdirler, ruh halleri iğrençtir. Sessiz saldırganlıktan, saldırgan sessizliğe kayarlar. İkisi arasında gidip gelirler. İçeriye girdiğimde yeni işkenceci ayakta turluyordu. Bekçiye, “Sen çık, kapıyı da kapat,” dedi. O an yerdeki döşeğe gözüm ilişti. Başka da görünürlerde işkence malzemesi yoktu. Masada bir tomar kağıt vardı, yazılı, birkaçı hemen yanına bırakılmış. Yazılar el yazmasıydı. Bir de sandalye vardı.

O da herhalde yine ‘sanık sandalyesidir! Manyeto açıkta olsaydı, elektrikli sandalye diyecektim ama yok. Yalnız başına da yapamaz. Birinin yönetmesi, manyetoyu ayarlaması gerekirdi. Sorular soran, bu arada telleri insanın ellerine, ayaklarına ya da vücudunun herhangi bir yerinde gezdirmesi gereken birilerinin de olması gerekirdi. O halde bu sorgulama farklı bir sorgulamaydı?

“Kapıyı kapat!” dediğinde gayri ihtiyari, “Neden kapatıyorsunuz?” diye sordum. Ses tonumda korku yoktu, daha doğrusu iç korkumu yansıtmıyordum. Hesap sorar gibi soruyordum aslında. Ben de onların ruh hallerini az çok öğrenmiştim.

“Elinizdeyim ama her şey sizin insafınıza kalmamış, her şeyi yapamazsınız,” demek anlamında davranmak, o imajı yaratmak daha baştan işkencecileri etkiliyordu.

“Ne o, korkuyor musun? Soğuk olacağı için kapattım,” dedi. Ben:

“Hayır, soğuk değil, açık kalsın. Neden korkacakmışım ki?” diye de ekledim. Bunu daha sakince söyledim.

“Biraz sohbet edeceğiz. Seni tanımak istedim,” diyerek beni tepeden tırnağa süzdü. Arada pis pis sınırtmasından sarhoş olduğunu hemen

anladım. Rakı kokusu yaklaştıkça hissediliyordu. Ayakta bir süre turlarken yana döndükçe gözaltından beni izliyor, tepkilerimi ölçüyordu.

Hâlâ anlayamamıştım, bu geceki sorgunun amacı neydi? Çok sürmedi masaya geldi ve bir kağıttan bazı pasajlar okudu. Ankara Dikmen toplantısından, Ağrı'dan, Mehmet Turan'ın şüpheli olduğundan, Celal Aydın'dan bahseden bölümleri karışık bir şekilde okudu. Bunlar Şahin'in ifadeleriydi. Daha da vardı.

“Senin haberin var mı?” dedi.

“Kime ait olduğu beni ilgilendirmez,” dedim.

“Sana ait söylenenleri de okumamı ister misin?” deyince, “Hayır,” dedim. Merak etmediğimi, önemli olmayacağını söyledim ve aldırmadığımı yansıtmaya çalıştım. Ama içimden, “Keşke okumaya devam etse,” diye geçirdim, başka neler vardı, öğrenmek istiyordum. Bu ifadeleri gizleyebilirlerdi çünkü. Okumaktan vazgeçip, yere serili döşegün üzerine uzandı. Elini kafasının altına koyup dirseğiyle destekli bana baktı. Yarım bir yatış pozisyonu alarak evli olup olmadığını sordu. “Özledin mi?” dedi. Bir yandan da eliyle erkeklik organıyla oynuyor, doğruluyor ve tekrar uzanıyordu.

Bundan rahatsızlık duyduğumu bakışlarımla, yüz ifademle yansıttım. Bu defa o rahatsız oldu. Benim amacım da oydu zaten. Neyi denediğini az çok tahmin ediyordum. Tecavüz edeceğiz, cop sokacağız vb tehditleri daha önce çok yapmışlardı. Bu açıktan öyle bir şey söylemiyordu. O anda kendimi onun ani yönelimlerine hazırlamıştım. Fakat işkenceci korkaktı. Ben bu konuda erken davrandım. “Siz ne yapmak istiyorsunuz? Ben bir devrimciyim, düşüncelerim, inançlarım var. Onları bilinçli seçtim. Onlar benim namusum, onurum. Küfürle, işkenceleyle, tecavüz tehdidiyle bir şey yapamazsınız. Bu konuda bir şey bekliyorsanız yanılıyorsunuz. Buyurun, ne yapacaksınız yapın! Hem beni yalnız başınıza sorgulayamazsınız. Siz sarhoşsunuz. Ben hepinizi de tanıyorum. Zafer Karaosmanoğlu, Mehmet Yılmaz, Kerim...” birçok isim sıraladım. Onları daha önce kapının arkasında asılı olan listeden okumuş ve ezberlemiştim. Oda daha önce işkencecilere aitti büyük ihtimalle. Bu, benim işime çok yaramıştı. Bir-iki kez isimlerini söylediğimde paniklemişlerdi. “Biz seni sağ bırakmayız. Sen kendini ölmüş

bil. Elimizdesin, yıllarca yatacaksın. Senin intikamını alacak arkadaşların da yok artık,” vb şeyler söylemişlerdi. Fakat işkenceli sorgularını etkiliyordu ister istemez. Hatta bazıları yumuşak rollere giriyorlardı.

Bu adam da hemen doğrulmuş, “Yok yok, yanlış anlamayın. Samimi samimi konuşuyorduk. Sen iyilikten anlamıyor musun? Bir şey mi yaptım? Ben işkenceci falan değilim, bu devletin bir memuruyum. Türkiye Cumhuriyeti’ni savunuyorum. Benim de fikirlerim var. Rahatsız olduysan gidebilirsin,” diyerek yumuşatmaya çalıştı.

Kendi rolüme sevindim. Bu aptalların psikolojisini insan iyi bilirse çok rahatlıkla kendini hazırlayabilir, onları da sınırlayabiliyordu. İşkencecileri kaba dayağa mahkum etmek hatta o noktada bile azgınlaşmalarının önünü almak mümkündür. Bunun dışında her şeyi düşmanın inisiyatifine bırakmak, ondan her şeyi beklemek yaklaşımı baştan kaybettirir. Yenilgiye önceden boyun eğmek olur ki, böyle bir zeminde olayları tersine çevirmek zorlaşır. Kişiyi farklı sonuçlara götürür, dönüş yapmak zorlaşır.

Kaç saat sürdü bilemiyorum ama odaya döndüğümde Ayten’i benden kötü halde gördüm. Kafasını dizlerine koymuş, elleriyle de bacaklarını kucaklamış, bitkin halde bekliyordu. Ben içeriye girdiğimde hemen fırladı ve beni tutup incelemeye başladı. Bir şey olmamıştı! Ayaktaydım! “Ne oldu? Sana ne yaptılar? Ödüm koptu başına bir şey getirirler diye.” Tabii, görüntüm çok iyi değildi. Lavabonun üstündeki duvara gömülü silik eski aynada kendime baktım. Dudaklarım kurumuş, gözlerim iyice çökmüştü. Olanları anlattım, sevinip kucakladı, “Alçak oğlu alçaklar!” diye de tepkisini gösterdi.

elif hemşirenin düşürülüğü

İkinci on beş günlük gözaltı süresinin de bitimine az kalmıştı. Düşmanın yasal sürelerine kimse bel bağlamıyordu ama uzatış ortaya yeni şeyler çıkarma amaçlı olduğundan, belli kaygıları da yaratıyordu.

Acaba parti ilan edilmiş miydi? Önemli eylemlerle ilan edilmesi bekleniyordu. Yakalanmalar etkilemiş olabilir miydi? Bizim için ne diyorlardı? Adımız genellikle UKO’cuydu, öyle anılıyordu ama öte

yandan partiletiğimizi, yeni bir ad aldığımızı biliyordu düşman. Bu saklama noktası kocaman bir can sıkıntısı yaratıyordu. Her şey gelip Şahin'de düğümleniyordu. İhaneti yeni mi, yoksa eskiden beri mi devam ediyordu? Sorular bitmiyor. Dışarıya nasıl ulaşırsam?

1800 Evler çok تنها bir yerdedi. İnsan bir çıkış bulabilir mi? Pencereler demir parmaklıklı, kapılar yine öyle. Peki, arkadaşlar burayı basıp bizleri çıkaramazlar mıydı acaba? Üç ya da beş silahlı arkadaş yeterdi. Düşman hiç beklemiyordu.

Akılları işkencedeydi. Ne olurdu?

Ben de çok tuhafım, o kadar tersliğin içinde bu kadar iyimser düşünüyordum. Fakat bu hayal, kurgu ya da istem bile güzeldi, biraz olsun rahatlatıyordu. Kaldı ki imkansız şeyler değildi hiçbiri. Bekçiler yerliyidiler. Biri azıcık vicdanlı, namuslu olsa, göze alsa tamamdı. Dışarıda asker kulübeleri, nöbet noktaları çok fazla engel olmazdı. Koca bir alan, arazisi geniş, karanlıkta sıvışıp gitmek mümkündü. Hayalciliği pek seviyordum ve güzeldi.

Celal Aydın olayı Malatya'da en iyi operasyon nedeniydi düşman için. Yeni yakalanmalar vardı, bunlardan biri de kadındı. Adı da Elif Kartal, hemşireydi. Daha önce Celal'in günlüklerinde bahsettiği kızdı. Kısa bir süre için yanımıza koydular. Elif, Adıyaman Gölbaşılıydı. Görünüşü sadeydi. Hemşire olduğu halde makyajsız, kaşları kalın, gözleri şişmiş gibi üst ve altları dolgun, sürme çekmiş gibi kara gözleri, burnu hafif kalkıktı. Orta boylu, vücut hatları genelde fena değil ama çok belirgin bir güzelliği de yoktu. Duruşu ve konuşması çok hantal, ağır, bir hemşire canlılığı, esnekliği yoktu. Malatya'da gittiğimiz yere kadar olan yolculuk boyunca polis kesin her yönüyle etkilemek istemişti. Yalnız kendisi memure ruh hali içinde hâlâ. Görev alanı itibariyle yabacı değil, hele bir de Gülhane tıpta çalıştığından asker, subay, polis ortamlarının kazandırdığı biçimlenme var. Yani devlet memuresi, hemşiresi imajı hemen yansıyor. Pek gözümüz tutmamıştı kendisini ama yine de yardımcı olmaya çalışıyorduk. Korkmamasını, polisin yöntemleri karşısında etkilenmemesini tembihledik. Çok fazla açmasak da Celal'in ihanetçi biri olduğunu, ondan dolayı tepkilenip yanlış yapmamasını söyledik.

“Düşman çelişkileri, tepkileri kullanmak ister. Bu konuda kimseye zarar vermek doğru olmaz. Senin tanıdığın insanlar olabilir ama ele verme. Bu, senin durumunu daha da zorlaştırır,” dedim. Kendisi tepkili;

“Beni ele verenler neden düşünmedi? Benim zaten örgütle bir bağım yok ama çok şey soruyorlar. Celal de beni kullanmak istedi. Ne oluyor? Anlam veremiyorum,” diye tepki gösteriyordu.

“Tamam, belki bazı şeylere anlam vermen zor, zamanla öğrenirsin. Yalnız şimdi senin takınacağın tavır önemli. Polis birçok şey yüklemek ister. Senin bunları kabul etmen gerekmiyor. Bir hemşiresin, gelip ilişkilenecek isteyen çok kişi çıkar. Görev çerçevesinde ele al ve çok konuşma Ne kadar az konuşup cevaplarına dikkat edersen o kadar iyi olur,” dedim son olarak.

Elif’i yanımızda fazla tutmadılar. Elif ilk imajı vermişti. Polis insan psikolojisini az çok biliyordu. Yanımızda biraz daha kalsa etkileneceğini tahmin ediyorlardı. Polis neler konuştuğumuzu merak ediyordu tabii. Ve neler söylediğimizi tahmin ettiğinden Elif ilk anda tongaya düşmüş. Polis bize Elif’ten yana böyle haberler verince durumu anlamıştık. İyi ki de yanımızdan aldılar. “Lanet olsun! Ne yaparsa yapsın, kendisi rezil olur,” demekten kendimizi alamadık.

Bir oda Elif’e ayrılmıştı artık. Elif sabah pijamalı, gecelikli, elinde macunu ve özel sabunuyla lavaboya gidip geliyordu. Yemekleri özel gelmeye başlamıştı. Elif her yere girip çıkıyor, sorgulama odalarına götürülüyordu. Rahattı, etrafa gülücükler dağıtıyordu sürekli. Celal Aydın’ın kişilik özellikleri ve Elif! Bir anda kim kimi düşürmüş acaba diyerek bir şeyleri sorguluyorduk. Elif Celal’e oranla daha açık davranmıştı, arkadaşlara durumu anlatmıştı. Bu yan doğrudu ama sorguda bulunan Elif çok kısa sürede o iğrenç atmosfere girmişti. Tam bir düşürülmüştük konumuydu. Başlarda hemen onu suçlamıyorduk. Zira bizimle herhangi bir örgütsel bağı yoktu, bir şeyler vermemiştik, dolayısıyla bir şey de beklemiyorduk. Bir hemşireydi, onun kültürü zaten ilginçti. Konumu gereği polis rahat bırakabilirdi. Fakat ona da benzemiyordu, polis kullanıyordu. Elif kendini kullanıma sunmuştu. Kadın polisin bile gelip kalmaya dayanamadığı bir or-

tamda Elif hemşire, polis rolündeydi. Onun ötesinde polis için bir eğlence parçasıydı! Her şeyiyle çok iğrenç! Arkadaşlar önceleri fark edememiş, kadın polis sanmışlar. Daha çok da kendilerine işkence yapılırken onun gülmesi, kakkahâlârı arkadaşları kızdırmış.

Süre uzatılmıştı yine. Yeniden sorgulamaya almışlardı. İfade yazılıyordu. Benim yazdıklarımı gerçekten yırtmışlar mıydı, onu da bilemiyorum ama bu defa sorular sorup cevapları kendileri daktiloda yazıyorlardı. Sorular aynıydı. Arada diğer ifadelerden sorular çıkararak soruyorlardı. Celal Aydın ve Fis köyü toplantısını artık daha net soruyorlar, bazı ifadelerden bölümler de okuyorlardı. Hatta Rıza öylesine ayrıntılı anlatmış ki, kendisinin, “Önce karar veriyorsunuz, sonra soruyorsunuz. O zaman, ‘Karar verildi, her şey oldu bitti,’ deyin, biz de anlayalım,” vb şeklindeki çıkışları da yer alıyor ifade de. Güya böyle diyerek olayın dışında olduğunu söylüyor, polis daha fazla üzerine gitmesin istiyordu. Tabii genelde birçoğu o toplantılarda öğrendiklerini söylemişler.

Başka toplantı yaptığım da açıklanmış. Bunun üzerine Celal’in kişiliğini sorgulamaya başladım: “Örgüt karşıtı bir kişilik, yaşam tarzı. Çabaları bu doğrultudadır. Onun bu kişiliğini deşifre etmek de örgütün görevi. Bu bağlamda durumuna ilişkin konuşulup tartışılmıştır. Ama cezalandırma kararını bölge veremez, o bizi aşar. Bu konudaki suçlamalar doğru değil,” dedim. Birçok toplantı yaptığım söyleniyordu. Bu toplantılara kimlerin katıldığı sorusuna da “Sadece bir toplantı yaptığımı,” söyleyerek cevap verdim. Katılanlar zaten kendileri söylemişler. Onun dışında isim bulaştırmalarını kabul etmiyor, mümkün olduğu kadar dar tutuyordum. Birçok isim ve farklı olay, yer söylemelerinin önüne geçmeye çalışıyordum bu şekliyle: “Yalan söylüyorlar, herkesi UKO’cu yapmışlar, korkudan söylüyorlar. Siz isim istedikçe onlar da mahalleden, sokaktan, okuldan tanıdığı her isimi veriyorlar. Bu ifadeler uydurmadır,” diyor ve ısrarla bu tavrı koruyordum.

Şahin, Celal Aydın’ın durumunu kendisine göre anlatmıştı. Polis de onun anlattıklarını esas alıyordu. Fakat Şahin bizim çalışmalarımızın ayrıntılarını bilmez, tahmini şeyler söyleyebilirlerdi ancak. Cezalandırma kararı merkezden çıkmıştı ve o getirmişti talimatı. Tabii

polis bölge komitesinin işi araştırdığını, öneri sunduğunu da kesin biliyordu. Onlar için önemli olan çok sayıda kişiyi yakalamaktı. Bir de Şahin'i doğrulamaktı. Şahin'in söylediklerini şu ya da bu şekilde mutlaka onaylatmak istiyorlardı. Bu konuda tartışıyorduk. "O zaman ne diye bize soruyorsunuz? Onların söylediklerini esas alıyorsanız ben ifade vermiyorum" diyerek tavrımı koymuştum. Çünkü biliyorum ki ardından Fis köyü toplantısına ilişkin Şahin ve Ali'nin ifadeleri birbirini tutuyordu. İki kadından biri bendim. O gün onlar da istedikleri şekilde bir ifadeyi alamayacaklarını biliyorlardı. Ama sorgu sürecini kendi cephelerinden bitirmek istiyorlardı ve uğraştırmama fazla tahammül gösteremiyorlardı. Kongre sürücü, öncesi, sonrası birçok yönüyle anlatılmış. Benim koruyacağım bir şey bırakılmamıştı. Sorun bu noktada düşman açısından çözülmüştü. Benimle ilgili yönü şu açıdan önemliydi: Baştan beri istediğim biçimde ifade verdim. Bunu da öyle yapmam, sadece katıldığımı söylemem neyi değiştirirdi? Baştan sadece Kürdistan devrimcisi olduğumu söyleyip başka hiçbir şey söylemeseydim, ifade vermeseydim, bu anlamlı bir direniş olurdu ve mümkündü. Sonuçta ne olurdu? Sağ bırakırlarmıydı, başka bir şey olur muydu, bu pek önemli değildi ama tüm karşı saldırıları ve ihanete iyi bir karşılık olurdu. Mevcut durumda da direniş var, fakat bir anlamda konumum açığa çıkmıştı. Bu anlamda Fis toplantısına ilişkin de sadece beni ilgilendiren çok sınırlı bir ifade hazırladım. Beni yeniden sorguya alacaklarını biliyorum.

"burası mahkeme salonu mu yoksa sorgulama odası mı?"

Polis inat meselesi yapmış. Dönekleşmenin, ihanetin bu denli pervasızlığı, genelde bunun olumsuz etkilerinin olduğu bir yerde, hele bir kadın olarak benim örgütü sahiplenmem, savunmam, korumaya çalışmam çok kızdıırıyordu düşmanı. Bir defa Şahin her şey değildi. Bu ihanetin örgüte verdiği zarar ortadaydı, örgütsel yapımıza bir darbeydi. Düşman için bir başarıydı ancak her şey bu kadar kolay bitirilemezdi. Örgütsel yapı dışarıdaydı, kadrolar dı-

şarıdaydı. Böylesine aceleci bir şekilde yönelim, belki kısa sürede zarar vermiş ve bir dizi yakalanmalarla bazı alanlarda bir boşluk yaratılmıştı ama çok önemli bir uyarıcılık rolü de oynamıştı. Kaba işkenceler dışındaki yansımalar da bu yönünün fark edildiğini hissetmek mümkündü. Tartışmalarımızda bunu açıkça yüzlerine söylüyordum. Dışarı için geçerli olan bu gerçek, içerisi için de geçerliydi. İlk baştaki olumsuz etkiler, yenilgi psikolojisi uzun sürmeyecekti. Savaş devam ediyordu. Düşmanın her yönelimi, karşı bir tutumu da ortaya çıkarıyordu. Mahkemeler ihanetin konuşulduğu yerler yapılmak isteniyordu. Basın yayında propaganda furyası kesin başlatılmıştı, onu az da olsa tahmin edebiliyorduk.

İçeride Şahin, dönemliğini arkadaşlar içinde meşrulaştırmaya; umutlara ihaneti, teslimiyeti eklemeye çalışıyordu. “Çıkarsanız her biriniz bir yerlere çekilip yaşarsınız. İnek, tavuk beslersiniz. Bu dava bu kadardı. Ben bittim, her şey benimle bitti,” diyerek dönemliğinin teorisini yapıyordu. Düşman daha gerçekçiydi. İlk panik ve beklentiler ile giderek içine girdiği telaş ve yanılgılar, sorgulama yöntemlerine de yansiyordu. Bitirilen neydi ya da yenilgiler hangi noktadaydı? Devrimci hareket bu süreci tersine çevirecek karakterdeydi. Bunu içeride ve dışarıda nasıl engelleyecekti? Tüm bu hesaplar çok acemice ve kaba zor yöntemleriyle hayata geçirilse de kendi içinde uzun zamana yayılacak tedbirlerin geliştirilmesinde götürüyordu. Düşman da ders çıkarıyordu.

Genelde ifadelerin hemen hemen tamamlandığı günlerdi. Beni rahat bırakmayacaklarını açık açık belirtiyorlardı. Gündüz ve arkadaşların bulunduğu odaların tam karşısındaki odaya, ilk sorgulandığım odaya çağırdılar beni. Oda tam tekmil! Gözlerimdeki bandı açmalarını istediğimde hemen açmışlardı. Sanki komutu ben veriyordum. Sorgulamada bakışların yakın, açık, karşı karşıya olması iyiydi. Bu bir taviz miydi? Ama benim cephemden bir çıkıştı. Sakin bir şekilde, her şeyin onların inisiyatifinde, insafında olmasını kabul etmeyecek ruh haliyle karşılarındaydım.

“Sen zorluk çıkarıyorsun, hiçbir şey söylemiyorsun. Elimizde bu kadar kanıt var, bunlar aleyhindedir. Mahkemeye çıkarmayız seni,” diyorlardı. Bunların anlamsız tehditler olduğu açıktı ama vereceğim ifa-

denin moral olarak işlerine yarayacağı bir gerçektir. Belki ilk anda bunu fazla hesaplayamamıştım ancak onların istediği biçimde olmasa da Fis köyü toplantısına katıldığımı söylemem, (genel konuşma ve tartışmalar dışında bilgi vermesem de) hemen orada, o anda beni etkilemişti. Polislerin acayip ses çıkararak nara atmaları, sevinçleri ile benim bağlandığım sandalyede elektriğin etkisiyle çıkardığım ses ve gözyaşlarım birbirine karışmıştı. O anı sadece Zafer Karaosmanoğlu fark etmişti. Diğer polisler normalde elektrik şokunun etkisiyle çıkan ses ve böğürtü olduğunu sanıyorlardı. Bir bezle sandalyeye bağlandığımdan sesim çok boğuk, kısık kısık çıkıyordu. Arada bir çığlık sesi gibiydi herhalde. O sesleri arkadaşlar çok farklı anlamışlardı. Tecavüze uğradığımı sanıp etkilenen arkadaşlar vardı, sonradan kendileri anlatıyorlardı.

Zafer Karaosmanoğlu boşuna soruşturmama girmiyordu. Her fırsatta kaldığımız yere gelip konuşması da tanımak içindi. O kadar gürültü içinde gözünden kaçmamıştı, bana, “Neden etkilendin? Neden ağlıyordun? Fis köyü toplantısına katıldığını söylediğin için mi? Tabii arkadaşların sonra sana direnmedin diyecekler. Bunu kendine yediremiyorsun. Siz buna ne diyorsunuz? Tamam, ‘devrimci gurur!’” diyerek, iyice moralimi bozmak, bu zayıf noktandan vurmak istiyordu. Alçak, fark etmiş ve beni bu şekilde etkilemeye çalışıyordu. Ben hemen sakinleşip cevabımı verdim: “Helal olsun ama bu kadar kişi içinde bir tek sen kafa tuttun, sizin deyiminizle direndin. Bizi düşman falan görüyorsun, ‘faşist polis’ diyorsun ama biz de görev icabı buradayız. Çok isteyerek yaptığımız şeyler değil. Açık söylüyorum, ben saygı duyuyorum. Hiç kötü bir laf konuştum mu?” dedi.

Söylediği şeylerin hepsinde bir gerçeklik vardı. Adam kurt gibi hem savaşı bu yöntemle yürütüyor hem de ‘hakkını teslim ediyor!’ Bu doğrudu. Arada sorular sormaya devam etti. İlk etkilenmeyi hemen üzerimden atıp bu defa çok daha rahat, daha emin biçimde yanıtladım: “Eğer daha da sormaya başlarsanız önce söylediğim ifadeleri de reddedeceğim. Toplantıya nasıl katıldığımı söyledim. Onun dışında bir şey söylemeyeceğim. İsterseniz sorgulamayı aylarca sürdürün.” Çok kesin bir dille söyledim bunları ve gerçekten sormaya başlasalar ben artık konuşmama tavrına girecektim.

Bunda kararlıydım. Keşke de sadece benimle uğraşsalar diyordum. Bu sözler bir basınç oluşturuyordu.

O gün hiç uğramadılar. Ben kendimi, yeni tutuma hazırlıyordum. “Artık muhatap olmayacağım, bir tek soru bile sorarlarsa ifade vermeyi reddedeceğim” diyordum. Bu benim işime daha da yarayacaktı. Hiçbir şey yapmazsam bile partinin propagandasını yaparım, o noktada tartışırım. Çünkü siyasi savunma onları oldukça ürkütüyordu. “Şimdi siz mahkemede de mi böyle diyeceksiniz? ‘Kürdistan’ı bağımsız yapacağız!’ Bu söz sizi idama götürür,” diyorlardı. Mahkeme cephesini de kendilerince güvenceye almak istiyorlardı. Sorguda inançla davasını savunanların çıkması, mahkemede bu yönlü konuşmaların yapılması kendileri için kötü bir puan olacaktı. İradeleri kırılmış, inançları bitmiş, pişman olmuş kişiler haline getirerek mahkemeye sevk etmek hedefleriydi. “Şimdi, sen burada konuştuklarını mahkemede ret mi edeceksin? O zaman senin yerin yine burası olacak,” diyorlardı konuşma aralarında.

Yazılı ifadeyi tamamlamak üzere beni ertesi gün tekrar çağırdılar. Bu defa ben ne dediysem onu yazıyorlardı. Bazı sözcükler, ifade biçimleri değişince müdahale ediyordum.

Son satırlar da ilginçti, bana sormadan direkt kendileri “Hiç bir nedamet göstermedi,” demişlerdi. En çok o cümleye sevinmiştim. Onlar güya bunu benim aleyhimde kullanıyorlardı, cezalandırmada etkili olurdu. Daha tehlikeli olduğumu ima ederek daha fazla ceza almamı sağlayacaklardı sözde.

Hâlâ 1800 Evlerdeyiz. Üçüncü on beş günlük süre kullanılıyor. Ve her gün bize, “Hazırlanın, mahkemeye gideceksiniz,” diyorlardı. Kapalı arabalarla şehir merkezine askeri mahkemeye götürülüyorduk. Yolda aynı arabada olan arkadaşlarla konuşuyorduk. Asker sık sık müdahale ediyordu ‘yasaktır’ diyerek ama biz aldırımıyorduk. Şahin’i ayrı götürdüler. Mahkeme binasında sanık bekleme salonuna aldılar hepimizi. Asker listeyi okudu: “Şahin Dönmez, Ali Gündüz, Sakine Polat, Hamili Yıldırım, AYTEKİN TUĞLUK...” İsimler devam etti. Sıralama dikkatimi çekti, sevindim bir an, “Keşke önce götürseler,” dedim.

Ayten’in bırakılma ihtimali çok. Onunla konuştuğumda; “Mahkemede hiçbir şeyi kabul etme, bırakılırsın. Çok iyi olur! Hem olup

bitenleri partiye bildirirsin hem de tedbir için iyi olur. Şahin'in ihaneti bilinmiyor, tedbir almada yetersizlikler olabilir," dedim. O arada Şahin'in çarşaf giyip Diyarbakır'a operasyona götürüldüğünü öğrendim arkadaşlardan. Aytekin ve Hamili'yle konuştuk arada, sıcak bir konuşma olmadı. Hepsine karşı bir tepkim vardı. Kendileri de ezik, üzgün, mahcup, bazıları ise tepkiliydi. Polis herkese, "İfadelerinizi olduğu gibi mahkemede tekrarlamazsanız geri 1800 Evlere getirilirsiniz," demiş. Bu, genelde etkilemiş. Mahkeme koridorlarında işkencedeki polisler de vardı.

Hamili'yle biraz tartıştık, Şahin'in ihanetini konuştuk; "Onun açıktır, ya Ali Gündüz ya sizlerin tavırları?" Ali başını öne eğdi ve "Bizimki de bir ihanettir. Çözülme, suç işleme ne denirse densin artık ama affedilmez bir durum," dedi. Hamili, Ayten'i işaret ederek, "Alçaklar onu bana karşı kullandılar. 'Tecavüz edeceğiz!' diyorlardı sürekli. O noktada bazı şeyleri kabul ettim," dedi. Buna daha çok tepkilenmiştim; "Peki bizimki namus değil mi? Polis her defasında aynı şeyleri tehdit olarak kullanıyordu. Parti değerleri bu namusun önünde olmalıydı," dedim Hamili'ye. Tartışmalarımız çevredeki arkadaşlarca da duyuluyordu. Rıza başını kaldırmıyor ya da bazen çok tepkili ve umursamaz tavırlarda bulunuyordu.

O sırada Şahin savcılıktan dönerken beni çağırdılar. Geçerken, "Yine bu alçağın ifadelerini esas alacaklar ama ben ne diyeceğimi bilirim," dedim. Çünkü girer girmez aynı ifadeler verilmezse tekrar sorguya götürülürüz gibi bir cümle kullanmıştı. Belli ki arkadaşları etkilemeye çalışıyordu. Kendi ihaneti yetmiyormuş gibi herkesi davet ediyor, çağrısını sürdürüyordu. Öfkeyle savcının odasına girdim, küçük bir odaydı. Gözlüklü, şişman, kırmızı suratlı bir savcıydı. Sonradan kağıtları imzalarlarken öğrendim adının Cahit Aydoğan olduğunu. Başsavcıymış hem de. Kolordu Askeri Mahkemesi'nin başsavcısı! "Gelin, şöyle oturun. Sakine Polat, Cansız. Hıı..." diye mırıldandı. "Biraz önce buradan çıkan, Şahin Dönmez'i tanıyor musun? O Apo'nun sağ kolu ve her şeyi güzel güzel anlattı. Örgüt falan yok, UKO muko kalmadı ama sen hâlâ savunuyormuşsun, öyle mi?" dedi. Oysa normalde kimlik tespitinin yapılması gerekiyordu, kendi mahkeme kurallarını dahi işletmiyorlardı.

Anlaşılan odur ki, beni tanımak, düzeyimi, tepkilerimi, güçlü ve zayıf yanlarımı öğrenmek istiyordu. Savcılık soruşturmanın bir üst biçimiydi aslında. Bu konuda da yapılanların farkında olduğumu hissettirmek istiyordum. Madem öyle, bir giriş yaparak etkilemek istiyordu, o halde ben de nasıl olursa olsun onun canını sıkmalıyım.

“Burası mahkeme salonu mu; yoksa sorgulama odası mı? Zaten işkence yapan polisler de burada. Soru sorun yanıt vereyim. Tartışılacaksa, benim de söyleyeceklerim vardır, tartışırım.” Cahit Aydoğan şaşırmişti ama küstahça da gülümsüyordu.

“Çabuk kızıyorsunuz, hem burası askeri savcılık. Ne sorgusu ne işkencesi!” deyince ben devam ettim:

“Sorguda da polisler Şahin Dönmez’in ifadelerini esas aldılar. Onun adeta yönlendirmesiyle bizi sorguladılar. Şimdi burada da yapılan o. Şahin kimsenin sağ kolu da değil, olsa bile o şimdi bir haindir. İhanet etti. Onun ihaneti onu bitirdi ama UKO bitmez. Biz buradakilerin hepsi ihanet bile etsek, bu dava bitmez. Apo yeterdir,” dedim. Adam iyice şaşkınlaştı. Belli oluyordu. “Hı... Bunları ne biçim sorgulamışlar! Yeniden 1800 Evlere gidecek bunlar,” dedi sinirli sinirli. Sonra daha sakın, beni ciddiye almamış gibi yaparak kimlik tespiti yaptı. İki soyadım dikkatini çekmişti;

“Evliydim ayrıldım, nüfus cüzdanımı henüz değiştiremeden yakalandım,” dedim. “Örgüt mü seni ayırdı?” diye sordu.

“Hayır. Anlaşamadık ayrıldık,” deyince, “Siyasi ayrılık mı?” diye sordu. Ben de “Doğrudur. Ben devrimciyim, Kürdistan devrimcisiyim. O ise buna karşı idi, bu nedenle ayrıldım,” diye cevap verdim. Sağa sola çekiştirmelerini istemiyordum. Örgüt içindeki konumumu sordu, “Sempatizanım,” dedim ve diğer ifadeleri reddettim. “Mahkemede ifademi geniş vereceğim,” dedim. Tartışmayı sürdürmek istiyor, sorular soruyordu. Savcılıkta fazla konuşmanın, konumuma ilişkin açıklamalar yapmanın gereği yoktu. Nasılsa tutuklayacaklardı. Söylenecekleri mahkemede, daha sonraki evrede söylemek daha uygundu.

Yerime döndüğümde benden sonra gidecekler “Savcılıkta bir şey kabul etmeyin, önceki ifadeleri reddedin. Polisler tekrar sorguya alma tehdidinde bulunuyorlar, etkilemek istiyorlar,” dedim. O anda farklı

bir sima gözüme ilişmişti. Daha önce Bingöl'den tanıdığım Hüseyin Morsümbül'dü bu. Onu ayrı sorgulamışlar. "Büyük ihtimalle bırakırlar," diyordu arkadaşlar. Durumunu ben yokken anlatmış, Şahin'in yanında oturmasına canım sıkılmıştı. Şahin durmadan konuşuyordu; "Her şey bitti, zaten benden önce her şey açığa çıkmıştı," diye kafa bulandırmaya devam ediyordu. Dayanamadım, ayağımdaki ayakkabıyı çıkarıp fırlattım ve "Alçak, namussuz! Sen bitmişsin! Kendi ihanetini, bitmişliğini gizlemeye çalışıyorsun. Bu haini dinliyorsunuz bir de. Dışarıya çıkacağını biliyor, olayları farklı yansıtmaya, yanıltmaya çalışıyor. Biz seni iyi tanıyoruz, ama..." dedim. Sesimiz dışarıdan duyuluyordu. Askerler kapıda müdahale edip, sessiz olmamızı ve burasının mahkeme olduğunu söylediler. Bir süre sonra gelip Şahin'i çıkardılar. "Bu iyi oldu," dedim. O hain içimizde kaldıkça moral bozmaktan öteye bir işe yaramıyordu. Ayrıca etkilemeye de çalışıyordu. Yalnız, çıkarken bana, "Ucuz kahramanlık yapıyorsun. Ne kalmış, neyi savunuyorsun?.." gibi laflar söyledi.

Şahin çıkartıldıktan sonra Hüseyin Morsümbül'le konuştuk. Ona "Şahin yalan söylüyor, o bildiği her şeyi söyledi. Açık açık 'UKO bitti' diyor. Savcılıkta da aynı ifadeyi vermiş, kendisini gizlemeye çalışıyor. Genelde de çözülme var, o da bunu kullanmak istiyor, etkilemeye çalışıyor" dedim. "Herkes suç işlemiş, suçludur, birbirimizden farkımız yok," psikolojisini yayıyor ve bazıları etkileniyorlar. "Bu koşullar hep böyle sürmez. Polis bilinçli olarak bizimle mahkemeye geldi," diyerek az da olsa o havayı dağıtmaya çalıştım. O gün herkesin ifadesi bitmedi. Zaten Şahin uzunca kalmıştı. Ali Gündüz'ün de uzun sürmüştü. Ali şaşkın, ezik, suçlu gibi rahat değildi. Çok fazla konuşmuyor, hatta hiç konuşmuyordu. Belli ki ifadesini değiştirmemişti. Hamili, Aytekin ve diğer arkadaşlardan bazıları da sorgu ifadelerini reddetmişler.

1800 evlerdeki işkence tekrar başladı

Hepimizi tekrar arabaya koyup geri 1800 Evlere götürdüler. Aslında isteseler gece yarısına kadar da savcılık ifadelerini alabilirlerdi. Kesin geri götürmeleri amaçlıydı çünkü ifadeler değiştiriliyordu.

Bizi bodrum katındaki odalara yerleştirdiler. Her üç odanın kapıları birbirine çok yakındı, demir parmaklıklıydı. Ben ve Ayten birlikteydik yine. Elif'i yanımıza getirmediler hiç. Ayten'in ifadesi alınmıştı. Bırakılacak gözüyle bakıyordum artık. Yine de son ana kadar insan kesin bırakılır diyemiyor. Aytekin ve Hamili her zaman birlikteydiler. Hızlı hızlı voltalıyorlardı. Arada Aytekin kapıya gelip esprili konuşuyordu. "Biz kendimize iş bulduk, çıkarsak köye gider inek besleriz. Şahin'in öğütleridir," diyerek espri yapıyordu. "Onunla nasıl bir arada kalabiliyorsunuz? Şahin, Rıza, Ali ne oluyor böyle? Normal görülüyor. Bu kadar mı inançsızlaştı insanlar? Bu kadar mı etkilenme oldu?" deyip üzüntümün dışı vurunca bana takılmaya başladılar, "herkes senin gibi ayakkabı fırlatmaz ki!"

Öğlen Şahin'i çıkarttılar. İhtiyaca mı, başka yere mi anlamamıştık. Ben yemek tabağını yemekle birlikte fırlattım kendisine, "Namussuz, yine nereye gidiyorsun." Bunun üzerine askerler içeride ne varsa aldılar ve "Kapıya çıkmayacaksınız," dediler. Fazla bir anlam ifade etmeyen tepkilerdi bunlar. Kim bilir, belki de mevcut tepkisizliğe, bazı şeylerin normal görülmesine tepkiydi. İhanete tepki, tabak, ayakkabı fırlatmak değildi ki! Sadece vicdanen rahatlatıyordu o kadar. Daha sonra Şahin, arkadaşların içine getirilmedi. Ama onun gidiş de genelde bir tedirginlik yaratmıştı. Çekingenlik ve yeniden sorgulamaya alma ihtimali vardı. Bu beklenti, stresi artırıyor. Bu nedenle kimse kapıya yanaşmıyordu. Aytekin ve Hamili dışında kimse bakmıyordu bile ya da bakışlarını kaçırıyorlardı. Ne acı!

İkinci, üçüncü gün de ifadelerin alınması sürdü. Yaklaşık bir hafta o bodrum katına getirilip götürüldük. Yukarıdaki işkence sesleri kesilmiyordu hiç. Düşmanın amacı da buydu; o psikolojide tutmak!

Ayten, mahkemeye çıkarılışımızın üçüncü günü tahliye oldu. Yani sorgu süreci kırklı günlerdeydi. Çok ani olmuştu. Ayrılırken kulağına bir kez daha, "Arkadaşlar mutlaka tedbir alsın. Ne yaparsan yap, arkadaşları gör. Herkese anlatma, güvenilir arkadaşlara anlattırın," dedim. Kucaklaştık. Hamili de kucaklayarak, "Kendine iyi bak!" deyip ayrıldı. Ayten'in gözleri dolu dolu. Hem sevinçli hem de bizi o halde bıraktığı için ya da bir daha görüşemeyeceğimizi düşündüğünden

üzgün bir ruh halinde idi. Acılı bakıyordu gidene kadar. Biraz daha rahatlamıştım. Hem dışarıya kadar gideceği için hem de Ayten açısından iyi olmuştu. Yalnız başına düşmanla savaşmak daha kolaydı.

Aynı gün savcılıktaki bekleme salonundayken demir parmaklıklı kapıda Hüseyin Yıldırım belirdi. Tesadüfen ben de voltalıyordum ve tam yüzümü kapıya dönmüşken yüz yüze geldik. Elinde çantası, üzerinde avukat cübbesi ile,

“Sakine yavrum, sensin! Bu ne hal! Tanınmaz duruma gelmişsiniz,” dedi.

İçeri bakındı, herkes sakallı, gözler, avurtlar çökmüş görünmüyor. Hamili de geldi, onu da tanımakta zorlandı. Gerçi Hamili yüz, kafa büyüklüğü nedeniyle çok çökmüş görünmüyordu. Asker araya girip,

“İzin al, sonra gel,” deyince o da “Tamam,” diye karşılık verdi. Yerinde duramıyor, askere de saygılı bir edayla “Tamam tamam, izin alıp geleyim,” demesi, ürkekliliği, şaşkınlığı, bize ilgisi, her şeyi bana ilginç gelmişti. O kadar günden sonra birini görmek iyiydi belki ama bu kişi Hüseyin Yıldırım değil de başkası olsaydı daha iyi olurdu kesin. Zaten hemen dışa vurmuşum tepkilerimi. “Bu da nereden çıktı.” Bir süre sonra tekrar geldi ve “Senin, Hamili’nin, Mustafa’nın vekaletini aldım, şimdilik. Çıkarsınız merak etmeyin. Aileleriniz de burada (Elazığ’da), gelirler. Bir ihtiyacınız var mı? Yalnız yavrum dikkat etmelisin. Cahit bey şaşırmış, ‘Helal olsun, fikirlerini savunuyor, ben saygı duydum,’ diyor ama yine de öyle sivri şeyler söylemesen daha iyi olur. Yoksa aleyhine döner.”

Nasihat veriyor! Bizimki denizde yılanı sarılma misaliydi. “Yine de avukatın gelmesi iyi oldu, bari dışarıya haber verir ya da haber alırız,” dedik, kişi olarak sevmesek de.

Ayten gittikten sonra bodrum kattaki odada yalnız kaldım. Kirli bir battaniyeye sarılmış, yarım uzanmıştım, daha doğrusu içinde iki büklüm halde ısınmaya çalışıyordum. Üst katın tuvalet boruları hepsi kaldığım hücrenin içinden geçiyordu. Nemli, rutubetli bir yerdi. Koku, soğuk birbirine karışmıştı. Tam daldığım bir anda pencereden biri “Sakine, Sakine!” diye seslendi. Bir anda fırladım. Ranzaya nasıl çıktığıma kendim bile şaşırđım daha sonra, adeta uçmuş gibi fırlamıştım. Yüre-

ğim hızla çarpıyordu, “Arkadaşlar! Tamam, arkadaşlar bastı.” O bir saniyecik sürede bunlar aklıma geldi. Dışarısi karanlık, pencere basık, dar ve küçüktü. Karşımda bir asker kafası görüyordum, Çermikli Murat. Allah kahretsin! Arkadaşlar sanmıştım, heyecanım kırılmıştı.

“Nasılsın?” diye sordu. Kendisi soruşturma dış güvenliğinden alınmış ama buraya yemek getirme amacıyla gelmiş. Uğramamasının nedenini böylece öğrenmiş oldum. Büyük ihtimalle Kürt olduğu için dikkat çekti. Murat heyecanla, “Tabanca var bende, sana vermek istiyorum.” Şaşırmıştım, “Ne tabancası? Üzerinde mi?” Yok, izinden dönüşte getirdiğini, istersem vereceğini söyledi. Benimse aklıma hemen kaçmak geldi. “Tabancayı boş ver şimdi, dışarıda arkadaşlara verirsin. Çermik’te bizim arkadaşlar var, onlara verirsin ama imkan varsa yardım et ben buradan kaçayım,” deyince şaşkınlık geçirip etrafına baktı ve sesini biraz daha yavaşlatarak, “Arkadaşlarım arabada beni bekliyorlar, kaçamak yapıp geldim, bir sorayım dedim. Pencere demirli olmasaydı olurdu,” diye cevap verdi. Ben ise “Lanet olsun! Ne şanssızlık!” diye cevap verebildim sadece. Murat bir şeye ihtiyacım olup olmadığını sorup gitti. Kesin benim o ani teklifimden ürkmüştü. “Cezaevinde ziyaretine gelirim, orada sorun olmaz. Ben bir şeyler uydurur gelirim,” dedi. Bu da Kürt sahiplenmesiydi herhalde!

Belki çok farklı bir şey yapamadı Murat ama o heyecan bile yeterdi. Kaçmak! Ciddi ciddi düşünmeye başlamıştım. Adeta yarış içinde düşler kuruyordum. İçeride olma durumu, müthiş bir dışarıya kaçış istemini kamçılıyordu. Hayal kurmalarım değişmişti. Öyle güzel hayaller kuruyordum ki, hepsi birbirinden güzel. Çekici kaçış planları! Arada tokayla kapının kilidiyle oynuyordum. Dikkat çekmemesi için de, mendilimi demire sarıyor, onunla oynuyordum. Olmuyor, toka açmıyordu. Oysa kelepçeyi açmıştı. Alt bölümde dışa açılan iki kapı vardı, kaldığım odanın kapısı ve koridor kapısı. Tabii bir de, üst kata çıkan dış kapı vardı. Sonra geniş bir arazi. Nöbetçi askerleri atlatmak kolay olur mu? Semtte tanıdık evler vardı, onları çıkarabilir miyim? Neyse, burası zor, cezaevinde denerim diye planlar yapıyordum.

Savcılık ifadelerinden sonra topluca mahkemeye çıkarıldık ve tutuklanarak cezaevine gönderildik. Yalnız Şahin hemen başvuruda

bulunduğu için düşman tedbir almıştı. Can güvenliği nedeniyle ayrı cezaevine gönderilmesi, diğer tutuklulardan ayrılması yönünde mahkeme açıklaması oldu. Alçak! Demek ki can güvenliği yok! Benim ayakkabı fırlatmam, tabak fırlatmam mı can güvenliğini tehlikeye sokmuştu? Ama hayır, düşman da, kendisi de endişeliydi. Kendisi PKK'yi iyi tanıyordu, ihanetini ne kadar gizleyebilecekti ki?

Kaldı ki açık, “Sen ihanet ettin,” demiştik. Buna sevinmiştim. O kadar korkuyorsa, zindanda tutsak olduğumuz halde bizden korkuyorsa bu sevindiricidir. Aslında bu, PKK korkusuydu. Bu korku da ona yeterdi. Bir yandan da öfkeleniyordum; keşke içimizde olsaydı, onu temizlerdik. Yapacak arkadaşlar var, mutlaka bir yolunu bulurduk. Tabii nasıl bir cezaevi, onu da henüz bilmiyordum. Cezaevine götürülene kadar binanın nerede, nasıl olduğunu bilmiyordum. Arkadaşların bir kısmı, “Harput yolu üzerinde olabilir,” demişti.

harput medreseleri bize ‘zindan’ olmuştu!

Bizi Harput'un eteğinde, hemen yol üstünde, sapa bir yerde olan iki katlı, çevresinde birkaç baraka olan gri renkte bir binaya götürdüler. Kelepçelerimizi çözüp beni ayırdılar. İleride cipten Elif'i de indirdiler, o kelepçesiz. Hayret, onu neden bırakmamışlardı? Acaba Celal olayının tanığı olarak mı tutuyorlardı? Yoksa benim canımı sıkmak için mi? Gerçekten canım sıkılıyordu. Bir subay, “Bayanlar bu tarafa gelsin,” dedi. İlk anda aklıma binadan biraz uzaklıkta yapılan barakalara konulacağımız geldi. Öyle ya, bina bir ev görüntüsünde, daha önce gördüğüm cezaevlerine benzemiyordu. İki katlı. Üst katın balkonu vardı, üstü kapalı, yanları açıktı. Pencereler normal büyüklükte ve hem tel örgülü hem de demir parmaklıklıydı. İçeriden bize bakanlar vardı. Subay, “Erkekler gelsin,” deyince kelepçeleri sırayla açıp içeriye aldılar.

Üst kata çıkardılar arkadaşları. Ben onları merakla izliyordum, onlar da beni. Bir ara Aytekin “Nereye?” der gibi baktı, bilmediğimi söyledim. “Alt katta sağcılar var,” deniliyor konuşmalar arasında. Demek ki faşistlerle aynı cezaevinde kalacaktık. Ama nasıl olur? Bu

kadar iç içelik garıpti. Bizi de alt katta kapısı ayrı olan bir odaya koydular. İç kısımda kapısı yeni örülmüş bir bölüm hemen göze çarpıyordu. Demek ki diğer bölümlerden ayırmışlar. İçeriden erkek sesleri geliyor, faşistlerin sesleriydi. Aramızda sadece bir duvar vardı. Tuğladan yeni örülmüş, yer daha inceydi. Sesler bazen çok net geliyordu. Tuhafıma gitti faşistlerle bu kadar yakın olmak!

Elif'i de yanıma koydular. Ama daha yeni içeri girmiştik ki, Elif'i geri çağırdılar. O ana kadar Elif'le hiç konuşmadım, ters ters bakıyordum. İğrenç geliyordu bana. Anlam veremiyordum hâlâ. Onu neden tutuklamışlardı ki? Acaba Elif biraz da küçük burjuva yaşam özellikleri nedeniyle mi öyle kullanıldı? Korkmuş da olabilirdi. Polis, bu tipler için bir devlet memuruydu. Subay, polis takımı hemşirelerin en çok ilişkilendikleri kesimlerdi. Elif daha yukarıdayken beni de çağırdılar. Yüzbaşı rütbeli olan:

“Sakine hanım, Elif hanımla birlikte kalacaksınız. Yalnız Elif hanım korktuğunu söylüyor. Kendisine tepkilenmişsiniz. Burası cezaevi, bir tek odamız var, bayanları koyacak başka yerimiz yok.” İlk anda ben Elif'le kalmak istemediğimi söyledim ve sonra ekledim;

“Kendisini şahsen tanımıyorum. Polis mi, hemşire mi, başka biri mi olduğu belli değil. Sorgu sürecinde bizden ayrı tutuldu ve aslında hep serbestti, hatta polislerle birlikte işkencelere giriyordu. Böyle birini serbest bırakmanız gerekiyor.” Adam da:

“Ona biz karar veremeyiz, bizi lgilendirmiyor. Mahkeme karar vermiş. İkinizi aynı yere koyarsak ne yaparsın? Öldürür müsün? Sanmıyorum, öyle birine benzemiyorsun,” deyince ben;

“Ben öyle bir şey söylemedim ama aynı yerde onunla kalmak istemiyorum ve nedenini de söylüyorum. Farklı karakterde biri, yaşam ilkelerime ters düşen şeyler yaparsa buna tavırsız kalmam,” dedim son olarak. Beni yerime gönderdiler. Elif uzun süre orada kaldı. Sıkıyönetim Mahkemesi'yle sanırım görüşmeler olmuş fakat sonra kalması söylendi. Diğer cezaevinde bayan bölümü yokmuş.

İkinci cezaevi hemen yolun alt kısmında. Eski bir medreseyi cezaevi yapmışlar. Sonuçta Elif'i yanıma getirdiler. Onun aracılığıyla denetlemek mi istiyorlardı acaba? Bu noktada “Yapsınlar, bu

da bir savaş tarzı,” diyordum ama uzun süre kendisiyle hiç ilgilenmedim. İlgisiz ve konuşmadan aynı odada kalıyorduk. Çok nadir, zorunlu bazı konuşmalar oluyordu aramızda. Sonunda Elif konuşmak istediğini söyledi. Aytekin onu Malatya’dan tanıyormuş. Arada dışarıya çıktığımızda havalandırma saatlerimiz denk düştüğü için merhabalaşıyorlardı, Elif’i etkilemeye çalışıyordu.

“Hele anlayalım. Aslında Malatya’dayken o kadar kötü değildi. Celal bozdu. Bir de herhalde korkuyor, belki biraz etkileyebiliriz,” dedi Aytekin Elif için. Beni bu konuda iknaya çalışıyordu, “Çok acımasızsın, yanında bir bayandır, konuş etkilersin,” diyorlardı.

Ben çok mu dar, tepkili ele alıyordum? Elif’i iyice düşmana itmek iyi olmazdı. Kendisi de o süre içinde yaşadıklarını, düşmanın yaklaşımlarını ve kendi tutumunu az da olsa sorgulamıştır, o halde aştırmak, konuşurmak lazım. Para ve mektup alma adı altında bir-iki kez idareye çağırılmıştı. Acaba hâlâ kullanıyorlar mıydı? Bu kuşku yersiz değildi. İlk sorgulama sürecinde yardımcı olmaya çalıştık, polis karşısında nasıl tavır takınacağını anlattık, o gidip polislere söyledi. Yine aynı şeyleri yapabiliirdi. Havalandırmada, tüm diğer ilişkilerde neler olduğunu görüyordu. Her ne kadar şifreli ya da onun anlamayacağı şekilde konuşsak da duyuyor ve görüyordu bizi. Emindim artık, bizi denetimde tutuyorlardı. Buna rağmen yavaş yavaş konuşmaya başlamıştım. O kendisi de buna istekli görünüyordu. Hatta sevinmişti. Düşmanın dolaylı, direkt oyunlarından örnekler veriyordum, direkt kendisinin durumuna girmeden. Kendisi de bazı yönleriyle anlatıyordu. Nasıl yakalandığını, sorgu sürecini öğrenmek istiyordum. Genel hatlarıyla anlattı. Kişilik özellikleri daha iyi anlaşılıyordu artık.

Genel ihtiyaçlarımızı arkadaşlar karşılıyorlardı. Fazla sigara içmemi öğütüyorlardı sık sık. birkaç sözcükle de olsa bir şeyler yazıyorlardı bu da moral oluyordu. Hamili ve Aytekin hep ‘Seko’ derlerdi. O sözcük bile bir yakınlık, sıcaklık, bağlılık duygularını çoğaltıyordu. Dışarıdayken bu tür şeyler fazla fark edilmiyordu. Gerçi sevgi, saygı, bağlılık bazı yoldaşların şahsında çok daha açık yansıtılıyordu. Her yoldaş bir değerdi ama somutlaşmış değer daha deli doluca seviliyordu. Açık, çeken, sevdiren bir değer gücü oluyordu. Hamili ve Aytekin’i de bu

bağlamda delice seviyordum. Dışarıdayken bunu hissettirmemeye çalışıyorduk. Daha olgun, daha ölçülü oluyordu. İçeride bu bağlılıklar çok daha kabına sığmaz oluyordu. Düşmana inat geliyordu. Sürecin yarattığı bir kırgınlık, soğukluk olsa da Kara'yı seviyor, değer veriyordum. Hamili'ye dışarıdayken 'Kara' diyorduk. Dışarıya yazdığım yazıda sorgulama sürecini, önceki süreci, yakalanma biçimini ve son durumu değerlendirmiştim. Orada Hamili'ye ilişkin söylediklerim kendisini etkilemişti, biraz küsmüş gibiydi, gururuna yediremiyordu. Ayten'in kendisine karşı kullanıldığını, bunun kendi zayıflığından kaynaklandığını belirtmiştim ve bunu kendisi de söylüyordu. Dar namus anlayışı, mülkiyetçi bir yaklaşım var özünde. Bu konuda kendisiyle de konuşup tartışıyordum, kopuk kopuk da olsa.

Ziyaretçilerden sınırlı da olsa dışarıdaki durumu öğreniyorduk. İlk süreçlerde belli bir çekingenlik vardı. Ama toplu tutuklanmalar ve çözümler, özellikle de yer göstermeler kitlemizi etkilemiş. Birçok şey yanlış ve abartılı yansıdığı için etkilenme olmuş. Bu doğaldı fakat durumu tersine çevirmek gerekiyordu. Dışarıda örgütsel yapı dağıldığında yeniden çalışmalara başlamak, kitleye ulaşmak zaman alırdı. Önemli bir boşluğun doğduğu gerçektir. Tek tek haberlerden de durumu anlamak mümkündü. Arkadaşlar bağlantıyı kurmuştu. Aytekin'in annesi, Nail'in annesi ve kız kardeşleri, yine arada ziyaretçi olarak gelen bazı sempatizan kızlar sözlü bilgiler veriyordu. Soruşturma ifadelerimiz ve değerlendirmelerimizi dışarıya çıkartabilmiştik.

Arkadaşların görüşme yaptıkları yer kalabalıktı. Not alış veriş ve konuşmalar için daha avantajlıydı. Bizim kaldığımız yerde konuşma ve davranışlarımız daha rahat denetleniyordu. Demir parmaklıklı kapıda görüşüyorduk. Üstelik Elif vardı, yine de özellikle düşmanın uygulamaları ve nelere dikkat etmeleri konusunda çeşitli uyarılar yapıyordum.

Bizimkiler de beni yalnız bırakmıyorlardı. Soruşturmadayken de oraya kadar gelmişler, tabii bizim bundan haberimiz olmamıştı. Bu şekilde sahiplenmeleri iyi oluyordu. Zeynep ana rüyalarından, hislerinden bahseder dururdu. Tabii çakır gözleri hep ağlamaklıydı. Haydar gurur duyduğunu söylemiş ve giderken de zafer işareti yapmıştı. Ali ve ufaklıkların hepsi etkilenmişlerdi. Sevgileri, bağlılıkları artmış,

düşmanın uygulamalarına kinlenmişlerdi. Metinlerin dosyasını da Elazığ davasına eklemişlerdi. Onlar üzerine de bolca ifade verilmişti. Doğan, Metin, Mehmet Yıldırım ve Hamili'nin amcasının oğlu Mustafa Yıldırım da getirilmişti. Tabii Metin ve Doğan'ı aşağı cezaevine koymuşlardı. Bingöl'de tutuklananlar da genelde orada tutulmuştu.

Şahin de aynı cezaevindeydi. İki bölümden oluşuyordu. Şahin tehlikesiz bölüme konulmuştu. Ama durumu bilmeyenleri etkilemeye çalıştığı haberlerini alıyorduk. Metin'le görüştüğümüzde bu durumu da konuştuk. Uyanık olmalarını ve yeni gelenlerin Şahin'in etkisine girmemeleri için kendi içlerinde örgütlü olmalarını söyledik. Alçak boş durmuyor, her şeyi kendisiyle bitirmek istiyordu. Şahin'in ihanetini iyi anlamak gerekiyordu. Bazı aptallar hâlâ çözülmeyen bahsediyorlar. Dışarıda Şahin'in durumu hâlâ şaibeli gösteriliyordu. Bunun örgüt prestijiyile de bir alakası yoktu. Bazı yorumlarda, partinin bilerek yaymadığını, insanların olumsuz etkileneceğini düşünerek deşifre etmediğini ifade edenler vardı. Bunlar partiyi bağlamayan tutumlardı.

Nail'in annesi, kız kardeşleri onu ziyarete geldiklerinde bana da uğurlardı. Annesi geleneksel ölçüleri belli yönleriyle aşmıştı. Bu nedenle evi toplantı ve eğitimler için kullanabiliyorduk. Kendisi de ilgiyle katılıyordu. Kızları da, kendisi de Nail'e çok bağlıydılar. Eşi öğretmen olduğu halde ilgisizdi. Kemalist yanlar daha ağırdı. Mazgirtliydi. Elazığ'a, İstasyon mahallesine yerleşmişlerdi. Toplu yakalanmalar etkilemiş, ihanete, çözülmelere öfkeliydiler. "Nail ceza alır mı?" diye sık sık sorarlardı. Kendilerinin gelip ilgilenmeleri, bize dışarıyla ilgili çeşitli haberler getirmeleri önemliydi. Bunu sürdürmelerini ve karamsar bakmamalarını söylüyordum. Böylesi süreçlerde onlarla bağı koparmamak, ilgilenmek gerekiyordu. Elazığ'da aynı durumda olan sayısız insan vardı, bu noktada rahat değildim, yeni yeni ilişkilendiğimiz çevrelerdi çoğu. Ayrıca sempatican, taraftar çevremiz epeyce vardı. Onlar örgütsüz ortamdaki etkilenirlerdi. Biraz sorunların farkında olanlar belki yolunu bulup bağı sürdürür ama diğerlerinin ihtiyacı vardı. Kendileriyle bu yönlü konuşuyordum. "Çevrenizle ilişkilerinizi koparmayın, bizler içeriye düştük, sizler bizlerin görevlerini yapın," diyordum. Nail'in annesi sitemli bakıyor, "Keşke Nail'in yerinde ben içeride olsaydım," diyordu. Aileleri ikna etmek kolay değildi.

Diğer aileler içinde de gelenler oluyordu. Aytekin'in annesi mutlaka uğrardı. Aytekin'in dediklerini dinler, bazen bize arkadaşlardan haber de getirirdi. Dışarıdayken aramız fena değildi, evlerine gider gelirdik. Ama yine de korkuları olurdu, endişelerini sıkça dile getirirlerdi. Her defasında "ma kızım çok işkence yaptılar mı? Aytekin'e çok yapmışlar, bana söylemiyor. Hâlâ ayaklarının altında morluk var, kan kurumuş, kabuk tutmuş. Ne yapıyorsam göstermiyor" diyerek acıyla sitem ederdi. Ağlardı. Aysel ve Alaattin'i pek getirmezdi, etkilemeyelim diye.

Dev-Sol'dan, TİKKO'dan, HK'den, Dev-Yol'dan tek tük tutsaklar vardı. Arkadaşlarla aynı bölümde kalıyorlardı. Kitap, gazete, radyo vb ihtiyaçlar sorundu, bazı renkli gazeteler dışında içeriye gazete alınmıyordu. İdareyle görüşülüp tartışıldı. Tutsakları temsil eden temsilciler var, sorunları daha çok onlar iletliyordu. Arada toplu dilekçeler veriyorduk. Sorunları gündemde tutuyorduk bu şekilde. Tutsaklık koşulları genel olarak biliniyor ama her şeyi düşmanın insafına bırakmak olmazdı. Bizler siyasi tutsaklardık, kitap, dergi, gazete, radyo vb ihtiyaçlar gerekliydi. Ailelerin getirdiği birçok şey içeriye alınmıyor, aramalar berbattı. Getirilen şeyler didik didik ediliyor, hatta dikiş yerleri, fermuar yerleri, gömlek yakaları, paçalar dahi dikişleri sökülerek içeriye alınıyordu. Bir yorgan iğnesi bile yasaktı. Faşistlere ayrıcalık yapılıyordu. Bunu o kadar açık yapıyorlar ki, aileler her ziyaret günü nizamiyede tartışılardı. Ziyaret günleri, saatleri farklıydı ama yine de sorun oluyordu. Başlarda, aynı günlerde ama sırayla, grup grup içeriye alınıyorlardı. Saatleri, günleri ayırdılar fakat bu sorunu çözmedi. Ziyaret günlerinde her iki taraftan da gelen aileler oluyordu. Ve bu tehlikeliydi. Aileleri tahrik eden ve hatta tehdit eden tutumlar açık yapılmaktaydı. Aileler rahatsızdı.

Bizim içerideki konumumuz da iç açıcı değildi. Arkadaşlar havalandırmaya çıkınca onlar pencereden laf atardı, onlar çıkınca da bizimkiler. İdareye gidiş gelişlerde karşılaşılıyordu. Küçük bir mekanda karşılaşmamak mümkün değildi. Cezaevi idaresi, subaylar, askerler içinde bizzat faşistleri koruyan, onlarla bağı olanlar vardı. Düşmandı, bize farklı bakılıyordu, onlara farklı.

İki cezaevi olmasına rağmen bu şekilde bir düzenleme daha baştan bizi düşündürmüştü. "Düşman bilinçli hareket ediyordu, provokas-

yonla bir şeyler yapacak,” diyorduk. Bunu fark etmemek, hissetmemek mümkün değildi. Olacaklar bir sır değildi ve düşman çok yönlü yönetiyordu. Bir yerde tamamlayamadığını, yapamadığını diğer bir cephede yapmak, tamamlamak istiyordu. Genelde düşmanın baskı ve yasaklamaları değişik biçimlerde sürüyordu. Tabii, bunun yarattığı bir gerginlik de vardı. Ne yapabiliriz de yoğun bir arayış içerisindeydik. Uygulamaların önüne geçmek, tutsaklarda ortak bir basınç oluşturmak, düşmanın her şeyi kolayca yapamayacağını onlara göstermek gerekiyordu. Ayrıca kendi içinde örgütlü bir ortamı yaratmak da gerekiyordu. Bunun istemi, çabası vardı. Öte yandan da iç muhasebeler, sorgu sürecine ilişkin tartışmalar ve hesaplaşmalar devam ediyordu. İlk psikoloji belli ölçüde kırılmıştı. Güvensizlik, birbirlerinin zayıflıklarını kullanma, suçlama, kendini gizleme tavırları hem giderek bazı şeyleri daha da netleştiriyordu hem de kimin ne olduğunu ne yapacağını açığa çıkarıyordu. Bazılarında sinme, ürkeklik, kendi halinde olma eğilimi gelişirken, bazılarında da yaşadığı zaafların temelindeki inançsızlık, güvensizlik; hırçınlaşmaya, partiyi suçlamaya varan davranışlara kadar götürebiliyordu. Bunun yanında partiyi sahiplenme, yaşanan süreci sorgulama, bu bağlamda kendi gerçekliğini görme çabası geliyordu.

Başlarda birçok şeye anlam verilemiyordu ya da alabildiğine dar, yüzeysel, yanılıgılı yaklaşıyordu. Devletle, düşmanla bu düzeyde karşı karşıya gelmek basit değildi. Yine ortaya çıkan sonuçlar ciddiye. İnanç, bağlılık, irade vb olgular asıl böylesi karmaşık ve zorlu süreçlerde belli oluyordu.

Düşmanın hesapları, oyunları ve planları sıradan değildi. Örgütü savunmak, temsil etmek ve ihanetle direniş arasındaki çizgiyi görmek önemliydi.

Bunlar ilk toplu tutuklamalardı. Bir grup şahsında, bir bölge şahsında hareketimize saldırılmıştı. Bu halkadan tutarak darbe vurulmak isteniyordu. Belki her şey önceden çok iyi planlanarak ve gelişmeler bu kadar hesaba katılarak yönelme olmamıştı ama uzun vadeli bir planın adımları olduğunu görmek, söylemek mümkündü. Ve kesin olan diğer bir nokta; hem çeşitli gelişmelerin olduğu, genelde toplumsal çözülüşün yaşandığı bir alan olması itibarıyla hem de zayıflıklarını fark ettiği

ve sonuç alabileceğine kendisini inandırdığı için Elazığ bölgesi özgünde bazı şeyleri deniyordu. Yani hiçbir şey tesadüfî değildi.

Alandaki gelişmeler, örgütsel yapılanma ve biraz da işlek, her alanla bağlantılı stratejik bir yer olması düşman için önemliydi. Ayrıca devletin en çok kurumlaştığı bir alandı Elazığ. Yine faşist örgütlenmeyi en çok bu alanda yaygınlaştırmıştı. Bingöl, Malatya, Erzincan gibi yerlerin sosyal yapısıyla benzerlikler var ve buraları Elazığ'la bağlantılı biçimde denetimde tutma, bölgede bir üs haline getirme amacı ve çabası fark edilebiliyordu. Böyle kurumlaşmış bir faşist odak Dersim, Amed, Hilvan-Siverek, Batman gibi yerlerdeki gelişmeye bir misilleme olabilirdi.

Yine ilk süreçle birlikte bizzat Önderliğin ve hemen hemen birçok öncü kadronun gelip gittiği, toplantılar yaptığı, hatta Ankara Dikmen dışında önemli grup toplantılarını yaptığı, Kürdistan devrimcileri adıyla çalışma ve düzenlemelerini en çok burada saptadığı ve yürüttüğü bir gerçektir. Aynı zamanda Türk ve Kürt solundan gruplar, bizzat düşman bağlantılı ajan örgütlenmeler vardı. Aslında muazzam bir gelişme zeminini taşıyordu. Bu gelişmeye doğru öncülük edecek, güç getirecek bir örgütsel düzen şarttı. Üstelik birçok kadro ve aday kadro bulunmaktaydı. Tabandaki genişliğine yayılma yanında, örgütü derinliğine geliştirip oturtacak bir çalışma sistemi gerekliydi. Kuruluş Kongresi'nden sonra bu yönlü bir pratik gelişme düzeyini yakalamanın tüm moral, perspektif ve diğer koşulların bir arada olduğu elverişli imkanları vardı. Ancak, yönetici, öncü kadro gerçekliği buna henüz hazır değildi, amatördü.

Bütün bu gelişmeleri kucaklayacak, içteki ve dıştaki yönelimleri ustaca karşılayacak bir kapasiteden yoksunduk. Bazı olaylar karşısında devrimci radikal tarzda, zamanında, yerinde tavır takınacak, hakim olacak bir çalışma bütünlüğünü yakalayamamıştık. Şematik, dar, günü birlik, biraz da kendiliğindenci bir yönetme, çalışma tarzı egemendi. Düşman bunun ne kadar farkındaydı, her şeyi gerçekten tam biliyor muydu? Bunları söylemek, her şeyi bu noktadan ele alarak değerlendirmek zordu. Ama yansıyan yönler vardı ve gerek bizden kaynaklanan hata ve zayıflıkların, gerekse de dışımızda olanların yol açtığı sonuçlar ortadaydı.

Dışarıya yazdığım yazıda süreçten çıkardığım sonuçları belli ölçüleriyle değerlendirmiştim. Bizden kaynaklı yanları önemli oranda görebiliyordum. Bir darbe olarak adlandırmıştım ihaneti. Bir bütün olarak tutuklanmalar ve yol açtığı sonuçlar bir yenilgiydi. Yani geneldeki çözülüş de küçümsenecek düzeyde değildi. Şahin açıktı, hâlâ gizlenmeye çalışılsa da, parti tarafından anlaşılırdı. Etkilerinin dışarıda çok olumsuz olacağına ihtimal vermiyordum. Partiyeye, Önderliğe güvenim var. Tam tersine bu biçimde bir iç ihanete karşı devrimci, kararlı tutumların gelişeceğine inancım var. Buna rağmen dışarıda, özellikle Bingöl, Elazığ ve Dersim yörelerinde hâlâ gizlenmeye çalışılması, kadrolara bile durumun açık olarak yansıtılmaması yönündeki haberler etkiliyordu bizi. Dışarıda tam olarak ne düşünüyor bilemiyoruz ancak bağlı olduğumuz alandan gelen haberlerde, notlarda bazı şeyler birbirine karıştırılmış görünüyordu. Gruba bir bütün olarak güvensiz yaklaşımları hissediyoruz. “Herkes çözülmüş, herkes suç işlemiş,” vb tanımlar üzüyordu bizi. Bunun yanında somut olan sahiplenme de vardı. İlişkiler kopuk değildi. Aileler aracılığıyla bu önemli oranda sağlanıyordu. Durumları olduğu gibi öğrenme çabalarını gözleyebiliyorduk. Fakat nasıl değerlendirildiğine ilişkin tahminler, duyular ile kendi ruh halimiz birleştiğinde bir moralsizlik gözleniyordu.

Bu etkiler herkeste farklı farklı görünüyordu. Her şeyden önce hareketimize yaraşır, onun ruhuna uygun özellikte bir direniş sergilenmemiştir. Bunun ezikliği vardı. İhanet baskın çıkmıştı ve çok önemli bir süreçte düşman bu iç ihaneti de kullanarak ülke genelinde hareketimizi hedeflemiştir. Sürekli olarak, “Yakalanmaların çapı genişleyebilir mi?” sorusu, endişesi de vardı. İnanç, güven asla sarsılmamıştı. Müthiş bir güven var, bu konuda olumsuz bir etkilenme yoktu. Ama ihanet o kadar pervasızdı ki arkadaşlardan yana bu gibi endişeleri taşımak doğaldı. Sorguda polis Şahin’in ifadelerini parça parça okurken, bir yerinde Hayri arkadaşların, hatta Başkan’ın da Mardin yöresinde olabileceğini, oraya gideceklerini yazmıştı. Alçak, olasılıkları bile söylemişti. Kendisine çarşaf giydirilip Diyarbakır’a götürülüşü de artık kesindi. Kendisi bunu itiraf etmişti.

Rıza dışarıdaki tavırlarına benzer tavırlarını sürdürüyordu. Kafa tutuyor ve bazı tavırlarını gizliyor, bazılarını gerekçelendiriyordu. Arkadaşların içinde olması bir yanıyla iyiydi. Eğer tamamen düşünmana teslim olmazsa, bir yerlerinden tutulup kurtarılmaya çalışılırdı. Düşmanın elinde iyice oyuncak olması kötü olurdu. Kimse böyle olsun istemiyordu. Öte yandan aile çevresi de vardı, onlarla bu vesileyle bağ içinde olmak ve sorunu kavratmak gerekiyordu. ‘Örgüte bağlılıkları varsa, saygılılarsa, dürüstlerse, örgütün kendilerindeki emeğine sahip çıkar, oğulları da olsa onun yanlışlarına, suçlarına karşı tavır alırlar’ diyorduk. Dışarıdaki arkadaşlar da ilişkilerini koparmamışlardı aileyle. Böylece onları da giderek doğru tavra çekmek mümkündü. Duygusal yaklaştıkları, daha önceki tartışılan çelişkileri tam çözemedikleri belliydi. Onların olumlu yaklaşımları Rıza’yı da dizginleyebilirdi.

Düşman, kişilerin sorgu sürecindeki tutumunu önemsiyordu. Zayıflıkları kullanmayı sürdürüyordu. Cezaevi bir anlamda o sürecin bir devamıydı. Salt fizik olarak bireyi mücadeleden izole etme, devrimciliğini sınırlama, denetim altında tutma değildi amaç, bireyin inanç dünyasına, iradesine hükmetme, kırma, özünden boşaltma hedefi vardı. İlk süreçte kaba yönler ön planda görünse de giderek düşmanın an an seni sen olmaktan çıkarmaya çalıştığını, bunda birçok yöntemi kullandığını insan fark edebiliyordu. Yaşatmak, ama nasıl? Kendi sistemi içinde öğütürük, başkalaştırarak! O halde ‘nasıl yaşamak’ sorusunu kendi cephenden sormak zorundasın. Düşmanın elinde tutsaksın ve genel olarak bunun anlamını biliyorsun. Tamamen dengesiz bir durum. Bu durumda birey kendini nasıl donatacak? Devrimci ruh o yaşam koşullarında nasıl diri, canlı tutulacak? Bir yandan düşman, öte yandan içteki düşman öğeleri. Kendinle savaşma. Bunların hepsini iç içe nasıl yürüteceksin? Kendisi dayatıyordu, öğreticiydi ama birey ne kadar doğru, ne kadar yerinde öğreniyordu? Ya da gerçek anlamda öğrenme neydi?

Rıza belli ki arkadaşları uğraştırıyordu. Onun arkadaşların içinde oluşu can sıkıcıydı. İç tartışmalar, sorgulama sürecine ilişkin değerlendirmeler sürdürükçe, bazı rahatsızlıklar farklı tepkilere

dönüşebilirdi. Her şeyi tam yansıtmaları da çelişkilerin, çatışmaların düzeyini tahmin edebiliyordum. Rıza'yı içlerinden atmayı da düşündükleri oluyordu. Bu noktada aynı şeyleri duyup yaşıyorduk.

O gün havalandırmaya ilk olarak biz çıkmıştık. Sabahın ilk saatleriydi. Aytekin ve Hamili yine hızlı hızlı voltalıyorlardı. Çoğunlukla beraberdiler. Mustafa Yıldırım cezaevine geldikten sonra resmi olarak sorumlu o olmuştu. Dışarıdan notlar, bilgiler ona geliyordu. Kendisi Erzincan'dan getirilmişti. Metin, Doğan, Mehmet ve Mustafa aynı süreçte getirilmişlerdi. Elazığ grubunun genel durumu parti tarafından eleştiriliyordu. Henüz süreç ve bireylerin tek tek durumu, rolleri tam bilinmiyordu. Bu nedenle resmi görev verme doğal olmazdı. Böyle olmasını kimse de beklemiyordu, kendisi de beklemiyordu. İstisnasız herkes kendini suçluyor, suç işlediğini, partinin vereceği her türlü cezaya hazır olduğunu belirtiyordu. Her şeyden önce yakalanmak suçtu, çözümler suçtu. Bu yakalanmalar çalışmayı sekteye uğratmıştı, örgütsel yapımızın da dağılmasına yol açmıştı. Bütün bunların ciddiyeti biliniyordu. Mustafa ilk dönemde biraz çekingen, biraz sessiz, inisiyatifsizdi ama sorunları görebiliyordu. Gözlemleriyle, tartışmalarda ortaya çıkan sonuçlardan yola çıkarak belli değerlendirmelere ulaşabiliyordu. Yine de tam bir hakimiyeti henüz yoktu. Arkadaşların kendilerini yaşama doğru katmaları, olup bitenlerden sonuç çıkarmaları kendi ölçüsünde geliştikçe, ortak düşünce ve karar düzeyleri de giderek artıyordu.

Ben ve Elif havalandırma saatinde balkonlu yere çıkarılıyorduk. Kendi koğuş kapımızın önünde duramıyorduk. Faşistler bitişikteki kapıyı kullanıyorlardı. Geliş gidişler sakıncalı olabilir denilerek oraya çıkarılmıyorduk. Erkek arkadaşlar tel örgülerle çevrili açık havalandırmadaydılar. Barakaların oradaki düzlük ters istikamette olduğu için havalandırma saatlerinde oraya gitmeyi reddediyorduk. Hem askerler kalıyordu hem de o tarafa gidince arkadaşlarla bağımız kopuyordu. Balkonlu yerden arkadaşları izleme, onlarla konuşma fırsatımız oluyordu. Her ne kadar konuşmalarımıza sık sık müdahale edilse de biz aldırıyor konuşuyorduk. Sabah ve öğleden sonra birer saat çıkarılıyorduk. Faşistler de aynı yere çıkarıldıklarından saatler kısıtlıydı.

Bu konudaki rahatsızlıklarımızı dilekçelerle, sözlü olarak idareye genel adına iletiyorduk ama her defasında bir gerekçe uyduruyorlardı.

Aytekin 'Mao' şapkasını iki de bir düzeltip duruyordu. Sıkıntılıydı. Bakarken çaktırmamaya çalışıyordu ama belli ki canını sıkan bir şey vardı. Hamili de öyle, şakaklarının atışı uzaktan belli oluyordu. Bir anda ortalık karıştı, Rıza'ya yumruklar inmeye başladı. Çevreden, özellikle diğer siyasetten olanlar araya girmeye çalıştılar. Rıza bir şey yapamıyor, burnundan akan kanı elleriyle siliyordu. Sararmıştı. Askerler buna fazla anlam verememişlerdi. Nöbetçi askerler dış kısımda belli aralıklarla dikilmiş nöbet tutuyorlardı. Silahları ellerinde, hazır ol vaziyetindeydiler. Havalandırmanın tel örgülü oluşu nedeniyle asker sayısı genellikle fazlaydı. Her şey birkaç dakikada olup bitmişti. Sonra ortalık normaleşti.

Aytekinler voltalarına devam ettiler. Merakla izliyordum, bakışlarıyla, "İyi oldu," diyordum, onlar da gülümsüyorlardı. Bazı tavırlar gerekliydi. Dayak atmayı ilke olarak ne benimseyordum ne de doğru bulurdum. Hatta bana göre çok anlamsız, kaba ve hiçbir şeyi de çözmezdi. Ama bir tavır anlamında kullanıldığında anlamlı olabilirdi. Rıza'nın yaklaşımları salt dayanamamaktan, zayıflıktan kaynaklı bir zarar verme değildi, içinde bunlar olsa bile esas olan içindeki tepkiydi. Örgüt karşısındaki duruşu, rahatsızlığı dışarıda da vardı. Onun durumu bana fazla ciddi gelmiyordu, "Ateş olsa cürmü kadar yer yakardı." Ama Şahin başkaydı. Onun varlığı, yaşıyor olması, zindanda olması çıldırtıyordu. Üstelik cezaevine yeni gelenleri, durumunu tam olarak bilmeyenleri etkilemeye çalışıyordu.

Gerçi bu konuda yazılı, sözlü haberlerle arkadaşları uyarıyorduk fakat Şahin'e nasıl ulaşabilirdik? Onu yaşatmak suçtu. Bu konuda her gün bir planın hayalini yapıyordum. O bende saplantı olmuştu adeta. Hayali bile rahatlatıyordu ama sonucu değiştirmiyordu.

pir'in firarı

firar hayallerimi kamçılıyor...

Kitap, gazete gibi temel ihtiyaçların düzenli verilmesi, görüş günlerinin ayrılması ve ailelerin can güvenliği gibi sorunları içeren talep-

leri ileri sürerek iki günlük açlık grevi başladık. Tabii Elif katılmadı. Resmi olarak katılmadı ama o süre içinde fazla bir şeyler alıp yemedi. İlginç. Düşmana karşı, bizimle hareket etmediğini gösteriyor ve bu konuda oldukça dikkatli davranıyor fakat öte yandan da vicdanen rahatsız olduğunu belli ediyordu. Düşman kavramı, devlet kavramı çok farklıydı. ‘Çıkacaksın, serbest bırakılacaksın’ vaadine inanmış. Aslında bırakılması da gerekiyor ama tanık olarak kullanacakları için bırakmadılar. Her bakımdan şüphe uyandıran yanları oldukça fazlaydı.

Açlık grevi ailelerin ziyaret gününe denk getirildi ve ziyarete de çıkılmadı. Nizamiyede toplanan ailelere sesimizi duyurmak amacıyla slogan attık. “Yaşasın açlık grevi direnişimiz! Baskılara son!” vb sloganları belli aralıklarla topluca attık. Benim sesim sesler içinde belli oluyor, tiz çıkıyordu. Yine de her tarafa duyurabiliyordum. Bu, cezaevinde ilk toplu eylemimiz oldu. Dolayısıyla hem içeride hem de dışarıda aileler içinde birlik oluşturmuştu. Tabii cezaevi idaresi rahatsızdı, görevliler arada gelip tartışıyorlardı; “kendi kendinize eziyet etmekten başka bir anlamı yok. Dilekçelerinizi yazsaydınız halledilirdi. Yoksa bu eylemi örgüt mü size dayatıyor? ‘İçeri de eylem yapın’ diye emir mi veriyor?” diyorlardı.

Tepkilerini bu şekilde yansıtanlar da vardı, gelip çok daha duygusal temelde, “Yazık ediyorsunuz kendinize,” diyenler de. Elif’i akıllı bulanların sayısı çok azdı. Daha çok ‘oruç bozan’ biçiminde algılanıyordu yaklaşımı. Özellikle askerler bu ayrıksılığı pekiyi karşılamamışlardı. Demek ki, düşman bile bu tiplere saygı duymuyordu. Bu sürede Elif iyice sinmişti.

Açlık grevi süresince sadece su ve günde bir, iki kez şekerli su içtik. Onun da miktarı belirlenmişti. Daha önce İzmir’de gördüğüm, girdiğim açlık grevlerinde çay içenler de olmuştu. Biz bu konuda daha titiz yaklaşıyorduk. Açlık grevinin kuralları vardır, o kurallar geçerliydi ve titizlikle uyuluyordu. Başkaları farklı yapabiliirdi, o bizi bağlamazdı. Tutsakların temsilcileri olarak belirlenen arkadaşlar idareyle görüşüyor ve muhatap alınıyorlardı. Taleplerin hangisi temel, hangisinde esneklik olacak, onlar önceden belirlenmişti. Ortak hareket ettiğimiz grup temsilcileri vardı, kitlenin

çoğunluğunu biz oluşturuyorduk. İdare daha çok bizim temsilcileri muhatap alıyordu. Bu doğaldı ve sorun sadece nicelik durumu da değildi, PKK'li olmamız yetiyordu. Eylemde kararlılık, yaratılan genel imaj ve etkinlik önemliydi. Bize hâlâ UKO'cular deniliyordu. İlk yakalandığımızda kamuoyuna mal olan bu isim olmuştu.

Avukatlarımız belli aralıklarla geliyorlardı. Hüseyin Yıldırım ve sonra da arkadaşların tuttuğu Mahmut Bilgili vardı. Elazığ Barosu'ndan da bazı avukatlar vardı, Elazığlı olan ya da uzun süredir Elazığ'da olan arkadaşların aileleri farklı avukatlar tutmuşlardı. Bu iyiydi, "Ne kadar çok avukat davaya girerse o kadar iyiydi. Hiç olmazsa olup bitenleri aktarırlar, kamuoyunu etkileriz," diyorduk. Hüseyin Yıldırım neredeyse herkesin davasını almıştı. Diğer cezaevlerine de gittiğini söylüyordu. Bize getirdiği yeni bir haber de yoktu. Fazla sevilmiyordu. Özellikle Dersim yöresinden tanıyanlar bilirlerdi, içkici bir tipti. Yine de davalarımıza girmesi olumlu bulunuyordu.

Mahmut Bilgili Ankara'dan geliyordu, oranın barosundandı. Hasan Şeriklerin kız kardeşiyle evliydi. Hasan'ın kız kardeşini Tuzluca'yır'da görmüştük. Gelişebilirlerdi fakat sonradan duyduk ki evlenmişler. O ilişki düzeni kendilerini fazla geliştirmezdi. "Neyse, Mahmut da arkadaşır," diyorduk. Görüşmelerimiz idare odasında oluyordu. Ayrı bir yer yoktu, haliyle sesimiz düşmana gidiyor, bizi dinliyorlardı. Mahmut her geldiğinde dışarıdaki durumları belli yönleriyle bize aktarırdı. Buna karşın Hüseyin Yıldırım'ın haberleri hep ilginç olurdu. Kendine göreydi, inandırıcılığı yoktu. Hep sahte, güvenilirliği ve samimiyeti tartışılır bilgiler gibi gelirdi bize anlattıkları. Gündeme her getirdiğimde, bu yönlü düşüncelerimi açtığımda arkadaşlar abartılı bulur yanıldığını, önyargıyla hareket ettiğimi söylerlerdi. Benim de bildiğim başka bir şey yoktu, bu anlamda belki haklıydılar ama Dersim'deki izlenimi ve konuşmalarının, ilgilerinin içeriği, davranışlarındaki aşırı havalar bir güvensizlik, soğukluk yaratmıştı. Hep yalan söyleyen biriydi gözümde ve bizimkiler o kadar iyi niyetli ki, benim Hüseyin Yıldırım hakkındaki düşüncelerimi hem de bu düzeyiyle bizzat kendisine söylemişler. Güya samimiyetten ve sanırım onun da benim soğukluğuma, davranışlarımdaki tepkisel-

liğe olan siteminden yola çıkararak söylemişler. Sanırım ozmek istiyorlardı bu sorunu. Duyduğumda çok kızdım. Direkt adama, “Sakin sana güvenmiyor, yalan söylediğini söylüyor,” denir mi? O da zlmş, içerlemiş güya! Benimle bu konuda konuşmak istediğinde, ben kaçınır, girmek istemezdim ya da sınırlı konuşurdum.

“Bazı anlatımlar, tutumlar farklı imaj yaratıyor. Belki de kendinizce iyi yaptığınızı sanıyorsunuz, bizim tutsaklığımız etkiliyor, her şeyi olduğu gibi söylemek istemiyorsunuz. Fakat bu doğru değil, biz ocuk değiliz, olayları gerçek yönleriyle öğrenmek isteriz. Siz kendinize göre anlatınca etkiliyor, bunu kastetmiştim,” diyerek kapatmaya çalıştım bir konuşmamızda. Ben saflıkla herkesin yanında tepkilerimi sesli konuştum ama bizimkiler benden daha saftı, gidip adama söylemişlerdi, ne işti? Yalnız, sonraki süreçte Hüseyin Yıldırım hiç de zlmş, dert etmişe benzemiyordu. Ailelerin de sürekli zorlaması oluyordu. Hüseyin Yıldırım neredeyse cezaevlerinin bir parçası olmuştu. Diğer avukatlardan daha aktifti. Aileleri umutlandırıyordu yalanlarıyla.

İçeriye belli kitaplar geliyordu. Yalnız henüz her istediğimiz kitap verilmiyordu. Zira dışarıda, piyasada da satılmıyor ya da aileler korkudan alamıyordu. Yasaklar listesi vardı, marksist klasiklerden c gibi korkuluyordu. Gazeteler, bazı dergiler alınıyordu sadece. Basını takip etme konusunda hassastık. Basın çoğunlukla bizi işliyordu o aylarda. Aydınlik gazetesi tam bir devlet dili olmuştu. Diziler halinde UKO’cular dosyası hazırlamıştı. Tam bir ihbarnameydi Aydınlik. Resimler veriliyor, adlar, adresler, özellikleri tanıtılıyordu. ‘Proleter Devrimcilik’ (!) adına devrimcileri karalıyor, ihbar ediyordu. Düşman bu kolları aracılığıyla politikasını uygulamaya devam ediyordu. Bu kadar açık bir karşı cephe vardı. Aslında iyi de olmuştu. Sahte devrimcilik maskeleleriyle halkları aldatıyorlardı, bu şekilde gerçek yüzleri açığa ıkariyordu.

Cezaevi içerisinde de faşist çeteler hazırlanıyordu. İnatla bizi onlarla bir arada tutma amacı, planı açığa çıkmıştı. Güneşli güzel bir gündü. O gün de sabah ilk olarak arkadaşlar çıkarılmıştı. Sabahın bu saatleri her zaman güzeldir. Harput’un yamaçlarına vuran güneş işınları o serinliğe güzellik katardı. Bina ıplak bir alandaydı. Ama çeşmenin olduğu yerden nizamiyeye kadar uzunca bir hatta

kavak, söğüt ağaçları, çeşitli meyve ağaçları vardı. O çeşmenin suyu harikaydı. Su almaya gidişte, tuvalet ihtiyacı için çıktığımızda uzun süre kalırdım. Çocuk gibi suyla oynamak isterdim. Sabah, öğlen, akşam düzenli el yüz yıkama, diş fırçalamayı sürdürüyordum.

Üşenmeden, hatta büyük bir zevkle bu işlemi tekrarlamama şaşırırdı askerler. Canlıydım, onlara göre cezaevi çile doldurma yeriydi, çekilmezdi. Dört duvar arasında olmak akıl karı değildi ama ben al-dırmıyordum, hem de 'kadın olduğum halde, suçlarım ağır olduğu halde!' Askerler çok meraklı, her yeni gelen sorup öğreniyordu. Tabii üstleri güvenlik açısından dikkatli olmalarını sağlamak ve bizden etkilenmelerini engellemek için canavar gibi anlatıyorlardı; "Teröristtir, adam öldürmüş. Vatani bölmeye çalışmış. Kürtçülük yapıyor, Kürt devletini kuracaklar, aman dikkat edin. Konuşmak yasaktır, sadece siz verilen talimatı uygularsınız. Onun dışında hiçbir istemlerini yapmayacaksınız," deniliyormuş sürekli olarak. Askerler bu şekilde şartlandırılıyordu. Yine de içlerinde iyi niyetli, öğrenmek isteyen, hatta küçük göz yummalarla 'iyilik' yapanlar da oluyordu. Gelip ihtiyaçlarımızı sorunlar da çıkıyordu. Yine arkadaşlar havalandırmadayken onlarla konuşmamızı kesmezlerdi ya da selam getirirlerdi. İkinci cezaevinden selam ve haber getirenler de olurdu. Fazla sakıncalı olmayan notlaşmalarımızı sağlardı. Çeşme başında beş on dakika daha fazla kalmamıza izin verirlerdi. Bunlar gibi birçok şeyi yapabiliyorlardı. Faşistlerin de oluşu askerler içinde ister istemez taraf olmayı getiriyordu. Kürt, Kürdistanlı olanlar ya da metropolden gelen halkçı özellikleri olan çok sınırlı demokrat, aydın özellikleri olanların bizlere karşı tavırları ölçülüydü. Faşist nitelikli olanlar mevcut koşulları bile tersine zorlayarak sorun yaratmak istiyorlardı.

Manisalı uzun boylu Murat epeyce ilgiliydi. Muratlar nedense iyi çıkıyordu! Çermikli Murat ziyarete bile gelmişti. Bizimkiler ilişki kurmuşsa devrimcileşir diye düşünüyordum. Tabii haberini alamamıştım. Manisalı Murat ile İzmir'i, Manisa'yı konuşuyorduk. Oralarda kalmam, tanımam diyaloga vesile oluyordu. Askerleri ölçüp biçiyordum. Cezaevinin konumu oldukça avantajlıydı. Bizim kaldığımız odanın tahta ve demir parmaklıklı kapısı vardı. Tahta olanı pek ki-

litleniyorlardı, onu biz içten kapatıyorduk. Demir kapının menteşesi çıkarılabiliyordu. Yüksekliği kapının ana kutusundan kısaydı. Bir elin eni kadar bir mesafe, boşluk vardı. Kapının kilit kısmı da sağlam değildi. Demir parmaklığa bağlı çengel duvara, sonra da betonlanmış demir halkaya takılıyor ve kilit vuruluyordu. Kapının sürekli açılıp kapanması ve açlık grevi sırasında kapı vuruşlarımız nedeniyle belli bir aşınma oluşmuştu, üst sırası çatlamış, yer yer dökülmüştü. Elif tuvalete falan gidince o fırsattan kaşıkla alt beton kısmı da yokluyordum. Çok harika! Müthiş bir heyecan sarıyordu içimi. Ayrıca döşek yüzlerinin yeşil oluşu da dikkatimi çekiyordu. Askeri renkte olması işe yarayabilirdi. Rahatlıkla pantolon yapılabilirdi. Üst önemli değil, gece askerler beyaz fanilayla da dolaşıyorlardı. Barakalardan çıkış girişte onları öyle görmek mümkündü. Saçlarımı ordu evinin kuaförü asker gelip kesmişti, oldukça kısa kestirmiştim. Soranlar çok oluyordu, ben de döküldüğü için kısa kestığimi söylüyordum. Hem kimseyi fazla ilgilendirmiyordu. Arkadaşlara da pek çaktırmak istemiyordum. Uygun zamanda bir, ikisine söylesem yeterliydi.

Manisalıyı öylesine kafaya almıştım ki, korkusu olsa bile ne desem yapacak kadar etkilenmişti. Kendisi ve ailesi de işçilik yapmış, emekçi bir ailedendi. Duygusal, “Bu kadar erkek var, onlar için fazla üzülüyorum, cezaevi erkek adamın yeridir ama sana üzülüyorum,” derdi. Elif’i tutuklu saymazdı. Onun idareyle ilişkileri ya da ona ilişkin anlatımlar hoşuna gitmemişti. Tepki de duyuyorlardı. bir, iki kez gözaltında kaldığımız evdeki polisler gelip onunla görüşmüşlerdi. İdarede ziyaretçileri olarak dışa yansıtıyorlardı ama biz tanımıştık. Kendisine de sorduk, doğruladı. Oysa ailesi tipik Kürt köylüsü. Adıyaman’ın Gölbaşı ilçesinin bir köyündendi. Anası Türkçe bilmiyordu. Giyim, kuşamı her şeyiyle Kürt’tü. Elif kabuğunu beğenmeyen Kürtlendendi. O çelişkileri de askerlere yansıtıyordu. Onlar da tartışıp yorum yapıyorlardı. Cezaevinde sadece iki bayanın olması ilgiyi artırıyor, her şeyimizi izliyorlardı. Bu nedenle dikkat çekecek şeylerden sakınmaya çalışıyordum. Çünkü cezaevinin genel yapısı ve konumlandığı arazi şimdilik kaçmaya elverişliydi.

Çeşmenin olduğu yer kaçış için oldukça uygundu. Çevredeki kuleler belirli yerlerde bulunuyor sadece. Çeşmenin o taraf daha çok askerlere aitti. Bizim kaldığımız odada tuvalet, lavabo olmadığı için oraya gitmek zorundaydık. Cezaevinin etrafında tel örgülerden çeper yapılmıştı. Bir hat hemen çeşmenin birkaç metre uzağından başlıyor, dar bir çemberden, ikincisi birkaç metre ötesinde ve geniş bir hat oluşturunuyordu. Normal tel örgülerdi. İçte olan biraz yuvarlak ve birkaç tur şeklindeydi. Havalandırmayı da öyle yapmışlardı. Yeni tel örgü yapılmıştı. İki hat ve arada dikenli, yuvarlak teller yerleştirilmişti. Telden duvar gibiydi.

Çeşmeye giderken silahlı askerler götürüyordu bizi. Çoğunlukla iki kişi geliyordu. Geceleri bazen tek bir asker geliyordu. Uykulu, üşengen oluyorlardı geceleri. Bu yüzden ihtiyaca çıkmamıza bile içten içe kızıyorlardı. Murat'ı ayarlayabilsem, gece çeşmenin yanından kaçmak çok iyi bir plandı. Gündüzleri etrafı inceliyordum. Kırkdutlar'a ya da Esentepe'ye bir saatte gidebilirdim. Şehirden çıkış birkaç saati almazdı. Kırsala vurulursa yakalanma zorlaşır. Aklıma Baskil geldi, en iyi yer orasıydı. Yine Kellek köyü vardı, amcamların köyünden oraya yıllar önce gelip yerleşen aileler vardı, onlara daha önce gitmiştim. O köy de çok uygundu, saklayabilirlerdi. Sürekli arazide saklanırım diye düşünüyordum. Öylesine güzel hayallerdi ki, gerçekleşmiş gibi sevinç yaratıyor, heyecan veriyordu. Ama aceleci olmamalıydım. Benim aceleciliğim çoğu zaman zarar vermiştir. Bu tür konular dikkat, sabır isterdi. Fırsatları iyi kullanmak gereklidir, fakat aksilikler de çıkabilirdi. Düşman aptal değildi, onlar da bize güvenmiyordu. Tedbirlerini her geçen gün artırıyorlardı. Bu noktada acele etmek kaçınılmazdı. Zamanı iyi seçmek önemliydi. Arada cezaevinin bayanlar için uygun olmadığını söyleyenler oluyordu. İdare sorumluluğu almak mı istemiyordu, bizim halimize mi acıyorlardı belli değildi. Biraz korkuyordum, aniden, "Hazırlanın, başka cezaevine," derlerse ne olur diye düşünüyordum. Arkadaşlar da bizim başka yere gönderilmemizden yana değillerdi. "Fazla gündemleştirmeyin, üzerine çok düşerseniz düşman aksini yapabilir," diye uyarıyordum.

'Kelebek' romanı beni daha şimdiden kelebekleştirmişti. Gece-gündüz kaçış planı yapıyordum. O kadar çok plan kuruyordum ki. Aslında düşman genelde böyle bir şey hesaplasa bile bizden yana fazla düşünmezdi. Kadını küçümseyen yaklaşımları vardı, 'kadın kaçmaz' mantığı vardı. Gerçi sürekli askerlere tehlikeli biri olduğum propaganda ediliyordu ama o kadar da dikkat etmiyorlardı. O günler oldukça hareketli, güzel haberler vardı. Kemal Pir arkadaş kongre sürecinden beri içerideydi, onu biliyorduk. Radyoda tesadüfen firar haberini duydum. Kemal Pir Urfa Cezaevi'nden kaçmıştı! Bomba gibi bir haber, sevinçten çılgılık atmıştım. Dayanamıyordum. Arkadaşlar da dinlemişler miydi acaba? Aynı anda yukarıdan da gürültüler geldi. Onlar küçük bir koridorun içine açılan koğuşlarda kalıyorlardı. İç içe oldukları için en ufak bir gelişme, haber anında duyuluyordu. Yüksek sesle konuşulduğunda bize kadar geliyordu sesleri. Açlık grevi süresince bağırarak konuşmuştuk. Dayanamamışız demek ki sözleşmişçesine aynı anda birbirimize seslendik.

"Seko duydun mu?" dedi AYTEKİNER. Ben de, "Duydunuz mu Pir kaçmış. Gözümüz aydın!" diye karşılık verdim. Uzatmadık, zaten idare de araya girdi. "Yok bir şey, tamam konuşmayacağız artık," dedik.

Evet, Pir firar etmişti. Çok güzel bir haberdirdi. Pir daha önce de Ordu-Aybastı'dan kaçmıştı. Daha doğrusu Rıza arkadaşlar cezaevini basıp kaçırmışlardı. Kemal Pir arkadaş hiçbir yere sığmayan karakterdeydi. Çok hareketli, çok canlı özellikleri yaşamın her anına yansıtıyordu. Zira onu bu haliyle cezaevinde düşünmek mümkün değildi. Kendisi de bir devrimcinin, düşmanın hapsettiği duvarlar arasında düşünceceği en güzel eylemin firar olduğunu hem söyleyip hem de onu gerçekleştiren biriydi. Tıpkı, "Bu duvar, duvarlarınız vız gelir bize vız..." der gibi bu defa da Urfa Cezaevi'nden kaçmıştı. Bu haber bana daha çok güç vermişti. Yakında da 'Sakine kaçtı' diyecekler. Ne güzel bir haber! Kendimi çok kaptırmıştım, alamıyordum bir türlü. Kesin içerideki arkadaşların tümü bu firar olayından etkilenmiş, en azından bu yönlü düşünmeye başlamışlardır diyordum.

Mahkeme açılmamıştı ne zaman olacağı da belli değildi. Avukat Mahmut, "Duyduğumuza göre Diyarbakır'ı pilot bölge seçe-

cekler. Dava dosyalarını orada birleştirebilirler. Bir duyumdur ama herhalde doğrudur,” demişti. Ayrıca yeni yakalanmalardan da söz etmişti. Operasyonlar sürüyordu hâlâ. Hilvan, Siverek, Batman ve diğer alanlarda düşman operasyon yapmaya devam ediyormuş. Kitlelere yöneliyormuş. Şahin partinin resmi ilanının olacağını, bunun eylemlilikle gerçekleşeceğini söylemiş. Kesin ne tür eylemler olacağını da açıklamıştır. Aylardır heyecanla ilanı bekliyorduk.

Temmuz sonlarında Bucaklara yönelik eylemle parti ilan edilmişti. M. Celal Bucak yaralı kurtulmuştu, Salih Kandal şehit düşmüştü. Daha birçok arkadaş şehit düşmüştü o süreçte. Ahmet, Cuma Tak, hepsi tanıdıkta. Alışık değildik bu kadar şehadete. Hele böyle değerli yoldaşların şehadetini kaldıramıyorduk. Herkeste bu kayıpların hüznü vardı. Tanıdıklarımızı birbirimize anlatıyor, onları yeniden hatırlatıyorduk. Fakat olaylar durulmuyordu. Kitle gösterileri, çatışmalar basına yansıdığı kadar yaygınlaşmıştı. Kayıplarımızın büyük acısı yanında, eylemler ve çatışmalar büyük moral veriyordu. Şahin alçağı, “Her şey bitti,” diyordu. “Hayır, parti dışarıdaydı, Başkan Apo dışarıdaydı, hem Pir de firar etmişti. Kesin karşılık verilecektir. Düşmanın sevinci kurşanında kalacaktır,” diyorduk. Voltalarda, uzaktan sohbetlerimizde bu konuşmaların sıcaklığı, coşkusu vardı. Gözlerimiz gülüyor, umut yansıyor. Geçiciydi olumsuz etkilenmeler, birçok devrimde de yaşanmıştı bu tür şeyler. Geçici yenilgiler, ihanetler olabilirdi. Yeter ki devrime olan inanç, davanın süreceğine olan güven, umut yıkılmasın, her şey daha güzel gelişecektir!

Bu gelişmeler olurken içerde olmak, zindanın duvarları arasına hapsedilmek çekilmiyordu. Bir kez daha, “Allah kahretsin, neden tedbirsiz davrandık? Tam da böyle bir dönemde!” diye geçiriyordum içimden. Kesin Elazığ’da önemli gelişmeler olurdu. Faşistlerden kopmalar başlamıştı hem de topluca. Eylemler etkili oluyordu. Diğer gruplar ortalıkta kalmamıştı. Sıkıyönetim ‘bal-yozu’ ürkütmüştü. Ama aslında çok farklı bir çalışma sürecine yol açacağı açıktı. Bizi silahlı eylemliliğe iten koşullar dayatılıyordu. Son dönemlerde kırsala ağırlık verileceği tartışılıyordu.

Hatta silah eğitim yapılması düşünülüyordu. Bu artık bir ihtiyaçtı. Yakalanmalar olmasaydı farklı gelişmeler olacaktı. İlk dönemdem

herkes kendisiyle bir muhasebe içindeydi, diğer şeyleri fazla düşünmüyordu ama giderek doğan boşluğu fark ediyorduk. Mücadele zemininden uzaklaştırılmışsın, ayrı bir mücadele sahasındasın. İkisini bir arada nasıl yaşayacaksın? Birinin boşluğunu diğerinde nasıl giderirsin? Tanrım, tahammül edilemiyor, gelişmeler çekiyor insanı!

PKK, yani Partiyê Karkerên Kurdistan. Artık UKO, hareketimiz vb sözcükler yerine PKK diyorduk. Aytekin, “Sen biliyordun bu adı değil mi?” diye sorduğunda doğrulamıştım.

Şahin’in bu adı sorgu sürecinden beri deşifre ettiğini de biliyordum. Partinin adı sohbetlerimizi I. Kuruluş Kongresi’ne kaydırıyordu. Ben fazla girmek istemiyordum bu konuya. Her ne kadar toplantı, gidişimiz deşifre olmuşsa da tartışmak, onun üzerine konuşmak doğru değildi. Parti disiplini, gizlilik cezaevinde daha da gerekliydi. Düşman bilse de bu yan önemliydi.

İçerde sayımız artıyordu. Aynı günlerde Dersim’den Sevim Korkmaz ve Elazığ’dan Dev-Sol’dan Atiye adında bir bayan geldi. Zindanda çoğalmak iyi bir şey değildi fakat değişik simaları görmek sevindiriyordu. Her yeni gelen yeni haberler demekti. Atiye’yi birkaç yürüyüşte görmüştüm. Birinde kara çarşaf giymişti dikkat çekmek için. Bir de her grup, diğer grupların kadın çalışmalarını merak ederdi. Kim gelmiş, nereden gelmiş, adı, sanı nedir? Bunlar çabuk öğrenilirdi. Yine aynı alanda çalışma yapıyorduk. Birçok aileye her gruptan insan da gidiyordu, bazen aynı sokakta, aynı mahallede veya aynı kapıda karşılaştığımız bile oluyordu.

Atiye Çerkez’di. Uzun boylu, değişik bir fiziği vardı. Bizim Bozo Hüseyin’in annesi de Çerkez’di ve güzel bir kadındı. Çerkez kadınları güzel olurlar genellikle. Uzun boylu, zariftirler. Atiye de o uzunluk ve belli özellikler olsa da yıpranmış görünüyordu. Çok sigara içiyordu. Onun sigara içişi, bağımlılığı sigaraya karşı tepki geliştirmişti bende. İlginçti, egemen sınıfın havası vardı. Sosyal şovenizmin, Çerkez kökenli olan, tarihinde katliamlar, ihanetler yaşamış bir halktan olan birinde bu kadar derin yer etmesi tuhaftı. ‘Son Ubıh’ kitabı yüreğimi kanatmıştı. Abhazyalıların Osmanlı-Rus Savaşı sürecinde uğradıkları iç ihanet ve Türk devletinin katliamları, soykırımcı yaklaşımları bir yana Atiye’nin

Türk şoven duygularını iliklerine kadar hissetmesi bir yanaydı. Daha ilk karşılaşmada buz gibi bir etki yaratmıştı bende. Sorun, onun Türk sol grubundan olması değildi. Hayır, dostluğumuzun, arkadaşlığımızın olduğu birçok devrimci insan vardı. Atiye general kızları havasındaydı. Ankara'dan gelmişti, memurluk yapmıştı. Onun da kazandırdığı bürokratik, bencil özellikleri taşıyordu. Yine de konuşup tartışıyorduk. Sıkıyönetim sürecini, Maraş katliamını, Elazığ'daki gelişmeleri, genel olarak devletin yönelimlerini beraber değerlendiriyorduk. Bu iyiydi. Tartışmaya ihtiyaç duyuyordum.

Bizim ufaklık (Sevim) kabına sığmaz biriydi. Dersim'de de Türk sol grupları var, onlarla çok tartışmıştı. Ama Atiye'nin tartışma düzeyini çok geri buluyor, "Senin getirdiğin şeyleri biz eskilerde tartışıyorduk. Sosyal şovenlerin getirdikleri ile aynı temeldedir. Dev-Sol kimseden farklı bir şey getirmiyor ki!" dediğinde Atiye küplere biniyordu. Kendileriyle Dev-Yol arasındaki ayrılığı ve diğer gruplardan farklılıklarını anlatıyordu.

Elif, Atiye'nin özelliklerini kendini daha yakın bulmuş olacak ki yaşamda onunla daha çok birlikte oluyordu. Atiye'ye durumu belli yönleriyle anlattığım halde Elif'i koruyor, kendisine çekmeye çalışıyordu.

Atiye içerideki erkek arkadaşları da 'yazık' diyerek arada sahiplendiğini göstermeye çalışıyordu. Zaten özellikleridir, bizim yaramazımıza, kötümüze kucak açarlar hep. Siyasi ahlak ölçüleri deşikendir. "Cezaevindeyiz bir kişiyi bu kadar tecrit etmek olmaz, daha çok düşmana itilir" diyordu. Teorik olarak doğru ama o zaten kullanılıyordu. Ve yaklaşımı Elif'i fazla düzeltme temelinde değildi, bu güveni vermiyordu. Ben yine de sevinmiştim. Etkileyebilirse iyi, hatta varsın Dev-Sol'cu olsun, yeter ki diğer düşkünlüklere iyice kaymasın. Korktuğu, ürktüğü belliydi. Malatya'daki ilişkiler sürecinde kimse kendisine bir şey vermemiş. Sadece Celal ilgilenmiş, o da kullanmış alçakça.

Sevim minyon tipli, canlı, teorik düzeyi de gelişkin bir arkadaştı. Öğretmen okulunu bitirmiş, üniversite imtihanlarına da girmişti. Yaşı hiç göstermiyordu. Babası Hasan Korkmaz, belediye başkanıydı. Daha önce öğretmendi. Yusufhan aşiretindendi. Çok fazla sevilmezdi bu aşiret. Orta yolcu, kemalizmin yabancılaştırdığı tipik bir Tunceliliydi. Se-

vim'in devrimcileşmesini, özellikle UKO'cu olmasını asla istemeyen bir babaydı. Kendisinin Dev-Yolculuğu da acayip. Sevim'i tutuklamaları onu iyice ürkekleştirmiş. Sevim, "Bir yönüyle iyi oldu, devleti anlatsın," diyordu babası için. Aileden bu kopuşa bile seviniyordu. Üniversite imtihanlarına bu nedenle girmiş, kazansa ve içeride fazla tutulmasa okula devam etmeyi düşünüyordu. Okulu araç olarak kullanacaktı. "Evden çoğu kez kaçmak istedim. Çok baskı yapıyorlar," diyordu. Kesin Elazığ tutuklamalarında ismini vermişlerdi. Türkan, Sevim Kaya vb olarak herkes tanıyordu. Sevimlerin ikisi de kıışlada oturuyordu. Büyük ihtimalle adını vermişlerdi. Yoksa Sevim Korkmaz'dan önce çok daha etkin olan ve örgüt içinde faaliyet yürüten kızlar vardı.

Aylar geçip gidiyordu. Zindan denince zamanın durdurulması olarak algılanırdı. Zamanın geçmediği, bir günün bir yıl olabileceği sanılıyordu. Zindan çile yeri, kahrediciydi. Toplumda 'dam' denilince akla bunlar gelirdi. Hayır, bu yargı gerçek değildi. Dışarıdan, mücadeleden fiziki olarak kopmak tabii ki çekilmezdi, sindirmek zordu. Ama bir anını bile çileli, öyle kahredici ve çekilmez yaşamak olamazdı! Bazen arkadaşların bile, "Keşke sen olmasaydın, zorumuza gidiyor," dedikleri oluyordu. Ailelerin söyledikleri neyse de bizimkilerin bu ağlamaklı, sızlamaklı yaklaşımları çok komik geliyordu bana. Düşman bilinçli bizi tutsak etmişti ve gerçekten her anımızı zindan etmek istiyordu. Ona inat zindanda da yaşamı canlı kılmak, yıkılmamak; duygu, düşünce, hayal dünyamızı geniş tutmak zorundaydık ve bu, bir devrimci için en gerekli olandı. Her an düşmanla karşı karşıya olmak, onu bu kadar yakından tanımak korkunç bir dayanma ve direnç gücü veriyordu insana. Tabii düşmanı doğru ve iyi tanımak, idealinle, inancınla, iradenle orantılıdır. Olaylar öylesine açık ve çarpıcıydı ki, düşmanın elinde de olsan, ona karşı büyük kını şahlandırmak kaçınılmaz oluyordu.

Korktuğumuz başımıza gelmişti. İdare planının ilk bölümünü tamamlamıştı. Aylardır faşistlerle aynı yerde olmanın nelere yol açabileceğini söyleyip durduk. Hepsi azılı itti. En aktif kadrolarıydı hepsi de. Hepsi katil. Kaç devrimcinin, kaç sıradan insanın kanına girmişlerdi, belli değildi. Özellikle Raif Çiçek ve diğer militan faşist kadroları, devlet adeta korumaya almıştı. Fırat Üniversitesi onların

elindeydi. Hocaları, personelin ezici çoğunluğu da faşistti. Okullarda en azılı şekilde devrimcilere saldıran tipler bu defa yanı başımızdaydı. Bu faşist beslemeler zindanda da görevlerini yapıyorlardı.

Bir gün önce görüş günüydü. Aytekin'in annesi onlarla görüştükten sonra yanıma uğramıştı. Aytekin'in kendisinde bana ait 'hediye' olduğunu söylediğini ve uygun zamanda ulaştıracaklarını haber vermişti. Hediye ne olabilirdi ki? Kesin nottu ve dışarıdan, partiden geliyordu. Buna çok sevinmiştim. Anaya, "Tamam, anlaşıldı. Keşke seninle gönderselerdi," dedim. Fakat herhalde fırsat olmamıştı. Eşyaların içine gizliyorlardı. Kim bilir belki bizimkiler de bulamamışlardı. Haber gelmiştir bana ait not da içindedir diye düşünüyordum. Sabırsızlanmıştım. Ertesi gün havalandırmaya çıktık. Arkadaşlar gelip kapının önünden havalandırmaya çıktılar. Tahta kapıyı açık tutuyorduk. Bazen kapıda beklerdim, not gibi şeyler olunca hemen veriyorlardı. Ama çoğunlukla asker beklerdi çünkü hemen bitişik kapı faşistlerindi. Birkaç asker adeta duvar örürlerdi, herhangi bir şey olmasın diye. O gün sabah da idareye gidip gelen faşistler olmuştu. Hatta Raif Çiçek'i görünce, "Faşist katil! Altmış insanın katili!" demiştim. Onun geçerken bakıp, alaylı bazı şeyler mırıldanması üzerine söylemiştim. Bilinçli tahrik etmek istiyorlardı. Aslında keyiftendi, o günün planını uygulama sabırsızlığıydı. Onlar bir süre kaldı, bu defa başka bir grubu çıkardılar. Bizi dışarıya bu yüzden çıkarmıyorlarmış. Buna itiraz ettik. Askere, "Git üstüne söyle, bizi çıkarsınlar," diye dayattık önce gecikince de kapıya vurdum. Sese o günün nöbetçi subayı geldi.

"Bizi neden havalandırmaya çıkarmıyorsunuz?" diye sertçe sordum.

"Tamam, işimiz vardı. Sağcılardan bazılarının avukatları vardı. Siz balkondayken onların gelip gitmesi doğru olmaz," dedi.

Gelen subay uzun boylu, yumuşak mizaçlı biriydi ve TKP'li olduğu söyleniyordu. Arada bizimle tartışıyordu. Saygılıydı ama katı kuralcıydı. Bir şey olmasından korkuyordu. Belli ki olayların iç yüzünü, dönen dolapları fazla bilmiyordu. Yedek subaylık yapıyordu. Yukarı çıkan son iki kişi hâlâ inmemişti. Biz zorlayınca sonunda balkona çıkardılar. Selamlaştık arkadaşlarla. Aytekin keyifliydi, Hamili'yle birlikteydi ve Mao şapkasıyla oynuyordu. Yanlarında Şadi, Zeki Budak vardı, tam hatırla-

yamıyorum. Birbirleriyle konuşup muzipçe gülüyorlardı. “Ne var, neye gülüyorsunuz?” der gibi kafa işareti yapınca, “Sonra anlatınız,” dediler. Yakından uzun konuşma imkanı az oluyordu. Ara sıra Hamili ile konuşuyorduk. “Dayımın oğludur,” diyerek görüşüyordum. O, tel örgünün diğer tarafında, yani havalandırmada, ben ise bu tarafında. Tek avantajı, uzaktan askere duyurmadan konuşmaktı. Askerler çok sokulmayınca alçak sesle söylenecekleri söyleyebiliyorduk. Ama daha çok yazıyorduk bu daha iyi oluyordu.

Düzenli voltalayanlar Aytekinlerdi. Diğerleri kenar da oturuyor ya da ayakta kümeleşip konuşuyorlardı. Faşistlerin kaldığı yerin pencereleri oldukça alçaktı. Arkadaşlar güya her dışarıya çıktıklarında o pencereleri gözetleyen bir, iki arkadaş görevlendiriyorlardı. Tam öyle birbirimize bir şeyler anlatmaya çalışırken, birden silah sesleri geldi. Aytekin “vay anam!” dedi. Düşen düşene! Bağırışmalar, panik... Askerler mermiyi öne sürmüş, bağıyorlar: “Durun yoksa vururuz!” Kim, nereden ateş ediyor belli değildi. Sadece yere düşenler, kan içinde kalanları gördüm. “Faşist katiller! Katiller!.. Faşist idare!” diye bağırdığımı hatırlıyorum. O sırada arkadaşların bir kısmı pencerelerin altına doğru kendilerini yere attılar, mermi ulaşmaz diye, diğer kısmı tel örgüleri kaldırarak kaçıma çalıştılar. Tel örgüye gidenlerin hem vücutları yırtıldı hem de tam cephede oldukları için hedefteydiler. Öte yanda asker siper almış, vurmak için bekliyor. O anda subay askerlere: “Oğlum durun, ateş etmeyin. Onlar ateşten kaçıyor. Dışarıda geniş çember alın. Ateş etme asker!” diye avazı çıktığı kadar bağırdı.

Evet, tam korkulacak, büyük korku duyulacak bir manzaraydı. Asker panik içindeydi. Belki de içlerindeki faşist nitelikli askerler bilerek ateşe hazır bekliyorlardı. Onlar da görevlendirilmiş olabiliirdi. Plan uygundu, içeriden faşistler, dışarıdan asker sıkıştırılacak ve katliam gerçekleşecekti. İntikam alıyorlardı. Mart ayında Newroz dolayısıyla yapılan eylemlerde faşistler vurulmuştu. Onların intikamı bahane ediliyordu, öyle kışkırtıyorlardı.

Subaya, “Durdurun şu askerleri. Oyununuz açıktır. Planladınız değil mi? Bırakmayın, ateş etmesinler,” diye bağırdım. “Tamam, ben durdururum. Sakin olun,” dedi ve bizi aşağıya indirmeye çalıştı. Biz

içeriye yöneldik. İçeride kalan arkadaşlar vardı, birlikte slogan attık. Ama onlar koğuştaydı ve kapılar kapalıydı. Deliye dönmüştüm, durmadan slogan atıyordum. Sonra indik. Tam o sırada iki faşisti yukarıya çıkarıyorlardı. Nereden geldiklerini bilemiyorduk. “Saç traşı için dışarıda kaldıklarını,” söylemişlerdi sonra. Onları görür görmez sandalyeyi kapıp fırlattım. Merdivenin üstündeydi, bir basamak geri kaçtı. Sandalye dizlerine değdi. Çok şiddetli atmıştım. “Vay komünist!” diye tepki verince, “Faşist köpekler! Siz vurdunuz değil mi?” dedim. Etrafına bakındım ama onlara atacağım başka bir şey bulamadım. Bu arada askerler faşistleri hızla barakalara doğru götürdüler. Biz de kendi koğuşumuza doğru gittik. Farkında değildik meğer o tarafa da ateş ediyorlardı. Arkadaşlar farkında olmadıkları için birinci ateşten kaçıp, bize taraf gelmeye çalışanlar vardı. Oysa kurşunlar bize taraf geliyordu, seken kurşunlar vardı, fark edip arkadaşları uyardık.

Sesler birbirine karıştı. İçeriye müdahale edilmedi. Ortalıkta yüzbaşı ve diğer görevliler de yoktu. Bilinçli gelmemişlerdi. Nöbetçi subay ve çavuş inisiyatifsizdi, paniğe kapılmışlar, ağır hareket ediyorlardı. Çok sonra içeriye sis bombası atıldılar. “Silahı teslim edin!” çağrısında bulundular. Bizi zorla barakalardan birine, kömürlük gibi bir yere götürmeye çalıştılar. Adeta boğuşuyorduk. Bir ara bizi götürmek isteyen subayın tabancasına el attım, almaya çalıştım. Hemen tabancasına yapışıp, “Tabancam, tabancam!” diye bağırmaya başladı korkudan. Bunun üzerine askerler birikti oracıkta. Bu defa askerlerden birinin silahına yöneldim, elime geçse tarayacağım. “Katiller, siz yaptınız!” diye bağırınca subay yemin etmeye başladı, “Hayır, biz yapmadık, benim haberim yok. Sağcılarla bir ilişkim yok.” Bir süre bu şekilde sürdü sonra yüzbaşı ve diğer rütbeliler geldi. Bu defa onlara yöneldim, “Faşist katiller! Arkadaşlarımızı katlettiniz. Söyleyin kaç kişiyi katlettiniz?” diye bağırardım. Koğuşta bulunan arkadaşlara seslendim, “Siz görebiliyor musunuz, kaç kişi vuruldu?” Net bir cevap vermediler. Karışıklıktan onlar da durumu tam anlayamamışlardı. Yerimizde duramıyorduk. Baktılar ki biz durmuyoruz, yüzbaşı emir verdi: “Ellerini arkadan kelepçeleysin. O tarafa götürün.” Buna itiraz ettik: “Gücünüz varsa, gidin o katilleri durdurun. Onları neden kelepçelemiyorsunuz? O silahları neden al-

mıyorsunuz? Tabii siz soktunuz içeriye, oysa bize bir iğne dahi vermiyordunuz. Bize yasaktı ama faşistlere tabancalar verdiniz.” Bizi zorla, sürükleyerek, itekleyerek uzaklaştırdılar ve ellerimizi kelepçelediler.

Aradan kaç saat geçmişti ya da ne kadar olmuştu bilemiyorum ama kahreden bir beklentiden sonra arkadaşların bir kısmı askeri otobüsle getirildi. Arazide uzun bir süre bekletilmişler hem de yere yüzükoyun yatırılarak. Etrafta askerlerden çember oluşturarak bekletmişler, kaçış olmasın diye. Arkadaşlardan bir kısmı da yaralıları askeri hastaneye taşımış. Biz hemen kaç şehit, kaç yaralı var, onu anlamaya çalıştık. Birçok arkadaş yoktu. İsim verip sorduk. Hani Aytekin, hani Hamili, hani Adil, hani Zeki... Çoğu yoktu.

Mustafa, “Sakin ol, şehit yok, ama bir arkadaş yaralı. Çoğu telden dolayı sıyrık almış. Aytekin’inki kurşun yarası, omzundan almış ama iyidir. Merak etme,” dedi. İnanmamıştım.

“Aytekin’e bir şey mi oldu, doğru söyleyin,” dedim tekrar. Çünkü ilk onu vurmuşlardı, nişan alarak vurmuşlardı, ilk o düşmüştü yere. Bir süre sonra bir grup daha geldi. Hamili de aralarındaydı. Onlar da farklı bir şey söylemediler. Yalnız, “Aytekin ve bir arkadaş daha Malatya’ya kaldırıldı” dediler.

Demek ki Aytekin’in durumu ciddiydi. Neden Malatya? O an dizlerimin bağı çözüldü, kanım donmuş gibi oldu. Aytekin, Aytekin... Onun son gülüşü, son muzipliği, şapkasıyla oynaması... O umursamaz, şen hali, bir şeylere meydan okur gibi oluşu, hızlı, kararlı voltaları, her davranışı canlandı gözümün önünde. Bu hissetmeler boşuna değildi. Acısının bu kadar yüreğime işlemesi değildi. Hamili’ yemin ediyordu, “Bir şey yok,” diye. Konuşma arasında hastanede iyi bir fırsatı kaçırdıklarını söyledi. Mustafa, “O hengamede birkaç arkadaş kaçabilirdik,” dedi. Öyle ya, fırsatları iyi değerlendirmek gerek, yoksa boşa gider. Bu konuda uyanıklık yok, yaşananları tersine çevirme içgüdüleri donuklaşmış gibi. Bunun kırılması gerekir.

Faşistlerden güya ‘tetikçi’ olan birini mahkemeye götürdüler. Halbuki iki taraftan birden ateş ediliyordu. Faşistler sadece bir tabanca teslim etmişlerdi. Bu yalandı. Demek ki daha planları vardı. Hâlâ aynı binadaydık. Yerimizi değiştirmediler. Benzer durumun diğer ceza-

evinde de olduğu söyleniyordu. Kaldığımız cezaevindeki olaylar etkiliymişti. Arkadaşlar orada isyan çıkarmışlardı. Olayı protesto etmişlerdi. Durumu protesto etmek için açlık grevi başlatma kararı aldık. Dilekçelerde idarenin bu saldırıda payı olduğunu, içeriye tabancaların idarece sokulduğunu ve uyarılara rağmen bilinçli tedbir alınmadığını, can güvenliğimizin hâlâ olmadığını belirttik. Eylem uyarı amaçlıydı, sessiz kalmak daha kötü olacaktı. Aileleri harekete geçirmeye çalışıyorduk. “Siz de dilekçeler verin, toplu hareket edin,” diyorduk.

Bu olaydan bir süre sonra Hüseyin Yıldırım geldi. Avukat görüşü her zamanki gibi idare odasında yapıldı. O gün de subay, olay günü nöbetçi olan kişiydi. Hüseyin Yıldırım dava dosyasına ilişkin çok yeni bir şey söylemiyordu, yalnız o da PKK davalarının birleştirileceğini söyledi. “Ben Cahit beyle görüştüm, bu kararı durdurmaya çalıştığını, Elazığ grubunun Elazığ’da mahkemesi için uğraşacağını söyledi,” dedi. Cahit Bey dediği, askeri savcı Cahit Aydoğan’dı. Ben konuyu hastanedeki arkadaşlara anlattım. Önce söylemek istemedi ama ben üstelendim, “Aytekin’in durumu ağırdı, ne oldu?” deyince duraksadı;

“Kaybettik Aytekin’i,” dedi. Yerimden fırladım. İlk önce subayın oturduğu masayı yumruklamaya başladım; “Katiller. Katlettiniz. O silahı siz soktunuz içeriye.” Sonra yerinden kalktı, “Sakin olun, ben mi? Hayır, ben silah vermedim,” demeye başladı. Hüseyin Yıldırım da bir yandan “Sakine, yavrurum, sakin ol! O bir subaydır, sorun o değil,” diyordu.

Ben yakasından tuttum, “Hayır, siz yaptınız. Kaç kez uyardık arama bile yapmadınız. Bize iğne yasaktı, nereden girdi o silahlar?” Sonra dışarıya fırladım, “Aytekinler ölmez!” diye slogan attım. Bir anda arkadaşlar da bana katıldılar. “Kahrolsun Faşistler! Faşist İdare!” “Faşistlerden hesap soracağız!” Arkadaşlar beni çağırarak, “Ne oldu?” diye sordular ama ilk anda kimseyi duymuyordum, duymak istemiyordum. Bir ara baktım, Hüseyin Yıldırım iki askerle ta nizamiyenin oradan hızla gidiyor. Ne tez oraya varmıştı? Onun haber getirmesine kızmışlardı kesin, “Çabuk uzaklaş!” demişlerdi.

Arkadaşlara Aytekin’in şehit düştüğünü söyledim. Ara koridorda oturdum, arkadaşlar da marşlar söylüyordu. Sonra koğuştan

diğer bayanlar da geldi. Beni teskin edecekler güya. Kapıları açtılar, arkadaşlar yanıma geldi. Hayret! Subay, idare yumuşamış! Başka zaman yaklaştırmak istemiyorlardı.

Akşama kadar sloganlar ve marşlarla geçti.

Sonradan aldığımız haberde Aytekin'in hastanede bilinçli şehit düşürüldüğü söylendi. Hemşire serumu kolundan çekiyor ya da akışını durduruyor. Katlediyorlar açıkça.

Acaba Celal Aydın'ın intikamı mıydı? Malatya'ya müdahaleye giden Aytekin'di. Celal'i bir süre sonra Elazığ'a göndermişti ve bir daha da Celal dönmemişti. Yine Aytekin'i Kültür mahallesinden tanıyan faşistler vardı ve kesin bunlar ateş etmişti. Dışarıda da kim bilir kaç kez vurmak istemişlerdi.

Aytekin'in şehadeti çok etkilemişti hepimizi. Onca işkencelerden geçtikten sonra, gelip cezaevinde vurulmak! Kaç kez "Kefeni yırttık," demişti. Evet, ölüm içeride, zindanda yakalamıştı. Ve faşist kurşun ilk onu hedeflemişti. Dışarıdaki hali... Sorgudaki... Son günkü hali... O canlılığı ve cana yakınlığı, devrimci ruh güzelliği, hepsi ama hepsi bir ateş gibi yüreğime düşmüştü, unutamıyordum. "Çok duygusalsın. Bu kadar etkilenme olmaz, alışmak lazım. Güçlü olmak lazım," vs, vs tekrarlanan sözler, uyarılar, eleştiriler ne kadar yavan geliyordu o an. "Ne kadar kolay," diyordum.

Daha sonraki günlerde Mustafa bir gün, "Canını sıkma ama sana gelen notu olay günü imha ettim. Mecbur kaldım. Aslında bendeydi, havalandırmaya çıktığımızda kapıdan içeriye atmayı düşündüm olmadı. Asker vardı. Olaydan sonra bizi arazide saatlerce tuttular. Arama yapabilirler düşüncesiyle okuyamadan imha ettim. Daha doğrusu bir çatlak vardı, toprağa gömdüm. Keşke okusaydım ama bize gelen notta bazı şeyler yazılıydı. Yakalanmalar parti için bir darbe, yenilgi olarak değerlendirilmiş. Gönderdiğimiz yazılar ulaşmış. Şahin hakkında söylenenler değerlendiriliyor. Yalnız Şahin, 'Durumunun belirtildiği gibi olmadığını, kendisi yakalanmadan önce her şeyin ele verildiğini, belli şeyleri kabul etmek zorunda kaldığını,' vb şeyler yazılmıştı. Moralimizi yüksek tutmamızı istemişler," dedi. Buna canın sıkılmaması mümkün mü? Hele ben? Tam tersine, uzun süre dert ettim kendime.

Acaba arkadaşlar ne dedi? Üstelik partiden gelen bir nottu! Nasıl oldu? Beceriksizlikti, insan kaşla göz arasında on tane not ulaştırabilirdi. Askerin olması engel değildi o kadar. Hayıflanıp duruyordum. Ama boşuna çünkü nasıl olsa not toprağın altındaydı. Demek ki dışarıya giden yazılar okunmuş, değerlendirilmiş ama Şahin'e ilişkin söylenenler kafama takılmıştı. “Yeniden not mu yazsam?”

Faşistler dışında bizi topluca aşağı cezaevine nakledecekleri söylentileri vardı. Ben kapıdan kaçışı kafama koymuştum, pantolon vb dikmek dikkat çekecekti. Gece renk belli olmazdı zaten. Ama şanssızlık hem de çok kötü bir şanssızlık oldu. Nöbetçi subay o gün kapıdan bizimle konuşuyordu. Konuşurken eli, ayağı durmuyordu, sık sık ayağını demir kapının direklerine atıyordu. Yaptığı ağırlık etkilemişti. Kaşıkla betonu içten epeyce sökmüştüm. Zaten yapıştırmaydı, sonradan dökme olduğu için çok kolay çıkacaktı. Kilit yerine el atsan gider, o kadar ki gevşemişti. Bir ara elini kancaya vurdu, onunla oynadı ve kilit elinde kaldı. Adam bir anda irkildi, “Bu da ne? Bu kadar gevşek miydi?” dedi, şüphelendi. Demir kapıyı oynattı, yukarıdaki boşluğu da fark etti. Kapıyı hafif kaldırdı, menteşeden rahatça çıkabildiğini gördü. Askeri çağırttı, “Bunu nasıl fark etmediniz? Her gün kapıyı açıp kapatıyorsunuz üstelik. Çabuk kaynakçı gelsin,” diye emir verdi. Bana da dönerek, “Sakine hanım, yoksa kaçmayı mı düşündünüz? Bu pek normal değil,” demez mi. Ben de, “Evet, iyi bir fırsatı kaçırdım. Ne şanssızlık, keşke önceden fark etseydim,” diyerek dikkatlerini dağıtmak istemedim. Ama adam kurt gibi, Zafer Karaosmanoğlu'nun prototipi. Ne kadar çok benziyorlardı. İnsanı inceliyorlar, yargılıyorlar, yabana atılacak gibi değiller. “Neden ilk akla gelen ben oluyorum?” diye düşünmüyordum ama onlar isabetli düşünüyorlardı. Fakat iyi olmadı, bundan böyle sıkı denetleyeceklerdi.

Lanet olsun, adam ne diye gelip konuştu ki? Yoksa o gece ne olursa olsun deneyecektim. Kaynakçı kapıyla uğraşırken çevredeki askerler hayretle bakıyorlardı. Kapı sesi, üstte arkadaşlara da gitmişti. Herkes merak ediyordu. Hiç yoktan şüphe uyanmış, adamların aklına düşmüştü, bu kötüydü işte. Geriye Manisalı Murat kaldı. Bir daha böyle bir cezaevi göremeyecektik. Bina askeriye aitti, cezaevi özelliği yoktu.

Sonradan cezaevine dönüştürmeye çalışmışlar ama güvenlik açısından zayıf noktaları çoktu. Dışarıdaki arkadaşlar biliyor muydu acaba? Örgütsel yapı dağılmış, yönelimler nedeniyle şehirde belki kimse de kalmamıştı. Riskleri de vardı. Hak edip etmeme noktasında fazla yorum yapmıyordum. Fırsatlar iyi kullanılsa bu da düşmana karşı bir eylem olur, hem de iyi bir darbe olurdu. Herhalde çok iyimser düşünüyordum, hayallerim güzeldi.

Murat'a açıkça, "Bana yardım et kaçayım. Babam Almanya'da, seni de yurtdışına çıkarırım. Askerlik sizin için çekilmezdir. Bir emekçisin, ailen de benim ailem gibi işçi, senden zarar gelmez," dedim. İlk anda şaşırıldı;

"Bekliyordum. Çünkü hapse giren adam da, askerdeki adam da firarı düşünür. Peki, yakalarlarsa bizi? Sen neyse, yine cezaevine girersin, zaten bunu göze almışsın. Ya ben ne olurum? Vallahi beni öldürürler," dedi.

"Kesin yakalanmayız, bana güven."

"Düşüneyim, peki nasıl olacak?"

"Orası kolaydır. Gece nöbetinde olur," dedim kısaca, fazla ayrıntıya girmek istemedim. Ne olur ne olmaz, belki de görüldüğü gibi çıkmayabilirdi. Ama yanılmamıştım. Murat iyi niyetli ve samimiydi. İkili oynamamıştı. Önce biraz durgunlaştı, aklına yatmıştı. Fakat sonrasında ne olacak, yakalanma korkusu vardı.

"Bak şu tarafta tel örgü alçak, devriyelerin gidip geldiği yer var. Yol gibi." Gösterdiği yer benim de düşündüğüm yerd, çeşmenin tarafıydı. Demek ki iyi gözlemlemişim. Herhalde bu iş olacak, Murat biraz ikna olsa tamamdır. "Düşüneyim," dedi. Tüm bunları tuvalete gidiş gelişte, çeşme başında konuştuk. Gündüzdü ve ben tek başıma çıkmıştım ihtiyaca.

Ertesi gün alt cezaevine topluca nakledildik. Böylece bir planım daha boşa gitmişti. Ne şanssızlıktı! Hastanedekiler geldiler, "Şadi ucuz atlatmış," deniliyordu. Aytekin'le voltalayanlardan biri de oydu. Kurşun alnını sıyrıp geçmişti.

Alt cezaevi farklıydı. İki katlı, pencereleri uzun, üstten yuvarlak, koridorla ayrılan iki bölmeli bir yapıydı. Her bölümün birçok odası vardı

ve aynı koridora bakan kapılarla birbirinden ayrılıyordu. İç salon ve odalar da öyle. Tuvalet bölümü giriş kısmındaydı. Yemekler giriş salonunda dağıtılıyordu. Kalın, büyük demir kapıları vardı. İkiye ayrılan salonun iki tarafında demir parmaklıklı, tel örgülü bölümler yapılmıştı. Dışarıdan gelen ziyaretçiler demir direklerle ayrılan yerde, tutsaklar ise içerdeki kabinlerde görüş yapıyordu. Arada demir parmaklık, tel örgü ve yarım camlı yerler vardı. Üst kat idareye ve askerlere aitti.

Şahin ikinci bölümdeydi. Türk ve Kürt sol gruplardan bazıları, yine bizden arkadaşlar vardı. Havalandırmalar da iki taneydi, etrafları tel örgülü ve açık havalandırmalardı. Arazi bütünüyle askeriyeye aitti. Kırkdutlar semti görünüyordu. Harput yolu üst tarafa düşüyordu. Birkaç dakika ilerde askeri mahkeme binaları vardı. Burası da kolordu vb binaların konumlandığı alandı.

Hüseyin Güngöze de yakalanmıştı. Son bilgileri ondan aldık. Dışarıda belli bir toparlanmayı yaratmaya çalıştıklarını söylüyordu. Bozo Hüseyin. Dersim’de Dağ mahallesindeki o öğrenci evinin Bozo Hüseyin’i. ‘Yalancı çiğ köfte’ yapıp sattığı günlerdeki emekçi hali geliyor aklıma hep. Sahte kimlikle yakalanmış hem de bir evde. Bir bölüme o, diğer bölüme Mustafa sorumlu olarak bakıyordu. Havalandırma penceresinden yine kapının mazgalından arkadaşlarla konuşup tartışıyorduk. Koğuşumuzun konumu iyiydi, arkadaşlardan tecrit değildik. Cezaevi bileşimi epeyce renkliydi. MHP’den ayrılan grubun militanı Reşo (Dedo) da oradaydı, tabancayla yakalanmıştı. Düşman bazen bilmeden iyi şeyler de yapıyordu. Reşo anarşist ruhlu, Palulu Zazaydı. İlk ayrıldıklarında görüşmüştük, kararlıydı. Şimdi cezaevindeydi. Metin ve Doğan birlikte yakalanmışlar. Çatışmada Meto dizinden yaralanmış ve mermi hâlâ dizindeydi. Dosyaları Elazığ grubuyla birleştirilmiş, onların üzerine de ifade verilmiş. Baki Polat da geldi, o da tutuklanmıştı. İkinci bölümde kalıyor ve görüşmek, konuşmak istiyordu. Bizim kaldığımız bölüme geçmek istiyordu. Havalandırmada gördüğümde uyardım. Biraz olgun davranmasını ve haddini bilmesini istedim. O ısrarla, “Biz akrabayız,” diyerek, konuşmamızın doğal olduğunu, bu şekilde reddetmeme anlam veremediğini söylüyordu. Bir, iki kez havalandırmadan “Sakine, Sakine biraz konuşalım,” diye ses-

lendiği de oldu. Yine Baki belası! Sınırdan çatlatıyordum o anlarda. “Hayır, konuşacak bir şey yok. Varsa konuşacağın bir şey, yanında birçok arkadaş var konuşursun,” diye cevap veriyordum. Arkadaşlara da bölüme almamalarını söylemiştim. Bazı yer değişikliklerini içte kendimiz düzenliyorduk. Her iki bölümü dengelemeye çalışıyorduk. Bizim arkadaşları daha çok bu bölümde toplamayı uygun görmüştük. Yalnız o taraf araziye yakın ve tenhaydı. Oradan tünel kazmayı düşünüyorduk. Diğer gruplardan da aynı planı yapanlar varmış. Dikkat çekmeyen arkadaşlar orada kaldı. Şahin var, her şeyin çok iyi düzenlenmesi gerekli. Kanalizasyondan çıkışı deneyecekler ama acele edilmeyecek. Ondan önce düşündüğümüz şeyler de vardı. Şahin’e ilişkin partiye öneri ilettiğimiz. Cezalandırılm önerisine yanıt geciktirilmişti. Arkadaşlar daha onun ihanetini bile resmileştirmemişlerdi. Bize neden güvenilmiyor diye bu duruma tepki göstermiştik.

Onun durumunu en iyi bilen bizlerdik. Neye göre hâlâ karar verilemiyordu, anlam veremiyorduk. Ben ısrarlıydım, Şahin’in ihanetine karşı tavırsızlığı doğru bulmuyordum. ‘İçeride riski olur’ vb gerekçeler de tutarlı gelmiyordu. Bir kişi üstlenir, bunu birçok arkadaş da yapabiliirdi. Ve böyle bir eylem içeride ve dışarıda olumlu bir etki yaratırdı. Birçok arkadaş onun içimizde olmasına kahroluyordu. İhanet içimizdeydi. Partimizin ihanetçilere karşı tutumu az çok biliniyordu. O halde niye bekleniyordu? Önerimizi dayatmaya devam ettik. Hüseyin, “Bazı şeylerin sanki daha sabırlı, gizli yapılması gerekir,” şeklinde karşılıyor ama önerimizi de ilettiğini söylüyordu. Şahin bir kez kaldığımız bölüme çıktı. Pencereden, “O alçak bir daha bu havalandırmaya çıkmayacak,” diye müdahale edip arkadaşları da eleştirdim. Hâlâ bazı şeylerde net değil, ezik, tavırsız kalanlar vardı. Her şeyi ille de örgüt üstten dayatmaz. Belki dışarıyı bilmiyor, “İlişkilenin,” de diyebilir ama biz biliyoruz ve o haini tanıyoruz. Hamili dışarının genel yakalanmalara ilişkin değerlendirmesine kafayı takmıştı. “Herkes aynı ölçüde değerlendirilemez,” diyordu. Bir de cezaevi sorumluluğunun başka arkadaşlarda olmasını da çok fazla sindiremiyordu. Ali Gündüz yalpalıyordu, aslında onun durumu da az tehlikeli değildi. Önemli oranda bir çözülmeyi yaşamıştı. Çok şeyi söyleyip söylememesi bir noktada önemli değildi. Çö-

zülme biçimi önemliydi, onun kendisinde yarattığı ruh hali önemliydi. Başlarda direndi, kendisine yoğun işkence de yapıldı, bu doğrudu. Ama çözüldükçe içine girdiği ruh hali teslimiyetti, inançsızlıktı, kendine güvenini yitirmişti. O haliyle bir gel git yaşıyordu. Direnişle ihanet arasındaki çizgideydi. Teslimiyetçi ruh hali! Ya ihanete gidecek ya da o noktada güçlü bir çıkış yaparak, o ruh halinden sıyrılarak direnişe dönecekti. Bunları tartışıyorduk. Kendisini tanıyordum ve içinde bulunduğu psikolojiyi fark ediyordum. Arkadaşlara da endişelerimi söylemiştim. Kendisi eziklik hissediyordu yaşadıklarından dolayı. Yazdığı bir yazıyı verdi, okudum. Tam bir bunalımı yaşıyordu. Hem yaşadıklarına, içine girdiği zaafa lanet yağıdırıyor, onu ihanet olarak değerlendiriyor hem de çıkış yapamıyordu. Düşmanın da rahat bırakmayacağını biliyordu. Yenilgili ruh hali korkunçtur.

Kişi onu tersine çevirmeyi başaramazsa düşer, bu bir gerçekliktir. Hamili ve Ali Gündüz'ün ilişkilerini sağlıklı bulmuyordum. Ali'nin ruh hali ile Hamili'nin gururu, bazı şeyleri hazmetmemesi ve tepkileri birbirini olumsuz etkiliyordu. Bunu fark ettiğimden Hamili ile açık konuştum. Ali'ye ilişkin endişelerim biraz daha farklıydı. İçinde bir güvensizliği de barındırıyordu, "Kolayca kalkmaz," dedim. Hamili'den yana endişelerim olsa da umutluydum. Kimsenin kendi kendisine ceza vermeye hakkı yoktu. Biz örgüt insanıyız. Vicdan muhasebesi ayrı ama yanlış yaparak kişinin kendisini cezalandırması ayrıydı. Bu daha büyük bir suçtu. Hamili'ye "Partinin tavrını esas alacağız. Eleştiriler olur, hatta cezalandırabilir de. Biz her defasında, 'Suç işledik, yakalanmamız, çözümler, hepsi suç,' diyoruz. O halde samimi olmak lazım. Partinin hakkımızdaki tavrı ne olursa olsun, 'Ona bağlı kalacağız,' denilecek ve ardından da istenilen yapılacak. Bu tehlikelidir, Ali farklıdır. Onu daha olumlu etkileyebilirsin. Bireysel kaygılara girme," dedim. O arada bir şey daha itiraf etti. "Ali ayrı bir cezaevine gitmeyi düşünüyor, bana da söyledi." Anlaşıyor, işler ciddiydi. Ali kaçıyor. Bu kaçış onu daha da kötü bir konuma itecekti. Ayrı, özel cezaevi istemi ne demektir? Kolorduya bağlı bir cezaevi vardı, mahkemelerin olduğu yerde. Önce askeri suç işleyenler kalıyormuş fakat Ali bunu nereden çıkarmıştı? Teklif mi edilmişti,

yoksa başka bir şey mi vardı? Arkadaşların genel yaklaşımlarından rahatsız olabiliirdi ama bu gerekçe olamazdı. Arkadaşların kendisine yönelik tepkileri doğaldı, hatta bu konuda tepkiler çok tutarsız, muğlak, iyi niyetliceydi. Kendim buna oldukça öfkeleniyordum. Arkadaşlarda biraz sınıf kini olmalıdır diye düşünüyordum.

Hamili ile tartışmamız sertleşmişti. “Delilik yapıyorsun. Ali bunu düşünüyorsa, o noktada en sert tavrı alman lazım. Senin yaklaşımın, mevcut ilişki düzenine tepkin vb şeyler ona cesaret veriyor. Neden sana teklif ediyor da başkasına değil?” Moralim bozulmuş, kaygılarım artmış ve korkmaya başlamıştım. İnsan bazı büyük hatalar, suçlar işleyebilir, bunlardan arınmak, aşmak zor değildir. Ama bazı kayışlar var ki çok basit de görünse, sıradan bir davranış olarak da ele alınsa kötü sonuçlara, dönüşü olmayan noktalara sapabilir. Ali’yi de çağırıp konuştum. Mazgaldan tartışmalarımız, ses tonumuz hem içeridekilerin hem de erkek arkadaşların dikkatini çekmişti. Ali ile fazla konuşmazdım, durumunu, ruh halini fark ettiğimde konuşurdum. O konuşma son konuşmamız oldu ama ciddiye. “Ayrı cezaevi önerisi, düşüncesi, düşmana gitmektir,” dedim, çok ağır gelmişti. “İçinde bulunduğun ruh hali düşmana cesaret veren bir ruh halidir. Kendini ondan kurtaracaksın, yoksa her şeyinle yenilirsin,” dedim. Sinirli ve öfkeli konuşuyordum. Ali utanıp, kızarıp, eziliyor ve gözleri doluyordu. Öylece ayrıldık. Notları, şiirleri, hep ruh halini yansıtıyordu. Arkadaşlar gizliden onları bana verdiler, okudum. En açık oralarda kendini ifade etmişti. Kendi gerçekliğinden en çok da kendisi ürküyordu. Asıl tehlike buradaydı. Ondan sıyrılma cesaretini kendisinde oluştursa çabuk sıyrılırdı, oysa... Gün geçtikçe tutsak sayısı artıyordu. Dersim’de Tekoşincilerle çatışmalar olmuş. Haydar Alpaslan (Kemal Zap) birçok yerinden yaralanmış. Pusu kurup taramışlar. Arkadaşlar takılıyordu: “Dokuz canlısın,” diyorlardı. Daha çok da boyun kısmından mermi yemişti.

Aynı günlerde Hasan Aydın geldi. O da bizimle çatışmada yakalanmıştı. Pertek, Çemişgezek o taraflarda çıkıyor çatışma. Çok değerli iki arkadaşımız şehit düşmüştü. Ahmet’i tanıyordum. Hasan Aydın yine sahnede idi ve namussuz durmuyordu. Dersim’de HK’nin bize karşı

düşmanlığını en başta bu adam örgütlüyordu, bunda yanılmamıştık. Öğretmen Okulu'nun müdürü Hasan Aydın, şimdi arkadaşları direkt katletmekten tutukluymuştu ve içeride bizimleydi. Bu konuda artık bir şeyler yapmak şarttı. Katillerle yan yana yaşanmazdı. Yıllardır bu ajan, provokatör devrimcilere yöneliyor, HK'yi yönlendiriyordu. Konuşup önerilerimizi birleştirdik. Dışarıya da bu öneriyi ilettik. Tavrımız doğruydum, bu defa zamana yaymadan yapmak gerekiyordu. Dışarıdan içeriye tabanca sokma çarelerine bakıyorduk. Bunu birçok şeyde kullanabilirdik. Bu öneri de sunulmuştu. Ama arkadaşlar ranza demirlerinden şiş yaptılar. Meto, Memo, Daimi onlar şişle uğraşıyorlardı. Herkes havalandırmaya çıkınca onlar taşa, betona sürterek sivriltiyorlardı. Birini bana da gösterdiler. Kılıç gibiydi, kamalar yanında halt ederdi. O kadar sivriltmişlerdiki çok keskindi. Bu tür hazırlıklar, tutum belirlemeler içeride insana güç veriyor, duyarlı kılıyordu. Zindan da mücadelenin başka bir cephesiydi. Kavgayı orada da sürdürmek, çok sınırlı araçlarla da olsa orada donanımlı olmak devrimci ruhu biliyordu. Başka türlü yaşanmaz, çekilmez oralar. Düşman yaşamına bir şekilde hükmetmeye çalışır, nokta koymak ister kavgana. Törpülemek için ne gerekiyorsa onu yaratmaya çalışır. Ama buna inat yaşamı durduracak ne varsa hepsine karşı iradi, inanç gücünü ayaklandırmak önemlidir.

Sabırsızlıkla bekliyordum. Arkadaşlar uygun fırsatı kolluyordu. HK'liler yalnız bırakıyorlardı. Onlar da rahat değildi. Katili korumaları, sahiplenmeleri kendi içlerinde de tartışılıyordu. Arkadaşlar bir, iki kez koşuşlarına almamalarını konusunda uyarılmışlar. "Bu bölümde kalmasın" demişler. Bu uyarı anlamlıydı ama onlar anlamak istemiyordu. Bir gece Hasan Aydın tuvalete giderken arkadaşlar vurdular. Bağırtilar gelince anladım. Yanımdakilerin bir şeyden haberleri yoktu, tedirgin olmuşlardı. İşkence yapıldığını sanmışlardı. "Sakin olun, bir şey yok," dedim. İşkencelere karşı genelde bir duyarlılık vardı, en ufak bir yönelimde slogan atıp, kapılara vuruyorduk. Şimdi yapsalar düşmanı uyarılmış olurlardı. Gerçi içeri asker vardı, ama sayıları azdı. Arkadaşların hepsini tespit etmesi zor olurdu. Zaten arkadaşlar önceden ayarlıyorlar. Bir anda birkaç koşuştan arkadaş tuvalete çıkmak istiyor. Askerler ka-

pırlarla uğraşırken bizimkiler vuruyor. Yedi yerden şişlenmesine rağmen kurtulmuştu. “Alçak dokuz canlı sanki,” demiştik ona da. Hastaneye kaldırıldı ve sonra oradan tahliye edildi.

Düşman adamını korumasını biliyordu. Tabii, bu olay üzerine cezaevinde bir gerginlik başladı. Bir yanda idare panik içinde, hemen arama başlattı. Öte yandan HK ve diğer grupların yaklaşımları da ilginçti. Dışarıda bize karşı oluşturdukları sosyal şoven, inkarcı bloğu içerde de sürdürmeye çalışıyorlardı. İttifaklar, dostluklar, eylem birliktelikleri hangi ilkelere dayanmalıdır, neyi esas almak gerekiyor, bunlar net değildi. “Devrimciler arası çelişkiler,” diyerek basit, ucuz değerlendirmeler çabuk yapılıyordu. HK bir bildiri yayınlamıştı. Bizim de bildirimiz vardı. Bildiride Hasan Aydın’ın ajan, provokatör olduğunu açıklamıştık ve devrimcilerin katili olarak değerlendirmiş-tik. Diğer sol grupları da tavır almaya çağırdık. Aynı zamanda HK’yi de kendi içindeki ajan, provokatörleri iyi tanıması için uyardık.

Yazışmalar ve görüşmeler başladı. Bazı gruplar bunu bahane ederek bu bloklaşmayı teşvik ediyordu, ortak eleştiriler geliştiriyorlardı. Kurtuluş, Kawa vb gruplar daha temkinliydi. Bu eylemi Mehmet Yıldırım üstlendi. Mahkemeye çağırıp ifadesini aldılar. Mehmet, Hasan Aydın’ı Dersim’den tanıdığını, şahsi olarak sevmediğini, kışkırtıcı bir tip olduğunu söylemişti. Olayın siyasi yönünü kabul etmemişti.

Atiye, geneldeki rahatsızlıkların en hararetli temsilcisi konumundaydı. Bu olay üzerine aramızda sert tartışmalar yaşandı. Kendi grup kararlarında rolü vardır, etkin olmak da istiyordu. Ağzı laf yapan biriydi ve Ankara kadrosuydu. Bu anlamda sözü geçiyordu, bir de Atiye hesaplı, ilginç bir tipti. Hep kuşku uyandırıyordu. Kişiliği, yaşam biçimi, kendi grubu dışındakilerle ilişkileri, idareyle ilişkileri, bir bütün olarak onu ele veriyordu. Ama çok temkinli, kurnaz, açık vermemeye çalışıyordu. Ziyaretçileriyle idarede görüşüyordu. Arada mahkemeye çıkıyordu. Aynı grupta başkaları olduğu halde o yalnız çıkıyordu. Boğazına düşküdü ve ayrı bir kasası vardı. Güya örgüt kadrosu ama kendi içlerinde de ayrıcalıklı davranıyordu. Süt, bal, yumurta, peynirle besleniyordu. Ekmek bile yemiyor, onun yerine bisküvi yiyordu, bu kadar özeldi yani!

Hüseyin Yıldırım bir kez ağzından kaçırıldı. “Atiye nasıl biri? O kız mahkemeye çıkmıyor. Savcıyla görüşmüş. Ben sorar öğrenirim. Kuşkulu biri,” dedi. Aslında doğru söylüyordu ve onun ne yaptığını, kimle niçin görüştüğünü biliyordu. Kendisinin bilmesi normaldi, şaşırtmıyordu bu beni ama yine de, “Öğrenebilirsiniz tabii,” demek durumunda kaldım Hüseyin’e.

Sevim, Atiye’den hiç hoşlanmıyordu. Elif ise kendisine fazla bir şey vermiyordu. Benimle de arası yok, çekemiyor da. Arkadaşlarla ilişki düzeyim onu rahatsız ediyordu, kariyerist bir tipti. Hırçın, hırslı, devrimci özden uzak, içten hesaplı, suratsız, bir bürokrat kadın tipi idi. Kimse de olumlu bir izlenim bırakmıyordu ve iticiydi. Düzen ilişkileri, onun ağzı, dili yansıyordu kişiliğinde. Bu konuda benim de geçimsiz yanlarım var, kolay kolay uyuşamam ama çekici bir yan, devrimci, sosyalist bir özellik, onun yaşam alışkanlığı, istemi, sıcaklığı olsa kesin saygı duyar ve daha yakın olurum. O bir adım atsa, ben on adım atardım. Ama hayır, Atiye bir yabancı gibi; uzak, bencil, bireyci. Elif bir yere kadar anlaşılıyor, gizli, saklı yanları yok, kalmamış ama Atiye gizemliydi. Arkadaşlarını da etkiliyordu. Onları bize karşı olumsuz tavır almaya itiyordu. Hangi çıkar temelinde? Ne grup çıkarı var ne de başka çıkar? O halde ne yapmak istiyor? Yine de mümkün olduğu kadar ortak noktalar bulmaya, düşmana karşı bir cephede yer almanın -ki objektif olarak aynı cephedeyiz- koşullarını oluşturmaya çalışıyorduk. Benim bu konudaki ‘sivri’ yaklaşımlarımı arkadaşlar eleştiriyordu. Ben de onların duruşları fark etmemelerini eleştiriyordum, bu şekilde bir denge kurmaya çalışıyorduk aramızda.

Mahmut Aktaş PDA’cı bir gazeteciyi vurmaktan tutuklandı. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Uzun süre sorguda ayaklarından asıldığı için sürekli baş ağrısı çekiyordu. Vurduğu gazeteci Adil Turan, yaralı kurtulmuş. Yani eylem başarılı olmamıştı. Mahmut Adıyamanlı, biz yakalandıktan sonra alana kaydırılan arkadaşlardan. Eylemlilikler bekliyorduk, özellikle işkenceci polisler için eylemlerin etkisi olacaktı.

Haydar Karasungur bildirilerle yakalanmış. Bildiri balyası otobüste çıkmış, ona yüklemeye çalışmışlar, kabul etmemiş. Bu şekilde

yakalanmaların sonuçları daha olumluydu. Sorguda da direndiler ve bir zarar vermediler. Ama Haydar her geçen gün eriyordu, hastaydı. Çok belirgin bir şekilde zayıflıyordu. Doktora götürülmüştü, arkadaşlar tahlil sonuçlarını pek söylemek istemiyorlardı. Birçok arkadaş işkence sonrası kan işediği için benden gizlediklerini sanıyordum.

Haydar fazla tutuklu kalmadı, ani bir kararla serbest bırakıldı. Serbest bırakıldıktan sonra verem olduğu, ciğerlerinin önemli bir bölümünün iltihap, su topladığı, tehlikeli olduğunu öğrendim. Doktorun bu yönlü raporu etkili olmuştu. Bırakılmasına hem sevinmiştim hem de üzülmiştim. Dışarıda tedavi imkanı bulsa iyileşirdi, bu ihtimal bile bir teselliydi.

Diğer yönünü açıktan kurcalamıyorduk ama içeride insan şüpheli oluyordu; acaba düşman Mehmet hocadan dolayı bırakmış olabilir mi? Onun izini bulmak isteyebilir mi? Binde bir ihtimaldir ama insan düşünmeden edemiyordu. Değerli bir yoldaştı Haydar. Mehmet Karasungur ve Haydar, ikisinin de hem benzer özellikler çoktu hem de ayrılan yönleri. Hoca'nın mizacı sert, katı, keskin ama itici değildi. Haydar'ınki daha yumuşak! Ne kadar mütevaziydi, durgun, doğal ama çekici, akıcıydı, sessiz akan bir nehir gibiydi...

Dışarıdan adıma gelen eşyalar içinde topuklu terlik ve sandalet de vardı. Neredeyse bir karış kadar kalındı topuklar, moda terliklerdi. Mantarlı bölümü açmamı söyledi arkadaşlar. Normalde mantarlı yer hafiftir, fakat bu ağırdı. Tabanca parçaları yerleştirilmiş. Bana daha önceden eşya geleceği söylenmişti. "Bazı şeyler istettik, bakalım gelirse iyi olur," demişlerdi. Hamili ve Hüseyin diğer bölümden kaçmayı deneyeceklerini söylediler. "Durumu ağır olan, ağır ceza alabilecek arkadaşlar çıkacak," diyorlardı. Tel örgü yakındı, aradaki mesafe çok fazla değildi. Birkaç metre kazılsa tamamdır ama zaman önemliydi. Tel örgüyü kesip kaçmak mümkündü. Testere de getirilmişti. Pencere demirlerini kesmek de mümkündü. Hangi yol daha uygun olursa o yapılacaktı. Buna çok sevinmiştim. Yalnız parçalar eksikti, devamı gelecekti. Üst üste ayakkabı, terlik gelmesi dikkat çekebilirdi. Erkek arkadaşlara gelenleri ise çok ayrıntılı kontrol ediyorlardı. Hatta içini çıkarıp bakıyorlardı. Gelen parçaları iyi zulalamalıydık. Her hafta

arama yapıyordu. Bazen arada da yapıyorlardı, hatta arkadaşlar havalandırmaya çıktıklarında da yapıyordu. Bizi de ayrıntılı arıyorlardı. Askerlerin aramalarını kabul etmediğimiz için arama günleri kadın polisler getiriliyordu. Kadın polisler, çamaşır ve benzeri şeyleri arıyorlar, askerler ise genele bakıyorlardı. Aramalar ayrıntılı yapıyordu. Bir yerlerin kazılı olup olmadığını, ayrıca zuluların olup olmadığını, araştırıyorlardı. Hatta döşeklerin içi boşaltılarak yasak şeyler arıyorlardı. Düşman her defasında yeni bir yöntem öğreniyordu.

Ben yeni bir kaçış planı önermişim. Hastaneden rahatlıkla kaçılabilirdi. Askeri hastanede bu zordu ancak diğer sivil hastanelere sevk yaptırılabilirdi. Daha önce gidip gelenler olmuştu. Ben jinekoloji bölümünde muayene olacağımı söylemişim. Askeri hastanede o bölüm olmadığı için muayene olmak istemediğimi söylemişim. Sosyal sigortalara sevkimi yaptırdım. Arkadaşlara haber iletilmiş, hastane sevk günleri ve tarihlerini tahminlerle birlikte verdik. Dışarısı ‘tamam’ demiş. Arkadaşlara, “Siz gitmeden ben gidiyorum. Sizden önce ben dışarıda olacağım,” diye takılıyordum. Kesin gözüyle bakıyordum.

Hastane kalabalıktı, muayene yerleri ana baba günü, bende içlerindedim. Yanımızda birkaç asker ve bir subay vardı. Bayan olduğum için farklı şeyler yapacağıma ihtimal vermiyorlardı. Daha çok çevredeki insan kalabalığı dikkatlerini çekiyordu. O kalabalıkta kaçış kolaydı. Tarihi, günü, saati arkadaşlara iletmıştik. Bu konuda aksaklık olmuyordu. Durumu bilen arkadaşla vedalaşıp gelmişim. Subay muayene işlemleriyle uğraşıyordu. Sırayı öne alma avantajım vardı, asker olmaları ayrıcalıktı. Çevrede herkes bize bakıyordu. Ellerim önden kelepçeli olması çok dikkat çekiyordu. Askerler tedirgin olmuşlardı. Beklediğimiz yer de kalabalıktı, gözlerimle etrafı tarıyordum. İçimden, “Haydi tam sırası!” diyordum. Kelepçeler sıkıyordu, askere onları biraz açtırdım. İçeri girsem tam açacaklar. Ama o şekilde de iyidir, herhangi bir durumda elimi çıkarabilirim, sorun olmaz. Çaktırmadan denedim, çıkıyordu. Kalbim güm güm atıyordu. Bari bir aksilik olmasa. Mutlaka tanıdık doktor, hemşire ya da diğer personel vardır. Onlardan yararlanırlar diye düşünüyordum. Subay, “Doktor yok, gelmemiş,” dedi. “Başka doktor olabilir mi?” Oyalamak için, “Kendilerine sorun, gidebileceğim başka

bir doktor var mı?” diye sordum. Zaman geçiyor ama arkadaşlar hâlâ görünmüyorlardı. Yoksa bir yanlışlık mı olmuştu? Subay, “Çarşıda özel doktor var, oraya götürebiliriz,” deyince buna sevindim. Çarşı kalabalıktı ve orayı tanıyordum. Dr. Aysel Dağdeviren, Hozat garajının hemen yanı. Burası olmadıysa orada denenebilirdi. Kimse gelmese de kendim kalabalığa vurup kaçabilirdim. Arkadaşlar gelip duysa, oraya da gelebilirlerdi. Bir anda neler düşünmüyorum ki...

Oyalama beş on dakika sürdü. Ciple çarşıya gittik. Cipten iner inmez kahvede oturanların hepsi bir anda bize bakmaya başladı. Aralarında tanıdık simalar vardı. Subay rahatsız olmuştu, “Biz nereye geldik?” diye yarım ağızla söylendi. Dolaşan iki inzibatı da çağırdı. Korktuğu belliydi. Merdivenleri çıktık. Orası da kalabalık, içeride muayene olanlar vardı. Sekreter, “Beyefendi bekleyeceksiniz,” deyince subay iyice gerginleşmişti. O arada girip çıkanlar da vardı. Genç biri bakıp gitti. “Tamam bu defa olacak,” dedim. Dakikalar geçti ve muayene oldum. Her ihtimale karşı yeniden kontrole gelmem için bir şeyler yazmasını istedim doktordan. “Onlar asker anlamaz, siz sağlık kağıdına yazın,” dedim. Kadın gülümseyerek, “Tamam,” dedi. İlaç yazdı, gerçekten de rahatsızlığım varmış. İnandırıcı da oldu böylece. Sonra aşağı indik.

Merdivenlerden inerken yavaşlayıp, son basamakta bir elimi hafiften kelepçeden çıkardım ama fark edilmesin diye kelepçeli elimle diğer elimi kapattım. Subay, “Durun!” diye seslendi ve kapıdaki kalabalığı dağıttırdı. Cipi iyice kapıya doğru çekti. İnzibatlar da vardı, kaçsam ensemden tutarlardı. Daha sonraki fırsatları riske ederim diye vazgeçtim. Ama moralim bozulmuştu, allah kahretsin nerede kaldılar? Etrafa bir göz attım. Hemen binmem için ikaz ettiler ve yola çıktık. Birkaç dakika geçmedi, karşı sokaktan Bilge ve yanında iki arkadaş daha, hızla bizim hareket ettiğimiz yere doğru gitti. Bilge zaten beyaz tenli, yanaklarının kırmızılığı o kadar belirgin ki! Bir anda bağırıp, “Ben buradayım!” diyesim geldi. Zor tuttum kendimi. Keşke gelişlerini görmeseydim, o daha kötü etkiledi. Bir acayip olmuşum, sanki kanım donmuştu. Cezaevinde inerken herkes merakla bakıyordu. Hamili onlar, “Tüh be!” dercesine bana bakıp voltalamaya başladılar. İçeriye

girdikten sonra mazgalda anlattım, onların da canı sıkıldı. “Şanssızlık işte. Neyse, bir daha denersin, üzülme,” diyerek de teselli verdiler.

Sonradan öğrendik. Verilen saatte gelmişler ama bizi bulamayanca çarşıya inene kadar zaman geçmiş ve birkaç dakika önce bizim oradan ayrıldığımızı öğrenmişler. Etkisinden kurtulamıyordum.

Diğer iş yolunda gitmiyordu. Tabancanın diğer parçaları hâlâ gelmemişti. Şahin’e ilişkin öneriyi yeniden sunduk. Bu defa eleştirimizi de ilettik. Beş altı aydır Şahin’e ilişkin partinin resmi tavrını beklediğimizi belirtip cezalandırma önerimizi sunduk.

ilk sürgün...

Yaşam koşullarına ve düşmanın uygulamalarına ilişkin tartışmalar devam ediyordu. Gruplar çeşitli öneriler getirdiler. Bizim hazırlıklarımız vardı ve önerilerimizi destekleyen gruplar vardı. Bu arada Şahin can güvenliğinin olmadığını öne sürerek ve askeri cezaevine sevk edildi. Hasan Aydın’ın olayı onu ürkütmüş olmalı.

Tutsakların cezaevinden yeniden sorgulamaya götürmelerine tepkimizi gösteriyorduk. Sorguya götürülmek istenen tutsakları vermiyor, bunun yanında uyarı ve protesto dilekçeleriyle toplu tavırlar gösteriyorduk. Ancak zorla götürüyorlardı. Yeni yakalanmalar olunca ya yakalananların ifadeleri doğrultusunda içeridekini sorguya alıyorlardı ya da cezaevindeki sorgu ifadesi varsa, yeni yakalananla yüzleştirmek için götürüyorlardı. Böylece cezaevi sorgu evinin bir parçası haline gelmişti.

Bunun yanında bizler yavaş yavaş mahkeme hazırlıklarımızı da yapıyorduk. Bunun için gerekli olan koşulları yaratmaya çalışıyorduk. Temel taleplerimiz, cezaevindeki tutsakların yeniden sorgulamaya götürülmesinin kalkması, mahkemelerin bir an önce açılması ve savunma için gerekli araçların içeriye alınmasıydı. Bunların yanında görüşçülerin getirdiği eşyaların tam verilmesi, kitapların içeri alınması vb taleplerimiz de vardı.

Bu taleplerimiz için eylem hazırlığı içindeydik. Değerlendirme yazımızı, gerekçelerimizi diğer gruplara sunmuştuk, ayrıca kendi yapı-

mıza yönelik de bir yazımız vardı. Zindan nedir, düşmanın amacı, planları nelerdir? Buna karşı devrimci tutum ne olmalı ve zindan politikamızın hedefleri, amacı vb içerikte bir yazıydı. Yakalanma riskini göz önüne alarak tek nüsha yapmıştık. Arkadaşlar okuyup geri veriyorlardı. Herkes okuduktan sonra yazı en son bana verildi. O gün banyo günümüzdü. Yazıyı radyonun pil yerine saklamıştım. Hiçbir aramada oraya bakılmamıştı. Koğuştan çıkarken arkadaşlar sorduklarında, radyonun içinde olduğunu, yerinin sağlam olduğunu söyledim. Ancak banyo dönüşünde yazıyı yerinde bulamamıştım. Çok ilginçti. Dördümüz birlikte banyoya gitmiştik. Gerçi biz dönüşte havalandırmada bir süre oyalanmıştık, Atiye ve Elif içeriye girmişlerdi. Ama nasıl olur? Gizli aramayı bu ve sanki sadece o yazı için koğuşa girilmişti. Daha önce de oraya çeşitli yazılar koymuştum. Bir gün önce Atiye mahkemeye çıkmıştı. İdarede de epeyce kaldığını biliyordum. Acaba o mu ihbarlamıştı? Elif mi? Başka kim? Çıkarken Hüseyinlere söylemiştim. O anda duyan olmuş olabilir miydi? Tam bir bulmaca ama çözmek gerekiyor. Arkadaşlar da düşünüyorlardı ama kesin bir sonuca varamadık. Ben Atiye'den şüpheleniyordum.

Yazı düşmanın eline geçmişti artık. O zaman açlık grevi eylemine hemen başlamamız gerekiyordu. Düşman farklı tedbirlere de gidebilirdi çünkü. Açlık grevinin kaç gün olacağı üzerine tam bir netlik yoktu. Biz bir hafta önerisi yapmıştık, bazıları üç gün, bazıları beş gün diyordu. Sonuçta beş günde karar kıldık. Yalnız süreyi düşmana belirtmedik, dilekçelerde süresiz açlık grevi olarak geçiyordu. Daha doğrusu taleplerimiz yerine gelene kadar sürdüreceğimizi belirtmiştik. Bazı grupların iki üç gün yapacakmış, onlar bizi bağlamıyordu. Cezaevi idaresiyle görüşmeleri koğuştan temsilcileri yapıyordu, onlar aynı zamanda grupları da temsil ediyorlardı. Açlık grevi görüş gününe denk getirilmişti. Ziyaretçilerden ilk postayı kabul edip, açlık grevimizin amacını anlattık. Ondan sonra görüşe çıkmadık. Belli aralıklarla slogan atıyorduk, aileler de bize katılıyordu. Pencerelelerden ailelere propaganda yapıyorduk.

Görüşmelerde idare sürekli "PKK'liler sizi kışkırtıyor, onlar burada da hâkim olmak istiyorlar. Oyuna geliyorsunuz. Cezaevinde ne

baskısı var? Her şey iyidir, ortamı bozmak istiyorlar, dışarıya mesaj vermek istiyorlar. Biz bu işin ele başlarını biliyoruz,” diyorlardı. Ve ellerinde belge olduğunu, her şeyi bildiklerini söylüyorlardı.

Beşinci gün temel talepler kabul edildiğinden eyleme son verildi. Ama hemen ertesi gün yeni planlar dayatıldı. Beni idareye çağırdılar. Bölüm temsilcisiyle birlikte gittim. Ali’ye verilmişti bu görev. Beni Ali Duman adlı cezaevi müdürünün odasına aldılar. Rütbesi binbaşydı. Yanında yüzbaşı ve birkaç subay daha vardı. “Kolordu komutanlığının emri var. Seni sivil cezaevine nakledeceğiz,” dediler. Anlaşıyordu. İlk anda şaşırmıştım, sonra, “Neden? Gerekçesi nedir? Biz grup olarak buradayız, dava dosyamız birdir ve yakında mahkemelerimiz açılacak. Gerekçeyi öğrenmek istiyorum,” dedim. “Orası bizi ilgilendirmiyor. Kolordunun emridir, biz yerine getireceğiz,” dedi tekrar. “Öyle mi? Başka bayanlar da var, yer sorununu gerekçe gösteremezsiniz. Ben gerekçesini öğrenmek istiyorum. Yazılı emri görmek istiyorum. Yazılı emir olmadan bir tek adım atmam. Sivil cezaevi son günlerde katliam yeri olmuş, hemen her gece faşistler birini şişliyorlar. Tanıdığımız birçok arkadaşımızı şişlediler. Böyle bir yere neden gönderiyorsunuz? Faşistler eylem yapsın diye mi? Daha yeni saldırdılar ve bir arkadaşımız şehit düştü, onlarcası yaralandı. Herhalde bu yetmedi,” diye tepki gösterdim. Konuşmalarım sertti ve sesim yüksek çıkıyordu, tahrik olmuşlardı. Benim de amacım ağızlarındaki baklayı çıkarmalarıydı. Sürgün edildiğimin farkındaydım, yazı yakalanmıştı ve elebaşı olarak beni görüyorlardı. Bunlar yetiyordu.

“Bize zorluk çıkarma, sürükler götürürüz,” diye tehdit ettiler. “Öyle mi? Tabii, sizden beklenen budur. Hayır, ben gitmeyeceğim,” deyince Ali Duman patladı, “Cezaevini karıştır, sonra da de ‘Ben gitmiyorum!’ Senin amacın şimdi de karıştırmak. Zaten onlar da (tutsaklar) hazır, bir kadın böyle yaparsa erkekler etkilenir! Kışkırtıyorsun. Yazı elimizde, cezaevini nasıl yönettiğini biliyoruz,” dedi. Ağzından tükürük saçılıyor. “Ne yazısı? Oyunlarınızı çok acemice yapıyorsunuz. Burada herkesin iradesi vardır. Bir kişi her şey değildir. Benim buradan sürgün edilmemle her şeyin biteceğini sanıyorsanız, aldanıyorsunuz,” dedim.

Bir süre tartışmamız devam etti. Yazılı talimatın olmadığını söylüyorlardı. "Sizin oyunlarınız anlaşıldı," deyince telefon açıp, yazılı emir görmek istediğimi söyledi. Ne cevap aldıysa artık yumuşadı. "Bakın, bizi aşıyor, zorluk çıkarmayın," dedi. Ben de "Arkadaşlarımın yanına gideceğim, eşyalarım aşağıda," deyince kabul ettiler. Yukarıda beni alır götürürler ama aşağıya inersen hem arkadaşların da düşüncesini alır hem de beni vermezlerse karar değişebilir diye düşünmüştüm.

Arkadaşlar önce beni vermek istemediler, sonra düşmanın bunu bahane edip saldıraabileceğini düşünerek gitmemi uygun gördüler. Diğer grupların da düşüncesi bu yönlüydü. Ama arkadaşlar kaygılıydı. Sivil cezaevi tümüyle faşistlerin elindeydi. İdare, personel, hepsi faşist kadrolardandı. "Dikkatli ol. Biz avukatları, aileleri araya koyar, seni oradan aldirtırız," deyince etkilenmiştim. Eşyalarımı alıp çıktım. Zindanda da olsak, bir aradalık güzeldi. Bir anda kendimi yalnız ve boşlukta hissettim, yüreğim burkuldu. Olsun bu da bir kavgadır. Beni daha da bileyecek. Güçlü olmak zorundaydım. Düşmana inat yaşamak, kavgada olmak güzeldir.

Madem onlar beni bu kadar tehlikeli görüyorlar, ben de hep başlarına bela olacaktım. Bir yemin gibi olan bu sözleri söylerken yumruklarımı sıkılmışım...

Arabayı kolordunun orada durdurdular. Beni götürmekten sorumlu subay indi, bir süre sonra bazı evraklarla döndü. Sivil cezaevine gidiyorduk. Araba yarım saat kapıda bekledi ve beni indirmedi. İçeriye giden subay da geri gelmedi. Askerlere: "Gidin söyleyin, kim görevliyse gelsin konuşmak istiyorum," dedim. Bir asker gitti ama o da gecikerek döndü. "Şimdi gelecek komutanım," dedi. Subay gelince, neden bekletildiğimi sordum. "Araba rahatsız etti, inmek istiyorum. Ayrıca ihtiyacım var. Bu kadar keyfilik olmaz. Ne yapılıyor, tören mi düzenleniyor?" diyerek kızdığımı gösterdim onlara. "İşleri var hanımefendi. Beni de aşıyor. Müdür, savcı içeride. Seni alacaklar. Ne olduğunu ben de anlamış değilim," diye cevap verdi.

Yaklaşık bir saat böyle geçti. Beni indirdiklerinde kapıda askerden duvar örülmüştü. Askerlerin arkasında tutuklulara benzeyen sivil giyimliler de vardı. Bazılarını hemen tanımıştım. Diğer cezaevindeki faşistlerdi. Peki, onlar neden ortalıktaydı? Beni kordon içinde müdür

odasına götürdüler. Odaya girince müdür kapıyı içten kilitledi. İçeride kadın gardiyan da vardı. Müdür masaya geçti, önündeki evrakı karıştırdı ve “Bakın, ben tarafsız bir insanım, görevimi yapıyorum. Kızıyorsunuz geç içeriye aldığımız için ama hiç görülmiş müdür, bir müdürün içeriden kapısını kilitlediği? Ben kilitlemek zorundayım efendim. Tutuklunun can güvenliği benden sorulur. Ben şimdi ne yapayım? Bu kağıdın arkasında da ‘Tutukluya dikkat edin,’ yazıyor.” Burada farkında olmadan açık veriyordu ve adam safça yorumluyordu. Sıkıyönetim komutanlığı beni tehlikeli bulmuş, öyle bir ibareyi kullanmıştı, o da can güvenliğim olmadığını anlamıştı. Öyle ya cezaevinde her gün bir, iki cinayet işleniyordu ve faşistler ortalıktaydı. Beni de kapıyı kilitleyerek koruyacaktı! Adam rahat değildi. Adam pencereye doğru yürürken ellerini arkasına doğru atıp fosur fosur sigara içmeye başladı. “Havalandırmaya fazla çıkmazsanız iyi olur.”

“Neden?”

“Ben bir müdürüm, tutuklular makamıma kadar gelebiliyorsa...”

Evet, her şey çok net anlaşılıyordu. Neyse ki adam iyi niyetli, bunları açıkladı. Ama ben gelmeden de duyduklarımız vardı. Uzaktan duyduklarımız ile şu anda yaşananlar farklıydı. Beni bilinçli göndermişlerdi, bunu anlıyordum. Bir süre sonra askerlerin oluşturduğu kordon içinde kadınlar koğuşuna götürüldüm. Yanılmamıştım, benim için ‘tören’ hazırlamışlardı. Yürürken onların o telaşlı hallerine gülüyordum. Faşistler bu kadar etkindi. “Bana iyi tören hazırlamışsınız,” dedim müdüre son olarak. Gardiyan kadının rengi atmış, “Çok şükür,” diyebilmişti. Korkmuş. İçeridekilere heyecanlı heyecanlı anlatıyordu.

Müdürün uyarısına rağmen orada kaldığım süreçte havalandırmaya çıktım. Kadın gardiyan ve diğer tutuklular güya tedbir olsun diye pencerelerin ön kısmına battaniye asıyorlardı, buna rağmen faşistler müdür odasının penceresinden bakıp küfür ve tehdit etmişlerdi.

İşi ciddiye almak zorundaydım. Kapı fazla sağlam değildi ve gardiyan kadınları etkilemişlerdi. Özellikle birisini fiziki olarak da kullanıyorlardı. Hatta bir gece gardiyanlardan biri yattığım ranzanın üst katından indi ve yavaşça, gecelikle dışarı çıktı. Ben de kalkıp kontrol

ettim. Tuvalet bölümünde yoktu. Havalandırmanın kapısı tam kapatılmamıştı. Kapıyı biraz daha aralayıp baktığımda onu gardiyan odasının penceresinden çirkin bir halde gördüm. Buluştuğu kişi faşist bir tutukluydu. Kadınlar belli yönleriyle anlatmışlardı. Kızları, bazı kadınları bu şekilde kullanıyorlarmış. Ertesi gün bütün tutukluların içinde sordum, “Dün gece neredeydin?” Şaşırды, “Yatıyordum. Hem ben gardiyanım, gece gidip gelebilirim de,” dedi. “Hayır, sen gardiyan değilsin, kendisini faşist tutuklulara pazarlayan bir kadınsın. Gecelikle pence-rede ne yapıyordun? Yarın kapıyı açıp o köpekleri içeriye getirmeyece-ğin ne malum? Bir daha içimize gelmeyeceksin. Ayrı yerde yatacaksın. Her cezaevinde gardiyanların yeri ayrıdır. Sana güvenmiyorum.”

Bundan cesaret alan kadınlar bildiklerini anlatmaya başladılar, hangi kadınları pazarladıklarını da. Bu olayın intikamını alacaklarını biliyordum. Ertesi gün arama oldu. Müdür o bahaneyle geldi. Duru-mumu sordu. Kitaba ihtiyacım olduğunu söyledim. Ayrıca gardiyan-lara güvenmediğimi, kapıları açıp her şeyi yapan gardiyanların, faşistleri de içeriye alabileceklerini bağıarak söyledim. Adam şaşırmış halde, “Ne yapayım, en iyisi istifa etmektir,” dedi. Çaresiz, zavallı bir tipti.

Çok kalmadım. Müdür ve cezaevi savcısı dilekçe yazmışlar ve endişelerini ifade etmişler. Çünkü ben oraya gittikten sonra hemen her gece cinayet işlenmeye devam etti. Bir gece iki kişi şişlenmişti, birini tanıyordum. Maden Gulemanlıydı, Dersim’e Perihanlara gelirlirdi, dayı çocuklarıydılar. Nasıl olur? Gardiyan kadın benim tav-rımı da söylemişti. Ziyaretçiler bırakılmamıştı. Geldiğimin ikinci günü Hüseyin Yıldırım ile müdür odasının penceresinden görüş-tük. Kapıda dövüldüğünü, hırpalandığını anlattı. Bu anlatımı da Hüseyin Yıldırım’ın uydurması olarak görüp ve fazla ciddiye almadım. Aytekin’in annesi de başkasının ziyaretçisi olarak gelmişti, dikkati çekmesin diye. Aytekin’in şehadetinden sonra ilk kez gö-rüşüyorduk. Ağladı, ağladı, konuşmadı. Aytekin’in şehadetinden önce kendisine “Sakine’nin de annesinin, bize nasıl geliyorsa, ona da gideceksin,” dediğini, onun istemini nerede olursa olsun yerine getireceğini söyledi. Gelmesinin tehlikeli olacağını, sık sık gelme-mesini istedim. Bu Elazığ’daki son görüşmemiz olmuştu.

Cezaevi müdürü benimle kaldığı odanın penceresinde görüşmek istedi. İki elini çember yapıp ağzına dayayarak sessizce, “hazırlan, gidiyorsun. Yazımızı dikkate almışlar. Seni Malatya’ya gönderiyoruz” dedi. Bu da yeni bir sürgündü! Bu gidişle bütün cezaevlerini dolaşacaktım herhalde. Ama sinirlenmişim,

“Niye korkuyorsunuz? Bu çözüm mü? Her gün insan katlediyor burada. Sanki Malatya’da yok mu bu köpekler?”

“Ben sorumluluk almam, görevimi yaptım. Seni vuracaklar yoksa. İhbar aldım.”

Evet, müdür çok zavalliydi. Oyuncak gibi kullanıyorlardı.

On dakika içinde tekrar asker kordonundan geçerek dışarı çıkarıldım. Can sıkıcı yanları olsa da kendimle gururlanmışım. Düşman kendi acizliğini sergiliyordu. Beni nereye koyacaklarını, nasıl baş edeceklerini şaşırmışlardı. Düşmanın her aczi, her saldırganlığı beni daha da inatçı, direngen kılıyordu. Düşmanla uğraşmak, düşmanı uğraştırmak güzeldi, yaşam gücü veriyordu. PKK’lilik böyle anlamlydı. Adı yetiyordu, biraz ‘bulaşmışsan,’ biraz o ruhtan etkilenmişsen, onun yakıcılığında az da olsa yanmışsan bu yeterliydi. Birey yalnız başına zayıftır, etki alanı dardır, sıradan ve değiştirme şansı yoktur. Ama toplumsallaşan bir yan varsa, gözenekler bilimsel gerçekliğe açıksa, yüreği görüyorsa, kendisine ihanet etmemişse, yaşam onda diridir, çoğalır, yalnızlıklar zor gelmez, bitirmez benliği.

kavgalardan, çatışmalardan yana şansım bol!..

Malatya denilince aklıma nedense hep Beyler deresi gelir. Sinan Cemgiller, Kadir Mangaların anılarına yazılmış marşların etkisidir kesin. Akçadağ Öğretmen Okulu’ndaki sağ sol çelişkileri. Turan Emeksiz Lisesi’nin sürgün edildiği yer... Ve şimdi de cezaevi! Herhalde en unutulmayan özelliğinden biri bu olacaktır.

Elazığ’dan ayrılmadan birkaç gün önce Malatya Doğanşehir’den bir kadın tutsak getirilmişti. Kendisi ‘PKK’ye yardım etmekten’ dolayı alınmıştı. Aynı gruptan adam öldürmekten dolayı

tutuklanan Fevzi Kara arkadaş vardı ama o askeri cezaevindeydi. Eşyaları ona bıraktım, geldiğinden beri soran eden yoktu. Biraz zavallı bir tipti. O hengamede çok fazla konuşmamıştık. “Sev-kini askeri cezaevine yaptır, avukatın gelirse söyle,” demiştim. Sivil cezaevleri acayıptır, çok düşkünce yaşam biçimleri dayatılıyordu. Hele kadınlar birer zavallı, çabuk kandırılıyorlardı.

Malatya’ya vardığımızda akşam olmuştu. Hava hâlâ açıktı. Beni yine dış kısımda uzun süre beklettiler. Hem de nizamiyeden epeyce uzakta. Bir hareketlilik başladı, gardiyanlar koşuşturup duruyordu. Birkaç avukat vardı, cübbelerinden belli oluyordu. Tek tük ziyaretçiler toplanmıştı. Yolculuk sarsmıştı. Araba yolculuğu hep rahatsız ediyordu beni. İnmek istediğimde bırakmadılar. “Nedir, niye gitmiyoruz?” diye sorduğumda, görevli subayın evraklarla birlikte içeri girdiğini söylediler. Askerler karışıklığın sebebini bilmiyordu, yalnız biri oranın nöbetçisine sordu, o da “Sağ-sol çatışması; sağcılar solculara saldırdı,” diyerek düzeltti. Tam yerine gelmişim demek ki! Kavgalardan, çatışmalardan yana şansım bol. Sol grupların olması iyiydi. Ama burada da faşistler saldırmıştı. Faşistler dışarıda yapamadıklarını cezaevlerinde yapıyorlardı. Aynı dönemde etkin oldukları cezaevlerinde saldırıyorlardı. Bir emir olmasa ve yönlendirilmeseler bunlar olmazdı.

Bir süre sonra içeriye alındım. Çık kısa sürdü işlemler. İçerisi kalabalıktı. Onlar da kapıyı örttüler. İçeride, tutukluların kaldığı bölümden sesler geliyor, kalabalık çok galiba. Kadın gardiyayı çağırdılar ve “Hatice ana, bu bayan siyaside. Eşyalarını içeride ararsın, burada işler çok,” dediler. İyi oldu böylesi, yol yorgunluğuna, mide bulan-tısı da karışmıştı zaten, bir an önce gitmek istiyordum ben de.

İçeriye girer girmez herkes toplandı. Kapıda genç bir bayan duruyordu. Tahta kapının her taraf delikti, oradan dışarıyı gözetlediği belliydi. Küçük bir havalandırması vardı. İçerisi yıkık dökük bir yerdi, eski hamamları andırıyordu. Dış duvar, ‘müdür evi’ dedikleri yer ve gardiyan odası yeni yapılmıştı. Sağlam ama koğuş bölümünün ağaç kolonları simsiyah, çürük ve örümcek ağı her tarafta sallanıyordu. Tahtadan iki katlı sedir vardı içeride, bir tarafı

boydan boya kaplıyordu. Ön tarafında daracık bir yol kalmış. Her tarafta çantalar, çıkınlar asılı. Yıkanan çamaşırlar, askıya asılmış, özenle üstlerine kılıf giydirilmiş elbiseler vardı.

Herkes merakla bakıyordu. Kapıda bizi karşılayan genç kadın (Ayşe), “Hatice ana, nereden gelmiş?” diye sordu. Güya alçak sesle sordu ama ben duydum. Kendisi makyajlı, özenle giyinmiş. Arada kapıya gidip deliklerden bakmaya devam ediyordu. Canlı, yerinde duramayan biri. Elinde örgüsü olan, şalvarlı, beyaz tenli, güzel bir bayan ağır ağır yaklaşarak, tokalaşıp, “Hoşgeldin,” dedi. İlginç, adı da ‘Güzel’di. Birbirleriyle konuşmalarında hemen hemen hepsinin adlarını öğrenmiştim.

Genç olanlar gardiyanı ‘Hatice ana’ diye çağırıyorlardı. Birçok yaşlı tutuklu da vardı. Şalvarlı, iki büklüm yürüyen ama çok yaşlı olmayan Zeynep ana Malatya şivesiyle, “Benim devrimci kızım hoşgelmiş, Zeynep anası kurban!” diyerek kucaklayıp öptü. Sevimli bir anaydı. Hem ne güzel tesadüf benim anamın adı da Zeynep. “Zeynep analarım çok,” dedim, hepsi güldüler. Onların çok sorusu vardı. Ben de meraklarını göz önünde bulundurarak, kim olduğumu, örgütümü, yaşanan sürecin önemli yanlarını onlara bir çırpıda anlattım. Etkilenmişlerdi. Tabii soruları da bitmiyordu.

Daha sonra günler, aylar süren konuşmalar, tartışmalar başladı. Her birinin yaşamı bir roman, bir film gibiydi. Zina, baba, kardeş vb tecavüzüne uğrayan kızlar, hırsızlıktan yatan çocuklu kadınlar, kendisini ‘aldatan kocayı’ vuranlar, tarla davası, adam öldürme vb suç iddialarıyla tutuklu kadınlar.. Kimileri on yılı aşkın yatmış. Güzel Dağdeviren, Doğanşehirli. Güzel kadının mahpusluğu tam on birinci yılına girmiş. Bunu ilk duyduğumda şaşırmıştım. Ve kadın hâlâ canlı, güzel, umutlu. Demek ki yaşama bağlılığını koparmamış. Kaç cezaevi dolaşmış, kaç siyasi kız görmüş, kaç gardiyan dövmüş, kaç kez pisliğe bulaştırılmak istenmiş, hepsini sabırla, tecrübe birikimiyle dolu anlatırdı. İyi bir dost, arkadaş olmuştuk.

İkinci gardiyan Zöhre anaydı. O biraz daha yaşlıca. Hatice alevi, dul bir kadındı. Çocukları okuyormuş, siyasete de bulaşmışlar. Çavuşoğlu mahallesinde oturuyorlarmış. Solcuların bol olduğu bir mahalleydi

orası. Komünist mahalle diyenler de çoktu. Benim aleviliğim ve farklı bir siyasetten oluşum etkilemişti onu. Saygılı biriydi, sürekli bir ihtiyacım olup olmadığını sorardı. İhtiyaç alımı, günlük gazetelerin getirilmesi ve diğer işlerimi hep canla başla yapardı. Zöhre daha temkinliydi. Sağcılarını tuttuğu söylenirdi fakat fazla tutucu biri değildi. Güzel, kadın gardiyanları, diğer personeli, içerideki tutukluları, hepsini anlatıp, uzun uzun değerlendiriyordu. Bu, cezaevinin konumunu bir bütün olarak öğrenmemde kolaylık sağlamıştı. Zaten hemen içeriden notlar geldi, ihtiyacımı soruyorlardı. Birçok gruptan insan vardı, bu şekilde ilgilenmelerine sevinmiştim. Bizim arkadaşlar da vardı. Onların da notu geldi. Onlar rastgele not vermiyorlardı. Vardiya değiştiğinde bir erkek gardiyan çağırıp notu veriyorlardı. Akçadağ'dan, Yeşilyurt'tan arkadaşlar vardı. Bir başka not daha geldi, Fuat Çavgun imzalı. O da başka cezaevinden getirilmiş. Ben bayağı şanslıymışım. Düşman iki de bir sürgün ederek can sıkıma çalışıyor ama zindan da olsa böyle dolaşmanın ayrı bir keyfi vardı. Yeni bir alan, yeni insanlar, yeni sorunlarla karşı karşıyaydım. Monotonluk yoktu.

Çok geçmedi, dışarıyla bağ kurdum. Dışardan not gelmesi de ayrı bir heyecan vermişti. Alanda Delil Doğan arkadaş vardı. Malatya'nın eskiden beri önemli bir alan olduğu hep söyleniyordu. Aytekin'den sonra Bozo Süleyman verilmişti. Elazığ'daki yakalanmalardan sonra geri çekilmişler büyük ihtimalle. Boşlukları hızla doldurmak önemliydi. Faşist örgütlenmelerin olduğu alanlarda devrimci, radikal çıkış zemini, onun örgütlülüğü daha sağlam ve köklü olurdu. Sosyal yapısı da farklıydı. Buradaki değişim ağır, yavaş olur ama bir kez temel atıldı mı gelişebilir özelliktedir. Düşmanın 'bitirdik' dediği anda, çalışma yürütmek herhalde en zevklisidir. Bazı arkadaşlar aşağıya (Filistin'e) gidip gelmişti. O yönlü hazırlıklar olduğunu duymuştuk. Delil arkadaş da gidip gelenlerdendi. Silahlı eğitim grupları şarttı, düşman artık direkt yönelmişti çünkü.

Kitap getirtmiştim. Ayrıca çeşitli bildirimler geldi. İçeriye daha önce gönderilenleri bana da gönderdiler. Notlarımıza dikkat ediyorduk.

Hüseyin Yıldırım beni yalnız bırakmıyor, adeta ardımdan koşturuyordu. Ankara'da, Kayseri'de vekaletini aldığı insanlar vardı. Her geçişte uğruyor, ihtiyaçlarımı soruyordu. Zaten ilk temel ihtiyaçları hep

ona aldırılmıştı. Yatak vb şeyleri almıştı, ayrıca her geldiğinde para da yatırıyordu. Tabii bana yaptığı tüm masrafları babamdan alıyordu. Kaç katını aldığını bilmiyordum ama ticaret mantığı avukatlığın bir özelliği olmuştu. Belki herkes yapmıyordu fakat bazıları vurgun vuruyordu.

Hüseyin Yıldırım cephesi kafamı iyice bozuyordu. Dışarıyla bağımın olmadığına inanmış gibi olsa da sürekli bir şeyleri vesile ederek öğrenmek istiyordu. Bu konuda adeta çatlatıyordum. “Hayır, ilişkim yok,” diyordum. O da “nasıl olur? Arkadaşlar seni yalnız bırakmazlar, bırakmamalı” diyordu. Kendisinin zaman zaman bazı şeyler aktarmak istediğini ama kimseyi bulamadığını sitemli bir şekilde ifade ederdi.

Yine bir gün heyecanlı, nefes nefese geldi. “Faşistler beni taradı, ellerinden zor kurtuldum,” dedi, sanki arkasındaymışlar gibi dönüp dönüp bakıyordu. Malatya’da bazı karışıklıklar vardı. Belediye başkanı Hamido olayı, onun etrafında dönen haberler vardı, fakat Hüseyin Yıldırım’ı hedefleyecek düzeyde değildi. Neden hep saldırıya uğradığı, hedeflendiği imajını yaratmak istiyordu? Böyle mi güven vermeye çalışıyordu? Hakkında söylediklerime karşılık, o psikolojiyle yapılan şeyler olarak ele almaya çalışıyordum. Ama hayır, öyle bir durum yoktu. Tam bir yalancı! “Şahin ifadelerini geri alabilir mi? Senin üzerinde söyledikleri ciddi şeyler var mı?” diye soruyordu. Kendisine bir şey yapılacağından korkuyordu. “Parti affeder mi? Senin, Mazlum’un durumu iyidir, siz çıkarsınız, yalnız savunma yapmazsanız tabii. Size dışarıda ihtiyaç var. Bunu Mazlum’a da söyledim. Bazıları eylemleri kabul etmiş, somut ifadeler var. Sizininki öyle değil. Partinin propagandası, örgütün düşüncelerini savunanlar olarak suçlanırsınız. Yargırlarlar. Zaten yatmışsınız. En asgari ceza verilirse kesin çıkarsınız,” derdi.

Bu noktada tartışmak istemiyordum. “Orasını biz biliriz, kendimiz karar veririz. Başkası beni ilgilendirmez, savunma yapacağım, yapmışım da. Bu konuyu yasalarla, başka şeylerle tartışmaya açmak doğru değil.” Bir başka sefere Mazlum arkadaşın ablasının Mazlum arkadaşına yazdığı mektubu okudu bana. Ablası kendi başına yazmamıştı herhalde. Mektupta Hüseyin Yıldırım’ın söylediklerinin benzeri şeyler tekrarlanıyor, Mazlum arkadaşına öğüt vermeye çalışıyordu.

Bu adam tam bir baş belası, aileleri de bu yönlü örgütlüyordu. Aileler duygusal yaklaşıyor, bizim bir an önce cezaevinden çıkmamızı

istiyorlardı. Ama Hüseyin Yıldırım onlar aileleri yönlendirerek onlar aracılığıyla baskı oluşturmaya çalışıyordu. Bize acıyor havasını yaratıyordu. “Mücadelenin sizin gibi arkadaşlara ihtiyacı vardır,” demesi bile büyük bir sahtekarlıktı. Bu bir Kawacı oyunu değildi, yani farklı bir siyasetin etkisinde getirmiş olduğu bir tavır değildi. Kaldı ki Hüseyin Yıldırım’ın Kawacılığı da sahtekarcaydı. Kawa neden bizim siyasi savunma yapmamızdan rahatsız olsun ki? Çok düşmanlık yaparsa, ‘içeride çürümemizi’ isterdi, o kadar! Hüseyin Yıldırım birileri adına nabız yokluyordu. Bu kesindi. “Düşmanın elindesin, sus pus olursan kurtulursun,” mantığı, kemalist mantıktı. Bir bozguncunun, bir korkağın mantığıydı. Korku iliklerine kadar işlemiş, ama neden? Kendi korkusunu gemleyemiyordu. Onun böyle pot kırmaları bir yerde hoşuma gidiyordu, daha iyi tanıyordum, doğrulanıyordum.

Elazığ Cezaevi’ndekilerle yazışıyordum. Arada bu zata ilişkin düşüncelerimi de ima ediyordum. Merak ettiğim konuları anlayabilecekleri şekilde soruyordum. Onlar da kaçış işini becerememişlerdi. Şahin’den de ses yoktu. Şahin’in cezalandırılmaması yüreğime dert olmuştu. Hep bir beklenti içindeydim.

Hamili’yle son tartışmalarımız sert olmuştu. Mektubunda hak verdiğini söylüyordu. “Eğer Ali’ye uysaydım, durum kötü olurdu” diyordu. Buna sevinmiştim. Evet, o yan da beni hep rahatsız ediyordu. İhanete kaçış zeminini iyi tanımak lazımdı. İçteki çelişkiler doğru çözülmese, netleşme olmazsa savrulursun. Ali savrulmaya açık bir pozisyona sahipti ve o kendisiyle birlikte başkalarını da bu savrulmaya çekiyordu. Ruh hali buydu. Hamili bunu fark etmişse tamamdır, kendisini toparlardı. Yazdığım mektupta bu yönlü düşüncelerimi anlatmıştım, yazışmamız bu anlamda iyi olmuştu.

Yıl çok önemli gelişmelerle dolu geçiyordu. Türkiye cephesinde işçi direnişleri yaygınlık kazanmıştı. İzmir Tariş olayları epeyce yankı uyandırmıştı. Tariş önemli bir işçi potansiyeli barındırıyordu. Zamanında oraya girmek için ne çok uğraşmıştım, almamışlardı. Basmane iplik fabrikasındaki işten çıkarılışımız olaylıydı. Bizi sakıncalı ilan etmişlerdi. Tariş’te birçok örgütün çalışmaları vardı, belli bir örgütlülük yaratılmıştı, bunun farkındaydılar. Bu nedenle işçi alımına dikkat ediyorlardı. Fabrikada faşist örgütlenme de vardı.

Dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'tü. 2. Milli Cephe hükümeti ve parlamento göstermelik bir işleve sahipti. Ordu, sıkıyönetim vb tedbirler adı altında aslında yönetimdedi. Sürekli 'vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğü' işleniyordu. 'Anarşi ve bölücülük' temalarını dillerinden düşmüyorlardı. Daha neler planlanmıştı? Maraş katliamı sonrasında sıkıyönetim, ardından fiili yönetim, tutuklamalarla başladı. Hilvan, Siverek, Batman, Mardin vb alanlarda mücadelenin halkı kucaklaması ve devrimci şiddetin düşmanın Kürdistan'daki gerici faşist dayanaklarına yöneltilmesiyle birlikte gelişen yeni koşullar devleti tedirgin ediyordu. Öyle kolay bitirilecek, başı ezilecek bir güç değildi PKK. Düşman bundan dolayıdır ki daha kapsamlı hazırlanıyordu.

Pirler'in yakalanması sırasında ele geçen belgeler devlet için tehlikenin büyüklüğüne işaretledi. O güne kadar Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesinin yarattığı etkiler düşmanı kendi içinde planlı ve kapsamlı yönelimlere sevk ediyordu. Hareketimiz politik bir güç olmuştu. Çalışmalar mücadelenin daha üst boyutta geliştirilmesini hedefleyecek düzeyde ele alınmaktaydı. Operasyonlar ve tutuklanmalar bu çalışmayı engelleyememişti. Kendi cephemizdeki gelişmeler bizler tarafından bile tam olarak anlaşılıyordu. Ama düşman, gerçekliğimiz karşısında kendisini yeniden örgütlemek durumunda kalmıştı. Özellikle ele geçen belgeler düşmanı ürkütmüştü. Askeri Konsey örgütlenmesine gidilmişti. Bu çerçevede henüz tanım düzeyinde de olsa devrimin plan ve programı oluşturulmuş ve Kürdistan'da gerilla denenecekti. Bütün bunlar Türkiye cephesindeki devrimci gelişmeyi de ateşleyecekti. İşte düşman ne olursa olsun bunu engellemek isteyecekti. Deyim yerindeyse cuntanın ayak sesleri duyulmaya başlamıştı.

Yılın ilk yarısı hızla geçti. Sivil cezaevindeki yaşam sorunları karmaşıktı. Her gün bir olay oluyordu. Ama zamanla yersiz kavgalar, küfürler, sataşmalar, ağlaşmalar vb durdu, azaldı. Cezaevi idaresi ise hayret ediyordu. "İyi ki Sakine geldi, her gün kavga, dövüş yüzünden uğraşıp duruyorduk. Kadınların kavgaları olurdu. Artık mahkemelik, idarelik olmuyorlar," diyerek çeşitli yorumlar yapıyorlardı. Kadın tutukluların mektuplarını, dilekçelerini yazmak, onları tekrar tekrar dinlemek, nasıl dostunu doğradığını, nasıl tecavüze uğradığını, nasıl aldatıldıklarını ve

gencecik kızlarının, kendilerinin yokluğunda nasıl genelevlere düştüklerini dinlemek gerçekten sabır istiyordu. Ve bu anlamda herhalde iyi sabretmiştim. “Sizin romanınızı yazacağım,” diyordum. Evet, onların şahsında kadının nasıl yitirildiğini, nasıl başkalaştığını insan çok çarpıcı görebiliyordu. Toplumda yaşananlara yabancı değildim. Kadının aynasıydı toplum ama yine de tek tek yaşanan olaylar kadının trajik haliydi ve derin bir toplumsal sorun olarak duruyordu. Devrimci bir kadın olmanın gururunu, sevincini, onun güzelliğini daha büyük duyumsuyordum. O kadınlar da imrenir, gıpta ederlerdi. “Keşke biz de siyasi olsaydık, suçumuz seninki gibi olsaydı,” dedikleri çok olurdu. Her birinde şu ya da bu şekilde bir değişim olmuştu. Yoksa çekilmiyordu o didişme ve dövüşler.

yeniden ayaklanan sevdam: firar!

Ben yarım bıraktığım, başaramadığım işime yine dalmıştım. Neredeyse bütün yoğunlaşmam firar üzerineydi. Diğer fırsatlar iyi değerlendirilememişti. İradem dışında gelişen aksilikler vardı. Onları nasıl gidereceğim? Öyle yapmalıydım ki, dışarıdan yardım olmasa da kaçmayı başarabilmeliydim.

Cezaevinin konumu oldukça avantajlıydı. Kadınlar bölümü hemen ilk girişte, soldaydı. Üst kat müdürün eviydi. Dış duvar yüksek ve tel örgülüydü ama o duvardan atlanabilirdi. Dışarıyı iyi kollamak gerekiyordu. Kapıda ve duvarın her iki tarafında asker kulübeleri vardı. Askerler kulübenin sağında solunda voltalıyorlardı. Avantajlı yan ise müdürün evine giden merdiven hemen bizim havalandırmanın üst kısmından geçiyordu. O yol daha az riskliydi, çok fazla dikkat çekmezdi. Yine hemen önünden cadde geçiyordu. Kalabalık olduğu anlarda askerlerin dikkati dağılılabilirdi. O fırsatı yakalayıp caddeye atlayarak kaçmak, riskleri olsa da bir yöntem olarak denenebilirdi.

İkinci yol hastaneydi. Bu yol için ön hazırlıkları yapmamıştım. Bir şekilde hastaneye yatırılmamı sağlayarak, oradan kaçabilirdim. Kendi masraflarımı kendim karşılama koşuluyla tedavi mümkündü. İlk mua-

yenede ilaç almışım. “Geçmezse yatır, bir süre tedavi altına alınız,” demişti doktor. Her şey inandırıcıydı ve cezaevinde de herhangi bir şüphe yoktu. Özellikle kadın gardiyanlarla aram oldukça iyiydi ve seviyorlardı beni. Tutuklular da öyle. Dikkat çekici herhangi bir şey yoktu. Yalnız her iki durumda da alana ilişkin bilgi sorunum vardı. Kocaman bir şehir ve ben hiç tanıımıyordum. Kendi cephemden koşulların hepsini olgunlaştırmaya çalışıyordum. Arkadaşlara somut önerilerle gitmeliydim.

Dışarıya bu konuda bir not yazdım. Benim ziyaretime birçok insan geliyordu. Gelenler erkek arkadaşlar adına geliyor, dikkat çekmemesi için oradan çıktıktan sonra bana uğruyorlardı. Neredeyse bütün sol gruptan insanlar geliyordu. Özellikle cezaevinde bulunan yerli tutuklular ailelerini benim yanıma da gönderiyorlardı. Dernek adına, gruplar adına eşya gönderiyorlardı. Güzel bir dayanışmaydı. Gelen eşyaları bazı tutuklularla ortak kullanıyorduk. Onlar bu duruma daha çok seviyorlardı. Gardiyanlar da yararlanıyordu tabii. Zaten sabah, öğlen, akşam orada yiyorlar, bazen evlerine bile götürecek şeyler buluyorlardı. Alıştırılmışlar, herkes bir şeyler veriyor, hatta en iyi şeylerini onlara veriyorlardı. Ben geldikten sonra bu konuda daha temkinli davranmaya başladılar. Kendileri de arada bir şeyler alıyor, tutuklulara ikram da bulunuyorlardı. Adeta bir aile gibi olmuşlardı.

Notumun ‘Birinci Bölge’ye iletildiğini, merak etmememi isteyen bir not gelmişti. Gelen yazı değişik bir stildeydi. Ancak aradan zaman geçmesine rağmen yeni bir haber henüz gelmemişti. Bu arada koğuşun içindeki tuvalet bölümünde bulunan soba borusunun deliğinden kendi ‘dostunu’ gözetleyen Necmiye dikkatimi çekmişti. Necmiye Eski Malatyalıydı. Dostuyla birlik olup eşini öldürmüştü. Beş yıldır cezaevindeydi. Müebbet hapis isteniyordu hakkında. Necmiye’den baktığı yerin bitişikte erkeklerin havalandırması ve mutfak bölümü olduğunu öğrendim. İçteki tuvaletler bozuk olduğu için kullanılmıyordu. Duvar çürüktü, biraz denedim hemen toprak döküldü. Boru yerini incelediğimde duvar ince olduğunu gördüm. Yani bir günde delik açabilirdim.

Firar önerileri gündeme geldiğinde erkek arkadaşların da bu yönlü arayışları olduğunu duymuştum. Bu nedenle aklıma ilk gelen ‘Fuat

Çavgunlarla birlikte kaçış nasıl olur acaba?’ düşüncesi oldu. Kadınlar koğuşundan çıkış en az riskli yoldu. Bu plan da aklıma yatmıştı. Onu da düşünmeye başladım. Fuatlara yazdığım gizli notta, söz konusu havalandırmaya çıkıp çıkmadıklarını sordum. Notu, kendilerine gönderdiğim gazetenin bulmaca kısmına yazdım. Daha önce kısa bazı notları öyle yazıyorduk. Dikkati çekmiyordu. Kadın gardiyanlara veriyordum. Kendi elleriyle götürüyorlar, bir de sohbet ediyorlardı. Beni soranlar çoktu. Gardiyanlar da bu durumdan etkileniyor iyi davranışları, hizmet ettikleri imajı yaratmak istiyorlardı. İyi niyetlilerdi. Hatice’nin çevresi solcuydu ve etkileniyordu. Zöhre de sağcı olmadığını, taraf tutmadığını göstermek için çırpınıyordu adeta. Bu da bizim işimize geliyordu tabii.

Gelen yanıt olumluydu. Kendileri de benim bazı hazırlıklarımın olduğunu tahmin ediyorlardı. Sanırım arkadaşlar görüşmede kendilerine ima etmişler. O yüzden Fuat umutlanmış ve üzerinde durmamı istemişti. Bu defa kendimi bırakıp toplu grup firarına yoğunlaşmaya başlamıştım. Daha doğrusu hangisi olursa fark etmez diyordum.

Atiye tahliye olduktan sonra ziyaretime geldi. Malatya’da arkadaşlarına uğradığını söyledi. Beni pek sevindirmemişti gelişi. Zaten Hüseyin Yıldırım da ondan yana epeyce şey söylemişti. Sıkıyönetim kurumlarıyla ilişkiliymiş. Bu yüzden kişiler hakkındaki değişik bilgileri savcılardan, yargıçlardan alıyordu ve yabana atılmazdı.

Fevzi Kara, biz Elazığ’dayken tutuklanmıştı. Doğanşehirliydi. Dosyası Malatya’ya sevk edilmişti. Bir faşisti vurma iddiasıyla yargılanıyordu. Bu şekilde ayrı yargılanması bir avantajdı. Fevzi’nin ailesi düzenli ziyarete gelirdi. Her defasında benim yanıma da uğrarlardı. Gruba Fevzi de dahildi. Ceza alabilecek ya da almış arkadaşlar olacaktı. Ama kalabalık değil, en çok üç, dört kişi olarak düşünüyorduk. Bayılıcı spreyle hazırlamıştım firar anında koğuşa sıkacaktım. Gece olursa sorun olmazdı, ama silah kesin gerekliydi. Kapıdan çıkış sorun olabilirdi. Hatta gerekirse gardiyanları rehin almak mümkündü. Kapıdaki askeri etkisizleştirmek zor olmazdı. Bu planın dışarı bölümü gerçekleştirilirse harikaydı. Araba hazır olursa beş, on dakikada alanı terk etmek mümkündü.

Günlerce bu planı düşündüm. Yaşamım firar olmuştu. Kelebek halt etmiş! Onun planlarından çok plan yapıyordum. Adeta bir saplantı gibi olmuştu. Ama “Mutlaka kaçacağım,” diyordum. Hiçbir zaman yasal yolla çıkmayı düşünmüyordum, o yan zoruma gidiyordu. Maceracı bir ruh hali miydi? Acaba zindanın doğası gereği miydi? Tutsaklık özgürleşmeyi kamçılar, bu doğrudu. Ve bence bir devrimcinin zindan hayali firar olmalıdır. Zindana sığmamalıdır...

Fuat Çavgun’u orada tanıdım. Daha önce yakalandığını biliyordum. Urfa Cezaevi’nde idi. Halil Çavgun’un kardeşi idi. Halil Çavgun denince Hilvan direnişi akla geliyordu. Haki yoldaştan sonraki yıl, aynı tarihte şehit düşmüştü. Süleymanlar aşireti tarafından şehit düşürülmüştü. Bu gibi arkadaşların devrimci çalışmaları, yarattıkları etkiler, özellikle de Hilvan-Siverek mücadelesi her alanda işlenir, propaganda edilirdi. Halkın siyasal gösterileri öylesine anlatılırdı ki, o alanda halkın kendi öz yönetimini, kendi öz iradesini belli oranda temsil ettiğini büyük anlamlar yükleyerek anlatırdık. Kadınlar Hilvan’daki silahlı gösterilerde en ön saflarda yerlerini almışlardı. Bu yönlü propagandalar da olumlu etki yaratıyordu.

Fuat Çavgun ile tanışma doğal olarak Hilvan direnişini yeniden anlamaya götürmüştü. O direnişin böyle bir eylem ortaklığına götürmede de rolü olmuştu.

Adli tutuklu Güzel güvenilir biriydi. Onunla çok genel bazı şeyleri konuşuyorduk. Cezaevinin dış güvenliği, iç güvenliğini, krokisini soruyordum. Malatya’nın genel krokisini soruyordum. Mahalleleri, özelliklerini ve gerekli olan diğer konularda çok sakin, objektif olumlu bilgiler veriyordu. Güzel zeki bir kadındı, benim bunları boşuna sormadığımı biliyordu. Hayret, kendisi neden kaçmaya teşebbüs etmemişti acaba? Yarı açık cezaevinde de kalmıştı. Hatta kaçan adli tutuklu bayanları da anlatırdı. Yarı açık zindanlarda fırsat çoktu. Hem kendisi bir gün izinli de çıkmıştı. “Beni kim koruyacaktı ki? Babamın evine gitem biliniyor. Koca zaten vuruldu. Onun ailesi düşman. Ben sizin gibi olsaydım durmazdım. Size sahiplik edenler çok, imkanlarınız var,” diyordu. Haklı, ama biz de doğru dürüst fırsatları değerlendiremiyor-duk. Fevzileri kendisi de tanıyordu. Bu ayrıca bir güven veriyordu. Yine de temkinliydim. Fevzi’nin annesi eski bir emanetten bahsedip,

“Bir ufak tabanca vermişlerdi sakladım. Sonra gelip almadılar, çürüdü gitti,” demişti. Yaman, ufak tefek, şirin bir kadındı.

Dışarıya, yeni plana ilişkin de not gönderdim. Ayrıca Fuatlara da benzer içerikte ve cevaplanması gereken bazı soruların olduğu notu da ekledim. Dışarıdan onlara ulaştırmaları daha iyiydi çünkü. Hatta notta bu planı öne almalarını önermiştim. Bu plana ilişkin de olumlu yanıt geldi. Soruların yanıtları olumluydu. Fuatlar daha sabırsızdı, “Nakil vb şeyler olmadan bu iş olsun, aksilik çıkabilir,” demişti notta. Tabancayı da uygun bulmuşlardı. Kadınlar koğuşundan çıkıp başarılmazsa bile o tabanca işe yarardı. Fuat onların da değişik şeyler planladıkları netleşmişti böylece. Biri olmasa diğeri denenirdi. Yalnız böyle çok plan yapıp işleri karıştırmaktansa, en uygununu yapmak daha gerçekçiydi.

Tabancalar iki ayrı lokum, çikolata kutusunda getirilmişti. O gün Hatice nöbetçiydi. Çoğu zaman ziyaretçilerin getirdiği eşyayı erkekler bölümünde aramadan direk içeriye alıyorlardı. Gardiyanlar üşengendi, her zaman bakınıyorlardı. O gün de Fevzi'nin anası gelmişti, yanında da dokuz, on yaşlarında bir çocuk vardı. Bir kutu kendi kucağında, diğeri çocuktaydı. Sivillerde gelen ziyaretçiyle tokalaşma, kucaklaşma imkanı genellikle olurdu. Gardiyanına göreydi. Bir, iki dakikalık kucaklaşmalar, bazen içeriye alıp yemek, çay ikramları yapılıbiliyordu.

Hatice gardiyan diğerlerine yaptığını bana da yapıyor, ayrıcalık olsun istemiyordu. Fevzi'nin anasıyla kucaklaşırken paketleri elime verip kulağıma, “İçinde emanet var,” dedi. İki paketi de kucağıma tutuşturdu. Gardiyan yardım etmek için, “Ver, sen rahat görüş,” deyince “Sağ ol,” diyerek yanlış anlamaması için dikkatlice lokum paketini açıp üst tabakadan lokum ikram ettim. Bu iyi olmuştu. Ayşe de “Ver, içeriye bırakayım,” deyince ona da “Kalsın,” demek zorunda kaldım. Ayşe yamandı, elimden alsa ağırlığından, içinde bir şeyler olduğunu anlayabilirdi. Fevzi'nin annesi, “Paketleri bir arkadaşın verdi. Herhalde o da gelip seni görecektir, erkekler bölümündedir,” dedi.

Kendileri uzaktan geldikleri için hem öğleden önce hem de öğleden sonra içeriye girip görüş yapabiliyorlardı. O gittikten sonra bir ziyaretçimin daha olduğu haber verilince, gittim. Hatice gardiyan kapıyı açtı, tokalaştık. “Beni tanımadın herhalde. Ben seni eskiden

beri tanıyorum. Notunu ilettik, cevabını bekliyoruz. Delil de buradaydı, gitti.” Delil’i biraz anlattı, bazı konularda çatıştıklarını söyledi. Onun Karakoçan’a kaymasına taraftar olmadığını söyledi ama hemen ardından şikayetçi bir üslupla, “Sekterdi,” dedi. Gelir gelmez bu kadar şeyi anlatmasına önce bozuldu. “Bunları birlikte tartışabilirdiniz, şimdi pek anlamı yok,” dedim. Konuyu paketlere getirdi.

“Yalnız herhalde bir aksilik oldu. İçeride bir arkadaş var, sonucu bekliyor. Notun yakalanmış olabileceğinden şüpheleniyoruz. Eğer ele geçmişse kötü, tabancalardan söz edilmiş. Sizin burayı belirtmişiz. Ona göre,” dedi. Kafam karışmıştı.

“Nasıl yani? Ne notu? Hem not, hem tabancalar olur mu? Nerede yakalanıyor?” Tedirgin olmuştum ama o sakindi.

“Öyle bir şey varsa, ‘O kadın gelsin paketleri tekrar ona vereyim. Bize çaktır, erkek arkadaşlara lokumu götürsün,’ vb şeyler söyleyerek tekrar paketleri çıkartabilirim. O zaman oyalanmayın, çok rahatsızsınız. Olmaz ki!” dedim.

Ayrılmadan önce tekrar tanıyıp tanımadığımı sordu. “Haydar Eşiyok, Karakoçanlı. Ben seni öğretmen okulu sürecinden beri tanıyorum. Ayrıca sana söylemek istediğim şeyler var. Herhalde şimdi zaman yok. Sonra yazarım,” dedi ve gitti. Bir süre sonra da kadın geldi ve o paketleri tekrar verdim. “Kimseyi bulamazsan bile götürür köyde saklarsın,” deyince kadın endişelendi,

“Böyle tehlikeli işleri bize yaptırmayın kurban. Zaten evimiz yanmış.” Üzülmüştüm, çok sakat bir işti.

“Haydar Eşiyok, tamam! Şimdi hatırlıyorum.” Ama o varken hatırlayamamıştım. Daha önce bir süre cezaevinde kalmıştı. Kafasından darbe aldığı ve çok asabileştiği, sürekli bu rahatsızlığını gündemde tuttuğu söylenirdi. Bu yanılla problemliydi. Kendisinden ısrarla Malatya’nın şehir krokisini de çizip bana göndermelerini istedim. Fuatgillerin işi suya düşmüş gibiydi. Diğer planlarımdan vazgeçmeyecektim. İş kalabalıklaşınca riski artıyordu.

Genç bir bayan, daha sonraki ziyaret gününde bana not getirdi. İki ayrı not vardı. Birinde ‘arkadaş’ diye başlamış, diğerinde “Sakine,” diye. İkisi de aynı yazıydı. ‘Arkadaş’ başlıklı notta, “O gün aksilik oldu. Onun için orayı terk etmek zorunda kaldım. Fuatların işi kalacak şim-

dilik. Senin önerinin yanıtı geldi. Olumludur,” diye yazıyordu. Yalnız birinci bölgenin bu arada yapılacak acil bir işinin olduğunu, bu nedenle gönderilecek arkadaşların biraz gecikebileceğini belirtiyordu. Ama benim hazırlıklarımı yapmamı, yazışmaların süreceği yazılıydı. Kesin başarılacağına inandıklarını eklemişlerdi notta. Çok sevinmiştim buna. Bu şekilde resmi bildirilmesi işin ciddiye alındığının da işaretiydi. Acaba önemli iş neydi? Bir tahmin yürütememiştim.

Sonra diğer notu okudum. “Sakine, seni cezaevinde de olsa yeniden görmek sevindirdi.” Arada birçok övgü vardı. Ne kadar saygı duyduğunu yazmıştı. Sonra beni ilk tanıdığı yıllarda ilgi duyduğunu, unutmadığını, devrimcilerin yüce sevgisinden ve daha birçok zırva... Okudukça tepem atıyordu. Utanmaz! Nasıl cesaret etmişti? Deli miydi acaba? Kafasında bilmem ne hastalığı vardı, ondan kaynaklanan bir şey olabilir diye düşünmüştüm.

Tanrım, ben neyin derdindeyim. Arkadaş hem de alanda sorumlu olacak bu arkadaşımız ne yapıyordu? Kısa sert bir yanıt verdim, ciddi olmasını, benim yazışma amacıma saygılı olmasını istedim. Sonra notu gönderdim ama hâlâ etkisindeydim. Yoksa bu bizim arkadaş değil mi? Bir oyun olabilir mi? Kendisinin Haydar Eşiyok olduğunu söylemişti. Ben fizik olarak çıkaramamıştım, tanıyamamıştım ama adını duymuştum. Daha önce görmüşsem bile hatırlayamamıştım. Firar işi suya düştü! Zaten tabanca işi de suya düşmüştü. O not neyin nesiydi, onu anlamak da zordu. Söylenen her şeyin bir oyun olduğu sonucuna varacaktım neredeyse.

Ama Haydar tam bir baş belası! Benim notuma karşı saldırıya geçti. Kendisinde hak görüyordu. Feodal gururu kırılmıştı herhalde. Benim daha önce yaşadığım evlilikten dolayı erkeğe tepkili olduğumu, kendisinin duygularına saygısızlık ettiğimi söylüyordu. Eskiden beni tanıdığını, devrimciliğimin, partililiğimin kendisini etkilediğini, bunun da duygularını etkilediğini vs birçok övgülü, sevgili(!) duygu propagandası yapmış. Kendisini neden tanımadığıma da içerlenmiş.

Ne garipti! Sevdiğini, karasevdaca vurulduklarını söyleyen bu ‘sevenlerimin’ hepsi de neredeyse beni tanrı katına çıkarıyorlar. Tanrıçalığıma ulaşmanın zor olduğunu, bir türlü buna cesaret edemediklerini söylüyorlar ama özünde en kaba, en ölçsüz, en saygısız ve ucuz bir

aşk ilanıyla kendi putlarını yıkıyorlar. Zorlayan ve karşı iradeye hükmetmeyi içeren, gelenekselliğin bile ötesinde muğlak, nereden başlayıp nerede bittiği belli olmayan, neye dayandığı, nereye hizmet ettiği hesaplanmayan, bir yönüyle gizli, saklı, bencil, bireysel öte yanda hırçın, kaba, mutlak karşıyı suçlayan, hatta bunu intikamcılığa dönüştüren bir 'duygu' serüveni gibidir.

Ne alakası vardı. Haydar beni nereden, ne kadar tanıyordu? Ne zaman görmüştü? Bütün bunlar doğru olsa bile ben hangi koşullarda daydım, neyi öne sürüyordum, benim derdim neydi? Bunu az da olsa anlamayacak, değer vermeyecek kişilik olsa olsa bir bunak olabilirdi. Ağzıma geleni yazıp göndersem, onun derecesine düşmüş olacaktım. Sakinleşmeye çalışıyordum. Bu kaçış işini mutlaka başarmalıyım. Ona bunun önemini, aciliyetini nasıl anlatabilirdim? Alanda başka sorumlu arkadaş da yoktu. Delil arkadaş Karakoçan tarafına geçmişti. Böyle bir sorunu daha üste iletip uğraştırmak istemiyordum.

Ben de normal bir not yazdım. "Yanlış anlamayın, ben duygularınıza saygısızlık etmedim. Ama ben size çok önemli bir öneride bulunmuştum. Ona önem vermeniz gerekirken böyle bir yaklaşım tepki uyandırdı doğal olarak. Benim erkekten nefret etme gibi bir durumum yok. Yaşadığım sürecin etkisi oldu ama bunun yarattığı bir güvensizlik değil, bir naz değil. Siz notunuzda bazı sözcükleri çok rahat kullanmışsınız. Bunlara dikkat etmek lazım. Ben naz edip duygularımı satacak biri değilim. Madem benim devrimciliğimden etkilenmişsiniz, o zaman devrimciliğimi bu kadar basitleştirmeyin. Çıkarsam daha geniş konuşuruz, tartışırız. İkna olacağınıza inanıyorum. Ben yeni bazı yolları da arıyorum. Hüseyin Yıldırım Diyarbakır'a gidebileceğimizi söylüyor. Siz gecikirseniz ben kendi imkanlarımı zorlarım," gibi şeyler yazdım.

Yazdığım not aslında hem onu kaçış işlerini daha ciddiye almaya zorlamak içindi hem de kendisine muhtaç olmadığımı anlamasını sağlayacak tarzdaydı.

Bu arada koğuşu badana yaparken bir anahtar tomarı buldum. Bunları sırasıyla denediğimde birinin kapıyı açtığını gördüm. Tamam, bu iş tamam! Heyecandan sığamıyordum kabıma.

Kürdistan'da sıkıyönetim kapsamına giren iller artıyordu. Malatya'da da sıkıyönetim uygulamasına alınmıştı. Operasyonlar yaygındı ve yoğun tutuklamalar vardı. Hayri arkadaşların, Pirlerin de yakalandığını duydum. Ne oluyordu böyle? Sıkıyönetim komutanlıkları, Genelkurmaylık durmadan açıklamalar yapıyordu. Milli birlik, mutabakat üzerine söylemler gazete ve TV'de eksik olmuyordu. 'Bölücü teröristlerin başı küçükken ezilmeli' propagandası neyi hedefliyordu?

Türkiye cephesinde de gelişmeler vardı. İşçi hareketleri, öğrenci gösterileri yayılıyordu. Çatışmasız gün, saat gibiydi. Fatsa olayları gündemdeydi. Devrimci halk komünleri kurulmuş, belediye devrimcilerin eline geçmişti. Halk kendi yönetimini kendisi seçmişti. Halkın örgütlülük düzeyiyle, mücadeleciliğiyle Türkiye'nin Hilvan, Siverek'iydi Fatsa.

Batman'da halkımızın seçtiği yurtsever Edip Solmaz'ı düşman çabuk vurdu. Kürdistan'da en ufak bir gelişme en azgın şekilde, kanla engellenmeye çalışılıyor, aman verilmiyordu. Hilvan'da halk meclisi seçilmişti. Eski Belediye başkanı halktan özür dilemiş ve affını istemişti. Belediye meclis üyeliğine seçilen kadınlar da vardı.

Siverek'te cenaze törenleri tam bir siyasal gösteriye dönüşmüştü. Düşman kitleyi taramış ve şehitler düşenler olmuştu. Olayların ardı arkası kesilmiyordu. 'Kozık savaşı' basına birçok yönüyle yansıyor. Bucak aşireti alanda sömürgeciliğin önemli dayanağı durumundaydı. Feodal çetecilik çeşitli aşiretler eliyle mücadelemize dayatılıyordu. Bu gelişmeler ışığında tartışıyor, yorumlara gidiyorduk. Milli Demokratik Devrim birbirinden kopuk iki süreç değil, etle tırnak gibi birbirine bağlıydı.

malatya cezaevinden kaçış

Kürdistan'da çelişkiler iç içe geçmişti. Sömürgeci kurumlar ve yerli feodal işbirlikçilik tamamen birbirine dayanarak varlık gösteriyordu. Halkı ulusal kurtuluşa çekmek, örgütlemek bu işbirlikçi, ihanetçi konumu çözmekle mümkündü. Oradaki her çözülüş devrimci cepheyi kendi dayanaklarına kavuşturacaktı. Bu gelişmeler

yeni olaylara gebedi. Bunlar genel anlamda düşmanın somut uygulamalarıyla az da olsa anlaşılabilirdi. Ancak gelişmeleri tümünden izleme, yorumlama ve nelerin olabileceğini kesin olarak kestirmek zordu. Mevcut izleme düzeyi çok dar ve genel kalıyordu. Dışarıyla ilişki de sınırlı olduğundan bulunduğumuz dar ve imkanları kısıtlı mekandan çıkarak daha genel değerlendirme yapmamız mümkün olmuyordu. Ama her gelişme merak ve duyarlılığı beraberinde getiriyor ve doğal olarak düşündürüyordu.

Elazığ'dan beri dosyalarımızın Diyarbakır'a gönderileceği söyleniyordu. Birçok üst düzeyde kadro orada tutsak edilmişti. Yüzlerce sempatan, taraftar vardı. Bu yanı sıra ele alındığında bir an oraya götürülmeyi bekliyordum. Hem Şahin'in ihaneti daha net anlaşılırdı. Orada istediği gibi hareket edemezdi. Ama öbür yandan düşmanın davaları açmaması, zamana yayması ve herkesi içeride uzun süre tutması bir plan olarak görülüyordu. Bizi Diyarbakır'a nakletmek süreyi uzatmaktı. Bazı aileler tedirgin, bazı tutsaklar bu konuda hoşnutsuzdu.

Mücadeleye başlarken bazıları zindanı bile hesaba katmamıştı. Zindanlar neydi, neye hizmet ediyordu? Geçmişte İstiklal Mahkemeleri'nde Şeyh Saitler ve onlarca Kürt direniş öncüsü yargılanmış, idam edilmişlerdi. Onların etkileri geneldi ve bu olaylar daha ileri bir süreci yaratma zemini haline getirilememişti. Hatta hangi cezaevinde kim, ne kadar kalmıştı, nasıl bir süreç yaşanmıştı? Ayrıntılar pek bilinmezdi. Daha sonraki yargılanmalar da yeni bir süreç için başlangıç yapacak ya da yargılanmaları tersine çevirecek nitelikte değildi. Kürtlüğü temsil etme isim düzeyinde bile ele alınmamış, doğru dürüst sahip çıkılmamıştı.

Martlarda idamlar, yargılanmalar, zindanlar yoğun olarak gündemdedi. Bazı zindanlarda yaşananlar, bazı devrimcilerin yargılanmaları belgelenmiş ve kamuoyuna mal olmuştu. Üzerine kitaplar yazılmıştı. Yine İbrahim Kaypakkayaların yargılanmaları vardı. Diyarbakır bu anlamda önemli süreçlere tanıktır.

Zindan kavramı, devrim ile karşı devrimin bu cephedeki konumu ve zindanın bu savaşta oynadığı rol önemliydi. Henüz bu kadar derin, kapsamlı ele alınmıyor olsa da gelişmeler giderek alanın ka-

rakterini belli yönleriyle ortaya çıkarıyordu. O güne kadar tarihte zindanlar neye yol açmış, devrimlerde ne gibi rol almış, özelliği nedir, bütün bunlar genel bilgilerden öteye geçmiyordu. Yaşadıkça, düşmanın bu yüzünü tanıdıkça anlam yüklemeye düzeyi gelişecekti.

Günler, aylar çok önemliydi. Birileri birkaç yıl zindan yatmışsa, o çok hayretle karşılanırdı. Çok uzun bir süre olarak görülürdü. Nasıl dayandığı merak edilirdi. Şimdi ayları, neredeyse yılları geride bırakıyorduk. Ve yaşayarak çok şey öğreniyorduk. Buna rağmen henüz anlaşılmayan, kavranmayan, sonuca varılmayan, sayısı bilinmeyen olay ve olgular vardı. Zindanda bireyin savaşı yürütme özgünlüğü ne salt yıllarla ne de düşmanın karakteriyle açıklanabilirdi. Çok daha farklı, sayısız özelliği ve özgünlüğü barındıran bir savaş biçimiydi.

Notuma yanıt gelmişti ama gerisi gelmiyordu. Meğer aynı günlerde Mazlum Doğan arkadaşın da firar planı varmış. Onlar ilk Urfa yolu üzerinde yakalandıklarında üzerinde sahte kimlik vardı. Mazlum arkadaş İbrahim Şenol kimliği ile Aysel ve Yıldırım'la aynı arabada yakalanmışlardı. Uzun süre o kimlikle kalmıştı fakat düşman şüphelenmiş. Kimliğinin açığa çıkma ihtimali var ya da düşman öğrenmek, emin olmak için birçok yol deniyormuş. Hatta ajanlaştırılmış tipleri bile devrimcilik adı altında cezaevine gönderiyormuş. Şahin'in ifadeleri var, karşılaşsa tanırdı. Bütün bu olumsuz koşullar bir an önce firarı gündeme getiriyordu. O eylemi etkileyebilir endişesiyle benimki erteleniyor. Kendimi rahatlatmaya çalışıyordum; olsun varsın Mazlum Doğan arkadaş çıksın. Yeter ki o eylem başarılsın!

Fakat sonra haber aldık ki yakalanmış. Çöp bidonunda uzun süre hareketsiz kalması kan dolaşımını etkilemiş ve bu nedenle bidondan zor çıkarılmış. Ayrıca asker var, kaçamamış. Gelip alacak arkadaşlar da zamanında gelmemiş. Bütün şanssızlıklar birbirini bulmuş. Oysa en zor yan atlatılmıştı.

Peki, dışarıyı neden öyle yapmıştı? İçeride bütün bu imkanları bir araya getirmenin, yaratmanın ne kadar zor olduğunu bilmiyorlar mıydı? Eğer az da olsa buna anlam verilseydi, ne pahasına olursa olsun o eylem başarılıydı. Kendilerine göre sayısız gerekçe buldukları kesin. Ama neye yarardı? Mazlum tekrar içerideydi, o güzelim fırsat kaçırıl-

mıştı. Ve üstelik kimliği de açığa çıkmıştı. Zaten o eylemden sonra Mazlum arkadaş savunma yapıp, partiyi sahiplenmişti.

Haydar'ın gayri ciddiliğini düşündükçe ben de fazla bir şey beklemiyordum artık. Bana yalnızca sağlam bir adres vermelerini istemiştim. Seyranbağları'nda bir kahvenin adresini verdiler. Sanki Malatya'yı biliyor, tanıyormuşum gibi, bir kahve adresini vermişlerdi. O da ilginç gelmişti.

Tutuklulardan dolayı olarak çevreyi öğrenmeye çalışıyordum. Daha önce kısa süreli tutuklu olanların adreslerini yanıma almış ezberlemiştim. Belki ilk arayacakları yer oralar olur ama yine de lazım olabilirdi. Çavuşoğlu mahallesi genellikle alevi ve sol grupların yaşadığı bir bölgeydi. Güzel, aslında Malatya'nın her yerini biliyordu. Ona açsam herkesten çok yardımı olurdu. Yalnız korkuyordum, tutucu bir gizlilikti benimkisi de. Sonuçta kendisine belli yönleriyle anlattım. Kimlik gerektiğini söyleyince vereceğini söyledi. O da uygun olmaz diye çok soru sormuyordu.

Hüseyin Yıldırım bu defa işi kitabına uydurarak (!) gelmişti. Özden Mızrak'ın "gizli" dosyasını ele geçirmiş!

"Dev-Yol peşimde, para teklif ediyorlar, dosyayı kendilerine vermemi istiyorlar. Kawa 'önce bize ver' diyor. HK beni tehdit ediyor, 'O dosyayı kimseye vermeyeceksin,' diyor. Ben de açıkça dedim, 'Dosyayı verirsem PKK'ye veririm,' ama kimseyi bulamadım. Ali Haydar'ı bulsam ona veririm," dedi.

"Bana ver" deyince, üzerinde taşımadığını, korktuğunu söyledi. Bu mantıklıydı belki, ama...

"Peki, dosyayı nereden, nasıl aldınız?" diye sordum.

"Şey, tanıdık, iyi bir savcı var, bazı devrimci astsubaylar var. Orasını gerekirse sonra söylerim. Çok önemli bir dosya, 'gizli'. PKK ondan şüpheleniyordu, kimse kabul etmiyordu. Hasan Aydın da öyle. Özden Mızrak daha önce de bilmem nerede emniyette çalışmış. Dosya önemli," deyip duruyordu.

Ben bu defa artık resmi bildirdim. Gözlemlerimi, onun ruh halini, son dosya davasını vb yazdım. Şüphelendiğimi, ona dikkat edilmesini istedim. Notu bölgeye değil, üste yazmıştım. Ama böl-

geyi de daha önce uyarmıştım. Haydar'a sözlü de söylemişim. Elazığ'dakiler biliyordu, arkadaşlar belki ciddiye almıyorlardı ama düşüncelerimi en azından biliyorlardı.

Fırar çalışmalarımı yoğunlaştırmıştım. Kapıyı içten açmak kolaydı. Gerçi havalandırmada yatanlar vardı, bu durum işimi bozabilirdi. Özellikle bohçacı kadınlar (Çingene) çocuklarıyla birlikte havalandırmada yatarlardı. Çok dar bir alan, kapıyla yatakların arası bir adımlıktı. Kaldığım yerde uykular düzensizdi. Gece yarısına kadar sohbet edenler, ah of çekip uyuyamayanlar, sıcak nedeniyle sürekli hortundan akan suyla ayaklarını, ellerini yıkayanlar... Sabit, boş bir saat yok. Geceleri hangi saatin uygun olabileceğini öğrenmek için bazen sabahlara kadar uyumuyordum, bu işin bir yanıydı. Öte yandan dış kapı hemen nizamiyeye bakıyor. Aralarında beş, on metre yoktu. Benim taraf gardiyan odası, hemen onun yanında ise camekanlı salon vardı. Gardiyanlar her iki yerde de toplu, kalabalık bir şekilde kalıyorlardı. Sıcak olduğu için her yer açık bırakılırdı.

Dış nizamiye kapısı demir parmaklıklı ve iki kanattan oluşuyordu. Geceleri tek kanat kalıyordu. Bazen o da örtülüyordu ama kilitlenmiyor ya da sürgüsüzdü. Kulübe caddenin öbür yanında. Asker yolun aşağısına, yukarısına, yana volta atıyor yani hareketli. Bazen kulübenin önünde duruyorlar. Cadde ise oldukça işlek. Cezaevinin hemen karşısında Tekel fabrikası var. İşçiler dağıldığında o cadde cıvı cıvı oluyor. Askerin gözü kadınlarda, kızlarda genellikle. Gece vardiyaları da vardı. Sabah, öğlen, akşam bütün saatlerini izliyordum.

Kapının delikleri işime epcy yarıyordu. Orayı en çok gözetleyen Ayşe kadındı. Adanalı Ayşe. Kendisi gazinoda çalışmış bir 'hayat kadın'ı. Cezaevindeki yedinci yılı. Hâlâ genç ve güzel. Onun için gardiyanlar rahat bırakmıyorlardı Ayşe'yi, o da öyle. Bir gardiyanla ilişkisi vardı. Bunu tüm personel ve tutuklular da biliyordu. Ayşe de gece gündüz o deliklerden bakardı. Bazı aşırılıklarını düzelttirmiştik ama Ayşe'yi o kapıdan alıkoyamamıştık. Eskiye oranla daha az bakardı. Son dönemde benim bakmam dikkatlerini çekiyor, anlam veremiyorlardı. Avukatımın, ailemin vb geleceğini söylüyordum. Bir de Diyarbakır cezaevine gidebileceğim yayılmış, onu

bahane ediyordum. “Araba sesleri gelince merak ediyorum. Aniden götürmesinler diye bakıyorum” diyordum. İnanıyorlardı tabii.

Gardiyanlar da iki vardiya halinde çalışıyorlardı. Giriş çıkışlarını, bayan gardiyanların ilişkilerini anlamaya çalışıyordum. Kadın gardiyanlar sıkça dışarıya çıkabiliyorlardı. Kadınlar bölümünün alışverişlerini onlar yapıyordu. Bazen günde yirmi kez çarşıya, bak-kala giderlerdi. O konuda fedakarlardı! Tabii işlerine de geliyordu.

Zöhre’nin annesi hastaydı. Evi hemen cezaevinin alt kısmındaki mahalledeydi. Her zaman gider gelirdi. Yemeği cezaevinde yapar götürürdü. Her zaman onun elinde mutlaka bir şeyler olurdu. En rahatı oydu. Onun giriş çıkışı kanıksanmıştı. Bazen gece yarısı da giderdi. Yaşamı adeta cezaeviydi. Haftada bir değiştiriyorlardı çalışanları. Biri gündüzcü, diğeri gececi. Bu benim işime müthiş yarıyordu.

Zöhre gardiyan kıyafetini pek giyinmezdi. Arada resmi günlerde ceketini giyerdi. Genelde etek, altta pijama, başında siyah puşisi olurdu. Normal bir halk giysisi. Bu da güzeldi.

Yine içimizde yatması da avantaj sağlıyordu. Gardiyan odası olduğu halde o televizyon izlerken olduğu yerde yatardı. Yılların alışkanlığı, tehlike görmemişti. Giysilerini odada bırakırdı ya da çıkarır ipe asardı. Sıcak olduğu için pijama, gecelik vb şeyler giyerdi.

Dışarıya söylemiştim, fırsatını bulduğum an çıkacağımı. Çünkü Hüseyin Yıldırım ağustosta götürüleceğimizi söylemişti. Bir hafta vardı bunu söylediğinde. Bütün hazırlıkları bu bir haftaya sağdırmıştım. “Son birkaç gün üst üste beni dışarıda, uygun yerde bekleyin. Bir araba olsun yeter,” diye yazmıştım notumda. Gece geç saatleri tercih ettiğimi, daha uygun olacağını da söylemiştim.

Tekelin dağılma saatleri kaçış için en uygun saatlerdi. Ona denk getirmek istiyordum. Ama mutlaka birileri uyanık oluyordu. Güzel’e de olanı biteni anlattım, o da “Acele etme, daha iyi düşünelim. Dışarıda da yer ayarlarız. Yardım ederim, çıkarsın,” dedi. Ancak bekleyemedim ayın yirmisinde sevk edileceğimi anlattım Güzel’e. Lanet adam öyle söylemese ben tabii ki daha sabırlı olurdum. İki ayağımı bir pabuca sokmuştum.

Zöhre o günlerde gardiyanlarla tartışmıştı, başgardiyanla arası iyi değildi. Bu tür aktüel haberleri hep anlatırdı. Dışarıda ne oluyor, ne

bitiyor anında öğreniyorduk. Tutukluların dışarıya olan ilgisi, merakı, Zöhre'yi de Hatice'yi de konuşturdukça konuşturuyordu.

Yanımdaki 'Teslimiyet İhanete Direniş Zafere Götürür', 'İdeoloji ve Politika', 'Maraş Katliamı Üzerine', 'Ana Serxwebûn' vb yayınları, broşürleri Fuatlara gönderdim. Yazılı bir şey bırakmadım yanımda. Güzel'den de kimliği aldım. Birbirimize pek benzemiyorduk ama gece karanlıkta fazla dikkat çekmezdi. Anormal bir durum yoksa kadınların kimlik kontrolü bile yapılmıyordu.

Güzel'e hangi gün gideceğimi söylemedim. O gece fark etmişti. Fakat saat bir hayli uzamıştı. Bohçacıları uyutana kadar resmen savaş verdim. Uyumalarını sağlamak için bin bir kurnazlık yaptım. Gardiyanın ipteki elbiselerini aldım. Onun boş olan odasında giyindim. Zöhre yapılı, iri yarı bir kadın olduğundan her şeyi bol geliyordu. Boy farkımız da vardı. Topuklu bir sandalet de giymiştim. Alta pijamalar, pantolon, gömlek giyip bir de çarşafı belime sarınca ancak eteğin belini tuttu. Yüzüm gölgeli olsun diye Zöhre'nin zaman zaman yaptığı gibi altta bir tülbenti katlayıp alınma sardım. Yazmam oyalydı. Normal kafana doluyorsun ve diğer ucunu boynundan çeviriyorsun. Fakat önemli olan onun yürüyüş biçimiydi. Bir de ses tonu tabii. Ama Zöhre gardiyanlarla da küsmüştü. Onu bahane ederek cevap vermeyebilirdim.

Anahtarları tıpkı onun gibi elimde sallayacağım. Elimde tepsiler, içinde dilimlenmiş karpuz, sebze vb şeyler vardı. Hepsi Zöhre'ye uyuyordu. Tam gardiyan odasından çıkarken, kapıyı açacağım sırada, Ayşe nine ranzanın merdiveninden oflaya puflaya, dört ayak aşağıya indi. Tuvalete gidecek, hemen geri odaya döndüm. Işıklar sönük, karanlıktaydım. Kalbim güm güm atıyordu. Ya biri tesadüfen odaya girse. Bohçacılar dışarıda uyuyordu ve her an uyanabilirlerdi.

Ayşe nine bismillahlı, bol dualı bir tuvalet töreni yapıp ve geri döndü. O yatağına uzanır uzanmaz ben çıktım. Saat ilerliyordu. Biraz daha beklersem olmazdı. Kapının kilidini açtım. Kilidi içeride bıraktım, anahtar tomanı ise elimde. Kapıyı örttüm ama kancayı takmadım. Oysa hesapta ya Güzel'e çıkarken haber verecektim, o kapıyı hiçbir şey olmamış gibi içten kilitleyecekti ya da dışarıdan kancayı, sürgüyü iyice tutturmam gerekiyordu. Yoksa kapının en ufak bir esintide açılma ih-

timali vardı, kapı dili yoktu. Bu kadar önemli bir tedbiri almadan çıkıyordum. Çünkü o anda kapıdaki asker caddenin üst tarafından bisikletle gelen gardiyanla konuşuyordu. Kapıda karşılaşmak istemedim.

Elimde yiyecek dolu tepsi. Bir elle onu tutmuşum, öteki elimde anahtarlar var. Zöhre kadın gibi sallanıyorum. Hızla dış kapıyı geçmeye çalışıyorum. Daha kapıdayken, arkadan “Zöhre ana, Zöhre ana!” diyen bir ses geldi. Başgardiyanın sesi. Ben anahtarla elimi sallayarak “Eh...” dercesine bir hareket yaptım. Bir sesler çıkardım ama onlara ulaştı mı, yuttu mu bilmiyorum. Onun içeriden çağırması, askerlerin de dikkatini dağıttı tabii. Benim Zöhre olduğumdan o da emindi. Yanındaki gardiyan, “Zöhre ana hepimize küsmüş,” diye laf attı. Bu daha da iyi olmuştu. Kalbim hızlı atıyordu. Ayağımdaki sandaletler topukluydu. Uzun süre topuklu şeyler giymediğimden ve heyecandan yürümekte zorlanıyordum ama Zöhre gibi yürümeye dikkat ediyordum. Duvardaki nöbetçi voltasını kesmeden, bir ara hafif durur gibi oluyor, göz ucuyla ona bakıp devam ettim.

Cezaevleri duvarları ne bitmezmiş böyle.

Hemen Tekel fabrikasının orada ters istikamette, hızla, koşar adım yürüdüm. Karşıma çıkmaz sokak çıkınca tekrar döndüm aynı yere. Aşağıya doğru aynı hızla devam ettim. Ara sokaklar tenhaydı. Caddeye yöneldim, araba bulursam Haydar’ın verdiği adrese gidecektim. Sabaha kadar iki buçuk saat vardı. Fakat devriye polislere gözüm ilişince hemen yolumu değiştirdim. Tahminen on beş, yirmi dakikadır dışarıdaydım. İleride ışıkları yanan birkaç ev vardı. Çavuşoğlu mahallesini öğrenmeliydim. Geldiğim mahalle olabilir mi diye tereddütteydim. Gecenin bu saatinde evlere sormak sağlıklı olur mu diye kararsızlık yaşıyordum. Bilmeden yürümek de riskliydi. Çekine çekine bir evin zilini çaldım, kapıları açtı henüz. Pijamalı, biraz yaşlı bir adam geldi. “İyi geceler,” dedim sesimi yaşlı birinin ses tonuna benzetmeye çalışarak. Çünkü kıyafetlerim öyleydi. Adam şaşkın şaşkın “Buyurun,” dedi, ardından aynı yaşlarda bir kadın geldi.

“Çavuşoğlu mahallesine gideceğim, gece karanlık pek seçemedim. Hastaneden geliyorum, refakatçiyim. Hastam erkek, yanında kalamadım. Çavuşoğlu’nda hemşire olan akrabamıza gideceğim,

bana tarif etti çıkaramadım evini,” dedim. “Adı nedir?” dediler, ben de hiç duraksamadan “Sekine,” dedim. Malatyalılar Sakine’ye “Sekine,” derler. Başka isim vermek istemedim her nedense.

Ben daha kapıda konuşurken, uzaktan yoğun siren sesleri geldi, anons seslerine de benziyordu. Ben ailenin gösterdiği yöne doğru yöneldim teşekkür ettikten sonra. Adam, “Bacım, bu gece yalnız başına nereye gideceksin? Olmaz, gel içeriye. Fukara nereye gidiyor,” diye arkamdan konuşuyordu. Ben sokağa sapınca koşmaya başladım. Herhalde fark etmişlerdi. Evet yanılmamıştım. Alandan çok fazla uzaklaşmamışım demek. Ta mahallenin alt köşesine kadar koştum. Alt taraf ana caddeydi. O tür yerlerden geçmeyi uygun görmüyordum. Bir evin bahçesinde, karanlık kuytu bir yerde oturdum. Hem durumu anlamak istiyordum hem de üstümü değiştirdim. Daha doğrusu Zöhre ananın kıyafetlerini çıkardım, üzerimdeki fazla elbiseleri de. Çarşafa bohça şeklinde yerleştirdim.

İlk heyecan geçmişti. Müthiş bir güven, sevinç içindeydim. Tamam, zor olan tarafı atlattım. Gerisi sağlam bir yere ulaşmaktı. Haydar’ın doğru dürüst kroki vermemesine, sadece bir adresle yetinmesine kızdım. Hem ben, “Birkaç gün üst üste beni bekleyin, mutlaka kaçacağım,” demiştim. Bunu da yapmamışlardı. Neyse, nasıl olsa görüşecektik, bütün bunların hesabını soracağım diye öfkelenmiştim.

Bahçesinde üstümü düzelttiğim ev ne kadar uygun bilemiyordum. İçeriden öksürük sesleri de geliyordu. Belli ki evin yaşlısı da vardı. Acaba kapıyı vurup yardım mı istesem? Çevrede birkaç evin daha ışığı yanıyordu. “Çavuşoğlu iyidir,” denilmişti. Firar ettiğimi açık söylersem yardım ederler mi? Kadın olduğum için etkilenebilirlerdi. Belki de tesadüfen devrimci, yurtsever bir aile çıkardı. Çocukları devrimci olabilirdi. Bunları düşünüyordum ama bir türlü karar veremiyordum. Araba sesleri, ışıklar çok fazlaydı. Yerimden kalkıp biraz çevreyi kontrol ettim. Hemen ileride bir polis dolmuşu ağır ağır sokak aralarına saptı. Durum normal değildi. Tekrar yerime geldim. Ama araba sesleri, ışıklar giderek yakınlaşıyordu. Mahalle aranıyormuş meğer. Bir ara asker, polis sesleri çok yakınlaştı. Bereket, kaldığım yer sapa, uç bir yerdeydi. Gecenin o saatinde nasıl fark

ettiler acaba? Gardiyanlar mı şüphelendi? Zöhre çağrılmış olabilir. Kapıyı açık görünce fark etmişlerdir.

Sonra ortalık sakinleşti ama polis dolmuşları dolaşıyordu. Şafağın sökmesini bekledim ben de. Bir kez daha yerimden kalkıp caddeyi geçmeye yeltendim. Alt taraf kavak ağaçları, karanlık bir orman gibi. Oraya mı gitsem? Arazi en iyi korunaktır. Kaldığım yerde bıraktığım bohça, tepsi vb alıp öyle gideyim dedim. Ama yerime döndükten sonra vazgeçtim. Zaten şafak sökmüştü ve yol tenhaydı. Bir genç geçti. Yerimden doğrulup ona seslenerek “Araba nasıl bulurum?” diye sormak istedim, ondan da vazgeçtim. Bohça elimde, onun gittiği yöne doğru yürümeye başladım. Çabuk gözden kayboldu, bir eve girmiş olabilir. Soldan sokağa saptım, uzun bir sokak ve girişte askerler vardı. Beni görür görmez biri bana doğru yöneldi. Kendi aralarında, “Odur, tanıyorum, odur,” diye tartışmaya başladılar. Ben hemen geriye dönüp kaçmaktansa, taksinin yanında birini bekliyormuş gibi durdum. “Belki şüpheleri geçer,” diye düşündüm. Ama onlar bana doğru koşmaya başlayınca ben de kaçmaya başladım. Terliklerim topukluydu, fazla uzaklaşmadım. Zaten asker ateş etmek için mekanizmayı çekmişti bile. Diğeri de beni yakaladı.

“Nedir, ne istiyorsunuz?” dedim öfkeyle.

“Sen Sakine değil misin? Tabii, ben seni tanıyorum. Cezaevinden kaç kez hastaneye götürdüm,” dedi beni tanımış olan asker. Başımda yazma vardı ve çemberlemiştim. Ama kıyafetlerime dikkat etmemiştim, her zaman giydiğim kıyafetlerdi.

Ben hemen, “Alın kimliğim,” dedim kendimden emin bir şekilde. Bir asker kimliği kontrol etti. “Bu, cezaevindeki Güzel’dir, tamam budur,” dedi. Asker o an ıslık çaldı, silahını patlatarak çevreye haber verdi. Ben de gürültü çıkartmaya çalışıyordum. Evlerden birileri çıksın, görsün istiyordum. Kalabalık olursa belki ellerinden kurtulma fırsatım olurdu. Devrimciler varsa kurtarmaya çalışırlardı. Ama kimse yoktu. bir, ikisi balkona çıktı fakat sokağa çıkanlar da ürkekler. Askere;

“Ateş etme. Siz beni, ben sizi görmemiş olayım. Bakın ben yaklaşık iki yıldır cezaevindeyim, adamlar suçsuz yere koymuşlar. Siz askersiniz, halk çocuğusunuz. Görmemiş olun. İstiyorsanız para da var.

Babam Almanya'da, bu iyiliğinizi unutmam," dedim. Karşılı olan asker biraz yumuşadı. "Benim elimde değil, yalnız ben olsam," dedi alçak sesle. Diğeri belli ki faşistti. "Sen bizi oyalyyorsun," diyerek ateş etti. Hemen, iki dakikada polis dolmuşları geldi. Daha mahalleden çıkmamışlardı. Evlerden bakanlar şaşkıandı. Polisler nara atıyordu. Hemen telsizle bildirdiler. Askerler polislerle tartışıyorlardı. Askerler, "Savcılığın talimatı var, biz bayanı direkt savcılığa götüreceğiz," diyorlardı, polisler ise sıkıyönetime götürmek için direiyorlardı.

Bazı polisler daha arabada küfüre başladılar. "Eşekoğlu eşeğin kızına bak. Sanki kaçan benim, umurunda değil. Kız biz geceden beri, bu benzin sıkıntısına rağmen dağ bayır seni arıyoruz. Üstümüze, başımıza bak." Ben konuşmuyordum, yakalanmayı sindirememiştim. Hele cezaevinin önünden geçerken, "Müjde yakaladık, müjde yakaladık!" demelerine kahroluyordum. Dış kapıda bana ait yataklar ve eşyalarım vardı. Demek ki, benim kaçıp kurtulduğumdan emin olmuşlardı. Allah kahretsin!

Savcılığa gittik. Kapıda hemen gazeteciler vardı. Polis onları içeriye almadı. İt sürüsü gibi bir anda o kadar polis nasıl birikti anlayamadım. Hepsi de beni yakalama operasyonuna çıkmışlardı. Bir de merak ediyorlardı. Aralarında Elazığ'dan gelen ekip de vardı. Gece fotoğrafım hemen dağıtılmış, yol kontrolleri yapılmış, ekipler gelmiş. Çok hızlı çalıştıkları belli oluyordu.

Polisin biri kafamdaki yazmanın bir ucunu tutarak, "Bunu da takmış ki tanımayalım," diyerek çıkarmak istedi. Elimle sert bir şekilde elini ittim. "Terbiyeli olun." Bunun üzerine polis üzerime yürümeye çalışınca orda bulunan savcı aniden, "Polis bey, burası benim makamım. Lütfen dışarıya. Emniyet müdürü nerede? Ekipler dışarıya, kendi yerlerine gitsinler. Bayan bizim denetimimizde. İfadesi alınacak," dedi. Emniyet müdürü, "Ama sayın savcı, bize emir var. Elazığ sıkıyönetimi istedi, buraya onun için geldik," dedi. Savcı daha sert bir ses tonuyla, "Sizinle tartışmıyorum. Pazarlık yapmayın lütfen. Ben görevimi biliyorum." Onlar çıktı. Savcı katibi çağırarak, "Ama önce bir çay getir, Sakine hanıma da," dedi. Masaya geçip beni süzmeye başladı, "Bravo, bir kadın olarak kaçtın. Pek de gururlusunuz. Ben saygı duy-

dum açık belirteyim.” Çaylar geldi o arada, ben içmeyeceğimi söyleyince, alındı. “Midem rahatsız, bu nedenle içmiyorum,” dediysem de, “Bir çay ikramını bile geri çeviriyorsunuz,” diyerek alınganlığını belirtti. Ufak, tıknaz, tonton bir görünüşü vardı. Bakıp bakıp kafa sallıyordu, gülümsüyordu. Rol yapmıyordu.

“Nasıl kaçtınız?” diye sorunca, ben olayı olduğu gibi anlattım. Anahtarlar cebimdeydi, onları da çıkarıp verdim. Çünkü gardiyanlar, askerler hepsi nezaretteydi. Kendisi soruyordu. Zöhre, Hatice, başgardiyan Şexo, diğer nöbetçi gardiyanlar, asker ve Çavuşoğlu’nda kapısını çalıp Çavuşoğlu mahallesini sorduğum adam, yine hastanede Sekine, Zekiye vb isimli kim varsa hepsini toplamışlardı.

Savcı önce inanmadı.

“Gardiyanlar yardım etmese sen kaçamazdın. Mutlaka para verdin, ailen de Almanya’daymış,” dedi.

Ben ısrarla hiç kimsenin yardım etmediğini, öyle olsaydı kaçıp başaracağımı söyledim. Hatice ve Zöhre’yi getirdiler. Çok perişanlardı. İki büklüm olmuşlar, ağlamışlardı. Onların yanında da haberleri olmadığını söyledim. Zöhre’nin kıyafetleri için de dikkatli ifade verdim. Kadın içimizde yatıyordu, bu başlı başına kendileri için suçtu.

“Elbiseleri yedekliydi, odasından çaldım. Kimliği de Güzel’den çaldım,” dedim.

Zöhre daha orada, “Allah razı olsun,” der gibi bakıyordu. Onlar benim o şekilde konuşacağımı tahmin etmemişler, korkuyorlarmış yanlış bir şey söylerim diye. İfadem hepsini de kurtarmıştı. Gerçi dava açıldı, birkaç mahkemeye çıktık. Para cezası vb biçimde sonuçlandı. Ama mahkeme başkanı Şexo başgardiyana;

“Şexo, hele iyi bak, Sakine nasıl Zöhre olur? Sen nasıl çıkarmadın, kapıda fark edemedin? Bu, mümkün mü? Doğru söyle, yoksa para mı aldın?” diyordu. Şexo da;

“Hakim bey, vallahi aynen Zöhre anaya benziyordu, tpkı onun gibi olmuştu. Biz kavgalıydık, seslendim, ‘Eeh,’ deyip geçti. Ben de bana küsmüş diye takıldım,” deyince hakim de dahil herkes gülmüştü.

Bunlar işin ayrıntı yanı. Diğer tarafta yakalandığım için benim yaşadıklarımı kimse pek bilmiyordu. Fuat Çavgunlar, kaçtığımı duyar

duymaz hâlâylar çekmişler, ben cezaevine gelene kadar yakalandığıma inanmamışlar. Elazığ'daki arkadaşlar gazeteyi almışlar sadece, "Sakine Cansız firar etti!" başlığını okumuşlar ve herkes hâlây çekmeye başlamış. Bir arkadaş gazeteyi okuyunca hepsinin sevinci kırılmış. Çünkü hemen sonraki cümlede "Yakalandı," diye yazıyormuş. Babamlar ziyaretime gelmişlerdi ama onlara bir şey hissettirmemişim. Sadece, "Merak etmeyin, çok kalmam ben de çıkarım," demişim. Babam uçakla İstanbul havaalanından uçarken gazete okumuş ve haberin ilk bölümünü görmüş. Sevinçten çocuklar gibi bağırılmış. Mümkün olsa uçağı durdurup inecek. Sonra arkasını okumuş ve bu defa başlamış ağlamaya. Ne kötü keşke hiç okumasaydı.

Ama ben yaklaşık üç ay kendime gelemedim. Etkisinden kurtulamadım. Ben zoru başarmıştım, hata nerede diyor ve tek tek dikatsizlikleri bularak her birinde adeta eriyordum. Hele bir de dışarıdan, cezaevlerinden gelen mektuplarda söylenenler de eklince iyice etkileniyordum. Çavuşoğlu mahallesi neredeyse cezaevine taşındı. Hemen her gün ziyaretime geliyorlardı. Her gelen "Bacı neden bize gelmedin? Kızım neden bize gelmedin? Bağırıldın, haber verseydin seni ne pahasına olursa olsun kurtarırdık," diyorlardı. Bazı TİKKO'cu, HK'li gençler geliyordu, onlar da, "Biz çatışır yine seni ele vermezdik," diyorlardı. Bohçacılar, "Allah belanı vermeye, çadırlar hemen yolun altındaki kavak ağaçlarının oradaydı, senin yakalandığın yere yüz metre uzaklıkta. Sen gelseydin, bizim gibi giydirir saklardık. Kırk yıl da olsa onlara vermezdik," diyorlardı.

O kadar şey söyleniyordu ki, hepsi de acı veriyordu. Seyran bağları mahallesi ile Çavuşoğlu mahallesindekiler bir kahvede kavga etmişler. Seyranbağlarındakilerin, "Siz bir de alevi, solcu geçiniyorsunuz, bir kızı bile kurtaramadınız. Seyranbağları'na gelseydi, ordu da gelseydi vermezdik," demeleri üzerine tartışma başlamış. Hay allah! Herkes birden benim kurtarıcım olmuştu!

Haydarlar not göndermişti. "Biz uğraştık seni sıkıyönetime vermesinler diye, ama götürebilirler de. Biz o gece erken saatlerde o civarlarda dolandık. Ondan önceki gece de arkadaş göndermiştik. Sen acele etmemeliydin. Herhalde tepkiyle hareket ettin. Canımı sıkma. Ar-

kadaşlar diğer yolu denerler,” vb şeyler yazmıştı. Ben eleştirilerimle birlikte olayı yazıp gönderdim ve aceleciliği Hüseyin Yıldırım’ın “Diyarbakır’a ağustosta gideceksiniz,” demesine bağladım. Gerçeği de oydu. Fakat yeni yolları deneyeceğimi de söyledim. Savcının, “Peki bir daha deneyecek misin?” sorusuna, “Ben devrimciyim, hiçbir insan, devrimci, zindanda kalmak istemez. Devlet bizi zorla koydu, biz de her fırsatta çıkmak için denemeler yapacağız. Fırsat olursa tekrar kaçacağım,” demiştim. Hem iyi oldu hem de tedbirlerini yoğunlaştırdıkları için kötü oldu. Öyle ki artık Hatice ve Zöhre kadın rüyalarında bile benim kaçtığımı görüyorlarmış. Her gece birçok kez gelip beni kontrol ediyorlardı. Hatice böyle bir rüyanın ardından çığlık atıp “Sakine yok,” dediğinde herkes gülmüştü. Bir gün de yüzükoyun yattığım için fark edilmemiştim, o zaman da çok kötü çığlık atmıştı. Birkaç ay bu psikolojiden kurtulamadılar ve ben tam bir sıkı denetimdeydim. Yine de kaçış yollarını aramaya devam ettim. Hastaneden vazgeçmemiştim ama onun için yardım gerekiyordu. İlişkilerimiz son dönemde Haydarlarla tamamen kopmuştu. Çünkü cunta gelmişti. 12 eylül türkiye’de yeni bir dönem başlıyor... 12 Eylül sabahı radyo ve televizyondan gelen ırkçı, faşist marşlar.

12 eylül; türkiye’de yeni bir dönem başlıyor...

12 Eylül sabahı radyo ve televizyondan gelen ırkçı, faşist marşlar ve askeri tanklar ile rap rap postal sesleriyle, generallerin nutuklarıyla uyandık. Hatice, “Duydunuz mu, askerler ihtilal yapmış,” dedi. Rengi sararmıştı. Asker gelmiş... İhtilal!.. Cunta!.. Yunan cuntası, Türk cuntası, Arjantin cuntası ve daha çok cunta geliyordu akla.

Kenan Evren, vatanın birliği ve bütünlüğü, devletin bekaası için yönetime el koyduklarını söylüyordu. “Doğuda bölücü eşkiya, batıda her gün sokak çatışmasına yol açan, işçilerimizi, gençlerimizi bölen, mahalleleri, sokakları bölen, adlar takan bir avuç terörist bu güzel vatani kan gölüne dönüştürmek istiyor. Vatandaşlarımız bilmeli ki, bu eşkiyalar hainane emellerine ulaşamayacaklar. Ordumuz,

silahlı kuvvetlerimiz hakimdir ve vatandaşımızın hizmetindedir...” Her yarım saatte bir nutuklar tekrarlanıyordu.

Siyasi partilerin faaliyetleri durdurulmuştu. Parlamento işlemiyor, yasalar rafa kaldırılmıştı. Her gün, her saat yeni bildiriler okunuyor, genelgeler yayınlanıyor, buna harfiyen uyulması emrediliyordu. “Herkes silahlarını bağlı bulunduğu en yakın karakola teslim edecek. Üç gün içinde teslim etmeyenler hakkında yasal işlemler yapılacak.” Ne kadar komik! Yasal işlem! Hangi yasa, hangi yasal işlemden söz ediyorlardı?

Televizyonlar kuyruklardaki yüzlerce insanı veriyordu. Silahlarını teslim edenler, teslim olanlar vardı. Zaten sık sık, “Teslim ol!” çağrıları yapılıyordu. Siyasi parti başkanları tutuklanmıştı. Demirel, Türkeş, Ecevitlerin tek tek makamlarından, Çankaya’dan alınışları gösteriliyordu. Hepsi solgun. Tüm davranış ve yaklaşımlar askeri prosedüre göreydi! Olgun, mütevazı, ne sağcı, ne solcu bir cunta görüntüsü her fırsatla yansıtılmaya çalışılıyordu. Belli ki iyi planlanmış.

İşte, cuntanın bu karakteri etkiliyordu, yanıltıcıydı. Tepkileri, gelişebilecek devrimci, demokratik muhalefeti bu şekilde kuşatmaya alıyordu. Deneyimliydi cunta. Ama en çok da devrimci muhalefetin zaaflarından güç alıyorlardı. Zehir gibi. Her taktiği zehir şırıngalıyordu topluma. Tepkisizliği, teslimiyeti, boyun eğmişliği her fırsatta, her alana yaymaya çalışıyorlardı... Hayret! Bu kadarı da olmazdı! Hani sokaklar binlerle doluydu, hani işçi direnişleri, öğrenci gösterileri, köylü ayaklanmaları? Hani Fatsalar? Sayısız devrimci grup vardı. Hayır, hayır, kesin hazırlık yapıyorlar. Böyle sessiz karşılayamazlardı.

Partimizin de kesin hazırlıkları vardı. Gerçi kadrolar Lübnan’a kaydırılmıştı, ‘gerilla eğitimi görüp dönecekler’ deniliyordu. Ama ülkede de mutlaka hazırlık vardır. Hilvan, Siverek, Batman, Mardin’in birçok alanında zaten halk direnişleri vardı. Her geçen gün karşı devrimci propaganda hız kazanıyordu. Tutuklamalar yoğundu ve her yakalanan televizyonda, gazetelerde boy boy gösteriliyordu. TV’de konuşturulanlar vardı. Her aracı kullanıyorlardı. Bütün bir Türkiye, bütün vatandaşlar, bütün devlet cuntaya secde durmuş gibi gösteriliyordu.

ABD emirli cunta olduğu her halinden belliydi. Birçok emperyalist devlet destekliyordu. Uluslararası alanda da ‘ılımlı cunta,’

‘kurtarıcı asker’ imajı yaratılmak için büyük bir çaba harcanıyordu. Tabii tepkiler de vardı.

Cuntanın cezaevlerine yansıyan yarıları çok daha başka! Bütün askeri cezaevlerine, sivil cezaevlerine yeni genelgeler yollanmış. ‘Her tutsak bir askerdir!’ Her yer Türk bayraklarıyla donatıldı. Cezaevleri birer çiftlik olmuş cuntaya göre! ‘Askeri disiplin kurallarına harfiyen uyulacak.’

Kaldığım cezaevi sivil cezaeviydi güya. Tabii siyasi tutsaklar da vardı. Gardiyanlar hemen birer asker gibi oluvermişlerdi. Etkilenmişlerdi. Belki henüz yaşama yansıyan şeyler yoktu ama asker korkusu yayılmıştı bile.

Elazığ Cezaevi’yle yazışmalarımız sürüyordu bu arada. En çok askeri cezaevlerine dayatmalar vardı. Hemen arama biçimleri, havalandırmaya çıkarma ve diğer sosyal faaliyetliliğe yönelik sert askeri disiplin uygulamalarının ucu gösterilmiş. ‘Her tutuklu bir askerdir,’ ‘her vatandaş bir askerdir.’ Yani toplumun tümü asker olacaktı! Şovenizm, ırkçılık şaha kaldırılıyordu. Korkuyu toplumda yayma, derinleştirme ve böyle sindirilmiş bir ortamda şiddeti rahat uygulamaya geçirme girişimi aslında cuntanın ilk uygulamalarını, planlarını, hedeflerini yavaş yavaş ortaya çıkarıyordu. ‘Hem sağa karşı, hem sola karşı’ söylemi, belli oranda tutmuştu.

Maraş katliamı, ardından sıkıyönetim ve şimdi cunta. Bize yönelik planları cuntanın esas hareket tarzını, hedefinin özünü ortaya koyuyordu. Elazığ yakalanmaları bir başlangıçtı. Ama ihanete rağmen, darbe vurmasına rağmen istediği sonucu alamamıştı. Hatta çok uyarıcı bir rol de oynamamıştı. Bu sayede Önderlik ülke dışına çıkma kararı almış ve bunu gerçekleştirmişti. Daha sonra da tüm kadrolara geri çekilme talimatı verilmiş, ama tam uygulanamadı için sadece bir bölümü yurtdışına çıkabilmişti. Kalanlar mücadelesi sürdürmüş, bir kısmı da yakalanarak cezaevlerine doldurulmuştu.

Cunta bütün karşı devrimci amaçlarını harekete geçirmişti. Kürdistan’da şiddet, zor uygulamaları sınırsız şekilde artıyordu. Türkiye’de ise devrimci demokratik muhalefet erkenden ezilmiş, etkisizleştirilmişti. Sayısız devrimci tutuklanmıştı. Bir kısım da ka-

pağı Avrupa'ya atmıştı. Lübnan sahasına çıkanlar ise hiç de mücadeleyi tekrar başlatma amacıyla, çabasında değildi.

Belirsizlik dolu bir beklenti içindeyim. Dışarıyla bağımız erken kopmuştu. Haydar çok kısa bir not bırakmış, notta alandan çekileceğini, bir süre ilişkisiz kalabileceğimizi belirtmişti. Başka bir şey de söylememişti.

Fuatlara da günlük bazı dayatmaların ucu gösterilmişti. Asker aramaları sıklaştırmıştı. Her hafta girip keyfi arama yapıyorlardı artık. Kitaplardan bir kısmı bile alınmıştı. Ellerinde listeleri vardı ve bu listede olmayan kitapları hemen alıyorlardı. Yalnız henüz somut bir dayatma yoktu.

Elazığ'da 'Bayrağa saygı' denilerek arkadaşlar toplu dayaktan geçirilmiş. Bayrağa saygı gösterenler, göstermeyenler diye ayırmışlar. Direnmeyenler, irade göstermeyenler, daha baştan buna uymuş. Henüz çok ciddi olmasa da bu çözülüş etkilemiş, bir panik havası yaratmış. Dışarısı ise mektuplarda, "Uygulamalar bize doğru geliyor," diyerek bize farklı şeyler dayatıyordu. Ancak git gide mektuplar da kesildi.

Antep'ten getirilen Halkın Birliği'nden Ayşe Dışkaya yeni bazı şeyler anlatmıştı. Kendileri Antep'ten gelip Dersim kırsalına geçmek isterken Malatya girişinde şüpheli bulunup gözaltına alınmışlardı. Daha önceki bir yakalanmasında sorgu sürecinde Gönül Atay'la birlikte kalmıştı. Antep sorgusunda Gönül'ün tavrı kendisini etkilemişti. Yaka silkiyordu. "O kız PKK'li olamaz," diyordu "Ama polis kendisine özel muamele yapıyordu. İşkence yaparken de 'Direnirseniz Ayten gibi direnin,' diyorlardı. Demek ki Ayten yeniden gözaltına alınmış hem de Antep'te. "Direniyor, bırakıyorlar," diyordu. Düşmanın dışarıdaki genel uygulamalarını da anlattı. Kısa süre kalmıştı ama benim için bir değişiklik oldu Ayşe'nin gelişi. Hem böylece bazı gelişmeleri öğrenmiştim. O ve birlikte yakalandığı erkek arkadaşını götürdüler bir süre sonra. Elazığ merkez haline getirilmiş, Kolordu Komutanlığı bünyesindeki illeri oraya bağlamışlardı.

Gönül demek ki Antep'te kalmıştı. Ayşe abartabilir mi? Ama Seher için aynı şeyleri söylememişti. "Gönül tam bir düşküdü. Kusura bakma ama dekolte gecelikle dolaşıp duruyordu. Bir de nişanlısı varmış. Polis onu sorup duruyordu. Bazı şeyler konuşmuştu. Büyük ihtimalle nişanlısını yakalamak için bırakmışlardı. Tabii biz konumunu bilmi-

yorduk. Onu birlikte yakalandığı bayandan da ayırmışlardı, özeldi,” diyordu. Çok etkilendiği belliydi. Elif de öylesine sinir etmemiş miydi bizi? Gönül’ü ilk Tuzluca’yır’da gördüğümde de olumlu bir imaj yaratmamıştı. Duruşu, davranışları olgun değildi. Yalnız zarar verebilir mi? Kim bilir belki de onu Rıza’yı yakalamak için kullanmak istiyordu düşman. Çünkü kendisi nişanlısını aramak için geldiğini söylemiş ifadesinde. Belki polisi atlatmak istemiş ama düşman kullanmak ister.

Daha önce de hassastım, duyarlıydım ama düşmanı yakından tanıdıkça duyarlılığım, şüphelerim daha da artıyordu. Hissetme olayı biraz da bununla mı bağlantılıydı acaba?

Nihayet bana “Hazırlan gidiyorsun,” dediler. Martin başlarıydı. İdare binasında beni Elazığ ekibi teslim aldı. Hepsi sivil polisti. Bir polisle beni kelepçeleyince itiraz ettim. “Güvenlik açısından, emirdir. Kaçabilirsin,” diye cevap verdiler. “Başka şekilde aldığınız ‘güvenlik tedbirleri’ yetmiyor mu? Bu kadar korkuyorsanız buyurun,” dedim. Arabada yan yana oturduk mecburen. Kolumu sürekli havada tutmak zorunda kalıyordum. Onun iğrenç eli değsin istemiyordum. O ise rahatsız oldu tabii. Bir süre sonra her ikimizin de eli şişince açmak zorunda kaldı.

Arabaya Celalettin Can da bindirildi. Daha o getirilmeden kendi aralarında, “Doğu sorumlusu Celalettin Can,” diye bahsediyorlardı. Traş olmuş, elbiseleri temizdi. bir, iki gün önce annesi benim ziyaretime gelmişti bir akrabamla birlikte. O zaman öğrenmiştim. Temiz giysileri de o getirmişti. bir, iki kez dönüp baktım. Gözlerimle merhaba verdim ama o isteksizdi. Çünkü televizyona çıkarılmış, “Dev- Sol’un liderinden korkunç itiraf,” diye haberlerde verilmişti. Bazı şeyler konuşmuştu ama tabii düşman çok kötü kullanıyordu. Televizyona çıkmak bile başlı başına bir suçtu, kitleleri olumsuz etkiliyordu.

Polis arabada ya beni etkilemek için da ya da tanımam için uğraşıyordu. “Doğu sorumlusuydun, Tek Yol Devrim diyordunuz. Yok artık öyle bir şey değil mi? Çıkarsan Avrupa’ya gider yaşarsın değil mi?” diyerek ona da onaylatmak istiyorlardı. Zaten bütün dertleri de o. Celalettin de onaylar sözler kullanınca çok delice bir bakış fırlattım. Polis hemen, “Ne o? Hoşuna gitmedi mi, tanıyor musun?” deyince, “Hayır,”

dedim. “Tanıyıp tanımamam önemli değil, ama ...” dedim ve öyle bıraktım. O bozulmuştu ama benim tavrım da etkilemişti. Benim oluşum onu zayıflıkları noktasında utandıyordu, bunu anlamak mümkün.

1800 Evlere gideceğimizi düşünerek kendimi hazırlıyordum. Çünkü nereye gideceğimizi sorduğumda, “Seni ilgilendirmez,” diye cevap vermişlerdi. Yeni yakalanmaların olduğundan şüpheleniyordum. Ya da firar davası sıkıyönetime devredilmişti. Bu durumu Zöhre’ye yazılı tebligatta bildirmişlerdi. Tam karara bağlanmamıştı. Para ödemediklerinden de dava uzamış olabilirdi.

Celalettin’i 1800 Evler’de sorguya aldılar. Beni ise direkt Elazığ Cezaevi’ne götürdüler. Herkes hazırlanmıştı. Kalabalık olduğundan çok fazla konuşamadık. Hamili, Hüseyin, Mustafa, Meto, bir aradaydık. Dışardan, “Bazı şeyler kabul edilebilir ama bayrağı öpme vb olmaz,” gibi bir değerlendirme yazısı göndermişler. Zaten o yazı nedeniyle bazıları daha ilk yönelimde zaaf göstermişti. Dayatılanların asıl amacını kavrama, ona göre doğru direnişçi tavır gösterme yerine, düşmanın kuralları içinde, sözüm ona en hafifini, normalini tercih etme gibi teslimiyetçiliği ifade eden, o ruhu geliştiren bir yaklaşım içine girenler olmuştu. Tabii arkadaşların genelde tavrı olumsuz değildi. Diğer gruplar da onları yalnız bırakmışlardı. Direnenleri de ayrı yerlere koyarak güya ‘tehlikeli grup,’ ‘az tehlikeli grup’ gibi bilinçli ayrımlara gitmişlerdi. Yine faşistleri yanlarına koymaya çalışmışlar. ‘Karıştır barıştır’ politikası daha bu süreçte dayatılmıştı.

“Kesinlikle gideceğimiz yerde kuralları kabul etmeyeceğiz. Orada arkadaşlar ne yapıyorsa biz de ona uyacağız,” dedik. Son kararımız buydu. Ve yetmiş beş kişi otobüslerle Diyarbakır’a gitmek üzere yola çıktık.

amed’e bu kez tutsak dönüyoruz...

Şahin ile her karşılaşmam isyana kaldırıyor beni. İnadına bütün asi, devrimci yanlarım ayaklanıyor. Bakışlarımdan, her sözüme kadar nefret yüklü. Ona kinim beni konuşturuyor, bakışlarımı keskin kılıyor. Bir tek sözle de olsa ona vurmak, onu aşağılamak hoşuma gidiyor, zevk duyuyorum. Her şeyiyle bir mundar, mide bulandırıcı.

İnsanlıktan çıkmış, küçülmüşlüğü, alçalmışlığın en alt sınırını yaşıyor. Korkak ve tedirgin, bakışlarını kaçırıyor. Ayakta oluşunun, hâlâ yaşıyor olmasının bir anlamı yok. Asker bile kendisini küçümsüyor, duyacağı şekilde, “Namussuz, alçak!” diyorum. O korkudan, askerin, “Kimseyle konuşma,” demesi nedeniyle hiçbir şey söylemiyor.

Bir yüzbaşı elinde liste güçlü bir asker edasıyla geldi. Ama aslında o da korkusunu, iç huzursuzluğunu bastırırçasına bağırarak listeyi okudu. Listenin başında Şahin Dönmez var. “Geç şöyle, haydi çabuk. Dik dur. Askersin, etrafına bakma,” dedi asker. Sonra Ali Gündüz, Hamili, Sakine, Mustafa... Liste devam ediyor. Yetmiş beş kişi. İsim sırasına göre, ikişer ikişer oturulacak, aralara asker oturacak. Askere talimat vererek söylediği sırayla oturulmasını emretti rütbeli asker. Bindirildik. Şahin ve Ali bir koltuğa oturdu, araya da asker. Benim yanıma da Elif’i getirdiler. Hay Allah bu Elif’ten kurtulamayacak mıyım? Zaman olmadığı için kadınlar bölümüne uğramamıştım. Yıldız, Kadriye onlar da tutuklanmışlardı. Elif’in son durumunu öğrenememiştim ama onun pek değişeceğini de sanmıyordum.

Yolda yorumlar yapıyordu, herkes hangi cezaevine götürüleceğimizi merak ediyordu. Yeni yapılan cezaevi varmış. Arkadaşlar genellikle askeriyeyle ait istihkam denilen birbirinden biraz uzak cezaevlerinde kalıyorlarmış. Bir de sivil cezaevi vardır Amed’de. Ona ilişkin çok fazla konuşulmuyordu. Herkes belki de ilk kez bu şekilde bir aradaydı ama herkes yalnız düşünüyordu. Yolculuğun özelliğinden miydi acaba? Yeni bir alana gidişin verdiği suskunluk muydu? Hayır, aslında herkesi ortak etkileyen unsurlar aynıydı, öyle çok farklı nedenler yoktu. Birincisi; gideceğimiz cezaevi düşmanın en iyi tahkim edilmiş askeri cezaeviydi. İkincisi; bildiğimiz, tanıdığımız arkadaşlar vardı, onlar mutlaka gideceğimiz cezaevindeydiler.

Şahin dışında herkes kendi durumunu partiye rapor etmişti. Rıza ve Ali’nin durumları biraz daha farklıydı. Rıza tecritti. Kendini gizleme durumunu kabul etmemiştik. Bazı konularda belli bireysel kaygılara düşülmüş olabilirdi, sübjektif değerlendirenler çıkabilirdi ama herkesin çalışma alanı, özellikleri az çok biliniyordu. Bu nedenle anlaşılmayan bir şey olamazdı.

Zindana bakış açısı da önemliydi. Zindan neydi, düşmanın politikaları nasıl uygulanıyordu, ne olacaktı? Bunlar çok derinlikli düşünülüyordu. Ayrıca dar, Elazığ bağlamında bir yaklaşımın da etkileri vardı. “Mahkemeler açılrsa çıkabilirim,” ya da “Cezam belli olur, ona göre hareket ederim,” ve benzeri şekilde değerlendirenler az değildi. Gerçi düşmanın cuntayla birlikte yönelim biçiminin değiştiği biliniyordu. Açık, fiili saldırı ve dayatmalar da olmuştu. Bunlar bile düşman hakkında nelerle karşılaşacağımız hakkında çok genel anlamda da olsa belli ipuçları veriyordu. Bu anlamda hiçbir arkadaş çok iyimser şeyler düşünmüyordu. Tabii cuntanın karakteri, geliş amacı, devrimci harekete yönelimi, zindan boyutu tam olarak algılanamıyordu henüz. Çeşitli değerlendirme ve yorumlar olsa da somut olarak saldırıların esas amacı, düşmanın uzun vadede yapacakları ve buna karşı bizim kısa, uzun vadeli tavrımız ne olmalı konularında düşünsel tavır düzeyinde net ve çerçevesi belirlenmiş bir politikamızdan söz edilemezdi. “Direneceğiz, kabul etmeyeceğiz.” Düşmanın amacı; yıldırma, yalnızlaştırmak, dışarıyla bağları koparmak, zayıflıklardan yararlanmaktı. Bunları konuşuyor, birbirimize şu ya da bu şekilde söylüyorduk. Yine de herkes yaşanacakları, karşılaşacağı şeyleri kurtulamamak istemiyordu. Sessiz kalanların durumu pek de hayra yorumlanmıyordu. İçten içe bir endişe oluşuyordu.

Buna rağmen benim genel halimde iyimserlik ve güven vardı. Bu partiye, onun temsiline duyulan inançtan kaynağını alıyordu. Bireyler düzeyinde tek tek ihanetler, zayıflıklar hatta daha büyük olumsuzluklar olsa da düşman ve ona karşı parti, örgüt çıkarına, ideolojiye duyulan inanç, onun mutlaka kazanacağına, düşmanın her türlü oyununu boşa çıkaracağına güven vardı. Hiçbir zaman tek tek olumsuzluklar, başarısızlıklar, ihanet boyutunda olaylar bende bu inanç ve güveni sarsmadı, sarsmıyordu. Bir an olsun bile. Bu tür olayların etkileri, yarattığı moral bozukluğu, güçlü, yeterli karşı koyamama, temsil etmemeye rağmen bana yaşam gücü veren inancım hep ayakta, hep hakimdi. Bu ruh hali çok önemli, bu diri yanı hep sevdim, hep bağlandım.

Otobüslerle Amed'e girerken, bir yanı gecekonduları anımsatan mahalleler, öte yanda boş arazinin hemen bitiminde çok pen-

cereli, çok çatlı, yan yana dizilmiş piramitler gibi görünen binalarla karşılaştık. Dıştan tek parçalı bu bina. İzmir’de daha önce gördüğüm cezaevinden de büyüktü, fabrikaları da geçiyordu. Acaba Amed’in surlarına inat, zindan içi surlar mı yapılmıştı? Dev demir kapılar hızla açıldı, içeride kariyerler, kapalı mezbaha arabalarını andıran yine dev askeri arabalar, cipler, kara taksiler duruyordu.

Önce, “Herkes çantasını, valizini alsın,” dendi, sonra vazgeçildi. “Onlar sonra getirilecek,” talimatı geldi kapıdan. Herkes sırayla indi. “Bayanlar geçsin,” denildi. İlk girişte işlemler yapıldı. Çok formalite vardı. Arada bazı rütbeliler dolaşıyordu. Bir kapı daha geçirip beklettiler bizi. Merdiven altı gibi bir yerdi. Uzun bir koridoru tümünden görüyorduk. Her on, on beş metrede bir demir parmaklıklı bir kapı vardı. En uzun olan koridorda sağlı, sollu askerler dizilmişti. Bacakları yarım açık, elleri arkada bekliyordular. Coplular ve köpeklileri de vardı. Hepsi de iri yapılı, komando giysiliydi. İlk görünüş bile yetiyor, hepsi de avlarını bekleyen vahşi hayvanlar gibiydi. Anlaşılmıştı. Arkadaşlar da ikişerli geçtiler. Yalnız birden cop sesleri, çığlıklar, köpek havlamaları başladı. İki taraflı dizilen askerlerin kordonundan geçerken sağlı sollu vuruyorlardı. Tabii daha ilk sıralarda yerlere düştü birçok arkadaş. Yine, “Hemen soyun, duvara yaslan!” emriyle birlikte zorla soydular. Hepsi bir anda olmuştu. O kadar kişi kısa sürede bu ilk karşılaşmayla koridordaydı. Ne zaman geçmişlerdi fark edememiştim.

Ayaklarımı yere vuruyor, “Alçaklar!” diye haykırıyordum. Belliydi, korkutmak istiyorlardı. Keşke gelip bana da vursalardı. Elif’e baktım, dudakları beyazlamış, kurulaşmış, yüzü gerilmiş, kaşları iyice çatılmış gözündeki korku görünüyordu, tedirgindi.

Aniden biri yanımızda beliriverdi, nereden gelmişti, rütbesi neydi? O ne biçim adım atıştı, o ne biçim surattı. Kalleş gözlerini kan bürümüştü! Sırıttıyor gibi duruyordu. Dudakları, ağzı sadistliğin şekillendirdiği sırtkanlıktaydı. İnsan gülüşü, insan yüzü, insan bakışı değildi kesinlikle. Bazılarındaki insan siması ilk anda yanıltıcı olabilir. “İnsan gibi görünen bu yüz nasıl bu kadar sadist olabilir,” diyebiliyor insan. Ama hayır, bu yaratık ilk görüntüsüyle kendisini ele veriyordu. Belli ki bu işte yoğrulmuştu. Önümde dikilmiş, ilk so-

rusu, “Adın ne?” oluyor. Ben de “Sakine,” dedim. “Türk müsün?” dedi, “Hayır, Kürdüm” diye cevap verdim. Şiddetli bir tokat indirdi. Yolculuğun verdiği yorgunluk, o an yaşananlar ve tokat, bir anda gözlerimin önü kararır gibi oldu. “Ne oluyor, ne yapıyorsunuz?” dememe rağmen o Elif’e yöneldi. “Adın ne?” Aynı soru. “Elif”, “Türk müsün?” sorusuna, “Evet Türküm,” cevabını verince, işkenceci aşagılık bir şekilde güldü ve “Aferin,” dedi.

Esat Oktay Yıldırım ile, Diyarbakır zindanı ile ilk tanışma böyle oldu. Düşmanın tokadını yemek herhalde arzulanan bir şey değildi ama arkadaşların acısı biraz olsun hafiflemişti yüreğimde. Onlarla hâlâ uğraşılıyordu. Esat bir solukta oraya varmıştı. Gördüğüm manzara daha beterd. Çoğu çıplak, sadece üzerlerinde don kalmıştı. Bazıları hâlâ yerde, diretiyorlardı. Bağırtilar, işkencenin acısıyla inlemeler ortalığı kaplamıştı. Bu arada Elif ezik, başı önüne eğik duruyordu. O ‘dön’ emrine uymuştu. Ben yan duruyordum ve arkadaşları o halde görmek istemiyordum. Bir başka rütbeli gelip, “Çantalarınızı alın ve beni takip edin. O tarafa bakmayın, kafanızı eğin,” dedi ve koşturur gibi yürüdü. Onun söylediklerine aldırımıyordum ama hâlâ dövüyorlar ve soyuyorlardı arkadaşları. Kim, hangi arkadaşır seçmek zordu. Zaten bakılacak halde değillerdi, askerler grup grup çullanmışlardı üzerlerine..

Koridor içinde koridor. Uzun, ince, her iki tarafında demirden mazgalları olan bir koridor. “Valizleri arayacağız,” dedi biri. Bir diğer çavuş ise “Sizi de arayacağız” deyince tepki gösterdim. “Hayır, bayan görevliniz yok mu? Siz arayamazsınız, eşyaları da,” dedim. Asker, “O halde ceketlerinizi kaldırın, üzerinizde bir şey var mı?” İllahi kendine göre yapacak, “Yok bir şey,” deyip, kenarlarını kaldırdım. Elif ise ceketini çıkarmıştı. Onun valizini arıyorlardı. Ben diretince, “Emirdir, arayacağız,” dediler. “Gidin, kim emir vermişse o gelsin, ona söyleyeceğim, bayan görevli gelsin,” deyince, “Tamam, üstten bakacağım,” dedi. Belli ki beceriksizliğini üstüne iletmek istemiyordu. Telaş içindeydiler. İşkencelerin ortasında, o yaşamın bir parçaları, birer aletleriydi hepsi de. Bazıları belki ilk defa böyle bir ortamda askerlik yapıyordu. Genç, seçme faşist, özel eğitilmiş tipler olsa da bir kısmı, içlerinde sıradan ama

kolayca yönlendirilecek askerler de vardı. Türk ordu sistemi kendi içinde de zor temelinde örgütlendirilmişlerdi. Irkçı, şoven, faşist kültürle askerlik düzeni yürütülüyordu. Mantuk, düşünme yasaklanıyordu. Dayatılan sistem her askeri öğütüyordu adeta.

Kısa bir süre sonra Esat yeniden geldi. “Seni Tunceli dağlarında, o vahşi güzellikteki dağlarında çok aradım. Şimdi elimdesin. Tunceli’deydin değil mi?” “Hayır, ben Elazığ’da yakalandım,” dedim sadece.

“Burada benim kurallarım geçerli. Bu kapıdan her giren uymak zorunda. Herkes Türktür. UKO’cuymuş, Kürtmüş, bilmem neymiş, onlar yok. Öyle değil mi Elif? Türksün değil mi?” diye sorunca Elif’e, o da “Evet,” dedi. Esat yine aşağılık bir gülüşle, durduğu yerden arkaya bir dönüş yaptı. Hızlı birkaç adım tekrar geri geldi. Copla avucuna vuruyordu. Askere, “Elif’i yukarı götür, bayan polis arasın,” dedi. Sarışın bir bayan polis kapının dış kısmında elleri koynunda, kafası yarı eğik, dalgın bekliyordu. Esat’ın, ‘bayan polis’ sesini duyunca irkilip hemen kendini doğrulttu.

Esat dönüp ani bir tokat attı ve “Türk müsün?” diye sordu yine. “Hayır. Ben devrimciyim her şeyden önce. Devrimcilikte milliyet ayrımı o kadar önemli değil, ama ben Kürdüm. Türk olsaydım kuşkusuz Türküm derdim” diye cevap verdim. “Vay vay vay!” Ciddileşmişti. “Hayır, Kürt lafını duymayacağım. Yatırın bunu” diye emir verdi askerlere. Beni yatırdılar ve ilk falakayı kendisi çekti. İlk copları kendi içimden saydım. Bir, iki, ..., on beş, ..., yirmi... devam ediyordu. Sonra bacaklarımdan yukarıya doğru, kalçalara... Artık ne kadar vurdu sayamadım.

Bir ara hafif bir şekilde, sanki derinden geliyormuş gibi “Öldü mü?” denildi. Göz kapaklarımı açtı, “Yok, yok ölmemiş,” dedi Esat. Bir anlık kendimden geçmeydi sanırım. Yani bayılmamıştım. Esat vurduğunda kadın polisin sırtı bize dönmüştü, yine elleri koynundaydı. Hayret polis kadın dayanamamıştı, bakamıyordu diye düşünmüştüm o anda, gözümünden kaçmamıştı. Asker de bacaklarımı tutarken kafasını yana çevirmişti, copların inişini seyretmiyordu hatta sanki kendisi cop yiyormuş gibi yüzünü acıdan buruşturuyordu.

Falakadan sonra yürümek gerekiyor. Tehlikelidir, kangren bile olunur denilmişti. Ondan beri de aklımdaydı. Ama uyuşmuş, des-

teksiz mümkün değildi. Kadın polis tuttu, biraz gidip geldim. O ara havalandırmadan da sesler geliyordu. Esat'ın sesi idi. Sonra cılız bir toplu ses geldi. "Türküm, doğruyum, çalışkanım..." Sonra sesler kesildi. Bayan sesleriydi. Bizden başka gelen mi olmuştu? Önceden tutuklu olanlar mı vardı, onu kesin bilemiyordum ama kadın tutukluların olduğunu duymuştuk. Aysel'in Mazlumlar döneminde birlikte yakalandığını öğrenmiştim. Başka kim olabilirdi?

Bu ikinci ve esaslı karşılaşmaydı. İlki tokat, ikincisi falaka. Geriye neler kalıyor? Askı, elektrik, soyma, tecavüz... Tabii Esat coplarken "Türküm demezen bu copu yağlar sokarım," demişti. Salt tehdit amaçlı değildi herhalde. O zaman burası cezaevi falan değildi. Anlamaya çalışıyordum. Türklüğü dayatıyordu. "Bir tek 'Türküm,' de tamam," diyordu. Amaç, sadece "Türküm," demek değildi kesin. Elazığ'da 'bayrağa saygı, bayrağı öpme' dayatılmıştı, dua okutmak istemişlerdi. Burada da "Türküm"ü dayatıyorlardı. Amaç aynıydı. Neden "Devrimci değil misin?" ya da "UKO'cu musun?" diye sormuyorlar. Çünkü birçok insan örgütle ilişkisini kabul etmiyordu. Neden sadece "Türküm" demek dayatılıyordu? Aslında oradan başlayarak bizleri kırmak istiyorlardı. Kürtlüğü, PKK'liliği, devrimci değerleri bir noktadan başlayarak bizlerin şahsında bitirme planıydı. Planı uygulamaya yeni başlamamışlardı. Yakalanmalar, operasyonlar, gözaltında ihanet ettirme, direnişi kırma, zindanlar ve şimdi de pilot zindan!

Biraz önceki sesler kime aitti? Elif zaten söylemişti, tek kişinin sesi değildi hem. Daha önce arkadaşlar var mıydı? Bizden sonra gelenlerse nereden gelmiş olabilirlerdi. Bu sesler ister istemez bu soruları akla getiriyordu.

Bir ara pencereden dışarıya bakarken karşıda, pencerede gizlice bakan kadınları gördüm. Üst katta demek kadın tutsaklar vardı. Elif kesin benim alt katta olduğumu söylemişti.

Beni yan taraftaki koridorun sonundaki hücreye koydular. Pencere boyanmış ve kapalıydı, bir yeri göremiyordum.

Ortalığı dinledikten sonra bir tabakasını hafif aralayınca, üst kattaki koğuşun penceresinden kaldığım yeri gözetleyen başka kadınların da olduğunu gördüm. Beni fark edince kendileri de biraz daha açıktan bakmaya başladılar. Selamlaştık. Biri daha öne çıktı. Tanıdık birine ben-

zeti yordu fakat hemen çıkaramamıştım. İki elini ağzına çember yaparak, “Ben Aysel,” dedi. Sesin etraftan duyulmasını istemiyordu. Aysel Öztürk. En son Bingöl’de Zekilerin evinde konuşmuştuk. Elazığ’a geçtikten sonra ilk ve son kez Bingöl’e Abdullah Ekinci’yi cezaevinde ziyaretine gitmiştim. Tabancayla yakalanmıştı. Kefaletle bıraktırmaya çalışıyorduk. Aysel ve Selimle Zekilerde karşılaşmıştık. Kendileri eskiden kaldığımız Ali Güngörlerin evini tutmuşlardı. “Küçük burjuva evimize gel, misafir ol,” demişlerdi. Kısa bir süreliğine gitmiştim. Aysel, kendi yaşamlarına ilişkin eleştiriler, çeşitli söylentiler olduğunu söyleyerek rahatsızlığını dile getiriyordu. Küçük burjuva yaşam, evlilik deniyormuş. Bu konuda, “Eleştiriler salt ev eşyası vb içince önemli değil, bu ev sizin ikinizin değil örgüt evidir. Ama evliliği örgütsel çalışmalarınızın önüne çıkarıyorsanız, bu konuda yetersizlikler varsa dikkate almak lazım,” demiştim. Nurhayat’tan söz açmıştı. Onu çağdırtıklarını, ağzını aradıklarını, Nurhayat’ın Mehmet Turan’la ilişkisinin düzeyini anlamak istediklerini söylemişti. Mehmet Turan’dan şüpheleniliyordu, hakkında ajan olduğu söylentisi vardı. Nurhayat Ağrı’da çalıştığı süreçte etkisine girmiş. Duygusal olarak bağlanmış, “Farkında değil ya da onu da düşürmüşler,” gibi çeşitli yorumlar yapıyordu.

Aysel sonra Urfa yolu üzerinde Yıldırım Merkit, Mazlum Doğan arkadaş ve bir şoförle birlikte yakalanmıştı. Demek ki Bingöl’den çıkmıştı. Çabuk yakalanmıştı o da.

İşaretle not yazacağını, gece sarkıtacağını anlattı. Sabırsızlanmıştım. O arada gelip copla dövüp gidiyorlardı. Askerler merak ediyor, her defasında başka tipler geliyordu. Adı Bahattin olan uzun boylu, copsuz asker esas gardıyordu.

Cezaevi genelinden marş sesleri geliyordu. Askerlerin genellikle sabah sporlarında koşarken söyledikleri marşlardı bunlar. Dağ başını duman almış, yürüyelim arkadaşlar, İstiklal Marşı, Çırpınırdı Karadeniz gibi. Her defasında da değişik tonda söylüyorlardı. Arada cop sesleri de geliyordu. Yine çığlıkları andıran sesler geliyordu. Alt kat olduğu için her iki tarafın koridorlarının tüm uğultusunu çekiyordu kaldığım yer. Dışarıdan gelen tüm sesler çok iyi anlaşılmasa da duyuluyordu.

Gece kalorifer borusuna tempolu bir şekilde vurulunca, ben de yanıt verdim. Pencerem aralıktı. İpe bağlı bir poşet sarkıtılınca aldım, sonra ipi tekrar geri çektiler. Poşette yiyecek şeyler de vardı. Önce notu açıp okudum:

“Biz yedi arkadaş bir süreden beri senin kaldığın yerdeydik. Bugün yukarıya çıktık. Genelde bazı kurallar taktik olarak kabul edildi. Diğer koşullarda da kurallar kabul edilmiş. Sen de ‘Türküm’ kuralını kabul et, çık. Sonra geniş konuşuz. Selamlar, Aysel.”

O an küfür ettim. Allah belanızı versin, neden bu kadar çabuk karar değişti? Hani kuralları kabul etmeyecektik. Taktik de nereden çıktı? Nasıl bir yerdı böyle? Gelen kalemle nota cevap yazdım. Kağıt olmadığı için gönderilen notun boş kısmını kullandım:

“Nottan bir şey anlamadım. Nasıl olur, biz gelirken birlikte karar almıştık, kurallar kabul edilmeyecekti. Bunlar çıldırmışlar mı? Taktik deniliyor, asıl taktiği adamlar yapıyor. Arkadaşların geneli mi kabul etmiş? Bu bir talimat mıdır? Öğrenmek istiyorum, cevap bekliyorum.”

Bu defa ben kalorifer borusuna vurdum. İpi sarkıttılar. Yemek için gönderdikleri şeyleri alıp notu poşete koydum tekrar çektiler. Etrafta bir şey kalmamasına dikkat ettim. İlişkimiz fark edilmemeliydi, yoksa engellerlerdi. Ve tekrar not geldi:

“Genelde kabul edilmiş, öyle haber aldık, sen çıkarsan daha geniş konuşuruz.”

O gün sabaha kadar kafam allak bullaktı. Hücrede sadece bir battaniye parçası vardı ve hava soğuktu. Mart ayına girmiştik artık.

Kuralları taktik icabı kabul etmek! Ama sorun bir “Türküm,” demeyi kabul etmek değildi ki. Ardından tam olarak ne geleceği belli değildi. Özellikle askeri cezaevinde cuntayla birlikte baskılar geliştirilmişti. Kasım ayından sonra bunlar artmıştı. Elazığ’da bayrak, dua, saç, sakal kesmeyi gündeme getirmişlerdi. Zaman dardı, bunları fazla tartışamamıştık. Burası yeni cezaeviydi, öncesinde kimler vardı onu da net bilmiyordum. Arkadaşlar kendi başına kuralları kabul etmezler herhalde. Zaten ben Aysellere kızmıyordum. Onların bir kararı, tavrı olarak algılamıyordum. Arkadaşlardan kastım genelden sorumlu arkadaşlardı. Ve eğer başka arkadaşlar getirilmemişse, Elazığ’dan gelenlerdi. Karar verebilecek arkadaşlar kimse onlara kıızıyordum.

Şüphyle bakmıyordum, zerre kadar bu yan yoktu. Çok iyi niyetlice yaklaşıyordum. Bu zindandı, her an ortak iradeyi temsil eden kararlar buralarda beklenemezdi. Bunun koşulları var mıydı? Haberler nasıl geliyordu? Bunları fazla düşünmüyordum çünkü mutlaka ilişki vardır. İşte burada bireyin rolü önemliydi: Bir örgüt gibi hareket etmek zorundaydı. Düşmanın politikası neydi, dayattığı kurallar nereye kadardı, nelere yol açacaktı? Bizim tavrımız direniş değil midir? Salt sorgu merkezleri sorgu yeri değildi. Cezaevleri de artık o rolü görüyordu. Esat, daha ilk karşılaşmada “Celal Aydın’ı öldürdün değil mi?” demişti hem de Elif’in yanında söylemişti. Celal Aydın’ın cezalandırıldığını biliyordu demek ki, bu kurumlar birbirinden ayrı çalışmıyorlardı.

Gündüz belli aralıklarla pencereden bakıyordum. İçeriden fazla kimse bakmıyordu ya da asker vardı. Benim yanıma daha seyrek geliyorlardı artık. Gelen notun bir talimat olduğunu algılamam, onun dışında bir kişinin, birilerinin düşüncesi olacağına ihtimal vermem işleri karıştırıyordu. Örgüt tavrı dışında bir karar olacağını azıcık sezinlesem sorun kalmazdı. Ve bu benim, yalnız başıma da olsam, aylarca, yıllarca o hücrede kalma pahasına da olsa, kurallara karşı direnmeyi sürdürmeme yeterdi. En azından daha sağlam, daha güvenilir, daha örgütlü bir haber gelene kadar böyle giderdi. Aysel’e de güveniyordum, tanımadığım biri olsa şüphelenirdim.

Dışardan hem marş sesleri de geliyordu hem de cop sesleri işkence seslerine karışıyordu. O zaman nasıl yapmalıyım? Düşman gelip kendisi yeni bir şey söylemeden, dayatmadan, ben askere, “Üstünüzü çağırın,” dedim. “Burasını ne sandın? Senin dediğin değil, bizim dediğimiz olur,” diye cevap verdi. İyi, askerin gitmemesi de iyiydi. Hiç olmazsa biraz daha zaman geçmiş oluyordu. Ben geldiğimde Esat’ın “Türk müsün?” sorusuna “Kürdüm,” demiştim. Sonraki işkenceli karşılaşmada da yine öyle. Şimdi, “Gel, tamam ben Türk oldum,” demek ne kadar komikti. Düşmanın buna sevineceği kesindi ama şaşırırdı da. Ne düşünürse düşünsün artık, çıkıp işi anlamam gerekiyordu.

Bir subay geldi. O da ‘tanışmak’ için gelmişti! Orada ‘tanışma’ dayak atmadır. Asker Esat’a söylemeye cesaret edemediğini ona söyledi.

“Niye yüzbaşımı istemişsin?”

“Yetkili istedim, kim olursa olsun fark etmiyor.”

“O halde ben de yetkiliyim. Ne söyleyeceksen söyle.”

“Ben yukarı arkadaşlarıma yanına çıkmak istiyorum.”

“Ama kuralları kabul etmeden kimseyi çıkarmıyoruz.”

“Tamam, ‘Türküm’ dememi istiyorsunuz. Benim Türk değil Kürt olduğumu siz de biliyorsunuz. Kaldı ki ben devrimciyim.” Adam şaşkın şaşkın bakıyordu. Pek bir şey anlamadığı belliydi. Ben ‘Türküm’ mü diyordum yoksa onun mantıksızlığını mı tartışıyordum? Kafasını sallaya sallaya çıkıp gitti. Bir süre sonra köpek gibi soluyarak, parmaklarını da şakırdatarak hızlı bir şekilde Esat geldi.

“Yukarıda kim var biliyor musun?” diye sordu.

“Bazı bayan tutukluların olduğunu biliyorum ama kimlerdir, isimleri nedir bilmiyorum.”

“Yanlarına gitmek istemişsin, neden?” derken kinle ve bir gözünü kısarak bakıyordu. Kendisine pek akla yatkın gelmemiş gibi. Kim bilir, benim için ne şenlikler (!) düşünüyordu.

Zevkle işkence yaptığı her halinden belliydi. “Kadın sesi bana müzik gibidir” demişti. Evet ‘melodi’ gibi...

Bu defa ben anlamaya çalışıyordum. Benim yukarı gitme isteğim, Esat’ı neden rahatsız etmişti? Kuralları kabul etmemi istemiyor muydu?

“Gel, dışarıya, havalandırmaya çıkıyoruz,” dedi.

“Türk müsün?”

“Türk olmadığımı biliyorsunuz ama zorla ‘Türküm’ dedirtiyorsunuz. Bunun bir anlamı yok. Ben devrimciyim, Kürt, Türk veya başka milliyetten olmam önemli değil ki.”

“Olmaz! Ben tartışmanı istemedim. Hani kim zorla kabul ettiriyor?”

“Şu anda ben kendim istedim ama geldiğimden beri zorla, söyletmek istediniz.”

“Andı biliyor musun?”

“Hayır.”

“Sen okul okumadın mı?” deyince; ben de okuduğumu söyledim.

“Peki, ben söyleyeyim sen tekrarla.”

“Bu da mı kural?”

“Söylediğimi tekrarla,” dedi. Tam zamanı aslında, “Hayır, ben hiçbir yere gitmeyeceğim ve söylemeyeceğim,” desem. İşte Esat’ı çıldırtan tavır bu olurdu. Allah kahretsin. Bu direniş miydi, teslimiyet miydi? Düşman başta birkaç sözcükten başlayarak adım adım sana uzanıyor. Tabii iradeni, inancını kırma yöntemleriydi bunlar. Bunu diyen yarın başka şeyler de söyler umudu verirdi. Ona yol açabilirdi.

Birkaç kez andı tekrarlattı sonra devam etmemi istedi ama söylemedim. “Sadece ‘Türküm’ dememi istemiştiniz. Şimdi başka şeyleri dayatıyorsunuz,” dedim. Sonra beni yukarı çıkarmalarını emretti askere ve yukarıya çıkarıldım. Ama moralim bozulmuştu, merdivenlerden çıkarken bile zorlanıyordum. Kapıya ben daha ulaşmadan çıkmıştı gardiyan. Görenler benim işkenceden dolayı yürüyemediğimi sanıyorlardı. Onları çoktan unutmuşum oysa hiçbir acısını duymuyordum o an. Sanki bir şeylerin doğru olmadığını biliyor ve onun acısını duyuyordum. Çabuk yenilmiştik. Arkadaşlar ‘taktik’ demişti buna. Acaba gerçekten amaç neydi, arkadaşlar buna neden gerek duydular? Gücümüz parçalanmasın diye mi? Yukarı çıkana kadar birçok şey geçti aklımdan.

Aysel, Cahide, Hava, Gönül, Fatma ve daha onlarca kadın. Sarıldılar bana. Bazıları daha utangaçça geldi. Yaşları ileri olan analar vardı. Hayret etmişim, o kadar kalabalık olmasına rağmen sessizdi koğuş, aşağıya sesleri gelmemişti. Koyu bir sessizlik vardı kaç gündür.

İlk kısa konuşmalardan sonra dayanamadım, “Kimdir? Allah belasını versin o arkadaşların. Neden böyle yaptılar ki? Örgütün böyle bir kararı var mı?” Elazığ’da cezaevine not gelmişti, Çetin (Semir) göndermişti diyordu arkadaşlar.

“Bazı şeyleri kabul edin,” demiş. O kararın doğru olmadığını tartışmıştık. “Nasıl oldu, anlatın,” dedim. Aysel önce sigarasını yaktı, iç çekti derin derin. Gönül ise önüne bakıyordu.

Fatma yarım uzanmış, hasta olduğunu söylemişti. Diğer arkadaşlar bizi yalnız bırakmışlardı. Demek ki kadınlar içinde sorumlu üçüydü.

Aysel, “Arkadaşlarla ilişkimiz bir hafta, on gündür kopmuş. Yan koğuştakiler bazen aracı oluyorlar. Onların anlattığına göre, ceza-

evindeki tüm tutsaklar kuralları kabul etmiş. Elazığ grubu da ama net bir şey yok. Arkadaşlar hastaneye gitmiş, haber getirebilirler. Sana yazdığımız nottaki düşünceler bizimdi,” dedi. Fatma, “Ben yoktum, kendi adına konuş. Sakine çıkmasaydı ben de inecektim, hazırlanıyordum,” dedi. Gönül atılarak, “Fatma, biraz doğru konuş. Madem öyleydi ne diye daha önce devam etmedin?” Aysel de ters ters bakıyordu. Ağır ağır, suçlu suçlu konuşuyordu, eziklik içindeydi.

“Biz bir haftadır hücredeydik ve dokuz kişiydik. Sürekli, günlerce işkence yaptılar. Daha önce kurallara hepimiz karşı çıkıyorduk. Askerler gelip koğuştta yürüyüş yapıyordu. Gece de kaldılar. Esat da kaldı. Askerlere, ‘Her biriniz bir yatağa girip yatın,’ diye talimat verdi. İşkenceler, psikolojik baskılar, çözülmeye yol açıyordu. Biz dokuz kişi kaldık geriye. Çoğu çok genç arkadaşlardı. Halfetililer. Özellikle son birkaç gün çok daha yoğun işkence yaptılar. Elazığ grubunun geleceğinden söz ediyordu Esat. ‘Sakine gelecek,’ diyordu. Direnişi bitirmek, kırmak için can atıyordu,” dedi Aysel.

Ben dayanamadım. “Tabii, öyle yaptı ki yalnız bırakılayım. Siz bir gün daha sürdürseydiniz birleşirdik. En azından kendi başınıza karar vermezsiniz, birbirimizi etkilerdik. Nasıl yapabilirsiniz? Neden kendi düşünceniz olduğunu söylemediniz?” Bunları söylerken deli gibi bağırıyordum.

“Bu işler başka şeylere benzemez, adamlar kural dayatıyorlar, amaçlıdır. Ve ben şimdi gidip ‘yanlışlık oldu’ mu diyeyim? Hayır, ben burada durmayacağım, tek başıma da olsa direneceğim.” Konuşmalarımız çevreden duyuluyordu. Ranzada oturanlar, voltalayanlar merakla dinliyorlardı. Hem yeni bir saldırı, işkence olur tedirginliği vardı hem de belki daha başka şeyler olur şeklinde bir beklenti hissi vardı.

Düşman çok sinsice ve adım adım yapıyordu her şeyi. Yemek duasıyla, sayım yapmakla, antla, ‘Türküm’ demekle başlamıştı. Her biri farklı zamanlarda ama iç içe, birbirini tamamlayacak şekilde uygulanmış yöntemlerdi. Erkeklerde saç, sakal traşları, yine bayanlarda zorla saç kesmeler yaşanmış. Her birine beş, on komando saldırıyordu. Makasla saçların şurasından, burasından kesip öyle bırakıyorlardı. “Kimisine ‘eşek traşı’ yapıldı, koyun kırpar gibi,”

diyor Gültan. Tabii anlatınca kimi yerde acıdan yüzünü buruşturuyor, kimi yerde gülümsüyordu yine acıdan. Her biri yaşananların bir yanını anlatıyordu. Aysel durmadan sigara içiyordu. Benim tepkilerimden etkilenmişti anlaşılın. Farkında değildiler ama beni düşmanın hiç beklemediği bir anda, bir biçimde hem de bir notla ‘örgütsel karar’ biçiminde bir yansıtmayla ‘usul usul’ kurallara uydurmuşlardı. Bunun ezikliğıydi aslında.

Fakat ya ben. Benim duygularım, ruh halim nasıl? Tek kelimeyle korkunç! Düşmanın direk işkencesiyle, baskısıyla, oyunlarıyla olmamıştı. Bu, pozisyonumu istediğim zaman değiştirmem için önemliydi. Ama bir taktik yenilgiydi. Bunu hemen tersine çevirme imkanı vardı aslında, bu zor değildi. Düşman hemen kuralları süreklileştirmiyor, bunu çok bilinçli yapıyordu. Üst üste gelseler tepkiler farklılaşırdı. Zamana yayıyorlar. Kurallar hemen tersine dönebilirdi. Çünkü işkenceyle kabul ettirdikleri şeylerdi genelde.

Ve öte yandan çağırıp kuralları kabul etmem.

Bu ne anlama geliyordu? Esat bunu değerlendiriyordu. Bu yapı kasımdan beri yönelimlere maruz kalmış ve direnmişti. Dört, beş aylık bir süreçti bu. Şimdi belli kurallar kabul edilse de henüz direnme ruhu yitirilmemişti ve bir potansiyel vardı. Genelde bir korku, sinmişlik ve olanlara anlam verememe olsa da, bu herkeste yer etmemişti. Bayanlarda, genelden kopukluğun, sürecin bütün boyutlarını değerlendirememesi gibi etkenlerden olsa da bir duyarlılık vardı. Uzun süren bir direniş vardı ve düşmanın uygulamalarının yarattığı öfke ve tepkiler, kin ve nefret ögeleri yoğundu. Çevredeki her ses bunu daha çok etkiliyordu. Yapılanlar, hakaret dolu uygulamalar tepkileri canlı tutuyordu.

“Kasımda başladılar aslında. İstihkamda ayrı ayrı yerlerdeydi arkadaşlar. Cuntadan sonra özellikle belli arkadaşları diğer yapıdan ayırmak istiyorlardı. Provokasyonlarla isyan havası yaratarak bazı önder arkadaşları fiziki olarak yok etmeyi hedeflemişlerdi.” Bunlar fark edilmişti. Düşmanın giderek neler yapabileceği tartışılıyordu. Amaçları örgütlülüğü bozmaktı. En baştaki amaçları buydu. Tüm arkadaşların bir arada oluşu önemliydi. Eğitimler, se-

minerler vardı. ‘Hawar’ dergisi düzenli olarak çıkıyordu. Yine dışarıya çeşitli yazılar gönderiliyordu. En önemlisi de sorgudan gelenlerle hemen ilgilenme, durumlarını öğrenme imkanı vardı.

Sorgudan çıkanların ruh hali önemliydi. Çözümler, zayıflıklar yaşanıyordu. Bu psikoloji tersine çevrilmeyince kişiler iyice kopabiliyorlardı, inançsızlık gelişebiliyordu. Ama örgütlü ortam her gelen için moraldi. Kısa sürede toparlanmasına imkan tanıyordu. Durumunu daha sağlıklı değerlendirebiliyordu. Sonra gücü parçaladılar. Buraya önce sadece bazı arkadaşlar getirildi. Sonra belli aralıklarla hepsini burada topladılar. İlk dönemde koğuşlar arası, bloklar arası ilişkiler de iyiydi, kesemediler. Görüşebiliyorduk, sürekli notlaşıyorduk. Hatta bazen Mazlum arkadaşlar, Hayri, Pir arkadaşlar koğuşa kadar geliyorlardı. Çoğu kez koridorda mazgalda konuşurduk. Yakın bir zamana kadar da notlar geliyordu.

Ocak ayından sonra baskılar sıklaştı. Açlık grevi yapıldı. Tabii ‘Tırışıkçılar’ katılmadı. Zaten en önce teslimiyet bayrağını çekenler onlar oldu. TİKKO, Kawa diğer gruplardan bazı kişiler bizimle hareket ettiler. Ama özellikle KUK, Özgürlük Yolu, DDKD, Rızgari vb gruplar daha baştan kurallara uydular. Sonra koğuşlarda kırılmalar oldu. Ama çok azgınca saldırdılar. Tek tek koğuşlara baskınlarla yapıyordu bunlar. Hastaneye, mahkemeye gidip gelenler anlatıyordu. Her hücreye birkaç kişi koymuşlar. Kuralları kabul etmeyenler oraya alınmıştı. Son dönemlerde sağlıklı haber alamıyorduk. Oradakilerin de kuralları kabul ettikleri söyleniyordu. Yandaki koğuşlar bize, “Boşuna direniyorsunuz. Genelde direniş yok, maceracılık yapıyorsunuz,” vb şeyler söylüyorlardı sürekli olarak.

Gülta’nın sözünü Gönül kesti: “Mümtaz onlar bize, ‘Akıllı olun,’ diye öğüt veriyorlar sürekli.” Gülta daha ayrıntılı anlattı. Zaten o ana kadar çok sakin ve gelişmeleri olduğu gibi anlatıyor. “Açlık grevi sürecinde de öyle yanlış haber verdiler. Ayrıca, ‘Yarın Apocu kızlar askerden hamile olursa şaşırmanın, diyerek düşmanın uygulamalarını bir yerde bir kader gibi görme ve ona karşı direnişi küçümseme ve tehlikeli bir yaşam biçimi olarak benimseme ve yansıtma eğilimlerini gizlemediler.”

Fatma ise, “Hep diyordum, Sakine gelirse ben onun yanına inerim. Hazırlanmıştım,” diyor yine. Aysel ters ters bakıyordu Fatma’ya. “Bizimle neden inmedin? Dürüst olalım. Şimdi herkes bir şey söylemesin. Düşman son gün, ‘Kuralları kabul edenler bu tarafa, kabul etmeyenler şu tarafa,’ dedi ve biz ayrıldık. O zaman bizi yalnız bıraktınız. Şimdi de ahkam kesiyorsunuz.” Sinirlenmişti Aysel.

Gönül tecritliğini sıkça dile getiriyordu ama bir rahatsızlığı olduğu belliydi. Fazla rahat değildi. Voltalayan birçok arkadaş ters bakıyordu ona. O konuşunca mimikleriyle, birbirlerine bir şeyler fısıldayarak tepkilerini dile getirdikleri anlaşılıyordu. Bunlar dikkatimi çekiyordu. Ancak sayı fazlaydı. Her kapı açıldığında birileri daha geliyordu. TIKKO, HK, TKP, DDKD ve diğer gruplardan kişiler vardı. Ezici çoğunluk bizim arkadaşlar, PKK tutsaklarıydı. Çok genç yaştakiler ve yaşlılar da vardı. Halfeti, Batman ve Siirt grubundakiler oldukça gençti. Hilvan, Siverek grubundakilerin yaş ortalaması karışıktı, bazılarının çocukları da içeride tutsaktı.

Aysel bir ara yalnız konuşmak istediğini söyleyerek Gönül’e ilişkin düşüncelerini söyledi:

“Gönül Atay, Urfa’da Metin onlarla yakalandı, belki biliyorsun Rıza’nın nişanlısıdır. Beni verem ediyor bu. Tecritlik falan diyor ama düşmanın yaklaşımları başka. Bunu ‘Elebaşılık yapıyor,’ diye ayırdılar. Her defasında öne çıkararak dikkatleri üzerinde topluyordu. Aslında karşıdakini düşman görmüyor. Daha çok gevezelik ederek, keskin tutumlara girerek bunu yapıyordu. Öyle fazla işkence falan da yapmadılar. Altta yalnız kaldı. Bazı subaylar oradan çıkmıyordu. Hatta bir sürü laf oldu, arkadaşlar tepkililer kendisine. İlginç bir tip. Bu böyle. Fatma hep, ‘Sorguda direndim, şimdi bana iyi bakın,’ diyerek dayattı kendisini. Ne kadar direndiğini de bilmiyoruz. Sermaye yapıyor. Geçmişten beri böyle. Biz Mazlum arkadaşlarla da konuştuk. Bize, ‘İdare edin, ne istiyorsa verin. Bu tür şeyleri sorun yapmayın. Bizde daha çok ilginç tipler çıkar, bunu bilin. Ama hepsini de yürütmek zorundayız. Cezaevinde herkesi yürütmek kolay olmaz, bu aklınızda olsun,’ demeseydi, bunu kimse de idare etmezdi.”

Bütün bunları dinledim, ayrıca gözlemlerim vardı. Özellikle de Gültan'ın değerlendirmelerini dinledim, daha objektif ve çok boyutlu bakıyordu, gerçekçi değerlendiriyordu sorunları.

Cahide ben hücredeyken getirilmiş. Uzak duruyordu. İlk geldiğimde sarılıp ağlamış ve diğer koğuşa geçmişti. Gelirken, “Ben zaten Türküm,” demiş ve ne kendini zorlamış ne de düşman, o şekilde yukarıya çıkarılmış. Arkadaşlardan uzak kalıyordu. İlk gün açık söylemiş, “Ben partili martili değilim. Dışarıda beni tecrit etmişti örgüt. Burada sahiplenme adına yaklaşmayın. Ben bağımsızım, neyi doğru bulursam onu yaparım,” demiş.

Cahide, Siverek sürecinde bir çok şey yaşamış. Biz daha içeriye düşmeden onun ailesi Siverek'ten göçme planları yapıyordu. Cahide okuldan çıkıp profesyonel çalışmak istiyordu. İzmir, İstanbul yerine Urfa'ya göçmüş ailesi. O süreçte kız kardeşi Nevin ile birlikte evden kaçmışlar. Siverek'te çalışmış. Bir de nişanlanmış Süleyman'la. Süleyman'ı Dersim Öğretmen Okulu'ndan tanırım. Cuma Tak, Amed diğer Cuma, Süleyman bunlar bir gruptu. Dersim'deki sol grupların deyimiyle bizim 'kıro'larımızdı. O da tutsaktı. Cahide'den önce yakalanmıştı. Cahide'nin nişanlılığı epeyce sorun olmuş Siverek'te. Örgüt, nişanlılıklarına onay vermiş, hatta o dönemde alanda olan Pir ve Karasungur arkadaşlar “isterseniz evlenirsiniz” bile demişler. Cahide evliliğin erken olduğunu düşünmüş ayrıca çalışmaları da fena değilmiş o süreçte. Ama Siverek küçük bir yer. Arkadaşlar arasında sadece onlar nişanlı, her davranışları dikkat çekiyormuş. Cahide'nin kadın hastalıkları olmuş. Hastaneden aldığı ilaçların reçetelerinde hamile kadınlar üzerinde yaratacağı etki vb şeylerden söz ediliyormuş. Adet düzenleyici haplardır aslında. Ama ilaçları bıraktığı evin kızları ve oraya giden bazı arkadaşlar 'hamile kadınlar' sözcüğüne takılmış ve bunu gündemleştirmişler. Sonunda bu bir dedikoduya dönüşmüş. Cahide çocuk aldırmaş kadar çıkıyor dedikodular.

Siverek gibi bir yerde bu tür dedikodular bir kan davası kadar tehlikelidir. Bizimkiler bunu adeta bir namus davası olarak ele almışlar. O süreçte Cahide de gözde kızlardan. Bucaklar başına para koymuş. M. Bucak, “Onu sağ getirene bilmem şu kadar para ve-

receğim,” bile demiş. Kendisi de aktif çalışıyor. Adam bile öldürüyor, yani kendisini geri tutmuyor. Ama bu dedikodular onu çabuk etkilemiş. Kendisi de bu sorunu ‘namusuna hakaret’ gibi ele almış. Ve sorun öylesine büyümüş ki, bir tartışmada birbirlerine silah çekecek kadar ileri gitmiş.

Cahide bunların hesabını sormayı kendine hak görürcesine işin peşine düşmüş. Örgütsel çalışmaları bir yana bırakmış. Sonuçta tecrit cezası verilmiş. Bir süre Adana, Antep taraflarında kalmış. Rapor yazarak Parti Merkezi’ne durumu iletmış. İşte Süleyman o dönemde yakalanmış. Süleyman içerideyken olayların boyutu bu kadar büyümüş.

Cahide arandığı halde eve gitmiş ve cezaevine farklı kimlikle ziyarete gelmiş. Yakalanması da bu yüzden olmuş.

Bunları direkt kendisinden dinledim. Anlatırken ağlıyordu. Tepkiliydi. Özellikle Yılmaz Uzunlara tepkiliydi. Birçok arkadaşla karşı karşıya gelmiş. Antep’te de Hasan Şerik ile sorunları olmuş. Tecritliği sindirememiş. “Raporumu üste iletmedi Hasan,” diyordu. Yani bu olayda hemen herkes ve örgüt suçluydu ona göre. Bu, onun biricik gerekçesiydi. Bir grup arkadaşın dar, geri yaklaşımını her şeyin yerine koyduğunu ve kendisinin, örgüt kaygısıyla hareket etmeyerek birçok tahrik edici davranışlara girdiğini bir türlü kabul etmiyordu. Tamamen haklı görüyordu kendini. Bunun için de sorgu öncesi, sorgu süreci ve cezaevine geliştteki yaklaşımlarını savunuyor, gerekçelendiriyordu. “Benim yapacağım tek şey bunlardı. Başka ne yapabilirdim ki?” demeye kadar götürüyordu işi.

Batman grubu da ilginç. “Dokuz kişiydiler. Birkaçını ilk süreçte bıraktılar. Sorguda düşman epeyce oynamış,” diye anlatıyordu, Gülten. “Hepsi genç yaştaki arkadaşlar. Bu halleriyle bir de her birini semt komitesi sorumlusu, kadın kolu sorumlusu vb yapmışlar. Poliste çözülmüşler. Grup şeklinde yakalanmalar kötü. Erkek arkadaşlar da var. Onlardan da çözülmeler var. Birçok arkadaş oldukça etkilenmiş. Hatta Müslüm adındaki arkadaş delirmiş herhalde. Sorguda polis çok işkence yapmış ama en çok da kadınları kendilerine karşı kullanmaları etkilemiş. Kadınlardan biri daha çocuk gibi, onu da erkek arkadaşlara, eşine karşı

kullanmışlar. Düşman içki sofrası kurup, video kasetlerde seks sahneleri göstererek bu kızlara yönelmiş. Çok kötüydü durumları. Tabii bazıları korkudan polisin oyunlarına gelmiş. Polis fiziki olarak da kullanmış. Biz dilekçelere de yazdık, mahkemeye sunduk. Polislerin isimlerini de biliyorlardı, o polisler buraya da gelip gidiyorlar. Bazılarını çağırıp konuştular, 'İfadelerinizi geri almazsanız tekrar sorguya alırız,' demişler. Sorgu sürecinin etkilerini hâlâ aşamamışlar. Örgüt değerleri, partinin politikası nedir bilmiyorlar. Birçoğu partiye tepkili. Onun için düşman yöneldiğinde çok rahat kırılıyorlar. Güçlü irade yok. Öyle sanıyorum ki düşman bu durumları çok kullanacak," diye anlattı.

Hilvan, Siverek ayrı bir sorundu. Düşman rastgele getirmiş bazılarını. Bazıları daha sorgu süreçlerinin yoğun etkisindeydi. Gördükleri işkence, tehditler ürkütmüş. Orada da polisler soyup vücudunda PKİK dövmesi aramış! Göğüslerine, en mahrem yerlerine bakarak, soyarak bu yazılar aranmış. Bunun yanında tecavüz tehditleri, yakınları birbirlerine karşı kullanma yöntemlerinin tümü, kendi içlerinde birbirleri üzerine ifade vermeye zorlamaları ve bu yönlü ortaya çıkan zaaf lar kişilikleri bu ortamda iyice bireyselleştirebiliyor. Bu hemen hemen her grup da vardı. Düşman bunlardan yararlandı aslında. Örgütlenemeden düşman yöneldi.

dirilen kürtlüğe düşmandılar

Mazlumlar her zaman, her fırsatta söylediler, "Kendi iç örgütlülüğünüzü iyi kurun, düşman örgütlülüğü dağıtarak, her insanı kendi içinde de parçalayarak, tek başına bırakarak vuracak, yönetimlerindeki en temel amaç bu. Önce yalnızlaştıracak kendi zaaf larıyla baş başa bırakacak, daha sonra da bu şekilde etkisizleşmiş, kendi zayıflıklarının utancını yaşayan; onun çaresiz ruh halinden kurtulamayan bir topluluk haline getirince de toplu vurmak, bitirmek isteyecek." Sorun fiziki olarak kişileri ortadan kaldırmak değildir kesinlikle. Bu çok açık görülüyordu.

Türk, Kürt solundan diğer gruplar bu konuda çok daha vahim bir ruh halini yaşıyorlardı. Tek tek bazı kişiler hariç, genelde ye-

nilgiyi başta kendi ruhlarında yaşayanlar, direnmeyi baskı ve işkencelerin gerekçesi olarak görenler ve dışarıdaki PKK karşıtlığını çeşitli biçimlerde hâlâ devam ettirenlerin yaklaşımları düşmanın yararlandığı bir başka boyuttu.

Sonuç olarak manzarayı bu şekilde çok ayrıntılı olmasa da genel hatlarıyla öğrenmiştim.

Açık ki, pratik öngörülü ve mevcut koşulları daha iyi öğrenecek şekilde yaklaşmamıştım. Tabii bu dar, aceleci, her şeyi hesaplamadan yaptığım, içine girdiğim durumu hazmedemedim. Onun derin etkisini yaşadım ama bütün bunları da görüp öğrendikten sonra direnişçiliği salt kendimle sınırlı tutmanın fazla gerçekçi olmayacağını anladım. Benim yalnız başıma direnmem kuşkusuz çok etkilerdi. Ve kendi içinde belli bir ayrışmaya da yol açardı. Bir kısım arkadaş da yanıma gelirdi süreçle. Fakat düşman genel üzerinde kötü oynayacaktı. Bunu da hissediyordum. Baştaki tavrımı hiçbir kuralı kabul etmeden sürdürseydim, kuşkusuz bu iyi olurdu. Kendim o moral düzeyle, düşmanın karşısındaki o yalın dikilişle hep bir iç vicdan rahatlığını yaşırdım. Bunun ruh hali insana yetiyor çünkü.

Ama bu şekilde olmak bir iç rahatsızlık ve eziklik yaratmıştı. Kendime yediremiyordum yenilgiyi. Düşmanı ilk güçlü, kapsamlı karşılama önemliydi çünkü. Ama bunun bir teslimiyet, bir inançsızlık, bir güvensizlik noktası olmayacağını biliyordum. Yaşananları tam tersine düşmanın en çok medet beklediği zayıf kişilikleri, gedikleri bile düşmana karşı güç, direniş noktaları haline getirme inadı, onun inancı ve yemini olarak ele almak mümkündü. ‘Gücü biraz toparlayıp öyle direnişç geçelim’ kararı, bu konudaki düşünceler en çok Gültan’ı ve Zeliha’yı sevindirmişti. Diğerlerine de moral olmuştu. Bu arada, “Diğer gruplardan direnişçi özellikleri olan, sorunu anlamaya, süreci görmeye yatkın olanlarla da konuşuruz,” dedik. Kendi yapımız içinde de kimlerle neyi konuşacağımızı, öncelikli ilgilenilmesi gerekenleri tespit ettik. Ayrıca genelde tutsakların durumları nelerdir, neler oluyor, arkadaşlarla nasıl bağ kurabiliriz, durumumuzu nasıl iletebiliriz, tüm bunları tartıştık.

Kendi aramızda bir düzenleme yaptık. Örgütlülük daha önce vardı, işkenceler yoğunlaşınca ve kurallar kabul edilince arkadaş-

lar daha dar bir örgütlülük içine girmişler. Komün dağılmış. Parayı kendi aralarında dağıtmışlar. Düşman ayırabilir düşüncesi de bu şekilde dağıtmayı etkilemiş. Bu tür yerlerde komün önemliydi. Düşman bireyselleştirmek için uğraşıyordu. Yalnızlaştırarak düşürme, teslim alma daha kolaydır çünkü.

Düşman kurallarla manevi olarak seni parçalamaya, sorgudan başlayarak sürekli olarak inancını, bağlılığını sarsmaya çalışır. Cezaevinde bunu daha sistemli ve uzun vadeli kılarak yapar. Bir yanda, “Örgüt yok, PKK yok. Siz elimizdesiniz artık. Birer askersiniz. Yan yana gelmeyeceksiniz, konuşmayacaksınız,” diyorlardı, öte yandan, seni fiziki olarak sadece o günlük, anlık ‘yaşam’a bağlıyorlardı! “Yaşayacaksan benim istediğim biçimde ancak yaşarsın,” diyorlardı. Diğerinde ölümü gösteriyordu sana.

Yaşam ve ölüm! Herhalde bu kavramlar en çok zindan gerçekliği içinde yerlerini bulacaklardı. Birbirine zıt, birbirine bu kadar uzak oldukları halde en yakın ve hep bir arada, hep seninle vardılar. İkisini bir arada tutmak ya da birinden diğerini tercih etmek nasıl olurdu acaba? Düşman zindana her zaman ölümü biçmemiş miydi? Ama nasıl bir ölüm?

Diyarbakır zindanı hangi tür ölümlere tanıktı acaba? Kimler gelip geçmişti? Bu konuda tarihin, geçmişin labirentlerinde dolaşmak mı gerekiyordu? Evet, başta zindan neydi, düşman neden bu ölüm tü-nellerini, ‘dam’larını açmıştı? Kadın ve zindan nasıl bir araya gelmişti? Herkesin bildiği, hatırlayabildiği tek tük kadın vardı akıllarda kalan. Kan davasından yatanlardı onlar da. Sonra siyasi olaylardan tutsak olan kadınlar çıkmıştı! 12 Mart döneminde sorgulanan kadınlar az olmamıştı. Ama zindan yanı pek bilinmezdi. En son İzmir’de yatmıştım.

Olaylar, suçlamalar, zaman, mekan farklıydı tabii. Birbirine benzer yanlar kuşkusuz vardı. Fakat birçoğu zindan ve kadını düşünce, hayal düzeyinde bile yan yana koymamıştı. Yaşadıklarıyla onun bedelini düşündüklerinde de ikna olamıyorlardı. “Biz ne yaptık ki bu kadar işkence, zulüm görüyoruz?” diyenler vardı. Birçoğu mücadele-mizmin geliştiği alanlardaydı. Mücadelenin etkilemesi kaçınılmazdı. Kürtlük bilinci uyanıyordu. Kimilerinin kardeşleri, eşleri, çocukları

vardı bu mücadelede. Kimileri yeni yeni bilinçleniyorlardı. Eğitim çalışmalarına katılmışlardı ya da bazı kadın gruplarına eğilim göstermeye başlamışlardı. Mahalle, semt, bölge komitelerinde yer almışlardı. Öğrenci gençlik içinde propaganda yapıyorlardı. Adam öldürme, yaralama yoktu. Gasp, soygun yoktu. Bildiri dağıtma vb bile yoktu. Buna rağmen devlet bu kadar yönelmişti. Bunları anlamakta zorlanıyordu çoğu. Bir beklenti de vardı. 'Bu kadar ağır suç unsurları yoksa bırakılabilirim. Poliste bazı şeyleri kabul etmiş olsam da savcılıkta reddettim. Onları işkence altında söylemişim zaten. O halde ilk mahkeme, olmasa, ikincide kesin bırakılırım' diyenler kendi açılarından haklıydılar ama gerçeklik o kadar bambaşkaydı ki!

Düşman dirilen Kürtlüğe düşmandı. 'Türküme' demeyi dayatıyordu. Türk bayrağı altındaki herkes Türk'tü, bu vatan bölünmez bütündü ve herkes de askerd! Düzendeki kadın ve askerlik birbirine uzak kavramlar olduğu halde askerleştirmişlerdi kadınları, yeni statüydü bu!

Bunları gruplar halinde, tek tek konuşarak anlatmaya çalışıyordum. O korku, tedirginlik havasını hızla kırdık. İç düzenlemede örgütlülüğümüzü kısa, uzun vadeli olarak ayarladık. Fazla dikkati çekmeyen arkadaşlar vardı, onları daha çok bizi ayırmaya kalkıştıklarında devreye girebilecekler olarak görüyorduk. Diğer gruplarla ilişkilenmede, yine fazla içimize girmek istemeyen, örgütlülüğünden çekinenlerle ilgilenmede bu arkadaşlar rol oynayacaktı. Gülten'i biraz öyle değerlendirmeyi düşünüyorduk. Kendisi dikkatlidir de. Hem düşmana karşı duyarlı, dikkatli, direnişçi hem de içteki yapılara karşı.

Komünü yine ortak yaptık ama o konuda da düşmanın gücü parçalama yöntemini hesaba katarak belli arkadaşlara parayı dağıttık. Harcamalar ortaktı, ihtiyaçların karşılanması tek yerden oluyordu. Biçimde bazı değişikliklerle hem yapının rahatsızlığını önledik hem de düşmanın dikkatini dağıttık. Kantin vb ihtiyaçlar tek liste halinde veriliyordu. Gelen malzemeler her grubun listesine göre ayrılıyordu. Ama diğer sol gruplarda çoktan kendi başına yaşama durumu başlamıştı bile. Çok azında ortak yaşam yanları işliyordu. Bizim ortak yaşamı önemle dayatmamız onları da etkilemişti. Böylece bir kısımıyla ortaklığı kurabildik. Genel ihtiyaçlar en azından birlikte alınıp,

birlikte tüketiliyordu. Şunu fazla esas almıyorduk: Paraya göre ortaklık! Tam tersine bunu kırmaya çalışıyorduk. Ailesi gelmeyen birçok insan vardı. Onlarla birlikte hareket etmemiz olumlu etkiliyordu.

Kadınlar bölümündeki bu ortak yaşam en olumlu yanlarından biriydi ve bu ister istemez diğer şeylerde de ortak hareket etmeyi kolaylaştırıyordu, en azından bir ilişki vesilesiydi. Manevi anlamı daha büyüktü. Önceki süreçte cezaevi geneli için ortak komün çalışmalarını olmuştum. Bazı gruplar buna pek yanaşmamışlardı ama.

En çok da düşmanın dayattığı kuralların ne anlama geldiği, neyi hedeflediği üzerinde tartışıyorduk.

Herkes çok açık görmüştü, sorun sadece 'Türküm' demek ya da yemek yemeden önce dua etmek 'bismillahirrahmanirrahim. Afiyet olsun. Allahımıza hamd olsun, ordu, millet var olsun' demek değildi. Çünkü önce güvenlik gerekçesiyle 'sayım alacağız'dan başlanmıştı. Sayımlar ayakta ve sıra şeklinde alınmaya başlamış, ardından herkes kendi sayısını sesli söylemişti. Ayağa kalkışlar vb ardından and, istiklal marşı ve arkası gelecekti.

Düşman bununla seni önce zorla hizaya getiriyor, sonra adım adım hükmetmeye başlıyor. Sen Kürtlükten çıkıyorsun, askerleşiyorsun, Türkleştiriliyorsun, yönlendiriliyorsun. Sen olmaktan çıkmanın henüz nüveleridir. Bir tek 'Türküm' demek belki her şeyi alıp götürmüyor, hayır onu söylerken bile böylesi Türklükle alay ediyorsun. O senin Kürtlüğünü gasp ediyor, sen onun çok yücelttiği Türklüğüyle alay ediyorsun. 'Türküm' desen ne olur? 'Ben devrimciyim' diyorsun. Ama işte her şey orada bitmiyor. Düşman için de, senin için de bu böyle. Düşman onu senin iradeni kırma ve seni teslim almanın bir aracı olarak kullanıyor.

Bazılarını daha başta teslim almıştı. Şahin'in teslimiyeti, ihaneti iç içe geçmişti. Onda kapıları ardına kadar ihanete açmış bir kişilik yapılanması vardı. Her an ihanete açıktı! Düşmanla ilk karşılaşmada bu kapılar, çizgiler zorlanmadı. Devrimcilikle döneçlik arasındaki sınır kalın değildi, çok inceydi ve aslında o daha kongre sürecinde kendisini ele vermişti: Devrimde kendini gücüne, yeteneğine göre dayatan, devrimci göreve göre hazırlama, konumlandırma değil, gö-

reve göre kendini pazarlama ya da görevi kendine göre pazarlamayı hedeflemişti. Fark etmiyor, her iki mantık da aynıdır. Başkan, öyle sanıyorum ki, o zamandan Şahin’i keşfetmişti. Ondaki kariyerizm, hırslıydı, ne anlama geliyordu, onu kesin anlamıştı. Merkez’e seçilmesi hepimizi şaşırtmış olsa da Başkan için bu tip kişilikleri en önemli çalışma içinde tanımak herhalde bir yaklaşım tarzıydı. Bu soru hep dönüp dönüp bu yanıtı buluyordu bende.

Evet, Şahin için çok farklı yöntemler gerekli değildi. O daha sorgu dayken akıl veriyordu polise. Kim nasıl çözülebilir, kimin hangi noktası zayıftır? Onunla savaşta düşman zorlanmamıştı. Şimdi cezaevinde binlere varan bir yapı vardı.

Önder kadrodan taraftara, sıradan bir yurtsevere kadar birçok insan. PKK buydu, bu yapıdaki temsildi, onun örgütlülüğüydü, inancıydı, güveniydi, bağlılığıydı, umuduydu. Bu yapının bütün insanlık yanlarıydı, ortak özlemleriydi, kimlikleriydi.

İşte buna yönelmişti. Bir inancı, bir emeği, bir umudu bir anda yok etmek, tersine çevirmek mümkün müydü? Her şey bu kadar kolay değildi ve bu -yeni de olsa- kök salmış bir yaşamı yok etmek olurdu ki, buna ne kulların ne de tanrıların gücü yeterdi! Ne tanrılar zindana inebilece kadar gökyüzünden vazgeçmişlerdi ne de barbarlaşan ‘kul’ları bir yaşamı tüketecek kadar hikmet sahibiydiler. Öyle olsaydı tarihte bütün barbarlıkları, vahşilikleri yapan ‘kul’lar çoktan tanrılaşarlardı! Çünkü var etmek ve yok etmek sadece tanrılara mahsustu.

Şunu iyi bilmek gerekiyordu: Dayatılan her kural bireyde kırılmayı yaratmak içindi. Bizdeki yenilgi geçiciydi. Kuralları kabul ettik ama inanç, düşünce düzeyinde teslim olmadık. İnancımızı, davamızın haklılığına olan güvenimizi hiçbir şekilde değiştiremezler. Kendimizi bırakmayacağız. Moralini bozan, düşmana bu ruh halini yansıtan, düşmanın oyunlarına alet olan hiç kimse PKK’li olamaz, devrimci olamaz. İnancımız varsa, bu kuralları tersine çevirmenin koşullarını yaratmak zor olmayacak. Düşmanın amacı bizi inançsızlaştırmaktı. İki de bir ‘mahkemeye çıkarmam, ezerim, tek tek geberirsiniz’ demeleri boşuna değildi. Düşmanı değerlendirirken kendi konularımıza göre değerlendirmeyeceğiz. ‘Kim çok suçlu, kimin suçu az’ sorunu değildi

bu. Kim insansa, kim devrimciyse, kim PKK'nin ruhunu taşıyorsa, ondan şu ya da bu şekilde etkilenmişse, hepsi de düşman için suçludur. Kuşkusuz bazılarımıza daha farklı yönelecek. Bize, "İşte Apo sizi kandırdı, kendisi dışarıda lüks evlerde, lüks içinde kadınlarla yaşıyor. Sizler çürüyorsunuz," diyecek, sizlere de bizi göstererek, "Bunlar sizi kandırıyor," diyecekler. Her fırsatta, "Elimdeler, sinek gibi ezdim hepsini. Sizin o önderleriniz şimdi birer kemalist olmuş. Yakında hepsi de birer asker olacak. Örgüt yok artık," diyordu Esat.

Zindanda örgütlü direniş yaratmak ya da direnişi örgütlemek önemlidir. Örgütlenmeyi sağlam yaratmak aynı zamanda birey için de güvencedir. Siyasal güvence budur; kendini örgütleyebilmek! Onu sen olmadan da yaşatabilmek, sürekli kılabilmek! Bir suyu içten, sessiz dalgalandırmak, onu taşıyacak hale getirmek ve büyük bir dalgayla bir anda bir akımı sağlamak arasındaki bağ nedir? İkisinde de kendini adama, feda etme vardır. Biri sende somutlaşan bir güç ifadesi olur, diğeri zemindeki güçtür, senin büyük dalgalanmalarının parçalarına ayrılmış halidir. Her ikisinde de dengeler iyi kurulmak zorundadır. Birincinin içinde kaybolabilirsin. 'Feda olmak' bu anlamda siyasi anlamını yitirme tehlikesini taşır. Tedbirlerin, zeminin bütün avantajlarını karşılayacak kadar mıdır? Bir defa zemin her türlü düşman hücumuna açıktır. Herkesin ruh hali bir gedik gibidir. Yönelimler gedikleri daha da açmaya, hepsini bir araya getirmeye yöneliktir. Bu anlamda kendini her gediğe vurmak zorundasın, o gedikleri kapatacak, hiç olmazsa azaltacak, daraltacak bir konum sergilemen gerekir. Her şey, her bir insanın davranışı, duruşu, inancı, inançsızlığı, korkusu, cesareti, güveni, güvensizliği, tepkisi, öfkesi... Her şeyiyle bağlıyor. Bütün bir zemine hakim olmak ve an an da düşmanın direkt uygulamalarıyla muhatap olmak gerçekten bütünüyle kendini ortaya koyman demektir. Risklidir!

Ama öte yandan teke tek de olsan düşmanın karşısında olmak başkadır. Bu yanlış değildir kesinlikle. Sende bütünleşen, birleşen devrimci iradedir. İnanç, kararlılık, sendeki çıplak savaşçılıktır. Bu karşılaşma en güzelidir, en devrimci olan kavgadır. Seni çok yakından çeken, çekiştiren öğeler yok hiç olmazsa. Ve sen bu yalnızlık içindeki

güçle, aslında düşmanı parçalara ayırıyorsun. O hem seninle, hem yansımalarınla uğraşacak. Sendeki karşı koyuşta kendi çaresizliğini görececek, yenilgiyi bu şekilde tutması onu müthiş çözümsüz kılacak.

“Düşman bu yapı içinde istediğini elde edemeyecek. En sorunlu, en yaramaz kadına bile el atamayacak, devrime karşı kullanamayacak,” düşüncesi ve bir de madem bu şekilde bir karşılaşmayı yaşadım, bütün gücü örgütleyerek, daha güçlü, ortak bir direnişle bunu yapmak gerektiğine olan inanç bir aradaydı. Ama her zaman tek başıma olsam da direneceğim. Gerekirse tek başıma tavır koymaya hazırım diyordum. İki at başı gibiydi. Zaman zaman tek ya da bir grupla birlikte ayrıldık. Düşman tehlikeli bulduğunda ve kendim, dayatılanlara tek başıma ‘meydan okuduğumda’ tecritte, hücrede oluyordum. Bu laçkalaştırıyordu kuralları ama ortadan kaldırmıyordu. Bu, gücü belli bir sınırdan tutuyordu, kayışını engelliyordu. Yine de kişi baştan sona tek başına da olsa, yalınkat bir direnişçilik bambaşkadır. Onun bütün bedelleri çok daha omuzlanır, göğüslenir ve seni müthiş bir çokluğa, özgüvene, öz inisiyatife götürür. Kaygılar kalmaz. Bir yerde kazanmanın, başarmanın hazzını en dorukta yaşarsın.

Ama diğeri öyle bir yer ki, binlerin çılgınlıklarını duyuyorsun. Korkuyu gözlerinde okuyorsun. Her gün bir oyunla düşürüleni, itiraf edeni, ispiyonculuk yapanı, kendi değerlerine küfredeni görüyor, duyuyorsun. ‘Ağzına sıçayım’ dendiğinde ‘emredersin’ dedirten düzeyde kendinden uzaklaşmaya sapanların dramını izliyorsun.

Direnerek yenilenlerin ruh hali farklıdır kesinlikle. Düşman da bu noktada temkinlidir. Böyle denenmiş bir alana her istediğini yapamayacağını, en azından bunun kolay olmayacağını bilir.

İlk günlerde yakın, bitişik koğuşlardaki marş seslerine tepkiler farklıydı.

“Namussuzlar, bizi yalnız bıraktınız. Hemen teslim oldunuz. Şimdi faşist marşlarını okuyorsunuz, utanmıyor musunuz?” deniliyordu çoğu kez. Sonra kuralların belli ölçüde kabul edilmesi, direnişin kırılmasıyla birlikte bu yönlü tepkiler sessizleşmişti. Ancak, onlarda çığrından çıkmıştı teslimiyet. Düşmanın her istediğini, istediği biçimde uygulamaları, aynı küfürleri söylemeye yol açıyordu

bizde. Her şey bu kadar düşmanın insafına terk edilemezdi. Bu kadar inançsızlık, bu kadar yaşam düşkünlüğü olur muydu?

Bu farkı görmek iyiydi. Çünkü düşmanın da amacı yenilgi, teslimiyet psikolojisini yaymak, derinleştirmekti. Koşullara çabuk teslim olma, onların etkilerini ruhunda yaşatma çok tehlikeliydi. Savaş bitmemiştii, yeni başlıyordu. Kişilikte bu savaşı bu kadar çabuk sonuçlandırmak tamı tamına bir inanç tükenişiydi.

Meğer aynı süreçte ölüm orucu başlatılmış. Karışık, birbirini yalanlayan birçok haber alıyorduk. Direnenler içinde olan, hücrede kaldığını sandığımız birçok kişi hastane, mahkeme gidiş gelişlerinde birbirinden farklı konuşuyorlardı.

Kimileri ‘bütün koğuşlar kurallara uymuş, bir tek hücreler kalmış’ diyordu, kimileri ölüm orucunun başlatıldığını, hatta şhadet haberleri aldıklarını söylüyordu, kimileri ise herkesin kurallara uyduğunu. Sağlıklı bir haberleşme yoktu. Bazen tümünden en olumsuzuna inanıyorduk, bazen de olumsuz haberlerin belli etkileriyle olayları tam değerlendiremiyorduk. Ölüm orucunu duyar duymaz, “Biz de girelim,” dedik. Ama bu konuda, “Habersiz, örgütsüz ölüm orucuna başlanmaz,” kaygımız vardı. Önceki süreçlerde bir açlık grevi bile kendi başına yapılmamış. Ortak, zamandaş, aynı taleplerle yapılmıştı. Bunun hangi koşullarda doğru, hangi koşullarda geçersiz olduğunu tartışıyorduk. Yaşananlardan sonuç çıkarmak gerekmiyor mu? Bu tür koşullarda örgütün kararı, onayı, haberi neye göre uygulanacak? Bunların uygulanma alanı yoksa ne yapılacak?

Düşmanın dayatmalarının kahırını çekiliyor ama bu tür belirsizlikler asla çekilmiyordu. Bir kıskaç gibi. Aynı alanda, aynı mekan içinde bir duvar, bir blok ötendekine ulaşamıyorsun. Kendi konumumuzu nasıl değerlendirecektik? Daha önce kadınların direndiği biliniyor, yakın zamana kadar da öyleydi. Hatta herkes hâlâ kurallara uyulmadığını sanıyordu. Çünkü mahkemeye, hastaneye gidiş gelişlerde erkekler gibi değildik. Onların yüzü duvara çevrili bekletiliyor, sıra düzeni var, yine yüksek sesle, topuk selamıyla vb askeri davranış ve ses tonuyla komutlara uyuyorlardı. Kadınlarda uzun süre bunları uygulama ortamı bulamadılar. Dua vb dışındaki şeyler dayatıldığında, “Bunları biz kabul

ememiştik,” diyerek yaptırılmasını engelleyebilmiştik. Ölüm orucunun etkisinden vardı, biz bunu fark edememiştik. Bizim üzerimize bu şekilde gelirlerse direnişe ölüm orucu şeklinde katılabıldık. Bu nedenle yumuşak tutuyorlardı. Bunu ölüm orucu sürecini öğrendikten ve eylem sona erdikten sonra daha iyi anlamıştık.

Yeni gelen TKP’lilerden bazılarına, koğuştaki iç ilişkileri kendilerine ispiyonlamayı dayatıyor Esat. Daha önce gelenlere de dayatmıştı. Elif bu konuda netti. Ama açık konuştuk, “Bir şey söylersen senin için iyi olmaz, seni hep kullandılar. Buna artık tavır al. İçimizde yaşayacaksan biraz insan gibi davran, diğer şeyler seni de çirkinleştirir iyice.” Elif fazla kalmadı, her gidiş gelişte Esat bilgi istiyordu. Özellikle bazılarımızın ismini vererek örgütlenme yaptığımızı, toplantılar düzenlediğimizi, bunu bildiğini, kendisinin de olayları anlatmasını istiyordu Elif’ten. Elif, bir şey bilmediğini söylüyordu. Dayak, işkence ve diğer uygulamalar kendisini etkilemişti aslında. Hem onların istediği bir tipti, devletin ‘akıllı hemşire’siydi hem de zavallılaştırmış bir kadın. Kendi cinsine yapılanlar karşısında bir ezikliği yaşıyordu. Askerler arada onu da ‘yanlışıklıkla’ döverlerdi. Bazıları da onun ispiyoncu olduğunu sandıkları için temkinli dövüyorlardı. Kadının kadına ihanetine tepki duyanlar çıkıyordu. Onun tüm kadınlar içindeki ayrıksılığı işkenceci bir askerinin bile hoşuna gitmiyordu, ilginçti. “Madem o öyle yapıyor, biz de dayak atarken eşit davranacağız,” diyorlardı herhalde. Çorumlu Hasan, Giresunlu Bahattin bile Elif’i sevmediler!

Elif, Ali Osman’ın akrabasıydı. Bunu acele tahliye edilmesiyle birlikte öğrenmiştik. Ali Osman üstteğmendi ve Esat’tan sonra sözü geçerli olan kişiydi. Elif bu akrabalık sayesinde tez kurtulmuştu! Ama iyi olmuştu.

Esat’ın belki de en çok sevindiği an direnişi kadınlarda kırdığı an olmuştu. Onun dışında Esat hep hırçın, öfkeli ve istediğini yapamamanın saldırgan ruh hali içindeydi. Bize yansıyan yüzü böylesine iğrençti. Her koğuşa gelişte, “Hayvanoğlu hayvanlar! Bir siz beni kızdırıyorsunuz,” derdi. O küfürleri, o söyleyiş tarzı görülmeye değerdi. Düşmanın bu halinin insana ne kadar moral verdiğini şimdi

nasil anlatayim? O kufurler, o kudurganlik kendimize guvenimizi gelistirmeye yol aciyordu. Dusman bu kadar hircinsa, dusman bu kadar kinliyse o zaman demek ki bizde yasayan, direnen, ayakta duran yanlar halâ vardı ve gucluüdü. Bazı kuralları kabul ettiğimiz halde bunları söylüyorsa, demek ki amacına ulaşmamış düşman. Duvara, parmağıyla sinek ezer gibi yapardı ama sorun Esat'ın dediği gibi, yaptığı gibi değildi, bizler sinek gibi ezilmemiştik. Avucuna sıgacak kadar küçülmemiştik. Bunu o da biliyordu.

O hengamede kaçışı düşünüyordum yine. Kapılar geç saate kadar açık kalıyordu. Asker sürekli içimizde beklemiyordu. Dayaklarda ya da herhangi bir durumda kalabalık giriyorlardı. Onun dışında koğuş gardiyanı, asker ve blok çavuşu vardı. Çatıya çıkıp oradan kaçmak nasıl olur diye düşünüyordum. Gültan ve Aysel onlara da söyledim. O kadar karışıklığın içinde bunu düşünmemi garipseyenler de vardı. Çok iyi niyetlice düşünme, bir hayal olarak da görüyorlardı. Aysel, "Bina yüksek, dışarısı askeri alan. Adamlar tedbir almış, olmaz," diyordu. "Çatıya çıkar bakarız," diyordum ben de. Gültan bu konuda daha duyarlı, biraz da anarşist ruhluydu. Durgun, dingin bir anarşist ama! "Çarşaf sarkıtalım," dedik. Daha sonra çamaşır ipliyle denedik. İp çok keskindi, ellerimizi kesiyordu, ağırlığı ellerde hissediyorsun en çok. İpe atılan düğümler fazla işe yaramıyordu. Duvarın belli bir yerine kadar tırmandıktan sonra vazgeçtim. Dışa açılan kapı var, koridorların sakın olduğu saatlerde uğraşıyorduk, kilitleri açmak mümkün değildi. Duvarı yokladık, gardiyan odası denilen bir yer vardı, gardiyan doğru dürüst kalmıyordu. "Oradan nasıl olur, duvar delinmez mi?" Orası da umut vermedi, elimizde demir parçaları vardı ama koşulları örgütlemek zordu. Her gün yeni bir durum çıkıyordu. Giderek havalandırmalar saatlere göre kullanılmaya başlandı. O odalar da sorgu odaları oldu. Kaçış istemi de bir nevi hayal oldu. Arada geçmiş firarları anlatıyordum. Geçen süreçleri anlatarak canlı tutuyorduk. Yaşanmış her mücadele anı bir moral etki oluyordu artık. Anılar birer kitap gibi, şiir gibi, roman gibi. Esprisi, trajedisi, sevilesi, üzülesi yanlarla dolu dolu. Ama en çok da güç kaynağı oluyordu. Her arkadaş, her konuşma, Başkan'a ait her şey, her

söz, her eylem, her zorluk onlarca kez anlatılıyordu. Her defasında yeni anlatılmış gibi canlılıkla dinleniyordu. Yaşananların acı yanları böyle telafi ediliyordu. Yine yaşananlarla bağ bu şekilde kuruluyordu.

Arkadaşlarla bağlantı kurmak için kendisini hastaneye sevk edenleri ayarlıyorduk. Biraz sağlam, güvenilir arkadaşlardan oluşturuyorduk gidecek olanları. Ölüm orucu doğrulanmıştı. Martın başlarından nisanın ortalarına kadar sürmüştü. Ali Erek şehit düşmüştü. Temel talep işkencenin kaldırılması biçimindeymiş. Çoğunlukla öncü kadrolar girmişti ölüm orucuna. Genelde tutsaklar işkence altında teslimiyete, giderek ihanete zorlanıyorlardı. Bu kadar tutsağın sorumluluğunu düşünen, bunu hisseden devrimcilik, onun direnişçiliği bu şekilde bir eylemlilikle düşmanın karşısına çıkmıştı. Ölüm orucu olgusu ilk kez duyuluyor, tartışılmaya başlanıyordu.

Açlık greviden farklıydı. Açlık grevine yabancı değildik artık. Açlık grevinde suyun yanında belli aralıklarla -tabii o imkan varsa- bir miktar şerbet de alabiliyorsun. Yani şekerli su! Yine kendi içinde süre koyuyorsun. Ölüm riski içinde olsa bile, ileri sürülen taleplerin içeriğiyle, önemiyle orantılı bir tutum halini alır. Ya kabul edilecek ya da ölüm sınırında bir tutuma vardırılmaz. Ama ölüm orucu farklıdır. Öne sürülen istekler hayattır. Hasmın, bütün saldırı araçlarıyla devrede, başka bir yaşam hakkı tanımıyor. Yaşamın tüm hücrelerine inmiş, vahşice yönelmiş, işkenceler yaşamın kendisi olmuş. Bu durumda düşmanı caydıracak, onu dizginleyecek, tutsaklara biraz olsun nefes aldirtacak en etkili eylem biçimi ölüm orucu oluyor. Ölümü mü dayatıyorsun? Al sana onurlu ölüm! Yaşamda hava almaktan, normal bir insan ihtiyacının karşılanmasına kadar her şeyin işkence aracı haline getirildiği bir ortamda irade ve beden her hücrelerini ortaya koyarak direnmek düşmanın hiçbir şekilde hesaplayamadığı bir eylemdi. Açlığı, susuzluğu, uykusuzluğu, konuşmamayı hatta bakmamayı, görmemeyi dayatan düşmana günlerce, haftalarca, aylarca sadece bir su ve hava alarak nasıl yaşandığını, nasıl iradenin çelikleştiğini öğreten bir ölüm orucu eylemi sergilenmişti.

Artık herkes konuşuyor, yorumlar yapıyordu üzerine. Askerler bile hayrete düşmüştü. “Nasıl olur, biz bir öğün yemek yemeyince

bile etkileniyoruz. Bunlarda ne irade var!” diyebiliyorlardı. Doktorlar, “Bu ne iş? Bunlar bilimi de alt üst etti!” diyebiliyorlardı. Tutsaklar zaaflarına lanet yağdırdılar. “Düşman sigara cezası verirse versin, çayı isterse bir yıl vermesinler, isterse havalandırmaya hiç çıkarmasınlar, gelip her an vursunlar. Ölüm orucundakiler nasıl dayandı?” diyebiliyorlardı. Aileler için ölüm orucuna girenler birer ilahi güçtü artık. Mazlumlar, Hayriler, Pirlar ve onlarcasının ismi dillerinden düşmedi. Hepsi çocuklarıydı artık. Kamuoyunda bir de ölüm oruçları eyleminden söz edildi. Basına yansıtılmak istenmese de gündemlerine girecekti. Cuntaya zindandan bir karşılıktı. Bir başlangıçtı, bir uyarıydı. Esat Oktay söz vermişti. ‘Asker sözü’ hem de! Ancak bu söz tutulmamıştı. Bir süre hücreler ve bizde işkenceler belli oranda hafıfledi, biçim değiştirdi ama bu sadece kısa bir süre içindi.

diyarbakır cezaevinde biri lübnanlı, diğeri fransız tutsak iki kadın...

Cezaevine başka halklardan insanların getirilişi çok daha farklıydı. Sarah ve Monaik bizim kaldığımız bölümde tutuluyorlardı. Alt koğuşa yerleştirilmişlerdi. Sarah Lübnanlı, Monaik ise Fransız’dı. Erkek arkadaşları da erkek tutsakların bölümündeydiler. Monaik aynı zamanda doktordu. Onlarla ilişkilenebileceğim ve görmeyelim diye pencereleri boyamışlar, kapıları da genellikle kapalı tutuyorlardı. Ama çok duyarlı insanlardı, belki de yaşamlarında en duyarlı oldukları günlerdi onlar için. Bizlerin hissettiklerini hissedecek kadar da duygu, düşünce yakınlığı vardı aramızda. TIKKO davasından yargılanan Reyhan Sarıbal İngilizce bildiği için o aracılık yapıyordu yazışmalarımıza. Güney Kürdistan’dan Kuzey’e geçerken sınırda yakalanmışlardı. Doktorlukları da başlarına iş açmıştı. ‘Kürtler’e yardım’ için gittikleri Güney Kürdistan’dan Kuzey’e dönerken ‘PKK’ye yardım ediyorsunuz’ denilerek tutuklanmışlardı.

Sarah çok daha duygusaldı, çabuk etkileniyordu. Cop sesleri, işkence sesleri onu yatağa bile düşürmüştü. Monaik işaretlerle bize Sarah’ın nasıl etkilendiğini anlatırdı fırsat buldukça. Biz notları-

mızda düşmanın uygulamalarını, cezaevi politikalarını yazıyorduk. Kendilerinden tanık oldukları her şeyi dışarı çıktıklarında anlatmalarını istemiştik.

Monaik çok canlı, cin gibiydi. Boyanmış pencerede delikler açmıştı. Her sahneyi izliyordu. Teybe işkence seslerini almıştı ama bu fark edilince teyp ellerinden alınmıştı. Bunu ve kendilerine yönelik uygulamaları protesto etmek için bir gün yemek almamışlardı. Aslında bize yapılanları protestoydu, diğer şeyler gerekçe olmuştu. Giderlerken yumruklarını kaldırmış, “Kürdistan, Kürdistan!” diyerek vedalaşmışlardı. Son anda verdiğimiz bazı yazıları geri vermişlerdi, yakalanma ihtimali olur diye. Ama giderken, “Kafalarımıza yazdık, söz, onları gittiğimiz her yerde anlatacağız,” demişlerdi. Askerlerin telaşından yararlanarak o son dakikalarda en sıcak, en yoldaşça sözlerimizi vermiştik birbirimize.

Cahide moralsizdi, hep yataktaydı ve hep ağlıyordu. Sigara üzerine sigara içiyordu. İlk konuşmamız oldukça derinlikliydi. Dışarıda farklı koşullarda gelişen bazı olayları bu kadar öne çıkarması, bu kadar etkisine girmesi tuhaftı. Bir türlü anlam veremiyorduk. En iyi tanıyan bendim. Elazığ sürecinde iyiydi, okul çalışmaları, Siverek sürecindeki çalışmaları hep övülürdü. Ne oldu, nasıl oldu bu kadar karşıya alabildi partiyi?

Ruh hali, duruşu, tepkileri, öfkeleri tüm arkadaşları olumsuz etkiliyordu. Yaşanan koşullarda birçok kişi içten tepkiliydi. Düşmanın yaklaşımlarını, o vahşetin zorluklarını kaldıramadıkları noktada tepkilerini çeşitli biçimlerde yansıtırlardı. Bazılarımıza karşı ölçülüydüler, direkt yansıtma zardı tepkilerini ama böyle sorunları olan, kendi bireysel sorunlarını öne çıkaran, bu yönüyle bir ayrıksılığı yaşayanlara daha rahat yöneltiyorlardı. Çünkü onda yaşanan ruh halinde kendilerini buluyorlardı. Onunla buluştukları noktalar vardı; örgüte tepki! Bu tepki, sorguda zaaf içine girmelerine kadar götürmüştü kendilerini.

Zindanda düşmanın kendilerine yönelmesinin gerekçesiydi örgüt! Düşman açıkça, “Başka bir örgüt olsaydınız size bunlar olmazdı,” diyordu. Başka örgütten olanların gözlerinin içine baka baka hem de. Evet, onlar PKK’li olmamakla ‘akıllıydılar’ düşman gözünde ama

sadece kaba dayağı daha az yeme ödülü alabiliyorlardı. Hepsi bu kadar. Gerçi bu gruplardan çok değerli arkadaşlar da vardı ve gerçekten devrimci onura bağlıydılar. Zayıflıklar, çaresizlikler, farklı örgüt tutumları olsa da paylaştığımız ortak yanlarımız vardı. Düşman bunu yok edemedi asla. Oyunları bu anlamda pek tutmadı hatta düşürmeye çalıştığı, ajanlaştırmak istediğı, itirafa zorladığı birçok kişi bizim yaklaşımlarımızdan etkilenerек vazgeçti, açıkça düşmanın oyunlarını anlattı, utançlarını dile getirdiler.

Cahide öyle bir ruh hali içindeydi ki hem düşman yöneliminden kurtulamıyordu hem de tutsakların bu çok yönlü tepkilerinden, yaklaşımlarından. Bir kıskaçtaydı. Böylesi koşullarda bu ruh hali tehlikelidir. Düşman taktik olarak güçlüydü ve her aracını devreye koymuştu. Kişilikteki her olumsuzluk, her zayıflık düşmanla çabuk buluşma imkanı buluyordu bu koşullarda. Onun için de zaafı, zayıflıkları kapatmak, düşmana giriş imkanı verebilecek her açık kapıyı kapatmak şarttı.

Korkunç bir savaş alanıdır aslında. Kişiliklerin sınıandığı en çıplak alandır. Hiçbir zayıflığını gizleyemiyorsun. Bütün savaş araçlarının elinden alınmış, her türlü denetimin olduğu, yaşamın genel olarak düşman inisiyatifinde yürüdüğü bir alandasın. Her an düşmanla yüz yüzesin, her an kendi çıplak gerçekliğini görüyorsun. Hangi birinden kaçacaksın, nereye kadar?

Cahide gardiyan tarafından çağırılmıştı. Ama ne ziyaret günüydü, ki aylarca ziyaret yasağı vardı, ziyaret unutulmuştu bile ne de mahkeme günü. 'Avukat' denilmişti adına. Avukatlarla görüşme de başlı başına bir belaydı. Son kez Hüseyin Yıldırım gelmişti ziyaretime. Beni hücreden götürmüşlerdi, yanımda da kadın polis vardı. Öylesine yerleşmişti ki görüş kabinine, ayakları ayaklarıma basacak pozisyonda, gözleri gözlerimizi tarıyor, bir göz işareti olur diye kırıştırmıyor bile gözlerini. Hüseyin Yıldırım'ın, "Neden bu kadar zayıflamışsın, hasta mısın?" sorusuna "Yok, bir şeyim yok. Yalnızdım, uykusuzluk ve diğer şeyler etkilemiştir," demiştim. Tabii o an ayağıma sertçe basmıştı kadın polis. Ters bakışım bir anda ürkütmüştü onu. Hüseyin Yıldırım durumu anlamıştı ama. 'Çok konuşma, ileri gidip içeride olanları söyleme' uyarısıydı ayak basma. Ve zaten görüş uzun sürmemişti.

Daha sonraki günlerde Hüseyin Yıldırım'ın yakalanışını, tutuklanışını da babamdan güçlükle öğrenmiştim. Onlara ne yapıldı bilmiyordum ama ben döndükten sonra dayak yemiştim, avukatımı sorduğum için. Hüseyin Yıldırım'ın tutuklanışını öğrenmek bir haberdirdi. Oysa dışarıdan içeriye, içeriden dışarıya hiçbir suretle bilgi sızmayacaktı! Bu, Esat'ın kanunlarıydı.

Cahide uzun süre kalmıştı. Avukat görüşü en çok bir, iki dakikaydı. Hatta saniyelerle sayılırdı. Koğuştan dışarıya çıkanlar olduğunda herkes suskun beklerdi genellikle. İster mahkeme, ister hastane, ister avukat veya başka bir şey olsun, dışarı çıkmak bir sınavdı, zorlu anlardı. Çünkü her an başka şeyler de olabilirdi. İşkenceye de alınabilirdi, bir başkasıyla yüzleştirilebilirdi de. Nereye gidersen git bir işkence yoluydu kısacası. Hele bir de fazla güven vermeyen, ruh hali karma karışık, duruşuyla düşmanı umutlandıran kişiler olunca bekleyişin kendisi bir işkenceye dönüşürdü.

Koğuşa döndüğünde kafası omuzlarındaydı, gözleri suçlu bakıyordu. Bakışlarını kaçıyordu, ezik, ağlamaklıydı. Sigaraya sarılmıştı hemen. Evet, Cahide bir parça daha yitirerek gelmişti, bu kesindi. Belki herkes bir şeyler düşünmüş, şüphelenmiş, acımış ya da öfkelenmişti Cahide'ye. Ama onu en çok benim anladığımı bir tek kendisi biliyordu. Bana bakarken gözlerinin dolması, utancındandı. Bir süre hiç uğramadı yanıma. Herkes bir yorum yapıyordu. Benim sessizliğim de dikkatlerini çekiyordu. Aşırı küfürlü yorumlara dikkat ediyorlar artık. Benim bir şeyler söylememi bekliyorlardı.

Daha önce de düşman çağırılmıştı kendisini. Birlikte aynı hücreye koymuşlardı. Dokuz kişi bir hücredeydik. Sulu hücre. Kendi ihtiyaçlarımızı da orada birbirimize etten duvar örerek gideriyorduk. Kapı, pencere kapalıydı. O hava öylesine iğrençti ki, işkenceciler kapıyı açtıklarında mendille burunlarını tutuyorlardı. Uykusuzluk, açlık, susuzluk, soğuk acayip bir biçime koymuştu bizi. Ama yine de moralliydik. Hiçbir zaman o kadar espri yapıp gülmemiştik belki de. O yaşamdan onlarca mizah çıkarmıştık, anılarla bağ kurarak o ortamdan uzaklaşıyorduk. Fakat Cahide o zaman da çağırılmıştı. Hücre cezası; o psikoloji altında Cahide daha rahat kullanılabilirdi düşmana

göre. Ama Cahide'nin sorunu orayla bağlantılı değildi sadece. Kaldı ki o işkenceli anlar, günler birçok korkuyu da içte kırmaya dönüşüyordu.

Düşman işkence yaptıkça kin, nefret artıyordu. Onun çaresizliği, bu kadar aşağılık bir konumu dayatması, yaşamla bağları onurlu kılmanın yollarını daha iyi açığa çıkartıyordu. Büyük korku işkence yaptırıyordu, işkence görenin korkusu ise parçalanıyordu. Düşman bunu da fark ediyordu. Zayıflıkları, zaafı yakalamak, onlardan vurmak çok sonuç vermiyordu.

Cahide düşmanın kendisinden ne beklediğini, ne istediğini, neler konuştuklarını anlattı. Bu konuda bir şey gizlememişti. Bir tek sözcüğü bile gizlemesi kendisini ele verirdi, anlaşılırdı çünkü. O gün de anlatmaya başladığında sarılıp ağlamıştı. "Senden bir şey gizlemiyorum. Sanki sen bir sorgulayıcı güçsün. Gelip sormasan da sana anlatmaya iten bir güç var. Bende yarattığın devrimci yanlar, geçmişim bana baskın çıkıyor. Bazen kızıyorum, sana öfke duyuyorum. "Neden buradadır? Neden beni bu kadar etkiledi?" Partiye duyduğum güveni de, duyduğum tepkiyi de sana yöneltiyorum. Beni neden rahat bırakmıyorsun?" diyerek ağlamıştı uzun süre.

Kendime hayret ediyordum, ne kadar sabırlıydım. Oysa özünde çok sabırsız bir kişiyim. Acaba çok sabırsızlık, çok sabrı da gerekli mi kılıyordu?

Evet, düşman bu kez de bir şeyler istemişti Cahide'den. Sorgudaki polisler gelmişti. Sorgu sürecini devam ettiriyorlardı. Babası da getirilmişti. Koç Ali, polis ve Cahide... Koç Ali, kızı Cahide için neydi? Sorgu sürecinde 'Nevin' konusunu pazarlık etmişlerdi. 'Nevin bırakılınsın'ın karşılığı, ifadeleri mahkemede de tekrarlamaktı. Gizli itirafçılıktı bunun adı. TV'ye çıkmamıştı, tecavüz tehditleri de kalkmıştı. Daha önce üzerine verilen ifadelerin olması da önemli değildi, yeter ki Cahide pişmanlık duyduğunu söylesindi. Cahide'nin örgütlerle sorunları vardı ve düşman bunu biliyordu. Cahide sorguda bu yanını ele vermişti, örgüte tepkiliydi, örgüt kaygısı yerine kendi bireysel kaygısı ayaklanmıştı. Aileciliği şaha kalkmıştı. Örgütten kurtarıcılık beklemiyordu. Tam tersine 'örgüt beni mahvetti' saplantısı içindeydi. Bireylerin yanlış, dar yaklaşımları ile örgütü, birbirinin yerine koy-

muştı. Koç Ali, polise bolca para yedirmiş, fazla işkence yapılmasın sözü, Nevin'i bıraktırma sözü ve bir gece de Cahide'yi evde misafir etme ödülü almış! Fırsat vardı ama Cahide kaçmamıştı ailesini tehlikeye atmamak için. Örgütle bağını bu kadar pervasızca koparmıştı. Tecritliği yedirememiş. 'Tecritlik mi? Al sana düşmanın güdümü' diyordu adeta karşılık olarak.

O zaman bir mektup da yazmıştı. Polis, "Dışarıya yaz, baban aracılık yapsın ve onları yakalayalım," demiş. Mehmet Karasungurlar hedefleniyordu. 'Kimler nerede olabilir, bağlantılar nasıl kurulabilir,' Cahide bunları biliyordu polise göre. Kendisi yanıltıcı bilgi verdiğini ve babasına da Zazaca polislerden uzak kalmasını söylemiş. Bunlar da doğrudu. Ancak Cahide kendisinin bu gel git içinde nereye gideceğini kestirememişti. Teslimiyetle ihanet arasında çok ince bir çizgi bırakmıştı. Ya direnişe dönecek, kendini bu zeminde yeniden bulma olanaklarına sarılacaktı ya da ihanete kayacaktı.

Sorguda çözümler genelde de oluyordu. İşkence sonrası kişi çabuk dönüş yapmak zorundadır. Bu durumun zamana yayılması, onda ısrar, bitişe götürür. Bu gidişin süresi kısa veya uzun olur, bu fazla önemli değildir ama yönünü oraya vermiştir.

Sabrın da bir sınırı vardır. O konumda da denge kurulmazsa zarar verir. Cahide'den yana kuşku vardı ve kendi gerçekliği buna yol açmıştı. Bu noktada Cahide'in durumunu iyi değerlendirmek gerekirdi. Ya kendisini düzeltecek ya da gideceği yere gidecekti. Ve onun bu haliyle savaşımla, direnişçiliğe doğru bağlanmanın araçlarını daha iyi seçmeye vesile edecekti.

"Sen bir halkın davasını, bu kadar insanın uğrunda can koyduğu mücadeleyi bir tarafa bırakmış, kendi bireysel 'namus' hakkını arıyorsun. Birçoğumuzun sorunları oldu, birçok arkadaş tecrit cezası, ilişkileri askıya alma vb yaptırımlara uğradı. Onların hiçbirini bunu sorun yapmadı. Kendi tepkilerinin, öfkelerinin gerekçesi haline getirmedi. Senin için söylenen şeyler o kadar önemli mi? Kaldı ki siz nişanlıydınız ve ilişkinizi parti onaylamıştı. Evlenmiş de olabilirsin, çocuk almış da olabilirsin ya da öyle sanılabilir. Alanda o kadar önemli gelişme yaşandı, birçok şahadet olayı yaşandı, bunların hiçbirini dert etmiyor-

sun, kafanı dar bir ‘namus’ savunusuyla meşgul ediyorsun ve düşman bundan yararlandı. Senden önce yakalananlar düşmana bilgi verebilirler, yakalanan raporlarda senin adın geçmiş olabilir, çok farklı suçlamalara da maruz kalmış olabilirsin. Bunların hiçbiri senin polisteki tavrını haklı göstermez. Arandığını bildiğin halde eve gidip Süleyman’ı ziyaret etmişsin. Ve poliste açıkça Nevin’i pazarlık konusu yapmışsın. Baban para getirmiş olabilir ama senin ‘güvencen’ önemliydi. Sen düşmanla pazarlık yapıyorsun. Ne üzerine? Ve burada bu devam ediyor. Mektup yazıyorsun, ‘yanlış bilgi’ diyorsun buna ama bu bir teslimiyettir. Ya tavır alacaksın ya da bu seni ihanete götürür. Geçmiş günleri düşün. Devrimciliğin ne kadar yüce olduğunu, o yaşamın çekiciliğini sen anlatıyordun. O halde içine düştüğün bu konumundan hızla kendini kurtar. Bu senin elindedir. Düşman senin yakanı bırakmayacak. Çünkü sen ona cesaret vermişsin. Her defasında senden bir şey isteyecek, seni isteyecek ve zaten sen şu anda PKK’nin değilsin, kendini partinin karşısında konumlandırmışsın. Düşman seni daha da kötü kullanacak. Sen doğru dürüst tavır alsan, tutarlı olsan seni rahat bırakır. Her çağırıldığında sen onların istediklerini yapmıyorsun ama umut veriyorsun, tavır almıyorsun. Tavır alsan, cesaret edip seni çağırılmaz bile. Bak, bizim dışımızdakilere ajanlık teklif ediyorlar, ispiyonculuğu dayatıyorlar. Ama konuşuyoruz, biraz tavır alınca düşman onlardan vazgeçiyor. Yapma bak Süleyman’a gerçekten bağlıysan, sevgiye saygın varsa tutumunu değiştir. Seni Süleyman’a karşı da kullanıyorlar. . .”

Bunları anlatırken bazen öfkeden sesim yükseliyor, bazen onun henüz kaybolmamış duygularına, geçmiş günlerin ortak çalışma anılarına götürecek hislerine, ilgilerine hitap eden yumuşak bir tonda konuşuyordum. Ağlıyordu. “O günler ayrıydı. Parti, Elazığ’da farklıydı. Siverek’te her şey başka olmuştu. Yoldaşlık, bireysel hesaplara feda ediliyordu. Ölçüler farklıydı. Beni halkın içinde bile teşhir ettiler. Kimsenin yüzüne bakamıyordum,” diyerek sarsıla sarsıla ağlıyordu.

“Kendini toparla. Ya yataktasın, ya ağlıyorsun, ya sigara içiyorsun. Bu ruh halinden kurtul! Seni zayıf düşüren polisteki tavrındır, onun etkisi hâlâ sürüyor. Ama zaman geçmiş değil, her şey senin elindedir. Açıkça, ‘Beni çağırmayın. Size bir şey söylemeyeceğim,’ diyeceksin.

İsterse çağırınlar. Buraya da her gün, her an gelmiyorlar mı? Her türlü baskı, işkence, tehdit uygulamıyorlar mı? O halde sen de direneceksin, yalnız değilsin. Kendini o yalnızlıktan kurtar, tamam mı?”

“Tamam.”

“Söz mü?” diye sorduğumda gözlerinin içi biraz gülümsüyordu ama hâlâ yaş dolu bir şekilde “Tamam söz,” dedi.

“O halde kalk kendini toparla, canlan. Bu halden çık,” demem üzerine kalktı. Biraz daha canlanmıştı. Yemek yiyor, yürüyor, konuşuyor, az da olsa yaşama dönmüştü. Ondaki değişiklik arkadaşları da rahatlattı. Tabii yine bazıları güvensiz bakıyordu ve bu ruh halinin geçici olduğuna inanıyorlardı.

not mazlum’a ulaşmadı...

Genelde durumlar nedir, dışarıda neler oluyor, halk ne durumda, arkadaşlar nasıl bir tedbir almış, belli değil. Tahminler, hayaller, yorumlar, tanımlar soyut kalıyordu. Dışarıyı izleme imkanımız yoktu. Ne bir radyo ne gazete ne ziyaretçiler aracılığıyla bir haber alabiliyorduk. Zaman zaman kayıp haberlerini içeren, düşmanın propagandasına dayalı abartılı, yalan haberlerin yer aldığı gazeteler getirilip verilir, ardından da tekrar alınırdı. Bazen de renkli gazeteler verilir. Haber değeri yoktu ama bir satır yazı bile çok değerli oluyordu öyle zamanlarda.

İşkenceler artmıştı. Artık hemen her gün, her saat işkenceli geçiyordu. Gecesi, gündüzü belli değildi. İstedikleri saatlerde onlarca asker girer döverdi. Normalde de koğuş askerleri bu işlemi yaşamın bir parçası biçiminde yürütürlerdi.

Elazığ grubu olarak adlandırılan bizim grubun dava dosyası avukatların tüm çabalarına rağmen Elazığ’a geri sevk edilmeyerek Diyarbakır PKK davalarına bağlanmıştı. Mahkeme kararı en çok Esat Oktay’ı sevindirmişti. Adeta zevkten dört köşe olmuştu. Parmaklarını şakırdatarak, “Hiçbir şeye bu kadar sevinmemiştim,” demişti mahkeme sonrası. İlk defa kendisi bir mahkeme duruşmasına girmişti. Mahkemeyi kendileri yönlendirmişlerdi açıkça.

Uzun bir aradan sonra ben de ilk kez arkadaşları gördüm. Aylardır birçok sağlıksız haberle yetinmiştik. Mahkemede haber alacağıma inanıyordum. Ne var ki, bakışlarımıza bile dayakla, küfürle karşılık veriliyordu. Sağımda, solumda oturanlar bakmıyorlardı bile. Ya da sorularına yanıt vermiyorlardı. Sırayla adeta çırpınırcasına gözlerimle tarıyordum. Konuşmalarına, sorduğum sorulara yanıt vermeyenlerin ezik, üzgün yüz ifadeleri beni daha çok deli ediyordu. Aynı koşullar daydık, bize de işkence yapıyordu, bize de mahkemede konuşmayın deniyordu ve dönüşte mutlaka dayak atılacağını biliyorduk. Buna rağmen konuşmak, bakışmak, gözlerle de olsa selamlaşmak gerekiyordu. Bu kadar da olmazdı ki! Bir, iki arkadaş, “İyiyiz,” dediler o kadar. Diğer tarafta olan arkadaşlara baktım, onlar uzak oturmuşlar ama yine de gülümsüyorlardı. Onlar bu konuda rahattı. Asker çok müdahale etmiyordu ama diğerlerine küfür ediyor, copla kelepçeli ellerine vuruyordu. Kelepçeler mahkeme heyeti gelene kadar da açılmadı. Mahkeme salonuna getirilen arkadaşlar cezaevi elbisesi olan siyah mont giymişlerdi. Altta da sivil elbise vardı. Arkadaşlar dava dosyasının Elazığ’da görülmesinin daha iyi olacağını düşünüyorlardı. Zeki Budak, Hüseyin Güngöze daha yakın yerde olduklarından fısıldamalarını duyuyordum. Ben onlara katılmamıştım o an ama Esat Oktay’ın o sevincini görünce, “Lanet olsun! Keşke Elazığ’a gönderilseydik,” demiştim. Ve koğuşa döndüğümde uzun uzun bunun yorumunu yapmıştık.

Elazığ grubu üzerinde hesap vardı. Şahin ihanette bir jokerdi, onu diğer gruplara karşı kullanacaktı düşman, bu açıktı. Ama onlarca öncü kadro da vardı. Mazlum, Hayri, Pir, Karasu, Rıza, Muzafer... Ve daha birçoğu vardı, her biri davada çıkıyordu. Tanıdık daha birçok arkadaş sayıyorlardı. “Bunların hepsi partiye bağlı, savunma yapacak güçte” diyorduk. Bir Şahin ne yapabiliirdi ki? Zaten söyleyeceğini söylemişti, yeni bir şey yoktu. “En çok onu konuşturarak moral bozmaya çalışırlar,” diye yorum yapıyorduk.

İlk tutsak edilen grup Elazığ grubuydu, onun için ilk mahkemeye çıkacak grup gözüyle bakıyorduk kendimize. Bu konuda savunma hazırlığı yapıyordum ben de. İstihkamdayken arkadaşlar savunmaya ilişkin tartışmış ve bir plan çıkarmışlar. Hatta onu dışarıya, partiye de

göndermişler. Bir nüshası da kadınlar koğuşuna verilmişti. O notlar parça parça zulalanmıştı. Onların sağlam olduğunu söylüyor arkadaşlar ama çıkarmak riskliydi. Hem gören olur hem de ortalıkta olursa aramada saklamak, korumak zorlaşabilirdi. Ayrıca bazı yerleri sürekli kullanmıyorduk. Bu nedenle uygun zaman arıyorduk. Birer nüshasını çıkarıp tekrar onları zulalamak gerekiyordu. Ele geçse bile, “Savunmamdır,” diyecektim. Plan hakkında akılda kalanları sözlü de tartışıyorduk. Tabii sorunun diğer yanı da vardı. Örgütün izni olmadan, onayı alınmadan savunma yapılabilir miydi? Tüm bunlar üzerinde dar bir arkadaş grubu içinde tartışıyorduk.

Sorgudan beri örgütle ilişkimi üstleniyor, ideolojimizi, amacımızı savunuyordum. Bu tavrımı çıkarıldığımız ilk mahkemede de sürdürdüm, hatta daha net, daha ileri düzeyde bir savunma yaptım. Bu noktadan sonra geri adım atmamı kimse istemezdi herhalde, bu konuda herhangi bir kaygım da yoktu. Ama yine de en azından örgütü bilgilendirebilseydik iyi olurdu. Birçok kere ufak notlar yazıp hazır tuttum ama bir türlü arkadaşlara ulaştırma fırsatı bulamadım. Herkese veremezdim ve her zaman vermek istediğim arkadaşlar da denk gelmiyordu. Tesadüflere, şanslara kalmıştı işimiz. En son Mazlum arkadaş adına yazdığım bir not aylarca gidip geri geldi. Ne açtım, ne imha edebildim o notu. Hep umutla, ulaşacağına inandım. Not ulaşmadı, Mazlum’a ulaştıramadık.

dişe diş yaşanan direnişler

Mayısta adeta kıyamet koptu. İşkenceler, Esat’ın sıkça koğuşa geldiği ve ağzından köpük saçarcasına küfrettiği -kadınlar koğuşunu da ayırmıyordu- günlerdi. Bazı kişileri zorla elbiselerini soyarak kadınlar koğuşuna getirmeye kalkıştığı ve kadınlar koğuşunda tecavüzlere giriştiği imajını yaratarak psikolojik baskı yaptığı günlerdi. Yarı çıplak geliş gidişler hayra alamet değildi zaten. Bir ara da Aysel’i çağırıp götürmüştü. Aysel geldiğinde moralsizdi, rengi iyice kararmıştı, mor bir yüz şeklini almıştı adeta. Selimle görüştürülmüştü. Selim onların kaldığı koğuş kuralları kabul etmiyordu hâlâ. Ama o

gün oranının da kuralları kabul ettiğini öğrendik. “Çok azgın işkence-ler yapılmıştı, çıplaktı arkadaşlar. Grupta Mazlum da vardı. Selim’i de getirirken ‘Aysel’e tecavüz edeceğim,’ demiş Esat ve yanıma getirdiler. Selim kurallara uydu, sonra sürükleyerek götürdüler,” demişti Aysel. Bir hüznün çökmüştü üzerimize. Ama asla umutsuz değildim, hep, mutlaka, “Bir bildikleri var,” diyordum.

Tam yedi ay süren dişe diş bir direniş yaşanmıştı. Orduların karşılıklı savaşlarında bile bu süre çok uzundur. Savaşlarda güç dengeleri, birbirini dengeleyen koşullar vardır. Tarihte hiçbir savaş bu kadar dengesiz ve tek taraflı, azgın araçlara sahip değil, olmamıştır.

Binlere varan bir tutsak kitlesi vardı. Birçok grup daha ilk günlerde teslimiyeti seçmişlerdi. Savaş alanından çekilmekti bu. Düşmanın saldırı zeminlerini kendi içinde zayıflatmak, yalnız bırakmaktı. Direniş bir grup öncü kadroyla yürütülmüştü belli bir süreden sonra. Bu öncü kadro bir de kendi yapısı tarafından yalnızlaştırılmıştı. Yapı parça parça, çok ağır işkence ve baskılarla kopartılmış, örgütsüzleştirilmiş, destek-siz, teke tek bir savaş biçimi ve onu yürüten öncü kalmıştı. Bu durumda direniş efsanevileşir, muazzam bir inanç gücü, moral güç oluşturur. Umut oradaydı. Herkes, hepimiz, “Mutlaka tersine döner bu durum,” diyorduk. Zorla dayatılmış kurallardı, onları reddedeceğimiz günlerin geleceğine inanıyorduk. Bu yönlü bir işaret bekliyorduk. “Yeter ki birileri bundan kurtulmanın yolunu söylesin, onun yöntemini göstersiz,” diyorduk. Bu konuda azıcık bir karamsarlık ya da ‘bu ortam değişmez’ inancını hissettiren en ufak bir davranış büyük bir tepkiyle karşılanı-yordu. Zaman zaman bu tür umutsuzca çıkışlar oluyordu: “İşte herkes kuralları kabul etti. Eni sonu düşmanın dayatmalarına boyun eğilecek...” şeklindeki söylemler sertçe tepkilerle karşılanıyordu. Bu bir inançsızlıktı! ‘PKK’de inançsızlık yoktur. Bunu yaşayan PKK’li olamaz, devrimci, solcu olamaz. Düşman taktik olarak güçlü olabilir, bizler bazı kuralları kabul etmiş olabiliriz ama bunlar çok sürmez, dışarıda arkadaşlar mutlaka bir şeyler yaparlar. İçeride yeniden ilişki kurulsa, kesin yeni şeyler olur’ inancı sürekli vardı, canlı tutuluyordu. Tabii yine de ne yürek, ne bilinç kabul ediyordu yeni haberleri. Bir acı gibi oturuyordu, kendi durumumuzdan daha çok acı veriyordu. Geçici de olsa düşman

karşısında yenilgili bir konumu yaşamak, öncü kadroların da bunu yaşıyor olması zor geliyordu. Çevreye hissettirmemeye çalışırdım. Hiç kimse kabullenmek istemiyordu. Buna bir de onları yalnız bırakmış olmanın verdiği eziklik eklenince daha çekilmez oluyordu.

Burada düşmanın propagandası, kendi teslimiyetlerine kılıf bulma çabası ve zaaflarını aşma, zayıflığını yenme, çözümsüzlüğünü, çaresizliğini giderme gücünü kendinde oluşturamayanların durumu önem kazanıyordu. Koşulları tersine çevirmede bunların hiçbiri engel değildi. Bunların etki alanları bir yere kadardı, bazı öğeleri içine alabilirdi. Direniş çok dengesiz koşullarda ve azgın saldırılarla kırılmıştı. Bunun etkileri kuşkusuz vardı ama hemen kendi içinde direniş umudunu, inancı, bağlılığı barındıran bir konum olduğu, bu şekilde algılandığı, hissedildiği için geniş bir tutsak kitlesi uzun süreli bir uygulama olarak bakmıyordu. Direnişin daha da genelleşeceği, bunun koşullarının yaratılacağı beklentisi vardı. Bu da her an yeni gelişmelere açık, yeniden toparlanma şansını veren bir durumdu. Bazı ihanetçi öğeler, tükenişi en derinden yaşayan unsurlar dışında, zor uygulamaları altında, inanç zayıflığına düşenleri, çözümsüzlüğü yaşayanları etkilemek, yeniden kazanmak zor değildi. Düşman da bunun farkındaydı ve yeniden toparlanmanın bütün olanaklarını ortadan kaldırmak için ne gerekiyorsa onu yapıyordu. Direniş cephesindeki her zaaf, her gecikme düşmanın etki alanını genişletiyordu, derinleştiriyordu.

Artık koridorlar, havalandırmalar, koşuşlar insan çılgınlıklarından geçilmiyordu. Düşman tek tip kişilik yaratmayı önüne hedef koymuştu. İnsanlığından, Kürtlüğünden, devrimciliğinden boşalmış, her şeye itaat eden korkunç bir topluluk! Düşman, insanlık aleminin en kendine ya bancı, en zayıf, en geri ve en zavallı konumu üzerinden iliklerine kadar ırkçılık, şovenizm ve faşizm işlemiş bir ruhla şahlanmak istiyordu. Zindan politikasının özü buydu. Zayıflıklara azgınca yönelecek, her türlü imhayı içine alacak şekilde cezalandırarak intikam almak!

Nazi kamplarında insanlık sessiz, utancı bile olmayan bir beden ve et yığınıydı. Çıplak bedenler vardı karşısında sadece. Hiçbir anlam ifade etmeyen gözlerdeki umut da tüketilmişti. Sadece sırası geldiğinde bu çıplak bedenlerin ölüme koşuşlarında bir hareket vardı, hepsi

o kadar! “Buna benzer yerler var mıdır yeryüzünde?” diye sorulduğunda, hiç uzağa gitmeye gerek yoktu: Diyarbakır’a bakmak yeterliydi! Ama Diyarbakır çok daha farklıydı...

Diyarbakır’ı tanımlamak acaba nasıl mümkündü? Hem her yere benziyordu hem de çok benzersizdi. Bir yanıyla insanlığından arındırılmış çıplaklığı bile işkenceyle örtülüydü. Son sese kadar bağırان, konuşان ama dili düşmanın faşist marşlarını söyleyen, yüreği kendinden utanç duyan, beyni her ikisine direten bir durum vardı. Böyle bir paradoksu yaşıyordu tutsak kişilik. Düşman ise, hem kazandığının keyfini yaşıyordu hem de büyük korku duyuyordu. Tutsak kendi yenilgisine yas tutmuştu genelde. Ama bir de düşmanın asıl korkusunu oluşturan, tutsağın gizli umudu olan, yaşam damarı olanlar vardı.

Mahkemeler bilinçli olarak açılmıyordu. Çünkü düşman mahkemelerde neyin yargılanacağını tahmin edebiliyordu. Onun için de oraya yansıyacak gücü, iradeyi iyice ezmek, kırmak istiyordu.

Esat, “Önderlerinizi sinek gibi ezdim, kuralları kabul etmeyen tek bir fert kalmamıştır,” diyordu. ‘Hepsi şimdi Genç Kemalistlerdir. PKK’nin Merkez Komitesi yok. Şimdi kemalist gençlik var. Komünist, Kürtçü, PKK’ci, falancı filancı yok artık, onlar benim askerlerimdir’ propagandasını somutlaştırmak istiyordu. Yapıyı etkilemek önemliydi. Çoğu tutsak kuralları kabul ettiğini bilmiyordu ya da inanmıyordu. İnansa bile bir nedeni olduğunu düşünüyordu. Mahkeme, hastane, revir vb yerlere gidiş gelişlerde bir koğuştakiler diğeri tutsaklardan yine farklıydı. Yüzleri duvara dönük değildi. Asker küfür ettiğinde, “Emredersin komutanım!” demiyorlardı. Onları ayrı tutmaya yine özen gösteriyorlardı. Belli farklılıklar genelde de vardı. Bazı koğuşlar, bazı bireyler düşmanın her şeyine itaat ediyorlardı. Ne isteniyorsa onu yapıyorlardı. Sınır yok, ipler koparılmış gibi, öylesine derin bir teslimiyeti yaşıyorlardı. Korku her taraflarını sarmış, yılğınlaşmış, inanç kaybını kötü yaşıyorlardı.

“kemalist gençlik” kasım oyunu!

Kasımı Esat farklı kutlayacaktı! ‘Genç Kemalistler’ Kemal Atatürk’ü anma törenine bizzat katılacaklardı. Şiir, yazı, konuşma ya-

rışı düzenliyordun! Bundaki hesabı da çok alçakçaydı; mutlaka birilerinin, bir şeylerin hesabı görülecekti. Her koğuşa yerleştirilen hoparlörde Esat, kasım nedeniyle 'Ata'ya layık(!)' bir tören düzenlediklerini söylüyordu. "Bir zamanlar şu ya da bu örgütün merkezi olan, birçok zavallı insanı kandıran, ülkeyi, vatanı bölmeyi önüne koyanlar şimdi devletin elinde, pişman olmuş, artık bundan sonra devletin bir militanı gibi olacaklar," diyordu.

Her koğuştan çağrılmışlardı. İhanet eden de, direnen de, zaafli olan veya kendini 'akıllı' sananlar da vardı. Kimileri de bu istemi gerçekten akıllanmış(!) bir edayla kabul etmişti. Korku bazılarını akıllandırmıştı! Nasıl olsa düşmüş batağa, biraz daha batsa, o pisliği her tarafına bulaştırırsa ne olacaktı ki? Ama düşman için bu tipler önemli değildi. Onun planı, hedefi başkaydı.

Gönül'ü de koğuştan çağırdılar, gitti. Bu sayıyı yeterli buluyorlar ama başka kimse çıkmak istemiyordu. Dayakla, işkenceyle götürürlerse götürsünler, kimse gönüllü gitmeyecekti. Gönül yine 'akıllı' havalarındaydı. Esat ise anons yaptı: "Birazdan Şahin Dönmez, M. Hayri Durmuş, Kemal Pir, Rıza Altun... konuşma yapacaklar." İlk anda kimse inanmadı. "Onlar adına itirafçıları konuşturacaklar. Alçaklar; bilinçli olarak bu isimleri veriyorlar. Bizi etkilemek istiyorlar. Düşmanın oyunudur. Arkadaşlar morallerini bozmasınlar," gibi şeyler söyledim. Bunları söyledim ama içten içe de bir tedirginliği yaşıyordum. Olabilir miydi? Bu konuda bir an düşünmek bile istemiyordum. Yine de her ihtimale karşı arkadaşları uyanık tutmak, olumsuz etkilenmeleri önlemek gerekirdi.

Aysel ranzaya gömülmüş gibi oturarak, derin ve sesli bir 'of' çekti. Onun 'ofları, ahları' bana hep Mehmet amcamın eşi Esmâ'yı anımsattırdı. Genç oğlu, Munzur suyunun birleştiği girdapta boğulduktan sonra ahları, ofları eksilmiyordu. Ona tahammül etmek dünyanın en zor işiydi. O evin ahlalarına, oflarına asla alışamamıştım. Aysel'inkilere de alışamıyordum. Bu acı kokan sözcükler bir işkence gibiydi. Aysel'de de bunlar bolcaydı. Çaresizliğin, yitirilmişliğin ağıtları gibiydi bu sesler. Deyim yerindeyse ölüm kokuyordu. Kin ve nefreti barındıran yanları olsa da cılızdı, kayboluyordu çaresizliğin içinde.

Hoparlörden gelen ses Şahin'indi ve atatürkçülüğü anlatıyordu. Kemalizmin ilkelerini sayıyordu. Ses tonuyla, hazırlanmış yazıyı iyi, ahenkli okuyarak sınavı kazanma yarışında olan bir dönemin bütün izdüşümleri görülebiliyor, hissediliyordu her şeyde. Şahin'in konuşmaları karşısında herkes bir yerden küfür ediyordu. Küfürler birbirine karışıyordu: "Alçak! Nasıl da bağıyor. Aynı hayvan gibi. Genç Kemalist olmuş! Bari Atatürk koysun adını.." gibi sözler sarf ediliyordu. Ben Gültan ile voltalıyordum. Gültan da kaygılıydı, "Sözünü ettiğin arkadaşları konuştururlar mı?" diye sorunca, "Olabilir" dedim. "Ama bu da bir taktik, arkadaşlar kuralları kabul etmiş. Fakat bunları hemen başlangıçta laçkalaştırmışlar. Görüyorsun onlar diğerleri gibi değil. Düşman da bunun farkında. Arkadaşların genel gidişatı düşünerek böyle bir süreci göze aldıklarını düşman da anlamıştır. Onun için başka yöntemlerle zorluyorlar. Hem onları hem genelde tüm tutsakları kendinden, ideallerinden uzaklaştırılmış, kayışı yaşayan ortak, toplu bir kütle imajını yaratarak inandırıcı olmaya çalışıyorlar. Kesin bir oyundur, arkadaşlara karşı güvensizlik yaratmak istiyorlar" dedim.

Bizler böyle merak içinde çeşitli yorumlar yaparken ve yarı suskunluk içindeyken Hayri arkadaşın sesi geldi. İlk anda "Aaa! Hayri arkadaşın sesi," ardından "Hayır o değil, odur," tartışması oldu. Bunlar ilk tepkilerdi, sonra yerini derin bir sessizliğe bıraktı. Sanki Hayri arkadaş canlı ve karşımızda, biz başka şeyler dinliyorduk. Gayri ihtiyari herkes yerinden doğrulmuş, bir saygı havası doğmuştu. Hayri arkadaşın o an ağzından başka şeylerin çıkması ona olan saygınlığı etkilememişti. Derin acı, üzüntü ve ağlamalara yansıyan kahır olsa da, güven vardı. Aysel duvarı yumrukluyordu. Durre kadın ağıtsı bir türkü tutturmuş, sesli sesli ağlıyordu. Kafasını elleri arasına alıp öylece donuklaşanların bakışları ayrı bir acıyı, öfkeyi ifade ediyor, o yüz ifadeleri, o bakışlar, o derin iç çekmeler ve özlenen, aranan, umut bağlanan o ses... Ses bile yetiyordu.

Ardından Pir, ardından Rıza... Artık dinlemez olmuştu kimse. And, istiklal marşı ya da bilmem kaçınıcı yıl marşı, fark etmiyordu. O seslerdeki anlam önemliydi. Şahin ya da diğer hainlerin başkaydı. İyi

kemalist, iyi döne ek olma çabası ses tonuna da yansımıştı. Ama di-
ğerleri çok farklıydı! Hayır, onlar farklıydı. İ  koridora gittim, oradan
tuvalet bölümüne. Gözyaşlarımı göstermek istemiyordum kimseye,
aynı tepkilere girersem sonra anlatamazdım onlara. Hayır, birimizin
bu olanları doğru yorumlaması gerekiyordu. Düşmanın amacını iyi
gözlemek gerekiyordu. Tamam hazmedilemiyordu, beklenmiyordu
ya da layık görülmüyordu ama bu savaşımın karakteri ve olayların
kendisi, koşullar hepsi bir arada ve gerekli olduğu kadar ele alınma-
lıydı. Diğer tepkilerle yetinmek korkunçtu!

 nce Aysel'e kızıdım. "Ne oluyor? Ne olmuş? Bu şekilde mi kar-
şılayacağız? Düşmanın amacı da bu değil mi? Boşuna mı bize dinlet-
tiriyor, herkesi etkilemeye  alışıyor. Neden başkalarını çıkarmadı
konuşmaları için?  nk  amaçları  nder kadrolara olan inancı, g -
veni kırmaktır, 'işte sizin  nderleriniz, sahip çıkmayın' diyorlar bu-
nunla. Hayır, biz onların seslerinden, onların adlarından, onların
soluklanışından farklı şeyler çıkarmalıyız. İnanın, sanki Hayri arkadaş
devrimci nutuk çekiyor, Kürdistan'ı anlatıyor, mücadeleyi anlatıyor
gibi geldi bana. Pir sanki  ne düşmüş ve bir orduyla ilerliyor. Böyle al-
gılamak lazım, yoksa düşman amacına ulaşır. Elbette onları faşist marş
söylerken ya da başka antlar okurken görmek zordur, duymak zor-
dur. Onlar daha çok acı duymuşlardır. Kendi yapılarına karşı bu ko-
numda olmak herhalde en çok onları kahreder. Göreceğiz bu durum
uzun sürmez, düşmanın dayatmalarının boyutu değişiyor, bir yere
kadar bazı şeylerde taviz olur, ötesini arkadaşlar da, biz de kabul et-
meyiz. Dikkat edilirse bizde de bazılarımızı sürekli  ne çıkarıp yöne-
lerek bütüne yönelmeye, etkilemeye çalışıyorlar. Daha geçenlerde, 'Sen
marş söylemiyorsun,' diyerek beni içinizden çıkardılar. Yalnız başıma
söyletmek istediler. Ses tonumu değiştirmedim, daha da azalttım. So-
nunda da hücreye attılar. Ben isteyerek söylemiyorum, zorla söylenen
şeylerdir. Bazı kuralları kabul etmek, onların her istediğini yapmak de-
đildir. Bu nokta önemli. Düşman bununla en çok bir süreliğine yapıyı
etkilemeye çalışır, basına yansıtmaya çalışır, belki radyo ve televizyonda
da verir. Tabii olumsuz etkisi de olur ama inanın ki dışarıda dinleyen-
lerin hiçbiri inanmaz ve bu şekilde moralini bozmaz, 'düşmanın oyu-

nudur' der. Biz arkadaşlarımızı, süreci daha iyi biliyoruz, tanıyoruz. O halde daha az etkileneceğiz..."

Gönül koğuşa geldi, arkadaşları uzaktan da olsa görmesi hepimizi sevindirmişti. Rıza selam vermiş, hatta geçerken, "Canınızı sıkmayın, geçer bunlar," demiş. Herkes birkaç dakika önceki havayı kırmış gibiydi. Gönül, "Arkadaşların morali iyiydi. Pir geçerken askerlerin hepsi bakıyordu, kimse ezik, büzük değildi," diye ekledi.

Gültan biraz daha canlandı bu konuşma üzerine. "Aslında düşman şimdi daha çok tedirgindir. Bu tür şeyleri dayatınca farklı tepkilere gidilebileceğini de hesaplamak zorunda. Esat, bunların hemen ardından bir direnişin patlayabileceğini bile düşünüyordur şimdi. Biz duygusal bakıyoruz. Ben şimdi daha iyi anlıyorum. Kızmana hak veriyorum, arkadaşlar içinde tepkilerimize dikkat etmek zorundayız, onlar daha çabuk etkileniyorlar," dedi.

esat oktay

yaşamın ve güzelliğın düşmanıydı

Ziyaretçilerden bir grup tutuklanmıştı. Valizin gizli bölmelerinde not çıkmıştı. Sayımız sürekli değişiyor bazen yüzün üzerine bile çıkıyordu. İki koğuş da tıka basa dolmuştu. Bu defaki bileşim değışikti. Mazlum arkadaşın annesi, kız kardeşi Serap, onun kızı Baran da vardı. İlginçti, üç nesil birlikte tutuklanmıştı. Ayrıca Siverek'ten, Viranşehir'den kadınlar vardı. Birçoğu ailece tutuklanmış, diğerleri erkek tutsakların yanına konulmuştu. Hêlîn'e arkadaş çıkmıştı. Böylece Baran ve Ali'yle birlikte üç çocuk olmuştu. Baran beş altı yaşlarındaydı ve hepsinin büyüğüdü.

Esat, Baran'ın adını değıştirerek Bahar yapmıştı. Esat'ın çocuk zaafından söz edildiğinde hep tartışma çıkardı. Bir sadist nasıl çocuk sevebilirdi? Kendi çocuğu olduğu için mi? Bu hiç de ikna edici gelmiyordu. Esat, kadının çığlık seslerini bir melodi gibi algıladı. Kadını böyle severdi! Betonlarda buz gibi zeminlerde saatlerce yatırıp falakaya çekmekti onun sevgisi, ilgisi! "Sizi kısırlaştıracağım, yumurtalarınız iltihaplanacak ve siz çocuk yapamaz hale geleceksiniz.

Nesliniz tükenecek,” diyordu bağırarak. Kürt neslini böyle tüketecekti! Yan koğuştan tutsaklar işte bu sözleri duyup utanırlarmış! “Keşke bu kadınlar içeride olmasaydı,” diyenler yine, “PKK’nin kızları yakında askerlerden hamile kalır,” gibi alaylı sözler hep bu kadın ilgisinden (!) doğmuştu.

Kadının bacak aralarına copla, sopayla vurup kanatırcasına acı çek-tirmek, “Cop sokarım!” tehditleri ve dudaklarını parçalarcasına par-maklarıyla bükme bir sadistin kadın sevgisiydi işte! Çocuk sevgisi çok daha ilginçti. Hêlîn bu işkence sesleri içinde büyüyordu. Aç bırakılı-yordu, soğuk, buz gibi koğuşlarda ateşler içinde hasta düşerek yaşı-yordu. Esat’ı gördüğünde, “Yeter, işkence yapma!” diye bağırıyordu. Bu muydu çocuk sevgisi? Çocuğa kin, nefret duyguları ekiyordu. Esat, yaşamın, güzelliğın düşmanıydı, onun yüreğinde sevgi yoktu aslında.

Baran’ı kucağına aldığıında hepimiz tiksiniyorduk. Onun elinin ço-cuğa değmesi iğrençti. Baran da korkuyordu. Baran da tanık olmuştu işkencelere. Ama Hêlîn zindanda, daha annesinin karnındayken iş-kence çığlıklarını duyarak, etkilerini yaşayarak, hissederek büyümüştü.

Hêlîn Baran’dan, Ali’den de farklıydı bu anlamda. O bizim bir parçamız olmuştu. Bizi hissedebiliyordu. Kaygılarımızı, korkularımızı, acılarımızı, sevinçlerimizi paylaşıyordu. Biri üzgün olduğunda o da üzülyordu. O da bizim gibi erkek arkadaşları merak ediyordu. Saatlerce kulağı duvarda ya da kafası mazgalda bizim gibi uzaktan sesleri dinliyordu. Her ses onda bir tepkiye yol açıyordu. Bazen asker seslerini arkadaşların seslerine benzeterek sevinç çığlıkları atıyordu.

Baran ve Ali bize yabancıydılar. Hem düşmandan hem de biz-den ürküyorlardı. Düşman işkence yaptığı için, bizler işkence gör-düğümüz için...

Baran ve Ali bir kimliğe sahipti. Anneleri, babaları, bağlı bulun-dukları yerleri, yurtları vardı. Bu kimlik TC kimliği olsa da doğup büyüdükleri yerleri, adresleri vardı. Hêlîn’in bütün adresi zindandı. Hiçbir kütüğe kayıtlı değildi. Adını zorla benimsetmiştik, çünkü Hêlîn Kürtçe’ydi. Emine’den doğmaydı ama babasını tanıımıyordu, belli değildi. Kimileri ‘polis’ dedi, kimileri ‘Abdurrahman’, kimileri de ‘Yusuf’ dedi. Ne kan tahlilleri, ne ifadeler, ne vicdanlar buna yanıt verebildi. Ve zaten Hêlîn de baba aramıyordu. Gördüğü asker kılıklı

erkeklerin hepsi işkenceciydi. Bir de çığlıklarını duyduğu ‘amcaları’ vardı. ‘Amca’larının hepsini de çok seviyordu. Ona ilk öğrettiğimiz sözcük ‘Apo’ydu. O ‘Apo’da sadece erkeği tanıdı, erkek o sözcükte yüklüydü. “Apolarım,” derdi. Onun teyzeleri, yani kadın arkadaşları da bizlerdik. Anne sözcüğüne de yabancıydı aslında. “Emine,” derdi. Baran ve Ali anne sözcüğünü kullandığında Hêlîn’in tuhafına giderdi. Hêlîn’i doğuran Emine’ydi ama onun teyzeleri, hâlâları aynı zamanda onun anneleriydi. Ona sadece Emine bakmıyordu, bezlerini sadece Emine yıkamıyordu. Altını kirlettiğinde anne temizlemiyordu, acıktığında karnını sadece Emine doyurmuyordu. O hastalandığında başucunda annesi yoktu. Herkes Hêlîn’le ilgileniyordu. O herkesten bir parçaydı aslında.

Hêlîn emeklemeden yürümeyi öğrendi. Onun oyuncakları yoktu, ranzalar ve beton duvarları tanıdı, gökyüzünü ve maviyi tanıdı. Copları, kalasları, falakaları, boklu sularda yürümeyi, oturmayı öğrendi. O çocuk değildi bu nedenle. Onda olgunluk, onda acı, onda özlem, onda yarına ait güzel şeyler çabuk büyümüştü. İlk kez bir çocuğun böylesine anlamlı büyüdüğünü görüyordum, ilk kez bir çocuğu böylesine yakın, böylesine yürek yüreğe seviyordum. Hêlîn o çirkinliklere inat, o insan dışlıklara rağmen en temiz, en insani yandı.

Kabire ana, Serap ve Baran’ı tutuklu oldukları halde sorgulamaya götürmüşlerdi. Mazlum arkadaşı orada görmüştü Kabire ana...

“Üzülüyordum, ‘Mazlum’u yine sorgulamaya alacaklar,’ diye korkuyordum ama Mazlum’u kucaklama imkanı bulduğum için de çok sevindim. Keşke o bir iki dakikalık süre daha uzun sürseydi. Poliste de olsa hep Mazlum’un yanında olsaydım,” diyor ve ağlıyordu. Göz pınarları kurumuştur ağlamaktan. Sürekli Delil ve Mazlum arkadaşlar üzerine türküler yakar, ağlardı.

O anlara dayanmak zordu. Özellikle yaşlılar hep birlikte ağlardı. Durre ananın oğlu Ali Yaverkaya da içerideydi. Kızı Hanım dağdaydı. Onların gururunu duyardı hep. Ama bir yanı da acı doluydu. Göğsünü yumruklayarak ağlaması, o yüz ifadesi kahrederdi hepimizi! Sanki tarihin bütün acıları o gözyaşlarında, o yüz çizgilerinde gizliydi. Kürt kadınının acılarını da, kinini de en çıplak biçimde Durre anada görürdüm.

Serap daha sessizdi. Sevinçlerini, acılarını, özlemlerini derinliklerde saklamıştı. Gözleri konuşuyordu sadece. O yüzden de Esat bakamıyordu onun gözlerine. Esat gözlerin ne kadar yaman olduğunu, onlarda ifade bulan gerçekliğin ne kadar süzülerek geldiğini biliyordu. Serap'taki düşmana duyulan kin, gözbebeklerinde parlıyordu. Gözleri Mazlum'un, Delil'in gözleri gibi kömür siyahıydı, onlar gibi parlak, keskin ve saygındı. Onun gözleri Esat'a yetiyordu. Baran'ın gözleri de öyle bakardı ama o daha çocuktuktu.

Bir defa Esat, Baran'ı kucağına alarak Mazlum'un yanına gitmişti. İşkenceci bir faşistin çocuk sevgisi de ancak böyle oluyordu! Çocuğu Mazlum'un yanına götürerek onu etkilemeye çalışıyordu. Esat'ta insanı hiçbir duygu yoktu. Onda faşizmin bütün sistemleri, duygu, düşünce düzeni öylesine kuruluydu ki yaptığı her şey o sisteme uygundu, onunla uyumluydu.

O bir insan değildi. O kadar çirkinlikte, o kadar iğrençlikte, bir parça iyi yan, ufacık bir insani duygu kırıntısı aramak insanın kendisini tanımamasıydı, insanlık karşısında suçtu. Esat, Diyarbakır zindanında bir küçük Nazi İmparatorluğu kurmuştu. O tipte bir sistem işletiyordu.

Fakat biz Yahudi değildik. Daha doğrusu 1940'lı yıllarda örgütsüz olan Yahudi toplumu gibi değildik. Yıllardır mücadele yürütüyorduk. Örgütlenmiştik. Bizi özgürlüğe götürecektik, tüm halkımızı birleştirecek partimiz kurulmuş ve ilanını yapmıştı. Her ne kadar bir kısmımız tutuklanmış olsa bile hâlâ yüzlerce kadromuz özgürlük mücadelesini yürütmeye devam ediyordu. Bu yüzden öyle Yahudilere, Ermenilere, hatta 1938 ve öncesinde Kürtlere yapıldığı gibi topyekun katliamlara girişemezlerdi. O yüzden katliamdan ziyade kendini inkar, düşüncelerinden vazgeçme, topyekun bir teslimiyet, kimliğinden kişiliğinden uzaklaşma dayatılıyordu. Diyarbakır zindanında kemalizm, dönikleşen, hainleşen unsurlardan güç alarak başını kaldıran, özgürleşmek isteyen Kürtleri tekrar mezara gömmek istiyordu.

PKK ise toplumu yeniden yaratmak için mücadele veriyordu. Kürtlük, insanlık, ulusallık, sosyalistlik... Bunların ideolojik gücü öylesine büyük yakalanmış, halkta diriliş öylesine hızlı ve ani yaratılmıştı ki, ne-

resinden vurursa vursun yaşıyan bir başka yan karşısına çıkıyordu. Bu yaratma ustalığı, onun mimarı çok başkaydı. Düşman geleneksel solculuğu da, geleneksel Kürtlüğü de tanıyordu. Kürdistan'daki direnişler tek tek darbelenmişti. Öncüyle birlikte hareketler bitirilmiş, etkisizleştirilmiş, kendilerini yenileyemez duruma getirilmişlerdi. Kürdistan'da diriliş yeniden doğmuştu. Bu defaki belki henüz çok zayıftı ama sağlam çıkış yapmıştı. Zindanda denenen bu bitirme girişimi, yine trajik sonuçla noktalama olayı başarılabilir miydi?

Evet, Baran da yabancılaşmıştı. Mazlum dayısının kucağına gitmenin 'suç' olduğunu mu hissetmişti acaba? Yoksa Esat'ın çocuğu sevmeyi de bir işkence aracı haline getirmesi Mazlum'da karşı bir tepkiye yol açtığından mıydı, Baran korkmuş, bağırılmış ve gitmemişti Mazlum'un kucağına. Buna en çok sevinen Esat olmuştu herhalde. Bu yüzdendir ki hepimiz birden tepki göstermiş ve "git seninle konuşmayacağız artık. Dayının kucağına neden gitmedin?" diyerek cezalandırmıştık çocuğu. O hali neydi öyle? Kimin yanına gidiyorsa aynı şeyleri duyuyordu: "Git! Seninle konuşmayacağız..."

Baran'a karşı acımasız bir tavırdı aslında. O çocuktan ve kaldırmazdı. Nitekim hepimize bağırılmış, "Neden konuşmuyorsunuz? Söz, bir daha kucağına gideceğim," demişti. Bir daha... Bir daha... Hangi bir daha? Acaba Baran o bir daha görememenin ne olduğunu fark etti mi, anladı mı? Keşke gitseydi kucağına, keşke Mazlum o güzel gözlerinden bir kez öpebilseydi! Evet, keşkelerle olmuyordu ve Baran unutmamıştı. Herkes zindanda yaşadığı başka şeyleri unutmadı ama Baran Mazlum'un dokunuşlarına bu kadar hasret kalılabileceğini hiç düşünmedi. O anı unutmadı, çocuk belleğinde bir tek o kaldı Diyarbakır zindanına ait. Esat ise özlemlere, istemlere, en insani yanlara hep ölüm fermanları çıkardı. Kendi çocuğunun hasretine de ölümünü ekti. Ne tuhaftı, eden kötü bulmuştu.

cahide'yi kazanmak

Cahide'nin psikolojisi eskisi gibi olmasa da bazen normal, bazen karmaşıktı. Onunla ilişkilerimiz daha farklıydı. Hem komün

yaşamı içindeydi, belli düzeyde buna geliyordu hem de ayırdı. Aslında ruhen ayırdı.

Aysel yumurtalıklarında kis olduğu için ameliyat olacaktı. Verem mikrobi kaptığı için yumurtalıklarının alınması gerekiyordu. Bu yüzden hep hasta ve yataktaydı. Her şeyine dikkat etmesi gerekiyordu. Verem mikrobi bulaşıcıydı ve biz de toplu yaşıyorduk. İmkanlarımız ölçüsünde ona iyi bakmaya çalışıyorduk. Bulaşıklarını, çamaşırlarını ayrı tutmaya özen gösteriyorduk. O fazla önemsemiyordu. Birçok arkadaş da bu konudaki titizliğime anlam veremiyor, hatta yadırgayanlar dahi oluyordu. Aysel de rahatsız oluyordu bu durumdan, dikkat etmiyordu. Aslında bu yaklaşım yaşamı boş vermektir. Hayır, biz zindanda, cehennemın en derininde de olabiliriz. İmkanlar olmayabilir, buna rağmen temiz olmak, düzenli olmak, yaşamı güzel kılmak gerekiyordu. Önder kadroların yüz havlularını nasıl titizlikle yıkayıp kurduklarını, nasıl temiz ve düzenli giyindiklerini hep anlatırdı arkadaşlar. Mazlum arkadaşın, “Ranzalarda otururken dik durun, kamburlaşmayın. Canlı, temiz olun...” dediğini hep anlatırlardı. O halde neden dikkat etmiyorlardı?

Aysel hastaneye yatırılınca Cahide de sevk edilmişti. Bu, ilk anda kimsenin dikkatini çekmemişti ama ben şüphelenmiştim. Açıkta konuşulması, tartışılması da iyi olmuyordu. Bazıları bu tür konuşmalarımızı yayıyor bu da tedirginlik yaratıyordu. Düşman her şeyi yapar mantığı, duyarlılığı ve tedbir almayı köreltiyordu.

Cahide’yi çağırdıklarında hemen yanına gittim. “Cahide bu defa tavır koyacaksın. Biraz kendine saygın varsa, bu kadar insan var, kendini oyuncak haline getirme,” dedim ciddi bir biçimde. O, benim gözümden kaçmadığını bir kez daha anlamıştı. Söylediklerim ondaki tereddüdü belli oranda kırıyordu. Ben yaşamına girmiştim onun ama düşman da girmişti. Ben, onun partiyle bağıydım bir nevi. Bir süreç yaşanmıştı, ilk bizleri, beni görmüştü bu hareketle bağ kurarken. Bir anda silip atamazdı.

İdarede ilk cılız, ürkek çıkışını yapmıştı. “Ben revire yazılmıştım, hastaneye gitmek istemiyorum,” demişti. Üsteğmen Ali Osman burnundan tutmuş, sıkılmış ve “Seni gebertirim,” diye tehdit etmişti. Bu tehditle kendi çıkışı arasında gidip gelmişti tabii Ca-

hide. Sonra hastaneye yatırdılar Aysel'i denetlemesi için. Askeri hastaneydi ama dışarıdan herhangi bir ilişki kurulabilirdi, oldukça fazla personel vardı. Bu PKK'ydi ve bütün yolları denerdi!

Düşmanın bizi böyle bilmesi, değerlendirmesi PKK'ye güvenimizi, bağlılığımızı artırıyor, daha fazla gurur duymamızı sağlıyordu. Cahide hastanede direktmiş ve iki gün sonra onu çıkartmak zorunda kalmışlardı. Orada Aysel'e de bunu belli yönleriyle hissettirmiş, "Dikkatli ol," demişti. Cezaevine dönüşte tüm yaşadıklarını anlatmıştı bana. "Sorun senin bir şey yapmaman değil. Kaldı ki Aysel'in yanına kimse de gelip gitmez. Belki ailesi gelir. Onların da bir şey yapacağı yok. Senin hâlâ kullanılmaman önemli. Neden direktmedin? 'Gitmiyorum,' demen, direktmen yeterliydi. Belki biraz işkence yaparlardı, o kadar. Sen hâlâ tereddütlüsün, hâlâ taviz veriyorsun. Bu şekilde de seni dö-verler, aşağılarlar. Hiç olmazsa karşlarına dikil, öyle dayak ye. Biraz onurlu olmak lazım. Sen neden bir türlü karar veremiyorsun? Dayaktan mı korkuyorsun? Ölümden mi? Neden? Peki ne olacak halin? Sen Cahide değil başkası olacaksan git ol," dedim anlatımlarına karşın. Yine ağladı. Ama olsun, Esat inat mı ediyor, ben de inat edecektim. Hayır, o bu koğuştan itirafçı çıkartamayacak, onun istemi kursağında kalacaktı. Her defasında "itirafçı bayan çıkardım" propagandası yaparak erkekleri etkilemeye çalışıyordu. "Yarın TV'de konuşacak görürsünüz," diyerek 'müjde' veriyordu.

Esat'ın oyunları tutmayacaktı. İçimizde bazı tipler bana kızıyorlardı, "Cahide bellidir, düşmana gidecek sonunda. Sen neden uğraşıyorsun, neden koruyorsun?" gibi şeyler söyleseler de bunda kararlıydım. Sorunun bilincinde olan arkadaşlarla konuşuyordum, onlar anlıyor, hatta çok çeşitli biçimlerde yardımcı olmaya, onu o ruh halinden kurtarmaya çalışıyorlardı.

Sonunda Cahide kararını verdi. Birkaç günlük sakinlik ardından yine canlanmıştı. Yaşamı sevmeye başlamıştı. Birçoğunda güven-sizlik olsa bile, genelde olumluya yorumlanıyordu bu hali. "Her-halde artık düzeler," deniliyordu. Esat ve Ali Osman koğuşa geldiklerinde, ona formalite gereği de olsa bazı şeyler sorduklarında soğuk cevaplar veriyor ya da cevapsız bırakıyordu. Bu da bir

tavırdı. Tutsakların içinde üzerine gitseler ters tepebilir, onun için onlar da aldırılmaz görünüyordular.

Bir gün havalandırmadaydık. O gün Cahide temiz, düzgün giyinmişti. Saçlarını yandan tokalayıp salmıştı. Bir şeylere meydan okur gibi yürüyordu. Önceki gergin, soğuk, çaresiz, yenilgili yüz ifadesi yerine bir şeylere karar veren bir eda gelmişti. Öyle bir yerde yaşıyorduk ki, insanın bütün ruh hali tüm çıplağıyla yansırı hepimize. Hiçbir şey gözden kaçmıyordu. Bakışlarımız birer projektör gibi herkesi; düşmanı, kendimizi, arkadaşlarımızı vb süzüyordu. Kendi dünyasına gömülenler olsa da genelde duyarlılık vardı.

Cahide yukarıya erken çıktı. Herkesin havalandırmada olduğu bir sırada yukarıya çıkması dikkati çekse de onun DDT (dikloro difenil trikloroethan olarak da bilinen çok zehirli bir böcek ilacıdır) içeceğini nereden bilecektik? Gültan ve Zeliha tedirgin bir şekilde beni yukarı çağırdılar. Bir solukta yukarıya çıktım. Cahide arka koğuştan ranzada kaskatı uzanmış, ağzından köpükler çıkıyordu. Yaşıyordu hâlâ. Bir anda tereddüt ettik. Düşmana haber verelim mi, vermeyelim mi? Birçoğu merak edip yukarı çıkmıştı, görenler çoktu. “Cahide, Cahide, ne yaptın? Niye böyle yaptın? Konuş,” dedim. Birkaç sözle de olsa konuşması iyi olurdu. “Her şeyi yazdım,” dedi zor bela, yazının nerede olduğunu söyledi. Cebinden çıkardık. Bir tane de bana hitaben yazmış, onu yanıma aldım.

DDT içtiğini söyledi. “Neredeydi?” dememize kalmadan o anda askerler içeriye doluştu. Esat gelmiş, hemen nasıl haber vermişlerdi? Kim vermişti? Şaşırılmıştık. Telaş olunca anlaşılacak ve koğuştan sorumlusu haber vermişti. Hemen alıp götürdüler. Düşman da telaşlanmıştı. Esat çok nadir böyle renk değiştiriyordu. Çok öfkeliğinde ve bir de korktuğunda böyle olurdu.

Bir süre sonra Ali Osman geldi. Hepimize süzerek bakıyordu. Herkesin yüz ifadesi korkunç ve öfkeli. Ne olursa olsun sorumlusu o işkencecilerdi. Ali Osman bir süre konuşmadan baktı. “Kim gördü? DDT ne anyordu?” dedikten sonra bana döndü ve “Yoksa sen mi intihar et dedin,” diye sordu. Tepkilerimi ölçüyordu. Hiç sesimi çıkarmadım, bakışlarımla gerekli cevabı verdim. Öfkelenmişti, “Hayvanoğlu hayvanlar, burada, bizim denetimimizde intihar mintihar yok. Yaşamı-

nız da, ölümünüz de bizim elimizde. Ne olacak yani? Kimin umurunda olacak ki? Geberip gidersiniz. Akıllı olun. Bakın, bir şey yapıyor muyuz? Her biriniz bu devlete karşı bir suç işleyip gelmişsiniz. Onun cezasını mahkemeler verecek, bizi ilgilendirmiyor, biz sadece buranın düzeninden sorumluyuz, sizin güvenliğinizden sorumluyuz. Bizi zorlamayın,” dedi ve gitti. Ama son sözlerini yumuşak ses tonuyla söylemişti. Belliydi ki intihar girişimi tedirgin etmişti. Cahide'nin ölüp ölmemesi o kadar önemli değildi onlar için, bizlerin tepkileri, bu tür olayların yaratacağı etki, sonuç önemliydi.

Doktor, “Beş dakika daha gecikseydi ölürdü,” demiş. Bir süre hastanede kaldıktan sonra geri getirildi. Ölüm korkusunu mu yenmişti, bireysel kaygılarını mı kırmıştı, ihanete gidecek köprüyü mü yıkmıştı, her neyse Cahide yavaş yavaş yaşama dönüyordu, kendisini sorguluyordu. Kendi zayıflıklarına, yenilen yanlarına böyle yönelmesi iyiydi. Layık olmamanın utancı hissedilmişse, bireysel tepkilerin, öfkelerin, dar namus anlayışının nelere yol açtığı az da olsa fark edilmişse, kişi geri dönüşü sağlayabilirdi. Ama bu kolay olmuyordu. Bir kişi kendi ruhunda, yüreğinde, bilincinde teslimiyete, ihanete gidecek bütün yolları kapatamamışsa, oradaki boşluklar her zaman tehlike arz eder ve fırsatını buldu mu ihanet oradan kolay giriş yapardı.

Cahide'nin durumunu kendi aramızda oturup değerlendirdik. Bundan böyle ona daha kazanımcı temelde yaklaşılması, mahkemelerde kendi durumunu açıkça ortaya koyacak düzeye getirmesi için yardımcı olunması gerektiğini söyledik. Arkadaşlar da buna dikkat edeceklerini söylediler. Cahide'yle de konuştuk daha sonra. O da söz verdi, düşmana karşı açık tavır alacağını belirtti. Mektuplarında da bizi zorlayıcı şeyler yoktu. İçine girdiği durumu kaldıramadığını, düşmana karşı da tavır koyma gücünü kendinde bulamadığını yazmıştı.

Başka kararsız, sorguda zaaf göstermiş olanlar da bu durumdan etkilenmişlerdi. Bütün bunlar daha derin, geniş tartışmalara vesile yapılarak arkadaşlar duyarlı kılınmıştı. Birleşme noktalarını çoğaltmak, düşmanın yararlanacağı zeminleri daraltmak moral oluyordu. ‘İçte ne kadar zayıflık olursa olsun, ne kadar sorun olursa olsun, birbirimize tepkilerimiz hangi ölçüde olursa olsun dışa, düşmana yansıtılmayalım, kendi içimizde giderelim’ kararlılığı vardı. Ve gerçekten

iç sorunlar az değildi. Her biri başlı başına bir sorun yumağıydı. Düşmanın yarattığı baskı, işkence ortamının gerginliği, bireysellikler, olayları, süreçleri derin, siyasal değerlendirmeye tabi tutamama, kaprisler, karamsarlıklar vb... Birçok sapkınlıkla iç içe bir yaşamda belli ilkeleri oluşturmak, onlara bağlılığı yaratmak hiç kolay değildi.

mazlum'un newroz'u

Belli tarihi günlerde hep merakla beklerdik. Diyarbakır zindanında ikinci Newrozumuzdu. Bir öncekinde ölüm orucu vardı. Bu defa her şeyden tümden kopuktuk. İtirafların çapı genişlemiş, cezaevinin her köşesi ayrı bir sorgu yeri olmuştu. Özellikle Elazığ grubu şahsında bu itiraf, ihanet derinleştirilmek isteniyordu. Şahin, Ali Gündüz, Erol Değirmenci, Yıldırım Merkit... Genişleyen ihanet şebekesi, düşmanın zindan politikasına da yol göstericilik yapıyordu.

Kaldığımız bölümde de birçoklarını getirip sorguluyorlardı. Her defasında yeni simalar gelip gidiyordu. Pencereden gizlice baktığımızda, tuvalete götürülenleri uzaktan da olsa görebiliyorduk. Banyo pencerelerini bu nedenle sürekli açık tutuyorduk. Birden fazla olunca bekletilenleri daha iyi görebiliyorduk. Fırsat bulduğumuzda çöplerini karıştırıyor, yazılıp yırtılan ifade müsveddelerini alıyorduk. İtiraf yaptırmıştı düşman yine. Onlarca soru listeleri vardı. Her ifadenin altında pişmanlık duyduğunu belirten ibareler yer alıyordu.

Bu tip şeyleri okumak iyi olurdu. Bir kısmını tanıyorduk, bazıları ise sadece isim düzeyinde kalıyordu aklımızda. O kağıtları topluyor, parçaları yan yana getirerek okuyor sonra da kaldırıp zulalıyorduk. Bunları mahkemede belge olarak kullanabileceğimizi düşünüyorduk.

Düşman zorla ifade yazdırıyordu. Beğenmiyordu, yeniden yeniden yazdırıyordu. Tabii bazıları ihaneti seçmişti ve düşman, yazma kolaylığı da sağlayarak kullandıkça kullanıyordu onları. Tanıdık olunca etkilenmeler daha çok oluyordu. Bu nedenle mümkün olduğu kadar ifadeleri herkese okutmuyorduk, isimleri herkese söylemiyorduk.

Aynı süreçlerde bir oda daha ayarladılar. Askılar, manyetolar, diğer işkence malzemeleri taşındı oraya. Gardiyan odası işkence odası olmuştu. Bize yakındı, oraya başka kimse getirilmiyordu.

Yeni getirilen kadın tutsaklar orada bir süre sorgulanıp öyle aramıza gönderiliyordu. Özel işkence aletleri yoktu ama son hazırlıklar hiç de normal değildi.

Kendimizi yeni saldırılara hazırlamak durumundaydık. Önce dar bir grupta konuştuk: “Düşman herkese itirafı, itirafçılığı dayatıyor, bize de dayatabilir. İlk olarak belli arkadaşlardan başlayabilir. Bizi götürürlerse ilk yapacağımız şey, hangimiz olursak olalım intihar eylemi koymak olacak. Kendimizi boğma imkanı varsa boğacağız, hiçbir imkan yoksa kafamızı duvarlara vurarak parçalayacağız. Bu tavır yönelimi durdurur. Kesin tecavüz gibi şeylere yönelirler. Kadına bu zayıf yönden yüklenirler,” dedik. Herkes kabul etti. Sonra diğer gruplardan sağlam, dürüst arkadaşlara söyledik, kararımızı da ilettilik. Daha sonra da tüm arkadaşlarla konuştuk: “Bu oda bizim için ayarlandı. Özel sorgulama başlayabilir. Zaten her gün işkence yapılıyor. Orada yalnızlaştırarak ve itirafa zorlayarak sorguyu yapacaklar. Tecavüze yeltenebilirler. Bu konuda her şeyi düşmanın inisiyatifine, insafına terk edemeyiz. Tavır alınmazsa herkese tecavüz ederler. O halde kim önce götürülürse tavır koyacak,” dedim. Her biri bir yerden tepkisini gösterdi; “Kendimizi öldürürüz. O iğrenç adamlar bize dokunmasınlar.” Bu söz hemen herkeste bir kararlılık sözü gibi yayıldı. Polis sorgusu hariç cezaevinde tecavüz yapılmamıştı o güne kadar. Deneyeceklerdi ama biz ona izin vermeyecektik. Tepkiler de iyiydi. Hiç olmazsa bu noktadan tutarak direnişi geliştirebilirdik. Sürekli geneli beklemek olmazdı. Bize özel yönelir, itirafı dayatırlarsa ancak bu şekilde tepkimizi gösterecektik.

Toplu bir sözleşme gibi olmuştu bu. Konuşmalardan sonra belirli bir canlanma da oldu. Herkes kalın çoraplarını, eşofmanlarını giydi. Etek altında pijama veya eşofman giyiyorduk sürekli. Falakalarda iyi oluyordu bu şekildeki giyinmek. İlk getirilenler etek giymişse eğer, Esat büyük bir zevkle, nara atarak bacaklarını kaldırııp falakaya çekiyordu.

Ertesi gün büyük bir telaşla odaya getirilen malzemeler tekrar geri götürüldü. Koridor kapısını da kilitlemediler, oda eski halini almıştı. Buna anlam veremedik tabii. Bir şey mi olmuştu acaba? Diğer bölümlerde işkenceden ölenler mi olmuştu? Yoksa bizi mi duymuş-

lardı? Çok ilginç yorumlar yapıyorduk. Bunun yanında oyunlarını boşa çıkarmışız gibi seviniyorduk. Arkadaşlar bir şeyler başarılmış havasındaydı, mutluydular. Voltalar hızlanmış, sohbetler canlanmıştı. Bir gün önceki ortak kararımız sanki gerçekleşmiş, eyleme dönüşmüş kadar etkilemişti herkesi. Ne garip; sevinçler, heyecanlar, üzüntüler çok çabuk yer değiştiriyordu. Düşman karşısında moral çok önemliydi. İnadına yaşam zerreciklerini bulmak, inadına inanç taşımak, inadına var olmak güzeldi. Tabii bunlara anlam katan şeyler çok daha önem kazanıyordu.

Newroz'u mutlak kutlamalıydık. Dışarıda kesin eylemler olacaktı. Belki de buradaki durumu değiştirecek bir şeyler de yapabildi arkadaşlar. Acaba arkadaşlar taktik olarak kuralları kabul edip Newroz'u mu beklediler? Bu ve benzer düşünceler sürekli kafamı meşgul ediyordu. Bilmediğimiz birçok şey vardı. Kahretsin ki, bir kez bile haberleşememiştik.

Mazlum'a yazdığım not hâlâ duruyordu. Orada durumumuzu kısaca anlatmıştım. Savunma yapacağımı, hazırlık imkanı bulabileceğimi ima etmiştim. Sempatizan düzeyinde mi, kadro düzeyinde mi, bunu tam kestiremiyordum. Eğer haberleşirsek zaten kendileri bir şeyler söyler ona göre davranırdım. Haberleşemezsek sempatizan düzeyde savunma yapacaktım. Kadro desem belki beni aşan bir şey olur endişesi vardı. O zaman tümünden genel bir savunma yapmam gerekirdi. Kadro demeyi, o hakkı kendimde görmüyordum. Kendi başına kadro sıfatı almayı yerinde bulmuyordum. Partinin resmi olarak kadro sıfatını vermesi gerekiyordu. Tartışmaları da etkiliyordu bu durum tabii. Kadroluğu kendime layık görmememi yadırgıyorlardı. "Sorun partiyi savunmak değil mi, ben de savunurum, savunmamı da bizdeki plana göre yaparım olur biter, ille de mahkemede sıfat belirlemek gerekmiyor," dedim en son. Aslında örgütü haberdar etme, ondan cevap alma istemi vardı. Fakat koşullar buna izin vermediği için rahatsızlık duyuyordum. Tüm çelişkim bundan kaynaklanıyordu.

Newroz için bir bildiri yazdık. Onun dışında Newroz'u sembolize eden bir kompozisyon çizildi. Cahide çiziyordu bu kompozisyonu. Du-

vara mazgal deliklerinden görülmeyecek şekilde astık. İki dosya kağıdı boyundaydı. Bir de eskiden kalma mumlarımız vardı sakladığımız. O mumları çıkardık. Her bir mumu ufak parçalara böldük. ‘Bijî Newroz’ yazmaya yetecek kadar ayırdık. Mumlar yetince ‘Bijî PKK’ de yazdık. Yerde büyük harflerle yarım ay şeklinde dizdik hepsini. Ara koridorlara kağıtları yakıp bıraktık. Mum yerine yağlanmış ipler de yapmıştık. Bir anda tüm mumları yakıp saygı duruşuna geçtik ve bildirimizi okuduk. Ardından da hâlây çektik. Mazgal deliklerine eşyalar koyup kapatmıştık. Ayrıca arkadaşlar önlerine oturmuştu, asker baksa bile göremezdi. Biz işimizi bitirdikten sonra isterlerse gelsinler hiç umursamıyorduk bile. Newroz’du, hiçbir şey dinlemiyorduk artık. Diğer gruplardan da katılanlar vardı. Korkudan katılmayanlar diğer koğuşa gittiler. Düşman baskın yaparsa kendileri orada olmadıklarından dayak yemezlerdi! Bunlar canımızı sıkılmıştı ama aldırılmıyorduk. Öyle bir coşmuştuk ki, hâlâyaya katılanlar çoğalıyor, halka büyüyordu. Ayrıca tiyatro da çok güzel olmuştu. Temsili bir Newroz yapmıştık böylece.

Kıyamet kopuyordu ama bir tek asker bile yoktu ortalıkta. Bir anormallik vardı? Ne olabilirdi? Hemen ilginç yorumlara başladık. “Dışarıda eylemler yapılmış olabilir. Yoksa mümkün mü bu önemli gecede düşman bizi yalnız bıraksın! Dayaksız Newroz zor geçerdi. Acaba içeride mi bir şey oldu? Eylem mi başladı? Ölüm orucu başlatılmış olabilir mi? Bu defa kesin biz de başlayacağız...” diyorduk.

Kafamızı mazgala koyup koridorları dinliyorduk. Ses çektiği için mika bardak kullanıyorduk. Çıt çıkmıyordu yan koğuşlardan. Hâlâyalarımızı, türkülerimizi dinliyorlardı. “Kendileri kutlamazlar, ödleri kopmuştur şimdi,” dedi Gülten. Bedriye duvarı yumruklayıp, tempolu bir şekilde “Bijî Newroz, Bijî PKK!” diye slogan attı. Karşı taraftan aralıklı bir iki kez cılız ses geldi ama beklediğimiz karşılık değildi bu.

Ertesi gün aynı sessizlik devam etti. Bir ölüm sessizliği vardı. Akşama kadar da devam etti. Biz mi çok vesveseliydik? İlle de her gün dayak yemeyi beklemek alışkanlık mı olmuştu? Başka bir kıyamet mi kopmuştu? Nedenini anlayamadığımız için kızılıyorduk.

Evet, o gece kıyamet kopmuştu, asıl kıyamet oydu. Ve aynı cezaevinde, solukladığımız aynı mekanda kopmuştu hem de.

O gece Mazlum en anlamlı şekilde Newroz'u kutlamıştı. Bizim hissettiklerimiz o kadar büyük değildi tabii. "Bir şeyler olmuş," diydük. Dışarıdan eylem bekliyorduk ama yanı başımızda o görkemli ateşi görememiş, duyamamıştık. Mazlum can evinden vurmıştu düşmanı. "Arkadaşlar mutlaka bir şey düşünüyorlar," diydük. Bu onlara olan güvendi, inançtı. Onlarda umudu görmeydi kuşkusuz. Ama Mazlum... Ama Mazlum... Mazlum...

Hiç kimse inanmıyordu. Aradan ne kadar geçmişti farkında değildik. Yeni tutsaklar getirilmişti. İçlerinde Rıza Altun'un kız kardeşi Bezar da vardı. Bezar, Natoyolu'nun o emektar evinde emekçi, sevecen Hatice ananın 'kara kuru, kendini beğenmiş' dediğimiz memur kızı Bezar'dı. Tanıyorduk. Tutsak edilen her insan için öfkeleniyorduk, hayıflanıyorduk. "Hayır, gelmesinler, kendilerine dikkat etsinler, yakalanmasınlar," diydük. Fakat sonra dışarıyı öğrenme, yeni haber alma yanı işin içine girince ilk tepkiler unutuluyordu. Alt koğuşa sadece yemek dağıtan arkadaşlar girebiliyordu. Gardiyan da ilişki kurmayı engellemek için hep yanlarındaydı.

O gün koğuş sorumlusunu ayarlamıştık, o askeri kapıda oyalayacaktı. İçeride olsa bile, ona bazı şeyler söyleyerek dikkati üzerine çekecekti. Gültan Bezar'dan yeni ve önemli bilgileri alacaktı. Daha sonra ilişkiyi notlarla sürdürecektik. Merdivenin üst kısmında beklerken sanki o dakikalar gün olmuştu. Çok sıkıcı bir bekleyişti, bir garipti duygularım. Korkulu bir bekleyişti, kötü haber gelecek gibiydi. Gültan merdiveni çıkamıyordu. Normalde öyle değildi, hareketleri ağırdı, hantaldı ama Gültan bu defa hiç adım atamıyordu. Kafası boynunda sallanıyor gibiydi. Burnunu çekip duruyordu. Bir şeyleri hissettirmek istemiyor gibiydi. Daha merdivenin yanındayken, "Gültan ne oldu? Hele çabuk gel," diye seslendim. Kafasını kaldırıp baktı ama gözleri nemliydi. Sanki kanı çekilmiş, dudakları beyazlamış, sarı olan teni iyice açık sarıya dönmüştü.

Karavanayı kapıya bırakıp, mutfak tarafına geçti. Arkasından gittim. Belliydi ki kötü haber vardı. Yüreğim sıkışmış, daha kim olduğunu, ne olduğunu öğrenmeden yüreğime bir şeyler oturmuştu. Mutfak küçük bir yerdi ve sadece adı mutfaktı. Çünkü içinde bir şey

yoktu. Biz ise oraya ‘mutlak’ derdik. Gizli şeyleri orada konuşurduk. Havalandırma tarafına baktığı için gözetlenemiyordu. Arkadaşlar da biliyordu oranın bu rolünü. “Mutlaka önemli şeyler konuşulacak,” deniliyordu her oraya gidişte. Bu defa çok daha merakla izliyordu arkadaşlar. Çünkü yeni tutsaklar gelmişti. Gülten ağlıyordu içeride. “Ne oldu, bir şey mi var?” diye sormamla sarılıp, “Mazlum,” diye bildi sadece. Kollarım yana düştü, yüreğim bedenimden kopmuş gibi oldu. Öyle yığılıp kaldım orda. Mazlum... Mazlum...

Peki ne olmuştu? Arkası yoktu. Ne söyleyeceği açıktı. Gülten, ben ağlamaya başlayınca sakinleşti. “Newroz’da oluyor, kendisini asmış!” dedi. Ben, “Ne? Kendisini mi asmış? Hayır, düşman yalan söylüyor. O gece Newroz’du kesin düşman vurdu, sonra da intihar süsü verdi. Kesinlikle öyle olmuştur,” dedim öfkeyle. Ağlamayı bıraktım. İçim öfkeyle, kinle tutuşuyordu. Düşman daha ne kadar devam edecekti? Böyle giderse öncü kadroların hepsini bu şekilde katledeceklerdi. Bir şeyler yapmamız gerekiyordu. Allah kahretsin, bir şey duymuyorduk, zindan içinde zindandaydık adeta.

Sonra Aysel geldi. O da öğrenir öğrenmez ağlamaya başladı. Kısa sürede yayıldı haber. Durre ananın hawarları ta dışarılara kadar gidiyordu. Göğsünü yumrukluyordu. Yine sarsıla sarsıla ağlıyordu.

Kabire analar tahliye olduklarında “Keşke Mazlum’u görseydim,” diye diye gitmişti, görememişti. Baran da sözünü gerçekleştirememişti.

Akşam anma yaptık. Herkes katılmıştı anmaya. Bir konuşma yaptım ardından saygı duruşu ve marşlar söylendi.

Mazlum herkesi birleştirmişti, bütün yürekleri aydınlatmıştı, kin ekmişti. En yaramaz kişilik bile o gece Mazlum’un eylemi karşısında utanmıştı, ezilmişti ve silkinmişti.

Olayı değerlendirdikçe Newroz ile eylemin bağıni kuruyorduk. İlk yorumlar yerine, Mazlum’un bu eylemle ne istediğini, hangi mesajı verdiğini anlamaya çalışıyorduk. Mesaj açıktı:

Direnmek Yaşamaktır!...

‘Teslimiyet İhanete, Direniş Zafere Götürür’ yazısı vardı. Onları yeniden tartışmaya başladık. Düşman ihaneti dayatıyordu ve itirafçılaştırmaya hız vermişti. Mazlum Doğan arkadaş, dayatılan

bu ihanet çemberini kırmak için böyle bir eylem koymuştu Newroz gecesi. Ve kötü gidişatı durdurmuştu. Ama herkesin bir şeyler yapması gerekiyordu.

Hayri arkadaş ‘Mazlum kendisini asmış’ haberini duyduğunda, “Tamam, bu bir eylemdir. Büyük bir siyasal eylemdir, anlamlıdır,” demişti. Mayıs’ta direnişin kırılmasından sonra ‘yeniden direniş’ tartışmaları bu şekilde somutluk kazanmıştı. Mayıs’tan sonra geçen süre az değildi ve düşman itirafçılığı yayıyordu, ihaneti bir yaşam biçimi olarak dayatıyordu. Gece gündüz marşlarla, işkencelerle yaşam adına ne varsa onu kişiliklerde bitirmek istiyordu. Öyle bir ortam ki birey orada yoktu, bitiriliyordu. Bireye ait ne varsa yok ediliyor, hiçleştiriliyordu. Bir kalabalıkta önce bireyi yalnızlaştırıyor, sonra o bireysellikte bireyi bitiriyordu. Bu kişiliksizleştirme ve ihanet politikasının yaratacağı sonuçlar tahmin ediliyordu. İşte Mazlum Doğan bunun daha fazla ileriye götürülmesinin tehlikelerini çok iyi sezmiş, bir yerlerden başlayarak gidişatın önüne geçmek istemişti.

Bunu, bütün bunları ancak onlar, ancak Mazlumlar düşünebilirlerdi. Bu nedenle de eylemi en başta değerlendiren Hayri arkadaş önem ve anlamını da doğru ve yerinde tanımlamıştı. Birçokları uzun süre anlam veremedi, o kahramanlığın sırrına eremedi. Bu da doğaldı. Ölümünden ölüm seçmeyi herkes beceremezdi. Ölümde yaşamı bu kadar anlamlı, güzel yaratmak herkesin karı değildi. Başkaları ne yaşamın onurlandırıcı güzelliğini gördüler ne de ölümü büyük kucaklamasını bildiler. Ölümünden de, yaşamdan da büyük korku duydular. O korku en bitirici ölümlerle buluştu kendilerini, bir türlü kurtulamadılar bundan.

Bu eylemin bu şekilde yalnız kalmayacağını biliyorduk. Bunu yüreğimizin en derinlerinde hissediyorduk. Gerekli karşılığın verileceği inancı hepimizde çok yüksekti. Ve sabırsızlık içinde bir işaret bekleme, adeta yaşamın kendisi olmuştu.

Ne kötü. Hep bir yerlerden bekliyorduk. Kendimizden başlatmayı düşünemiyorduk. Arkadaşlar dururken biz neyi nasıl başlatacaktık? Hem istem vardı, gelişmeler alabildiğine etkilemiş, “Artık yeter, beklemeyeceğiz başlatacağız,” diyorduk ama hem de nereden başlayaca-

gımızı kestiremiyorduk. “Örgüt kararı, örgüt onayı olmalı,” diyorduk. “Örgüt başlatmalı,” diyorduk. Oysa o kadar zemin vardı ki, bir anı vesile yapıp direnişi başlatmak, isyan etmek zor değildi. Ama işte ilk anı yakalamak, örgüt onayı gibi şartlanmayı yaratıcı bir biçimde yaşama geçirerek örgüte bu şekilde ulaşmaktı asıl örgütçülük, asıl karşılık.

Mazlum eyleminin sorgulayıcı özelliği hem genel olarak tutsak yapısında hem de öncü kadroda, partiye bağlı, inancını koruyan her arkadaşta arayışlara yol açmıştı. Mazlum’un eylemi PKK’liliğin direniş ölçüşüydü. Onun en özlü, en keskin, en kararlı anıydı. Herkes kendisini bu ölçüye vurmak zorundaydı. Bir yanda vahşet her biçimi; bir yanda dönecliğin, ihanetin en alçalmış hali, öte yandan Mazlum’un kahramanca eyleminin büyüklüğü, onda yakalanan başarı, zafer!.. Ufuk açılmıştı, ona akın edecek yürekler daha fazla beklemeyecekti...

yıldırım merkit ve alçalmanın sınırsızlığı

Mahkemeler açılmıştı. Ana dava iddianameleri işkenceli, dayaklı törenlerle verilmişti. Askerler ‘Apo kitabı’ diyorlardı iddianameye. Davanın açıldığı maddenin TC yasasındaki karşılığı idamdı. İdam! Kolay, basit dile getirilecek bir sözcük değildi. Ama zindanda çabuk yayılmıştı ve işkencecilerin dilindeydi: “Hepsi idamlık, idam edilecekler,” deniliyordu. Esat için yeni bir ‘eğlence’ doğmuştu. İddianamelerdeki isimler, sorgu tavırları, ilk mahkeme ifadeleri, dışarıdayken örgüt içindeki konumları, ne tür faaliyetler yapılmış, hepsini okuyorlardı. İddianame esas alındığı için mahkemelere çıkılmadan, ‘mahkemeler’ önce zindanda yapılıyordu. İşkenceci yargıçlar herkesin iddialarına göre örgüt içindeki konumuna göre işkencenin dozunu ayarlıyorlardı. Çeşitli adlar takıyorlardı oyunlarına. Bazı arkadaşlar için yirmi, otuz adam öldürme suç isnadı vardı. Bu yeterli oluyordu. Tabii arada, “Senin bir şeyin yokmuş, çıkarsın. Akıllı olursan, bir sorun çıkarmazsan tahliye olursu,” dedikleri kişiler de çıkıyordu. Ama onları pek dikkate almazlardı, ‘büyük adamlar’la uğraşırlardı. En sıradan işkenceci asker bile büyük suçlu arıyordu, onu merak ediyordu. İlginçti.

Kemal Pir arkadaş bütün askerlerin dilindeydi. En çok da Laz askerler, Karadenizliler anlatırdı. Bir efsaneyi anlatırmış gibi anlatıyorlardı. Birbirlerine anlatırken sanki karşıdaki Pir'i görmemiş, tanımamış gibi anlatırlardı. Oysa hepsi de görmüştü. Fakat her an şartlandırıldıkları halde, herkesi devlete karşı kışkırtan, devleti bölen, adam öldürme emirleri veren, öldüren bu 'Laz adam'daki güzel tılsım çekiyordu hepsini. İşkence yaptıkları bu 'adam'ın sırrına akıl erdiremiyorlardı. Onun konuşmaları, 'en büyük' yüzbaşıları karşısındaki tutumu tüm asker ve gardiyanları derinden etkiliyordu. Esat'ın gerili bir ipe el atarak, "Patron, bu senin ipindir," demesine karşılık Pir, "O ip beni çekemez, beni kaldıramaz kopar," demesini hayretler içinde anlatırlardı. Pir'in her sözcüğü anlam yüklüdü, hele Esat karşısındaki her konuşma seçilerek, yerinde ve Pirce söyleniyordu. Çünkü Esat'la her karşılaşma savaşın bir başka sahnesiydi. Bir bakış, bir söz bile bu anlamda önemliydi.

Ana davalara Merkez Komite'ye üye arkadaşlar katılıyordu. Elazığ ve diğer bazı küçük davalara giremiyorlardı sadece. Özellikle Elazığ grubunda çıkarmak istemiyordu onları düşman. Elazığ grubu şahin Yıldırım'a bırakılmıştı. Onlar at oynatacaklardı!

Yıldırım Merkit, Mazlum arkadaşla yakalanmıştı. O süreçte Mazlum arkadaşın kimliği açığa çıkmamıştı ama ilk yakalanma, üstelik trafik polislerine yakalanma noktasında Yıldırım'ın ayı büyüktü. Yıldırım'ın korkaklığı şüphe uyandırmıştı. İhanetler birden açığa çıkmıyordu. Her hata, her zaaf ihanete götürmüyordu hemen. Ama bazı özellikler var ki, onlar ihanete giden yolun ilk döşeli taşlarıydı.

Korku nedir ki? Yıldırım'ın korkusu devrimci bir kaygıdan mı kaynaklanmıştı? Herhalde o anda hiç kimse Mazlum kadar bu kaygıyı duyamazdı. Cesareti, güveni, tehlikeyi en iyi şekilde atlatmayı, mutlaka başarmayı da aslında korku sayesinde becerirdi insan. Düşman da korku sayesinde tedbir alır, her türlü girişimi buna dayanırdı.

Düşmanın korkusunu büyötmek, onu kendi korkusu içinde çaresizleştirmek, etkisiz kılmak senin korkunun gücüyle direkt bağlantılıdır. Ama Yıldırım yanında Mazlum olduğu için ya da örgüt için tehlike gördüğünden korku duymamıştı, bu yanların kuşkusuz

etkisi var, yalnız ağır basan kendi büyük korkusuydu. Düşman korkusunun özelliği budur aslında. Tüm egemenler öyle bir korku yaratır ki, karşısındaki kendisini hemen ele verir.

Yıldırım da böyleydi. Düşmanla baş başa kalma korkusu onu daha ilk anda avuçları içine almıştı. Ve bu korku hiçbir zaman aşılmamıştı. Zindanda düşmanla her an karşı karşıyaydı. Bir süre o korku ile mücadelenin etkileri birbirini dengelemişti, hatta mücadelenin etkileri baskın çıkmıştı ve bu şekilde bir süre bu zeminde kalabilmişti. Korkusu, devrimci kaygılarla, örgüt çıkarıyla hareket eden bir yaşam tarzının etkisi altındaydı ve bu bendi aşacak kadar korkusunun denetimine girmemişti.

Zindan süreci Yıldırım gerçekliğini de ortaya çıkarmıştı. Yıldırım silik bir kişilikti. Bütün duruşu ürkekliği, korkaklığı ifade ediyordu. Yenilgiye, korkuların buluşmasına, saf değiştirmeye yatkın özelliklerden oluşmuş bir kişilikti. PDA'dan bize ailece geçmişlerdi. Bir anlamda bazı grupların sınıf karakterini, Kürdistan'daki yansımalarını birbirinden çok ayırmak doğru olmaz ama yine de Yıldırım'ın ya da Merkitlerin PDA ile buluşmuş olmaları bir tesadüf değildi. PDA Kürdistan'da, hiçbir zaman devrime, sola, hatta en ilkel tarzda da olsa demokratlığa, halkçılığa yar olmadı, olamazdı da! Karakterleri böyleydi çünkü. Merkitleri onlarla buluşturan özellik ise kemalizmdi. Sonra mücadele çekmişti onları, birçok kişiyi çektiği gibi. Bu kaçınılmazdı. Sonra ihanetle buluştular.

Ana dava (Diyarbakır) duruşmalarından dolayı birçok gelişmeyi öğrenme imkanımız doğuyordu. Aysellerin de bu davadan yargılanmaları bizim için dışa açılan en önemli kanaldı. Mahkeme birçok defa arkadaşları konuşurmuyarak salondan çıkarsa, yine söz hakkı vermeyerek oturtsa bile, bazı şeyler öğrenilebiliyordu. İtirafçılar konuşturulurdu genellikle. Ama ilginçtir Şahin'i her gruba götürmüyorlardı. Şahin Elazığ grubunun baş ihanetçisiydi, ama daha çok cezaevinde kullanıyorlardı. Mahkemeye ilişkileri duruşmalarla sınırlı değildi, özel görüşmeleri, 'gizli celse'ler yoluyla yapılıyordu. Her bir davaya bir baş ihanetçi götürülüyordu.

Yıldırım, Hayri arkadaşı, savunma yazma amacıyla kaldığı bir boş odada mazgal deliğinden görmesiyle ihanet etmişti! Onu kan-

dırmışlardı. “Hayri de itiraf ediyor,” demişlerdi. Tabii bu baha-neydi. Sözde onu kandırmışlardı. Ama kandırılmaya bu kadar müsait nasıl olunabilirdi ki!

Mahkemeye gidip gelenler bu olayı anlatınca hepimiz şaşkınlıkla anlayamamıştık. Hayri arkadaşı görmek bir moraldir, bir diriliştir oysa. “Nasıl olur?” diyorduk. Ondaki kişilik veya yapı o kadar ihanete açık hale gelmiş ki, herhangi bir şey, bu şekilde kandırılma o süreci tamamlamaya yetmişti!

Esat, Pirlere, Hayrilere hoparlörde ant, marş okuturken ya da konuşurken de amaçlıydı. Kurallar kabul edildikten sonra, “Sinek gibi ezdim artık, herkes benim düzenime tabidir, benim askerimdir. Örgüt yok, merkez komite yok,” derken de amaçlıydı. Hayri arkadaşı ayrı odaya alıp Yıldırımlara, “Bakın, Hayri itiraf yazıyor,” derken de aynı amacı vardı. Hayri arkadaş, savunma yazacağına mahkeme heyetine bildirmişti: “Bulduğumuz koşullar hiçbir şekilde savunma hazırlığı yapmaya elverişli değil. Ne materyal var, ne kalem, ne kağıt. İşkence dışında hiçbir şey yok. Bizler bir hareketin üyeleriyiz ve siz bizi bu şekilde yargılıyorsunuz. Bizim kendi örgütümüz hakkında bir şeyler söyleme hakkımız doğuyor doğal olarak. Savunmamı yazılı vermek istiyorum. Bana kağıt, kalem verilsin,” demişti. Mahkeme bu talep üzerine karar çıkartmış Esat ise mahkemenin bu kararını uygulamıştı. Fakat kurnazca uygulamıştı. Hayri arkadaş savunma yazarken, bazılarını getirip, “Bakın Hayri de itiraflarını yazıyor,” demişti.

İşte Yıldırım’ı ele veren korku burada yol ayrımını netleştirmişti. Yoksa ani bir etkilenmeyle varılan bir sonuç değildi. Genelde itiraf dayatılıyordu, düşman zayıf zemin bulduğu noktalara yöneliyordu. Herkese cesaret edemiyordu, “İtiraf yapın,” demiyordu, diyemiyordu. Herkese Hayri arkadaşı göstermiyordu, hayır bu büyük bir yalandı. Hayri arkadaşı görmememiz için, uzaktan silüetini göstermemek için yıllardır uğraşıyordu.

Mahkemeye götürülmüştüm. O gün duruşmalar çakışmıştı. Hayri arkadaş başka grupların mahkemelerine de giriyordu. Henüz cipten indirilmemişim, ya herkes içeriye alındıktan sonra ya da kimse alınma-

dan beni götürüp önde bir köşede oturturlardı. Ve asker hemen etten duvar örerd, göstermezlerdi. Buna rağmen bakardım, bakmayan olduğu zaman bile bakardım. O gün Hayri arkadaşı cipte beklerken görmüştüm. Kelepçeler arkadan bağlandığı için o koca bedeniyle eğilmişti. Önde, arkada başka arkadaşlar vardı. O halde görmek beni üzmüştü, ağlamıştım. Ama o şekilde de olsa onu görmek aylarca yetmişti bana. Hayri arkadaşın önündekilere, arkasındakilere bakması, onları adeta kollarcasına gözlemesi önemli bir özelliğini yansıtıyordu. O davranış büyüklüğü, onda yatan sorumluluk bir öncünün gerçek portresiydi. Eğilen beden, kurallara zorla uydurulmuş fizik, bu portrenin sadece bir yanındı. O bütünü bozamazdı, ondan dolayı bir güvensizlik, ondan dolayı bir inançsızlık suçtu. Düşmanın yaratmak istediği düşünüş tarzı bu değil miydi? Esat gece gündüz bunun için uğraşmıyor muydu? Düşman her fırsatta, “Apo yurtdışında, lüks apartmanlarda, altında lüks arabalar ve kadınlarla yaşıyor. Siz neden aptallık ediyorsunuz? Neyi savunuyorsunuz? Yazık değil mi?” diyerek inançsızlık geliştirmek istemiyor muydu?

İnsan birçok hata yapabilir, zayıflık gösterebilir, yenilebilir, bunların hepsinin bir mantığı vardır mutlaka ama ‘Hayri itiraf yazıyor’ oyununa inanmak, ‘madem o ihanet etti, o zaman ben de ihanet edeyim’ demek neyle açıklanabilirdi ki? Hiçbir mantığı yoktu bunun.

O silik, o devşirilmiş PDA kişiliği, ‘proleter devrimci’ maske altındaki kemalist piçlik değil miydi? Piç kişiliğin korkusu değil miydi onu ihanete götüren? Esat onun bu korkularını iyi yakalamıştı. İşkenceciler her an korkuyu iliklerinde duyanları, kendileri gibi korkanları, kendilerine kolay av olabilecekleri iyi tanırlardı. Hiçbir sınıfa ait özellik, onun ideolojik kültürü yoktu. Şahin ve Yıldırım bu kişiliklerin temsili ni yapıyorlardı. İkisinde de korku ihanetin temeliydi. İnsanlıktan çıkmışlardı korkuları yüzünden. Esat Oktay’ın elinde aşağılık bir duruma gelmiş bu kişilikler ise neredeyse hiç kimseyi olumsuz etkilememişti bile. Zayıflık gösteren, teslimiyet sınırına gelmiş birçok kişi için, az da olsa bir hayıflanma olurdu, “Keşke o konuma düşmeseydi, partinin emeği var. Zaaflarını aşsaydı kurtulabilirdi,” diyenler olurdu. Ama Şahin’e v Yıldırım’a karşı duyulan sadece nefret ve kindi. Onları en ya-

kından taniyanlar, onların vasıtasıyla örgüte kazanılmış olanlar bile lanetleme dışında bir tek söz söylemiyordu.

elazığ grubunda ihanet konuşturuluyordu

Mahkeme duruşmalarımız Şahin ve diğer ihanetçilerin şovuna dönmüştü. Onları konuşturuyorlardı sadece. Kolordu askeri mahkemelerinin en ilginç Elazığ davasının görüldüğü bu mahkemeydi. Bir savaş meydanıydı. Cezaevinde Esat Oktay'ın üzerinde özel olarak durduğu bu dava, 'kara ihanet' davası yapılmak isteniyordu. Eksik kalan her şey bu şekilde tamamlanacaktı. Şahin duruşma boyunca konuştu. PKK'nin ilk ortaya çıkışından alıp geldi. Her şeyi tersine çevirerek, Başkan'ı hedefleyerek anlatıyordu. Ne kadar kin doluydu! Başkan'ın yemek yiyişine kadar her şeyi çarpıtarak, kendine göre düzenleyerek anlatıyordu. İdeolojik olguları kemalist bakış açısıyla çürütüyordu güya. Ama hep saldırıyordu. Büyük bir açıklıkla anlatıyordu ilginç olan. Yıllardır konuşmasına, kin kusmasına rağmen bir türlü doymamıştı. Amaç mahkemeyi de sorgu ve cezaevindeki gibi ihanetin konuştuğu yer haline getirmektir. Kimse örgütü savunmayacaktı düşmana göre. Savunmamalıydı...

Arada söz istiyor, konuşmak için kalkıyordum. Ama mahkeme heyeti izin vermiyor, konuşurmuyordu. "Sıran geldiğinde konuşursun," diyorlardı. Şahin herkesi yargılıyor, her şeyi anlatıyordu. PKK'nin nasıl başarmayacağını durmadan anlatıyor, onun dışında bir tek söz söylemeye tahammül etmiyordu. 'Boş kahramanlık' tasladığımı söylüyordu bu çıkışlarım üzerine. Zaten herkes teslim olmuştu ona göre, ben de boş kahramanlık yapıyordum. Birkaç kişi de dışarıda vardılar, o kadar! Elazığ grubu olarak ihaneti garantiliyordu Şahin!

Hiçbir hukuk kuralına sığmayan tarzda yürütüyorlardı mahkemeyi. Cezaevinde yaşananları sızdırmıyorlardı! Duvarların içinde, oraya hapsedilmiş bir bilinmezlik yaratmak istiyorlardı. İhanet konuşturuluyordu sadece. Diğer dava duruşmalarında arkadaşlar itirafçılığın, ihanetçiliğinin iç yüzünü anlatmışlardı. Partiyi savunanlar, inançlarını haykırarak

rın daha etkin olduğu söyleniyordu. Mazlum'a bağlılık, onun ihanet karşısındaki direnişinin ruhundan bahsedilmişti.

Partimizin ideolojisi, politikası, devrimimizin özellikleri, örgüt yapımız, mücadelemin düzeyi, geri çekilmenin anlamı, gerekliliği, sosyalizme yaklaşım, düşmanın karakteri, devrimimizin bir bütün olarak hedefleri, ittifakları, dayandığı sosyal, siyasal yapı, Önderliği vb tüm temel konular savunma kapsamındaydı. Bunları biz de konuşacaktık, son derece kararlıydık. Varsın Şahin çarpıtsın. Onun yalanlarına kim inanacaktı? Kimi etkileyebilecekti ki?

Şahin ihanetin içinde bir gerçeği de dile getiriyordu: Düşman gerçekten Elazığ grubu üzerindeki oyununu önemli oranda başarmıştı. Onlarcası açık itirafçı olmuş, onlarcası inançsızlaşmış, bir kısmı zaafllara düşmüş, bir kısmı çaresizce bir yerlerden gelecek işareti bekliyordu. Çok az bir kısmı partiyi sahipleniyordu. Şahin'e, Ali Gündüz'e, Erol Değirmenci'ye, Yıldırım'a bu görev verilmişti. "Tek tek herkesi örgütleyeceksiniz!" denmişti onlara. Elazığ grubundaki tüm arkadaşlar çok azgın işkenceler çşliğinde ve en büyük hainlerin sorgulamaları altında gece gündüz itirafçılığa zorlanıyorlardı. Sürekli olarak da sorgu sürecindeki zayıflıklar, partinin Elazığ grubuna yönelik eleştirileri gündemde tutularak bu yapılıyordu. 'Örgüt zaten size sahip çıkmadı. Hepinizi ihanetçi ilan etti. Savunma yapamazsınız. Siz daha neyi savunuyorsunuz ki?' diyerek iyice sıkıştırmak, psikolojik olarak kısıka almak istiyordu düşman ve onun itirafçı sözcüleri. Partinin Elazığ yakalanmalarına ilişkin değerlendirmeleri olduğu doğruydu. Savunma yapmanın da basit, sıradan bir iş olmadığı, yapılacaksa bile partiye, halka, tarihe hesap verici temelde olması gerektiği de doğruydu. Bu herkes için geçerli olduğu kadar, en başta da Elazığ grubu için geçerliydi. Çünkü direnişçiliği doğru temsil edememişti. Bu, daha sorgu sürecinden çıkar çıkmaz biliniyordu ve herkes bu konuda kendi durumunu değerlendirerek partiye layık olmadığını, her türlü hesabı vermeye hazır olduğunu belirtmişti. Partinin henüz hiçbir değerlendirme yapmadığı dönemde bunlar görülmüştü. Kimse kendisini kandıramazdı. Gerçek PKK'lilik, onun direnişçiliği, onun

militan kadroluğu ile gerçekliğimiz birbirinden uzaktı. Her şeyden önce yakalanmamız, kendimizi korumamamız suçtu, gafletti.

Tabii bunlar söylendikten sonra yaşananlar da çok önemliydi. Mücadele durmamıştı. Zindan alanı en zor mücadele alanlarından biriydi. Ve bizim bu konuda fazla bir tecrübemiz, geleneğimiz de yoktu. İhanet yanı başımızdaydı, uzak değildi. Şimdi yine o konuşuyordu. Bunun karşısında susmak, partiyi sahiplenmek, düşmanın oyunlarına gelmek olmaz mıydı? Hayır, hayır, tam da partiyi sahiplenecek zamandı. Parti bizim şahsımızda yargılanıyordu çünkü. Düşman zayıflıkları basamak yaparak vuracağına, biz zayıflıkları güç haline getirerek sömürgeciliği yargılamalıydık.

Genel suskunluk sürmüştü o gün. Hamililere bakıyordum, onlar da konuşmuyordu. Neyi bekliyorlardı? Ben mi sabırsızdım? Sıramı mı bekleyecektim? Ama o korkunç sessizliğin bozulmasını istiyordum. Nasıl olursa olsun ama bozulsun. İsterse düşman konuşurmasın, isterse Şahin ucuz kahramanlık yaptığımı söylesin hiç umursamamış, birkaç cümleyle de olsa konuşmuştum.

Yazıcılar sadece Şahin'in konuşmalarını alıyordu. Avukatlar konuşmuyor, tek tük bazılarının tahliyelerini talep ediyorlardı. Onların korkulu bakışları çok daha trajikti. Ailelerden duruşmaya gelenler uzaktan izliyor ve ağlıyorlardı. Onların korkuları daha çok, ziyaretlerde başlarına gelenler, mahkeme yolunda çektikleri ve çocuklarının yaşadıklarıydı. 'Çocuğuma bir şey yapmasınlar' korkusundan doğru dürüst bakamıyorlardı bile.

Mahkemeye gidiş gelişlerde işkence törenleri eksilmiyordu ama kimse kalkıp 'işkence yapıldı' demiyordu. Denildiğinde mahkeme heyeti, 'orası cezaevdir bizi ilgilendirmez' diyordu.

İlk duruşmalar hep böyle geçti. Arada Esat'ın oyunları sürüyordu. Bir defasında beni de büyük kapalı arabaya bindirdiler. İlk anda sevinmiştim, arkadaşlarla aynı arabada olmak konuşma fırsatı yaratırdı. İçeride kafaları birbirinin sırtına yapıştırılmış ve tek sıra halinde olan grubun itirafçılar olduğunu fark ettim. Kimse yüzüme bakmıyordu. Bir ara içlerinde farklı simalar gördüm; Metin, Doğan, Mehmet... Onlarla göz göze geldik. Kendileri de bir garipti, inanmamıştım. "Siz

neden buradasınız, bunların içindesiniz,” der gibi baktım kafamı salladım. Metin gözleriyle bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Benim bakışlarım, hissettiklerim onu da etkilemişti. Başını öne eğdi tekrar ama arada yine bakıyordu. Beni neden bindirdiklerini daha sonra anladım. Esat moralimi bozmak istiyordu. Tam arabadan inerken, “Sen ne arıyorsun bu namussuzların içinde? Yoksa bu kadar acıdan sonra ihanet mi edeceksin? Hayvan! Çık onların içinden,” dedim. Metin bir şeyler söylemek istedi yine. Doğan ve Mehmet utanmışlar mıydı neydi, bir gariptiler. Askerler müdahale ederek beni indirdiler.

Duruşma salonuna nasıl gitmişim bilmiyorum. İtiraf, ihanet çemberini genişletiyorlardı alçaklar. Meto gözümün önünden gitmiyordu. Bir şeyler boğazımda düğümlenmişti, “Olamaz, olamaz,” diyordum. Düşman, Esat alçağı yanımdan, yakınımdan vurarak etkilemek istiyordu beni. Her konuşmama inat ‘al sana itirafçı mı’ diyordu. Mahkemede ne oluyor, ne konuşuluyor farkında değildim. Birkaç kez daha itirafçıların oturduğu tarafa baktım, Metin de bakıyordu. Onlar gibi oturmuyor ama yine de onların içindeydi. Dönüp diğerlerine baktım. Hamili, Selim, Şadi yan yanaydılar. “Ne oluyor?” der gibi bakıyordum ama onlar da bir şey söylemiyorlardı. Gözlerimiz de konuşmuyordu sanki. Başka zaman bir şeyler hissettirirdik birbirimize oysa.

Metin o gün koğuşa gidip, tuvalete girip hıçkıra hıçkıra ağlamış. “Hiçbir zaman öyle ağlamamıştım,” demişti daha sonra görüştüğümüzde. Zaten ertesi gün başka yerde oturmuştu. Esat’ın oyunlarını iyi bilmek gerekiyordu. Her sabah birkaç kişiyi itirafçıların içine oturtuyordu. Elazığ grubunun zaafalarını iyi yakalamıştı. İşkencelerle yazdırdığı ifadeler, Şahin’in yönlendirdiği duruşmalar, “Elazığ grubunu kazandım,” naraları, Esat için tabii ki başarı noktalarıydı.

“İşkence ve baskıyla yaratılan bir suskunluktan bu yaşananlar.” Hayri arkadaş ana davada, “Ben inanıyorum ki çok geçmeden herkes partiden af dileyecek, itiraflarını geri alacaktır. Bu konuma işkencelerle, insanlık dışı uygulamalarla getirildiler,” demişti.

Şahin’in, “Herkes bir şekilde etkilendi, bu örgüte girdi. Gençler, çabuk kandırıldılar. Gençlik hevesleri vardı. Onları suçlamamak lazım, şimdi anladılar. Örgütü değil, bir an önce buradan çıkmayı düşün-

yorlar,” diyerek o suskunluğu biraz daha derinleştirmek istemesine karşılık söz almış ve bir şeyler söylemiştim. “İnsanlar işkence ve bas-kılarla susturulmaktadır.” Arkama dönüp, “Neden kalkıp konuşmu-yorsunuz?” demiştim. “Kendileri de anlatacaklar. şahin sorgulamayı mahkemede de sürdürüyor, inançsızlık yayıyor. Kendisi korkudan iha-net ettiği için herkesi korkak gösteriyor. Mahkeme kendi kurallarına da uymuyor. şahin Dönmez yargılama yapıyor burada. Kendisi günlerdir konuşuyor, bize söz hakkı verilmiyor,” demiştim. Hakim yine bağır-mıştı, “Otur yoksa dışarıya atarım seni,” demişti.

Kendi savunmama sıra geldiğinde çok zaman geçmişti. Bilinçli ola-rak sonlara bıraktılar bizi. Hamili, Selim ve ben savunma yapmıştık. Bazıları taraftar, sempatizan düzeyde sahiplendiler. İlk savunmaları-mızın süresini çok sınırladılar. İddiaları Diyarbakır’daki suçlamalar te-melinde sorularla geçiştirdiler. şahin’in ifadeleri esas alındı.

Yazılı savunmalarımız kapsamlıydı. Zulaladığımız planı esas ala-rak yazmıştım ama okutmadılar. Bir yere kadar okudum, suç unsuru bularak okutmadılar. Diretince de duruşmadan attılar. Hamili ile ortak savunmamız daha kapsamlıydı. Onlar kaldıkları bölümde yaz-mışlardı sonra ikimiz de imzaladık. Onu Hamili okudu, bazı yerleri atlatılarak okunmuştu. Daha sonra benim yazılı ifadem yeniden dava konusu edildi. Bir süre de onun mahkemesi sürdü. Okumadığım bir ifade hakkında suç duyurusunda bulunmuşlardı. Çok komikti. Mah-keme politik tavır takınıyordu. Parti’yi savunmak, inancı korumak, şehitlerimizin çok önem verdiği savunma geleneğini sahiplenmek suçtu, dışman buna tahammül edemiyordu.

Mahkeme cephesindeki bu savaş bizde müthiş bir moral yara-tıyordu. Artık her duruşmadan sonra savunma yapanların isim-leri, ‘savunma yapıldı’ müjdeleri geliyordu. Dışarıda bir taraftar düzeyindeki arkadaşlar bile savunma yapmaya başlamışlardı.

dörtlerin gecesi...

Ana dava duruşmalarını bilinçli olarak erteliyorlardı. Düzenli bir tarih yoktu, mahkeme ve cezaevi yönetimi ne zaman gerekli görse duruşmalar o zaman yapılıyordu.

Bizimle yakalanan grupta itirafçılar çok olduğu için her duruşmada biri konuşuyordu. Mayıs duruşması için koğuştan çıkarıldığım da rastladığım her gardiyan garipleşmişti. Beni vaktinde çıkarmalarına rağmen koridorda arkadaşlar yoktu, arabaya bindirilmişlerdi. Marş söyletme ve dayak olmamıştı o gün. Oysa her duruşma öncesi o koridor seslerden inlerdi. Arkadaşları saatlerce önceden çıkartıp orada ayakta marş söyleterek, döverek tutarlardı.

Mayıstı. Tarihi tesadüf mü seçmişlerdi? Tam da mayısta duruşmamız olacaktı! Beni jipe bindirdiler. Yanımdaki asker dalgın, elindeki copu kendi bacağına, avuç içlerine vurup duruyor, bazen büküp ilginç şekiller yapıyordu. Suskundu. Yine bir şey mi olmuştu? Yürek atışlarım hızlandı, boğazım yanmaya başladı. Şoför Lazdı, şivesinden çıkarmıştım, daha önce de konuşup dururdu. Dış güvenlik elemanıydı. Onun için daha serbest konuşuyordu; “Ne oldu? Kaç kişi yangında öldü? Hastaneye gidene gördüm, üfff.. Her tarafından kan akıyordu. O ne haldi!” Yanımdaki oralı olmadı, dalgındı. Belki de duymamıştı. Laz asker tekrar sordu. Gardiyan benim o an orada bulunmamdan rahatsız olmuştu. Onlar tutukluların yanında bu tür şeyleri konuşmazlar, bizim olup biteni öğrenmememiz üzerine şartlandırılmışlardı. Sanki yere konuşuyordu. Gözleri bir noktaya takılı, “Yahu o ne inançtı! Adam cayır cayır yanıyor, hâlâ slogan atıyordu. Ne adamdı öyle!” dedi. Benim ani reflekslerim dikkatini çekse de söylenen söylenmişti. Gerçi kendimi toparlamaya çalıştım, ilgisizmişim gibi davrandım. Durumumu fark ettikleri için fazla konuşmadılar. Laz asker arada “Hastanedekinin durumu ağırdı, herhalde o da ölür,” dedi.

Sayıyı tam öğrenemedim. Araç yola koyulmuştu ama araba hareket halinde mi, duruyor mu uçuyor mu, yerle bağımız var mı yok mu, gökyüzü aydınlık mı, değil mi hiç umrumda bile değildi. Gözlerim dolu dolu olmuştu. Hüngür hüngür ağlamak istiyordum. Ama alçakların yanında ağlamak istemediğim için kendimi tutuyordum. Yoldaşlarım kendisini yakmıştı, anlayabildiğim kadarıyla. Ama kim yakmıştı, kaç kişilerdi hiçbir şey anlayamamıştım. Yutkunuyordum durmadan. Hastayım deyip geri mi dönseydim acaba? Duruşma uzun sürerdi.

Mahkemede oturmak da bir işkence olacaktı. Sonra, 'belki birileri kalkıp konuşur olayı öğrenirim' diye düşündüm. Birileri kalkıp konuşmalıydı. Ne olur Hamili onlar kalkıp konuşsunlar. Belki de onlardır. Belki Hamili de vardı içlerinde. Sabah onları erken götürmüşlerdi. Oysa giderken her zaman görüşürdük. Uzaktan gözlerimizle selamlaşır, konuşurduk. Arada kafayı eğip selam vermek, bir tebessüm en güzel anı oluyordu hepimiz için. Koğuşta onlarca kez o selamdan, o tebessümden söz ederdik. Tekrar tekrar sorarlardı, "Başka, başka ne oldu?" Ben de, "Güldü... selam verdi," diyebiliyordum ve hep aynı tonda sevinci dışa vuruyordum. "Keşke biz de görseydik," derlerdi.

Duruşma salonuna girer girmez gözlerimle her tarafı taradım. O koğuştakiler oturuyordu, aralarında sadece Şadi yoktu. Göze batan bir eksiklik yoktu. Mahkeme heyeti, "Gelmeyen var mı?" diye sordu. Listede Şadi yoktu, hasta denilmişti. Onu sekretere duyurmak için tekrarladılar. Demek ki Şadi hastaydı. O zaman kim olabilirdi? Yoksa yine önder kadro arkadaşlar mıydı? Hakim konuşuyor, bir şeyler yapıyordu ama ben orada değildim, dinleyemiyordum. Adeta tanıya yalvarıp, "Ne olur duruşma bugün erken bitsin," diyordum sessizce.

Duruşmaya ara verildi. Kimse kalkıp bir şey konuşmadı. Acaba haberleri yok muydu? Nasıl sorabilirdim?

Beni kariyere bindirdiler. Bir süre sonra Hamili onlar da kariyere getirildi. Sevinmiştim onlar gelince. Onların başları önlerine eğik olsa da, konuşmasalar da, ben onları görüyordum. Askerler iki de bir "bakmayın, kafanızı eğin" diyor sonra kendi aralarında konuşmaya dalıyorlardı. Kariyerin gürültüsü, kulakları sağır edercesine bir gürültü çıkarıyordu. Yoksa sesimi duyurabilirdim. Bir iki kez ayağımı Hamili'nin ayağına vurdum. Sesimi duymadığı belli oluyordu. Ayağımı vurduğumda önce hafifçe irkiliyor ardından gülümseme yayılıyordu üzüne. O da yanında oturan Rıza Bozyel'i dürtüyordu. "Bir şey var mı?" diye sordum, duydular sesimi ama "Yok," dedi hafifçe Rıza. "Yangın," dedim. Hamili'nin yüzü hafif yana döndü, bir gözünün ucuyla bakarak ne sorduğumu anlamaya çalıştı, "Yangın," dedim tekrar. "Biz iyiyiz," deyince tereddütte kaldım. Acaba askerler mahsus mu söylemişlerdi? Ama hayır oyun olamazdı, asker bile etkilenmişti.

Koğuşa gittim. O gün de merdivenden çıkamadım. Koridor kapısı açılınca Gültan onları merdivenin başında beklerken gördüm. Bazen yukarıya çıkarmadan, merdiven altında dayak atıp öyle çıkarıyorlardı. Erkek arkadaşlara mahkemede de vuruyorlardı. Bize karşı mahkemede ‘iyi’ yaklaşıyor imajı yaratıyorlardı. Buna kızıyorduk tabii, “Arkadaşlar sanacak ki biz çok rahatız,” diyorduk aramızda. Yan koğuşlar dayak seslerini, çığlıkları duyuyorlardı ama arka bloklara ses gitmiyordu.

Gardiyanlar akşamki olayın etkisini atamamışlardı. Koğuş gardiyanımız dayaksız durmazdı normalde ama o gün durgunlaşmıştı. Koğuşa gittim. Herkes merak ediyordu. Sabahki durumu anlattım, herkes hüzünlü bir sessizliğe büründü. Kimse yorum yapmak istemiyordu.

Urfa grubu duruşmasında olayı net öğrendik. Fuat Kav arkadaş kalkıp konuştu: “Dört arkadaşımız kendisini yaktı. Mahmut, Ferhat, Eşref ve Necmi arkadaşların bıraktığı bir mesaj var, onun tutanaklara geçmesini istiyorum...” dedi ve mesajı olduğu gibi okudu.

Demek ki o gün, Haki’nin şehit düştüğü gün, 17 Mayıs’ı 18’e bağlayan gece kendilerini yakmışlardı. ‘Su dökmeyin, ateşi harlayın’ sözlerini de başkaları anlatacaktı. Artık her eylem, her söz bir çağrıydı. Dörtler, Mazlum’un çağrısına yanıt vermişlerdi. Kendi aramızda bir anma düzenledi. Tanıyan arkadaşlar onlara ilişkin anılarını anlattı.

o içimizde bir yabancıydı...

Her şehadet içte bizi birbirimize daha da yakınlaştırıyordu. Ama bazı tipler iflah olmuyordu. Zayıflıklarını bir tehdit unsuru olarak iki de bir karşımıza çıkarıyorlardı. İşkenceler yoğun olduğunda bu tipler sınıyordu. Toplu yönelim içteki tepkileri geçici de olsa durduruyordu. Ama ortam biraz rahatladı mı bu tipler adeta çekilmez oluyorlardı.

Askerler sürekli içimizdeydi. Sadistleşmişler, hayvanca duygularla bize saldırıyorlardı. Bazen taciz ediyorlar, zaafli olanlara özel yaklaşım geliştiriyorlardı. Tabii bazıları bakışlarıyla, davranışlarıyla askerlerin bu düşkün güdülerine taviz veriyordu. Bunlar belki tek tüktü ama can sıkıcı oluyorlardı. Bu tür durumlarda sert tavır alınır ve uya-

rılırlardı. Kadının tutsakların büyük çoğunluğu bu konuda netti. Böyle zaafı tipler önce uyarılır, kendileriyle konuşulurdu. Bu konuda hiçbir kadının alçalmasına izin verilmeyeceğini/vermeyeceğimizi açık söylüyorduk. Askerlerin küfürlerine bile izin vermiyor, dayak pahasına da olsa tepki gösteriyorduk. Gazinoda çalışan bir pavyon kadınına yönelmelerine bile karşı çıkmış ve kadını içimize almıştık. Kendi aramızda karar almıştık. Bir tecavüz durumu ya da buna benzer en ufak bir yönelimi bir isyanın çıkış nedeni haline getirecektik. Buna herkesi katmak, ortak tepkileri birleştirmek önemliydi. Zaman zaman bu tür denemeler olduğunda toplu tepki caydırıyordu. Esat bunu anlamıştı. Yarı çıplak geldiğinde yüzümüzü kendisine dönüyorduk. Çeşitli tepkilerle rahatsızlığımızı yansıtıyorduk. Kendisi artık o şekilde gelirken sadece koğuş sorumlusunu karşısında görüyordu ya da Gönül'ü çağırıyordu.

Gönül içimizde bambaşka bir tipti. Tuzluçayır'da ilk gördüğümde uyanan kanı doğruydu. Bir türlü kanım ısınmamıştı ona. Bana her davranışı yapmacık, yapay, şımarık, hafif geliyordu. Suratındaki aldatıcı olgunluk fazla inandırıcı gelmemişti.

İlk geldiğimde arkadaşlar bahsetmişlerdi. Özellikle subaylarla saatlerce gevezelik etmesi, çokça tartışılıyor, eleştiri konusu ediliyordu. Ama Gönül huyunu bırakmıyordu. Esat Oktay idaresi geldiğinde önceki koğuş temsilcileri artık muhatap alınmamaya başlanmış, onlara elebaşı muamelesi yapılmıştı. Genelde koğuş temsilcileri grupları, siyasetleri temsil gücü olan ya da bunda iyi aracı olan kişilerden oluşturulmuştu. İşkence döneminde idare kendisi seçmişti temsilcileri. Gönül ilk süreçte tecrite alınmıştı. Alt koğuşta kalıyor ve normalde tüm ihtiyaçları karşılanıyordu. Fiili baskılarla birlikte artık direnen herkes hedef alınıyordu. Ama tecritte kaldığı sürecin dedikoduları daha sonraya da sarkmıştı. Nitekim geldiğimde neler olduğunu anlatmışlardı. Ortam farklıydı, düşmanın dayatmaları, sorunlar değişmişti fakat Gönül pek değişmemişti. Esat bir yönüyle bilinçli olarak Gönül'ü seçiyordu. Onun hakkındaki güvensizliği derinleştirmek ve bizimle karşı karşıya getirmek istiyordu. Öte yandan Gönül'ün zaafalarını yakalamıştı. Gönül'ü sorgu süreçlerinden öğrenmişti. Kişiler hakkındaki dos-

yalara düşmanın raporu da işleniyordu. Orada kişilik hakkında bilgiler de yer alırdı. Tehlikeli olup olmadığı, örgütüne bağlı biri mi değil mi, zayıflıkları vb yazılırdı bu raporlarda.

Esat her gelişte, Gönül'ü sorar, göremezse "Gönül nerede?" diye bağırdı önce. Gönül geldikten sonra elini omzuna atar 'gel' der ve bazen çok basit, çok sıradan şeyleri alçak sesle konuşur giderdi. "Kadınların ay hali için neler gerekli? Gazete vereceğiz, petleri onlara sarın," ya da "Helin için ne gerekli?" diye sorar, giderdi. "Gönül bilir bu tür şeyleri, o akıllıdır," ya da "O anlar" derdi. "Gönül bilir, Gönül anlar, Gönül akıllı, Gönül..." Bu sözcükler Gönül'ün gönlünü okşamaya yeterdi. Pohpohlanmayı seven Gönül, Esat'ın ilgilerine, bu 'övgü' sözcüklerine de bayılırdı. Esat düşmandı, amacı belliydi. Bir sistemin temsilini yapıyordu. Ve tek amacı hepimizi düşüncelerimizden vazgeçirerek kişiliksizleştirmekti. Bunu her türlü yöntemle yapma yetkisi almıştı. Ama Gönül ona karşı davranışlarını ayarlamaz, bundan rahatsızlık duymazdı. Bütün bunların hepsi gözümüzün önünde olurdu. Sorun onun kaba anlamda Esat'ın ya da başka işkencecilerin istemlerine yanıt vermesi değildi. Hayır, bunlara yeltenilse tavırların çok daha farklı olacağını bilirdi. Buna ne o, ne işkenceciler cesaret ediyordu. Zayıf noktaydı ama orada bir şeyler kopabilirdi. Bu çok iyi hissediliyor, hissettiriliyordu. Yalnız Gönül'ün hafif davranışları, ölçüsüzlüğü, bu konuda tutarlı, ilkel olmayışı, karşıdakini düşman görmemesi, bir memurenin kendi amirine yaklaşımı boyutunda işleri algılaması tam çileden çıkartıyordu bizi. Her defasında Gönül'ü alıp saatlerce konuşuyordum.

Bazen dayanamayıp ortalık yerde, "Yeter Gönül! Bu alçak oyun oynuyor, sen neden tavırsız kalıyorsun? Zerre kadar bile rahatsızlık duymuyorsun. Sen Rıza'nın nişanlısısın, düşman bunu biliyor. Burada temsilcilik yapmışsın. Senin her davranışının arkadaşları olumsuz etkileyeceğini Esat çok iyi gözlüyor. Israrla sürdürüyor. İşkenceyle yapmadığını bu şekilde yaparak elde etmek istiyor," diyordum. Fakat Gönül arsız, 'tamam' diyor, bazen ağlıyor, bazen kendisinin yanlış değerlendirildiğini söylüyor, hırçınlaşıyor ama aynı şeyleri yapmaya devam ediyordu. Tam bir sınır savaşıydı Gönül'le yürütülen.

Düşman, her istediğini yapamayacaktı. Bu, bir ilke olmuştu. Bazı kuralların uygulanmasına bir yere kadar tahammül edilmişti. Onlarda da gevşetme, laçkalaştırma, yer yer karşı çıkma tutumları sürekli oluyordu. Hep bir anı bekleyip duruyorduk. Bir şeylerin patlayacağı, topyekuntavır alacağımız, direneceğimiz andı beklediğimiz. Bu nedenle ne Gönül'ü ne de bir başkasını düşmana itmek istemiyorduk. Arada uzun uzun konuşuyorduk Gönül'le. Öyle ki bazen ona yalvarıyordum: "Hiçbir şey düşünmüyorsan, bari parmağında Rıza'nın yüzüğü var, o ilişkiye saygılı ol. Esat gidip Rızalara kim bilir neler söylüyordur? Biraz zorla kendini, o geldiği zaman sen öne çıkma. Koğuş temsilcisi cevap versin. Konuşacaklarını arkadaşların içinde konuş. Şüphe, güvensizlik uyanıyor. Tavır alırsan artık o da böyle yaklaşmaktan vazgeçer," diyerek biraz olsun kendisine gelmesini sağlamaya çalışırdım. Tabii bazen tavırlarım çok sert ve acımasız olurdu. O noktada Gültan devreye girer, "Bazı şeyler ağırdır, onu etkiliyor, bırak biz söyleyelim, sen söyleyince çok etkileniyor," der ve kendisi uzun uzun konuşurdu Gönül'le.

'Gönül neden içimizde hep yabancıydı?' çok düşündüm bunu. Kimse onu pek sevmiyordu. İticiydi. Herkese üstten bakardı. Kendini beğenen bir tipti. Bilgisini, demagogluğunu bir üstünlük, ayrıcalık aracı yapardı. Onun için de Esat'ın övgülerinden rahatsız olmazdı, hoşuna giderdi.

Yaşamda zik zak çizmeye devam ediyordu. İlişkiler de buna göre değişiyordu. Kendi aramızda bir komite gibiydik. Onu da kararlara katıyorduk, dışlayıcı davranmıyorduk. Hatta bazı yazı işlerinde, kendi içimizdeki eğitsel çalışmalarda ona görev veriyorduk. Kendisine güvensizliğini aşmasını istiyorduk. Gönül rahat değildi, içten bir bozulmayı yaşıyordu. Kendisiyle barışık olmayanın bir ruh hali vardı sürekli.

dersim'deki ilk kızlara ne oluyordu?

Bu arada Elazığ'dan bir grup geldi. İçlerinde Fadime K., Nimet E., ve bir kaç kişi daha vardı. Daha önce yakalananların ifadelerinde adları geçtiği için dosyaları Elazığ grubuyla birleştirilmişti.

Aslında biraz da bilinçli yapmışlardı. Elazığ Cezaevi'nde tutsak olan yüzlerce arkadaş vardı. Ama sadece bazılarının dosyalarını bağlamışlardı. Daha çok da Şahin Dönmez'in, diğer itirafçıların ifadeleri esas alınıyordu.

Fadime, Hüseyin Eroğlularla yakalanmıştı. Yurtdışına çıkma hazırlıkları yapmış, çıkmak üzereyken Mardin'de yakalanmışlardı. Dersim'e sorguya götürmüşler. Bir süre orada tutup ardından Elazığ Cezaevi'nde ardından da Diyarbakır'a getirmişlerdi. Uzun ve karmaşık bir süreç yaşamışlardı.

1979 yakalanmalarından sonra bunlar kırsala çekilmişlerdi. Cuntadan sonra da yakalanana kadar Dersim kırsalında kalmışlardı. Çiçek Selcan, Azime Demirtaşlar da vardı grup içinde. Ve Azime Demirtaş, aynı dönemlerde düşmanla çıkan bir çatışmada şehadete ulaşarak ilk kadın gerilla şehidimiz olarak tarihe geçmişti. Süreç hassastı. Kadroları, savaşı yapımızı korumak, mücadeleyi kesintiye uğratmadan herkesi uygun bir şekilde konumlandırmak kolay değildi. Partimiz birçok kadroyu yurtdışına çıkararak süreci değişik bir biçimde sürdürmeye çalışıyordu. Partinin talimatı üzerine Dersim'den de birçok grup hazırlanarak, Ortadoğu sahasına gönderilmişti. Ama birçoğu da ya ilişki kurulamadığı için, ya örgütsüzlükten ya da bazı kişilerin yanlışlarından dolayı Ortadoğu'ya geçememişti. Bunların bazıları yakalanmış, bazıları da ortaklıkta kalmıştı. Sağır Metin o süreçte Dersim kırsalındaydı. Yaşanan birçok sorunda birinci dereceden sorumluluğu vardı. Hakkında birçok şey söyleniyordu.

Anlatıldığına göre Sağır Metin ilk gruplarla gitmek istemiş. Kendi aralarında anlaşamamışlar. Sağır keyfi, sekter, inisiyatifsiz ve daha çok da bireysel kaygılarla hareket etmiş. Ayrıca kadınlara farklı yaşam dayatmaya çalışmış. Fadime, Sağır Metin'den söz ederken çok öfkeli konuşuyordu;

“Onun kadar iğrenç bir yaratık görmedim. Siz nasıl Elazığ'da beraber çalıştınız? İnsan onunla bir dakika bile yaşayamaz, tahammül edemez. Onun partiye zerre kadar bağlılığı yok. Kırsalda kaldığımız süre içinde onun didişmediği tek bir arkadaş kalmadı. Kimseyi takmıyordu, 'Parti benim, örgüt benim,' diyordu adeta. Hüseyin'e kafayı

takmıştı. Biliyorsun Çiçek Selcan'la nişanlıydı Hüseyin. İkisinin aynı alanda olmasından en çok Metin rahatsız oluyordu. Onlar hakkında olur olmaz dedikodular yayıyordu. Ama öte yandan kendisi her türlü iğrençliğin peşindeydi. Bana kaç kez saldırdı. Bir defasında dövdüm, tehdit ettim, 'Seni vururum,' dedim. Korktu, bir daha da o tür şeylere yönelmedi. Açık söyleyeyim ödüm kopuyordu. Bizim çıkacağımız sırada, tartıştı 'ille ben gideyim' diyordu, kaygılanıyordu. Kendi durumunu anlatacağımdan korkuyordu. İnşallah o yurtdışına çıkmamıştır. Gitse neyi anlatacak partiye, nasıl bir rapor verecek acaba? Ben ve Hüseyin içerideyiz, tek sorumlu o kalıyor. Yalan söyleyecek. Biliyorum Hüseyin'i karalayacak. Bir gün buradan çıkarsam ondan hesap soracağım. Partiye onun bütün pisliklerini anlatacağım," diyordu.

Fadime K. ilk gruplarımız içindeydi. Çabuk bağ kurmuştu o da. "Bu ideoloji güzel insanları çekiyor," diyorduk. Dağ mahallesindeki evlerinde eğitim çalışmalarımız oluyordu. Hangi ev uygunsa o evde yapıyorduk eğitimlerimizi. Kendisi ilklerden olmasa da onlardan sonra katılanlardandı. Sevilirdi. Çok konuşkan değildi, az ve öz konuşurdu. Olumlu etkileyen, olgun bir izlenim bırakıyordu. Durgun, sessiz bir mizaca sahipti. "Keskin, atak. Bu özelliklerini süreklileştirse müthiş bir militan olur," derdik onun için. Aslında dingin ve asiydi. Tepkilerini çabuk dışa vurmazdı, hatta insan Fadime'nin tepkilerini merak ederdi.

Kıymetlerin etkilediği bir çevre vardı, Fadime onlardan değildi. Çabuk, kolay etkilenmezdi. Anlamaya çalışır, sonra tepkisini gösterirdi. Gözaltında elektrik verdiklerinde bağırılmamış, polisler hayret etmişler, hatta telaşlanmışlar, paniğe kapılmışlar. Elektrik akımı vücuda verildiğinde gayri ihtiyari bağıriyorsun. Ben coplara dayanıyordum. Copla dayak yerken bağırmadan durabiliyordum. Ama elektrik öyle değildi. İnsan her türlü sesi çıkartabiliyordu elektrik verildiğinde. Fadime bağırılmamış elektrik verildiğinde. Polisler, "İlk kez şahit oluyoruz buna. Senin yapında bir anormallik var," demişler Fadime'ye ve bu olayı herkese anlatmışlar. Bu olayı bize anlattığında hepimiz gülmüş, "Meşhur olmuşsun," demiştik.

Poliste bir şey kabul etmemişti Fadime. Birlikte yakalandığı kurveye ilişkin bazı şeyler söylemiş sadece. Bir de Hüseyin'i tanıdığını

ve arandığı için yurtdışına çıkmak istediğini belirtmişti. Başka da hiçbir şey söylememiş. Ama poliste Fadime hakkında epey bilgi varmış. Sorgusunda okumuşlar kendisine. Dersim’de olup da yakalanan birçok kişi ağız birliği yapmışçasına polisin, “Kızlardan kimi tanıyorsunuz?” sorusuna, “Fadime K., Nimet,” demişler, yine Menekşe ve diğer bazı kızların isimlerini vermişler.

Nimet’in cezaevlerine kadar gelişine şaşırıyordum. Ta Amed’e gelmişti. Fadime o aileyi genişçe anlatırdı. Nimet belediyede çalışıyordu. Ben en son nisanda Dersim’e gitmiştim. O dönemde Kıymetlerin durumu tartışılıyordu. Nimet’le ilişkiler askıya alınmıştı. Türkan Çakmak, Erol De., Menekşe ve Kıymet’in diğer kız kardeşlerinin durumu tartışılmıştı. Kimisi hakkında tecrit ve görevsizlendirme uygulanmıştı. Kıymet için ise, ilişkilerin sınırlandırılması ve tecrit deniliyordu ama Kıymet’in bu tür yaptırımlara aldırılmayacağı açıktı. Konumu arkadaşları etkiliyordu. Durum karışık. Meral gitmişti. HK’yle çatışmaların başladığı dönemdi, sonraki gelişmeleri öğrenmeden yakalanmıştık.

Elazığ yakalanmalarından sonra Kıymetler metropole gitmişler. Nimet Ankara’da olduklarını söylemişti. Perihan, Hilvan faaliyetlerinden geri çekilmişti. Küçük kız kardeşlerinden birisinin ise bir askerle ilişkisi çıkmıştı. Bunlar peş peşe anlatılınca, “Yeter, anlaşıldı!” diye tepki gösterdim. Ne garip bir aile! İlginç olan ‘ileri’ görüşlülerdi. Ama ne kadar da sorunlu çıkmışlardı. Kızları tek tek düşüyordu.

“Cemile Merkit (Seher) Antep’e geçti,” dedi Fadime. İlk dönemden sonra onunla Fu. arkadaşın evliliği de tartışılıyormuş. Fu. arkadaş için, “Bir düzine çocuk yapacağım,” demiş diyorlardı. Bunu Fu. arkadaşı karalamak, tartıştırmak amacıyla gündemleştirdiklerini sanıyorduk. Hatta bu tür tartışmaları yasaklamıştık kendi aramızda. “Yıpratıcı olur,” diyorduk. Fadime, “Herkesin dilinde, kimseyi susturamazsın ki!” diyordu.

Bizimkiler nelerle uğraşıyordu? Karşı propagandalar bu kadar ayyuka çıktığına göre bir şeyler olmuştu.

Dersim’deki o ilk kızların birçoğu bozulmuştu. Doğru dürüst bir dikiş tutturamamışlardı nedense? Türkan Ç. tecrit edilmişti. O kadar yeteneğini kendi kadınlığına feda etti. Sağlam, iradeli, ölçülü

bir duruşu olmamıştı onun da. Hayret, Erol D. evli ve çocuğu vardı, eşi de arkadaştı. Türkan'la birlikte Mazgirt alanında çalışma yürütüyorlar ve devrimci ilişki boyutunu, yoldaşlığı aşındırıyorlar; çalışma ahlakı, ilkelerini ihlal ediyorlardı.

Bu Erol nasıl biriydi? Yeteri kadar tanıımıyordum onu. Birkaç kez evine gitmiştim, toplantı olmuştu ya da işimiz çıkmıştı. Keskin laflar ederdi ama derinlik, samimiyet yoktu. Aile yapısı da karışıktı. Özden M. ile üvey kardeşlerdi. Özden HK'liydi ve biz şüpheleniyorduk. Sonunda durumu açığa çıktı. Hüseyin Yıldırım onun gizli dosyasını güya ele geçirmişti! "O dosyayı Ali Haydar Kaytan'a teslim edeceğim," diyordu. "Sahi ne yaptı? Bu konuda bilgin var mı?" diye sordum Fadime'ye. Bir yerlerden bazı duyumlar aldığını ama tam anımsayamadığını söyledi. Sonra "Tamam, o adam (Hüseyin Yıldırım) Pertek o tarafta arkadaşlarla buluşmak istiyor ama bunlar toplu haldeyken düşman saldırıyor. Sanırım yaralananlar oluyor. Yanılmıyorsam Ali Haydar Kaytan arkadaş da hafif yaralanıyor," dedi.

Bu ilginçti. Hüseyin Yıldırım hakkındaki kuşkularım iyice artmıştı. Onun gittiği yerde düşman saldırıyorsa, kesin parmağı vardı bu işte. Arkadaşlar ne kadar saf, bu adamı tanımıyorlar. Ben Malatya'dayken haber vermiştim, not yazmıştım partiye, demek ki dikkate alınmamıştı.

Tutuklandığını söylediklerinde de "Bu işte bir bit yeniği var," demiştim. Adam doğru dürüst davalarımıza girmiyordu. Duruşmalarda hep ürkekçe konuşuyor ve tahliye istemlerini sunmak dışında bir konuşma da yapmıyordu. Ne diye tutuklanmışlardı ki? İçeride ona dikkat etmek lazımdı. Acaba hangi koşuştaydı? Başka yakalanan avukatlar da vardı. Düşmanın bir tehdidi de olabilirdi. Bunları iyice susturmak istemiş, bizim davalarımıza girmelerini istememiş ve cezalandırmış olabilirlerdi. Bu yan da vardı ama yine de rahat değildim ondan yana.

Sevimler de pasifleşmişler. Nadire'yi sordum, o da zeki ve istekliydi. Yine Gönül Tepe'yi, Yıldız Durmuş'u sordum. Yıldız, Kadriye Elazığ Cezaevi'nden bırakılmışlar. Gönül ise, Bingöl'de bir evdeyken polis baskın düzenlemiş ve balkondan atlarken belini incitmiş. O da kırsala çekilmiş. Sevindim buna. "İyi, o zaten anarşist ruhliydu, kırsalda çifte tabancalı kadın olsun," dediğimde herkes gülmüştü.

Nurhayat da Ağrı'daydı. O da bazı sorunlar yaşamıştı. En son Diyarbakır'da bir süre tutuklu kalmıştı. Ama o da maksatlıydı. Arkadaşların durumunu, ilişkilerini düşmana aktarmak amaçlı tutuklanmışlar, fark edilince de bırakmışlardı. Aysel bu konuyu uzun uzun anlatmıştı. İçimden lanet okuyordum. Dersimli kızlardan kimse kalmamıştı içimizde neredeyse. "Öğretmen Okulu'nda okuyan o ufaklık ne oldu?" diye sordum sonra. O da Hilvan taraflarına kaydırılmıştı. Fadime Y. hakkında net bilgi yoktu. Kimse bilmiyordu ne olmuştu, neredeydi! Ama büyük ihtimalle o da etkisizleşmiş ve savrulmuştu.

İlk şekillenmeler, örgüt içindeki duruş önemliydi. Zor süreçler zayıf ya da kendilerini örgütleyememiş kişilikleri çabuk açığa çıkarıyordu.

Nimet'le ilişkilerimiz mesafeliydi ama itici olmamaya özen gösteriyorduk. Düşman o ailenin durumunu mutlaka biliyordu, kullanabilirdi. Bu yüzden ilişki ortamımıza alıyor hatta lojistik gibi birimlerde ona da yer veriyorduk. Kendisine güvendiğimizi hissettiriyorduk. Aslında sorunları anlıyordu, istese olumlu bir gelişme de sağlayabilirdi. Fakat genelde aile bağı Nimet'i de etkilemişti. Kişilik olarak tutarsızlıkları vardı. Kadınsı yanlarıyla insanları çabuk etkiliyordu. O ailedeki tipik özellikti bu. Çarpık küçük burjuva ölçülerin tümü sanki onlarda toplanmıştı.

işkence sistemli bir biçimde devam ediyordu

Dörtler'in eyleminden sonra düşman daha temkinli davranmaya başlamıştı. Birçok yöntemi iç içe yürütüyordu. Koşuşlarda genellikle göz açtırmıyordu. Etkilenmeleri önlemek için, günün neredeyse yirmi dört saatini marşla, baskıyla, işkenceyle geçiriyordu. Arada bir kaba işkencenin dozajını ayarlasa da marşlar gibi uygulamalarla ipleri sıkı tutuyorlardı. Hücrelerde buna daha dikkat ediyorlardı. En azından bize yansıyanlardan bunu çıkarıyorduk. Mazlum'un ve Dörtler'in eylemleri sıradan eylemler değildi. Örgütsel yapıyı ne kadar parçalamış, yine denetimlerini ne kadar artırmış olsalar da mutlaka bir bağlantı arıyorlardı. Düşmanın beklentisi onu daha da saldırganlaştırıyordu.

Bizde de uygulamalar iç içe ama arada bir gevşetme de vardı. Marşlar söyleniyor ama onlar yaşamımızı denetime alacak, bunaltacak, psikolojik olarak yıkacak düzeyde olmuyordu. Laçkalaştırmıştık. Marş söyletme saatlerinde biz birçok şeyi tartışıyor, konuşuyorduk.

Genelde bazı koşullarda bu tür uygulamalar içselleştirilmişti. Artık kendi kendilerine söylüyorlardı. Askerler arada denetliyor ya da vurmak istediğinde girip ‘ses çıkmadı’ veya ‘iyi söylenmedi’ gibi gerekçelerle baskı yapıyorlardı. Diğer zamanlarda koşul temsilcileri ya da onların görevlendirdiği kişiler bu ‘oto denetimi’ kuruyorlardı. Düşmanın seçtiği temsilci düşmana değil, bizim irademize uymak zorundaydı. Biz de baştan beri bunu dayattık ve yer yer olumsuzluklar olsa da ağırlıklı olarak gerçekleştirdik. Düşmanın istemlerine boyun eğen, karşı çıkmayan, ona her şeyiyle tabi olan özellikleri reddeden ölçüler hakimdi ortamımızda. İçte düşmanın şartlanmışlığını değil, kendi tespit ettiğimiz kuralları işletiyorduk. Düşman karşısındaki bir mimikten tutalım, mahkeme tavrına kadar her şeyi tartışıyorduk. Buna uymamayı suç sayıyorduk. Bu konudaki zayıflıkları, zaafı affetmiyorduk. Düşmanın dayağı karşısında, ona, o an cesaret verici hiçbir davranış kabul görmüyordu. Ağlamak, acındırmak, aman dilemek gibi şeyler anında öfkeli bakışlarla karşılaşırdı. Tabii bu konuda zayıflıklar da çok oluyordu. Kişilere göre yaklaşım gösteriliyordu. Bazılarının bu yönlü zayıflığı konuşularak, uyarılarak, kavratılmaya çalışılarak giderilmek istenirken, bazılarına daha sert, hatta yaptırımlara, uyarılara varan uygulamalara gidiliyordu. İşkencenin her türlüüne karşıydık ve onları yaşarken büyük bir nefret duyardık. Ama kişinin düşmana cesaret veren, tutsaklara ihanet eden her davranışına karşı da gerektiğinde sembolik de olsa cezalandırmaya gidiyorduk. Bu belki de bir paradokstu.

Düşman sistemli ve insanlık dışı bir şekilde işkence yapıyordu. İnsani özelliklere, devrimci değerlere, insanlığın güzel ideallerine saldırıyordu. Bizdeki tepki çok daha meşru, insanlığa, kendi yoldaşına, kendi kadınlığına ihaneti içeren davranışlara yönelik tepkiydi, tavrıydı. Bu doğaldı. Bu anlamda ikisi birbirinden çok farklıydı. Kişilikteki düşkünlüğe, kişilikteki köleliğe, geriliğe duyulan tepki, kin ve öfkeydi.

Tutsak edilen kadınların birçoğu gelenekselliğın, yerelliğın yoğun etkisindeydi. Ne Kürtlükleri ne kadın kimlikleri doğru dürüst açığa çıkmıştı. Bu yüzden içte en çok zorlayan kişiler durumundaydılar. Bunlardan en tipik olanı Pakize'ydi. Kendisi Hilvanlıydı. Pakize'nin evli olduğu kişi de zindandaydı. Bunlar ilk sorguya alındıklarında Pakize hamileydi ve işkencede çocuğunu düşürmüştü. Bu olay kendisinde derin bir yaraya neden olmuştu. Kimi zaman düşmana öfkelenmiş, çocuğunun kaybının sebebi olarak onu görmüş, kimi zaman da partiyi, partili olanları suçlamış durmuştu. PKK olmasaydı, kendisi Kürt olmasaydı ya da evini arkadaşlara açmasaydı, kendi çaplarında faaliyet yürütmeselerdi bu iş başlarına gelmezdi! Pakize bu gellitleri hep yaşadı. Kimi zaman iyiydi, işkencelere rağmen bizimle ortak duygular paylaşırdı. Hatta küfür ederdi işkencecilere. Kimi zaman da onun çığlıkları ortalığı yırtardı. O çığlıklar yan koğuşlardaki erkek tutsakları dahi etkiler, utandırırđı. Kadınlar o kadın halleriyle düşmanı uğraştırıyorlardı. Kendileri kadar düşmemişlerdi. Bütün işkencelere rağmen umutlarını, inançlarını kaybetmemişlerdi. Hâlâ duvarlara vurarak haberleşme yollarını arıyorlardı. Yani Pakize'nin çığlıkları tüm bunları düşündürecek kadar etkiliyordu. Ama aynı Pakize bazen deli gibi bize saldırırdı. Suçlu, ona göre bizdik. Çocuğunun kaybına sanki biz sebep olmuştuk! Bu devrim, bu örgüt, bu zindan da nereden çıkmıştı! Aramızdaki yaşam kurallarına uymaz, kendi başına hareket ederdi. Bize tepkilenince diğer gruptan kadınların yanına gider, onlara içini dökerdi. Onlar Pakize'ye göre daha az tehlikeliydi, düşman bize yaptığını onlara yapmazdı. Onlar daha akıllıydı, biz rahat durmuyorduk, düşman da 'haklı olarak' işkence yapıyordu. Toplantılara katılmazdı. Ortak harcamalara dahildi ama hep bireysel şeyler dayatırdı. Sanki onun her şeyini karşılama mecburiyetimiz vardı, boyun borcuydu! Madem PKK davasından tutsaktı, madem PKK yüzünden bu kadar acıyı çekiyordu, o halde biz de nazına katlanacaktık!

Esat, Pakize'yi eşine karşı kullanmak istiyordu. Birkaç kez görüş-türmüşlerdi. Eşi normal koğuşlardaydı. O da yaşananların yoğun etkisindeydi. Ama Pakize adeta köylü kurnazlığıyla ortak tepkilerini, zaaflarını yüklenmiş gibiydi! Uzun süre eşinden de haber alamadı bir

dönem. Mahkemedен tahliye beklentisi de suya düştü. Aynı yöreden birkaç kişi tahliye edilmişti ama o hâlâ içerideydi. Duyguları, güdüleri, arayışları, iç bunalımları birleşmişti. Ruh hali bunların hepsini yansıtıyordu. Bu durumdaki biri tehlikeliydi. Zindanda bu ruh hallerine açık kapı bırakılmıştı, hem de sonuna kadar.

Askerler bu ruh hallerini de izlerdi. Birinin bir sorunu mu var, yalnız mı dolaşiyor, canı mı sıkkın, gözleriyle zayıflığını mı yansıtmış, güdüleri bir şeyleri mi çağrıştırıyor, hepsini olmasa da bir kısmını anlayabiliyordu. Çünkü onlar da tutsaklar üzerine yoğunlaşıyorlardı. Düşman öyle bir sistem kurmuştu ki, herkes herkesi denetim altına almıştı. Askerler aynı zamanda birbirlerini takip ediyor, birbirlerinden de şüphe ediyordu. Tutsakların bir davranışının anlamını, şartlandığı noktalarda arıyorlardı. Hep tehlikeli, hep avlanılacak şeyler olarak bakıyorlardı. En doğal davranışları bile kendilerine göre yorumluyorlardı. Tabii doğru yorumlayanlar da vardı. Kim zayıf, kim zaaf, kim iradeli, kim ‘çetin ceviz,’ hepsini tahmin ediyorlardı. Yani karşılıklı birbirimizi bayağı tanıyorduk. Biz de birçok şeyi askerlerin ruh halinden, davranışlarından çıkarıyorduk. En azından tahminlerimizi güçlendiriyordu. Yanıldığımız da olurdu. Bazen kendi istemlerimiz, beklentilerimiz doğrultusunda çok iyi şeyler de yorumlayabiliyorduk. Sonunda bakıyorduk ki yine çok acı bir haber var.

Pakize askere göz kırpmış bir kere. Yani ruh halini yansıtmış. Revire gidip geldikten sonra ikide bir ilaç bahanesiyle askerin yanına gidip gelmeye başladı. Acaba eşini mi gördü, acaba bir ispiyonculuk belirtisi mi var? Neyin mesajını vermek istiyordu? Arkadaşlar bu konuda duyarlıydı, “Kimse tek başına askerle konuşmayacak,” bu bir kuraldı. Biri yeltenirse niyetleri bozuk olarak algılanırdı.

Pakize’yi takibe almıştık. Yalnız başına yapmıyordu. Bir vaat vardı işin içinde ya da ruh hali onu arayışlara götürüyordu. O günlerde yoğun işkence de yoktu. Garip bir sessizlik vardı. Mahkemeler de seyrekleşmişti. Urfa ana dava duruşmaları yakın zamanda yapılmıştı. Başka da küçük grupların mahkemeleri devam ediyordu.

Temmuz ayıydı. Havalarda çok sıcaktı. Esat daha seyrek uğruyordu. Gardiyan asker telaşla koğuşa girip, “Komutanım geliyor, hazır mı-

sınız?” dedi. Hayret, sanki çok derttir bizim uygun olup olmamamız! Bazen formalite gereği önceden haber verirlerdi. Bunun için az dayak yememiştik. “Burası kadın koğuşudur. Gece gündüz rastgele girip çıkılıyor. Birçok zorunlu ihtiyaçlarımız oluyor. Neden haber verilmeden giriliyor? Bunu kabul etmiyoruz,” dediğimizde, karşılığında dayak atıyorlardı. Esat, “Burada kadın, erkek yok, asker vardır,” diye bağırdı. Bazen de bizim kadın olduğumuzu, yumurtalıklarımızı üşütmememiz gerektiğini aşağılık bir şekilde gülerek söylerdi. Yine askere, “Oğlum, bunlar bayan, anlamanız lazım. Pamuk getirin, gazete verin, paket yapsınlar,” derdi. Ama aynı Esat paket yapılan adet petlerini götürüp hücrelere ya da işkence odalarına dökerek ‘namusumuzla’ alay ederdi. Erkek tutsakları etkilemek isterdi. Bunu duyduktan sonra paketleri çöplerin içinde saklamaya başladık ama tabii üzüldük, acı duyardık. Düşman nelerle oynuyordu!

Ali Osman içeriye sakin girdi. Kapıdan birkaç adım içeride bekledi. Her zamanki gibi bizi süzdü. “Sakine Polat, Aysel Çürökkaya, Gönül Atay. Hazırlanın, aşağıya inin,” dedi ve gitti. Bir anda herkesin yüz ifadesi değişmişti, öylece bekledik. Ali Osman da, asker de yoktu ama biz ayakta, tek sıra halkalaşmış şekilde donmuş gibi kalakalmıştık. Sonra çember daraldı, herkes bize doğru geldi. “Ne oldu acaba, sizi nereye götürecekler?” soruları birbirine karıştı.

Gülten, Fadime, Nimet ve birkaç kişi daha, “Biz de geleceğiz. Sizi nereye götürüyorlar? Kesin hücreye atacaklar ya da erkek arkadaşların bölümüne...” diye yorumlar yapıyorlardı. ‘Erkeklerin bölümü?’ “Ama oraya bizi götürürler mi? Keşke götürseler, arkadaşlara daha yakın oluruz. Onlarla daha rahat tartışma imkanımız olur. O zaman size de haber gönderebiliriz. Göndereceğimiz elbise gibi şeylerde saklanmış olarak not gönderebiliriz. İyi kontrol edin!” dedik. Arkadaşlar buna hem sevindiler hem de üzüldüler. İlginç bir andı. Her iki duygu da aynı anda yaşanıyordu, hem de bir olay karşısında.

“Hazırlanın,” dediğine göre eşyalarımızı da alacaktık demek ki. Aysel, “Hazırlanın dediğinde ben sandım yine falakaya çekecek, neredeyse oturacaktım,” dedi. Öyle ya daha önce arkadaşlara gözdağı vermek için bizi herkesin ortasında falakaya çekip öyle indirirlerdi. Bu defa taktik yumuşamıştı.

Ama hayır, bir şeyler vardı. Askere sorsak söylemez mi? Gültan gardiyanın yanına gitti, “Arkadaşlar elbiselerini alacaklar mı?” diye sordu. Asker, “Komutanım ne demişse onu yapınlar. İnsinler, kapıyı açmışım. Yalnız yataklar eksik,” dedi. Anlaşılmıştı, uzağa gitmiyorduk, kendi bölümümüzdeki hücreye de gitmiyorduk, alt koğuşa gidecektik. Yine tecrit ediyorlar ama niye, ne olmuş acaba?

“En lanet işkence nedir?” diye sorulsa, “Belirsizlik,” derim. Evet ‘belirsizlik!’ Belirsizlik... Belirsizlik... Tahminlerimiz fazla sonuç vermemişti. Aynı zindanda ama tecrittik. Genelde ne oluyordu bilmiyorduk. Bilinenler yan koğuşlardan yansıyanlardı. Revire gidiş gelişlerde tek tük bazı tutsakları görüyorduk. Tanıdıklara rastlamak çok ender olurdu. Başka da kimdir, nedir bilinmiyordu. Bazen tanımadıkları için arkadaşlar itirafçılara bile selam veriyorlardı. Gardiyanlardan çıkar maya çalışırdık. Her koğuşun gardiyanı, çavuşu ayrıydı. Birbirlerini koğuş numaralarıyla da çağırabiliyorlardı. İlginç lakaplar da takıyorlardı tabii.

Arkadaşlarımızla vedalaştık. Herkes kucaklaşıp öptü birbirini. Bazıları ağlıyordu. O arada Fatma’ya, “Fadime, Gültan onlarla birlikte hareket edin. Arkadaşların moralini yüksek tutun. Sorumluluk sizdedir. Pakize’ye dikkat edin, konuşun. Hilvanlı arkadaşlar tanıyor, onlar biraz ilgilenir. Cahide’ye yardımcı olun. Biz aşağıdayız, sürekli haberleşiriz. Notlara dikkat edin, gece pencereden ipe sarkıtmalar sık sık olmasın. Acil olursa o yolu kullanırız. Notları yemeklerde de verebilirsiniz. Biz yeni bir haber alırsak iletiriz. Bitişik koğuşa ilişki kurmaya çalışırız. Sizden hastane, mahkeme gibi yerlere giden olursa durumu iletin. Bizi ayırdıklarını söyleyin. Belki başka şeyler de düşünürler. Size güveniyoruz. Olumsuzluk olmasın,” dedim. Gültan da, Fadime de çok olgunca ve biraz da eziklik duyarak, “Tamam,” dediler. Fatma, “Beni niye indirmediler, ben de geleceğim. Gönül kalsın burada,” deyince arkadaşlar gülüşmeye başladılar, garip garip baktılar Fatma’ya.

“Biz ayarlamadık herhalde, düşman yaptı. ‘Gönül yerine Fatma gelsin,’ diyecek halimiz yok ya. Arkadaşların ihtiyacı var, burada yardımcı olursun. Eskisi gibi yapma, arkadaşlarla birlikte hareket et,” deyince bozuldu, “Hele siz gidin. Ne yapacağımızı biliriz,” dedi, huyundan vazgeçmemişti. Arkadaşların genelde kendisine yaklaşımına aldırılmıyordu.

Ne ayrı olduğu belli ne de bizimle birlikte olduğu. Kimsenin gözünden kaçmıyordu. Zor anlarda, düşmanın yönelim anlarındaki birlik önemlidir. Tehlikelerden sıyrıлма kurnazlığı kişiyi çok kötü konuma götürür. Bunu sezmek önemlidir. Her şey bu duvarlar arasında kalmıyordu, kalmayacaktı. Zaman durmamıştı, yaşam devam ediyordu. Sürecin öğütükleri, savurdıkları, zorla sürükledikleri vardı. Bir de zamanla koşanlar, düşe kalka da olsa, fırtınaları birlikte, aynı duygularla, aynı inançla, aynı yürek atışıyla, gönül gönüle kucaklayanlar vardı. Bu ayrım çok önemliydi. Olguları birbirine karıştırmamak gerekiyordu. ‘Kimsenin aht kimseye kalmaz.’ Bu halk deyişini çok doğruydum. Gizlenmiş korkular, gizlenmiş duygular, gizlenmiş istemler, gizlenmiş yaşamlar devrimcilikte yoktu. Devrimciliğin doğası gizil değil, çırılçıplaktı.

Nedenini bilmesek de tecritliğimizi olumlu yorumlamıştık. Düşmanın tehlike gördüğü, tedbir aldığı her şey bizim için olumlu bir gelişmeydi, yandı. Düşmanın bize verdiği ceza, bizim açımızdan bir moraldti, kendimize güvenimiz artıyordu. Düşman için rahatsız edici olmak, onları uğraştıracak konumda görülmek müthiş zevk veriyordu. Bu durum mücadeleci, direnişçi duyguları kabartıyordu. Kavga bu değil miydi? Hele bir de bu kavga, arkadaşlarla örgütlü, sistemli bir ilişkilene temelinde olduğunda kuşkusuz bunun sevinci, gururu başka oluyordu. Bunlar konuşulunca acılar, ahlak büyük oluyordu. Mazlum’un şahadetini bile ne kadar sonra öğrenmiştik. Dörtler’in de geç öğrenilmişti. Bir şeylerin olduğunu duymuştuk o kadar. Eylemi duruşmalarda öğrenmiştik. Urfa, Bozova duruşmasındaki bu açıklama birçok arkadaşın cezaevindeki koşulları anlatmasına, partiye layık olmak için ne gerekiyorsa onu yapmaya hazır olduklarını söyleyerek savunma yapmasına yol açmıştı.

Birçok şey iç içe geliyordu, çelişkiliydi. Cezaevinde Türk marşları söylenip, kurallara uyuluyor ama aynı zamanda mahkemede düşmanı yargılayan, sömürgeciliği yargılayan, partinin ideolojisini, politikasını içeren savunmalar yapılıyordu. Mahkemede biz hakimdik, inisiyatif bizdeydi. Parti temsil ediliyordu çünkü. Sanık sandalyesinde fiziki olarak duran biz ‘suçlular’ sömürgeciliği yerden yere vuruyorduk. İnanç ve güven yüksek sesle haykırılıyordu. Şehitlere bağlılığın gerekleri an-

latılıyordu ve partiye layık olunmadığı ama mutlaka layık olunacağına dair sözler, yeminler ediliyordu. Hatalar, suçlar içten içe çatırıyordu. Gerçekliğin bu yüzü bizim yüzümüzdü, bizim gerçekliğimizdi. Her gün, her an lanet yağdırdığımız, öfke duyduğumuz diğer yan, yani cezaevindeki konum da gerçekliğimizdi. Bir an bile yaşanılacak yanı yoktu, düşman yandı ve sadece öğütüyor, yiyor, kemiriyordu adeta.

Yeni yerimize geçince olup bitenleri daha sakin değerlendirmeye çalıştık. Önce çevremizi dinledik. Saatlerce kulağımız mazgalda, duvarda sesleri anlamaya çabaladık. Alt katlar bu konuda korkunç ses çekiyordu. Bütün uğultular hatta en son bloktaki sesler bile geliyordu. Ama hepsi birbirine karıştığı için pek bir şey anlaşılmıyordu.

Yan koğuştaki kimi sesleri anlayabiliyor fakat onlar da normal konuşmalardı. Öyle ki ne yapıyor, ne ediliyor, görmüş gibi duyup, yorum yapıyorduk.

Kapı açıldı. Gardiyan birisini çağırırdı; biri kalem istedi, biri öksürdü... ‘Ne güzel gülüyorlardı. Biri çok derin öksürüyor, kesin verem olmuştur.’ Ve daha birçok görülmeyen ama hissedilen, duyulan yaşamdan kesitlerdi bunlar. Verem denince Aysel’e dönüp, ‘‘Sen burada daha dikkat edebilirsin. Bardağını, tabağını, kaşığınyı ayıralım. Çamaşırlarını, havlunu temiz tut, iyi olur. Yalnız sigarayı çok içiyorsun. Onu bırakmazsan tüberküloz geçmez,’’ dedim. Biraz bozuldu tabii. ‘‘Cezaevinde, bu kadar işkencenin, acının içinde şunun titizliğine bak!’’ der gibi baktı. Alındığı zaman sessiz ama kocaman bir ters bakış fırlatırdı Aysel. Ofları, iç çekişleri, yüz ifadesi, gözlerinin feri hep çaresizliği, acıyı, kederi yansıtıyordu. Yürüyüşü, adım atışları bile öyle ezilen, yalpalayan, ölümü bekleyen, yaşama boş vermişliği çağrıştıran bir tondaydı. Sigara içerken bile farklıydı. Ciğerlerine öylesine çekiyordu ki, o zehrin birazının bile boşa gitmesini istemiyor gibiydi. Ciğerlerini zehirlemek!

Kendim de içerdim ama hiçbir zaman sigarayı severek içmedim. Arada bırakma kampanyaları bile açardım. Sigarayı bırakmak zor dedim ama çoğunlukla onunla alay edercesine bırakırdım. Sigarayla alay etmek! Zindanda sigara da bir silahtı düşmanın elinde. Cezalandırma unsurlarından biri de sigaraydı. Çay, sigara, ziyaretçi, havalandırma ce-

zaları bazen ayları alırdı. Demek ki en çok bağımlılığı olan unsurlardı bunlar. Çay, yılların alışkanlığıdır, istenmez mi? Hele soğuk olunca, hele toplu sohbet vesilesi yapılıncaya güzel olmaz mı? Ama işkenceye hizmet ediyordu şimdi. Bir baskı silahıydı. Güzelliği, çekiciliği yoktu artık. Hatta tadı da değişmişti. O nefis kokulu çay tadı yoktu. Plastik bidon kokusu, naylon bardak kokusu ve şap! İçince ishal olurdu çoğu arkadaş, yanaklarımız al al olurdu, hararet basardı. Belki de içine başka şeyler de koyuyorlardı, sırrını pek çözememiştik.

Sigara verilmediğinde gerginlikler çok olurdu. Nikotin alışkanlığı vardı ve dert ediliyordu. Tiryakilik kötüydü, alışkanlık, bağımlılık yaratmıştı. Kölesi olmuştu kimileri. Olmayınca öfke basardı onları. Flinden en güzel değerler alınsa o kadar hırçınlaşmazlardı. Bazı tipler sigarasızlığın bunalımını çirkince yaşıyorlardı. Gazete parçasını içenler, kurutulmuş çayın kılıfını içenler vardı.

İşte bunları görünce sigaradan iyice nefret ettim. Onlar yasakladıkça, bizimkiler de böylesi hallere girdikçe sigaradan uzaklaştım. Sigaranın olduğu zamanlarda sigara bırakma kampanyası başlattırdım. En son ben yalnız kalırdım tabii.

Ziyaretçi beklentisi de gerginlik yaratırdı. Dışarıyla bir bağıdı ziyaretçiler. Aile bağları genelde hâlâ güçlüydü. Yine mahkemeden yana ilginç haberler alınırdı. Aileler varlarını yoklarını ortaya koyarlardı. Avukatların çoğu tüccar gibiydi. Aileler umutsuzca çırpınırlardı. Parayı devreye koyarak mahkeme kararlarını etkilemeyi denerlerdi. Çaresizlik onları neler yapmaya götürüyordu! Devlet sadece paralarını tüketmiyordu, umutlarını, insanlıklarını da tüketmek istiyordu. Birçoğuna böyle, buradan başlayarak el attı. Ziyarete geliş, çocuğuyla görüşme, mahkemeden dosya hakkında ufak bir bilgi alma, avukat tutma gibi her şey devletin denetimindeydi.

Aileler sadece denetim altında değil aynı zamanda baskı ve işkence altındaydılar. Gözaltına almalar, tutuklamalar bitmiyordu. Çocuğundan etkilenmiş, yurtsever aileler hedefti ama genelde de hepsini kurdukları sistem içinde tutarak hapishaneyi, surları, duvarları genişletmek istiyorlardı. Dışarıdaki içeridekini, içerideki de dışarıdaki ailesini düşünür, merak eder hale getiriliyordu. Acaba ne oldu? Acaba yaşıyorlar

mı? Fiziki olarak görmek umut haline getiriliyordu. Yaşamın anlamı başka neydi, nasıl yaşıyordu, yaşamak mıydı sadece ayakta olmak? Bunlar düşünce sisteminden uzaklaştıran sorular ve yanıtlar oluyordu.

Havalandırmalar, hava alma, biraz daha özgürce dolaşma mekanıydı. Koğuşlar, demir parmaklıklı pencereler, kocaman demir kapılar, demir mazgallar, demir ranzalar, demir halkalar, kelepçeler, her şey demirleşmiş ve betonlaşmıştı. Sürekli o mekanda, kalabalık, gürültülü ya da sessizlik içinde olmak ile gökyüzüne açılan pencereci havalandırmada olmak çok farklıydı. Voltalamak, biraz yalnız kalarak düşünmek ya da toplu voltalamak, topraksız da olsa güneşin, yağmurun, karın, doğanın ulaştığı o zemine basmak güzeldi. Hele yağmurun altında yürümek ne kadar hoştu. Tabii çoğu zaman aynı havalandırma, güneş, yağmur, kar, soğuk, sıcak birer işkence aracı oluyordu. Saatlerce yalın ayak betonda, güneşin altında beklemek; saatlerce o buz gibi betonda 'falaka düzeni içinde' beton boyunca uzanmak; karda, yağmurda bekletilmek.

Erkek arkadaşlar da çıplak bekletiliyordu. O çığlıklar kulağımızdan gitmiyordu bir türlü. Yine süründürülmek o betonda! Yarı bele kadar lağım suları içinde yürütülmek, o şekilde Türk marşlarını söylemek... Oturmak... Bokların, jiletlerin, her türlü haşaratin yüzdüğü o suda kalem hediye etmek... Muziplikler yapmak, marşları değiştirerek devrimci marşlardan sözler söylemek ya da küfürleri araya sıkıştırmak... Bütün bunlar da 'havalandırma' kavramı içine girerdi. Daha çok şeyler vardır; hâlâyılar, kar topu oynamalar... Betonda yeşeren otların sevincini yaşamak da vardı. Çirkin şeylerde bile güzellikler bulmak, mutlaka ve inadına yaşam haline getirmek de havalandırma kapsamına giriyordu.

Bizi havalandırmaya çıkarmıyorlardı. Tecrittekiler kapsam dışındaydı. Arkadaşlar da sürekli çıkarılmıyor, saate göre çıkarılıyorlardı. Bizimle ilişkilerini denetlemek amacıyla yapıyorlardı. İşkenceler yoğun olduğunda bu tür kısıtlama, yasak ve cezalandırmalar olmazdı, bunun bir önemi de kalmazdı çünkü. Açık havada dayak atarak keyif çatmak daha farklıydı herhalde. Esat karşı blok pencerelerinden çoğunlukla bu tip manzaraları gözetlerdi.

Koridorun karşı tarafında eski koğuş vardı. Gözetleme mazgallarımız karşı karşıya düşüyordu. Uzun bir koğuştu. Yan taraftaki birinci

koğuşla kaldığımız koğuş büyüklüğündeydi. Herhalde duvarda kapı açmışlar. Onların kaldığı bölümün son odasını ayırmışlar. İlk süreçte yapılmış orası. Dış kapısı koridora açılıyor ve bizim bölümün giriş kapısıyla karşı karşıyaydı. İtiraf yazanları oraya götürüyorlardı. Bir süredir orası boştu ve nadiren kullanılıyordu. En son koridor yıkanırken arkadaşlar bir fırsatını bulup kapı mazgalını açmışlar. İçeride masada yazı yazan bir itirafçının iki kocamanlaşmış çirkin gözleriyle karşılaşmışlar. Bakan da korkmuş, içerideki de. Her iki korku farklı ama! İtirafçı öylesine korkulara boğulmuş ki, insan olmanın doğal özelliklerinden öylesine uzaklaştırılmış ki, bir kadın tutsağın cesaret edip mazgal deliğinden bakmasından bile korkmuş. Ve bir de utancın korkusu çökmüş üzerine. Bizimki ise, içeride adam olacağını o an belki düşünmemiş ve karşısında insanlıktan çıkmış bu itirafçının canlı portresini görünce korkmuş. Fakat, "Tüü.. Allah belanı versin!" deyip mazgalı kapatması olayın en güzel yanı. Bu davranış karşısında içeridekinin korkuları da, utançları da çoğalmıştır kesinlikle.

Aslında utanma da insana özgüdür. Keşke utanma özellikleri olsa. Utanmazlık dersek daha doğru olur. Evet, insanlık suçu işleyenlerin utanmazlıkları artmıştı. Ne iğrenç şeydi!

Kapı sesleri geldiğinde mazgala kafamızı koyup delikten bakıyorduk. Söz konusu oda son günlerde boştu. Ya da biz öyle zannediyorduk. Bunu da anlamaya çalışıyorduk. Karşı koğuştakilerin birçok hareketini izleyebiliyorduk o küçük deliklerden. Arada ince koridor var ve iki mazgal arası bu mesafe çok değil. Ama mazgal delikleri başparmakla işaret parmağının birleştirilmesiyle oluşan daire kadardı. Onların marş söylemelerini, üst ranzada oturuşlarını, ranza aralarındaki voltalarını izleyebiliyorduk. En azından kafaları görünüyor ya da her hareketlerinin bir bölümünü izlenebiliyordu. Gardiyanların mazgal deliklerinden gözetlediklerini sanarak deliklere çok bakarlardı. Ayrıca o koridorda hareketlilik olduğunda ilgilerini çekerdi. Kadın tutsaklardan birilerinin olduğunu sanarak da bakarlardı. Bazen arkadaşlar orayı temizlerken mazgal deliklerinden seslenir kısa da olsa durumlarını sorar ve iyi olduklarını söylerlerdi. Arada önemli günler, olaylar vesilesiyle bazı notlar atardık.

Yazdığımız Newroz bildirisi ve Mayıs bildirisini atmıştık birinci koğuş mazgalından. Ne yaptılar, nasıl karşıladılar bilmiyorduk. Birçok yorum yapmıştık; “Okumadan yırtmışlardır korkudan,” “Yook, kesin okumuşlardır, bizim attığımızı biliyorlardı, seslerimizden çıkarmışlardır.” Ama ortada kesin olan bir şey vardı ki bizden giden her not, her seslenişimiz onlara moral veriyordu. Kızgınlık ve sitemle yapılan yorumlar bu gerçeği değiştirmiyordu.

Uzun bir takip, izlemeden sonra karşı koğuştan biriyle bakışlarımız buluştu. Bizi fark ettikleri için sevinmiştik. Bir de bu tür hallerde gardiyanlar kendi aralarında konuşur, gevezelik ederler. “Kadınlar koğuşunda üç kişi tecrit edild,” denilse tamamdır, anlarıydı kimlerin olduğunu, tahmin ederlerdi. İşaretlerle soru soruyordum, cezaevi genelinde herhangi bir şey olup olmadığını öğrenmek istiyorduk çünkü. Birçok işaret yapıyordum ama elleriyle anlamadıklarını ifade ediyorlar. En son ekmek parçasını elime alıp sonra parmaklarımla ağzımı kapattım. Ekmek yememek açlık grevi demektir. Açlık grevi, ölüm orucu gibi şeyleri soruyordum, bazı işaretler yapıyor ama anlaşılmıyordu. Kendilerini sorduğumu ya da bizim açlık grevinde olduğumuzu mu anlıyordu acaba? Günlerce bu şekilde uzaktan ve anlaşılmayan, kendimize göre yorumladığımız anlamlar yüklü işaretler yaptık karşılıklı. Tanrım, o ne sabırdı!

Yan koğuşun duvarlarına vuruyorduk. Arada isimlerimizi ve tecritte olduğumuzu söylüyor, bir gelişme olup olmadığını soruyorduk ama cevap yoktu. Sadece duvarı tempolu vuruşumuza karşılık veriyorlardı o kadar. Bazen öfkeden küfür ediyordum, “Bu kadar da korku olmaz ki!” Onlar sorsa biz sevinçten çıldırırdık.

ve 14 temmuz...

Günler geçiyordu. Yukarıyla notlaşıyorduk. Yeni haber olacak bir şey yoktu. Lanet sessizlik, allahın belası beklenti, ne kadar da çekilmezdi!..

Böyle beklentiler içindeyken bir gün hoparlörden karışık sesler geldi. Uzun süre hoparlör kullanılmıyordu, yukarıdakini de biz boz-

muştuk. Aşağıdaki sağlamdı. Deneme yayın yapıyorlardı. Bütün koşulların hoparlörlerini kontrol ettiklerini askerlerin koşuşturmalarından anlıyorduk. Asker mazgaldan bizimkini de kontrol etti. Esat, “Merhaba çocuklar,” diyerek başladı, “Ben İç Güvenlik Amiriniz. Önemli açıklamalar olacak. O birkaç eşşeoğlueşşek, sandılar ki bir şey yapacaklar. Mahkemede kalkıp ‘Kendimizi öldüreceğiz,’ diye açıklama yaptılar, adına da ‘açlık grevi’ dediler. Birkaç kişiyi de kandırdılar. Şimdi yalnız kaldılar. Yemek yiyorlar. Kuş beyinliler bunlar. Kemal Pir fare yiyor gizlice. Onlar dayanabilirler mi yoksa? Gizliden yemek yiyorlar. Bakın birazdan o grubun içinde olan, kandırılan biri konuşacak. Çocuğu kandırdılar. Şimdi yemek yiyor, artık akıllandı. Burası cezaevidir, burada kurallar var, kanunlar var. Bunların dışına çıkanı gebertirim. Bakın onlar geberecek. Cezaevinde bilmem ne varmış, var mı öyle bir şey? Hayır, onlar elimden kurtulamazlar,” dedi ve ardından Ali Kılıç kendisini tanıtarak başladı konuşmaya:

“Adım Ali Kılıç, Siverekliyim. Bunlar o zaman da bizi kandırmaya çalıştı. ‘Hilvan, Siverek mücadelesi,’ dediler, ‘Bucaklar,’ dediler. Biz de gençtik, cahildik, etkilendik. Bize emir vererek cinayet işlettiler. Kendileri bir şey yapmadı. ‘Bucaklar namusa göz koymuş, kadını kızı dağa kaldırıyor,’ dediler ama kendileri de kadınları, kızları dağa kaldırdılar. Kendileri halkın malına el koydular. Ben mahkemede şey yaptım, pişmanım. Zaten yanlış olduğunu anladım. Şimdi yemek yiyorum. Çağrım, hiç kimse bunlara güvenmesin, delilik yapmasın.” Sesi arada kesik kesik geliyor, duraksayarak konuşuyordu. Açık ki ezberletilmiş bir konuşma, belki de kağıttan okuyordu. Alçak! Sen ne söylesen de işkencelerden kurtulamazsın. Madem böyle ihanet edecektin, ne diye katıldın ölüm orucuna?

Konuşmaları boş verdik. Sarılıp birbirimize, sevinçten ağlamaya başladık. Demek ki eylem vardı. Esat Oktay ne iyi yaptı. Belki de zindan sürecinde en makbule geçen, tek olumlu diyebildiğimiz bir şey yapmıştı; bizi beklentiden kurtarmıştı. İnsanı çatlatan bir beklentiydi. Acaba kaçınıcı gündü? Yeniydi kesin. Mahkemeleri olan grupları hatırlamaya çalıştık. Kesin ana davaların duruşmalarında açıklamışlardı.

Diyarbakır grubu çıksaydı, Aysel onlar da çıkardı. Mardin, Urfa vardı. En kalabalık Urfa'ydı. Hemen yukarıya not yazdık. Havalandırma sakindi, biz aşağıya ineli beri arkadaşlar kendi saatlerinde bile çıkmıyorlardı. Bizim sürekli içeride oluşumuzdan etkilenmişler, bizimle aynı şeyleri paylaşmak istiyorlardı. Fadime'yi çağırıp notu attık, sözlü de söyledik. Fadime sevinçten çığlık attı. Birkaç dakika geçmeden, yukarıdan gürültüler, koşuşturma, sevinç çığlıkları geldi: "Gerçekten mi?... Kim söyledi?.. Ölüm orucu mu?.. Bu defa biz de katılacağız... Ali mi? Allah belasını versin! Mikrop!.." En çok da Kezban öfkelenmiş; "Kadınları, kızları dağa PKK mi kaldırdı, Bucak mı? Alçak, bunları söyleyerek kurtulacak mı sanki?" Sesler olduğu gibi alta geliyordu. Çok ses olmasına rağmen pencereler açık olduğu için fark etmiyorlardı.

Notta, 'biz hazırlıklarımızı yapacağız. Arkadaşlara Ali'nin durumunu kavratın. Kimlerin katılacağını sonra belirleriz. İki grup halinde olabilir. Ama Aysel hasta, onu dışında tutmayı düşünüyoruz. Fadime, Gültan, Cahide olabilir. Cahide'nin tartışılıyor, net değil. Bezar olabilir ama hem Rıza hem Gönül içinde olacak, buna bir de Bezar eklenirse olur mu? Bu konuyu da tam kararlaştırmadık. Fakat sayı fazla olmayacak" diye yazmıştık. Aysel'in itirazına rağmen biz hasta olduğunu greve giremeyeceğini net söyledik.

Bu karar, bu konuda kesin. Net tavır bir canlılık katmıştı. Acaba geçen süreçlerin o ezikliğini yok edebilir miydi bu eylem? Mazlum'u yalnız bırakmıştık. Dörtler'i yalnız bırakmıştık. Her defasında kocaman bir acı gelip göğüs kafesime oturuyordu. Çok mu imkansızdı, arkadaşlar bize ulaşamazlar mıydı, koşuşlar da bizim gibi miydi? Herhalde hiçbir yer bizim yaşadığımız tecritliği yaşamıyordu.

Aysel tepkilenmiş, "Gönül katılmasın," demiş, Gönül'ün ihtiyaca çıktığı sırada, "Onun durumu açık, bir bunalımı yaşıyor. O layık değil. Ben neden girmeyecekmişim? Ben girmezsem asıl o zaman kötü olurum, beni öyle mi öldürmek istiyorsun?" diyerek kızıp, ağlamış. Cahide konusunda ben de net değildim. Acaba bir şans versek mi, belki kendisi için bir çıkış olur, ezikliğini aşar, netleşir diyordum ama bu iş önemli bir sınavdı. Yaşadığı tereddütler, direnişle teslimiyet arasındaki gelgitler, içine girdiği tavırlar az değildi.

Ali Kılıç da arkadaşlarla kalıyordu, genel direniş içindeydi ama ölüm orucunda arkadaşları yalnız bıraktı. Katılacak kişiler bu anlamda önemliydi, bu ölüm orucuydu çünkü. Korkuları, kaygıları olanlar, tereddütlü, kendisiyle barışık olmayanlar girmemeliydi. Bu ortak fikrimizdi.

Benim duruşmamın tarihini esas alırsak geç olur mu? Ama mahkemede açıklamalı, kamuoyuna duyurmalıydık. En azından arkadaşlar bilmeliydi. Yoksa Esat bizim katıldığımızı ne yapar eder gizli tutar, yansıtmazdı. Benden önce Gönül çıkacaktı mahkemeye. Gönül'ü de uygun bulmadık. Ama ortak dilekçe yazacaktık, dilekçeyi sunabilirdi. Orada kimlerin girdiğini açıklardı. Yalnız Gönül'ü ilk grupta düşünmüyordu ancak sadece ölüm orucuna girildiğini, kimlerin girdiğini kalkıp söyleyecekti. Ya konuşmazlarsa? Gönül, "Ben açıklarım. Söz vermeseler bile kalkıp konuşurum. Tutanağa geçirmeseler de arkadaşlar duyar," demişti.

Her şeyi çok mu ince hesaplıyorduk? Bir yerlerden başlatmak gerekiyordu. Arkadaşları yalnız bırakmayalım yeter. Tabii sessiz sedasız da olmamalıydı. Esat dilekçeleri kabul etmeyip dikkate almayabilirdi ama sorumluluğu üstlenemezdi. Mahkemeye dilekçeleri göndermek zorundaydı.

Aynı günlerde koridordan çok farklı sesler gelmişti, Kadın mı erkek mi olduğunu tam anlamamıştık, tiz bir sestti. Sonra bizimkilerin şamatasından yeni birinin geldiğini öğrendik.

Çavuş: "Ne Ralf'ı? Ralf malf yok, artık senin adın Ali, tamam mı? Ali, Ali! Tekrarla."

"Ali."

"Eksik söyledin; 'Ali, komutanım' diye bağıracaksın."

"Ali, komutanım."

'Komutanım'ı tam telaffuz edemiyordu. Alman Ralf 'Ali' olmuştu zindanda. Gavur Ralf, Türk-müslüman asker olmuştu! Çok çabuk kimlik değiştirmişlerdi. "Türküm komutanım, emredersin komutanım," sözcükleri koridorda yankılanır dururdu.

Hiç olmazsa olanlara tanıklık ediyordu. Hem bizi duyardı hem de erkek arkadaşları. Pencereleeri, diğer koğuşların havalandırma-

sına bakıyordu. Tuvalet gibi ihtiyaçlarını da bizim bölümde karşılamak zorundaydı, başka yer yoktu çünkü. Bu vesileyle bizde olup bitenlerin de tanığı olurdu.

Urfa-Bozova duruşmasından bir gün önce bizi yukarı çıkardılar. Ama aynı gün kısa ve ilginç bir görüşme yaptılar. Aysel'i ve diğer gruplardan bir iki kişiyi çağırıldılar. "Görüşme var," dediler. Birkaç dakika sürmedi görüşme. Esat bu tür görüşmeleri dakikalara sığdırırdı. Kendisi de görüşenlerin ağızlarına girecek kadar yakından izler, dinlerdi. İşkence gibiydi bu durum. Bir kez de mahkemelerin açıldığı ilk dönemde Metin'i koridora getirmişti. İddianameler verilmişti. Metin'le benim arama girmişti resmen. Sadece "İyiyiz," demiştik karşılıklı ve bir de kendisine "Senin durumun iyidir, çıkarsın. Bazı iddialar temelinde hazırlanmış iddianame. Beni merak etme, selam söyle," diyebilmişim. Fazlasını biz de istememiştik, çünkü Esat it gibi dönüp duruyordu aramızda. Gözlerimizle işaretleyebileceğimizi sanıyordu ya da bilinçli yapıyordu. Bir bana bir Metin'e bakıyordu. Ne kadar komikleşiyordu. Bu defa da öyle yapmış, konuşurmamıştı bizi.

Aysel döndüğünde, "Selim'e ölüm orucuna başlayacağımı kulağına fısıldadım kucaklaşırken. O da 'Yok, şimdilik bekleyin. Haber veririz,' dedi," deyince ben artık isyan ettim. "Niye ama, ne hakla? Bunlar bize güvenmiyorlar mı? Ne zamana kadar bekleyeceğiz?"

Söylenip duruyordum, moralim bozulmuştu. Demek ki bunun için mi görüştü Selim? Onlar bizim katılacağımızı tahmin mi ediyorlardı?

Biz Selim'in arkadaşlar adına, örgüt adına konuştuğunu sanıyorduk. Bağlayıcılığı vardı o koğuşun. O görüşme olmasa bir gün sonra Gönül mahkemeye çıkacak ve ölüm orucuna katıldığımızı açıklayacaktı. Bir aksilik olmasaydı karar buydu. Yine de planımıza bağlı kalmaya karar verdik. Ölüm orucuna iki grup şeklinde katılacaktık. İlkinde ben, Gönül, Fadime ve Fatma, ikincisinde Aysel, Bezar ve Gülten. Cahide'yle konuştuk, ölüme hazır olmadığını söyledi. "Sonraki günlerde desteklerim, ilk grup için kendime güvenmiyorum," dedi. Kabul ettik, ne de olsa bu iş gönüllülük istiyordu. Ölüm korkusu olmayacak, çünkü her an ölüme yaklaşıyorsun. Ölüme o kadar yakın olduğun halde yaşamı müthiş seviyorsun, onun anlamına doyamıyorsun.

Yalnız Selim, arkadaşların durumu hakkında çelişkili haber aldıklarını da söylemiş. Gönül ertesi gün mahkemeye çıktı ve dönüşte bize yine yüreklerimizi kanatan haberler getirdi.

Kime, neye, hangi davranışa, hangi acı yüklü habere dayanacak, alışacaktı? Peki bu haberler öldürmüyor muydu? Yüreğimizi paramparça etmiyor muydu? Daha neyi bekleyecektik? Bu kaçınıcı soru, bu kaçınıcı ahtır, kaçınıcı çığıktır yüreğe oturan?

Demek ki Selim biliyordu ve onun için ölüm orucuna başlamamızı istemiyordu. Pir ve Hayri arkadaşların şehadeti kesindi. Akif ve Ali'den, Karasu'dan yana net haber yoktu. Tarihlerini de söylediler. Eylülde Pir ve Hayri arkadaşlar şehit düşmüştü. Temmuzda başlamış direniş. Bazı arkadaşlar daha ölüm orucuna katılmışlar. Fuat Kav da katılmış.

Yine net değildi devam edip etmediğı. Gönül, "Ben de kalkıp açıklama yapmayı düşündüm. Sonra sizi düşündüm, beni yanınıza koymazlardı, haber almanız sorun olurdu. Bir de Selim, 'Katılmayın,' demişti, onun için vazgeçtim. İnsan dayanamıyor," dedi mahkeme dönüşünde.

Ertesi gün hastaneye gidenlerden farklı haberler aldık. Karasu şehit düşmemişti. Ölüm orucu sonuçlanmış. Arkadaşlar hastanedeymiş. Ali Çiçek ve Akif Yılmaz'ın da şehadetini öğrendik çok geçmeden. Temmuzdan Eylül ortalarına kadar yaklaşık iki ay kadar sürmüş. Tekrar geriye gittik. Hoparlörde konuşulduğunda kaçınıcı gündü? Saydık günleri, yarılanmış neredeyse. Biz öncesinden başlamış olabileceğini düşünsek bile, pek ihtimal vermemiştik. Çünkü mahkeme tarihlerini kesin bilemiyorduk. En çok bir hafta, on günlük olabilir diyorduk. Kendimizi ikinci posta olarak değerlendiriyorduk. Meğer ikinci postalar da katılmış. Biz ancak arkadaşlar ölüm sınırındayken ve her şey sonuçlandığında öğrenmiştik.

Evet, temmuz seçilmişti. Fransa'da Bastille ayaklanmasının tarihidir. Ve mahkemede ilk olarak ölüm orucu eylemini Hayri arkadaş ilan etmişti. Bedenlerinin her hücrelerini ortaya koyarak başlatılan büyük direniş, büyük ayaklanma... İşkencelerin ve baskıların kalkması, savunma yapma koşullarının yaratılması temel istemlerdi.

Savunma! Tarihte Dimitrof'un Reischtag savunması var, faşizmi yargılıyor. Diyarbakır'da sömürgeciliği yargılamak! Düşmanın PKK'yi bu kahraman yoldaşların, biz tutsakların şahsında yargılama planını tersine çevirecek bir savunma, bir tarihi yargılama olmak zorundaydı. Bunun tarihsel önemini en iyi bilenler, en iyi anlayanlar başlatmışlardı bu yargılamayı.

İnsanlık tarihini böylesine anlamlandıran, ona görkemlilik kazandıran başka güzel, onurlu bir olay var mıydı acaba dünyada? Bedenlerin hücre hücre eritilişinde insanlığı yüceltmek, bir halkın umutlarını büyütme, bir davanın bu kadar net, kesin zafer, başarı vaat eden özelliğini ortaya koymak! Devrimin önderliğini, öncülüğünü bu kadar yalın, katıksız bir bağlılıkla temsil etmekte Temmuz büyük Ölüm Orucu'nun anlamı. Onların etki gücü o kadar yamandı ki, insanlık üzerindeki o vahşi imha çemberi kırılmıştı. Korkular yıkılmaya başlamıştı. Herkes onları konuşuyordu. Herkes onları yaşıyordu. Herkes onlarda kendilerini sorguluyordu. Eylemi başlatırken duydukları büyük sevinçten, son ana kadar geçen her şey bir tarihti. Mahkemelerde, savunmalarda bu tarih konuşuluyordu. Bu tarihin yaratma, yaşatma ve yüceltme gücü zindanı aşmıştı. O gücün etkisini durdurmak, kırmak mümkün değildi artık.

“Başardık, başardık,” sözleri türkülerde, şiiirlerde dilleniyordu. “Mezar taşıma borçlu yazın” vasiyeti, “Kürdistan Vietnamlaşıyor, bu insan çığılıklarını unutmayın?” değerlendirmeleri devrime inancın, onda sağlam, kararlı yürümenin erdemi en üst boyuttaydı. İdeallere, amaca büyük bağlanma, onu söz ve eylemde açığa çıkarma ancak böyle olurdu.

Saygı duruşundan sonra, eylemin büyüklüğünü yeterince anlatamamış, ona güç yetirememiştim. Ancak bu çerçevede bir şeyler söyleyebilmişim. Herkes katılmamıştı. Bazı gruplardan kadınlar korkularını yenememişlerdi. Utançlarını kulaklarına çektikleri battaniyelerle kapatmışlardı. Böyle korku dolu utançlara yer yoktu! O tavra tahammül edilemiyordu artık. “Düşmanın bile olağanüstülüğü karşısında secdeye durduğu bu şehadetlere saygısızlık edemezsiniz. Kalkın gidin gözlerimizin önünden, saygı duruşunda, onları anmaya çalıştığımız bir

anda hiç olmazsa karamsarlığa, umutsuzluğa, korkuya yatmayın. Çıkın diğer koğuşa gidin,” demiştim. Öfkeyle bağırıştım, kalkıp gitmişlerdi. Ve ilk kez diğer gruplardan biri, Liceli Halide de kısa bir konuşma yapmıştı; “Pirler, Hayriler bizim de şehidimiz. Onlar onurluca şehit düştü,” demişti. Bir iki söz bile önemliydi.

Yaşamın anlamı, soluk alıp verişlerin, yürek atışlarının bir ideale yol alışın, bitimsiz akışın kendisi olduğu gerçeğindedir. Yoksa o duyuşların yüceliği anlaşılmaz. Ölümün bu kadar güzel ve anlamlı oluşu; onda bu kadar yaşam büyüklüğünün saklı oluşu, bunu yaşayanların güzel ve yiğit oluşundandı. An an yaşamı ve ölümü bu kadar yakın ve onurluca yaşamak ancak onlara nasip olmuştu.

Bir de Esat vardı ki, bu ölüme kurban kesmişti. Büyük ölüme ancak büyük kin duyanlar, büyük insanlık dışılığı yaşayanlar kurban kesebilirdi. Esat ölümden o kadar çok korkuyordu ki, en korktuğu noktada korkunç bir saldırganlıkla ölümlere kurban kesebiliyordu. Evet, Pirlerin şehadetini duyduğunda Esat askerlere beslettiği iki kuzuyu kurban kestirmişti. Birini Hayri, birini Pir için. Bu da herhalde ilk kez bizim düşmanımızda ortaya çıkan bir alçalma biçimiydi.

alman ralph'le yazışmalar

Pencereden Ralph'i izliyorduk. Tuvalete getirildiği saatleri kolladığımız bir gün güzel bir tesadüfle bakışmış, selamlaşmıştık. Kadının sesleri, gürültü, onu açık pencerelerden etrafı kollamaya sevk etmişti. O da bir şeyler arıyor gibi, bulmuş gibi sevindi. Gözlerini kocaman açmıştı. Askerin o an yanında olmayışını fırsat bilerek elimde kağıt parçası, işaretle not yazıp tuvalet penceresinin dış kısmına bırakacağımı söyledim. Hemen anladı ve kafasıyla onayladı. Öğleden sonra küçük gazete parçasına deneme bir not yazdım. Notta Almanca “Wie heissen sie? (Adınız ne?), Wir kommen sie? (Nereden geldiniz?), Wir sind Kürdische medshcen (Biz Kürdistanlı kızlarız)” gibi şeyler vardı. Sonra gözetlemeye başladık. Kağıdı alıp bize el salladı. Ertesi gün kendisi Türkçe bir not yazdı. Sözlük yardımıyla yazdığını söylüyordu notta.

“Adım Ralph Braun, Almanya’da oturuyorum. İsveç’le Almanya arasında bir yerde yaşıyorum. Turist rehberiyim. Van Akdamar’ı ziyarete gitmiştik. Hemen her yıl gelirim. Van Akdamar’da tarihi güzellikler çok. Ermeniler’e ait. Onları turistlere de anlattım. Polisler benim ASALA örgütüne üye olduğumu iddia ederek buraya getirdiler.. Burayı bilmiyorum, sizi gördüm sevindim. Sizin Ralph,” diyordu notunda.

Artık karşılıklı yazışmalarımız sürdü. Her defasında tuvaletin bir yerine notu bırakıyorduk. Asker kontrol ettiğinde görünmesin, fark edilmesin diye bütün yaratıcılığımızı sergiliyorduk karşılıklı olarak. PKK’yi, Kürdistan’ı, zindanı, yaşanan süreçleri bir bir anlatıyorduk bu yazışmalarda. Kendisinin de soruları oluyordu. Merak ettiği her konuyu soruyordu. Gezdiği bütün ülkeleri anlatıyordu. En son Afganistan’a gitmiş. Bunun üzerine Afgan devriminin niteliğini tartıştık. Dolayısıyla Sovyet politikalarını anlatıp değerlendirdik karşılıklı.

İşkencelerin kendisini nasıl etkilediğini, gördüklerini, duyduklarını çok güzel, anlamlı yazıyordu. Ama arada, ‘keşke başka dille anlaşılma olanağımız olsaydı da bu Türkçeyi kullanmasaydık. O kadar iğrenç geliyorlar ki dillerini bile kullanmak zoruma gidiyor’ diyerek tepkisini ifade ediyordu. Mazlum’un eylemini, Dörtler’i, ölüm orucu şehitlerimizi, bildiğimiz, duyduğumuz bütün yönlerini yazıyorduk. Onun bu yazılanları belge olarak saklayacağına, en azından tümünü olmasa bile aklında tuttuklarını dışarıya yansıtabileceğine inanıyorduk.

Çok duyarlıydı. Çevrede olup biteni, askerlerin konuşmalarından çıkardıklarını, rüyalarını bile bize yazıyordu.

Dünyalarımız aynıydı. Bir parçamız oluvermişti Ralph. Bizi yakından tanımadan, görmeden özelliklerimizi, ne kadar cop yediğimizi, mahkemeye, hastaneye ne zaman gittiğimizi, sevinçlerimizi, hüznümüzü, zevklerimiz, kin ve öfkemizin boyutunu, onlarda saklı yanlarımızı anlatıyordu bize. Aynı karavanadan yemek yedik, aynı çaydan da içerdik. Bizi düşünerek yemek az alırdı, et olunca almazdı, ‘sizin ihtiyacınız var’ derdi. Notta özellikle belirtir, ‘bana yemek veren arkadaşlara söyleyin’ derdi.

En ilginç sürprizi de yılbaşında yapmıştı. Noellerini bizimle kutlamak istemişti. Annesinin kendisine getirdiği ve saatlerce süren uğraş-

tan sonra içeriye aldirdığı çam dalları, mum ve pastadan bize ayırdıklarınını çöp bidonunun alt kısmına saklayarak banyoya bırakmıştı. Tabii sadece kısa bir notla 'bu gece çöpü kontrol edin' demişti. Ralph'le yazıştığımızı bilen arkadaşlara, naylona sarılmış pasta parçasını iyice ufak dilimlere bölüp dağıtmış ve mumu da çam dallarının arasında yakmış, bir süre için de olsa birlikte dostluk duygularıyla Noel'i kutlamıştık. Biz de kendisine Noel kutlama mesajı yazmıştık. Yeni yıllar bizler için neydi, neler yaşanmıştı, olanların anlamını ve bunlara nasıl layık olmamız gerektiğini, umutlarımızı anlatmıştık.

Sözlük yardımıyla uzun uzun yazılarımızı, mektuplarımızı çözdüğünü ve kendisi için çok önemli bir yaşam gücü ifade ettiğini anlatıyordu. "Siz benim yaşam penceremsiniz. Yaşamı sizde buluyorum ve bu yüzden sizleri çok seviyorum," diyordu sıkça.

Söz vermişti, "Yaşadıklarımı, tanık olduklarımı yaşamım boyunca unutmayacağım, her yerde anlatacağım. Annem de gazeteci, bunları kamuoyuna yansıtacağım," demişti. Ve Ralph gittikten sonra bir boşluk hissetmiştik. O koridor bomboştuydu. Zindanda ilişki kurmak yaşamdı. Onun içindir ki düşman yan yana olanların bile ilişkilerini kesmek için her yolu denerdi. İnsanı yalnızlaştırmak, yalnızlaştırarak bitirmek istiyordu. İnsanlığı, devrimciliği, geleceği bireyde öldürmek; güzel, insana özgü ne varsa onda kirletmek, boğmak istiyordu.

Almanya'nın herhangi bir kentinden olan Ralph Braun, Diyarbakır zindanında önce Ermeni ASALA örgütü üyesi yapılmıştı, sonra Türk olmuştu! Kayıtlarda, zindan belgelerinde, işkenceci dilde, kısaca sömürgeci literatürde Ralph'ın kimliği buydu ama gerçek Ralph insanlığa yapılan zulmün bütün boyutlarına tanık olmuştu. Hitler'den Esat Oktay'a kadar, SS'ten Türk SS'lerine kadar sayısız insan manzaralarını görmüş ve belki de tüm acılarına, işkencelerine rağmen en şanslı karşılaşmayı, buluşmayı yaşamıştı PKK'yle. Onun enternasyonalist ruhuyla, onun büyük şehitleriyle buluşmuştu, o havayı solmuştu. Dostluğun temelleri bu kadar anlamlıydı, sağlamdı. Ralph'ten geriye böyle güzel anılar kalmıştı. Ve Ralph sözünde durmuştu. Sarah, Monaik, Ralph ve diğerleri, yani zindan turistleri!

cins ihanetine duyulan büyük öfke

Ali Osman yine sessiz ama gözünü hırs bürümüş, ne olacağını kestirememenin verdiği hırçınlıkla koğuşa girmişti. Herkesi tam cepheden görmek, yüz ifadelerini izlemek istediği için, kapının girişinde duruyordu. Karşılıklı kin ve nefretle dolu bakışlarımız herkesin bakışlarını üzerine çekiyordu. Bir şey söyleyeceği, yapacağı her halinden belliydi. Savaşı gözbebeklerine yüklemek bana hep haz verirdi. Karşıdakinin çirkin ruhunu bakışlarla ezmek, onda korkuyu çoğaltmak, çaresizliğini, zayıflığını örten bir güçle, alay edencesine cılızlaşmış bedenlerle dimdik ayakta durabilmek, düşmanla karşılaşmanın en zevkli yanındır. Düşmanın sana bu kadar düşman olmasını bilmenin keyfi ise bambaşkadır.

Düşmanın zayıflığını kollaması, sana vurmanın yollarını araması, bu konuda duyarlı, ısrarlı ve kendi karakterine uygun hareket etmesi doğaldır. Bunun bilincinde olarak karşı tedbiri, duyarlılığı, donanımı geliştirmek de bir görev, bir yaşam tarzıdır. Ama bir de düşmanına umut veren, cesaretlendiren, her an açık kapı bırakarak yaşayan, ikircikli, tutarsız, inanç zaafalarını tüm davranışlarına yansıtan, en küçük sözden, en sıradan mimiğe kadar hepsinde savaştan gizli kaçıışı barındıran özellikler vardır ki, bunun sonu ihanete kadar varır. Zindanda bu özellikler kişinin iç bünyesinde tamamlanmamışsa hemen ihanete gider, beklemez, zemini vardır çünkü. Ama kişiyi mevcut haliyle de yutacak cinstedir. Bozulma iç bünyededir. İflah olmaz.

Esat, “Gönül Atay,” dediğinde ya da Ali Osman, “Gönül Atay,” diye seslenmesinde Gönül’ün zaaflarına, cesaret ve umut veren özelliklerine bir çağrı vardı. O seslenişler tutsakların bakışlarını değiştirirdi. Haklı bir endişe yansırdı. İçten içe tepki, öfke duyulurdu o an. Gönül’e çevrilirdi tüm bakışlar. O bakışlara hayrandım, o bakışların ortaklığı ne güzeldi!

Ali Osman, “Kemal Pir, M. Hayri Durmuş, evet o hayvan oğlu hayvanlar ölmüş. Anladınız mı? Ama duyduğuma göre ağlamışsınız, saçınızı, başınızı yolmuşsunuz. Bilmem ‘Onlar ölmedi, yaşıyorlar,’

demışsiniz. Sakine Polat canımı sıkıyorsun. Saygı duruşu, saç, baş yolmak nedir? O hayvan oğlu hayvanlar kimmiş? Söyle!” dedi. Ben suskunluğu bozarak, “Küfür etmeyin. Onlar devrimcidirler. Kimse saç, baş yolmadı...” daha konuşmamı bitirmeden tokatlar yüzüme inmeye başladı. Vurduktan sonra da hiç beklemeden çıktı. Daha fazla konuşsa, kişilerdeki tepkileri toplamaktan öte bir şey ifade etmezdi. Bu bir uyarıydı. Birileri anlatmış demek ki forumu. Ağlayanlar vardı, doğruydu. Durre ana, birkaç arkadaş daha ağlamıştı. Durre ağıt yakarak ağlamıştı, o sesler rahatlıkla dışarıya gidebilirdi.

Pakize'nin foruma katılmaması dikkat çekmişti. Ama o, “Beni neden çağtırmadınız? Diğer koğuşta yatıyordum, hastaydım. Bana güvenmiyor musunuz? Tabii biz bu kadar acı çekelim, siz de keyfiniz geldiği gibi yaklaşın. Madem öyle diyorsunuz, iyi ettim, kimse bundan sonra bana karışmasın. Komün momünde de değilim artık. Karavana bana yetiyor. Ailem ayda, yılda bir de olsa gelir, herhalde o kadar kimsesiz değilim,” diyerek tepkilerini açığa vurmuştu.

Bir süre bu şekilde saçmalayıp durmuştu. Son günlerdeki ruh hali herkesin dikkatini çekiyordu. İç bunalımı, ikircikliği yaşayanlar her nedense önce yatağa teslim oluyorlardı. Dikkatleri üzerlerine öyle çekiyorlardı. Fiziki bir rahatsızlık nedeniyle değil, ruhsal hastalık, onun karamsarlığı yatağa bağlıyordu insanı. Yatağa teslim olan ruh, o battaniyenin altında kara kara düşünürdü. Ruhundaki gelgitleri saklardı battaniyeler. Kimi bayılır, kimi kriz geçirir, kimi üstünü, başını yırtar, çeşitli anormallikler yapardı. İlgilenme, konuşma, hatta yalvarma ile kişiyi o durumdan çıkarma çabaları yoğunlaşırdı o zamanlar. Ama bu tipler bazen ikna edilse de asla tam olarak düzelmezdi. Sürekli yalpalayıp dururdu.

Gönül'ün bayılmaları daha meşhurdu. Ya Esat geldiğinde ayırdı ya da revire kaldırıldığında. Bizim saatler süren çabamız boşa giderdi. Normalde bir insan o kadar uzun süre baygın kalmazdı. Narkozla bayıtılmış ağır ameliyatlı hastalar bile o kadar süre baygın kalmazlardı. Bunu nasıl beceriyordu, neden buna gerek duyuyordu hiç anlamıyordum.

Her baygınlık olayından sonra Gönül'e sorduğum soru bu oluyordu. Aslında psikolojisini çözmek zor değildi. Gönül devrime bir

šovmen gibi katılmıştı. Ankara Tuzluçayır'da arkadaş çevresinden etkilenmişti ve bir halkayla bağlanmıştı. Derin ideolojik, politik bilinç ve onun örgütsel düzeni içinde az da olsa eriyerek değil, devrimin manevi gücünü hissederek, onun gençlik coşkusu ve doğallığıyla yürümüyordu. Hayır! O tıpkı bir şovmen gibiydi. Küçük burjuva ukalalığıyla övünen, pohpohlanmaya bayılan bir tipti. Kendisi hakkındaki ilk değerlendirmemiz buydu. Ama salt bunlarla açıklanamazdı. Aklıma Malatya Cezaevi'ndeyken Antep'ten gelen tutuklu Ayşe Dışkaya'nın anlatımları geldi. Bunları arkadaşlara da anlatmış ve çeşitli yorumlar yapmıştık. Sorgu süreçleri önemliydi. Kişi orada gösterilen zaafı, işlenen hataları, suçları gizliyorsa, onları dürüstçe açığa koyup aşma çabasını doğru yapmıyorsa, bunalım, yapaylık, ikirciklik, kendini ve dışını kandırma ve aynı hataları tekrarlama yaşanırdı.

Gönül'ün bu konumu, genelde iç rahatsızlıkları, sorunları olanları etkiliyordu. Onları düzeltme çabamızı açıkça geriye çekiyordu. Gönül kendisini yönetici kadro görüyordu ama düşman da 'akıllı Gönül' di-yordu. Ama arkadaş yapısı buna karşın, "Madem böyle ileri biri, o zaman bu hali nedir?" diye soruyordu. Yaşama tepkisi olanlar, onunla bu ruh halini paylaşıyorlar, gerekçe yapıyorlardı kendilerine.

Pakize biraz bu kargaşada, biraz da eylemlerin yarattığı etkileri hissettiğinden, olabileceklerin endişesiyle düşmana sığınmıştı. As-kere reçetesini verip, "Bana ilaç alın," demişti. Bu istem, düşmana açık teslimiyet kapısını aralamaktı. Asker çok iyi biliyor ki bizim komün yaşamımız vardı. O güne kadar ailesi gelen, gelmeyen her-kesin ihtiyacı olanaklar ölçüsünde ortak kasadan karşılanmıştı. Düşman komün yaşamını bozmak, dağıtmak için çok uğraşıyordu. Pakize bizimle olmadığını, rahatsızlıkları olduğunu hissettirmişti böylece. Ama sonu nereye varır, bunu pek kestiremiyorduk. Kur-nazlığını hem bize hem düşmana dayatıyordu. Hem de saftirik davranışlarla bunu yapıyordu!..

Akşam sayımından önce yatağa girip, hastayım demeye başlı-yordu. Arkadaşlar gündüz gardiyanla konuştuğunu fark ettikle-rinden yaşamda daha dikkatli izliyorlardı. Sayıma gelmezse subay ve asker gidip kontrol edecek ve bu defa direkt mesaj verecekti.

“Onu çağırın gelsin, hasta da olsa iki dakika ayakta kalabilir. Kendisine söyleyin,” dedim. Koğuş sorumlusu İsmahan çağırıldı ve Pakize söylene söylene geldi. Ayaktaydık. Kapı açık, gardiyan dışarıda, merdiven başında subayı bekliyordu. Tam o sırada yine söylenmeye başladı.

“Bana inanmıyorsunuz zaten. Hastayım. Benden ne istiyorsunuz?” dedi. Sesli, ağlamaklı konuşarak sesini gardiyana duyurmak istiyordu.

“Ben anma toplantısına katılmadım diye bana düşman olmuştunuz. Başkaları da katılmadı. Sanki katılanların hepsi çok mu istiyordu?” dedi ve daha sözünü bitirmeden herkes bir yerden Pakize’ye vurmaya başladı. “Alçak, sen düşmana ihbar ediyorsun bizi. Deli, sen ne konuşuyorsun? Sen askerle ne konuştun? Eşinle görüşmek için mi bu rezaleti yapıyorsun? Onlar seni paçavra gibi kullanacaklar...” daha birçok şey söylendi. Bu arada bazıları da ağzını tutuyordu ses duyulmasın diye. Asker tam o sırada dikkat çekerek subayın geldiğini haber verdi. Pakize’ye; “Düşmana hiçbir şey söylemeyeceksin, yoksa sen bilirsin,” diye de uyarıda bulunulmuştu.

Pakize de sayım sırasına girdi. Ağlamaklıydı. Subay Pakize’nin gündüz askere verdiği mesajını almıştı. Sayım bittikten sonra Pakize’yi göstererek, “Sen hasta mısın?” diye sordu. O da, “Hastayım,” dedi ve sustu. İsmahan hemen araya girerek, “Kadın rahatsızlığıdır, ciddi bir şey yok. İlaçlarını biz alacağız, reçete verilmiş,” dedi. Pakize’nin başka bir şey söylemesini engelledi böylece. Subay da şaşırıldı, reçeteden haberimizin olmadığını sandı galiba.

Pakize ertesi gün yataktan çıkmadı ve sayım subayına, “Beni dövdüler,” diye ihbarda bulundu.

Koğuş sorumlusu: “Hayır, doğru değil, yalan söylüyor, numara yapıyor. Delidir. Biz yemeğini veriyoruz, hizmet ediyoruz. Sağlığa vuruyor, aslında hasta değil,” dedi buna karşılık.

Subay şaşırmıştı, hangisine inanacaktı şimdi? Sonra kafasını sallaya sallaya çıktı. Bir süre sonra Pakize’yi çağırıldılar ve Pakize’yi hücreye attılar. Onu hem korkutarak laf alacaklar hem de kullanabilirlerse kullanacaklardı. İşte Pakize anma törenlerini, toplantıları o zaman söyledi. Türkçeyi tam bilmediği için her şeyi

karıştırıyor, kurnazlık yaparak yaranmak istiyordu. Askerler de şüphelenmişler, delirdiğini düşünmüşler. İkinci gün Pakize'nin 'hawar' sesleri yükselmişti hücreden. Çıplak betonda tek başına ve aç bırakmışlardı. Düşmana yaranamamıştı. Pakize bir çelişkiyi yaşıyordu. Bize de yar olamıyor, düşman da ciddiye almıyordu. Tutarsızdı, her an yaşadığı ruh hali değişiyordu. Bizi şikayet ettiği halde kendisi hücredeydi. Biz hepimiz birlikte hareket etmiştik. Bizim o birlik ruhumuz Pakize'yi etkilemişti. Korkmuştu. "Keşke yapmasaydım. İki yıldır bana bakıyorsunuz. Siz de benim gibisiniz. Benden daha çok işkence görüyorsunuz. Siz da yanırırsanız mahpusa ben de dayanırım," diyordu.

Bu çelişki içindeyken pencereyi açıp bizi çağırıldı. Ağlayarak, "Beni affedin. Ben b.. yedim biliyorum. Beni buradan çıkartın," dedi. Bir dramdı yaşadığı. Ne tuhaf bir çelişkiydi. Kadın duygusallığı ve kadın çıkmazı. Sorun sadece Pakize değildi. Günlük, saatlik, anlık değişen ruh haline sahip tüm kişiliklerin yaşadıklarıydı onun da yaşadığı. Düşmanın sürekli ve sistemli baskı, işkence uygulamalarına karşın çelişkileri doğru savaştırma, kişilikte yaşama bağlı olan yanlarını sürekli canlı tutma, düşmanın yaratmaya çalıştığı gergin, güvensiz, parçalı, tek başına, inançsız, umutsuz ortamı kırma çok önemliydi.

Pakize'yle pencereden gizli konuşma yapıldı, yemek verildi. Kalın giysiler verildi ve şimdiye kadarki tutumunun suç olduğu söylenip bundan böyle olumsuz bir şey söylememe sözü alındıktan sonra, günlük nöbetçi subaylara, koğuş sorumlusu aracılığıyla, "Pakize sıradan köylü bir insan, uzun süre mahkemeye çıkarılmadı. İşkencede çocuğunu kaybetmiş, onun bunalımını yaşıyor, depresyon geçirmiş. Onun hücrede fazla tutulması tehlikeli olabilir," diye söylenmesi iyi olmuştu. Düşman, en gereksiz bir tipi bile alıp bize karşı kullanmamalı, kadınlar koğuşunda ihanet yaşanmamalıydı. Esat bunun sevincini yaşamamalıydı. Pakize daha önce konuştuklarını da inkar ederek, "Ben ne söylediğimi bilmiyorum," dedi. Deliliğine düşman da inanmıştı. Tekrar koğuşa alınmasında sakınca görmüşlerdi ama başka yer de yoktu. Pakize sonunda tekrar yanımıza geldi. Bir süre

sosyal yaşam ilişkileri sınırlı tutuldu, komün içine alınmadı. Kendisiyle sadece bazı arkadaşlar ilgilenip konuştu. Özeleştiri verdi, suç işlediğini söyledi ve bir daha bu tür davranışlara girmeyeceğinin sözünü verdikten sonra sosyal yaşam içine alındı. Uzun süre anma gibi resmi toplantılara alınmadı. Ve Pakize Hilvan-Siverek davasının açılmasıyla, birkaç duruşma sonunda tahliye oldu.

Cins ihanetine duyulan büyük öfke miydi, yoksa ihanetin çirkinliği ile kadını bir arada görmeye büyük tahammülsüzlük müydü? Ama ne olursa olsun kadının bu çirkinliğe bulaştırılmasına ortak tepki, ortak hareket etmek güzeldi, anlamlıydı. Düşmana karşı kazanılmış büyük başarı, büyük tavır değildi belki ancak bünyede barındırılan her zaafın, çürümüşlüğüne kişide dışa vurumu, onun yarattığı sonuçlar bu küçük olay şahsında bariz bir şekilde açığa çıkmıştı. Uzun süre kendi aramızda tartışma, değerlendirmelere vesile olmuştu bu konu.

‘ölümse, o ölümü de ancak ben seçerim’

Büyük Ölüm Orucu şهادetlerinin üzerinden tam bir yıl geçmişti. Mahkemelerde siyasi savunma yapmak şehitlere bağlılığın bir gereğiydi artık. Onlar çok önemli bulmuşlardı savunmayı. Çünkü düşman sessiz sedasız PKK’yi zindanda boğmayı, halkın umudu olmaktan çıkarmayı hesaplamıştı. Bütün planlar bunun içindi. Kürdistan tarihinde Kürtlüğü çok acımasızca cezalandırmayı önüne koyan İstiklal Mahkemeleri’nde alınan kararlar, çıkarılan devlet yasaları hep Kürt direnişçiliğini yok etmek içindi. Yine idamlar, sürgünler de bunun içindi. Kürt direnişçiliğini zindana hapsetmekti temel amaç ve öyle de yaptılar. Birçok şey bu yüzden unutuldu.

Ama bu defaki başkaydı. PKK, tarihi ve sömürgeciliği yargılıyordu. PKK’nin büyük bilimsel ideolojik gücü, onun Önderliksel çıkışı, örgütlenmedeki devrimci yaratıcılık ve savaşım tarzı, direnişçiliği çok kapsamlıydı. Bu temel doğru atıldığı için düşmanın yönelimleri karşısında geçici yenilgiler olsa da, kendini var edebil-

miş, kendi devrimci gözeneklerini yaratabilmişti. Geri çekilme süreci, en başta Mazlumlar, Hayriler, Pirlar tarafından onay bulmuştu. Önderliksel tedbir, kadroların korunması ve mücadelenin kesintiye uğratılmadan sürdürülmesi devrimimiz için şarttı. Devrimci öngörü bu yoldaşlarda çok güçlüydü. Bu sayede hem dışarıdaki çalışmalara destek verilmiş; ona güven, inanç duyuldu hem de içeride direnişin kırılmasını, geçici yenilgi sürecini nasıl tersine çevireceklerini, yeniden direnişi, ona uygun mücadele araçlarını nasıl kullanacaklarını, yaşamı nerede, nasıl yakalayabileceklerini çok bilinçli ve yerinde kararlarla somutlaştırmışlardı.

Faşist cuntanın beli zindanda kırılmıştı. Düşman kendi ölüm tezgahlarıyla bile öldürmeye cesaret edememişti, ona fırsat bulamamıştı. ‘Ölümse, ölümü ancak ben seçerim’ dercesine ölüme meydan okumuşlardı ve zindan tarihinin ilk altın sayfaları böylesi eşsiz direnişçilikle yazılmıştı.

Artık her mahkemede, her duruşmada Mazlumlar, Ferhatlara, Kemal Pir ve Hayrilere bağlılık sözleri yükseliyordu. Savunmalar onların değerli sözleriyle, değerlendirmeleriyle yazılıyordu. Savunma planı, onun ana çerçevesi, onun öz ruhu Mazlumların, Hayrilerin, Kemallerindi. Onlar çizmiş, onlar yazmış, onlar şiarlaştırmışlardı. “Yaşasın PKK! Yaşasın Bağımsız Birleşik Kürdistan! Yaşasın Apo!” sloganlarını onlar bayraklaştırmıştı.

Mazlum ‘gecikiyoruz’ demişti. Mayıstan sonraki süreçte düşmanın ihaneti dayatması, tutsak kitlesinde yarattığı olumsuz psikoloji önemliydi. Bir şeylerin yapılması gerektiğini en iyi gören kendileriydi. Ve sürecin uzamasını da eleştiren, bu konuda tarihi sorumluluğun ağırlığını derinden hisseden, gecikmenin bedelini de ödemeyi kimseye bırakmayan Mazlum yoldaş Newroz’un yeniden diriliş, birlik, özgürlük ruhunu şahlandırmayı başarmıştı. Sonraki eylemler o halkayı taşırmış, tamamlamış, birbirine eklemişti. PKK direnişçiliğinin özgün, eşsiz yanını ortaya koymuştu.

İşkence zoruyla itirafa zorlananların çoğu itiraflarını geri almışlardı. Hemen her duruşmada “Parti’den, şehitlerden af diliyorum,” deniliyor ya da “O ifadeler işkence altında imzalandı. Partiye

layık bir direnişçilik göstermedim. Parti şans verirse bunu bundan sonra canım pahasına, doğru değerlendireceğim,” diyenler oluyordu. Yüzlercesinin ruhu böyle canlanmıştı.

Mazlumlara, Dörtlere, Pir ve Hayrilere layık olamamıştık. Onları yalnız bırakmıştık. Yaşamın da, ölümün de onurlusunu onlar temsil etmişlerdi. Evet, eylemlerin etkisi çok değişik biçimlerde sürmeye devam ediyordu.

Ölüm Orucu’na katılan ve sağ kalan kadrolardan Karasu cezaevinin yaşayan direniş öncüsüydü. Karasu herkes için direnişten, şehit yoldaşlardan geriye kalan bir parça, bir emanet gibiydi. Belki kendisi Hayri’den de, Pir’den de, gençliğinin coşkusuna hayran olduğu Akif ve Ali Çiçek’ten de önce şehit olmak isterdi. O kervana katılmayışının ezikliğini, biz eyleme katılmayanlardan daha çok duymuştu kesin. Uzun süre Karasu, Fuat Kav ve aynı süreçlerde başlayan diğer bazı arkadaşlar sağlıklarına kavuşmamışlardı.

Direnışlerin yarattığı olumlu zeminde tutsakları yeniden örgütlemek, adım adım düşüncede, duyguda, ruhta, bilinçte direnişe hazırlamak, bunun gerekliliğine inandırmak şarttı. Direniş şehitlerinin ardılları olmak bunu dayatıyordu. Mahkemedeki tavrı cezaevinde yaşamsallaştırmak, şehitlerin izinden gitmekti. Direniş politikamızın özüne bağlılık böyle anlaşılırdı ancak.

Mazlum arkadaşın şehadetinden sonra dışarıda ve diğer cezaevlerinde çok sayıda önder kadronun kurşuna dizildiği haberi yayılmıştı. Fadimeler Elazığ Cezaevi’nden geldiklerinde bunu söylemişlerdi. Tabii bu tür haberler hem inancı ve bağlılığı geliştirmiş hem de önemli bir kadro kaybı olduğu için üzmüş ve morali etkilemişti. İnsan dayanamaz, dayanılmazdı bu kadar kayba. Mazlum’un şehadetine, Dörtler’in, Pirlerin, Hayrilerin şehadetine nasıl dayanılabiliirdi ki? Başka yerde, başka zaman olsaydı dayanılır mıydı? Başkası, uzakta olanlar belki dayanır, peki ya yanı başında olanlar? Ama dayanıldı. Onlar dayanmayı öğretti. Onlar direnişçiliği yaşatarak ancak dayanılabileceğini söyledi. Emirleri buydu.

Fadimelerin dosyaları tekrar Elazığ’a bağlanmıştı. Beş altı kişiydiler. Elazığ’daki üst mahkemeye başvurulmuştu. Talep oradan

geliyordu. Oysa Kolordu TC'nin de üstünde bir cumhuriyet kurmuştu. Herkesi Amed'de toplamak en temel göreviydi.

Esat, Temmuz direnişi şehitlerine kurban kesmişti ama yol açacağı sonuçları da tahmin etmişti. Esat'ı Amed Zindanı'ndan almışlardı. Düşman kendisi için yengi diye ilan ettiği büyük şehadet olaylarında çok önemli bir gerçeği iyi hesaplayamamıştı. Dışarıda parti, Önderlik ve PKK direnişçiliğin en anlamlı mesajını alarak ve çalışmaları bu güçle, onlara bağlılık temelinde hızlandırmış, mutlaka karşılık verecek tarzda gelişmeler yaratma kararlılığına ulaşmışlardı. Buna hep inanıyorduk. "Dışarı, parti, mutlaka yoldaşların intikamını alacaktır," diyorduk. Bekliyorduk. Kulağımız, yüreğimiz dışarıdaydı. Esat'ın ayrılmasını bile buna bağlamıştık. "Belki de vurmuşlardı arkadaşlar," diye yorum yapabiliyorduk.

İçeride vuramamıştık. Esat gitmeden önce vurmayı planlamıştık. Kimse beklemezdi böyle bir şeyi. Havalandırmada buzları kırmak için getirilen demir şişler vardı. Onlardan birini alıp saklamıştım. Günlerce plan kurdum. Fadime ve Aysel onlar da katılmak istiyorlardı ama çok kişiyi bulaştırmak iyi olmazdı. Yalnız yardım edebilirlerdi. Aysel ve Fadime planı çok merak ediyorlardı. Şişin ucu çok fazla sivri değildi ama çok ağırdı. Hem ucu keskinleştirilecek hem de ağırlığı kullanılacaktı. Çünkü ensesine aniden vurulduktan sonra şişlemek daha çabuk öldürürdü. "Peki nerede, nasıl olacak? Ortalık yerde olmaz ki," diyorlardı. Onun da yolunu bulmuştum. Esat'ı arka koğuşa götürmek gerekiyordu. Onun için de bir dilekçemin olduğunu, arka odada konuşmak istediğimi söyleyecektim. Hiç beklemediği bir şey olurdu. Önceden Fadime ya da bir başkası arka koğuştaki 'hasta' yatacağı. Esat gelirken gardiyan, "Yüzbaşım geldi," diye haber veriyordu genellikle. O anda ikisinden biri gidebilirdi. Dikkat çekmemeliydi. Şiş koğuştaki saklansa riskli olacaktı, onun için üzerimde, belime bağlayacağım kalın bir bezin altında tutacaktım. Üzerine yelek gibi bir şey giyilince kolay çıkarılırdı. Esat merakla arka koğuşa geçecekti ve orada kendisine verdiğimiz dilekçeye bakarken ilk darbeyi vuracaktım. Sonra kesin öldürücü darbeler... O ana kadar gardiyanın fark etmemesi

gerekiyordu. Bazen gardiyan Esat'ın peşi sıra koştururdu ya da yakınında olurdu. Esat'ta öyle bir imaj yaratacaktık ki, askerin bile duymasını istemediğimiz gizli bir şey olduğuna ilk anda inansın ve asker gelse bile onu geri gönderebilsin.

Her iki koğuş arasında uzun dar üç koridor vardı. Bölüm L şeklindeydi. İlk koğuş girişte, diğerine gitmek için sola sapılıyordu. Birkaç metreden sonra tekrar sola sapılıyordu. Oranın uzunluğu daha azdı. Oradan da dik bir şekilde bir iki metrelik koridordan geçip koğuşa gidiliyordu. Bir labirenti andırıyordu.

Ses konusunda da plan yaptık. Gardiyanı mutlaka oyalayacak şekilde konuşulacaktı. Hatta onu da dış kapının giriş holüne, merdiven başına kadar götürmek, orada konuşmak mümkündü. Bunu koğuş temsilcisi aracılığıyla yapacaktık ki dikkati çekmesin. Koğuş sorumlusu gardiyanla her zaman konuşabilirdi çünkü. Diğer arkadaşların da fark etmemesi için konuşularak uğultu gürültü çıkarılacaktı. Zaten herkes şaşkın durumda olurdu. Anlam veremeyecekti birçoğu. Birçok tahmin yürüteceklerdi. Bunun kendisi bile gürültü oluşturmaya yeterdi.

Öldürdükten sonra dilekçe vb şeyleri hemen ortalıktan kaldıracaktık. Ve "İlk anda Esat saldırdı onun için vurdum," diye ifade verecektim. Amaç mahkemeye kadar sağ kalmayı sağlamaktı. Mahkemede eylemi direkt üstlenecek ve "Esat onlarca arkadaşın katilidir, onun için vurdum," diye savunma yapacaktım. Ondan sonrası ya idamdı ya da cezaevinde işkenceli infazdı. Her ikisine de hazırdım.

Bununla ilgili her konuşma, her hazırlık müthiş bir moral veriyordu. Her defasında eylem gerçekleşmiş gibi sevinç duyuyorduk. Ama Esat eskisi gibi gelmiyordu. Böyle aksilikler olunca eylem üzerine farklı tartışmalar da gelişti. Aysel, "Geneli nasıl etkiler? Yüzbaşının vurulması kudurtur adamları, tam bir katliam yaparlar. Peki bu riski göze almak ne kadar doğru olur? Arkadaşlara söylemeden olmaz. Ciddi bir eylemdir çünkü," diyordu.

Yine mi haber beklemek! Neden dönüp dolaşp ille de haber, onay bekliyorduk? Herhalde eski grup ilişkilerinin yarattığı alışkanlıktı ve bu tutuculuk her işi alt üst ediyordu. Devrimci yaratı-

cılıkla fırsatları değerlendirmek neden yanlış olsun ki? Birçok şeyi kendimiz yapmak zorundaydık. İki yılı aşkındır kendi başımızdaydık. Bazı şeyleri kendimiz yapmıyor muyduk? Durumumuz ne fiili direniş durumuydu ne de çevremizdeki koşullar gibi her şeyiyle teslim olma, kurallara, düşmanın istediği boyutta uyma durumuydu. Her ikisinin arasıydı. Askerlerin küfür ve hakaretleri karşısında toplu tepki duyma, ‘karavana almayacağız’ protestosuna, yine tutsakları birbirine dövdürme, ‘emredersin komutanım’ tek-mil gibi şeyleri yapmama, buna itiraz, sistemli uygulamalarına zemin vermeme, laçkalaştırma, şehitlere küfür ettirmeye izin vermeme gibi şeylerde karar verebiliyorduk. Bu tepkileri adım adım geliştirmek ve kadınlar bölümünde, hiç beklemedikleri bir yerde bu darbeyi vurmak cezaevini ayaklandırırды.

Evet, çoğu kez çıkışa öncülük etmeyi tartışıyor, çeşitli planlar kuruyorduk. “Erkek tutsakları direnişe kaldıracabiliriz. Bizim toplu başlatacağımız bir şey kesin yayılır, destek bulur. Belki de ateşler bazı şeyleri,” diyorduk. Esat’ı vurma eylemi ise çok daha başka etkilere yol açardı. “Düşünebiliyor musunuz dışarıda parti duysa, halk duysa ne kadar sevinirler. ‘Onlar içeride, eli kolu bağlı halde eylem yaptılar, dışarıda bunları yapmak daha avantajlıdır,’ derler kesin. Bu, herkesi harekete geçirir,” diyordum yaptığımız değerlendirmelerde. O günlerde Gül. tahliye oldu. Bu belki de en çok sevinç duyduğum olaylardan biriydi. Esat’ı vurmuş kadar sevindirmişti. Gül. canlı tarihi. Gül. süreçlerin tümünü biliyordu, direnişçiydi, bağlıydı, her şeyi objektif anlatırdı. Esat planını da onunla iletebilirdik. Ondan önce Seraplarla not göndermiştik. Özel bir yöntemle yazıp üzerine saklamıştım. O kesin iletirdi. Bize yanıtını nasıl göndereceklerini de tembihlemiştim hem de birkaç yöntem belirlemiştik. Bir süre onun yanıtını bekledik. Gül.’a “Bari sen bekletme,” dedim. “Esat buradan gidebilir, hemen yanıt bekliyoruz. Eğer yazılı olmazsa sözlü, şifreli haber iletebilirsin,” dedim ve şifreyi karşılıklı söyledik ve ezberledik. “Tamam, merak etmeyin, yeter ki güvenilir birini bulayım. Çıkar çıkmaz arkadaşları bulmak zor olmaz mı? Ama ilk işim bu olacak, buna inanın,” dedi. Bir iddianameyi de birlikte götürmesini söyledim. İddianameler birer belgeydi. Arkadaşların sorgu tavrı, düş-

manın PKK'yi ele alış tarzı, mahkemelerin işleyiş biçimini orada bulmak mümkündü. Gül. 'ana dava' iddianamesini aldı. Tabii giderken cezaevi idaresi dışarıya çıkarılmasına izin verdi mi, vermedi mi öğrenemedik. Gül. ağlamıştı bolca. "Sizi burada bırakıp gitmek çok zor," demişti. Mesajlarımızı sözlü de ilettik. "Başkan'ı benim yerime kucakla gözlerinden, alnından öp," demiştim. Gül. bizden giden bir parçaydı, zindanı dışarıya aktarması çok önemliydi. Tabii yine de bazı endişeler taşıyorduk. Ya Gül.'ın başına başka şeyler gelirse! Evet, düşünmana asla güvenmiyorduk.

Gül. aylarca bizi merakta bıraktı. Her ziyaretçi geldiğinde, her eşya geldiğinde heyecanlanıyorduk. Giysileri kimseye dağıtmadan ilk biz alır mutfak bölümünde kontrol ederdik. Bazen saatlerce uğraşırdık. Özellikle belirttiğimiz eşyaları didik didik eder, hal bırakmazdık. Yine de umudumuzu yitirmezdik. "Ancak Gül. yurtdışına çıkar öyle cevap yollar," diye yorumlar da yapardık. (Gül.'ı tam sekiz yıl sonra gördüğümde ilk kavgamız bu konuda oldu. 'Saçlarını çekerim' diye söz vermiştim ve gerçekten o ilginç 'lüleli' saçlarından çekmiştim.)

Esat kaçıp gitmişti ya da korumaya alınmıştı. Artık umudumuz dışarıydı. Esat yaşamamalıydı. Esat yeryüzüne layık değildi. Onun havayı teneffüs etmesi bile suçtu. Onun toprağa, lanetli potinleriyle basması suçtu, kirletiyordu. Onun ölümü bizim elimizden olmalıydı. İnsan öldürmek zevk vermez. Hayır! Kavganın içinde olmama rağmen, sınıf savaşının bu karakterine onlarca, yüzlerce kez lanet de okumuşum. Ama Esat gerçekten yaşamamalıydı. Onun her hücresinde insan kanı vardı, insan kanı içmişti o. Bir hayvanın insan kanı içmesi çok korkunçtu. Cezaevi dış avlusunda beslettirdiği iki kuzuyu kurban kesmişti. "Getirin o kuzuları biri Kemal, biri Hayri için," demişti. Bunu insanlık asla unutmamalı, unutturulmamalıydı!

Esat devreden çıkınca Şahin üzerinde yoğunlaşmaya başladım. Şahin'i mahkeme ortasında, o her biri bir parça Esat olan mahkeme heyetinin gözleri önünde vurmak! Şahin benim için TC'den de, Esat'tan da, tüm işkencecilerden de, gelmiş geçmiş tüm ihanetçi Kürtlerden de öteye bir düşmandı. Onların toplamıydı belki. Onlardaki en çirkin, en aşağılık yanları ifade ediyordu ama yine de hiçbir tanım, hiçbir iha-

net olgusuyla ifade edemiyordum. Tam vermiyordu anlamını, beni rahatlatmıyordu mevcut yakıştırılan sözcükler. Alçak, namussuz, aşağılık, büyük ihanetçi, kişiliksiz, düşkün, daha ne kadar sözcük sıralansa da rahatlatmıyordu. Hep yeni tanımlar arıyordum.

Kadın gardiyan yoktu. Bir iki kez kısa aralıklarla gardiyan yerine kadın polis görevlendirdiler, onlar da dayanamadı. Mart sürecinden kalma işkenceci kadın polis Nuray bile on beş gün kalabildi sadece. Kendi cinsine işkence yaptıran kadın polis çok iğrençti. Sandalyede oturup ayak ayak üstüne atar ve askerlerin işkencelerini izlerdi. Sahte gülüşleri, askerleri tahrik eden davranışlarına rağmen dayanamadı. Sigara üstüne sigara içerdi. Belki de teskin edici haplar ya da başka şeyler kullanıyordu ama her yaşta genç kız ve kadının olduğu bir yerde işkence manzaralarına dayanacak gücü kendinde bulamadı, gitti. Kendisinin tayinini ani çıkarttırmıştı, belki de istifa etti. Kadın polisler olduğu zaman mahkemeye, hastaneye gidiş gelişlerde ararlardı. Ama biz o aramanın biçimine de karşı çıktık. Bacak aralarının, iç çamaşırların aranmasına karşı çıktık. Kendileri de her zaman sabahın köründe gelmiyorlardı zaten. Koğuş aramalarında arada kadın polisleri de getiriyorlardı. Ancak bir süre hiç kadın polis ya da gardiyan yoktu.

Demir çubuğu bacağıma sararak deneme yapıyordum. Etek giydiğim için dikkat çekmezdi. Yürüyüşü hafif etkiliyordu, adımlarımı çok rahat atamıyordum tabii. Hafif bir aksama gibi oluyordu. En çok da sarılan bezler rahatsız ediyordu. Kan dolaşımını etkiliyordu. Zaten mahkemeye gidiş gelişler başlı başına bir işkenceydi. Saatlerce ayakta bekliyor sonra iğrenç kariyerler ya da cenaze arabalarıyla gidiyorduk. Onlarda beklemek çok kötüydü. Bir de mahkemede duruşmayı beklemek, mahkeme heyetinin saçmalıklarını dinleme tahammülünü göstermek, çoğu kez konuşturulmadan yaka paça dışarıya atılmayı yaşamak, hepsi de tek kelimeyle iğrençti. Ama tüm bunlar bir tarafa, Şahin'e ve çetenin diğer unsurlarına tahammül göstermek mümkün değildi. Hele Şahin'e hiç tahammül edemiyordum. Duruşma boyunca onu gözlerimle rahatsız ediyordum, yanından geçerken "Alçak, namussuz!" diyordum. Konuşma imkanı olunca, savunmamda ihanetini anlatıyordum. Onu mutlaka bir şekilde uğraştırıyordum. Bu söz, bakış, küfür düellosu sadece bir nebze ra-

hatlatıyordu beni. Başka da yüreğimde kocaman bir intikam ahdi vardı. Onu patlatamadan ne rahatlatabilirdi ki!

Demir çubuğu bacağa öyle sarmam gerekiyordu, oturunca da fark edilmemeliydi. En ufak bir kayma, etek altında bir çıkıntı oluşturuyordu. Koğuştaki denemelerde hep bu yönlü aksilikler çıkıyordu. Sadece bir kez duruşmaya götürebilmiştim. O gün de Şahin alçağı yoktu. Gizli duruşma kararı verilmişti ve bunu mahkeme heyeti açıkladığında oturduğum yerde buz gibi olmuşum. Şanssızlığın bu kadarı da olmazdı ki! Şanssızlık! Şanssızlık! Kaçınıcı kezdır şanssızlıklar gelip beni buluyordu. Oysa ne kadar şansa layık şeylerdi. Şans da mı bizimle oyun oynuyordu acaba? Yoksa ben mi şansı yakalama becerisi gösteremiyordum. Herhalde doğru olan sonuncusuydu. Şansı iyi kullanamadığım çok açıktı.

Kaç kez hayalini kurdum, kaç kez rüyasını gördüm. Mahkeme salonunda heyete göre karşıda, sol taraftaki bölümün ön sıralarında oturtuyorlardı ve Şahin hep baş tarafta otururdu. İhanetin başı, dönneklığın ilki. Saflarımızda da kariyerizmin çirkin hırsıyla yanıp tutuşuyordu. O zaman da ihanetçiliğin 'birincisi' olmak için çırpınıyordu, oldu da zaten. Mücadele tarihimizin, zindan tarihinin eşsiz ihanetçisi Şahin! Evet, tarih böyle yazdı onu ihanet hanesine.

Duruşma esnasında aniden rahatsızlanacaktım ve dışarıya çıkarılmayı sağlayacaktım. Tuvalette bacağıma sardığım demiri çıkarıp ceketin kolunun altında, ucu görünmeyecek şekilde elimde tutacaktım ve ona yaklaşıncı çıkarıp ani darbeyle vuracaktım. Plan böyleydi. Başka türlü karşılaşmak mümkün değildi. O panikte hemen demiri elimden alabilirler miydi ya da asker ateş edebilir miydi? Bunlar da bir olasılık hem de önemli olasılıklar. Bu riske rağmen başarma şansım da çoktu.

Deliye dönmüşüm. O kadar süre Şahin duruşmalardaydı. Bugüne mi denk gelmişti? Sanki gizli bir el ya da dil söylemiş gibi. Şanssızlığıma lanet yağdırıyordum.

Elazığ'da yapmamıştık. Dışarıyı beklemeyip kararımızı uygulasaydık Şahin çoktan cezalandırılmış olacaktı. İnsan bir şeye tam karar verirse yapar. Zindanda örgütsel bağ kopmuş, kimden, nereden, hangi yoldan onay bekliyorduk? Bunu zaman zaman kızgınlıkla söylesek

dahi hakim olan ikircikli, tereddütlü yaklaşımlar bunu engelliyordu. Devrimci keskinlik, anı, fırsatı değerlendirme gücü ve ihanete vurma-
nın nelere yol açacağını doğru kestirme, onun öngörüsü zayıftı. Bunun etkisi çok belirgindi. Kim diretecekti? Bazı arkadaşlar dışında “Şahin yine bizimdi,” diyenler bile vardı. Onun o kadar rahat hareket etmesi, zayıflıklara, zaafllara hitap etmesi radikal tavrı kırıyordu.

Ben de hep diretiyordum. Tavrım hep canlıydı. Bu konuda ikirciklik yoktu. Tam tersine biraz ikircikli olanlara karşı kıyamet kopartıyordum. Kızıyor, bağırıyor, öfkemi yansıtıyordum. Planı, araçları da söylemiştim. Ama bir yere kadar dayatabildim. Bu, söz düzeyinde, karar düzeyinde etkili oldu. Pratik hazırlık düzeyinde de yaklaşıtırdım birbirine her imkanı ama o noktadan sonraki dengeyi iyi ayarlamıyordum. Dış etkiler ya acele etmeme -ki çoğunlukla acelecilik hakimdi- neden oluyor ya da kızıp öfkelenmelerim, tepkilerim öne çıkıyor, başkalarına kızıp ‘oruç bozuyordum.’ İsteyerek yapmasam da tarzım beni oralara götürüyordu. Oysa ne kadar önemli sonuçları barındırıyordu. O sonuç güç verecek ve yeniden daha başarılı gelişmelere sevk edecekti. Ben o sonuca gidemediğim için yeni bir iç dış savaş yürütüyordum. Kendime kızıyordum. Olabilecek şeyler varken, onları yapamamanın ruh haliyle yeniden hazırlık, yeniden plan yapıyordum. Bu defa hem zaman geçiyor hem yıpratıcı olduğu için güç kaybetmiş oluyordum. Yani kavgayı hedefe doğru yöneltmemiş oluyordum. Ya da hayallerle gerçekleri yerinde bütünleştiremiyordum.

Ne olursa olsun sonuç başarısızlıktı. Şahin’i Elazığ’da vurma-
manın acısını ne kadar çok yaşadım. Benim imkanım arkadaşlar kadar yoktu, uzaktan fiili olarak bir şey yapamazdım ama eylemi her şeye rağmen gerçekleştirmeyi sonuna kadar dayatarak yapılmasını sağlayabilirdim. O etki gücüm vardı. Sorumluluğunu da üstlenirdim. Parti bir haini vurmamızı eleştirmezdi herhalde. Tabancayı bekledik, parçaları eksik çıktı. Sonra sürgün. Ama beceriksizliğimizi dert etmiştim. Ve ben Amed’de de bu derdi, öfkeyi Şahin’in başına patlatamamıştım. Plan hayal düzeyinde kalmıştı.

Olaylar böyle ters gelişince birlikte konuştuğumuz arkadaşlarda da bu yönlü umutsuzluk gelişmişti. Benim çok güzel hayaller kurduğumu

ama bunların gerçekleşeme imkanının olmadığını söylüyorlardı. Bu da kötüydü. Evet, hayallerim de vardı içinde. Hayal dünyam genişti, çok sınırsızdı, ölçüsüzdü, dizginleyemiyordum ama hepsi de yapılabilecek şeylerdi. Biz onları iyi yakalamasını bilememiştik. Kendimizi son tahlilde bir yerlere bağlamıştık. Oradan onay gelsin avuntusu hayalden çok daha kötüydü, işe yaramıyordu o koşullar için. Risklerle oynamak ve hayal kurmak ile risklerden hep korkmak, onları göze alamamak ve hayal bile kuramamak! Birincisini ikincisine yeğlerim her zaman ve zaten yaşamım biraz da böyle yürüdü.

Bu defa artık kimseyi beklemeyecektim. Emri şehitlerimiz vermişti. Onların eylemlerinin ne anlama geldiği çok açıktı. Eğer insanlık tümünden yitirilmemişse, azıcık bir devrimci vicdan varsa, biraz inanç kalmışsa, onursuz bir ölüme kendini tümünden yatırmamışsan kendini, o zaman bu emri duymazlık olmazdı. Duymuş olman gerekiyor. Duymayan var mıydı acaba?

Mahkemelerde açık bir şekilde; “Böyle devam ederse ölümü kucaklayacağız. Biz ölümlle nişanlandık, biz bu onursuzluğu artık kabul etmeyeceğiz... İşkence ve insanlık dışı bir yaşamı yaşamaktansa onlarca kez ölümü tercih ederiz... Yolumuz Mazlumların, Kemallerin, Hayri ve Ferhatların yoludur...” deniliyordu.

Arada da fısıltılar halinde “Merak etmeyin böyle sürmez,” deniliyordu artık. Eskiden kafalar kaldınılıp bakılmıyordu. İşkenceyi göze alıp bakanlar olsa da konuşma, fısıldaşma ulaşmıyordu kadın tutsaklara. Çok nadir selamlaşma oluyordu. Gözlerle ya da hafif bir kafa sallamayla selamlaşma gerçekleşiyordu. Gözlerdeki gülümsemeye neler verilmeydi ki. O kadar hasrettik ama artık bakışmalar, fısıldaşmalar, hatta sesli konuşmalar oluyordu. En sesli mesaj savunmalar sırasındaydı.

Fadimeler Elazığ’a gitti. Oradaki arkadaşlara bir de not yazdık. Direnişleri, onların anlam ve önemini, yol açtığı sonuçları, mevcut durumu, yeni gelişmelerin mutlaka olacağını kısa bir şekilde yazıp sonuna da “Yolumuz Mazlumların, Hayrilerin, Pirlerin yoludur,” diyerek inanç ve bağlılığımızı ifade ettik. Düşmanın karşı devrimci propagandalarına inanmamalarını yazdık. Fadime notu sağlam ulaştırmıştı. (Sonrasında Şamil’le karşılaştığımızda o notun neler yarat-

tüğünü, hangi duygulara yol açtığını çok güzel ifade etmişti. Demek ki not işe yaramıştı. Bilirim notların etkisini. Yıllar sonra bir parça kağıt bir dünya gibidir insana. O anın sevinci, mutluluğu bir başkadır.)

diyarbakır zindanı'nda ilk toplu slogan!

Kendi aramızda dar, geniş gruplar halinde konuşma, tartışma toplantıları düzenliyorduk. Hücre eskisi gibi kullanılmıyordu. Yeni gelen ya da düşmanın cezalandırmak istediği tek tek kişilerin konulduğu yerd. Hücreye toplu, kalabalık koyulma cezalandırması nadir oluyordu. O güne kadar hücreyi düşman kullanıyordu. 'Bari şimdi biz kullanalım' diyerek bu tür gizli konuşmalar, çalışmalar için kullanırdık. Hücre, banyo ve tuvalet bölümünden sonra geliyor ve koridorun son kısmına düşüyordu. Dış koridor kapısı açıldığında duyulurdu. İkincisini açana kadar biz dağılmış oluyorduk ve dikkati çekmiyordu. Gardiyan eskisi gibi aramıza giremiyordu, karşı çıkıyorduk.

"Banyo ve tuvalet bölümüdür, uygun değil," diyorduk. O gün de toplanmıştık ve toplantıya tüm arkadaşlar katılmıştı. Diğer gruplardan kişilerle ayrıca konuşmuştuk. Genel durumu, mahkemeye yansıyan gelişmeleri ve bütün bunların bir hazırlığa işaret olduğunu, herkesin kendisini yeni gelişmelere göre hazırlamasının gerekliliğini söylemiştik. İlişkilerimiz eskiye oranla daha olgun ve olumluydu. Onlar da kendi aralarında toplanıyordu ama TKP'liler parçalıydı. Diğerleri içinde de tedirgin olanlar vardı. Bu konuda hiç kimsenin tavrı bizi bağlamazdı. Ama olumlu etkilemek için de çaba gösteriyorduk.

Bazı arkadaşları dışarıya nöbetçi olarak bırakmıştık. Diğerlerimiz toplantıdaydık ve söz konusu çerçeveyi genişçe tartışıyorduk. Hemen herkes görüşlerini belirtiyordu. Mahkemelerdeki gelişmeyi yorumluyor, mutlaka bir şeyler yapmak gerektiğine inancını belirtiyordu.

Süreci değerlendirirken hatalarımızı, eksikliklerimizi, sürece yaklaşımlarımızı, birbirimizle ilişkilerimizi, hemen tüm temel konularda kendimizi sorguluyorduk. Arkadaşlardan bazıları bu temelde özeleştirel yaklaşıyordu. Olumlu, sıcak bir havadaydık ve artık toplantının sonlarına yaklaşmıştık. Arkadaşlar gizli haberleş-

tiğimizi, arkadaşlardan not, bilgi aldığımızı zannediyorlardı. Bu şekilde anlamaları daha iyiydi, daha etkili oluyordu.

TKP'liler, "Biz arkadaşlarımızdan haber almayana kadar bir şey yapmayız ama genelde getirdikleriniz olumludur, duyarlı olmak gerekir," diyorlardı. Belli ki kaygılarını, tedirginliklerini aşamamışlardı. Düşman güçlüydü onlara göre, eli kolu bağlı tutsaklar onlara ne yapabiliirdi ki? Düşman korkusu, düşman kavramını kendilerine göre değerlendirmenin sonucuydu bunlar. Politikaları açıktı. Onlara göre en tehlikeli düşman bizdik. Nimet hocanın kabuslu uykularını, "Apocu teröristler!" diyerek sayıklamasını unutmamıştık. Buna rağmen hep yardımcı olduk. Esat Nimet'i de kullanmak istiyordu. Dürüst biriydi, bunu fark ettiğimizi anladı, konuştu. Açıktı bize karşı ve bir daha Esat Nimet'ten istediklerini alamadı. Giderken çok şey borçlu olduğunu, bizi unutmayacağını söylemişti. Hâlâ bazı tipler mevcut yaşamın bitiriciliğine inanmak istemiyordu. İşlerine gelmiyordu. Ona karşı çıkma gücünü kendilerinde bulamıyorlardı çünkü.

Bizimkilerden bazıları da tepkiliydi; "bunların kollarından tutup atmak lazım, yanımızda kalmasınlar" diyerek, inançsızların, korkularına teslim olanların açık olduğunu, onları tanıdığımızı yüksek sesle dillendiriyorlardı. Evet, zindan herkesin, her grubun çıplak gerçekliğine tanıktı. Gizlenilecek, saklanılacak bir taraf yoktu, kalmamıştı.

Bu tür yorumları yaptığımız bir sırada nöbetçi olan arkadaş koşarak çığlık çığığa: "Arkadaşlar, arkadaşlar! Müjde! Slogan sesleri geliyor!" diye bağıırıyordu. Gerçekten de slogan sesleri geliyordu. 'Kahrolsun sömürgecilik' diyerek bağıırılıyordu. Herkes birbirine sarılmıştı. Bazı gruplar, "Neden bugün olacağını söylemediniz?" diyerek kızmışlardı bize. Haberimizin olmadığına inanmıyorlardı. Bazı gruplar da alınmışlardı. Gerçek olan bir şey vardı ki habersizdik ama demek ki iyi hissetmiş, gelişmeleri biraz olsun doğru değerlendirmiştik. Herkes havalandırmaya koştu. Üç yıldan sonra ilk kez toplu sloganımızı attık; Kahrolsun Sömürgecilik!

Bir ara faşist marşların da söylendiğini fark ettik. Bazı yerlerde sloganlar karışık atılıyordu. Yan koğuşlar da hâlâ marş söylüyordu. Arkadaşları uyardık. "Üstünüzü başınızı sıkı giyinin." Herkes hem slogan

atıyor hem sarılıp birbirine sevinçten ağlıyordu. Hem de şaşkınlık içindeydiler. Koğuşa çıkıp üstlerini değiştirenler vardı. Herkes ayakkabılarını, botlarını, hangisi rahatsa onu giyinmiş, savaşa, çatışmaya hazırlanmıştı. Pencereden yan koğuşlara yüksek sesle çağrı yaptım:

“Arkadaşlar, direniş başladı. O faşist marşları bırakın artık. Yıllardır düşman onurumuzla oynadı, en insanlık dışı uygulamalarıyla bizi inançsızlaştırmak istedi. Eğer biraz devrimci onurumuz varsa, eğer yurtseverlik duygularımız varsa, insanlık yanlarımız varsa bu direnişe herkes katılsın. Bir avuç itirafçı var sadece. Tüm tutsaklar mücadeleye içinde, direniş içinde. Siz de katılın, yolumuz Mazlumların yoludur. Onlar bugünleri bizlere göstermek için değerli canlarını ortaya koydular. Onların anılarına saygılı olun, bırakın o marşları. Korkmayın, kitle birlikte hareket etse hiçbir şey olmaz, kazanan biz oluruz,” dedim. Arkadaşlar da sloganlarla beni desteklediler. Bu, onları daha da etkilemişti. Birkaç cılız ses “Kahrolsun sömürgecilik!” diyebildi. Birilerine küfür edenler, engelleyenler çıkmıştı demek ki. Sloganları, marşları peş peşe söyledik. Oradan küçük gruplar halinde de olsa sesler geliyordu, katılanlar oluyordu.

Bir süre geçtikten sonra gardiyanlar kalabalık bir şekilde geldiler. “Herkes koğuşa girsin,” dediler. Biz önce dayak atmaya geldiklerini sandık. Korkudan kalabalık gelmişlerdi. Tanrım, dünya tersine dönmüştü, telaş, korku, panik sarmıştı düşmanı. Susturdular, hücrelerine kadar kendi özlerinden boşalttıklarına inandıkları tutsakların ezici çoğunluğu ayaklanmıştı. Bu nasıl işti? Esat bunu görmeliydi. Mazlumlar, Pirlar, Hayriler bugünleri görmelidiler. Ama onlar dememişler miydi, “Teslimiyet ihanete, direniş zafere götürür!” Hayri arkadaş duruşmada dönüp tutsaklara bakarak, “İnanıyorum ki yarın bunların hepsi partiyi savunacak, itiraf edenler geri alacaklar itiraflarını. Partiden, halktan af dileycekler,” dememiş miydi? Pir, “Bugün ben ölümün üzerine yürüyorum, yarın bir başkası, öbürü, diğeri, hepsi de bu dava uğruna ölmesini öğrenecekler,” dememiş miydi?

Eylülü böyle karşılamak ne güzeldi. Eylüle yaraşan buydu ve onların direniş ruhuydu, yaşıyordu, etkilemişti.

Kapılar kapanmıştı ama sanki herkes büyük bir meydanda toplanmış bir zaferi kutluyordu. “Biji PKK! Yaşasın PKK! Yaşasın Bağımsızlık! Kahrolsun Sömürgecilik! Kahrolsun İhanet! Yaşasın Ölüm, Şerefli Ölüm Yaşatır! Kahrolsun İşkence! Kahrolsun Faşist İdare! Mazlumlar Ölmez! Kemaller, Hayriler, Ferhatlar Ölmez!...” Daha ne kadar slogan varsa atmıştık.

Sloganlar genelde dalga dalga geliyor, son bloka çarpıp dönüyordu. O sesleri anlamak zor olmuyordu ama yine de karıştırılan çok slogan vardı. Kim nasıl duyuyorsa hemen başlatıyordu. İlk anlarda böyle bir karışıklık yaşandı. Diğer gruplar, “bunlar PKK sloganları” diyerek katılmadılar. Kendileriyle konuştuk, “Doğaldır, direnişi biz başlattık, bizim şehitlerimizdir. Mazlumlara sizler de sahip çıkmalısınız, kendinize devrimci diyorsanız neyi bekliyorsunuz? Doğru değil direnişe, sloganlara katılmamanız. Biz olsak direnişi kim başlatırsa başlatsın katılırdık,” dedim. Fakat fazla dert etmiyorduk, direnişin herkesi sürükleyeceğine inanıyorduk. Katılmayanlar da çıkabilirdi. O kadar yıl iliklerine kadar teslimiyeti yaşayanlar vardı. Bunun bir anda kırılması mümkün değildi, herkesten beklemek bir defa doğru değildi.

Kendi aramızda konuşup olası gelişmeleri değerlendirdik. Açlık grevine fiili olarak başlayacaktık. “Dilekçeleri yarın sabah vereceğiz, belki değişik şeyler duyarız,” dedik. Ayrıca Elazığ grubunun duruşması vardı, orada açıklayacaktık. En çok buna sevinmiştim. Mahkeme heyeti bugünleri görmeli ve o koltuklara gömülmeliydiler. Onların pörsüyen faşist suratlarını izlemek, gözlerindeki korkuyu, tedirginliği görmek ne güzel olurdu.

“Kesin ölüm orucu biçiminde ele almalıyız. Dilekçeyi genel yazıp imzalarız. Ölüm orucunu mahkemede açıklarım. Oradan gelince beni yukarıya yanınıza çıkarmazlar. Genel gelişmelere bakarak hareket edeceğiz. Toplu olarak hangi sloganlar atılıyorsa onları atalım, daha düzenli olsun. Temel sloganları üçer defa üst üste atarız. Belli aralıklarla olsun, gücümüzü tümden değil, örgütlü, planlı ve uzun soluklu kullanacağız,” dedik. Arkadaşlar büyük halkalar şeklinde hâlây çekiyordu. Devrimci marşlar son ses bağırarak söyleniyordu.

Her şey giderek düzene giriyor, ahenkli, coşkulu oluyordu. Her bir koğuşa belli arkadaşlar bakacak, denetleyecekti. Aşırılıklar, ölçsüzlükler olmayacaktı. Subayla, askerle herkes konuşmayacak, artık onların seçtiği temsilci değil, bizim temsilcimiz olacaktı. Rastgele şeyler konuşulmayacak, bağlayıcılığı olan şeylerde kesin genel yapının onayı alınacaktı. Bu konuda yanlışlık yapılmayacaktı.

Dilekçeleri verdik. Süresiz açlık grevi demiş, süre belirtmemiştik. Baskı ve işkenceler kalkana kadar, dayatılan tüm keyfi kurallar ve yasaklar son bulana kadar açlık grevini sürdüreceğimizi yazmıştık. TKP'liler süre belirtmişler ve ayrı dilekçe yazmışlar. Onları alt koğuşa aldılar, kendileri istemiş. Düşmanın da amacına uygundu böylesi. "Bu eylemi PKK'liler başlatmış. Onlar zaten azılı terörist, cani, idamlık. Siz ayrısınız, bulaşmayın," diyerek nasihat veriyordu düşman onlara. Ve bazıları düşmanın bu söylemlerine denk hareket ediyordu adeta.

Eylülde genelde slogan dalgası daha gür ve daha sistemliydi. Arkadaşlar yine coşmuşlardı. Ne hâlâydan vazgeçiyorlar ne de slogan atmaktan yorulmuşlardı. Açlık grevinin beşinci günü olmasına rağmen herkes çok canlıydı. Günde bir defa çay bardağıyla şerbetli su veriliyordu. Şekerin de düzenli kullanılması gerekiyordu, zaten azdı.

Sonra bir gün koğuş kapısı açıldı, içeriye Rıza, Muzaffer ve Karasu onlar girdiler. Herkes çok şaşkındı. Sevinç çığlıkları atanlar vardı. Yıllar sonra arkadaşları böyle yakından görmek çok farklı duygular yaratıyordu. Eylemde buluşmak daha anlamlıydı. Halka oluşturuldu hemen, herkes sohbet ediyordu. Sarılıp kucaklaştık. Ellerini tuttuk. İnanılmaz bir şeydi yaşadığımız. Bu kadar yakından dokunabilmek! Yıllarca bir tek söz söylemeye veya duymaya özlem duymak! Biz onları, onlar bizi merakla soruyorlardı. Genelde yaşananlar mahkemelerde yansıdı, birçok arkadaş sözlü, yazılı işkence ve baskıları aktarabildi. Ama bizim pek yansımadı. Bazı duruşmalardaki anlatımlarla sınırlı kaldı, mahkeme heyeti konuşurmadı, yazılanları okutmadı çoğunlukla. Aktarılanlarda da genelde işkenceler yazılıydı, özel olarak kadın tutsaklara yapılanlar ayrıntılandırılmamıştı. Düşman mahkeme ve hastanelere gidiş gelişlerde farklı imaj yaratıyordu. İş-

kencelerimiz bile gizliydi, tecritlik konumu hep kapalı tuttu yapıları. Tabii seslerimiz, düşmanın karakteri nelerin yapıldığını genel anlamda tahmin etmeye yetiyordu. Yine de Rıza onlar, “Size de marş söyletiyorlar mıydı?” diye sordular hayretle. Yani anlatımlara rağmen arkadaşlar bile aynı şeyleri yaşadığımızı ihtimal vermiyorlardı.

Kısa sohbetlerden sonra esas konuya geçtik. Rıza bir açıklama yapacağını söyledi. Beş kişilik komite cezaevini dolaşmak için çıkmıştı. Bütün koşulları dolaşmışlardı. Kaçakçılıktan tutuklu olanların koşullarına bile girmişlerdi. Bu komitenin amacı eylemi tek sistem içinde yürütmeyi sağlamak, yani örgütlendirmektir. Rıza, “Eylülde bir grup arkadaş ölüm orucuna başladı. Yine açlık grevi var, daha çok bizim arkadaşlar başlattı. Sonra TİKKO ve Kawa’dan da katıldılar. Bugün herkes katıldı. Her yerde ayrı ayrı sloganlar atılıyor. Temel taleplerimizi ifade eden sloganları atacağız. Belli saatlerde atılacak bunlar. Bu blokta başlatılacak, diğer bloklar sırasıyla atacaklar. Bir düzen içinde olacak. ‘Kahrolsun İşkence! Yaşasın Direnişimiz! Baskılara Son!’ vb içerikte sloganlar atılacak. Bunlar ortak sloganlardır.

Açlık grevi bir hafta, on gün arasındır. Ölüm orucu postalar şeklinde olacak. Birinci posta başlatmış, ikinci, üçüncü postalar da ayarlanmış. Yalnız rastgele ölüm orucuna girilmeyecek... Provokasyonlara dikkat etmek lazım. Eylem taleplerimiz;

- İşkence ve her türlü baskının, yasağın kaldırılması,
- Emir-komutanın kalkması,
- İşkencede katledilenlerin katillerinin yargılanması,
- Ziyaretçiler ve avukatlar üzerindeki baskı ve yasakların kalkması,
- Kendi seçtiğimiz temsilcilerimizin idarece muhatap alınması,
- Savunma için gerekli materyallerin içeriye alınması,
- Gazetelerin içeriye alınması.
- Kitap alınması... vb diğer yaşam ihtiyaçları!”

Görüşmeleri bu komite yürütecekti. Komite tüm tutsakların iradesini temsil ediyordu. Arada gerekli olduğunda yeniden dolaşılabaktı. “Biz bu defa ‘aşırılıkları engellemek ve olası değişik gelişmeleri frenlemek’ için başvurduk. Adamlar dünden razıydı. Yeni bir yüzbaşı gelmiş, Abdullah Karaman. Yumuşak görüntülü, ama yaman biri,” dedi Rıza. O sırada sözü edilen bu yüzbaşı da geldi. Biraz saygılı gö-

rünmeye çalışıyordu. Garip garip bakıyordu. Arkadaşlarla sıcak, candan konuşmalardan etkilendiği imajını vermeye çalışıyordu. Tabii bizi süzerken “Sakine Polat hanginiz?” dedi, sanki tanımış gibi. Kesin fotoğraflara bakmıştır. Bir de ‘canavar’lığımızın propagandası birbirlerine aktarılmış. Doğal olarak merak ediyor tabii. Arada gizli gizli süzüyor, ben bakınca da bakışlarını kaçırıyordu. Yakalıyorum o sinsî ve gizli bakışlarını. İçten içe karşılıklı ‘diş biliyorduk’ kesin. Sesli olmasa da bunu anlayabiliyorduk. Birbirinin hasmı olanlar eğer birbirlerini iyi tanıyorlarsa (fiziki anlamda değil), karşılaştıklarında neler hissettiklerini de iyi anlarlar. Yumuşak yüzlü şeytan! İlk uyanan kanı buydu Abdullah Karaman için. Rıza, “Yeni yüzbaşı iyi birine benziyor,” demişti. Çok fazla kalmayıp gitti.

Son olarak Rızalara, “Ben de ölüm orucuna dönüştürüyorum,” dedim. O arada kendi durumlarımıza ilişkin kısa bazı bilgiler verdim ve gittiler. Biz tekrar aktarılanlar üzerinde tartışma yürüttük. Ölüm orucuna ben, Aysel ve Fatma başladık. Ayrı ve daha geniş içerikli bir dilekçe yazdık bunun için. Belirlenen genel çerçeveyi biraz da kendi özgülümüze indirgeyerek somutlaştırdık. Dilekçemiz gittikten sonra bizi alt koğuşa indireceklerini söylediler. Oradakiler (TKP’liler, DDKD’ciler) açlık grevlerini sonuçlandırmışlardı zaten. Kimileri iki gün, kimileri üç gün açlık grevi yapmışlar.

Ertesi gün sabah erkenden sloganlar atıldı, günü sloganlarla karşıladık. En son beni mahkeme arabasına bindirdiler. Salona gittiğimde herkes ters oturmuştu. Mahkemeyi protestoydu! Çok hoşuma gitti. İlk kez herkesle göz göze gelmişim. Gözlerimizin içi gülüyordu. O eziklik, utanç çizgileri gitmişti yüzlerden. Direniş selamını veriyorduk birbirimize.

“Merhaba, nasılsınız?” Ne kadar çok özlemiştim bu sözcükleri. En çok karşılığını aldığım için mutluydum. Yine ‘özel’ bakıyordum, onların yeri hepimiz için ayrıydı. Bir Kabeydi. Mazlum, Pir ve Hayrilerin abideleştiği yerdî. Onların ruhu, onların güzelliği, onların yüceliği sinmişti her bir zerreciğine. Her birinde yaşayan, direnen, açığa çıkan güzel yanlardı onlar.

Mahkeme heyeti içeri girdiğinde gördüğü manzara karşısındaki şaşkınlığı, hırçınlığı, gözlerdeki vahşiliği görülmeye değerdi...

“Kim bunların sorumlusu? Cezaevi yetkilileri kimlerdir? Bunları bu şekilde karşımıza çıkartan kim, neler oluyor? Götürün bunları,” dedi mahkeme başkanı. O an söz istedik, “Ölüm orucuna başladık, açlık grevindeyiz, direnişteyiz. Taleplerimizin tutanaklara geçirilmesini istiyoruz. Olacaklardan mahkeme heyeti sorumludur. Bu mahkemeyi de protesto ediyoruz. Bugüne kadar koordineli çalıştınız, bizi konuşturmadınız. Söylediklerimizi tutanaklara bile geçirmediğiniz. Gözlerinizin önünde işkence yapıldı. Siz de emir verdiniz. Taleplerimiz yerine getirilinceye kadar eylemimiz sürecektir,” dedik. Ama her biri bir yerden konuşuyordu. Hakim ayağa kalkmış gidiyordu. Alçak duyuyor ama işine gelmediği için tutanağa geçirmedi önce. Sonra bazı şeyler yazdırdı ve biz apar topar cezaevine geri gönderildik.

Ölüm orucuna girdiğimizi duyurmuştuk, belli ölçüde tutanağa da geçmişti. Bunu cezaevi yönetimine de ilettiler gelen subay. Beni alt koğuşa koydular, arkadaşları görüş kabineine koymuşlar. Elazığ grubumu direniyordu, burnundan getirmek gerekiyordu! Şahin’in, Yıldırım’ın topyekun ihaneti garantilediği gruptu, şimdi direnişe geçmişti.

Daha yeni koğuşa giriyordum ki aniden cam sesleri, çığlıklar, cop sesleri, bağırtılar gelmeye başladı. Boğuk boğuk slogan sesleri geliyordu. Bizimkiler üstte hemen pencerelere çıkarak sloganlarla desteklediler. Kırılan pencereden kabinlerin bir kısmı görülüyordu. “Arkadaşlar, arkadaşlar ne oldu? Durumunuz nasıl?” diye durmadan bağırarak sorduk. Ses ortalığı yırtıyordu.

Yan koğuşa getirmişlerdi Elazığ grubunu. ‘Çok güzel, iyi oldu’ diyordum içimden. Duvara vurdular hemen, cevap verdim. “Askerler saldırdı, bazı arkadaşlar yaralandı. Meto da var içlerinde, genelde durum iyidir. Bizim arkadaşların hepsi katılmış. Diğer gruplardan çok az kişi katıldı, diğerleri henüz katılmamışlar” dediler. Bizim durumumuzu sordular, gelişmeleri anlattım. Beş dakika geçmedi, oradan da aldılar. Duvara vurup götürüldüklerini söylediler. Alçaklar, bizim arkadaşları bilinçli olarak yakın koğuşlara koymuyorlardı. Ya itirafçıları, ya ‘tırışkçıları’ (Bucaklar, Süleymanlar ve onlar gibi olanlardır genellikle) ya da diğer gruplardan kişileri koyuyorlardı. Bizi tecritlikte tutmaya devam edeceklerdi.

Aynı gün Aysel ve Fatma da kararlaştırdığımız biçimde indiler. Dilekçelerimizde işkencelerin ve emir komutanın kalkması, işkencede katledilenler için suç duyurusu, onların faillerinin bulunması ve yargılanması, ziyaretçiler ve avukatlar üzerindeki baskı ve yasakların kalkması, kendi temsilcilerimizin idareyle aramızdaki ilişkiyi kurması, sağlık sorunlarının çözümü, savunma için materyallerin içeriye alınması, kitapların içeriye alınması, gazetelerin düzenli verilmesi vb maddeler yer alıyordu.

Artık bir anlamda eylemin kaderini belirleyecek ölüm orucu olacaktı. Açlık grevlerini süreli, süresiz belirtenler genelde sonuçlandırmıştı. Bazı yerlerde üç gün, bazılarında bir hafta, bizimkiler genelde on, on iki güne kadar sürdürmüşlerdi.

Ölüm orucundakiler için her gün doktor kontrolü yapılıyordu ama biz muayeneyi kabul etmiyorduk. Doktor şaşkın şaşkın gelip gidiyordu, arada bazı sorular soruyordu, güya şuurumuz ne kadar yerinde onu öğrenmek içinmiş!

Eylem yirminci günlere doğru yaklaşıyordu. Tutsaklar arada sloganlarla değişik biçimde direnişi fiili olarak sürdürüyorlardı. Marş sesleri, işkence sesleri yoktu. Yeni gelenlere yapılıyordu daha çok. Bu konuda herkes hassaslaşmış, herhangi bir seste hemen sloganlarla müdahale ediliyordu. Koğuşlardan çıkarma gibi durumlarda ortak tepki gösteriliyordu. Mahkemeye gidenler duruşmalarda ölüm orucunun sürdüğünü, talepler yerine getirilmezse ölüm orucuna başlayacaklarını açıklıyordu.

sahte imamlar

Hoparlörde dini vaazlar veriliyordu. Yumuşak yüzlü şeytan yüzbaşı, marşlar yerine, dini vaazlarla etkilemeye, ölüm orucundan vazgeçirmeye çalışıyordu. Yöntemleri ilginçti! Ayetlerden bölümler okuyarak, bir kişinin kendisini aç bırakarak cezalandırmasının günah olduğunu, cezalandırmanın tamamen allaha mahsus olduğunu tekrarlayıp duruyordu hoca. Hoparlörü bozmamıştık lazım olur diye ama tam bir sinir savaşı yürütülüyordu.

İmamları koğuşlara kadar getirdiler sonra. Alçak yüzbaşı böylece bizim dinsiz olduğumuz propagandasını kamuoyuna duyurmak istiyordu. Aslında amaç bizim dini vaazları dinleyip dinlemememiz değildi. Psikolojik savaştı. Geniş bir kitle vardı. Birçoğunun dini inançları var, yaşlı, orta yaşlı yurtsever insanlar vardı. Kaçakçılar da katılmıştı direnişe. Herkesin bu şekilde katılması, eylemin haklılığını, gerekliliğini daha net ortaya koyuyordu. Düşman bir yerlerden gedik açmak istiyordu. Bir seferinde getirilen imamla tartışmak zorunda kalmıştık.

Yüzbaşı imamla geldi bir gün. İmam sahte takke takmış, sahte kara cübbe giymiş, faşist suratlı bir işkenceciydi aslında. Konuşmaları kendisini ele veriyordu.

“Sizi kandırıyorlar. Aç kalmakla ne hak elde edilir. Vatan hainleri kendilerini bu şekilde öldürerek dış devletlere Türkiye’yi kötü göstermek istiyorlar,” dedi.

Çok acemice konuştuğunu fark eden yüzbaşı bile onun konuşmalarına bozulmuştu.

“Bunlar öyle bilinçsiz yapmıyorlar, mutlaka bir amaçları var, haklı oldukları yanlar da var. Ama bunları tartışarak, konuşarak halletmek lazım. Boşuna eziyet ediyorlar kendilerine. Neyse bu kendilerinin bileceği şey, biz zorlama yapmayız. Var mı bir zorlama?” diye sordu. Bakışlarımdan rahatsız olmuş, kendisinin nasıl bir sahtekar olduğunu bildiğimi her seferinde hissettiriyordum

“Zorlama nedir? İşkence nedir? Getirin coplarınızı da kullanın. İşkence sadece cop ve elektrik değildir. Şu anda yaptığınız da bir işkencedir. Hoparlörde eskiden marş dinletiyordunuz şimdi de vaaz dinletiyorsunuz. Yine sahte imamları getirtip psikolojik savaş yürütüyorsunuz. İmam imam gibi mi konuşuyor yoksa herhangi bir üniformalı gibi mi? Dilekçelerimizde taleplerimizi belirtmişiz, onların yerine getirilmesi için bir tek adım atılmıyor ama gidip imam getiriyorsunuz. Muayene olmak istemediğimiz halde her gün doktor getiriyorsunuz. Başka zaman doktor yüzü görmüyorduk. Hasta arkadaşlarımız var, onlar tedavi edilmiyor, ilgilenilmiyor. Aylarca ailelerin yüzünü görmedik, şimdi alıp içeriye getiriyorsunuz. Bizi etkilemeleri için baskı yapıyorsunuz. Yani hem bize hem ailelere baskı

yapıyorsunuz. Sonunda da ‘Biz işkence yapıyor muyuz? Önceki idare döneminde biraz tatsızlık olmuş,’ diyorsunuz. Bir daha ne imam ne de başka birini getirmeyin, istemiyoruz. Bununla sadece ölümümüzü hızlandırıyorsunuz o kadar,” dedim.

Yüzbaşı bozuldu ve “Bu senin görüşün, belki diğer arkadaşların ister. Sen onları da yönlendiriyorsun,” deyince Aysel buna sınırlı bir şekilde tepki gösterdi.

“Hepimiz kendi irademizle katıldık, hepimizin sorunudur. Siz ne konuşuyorsunuz?”

Aileleri dışarıda tembihliyor, tehdit ediyorlardı. Onların bizi merak etmeleri, görmek istemeleri doğaldı ama düşman şartlı içeriye alıyordu. “Ölüm orucunu bırakmaları için baskı yapın, yoksa ölürlersiniz. Biz karışmıyoruz. İstedikleri şeyler bizi aşıyor. Görüyorsunuz işkence yok, idare değişti. Bunları yönlendirenler var. Çocuklarımızı kandırıyorlar, yazıktır,” gibi sözlerle etkilemeye çalışıyorlardı. Hatta bazı aileleri evlerinden getirmişlerdi.

İçeriye bir grup almışlardı. Aysel’in annesi de vardı aralarında. Hem ağlıyor hem de açlık grevini bırakmamızı istiyordu. Bir yandan, “Bu şekilde neyi kazanacaksınız?” diyordu ama kucaklayıp öptüğündeyse kulağıma, “Hepimiz sizin yanınızdayız, dışarıda uğraşıyoruz. Merak etmeyin. Biz sırf yanınıza gelmek için bazı şeyler söylüyoruz, bu köpekler yoksa bizi içeriye almıyorlar,” diyordu. Buna çok sevinmiştik. Ailelerin bu şekilde eylemimizi desteklemeleri bizi sevindiriyordu. “Buradan çıktıktan sonra komutanlığa yürüyeceğiz,” demişti çıkarken. Demek ki aileler de giderek örgütleniyorlardı. İçerideki eylemin gücü ve birliği ifade etmesi, dışarıdaki aileleri de bir araya getirmişti.

Ziyaret günlerinde ziyarete çıkmıyorduk. Sadece bir grup çıkıp durumları aktarıyor ya da dışarıdan bilgi alıyordu. Onun dışında gün boyu slogan atılıp aileleri duyarlı kılınmaya çalışıyor, çağrı yapıyorduk. Üst pencerelerden bağırarak ailelere seslerimizi duyurmak mümkündü.

Günler ilerledikçe durumumuz daha da kötüleşiyordu. Bu fiziki erime en çok düşmanı tedirgin ediyordu. Bu nedenle cezaevinde fazla tutmak istememiş, müdahale edebileceklerini düşünerek acil hastaneye kaldırılmıştık. Düşman riskleri göze alamıyordu.

Arabada Selim Çürükkaya ve bir grup arkadaş daha vardı. Genelde durumun iyi olduğunu söylediler. Dışarısı hakkında, yeni gelen tutsaklardan öğrendiklerini aktardılar. “Ülkeye gruplar girmiş. Yirmi otuz kişilik yeraltı sığınakları kazılıyormuş. Yer yer ajan, işbirlikçi tiplere karşı eylem yapılmıyormuş. Bunlar küçük silahlı propaganda grupları biçimindedirlermiş. Halk çok seviniyormuş. Tabii ileride daha büyük eylemliliklerin düşünüldüğü de gelen bilgiler arasında,” demişlerdi. Bir ara sesini iyice kısarak, “Parti, cezaevini basma, bizi uçakla kaçırma planı yapmış,” dedi. Arabanın içinde askerler vardı ve kendi aralarında koyu bir sohbetlere dalmışlardı. Eskiden kulaklarını dikkatle açıp dinlerlerdi ama şimdi bize karışmıyorlardı. Direnmek nelere kadirmiş meğer!

Hastanede bir süre bekleme odasında birlikte kaldık. Geçmiş süreçlere gittik. Bize neler yapıldığını merak ediyorlardı. Olanı biteni, yaşadıklarımızı anlattık ama hep biz konuştuk. Fatma da bizimleydi ama suskun ve soğuk duruyordu. Normal yaşamda bu yönü çekilmiyordu zaten. Şimdi birlikte ölüme gidiyorduk, aynı eylemdeydik, nasıl tahammül edeceğiz diye düşünüyordum. Ne ilginç bir insandı. Çilli dediğimiz kız kardeşi Güler daha canlıydı, cana yakındı. Ama Fatma'nın adımlarını atışı, konuşması, yürüyüşü, bakışı, hepsi ‘kıdım, kıdım’ hesaplı, karşıdakini zora sokan tarzdaydı. Ölüm yolculuğunda yaşamın her zerresini sıcak, güzel, doluca ve dürüstçe yaşamanın keyfini çıkarmak varken, böyle batan, rahatsız eden manzaralar ister istemez canımızı sıkıyordu. Ölüme güle oynaya gitmek! Ama ona inat yaşama ait ne varsa, onların değerini bilerek, onları incitmeden, hırpalamadan, özünü zedeledikten korumasını da bilmek. Bu, herhalde ölmesini de bilmektir. Yoksa ölüm de yaşam da sıradan olur. Aynı şeyleri duyumsamak, ortak ruh güzelliğinde buluşmak amaca güçlü bağlanmayla direkt bağlantılıdır. İnanç derinliği, kavga aşkındaki acıcılık, zorlukları ortak göğüsleme gücü, morali de yükseltir. Yan yana, bir arada olmak başka türlü olamazdı zaten.

Hastanenin bir bloğunun en üst katındaki tutuklu odasında biz, diğer blokta ve daha alt koridorda ise erkek tutsaklar vardı. Bizi yer-

lerimize götürdüler. Son olarak birbirimize başarı dileyip, “Sağlam, güvenilir arkadaşlar ya da komiteden arkadaşlar gelmeyene, onlarla konuşulmayana kadar eylemimizi sürdüreceğiz,” dedik ve ayrıldık.

Kaldığımız bölüm kadın doğum bölümüydü. Hemen her gece sabaha doğru bir doğum oluyordu. Yeni bebeklerin viyak viyak bağırmaları, annelerinin kulakları sağır eden çığlıkları karışıyordu geceye. Bir tarafta ölüm orucu, öte tarafta yaşama gözlerini açanlar! O bebekler büyüdüklerinde anlatan olsa, “Ben doğduğumda, aynı hastanede, askerlerin silahlı nöbetlerini bekledikleri odada ölüm orucunda olanlar vardı,” diye anarlardı hangi koşullarda doğduklarını.

Ailelerimiz oraya da getirtiliyordu. Bu defa her üçümüzün ailesini birlikte getirdiler. Subayların, görevli askerlerin yanında ağlayıp sızlıyorlardı ama sessizce nerelere gittiklerini, kamuoyu oluşturmak için ne kadar çaba gösterdiklerini de anlatıyorlardı. “Ankara’ya heyet gönderdik. Valiliğe yürüdük, kolorduya gittik. İdareyi zorladık. Dilekçeler yazdık,” diyorlardı.

Bunları duymak güzeldi ama bizim durumumuz karşısında endişelerini de gizlemiyorlardı. Acı çektikleri belliydi. Ağlamalar, bayılmalar, kısa sürede saç ağartmaları hep duydukları bu acidandı. Onlara yaşadıklarımızı anlatıyorduk. Düşmanın yaptıklarını anlatınca daha da etkileniyorlardı. Yaşamın ne olduğunu anlatmaya, kavratmaya çalışıyorduk konuşmalarımızda. Kalabalık, gürültü, ağlama, hayıflanma sesleri birbirine karışıyordu bu buluşmalarda. Bu durum bizi yeterince yoruyor ve yıpratıyordu. Ama yine de sabırla onlara anlatmak gerekiyordu. Düşmanın oyunları karşısında duyarlı olmalarını, kendi aralarında birliği nasıl oluşturabileceklerini konuşuyorduk. Düşmanın dayattığı yaşamı yaşamaktansa onlarca kez ölmenin daha onurlu olduğunu, eylemimizi bu şekilde değerlendirmelerini ve kararlılığımızı anlatıyorduk. İşin ciddiyetini, iç yüzünü, düşmanın kendilerini bize karşı kullanma taktiklerini giderek daha iyi anlıyorlardı. Bunu anladıkları oranda saygıları da artıyor, dışarıda daha aktif çabalara gidiyorlardı. Düşmanın taktiğini düşmana karşı kullanmak önemliydi.

Askeri hastane yöneticileri, binbaşılar, kolordudan rütbeliler, cezaevi idarecileri arada gelip tartışıyorlardı. Her defasında aynı sözcükler

çıkıyordu ağızlarından. Sakat kalacağımızı, bu şekilde kendimize acı çektirdiğimizi ve vazgeçmemizi istiyorlardı. Tabii personel içinde etkilenenler de vardı. Ailelerin ağlamaları, bizim günden güne erimemiz karşısında şaşkınlık, tedirginlik içinde izleyenler, konuşamayıp giden doktor ve hemşireler de olurdu. Fakat geneli aynı faşist zihniyetin ucube yaratıklarıydılar. Şartlanmış dilleri aynı nakaratı tekrarlıyordu.

Eylemin 27. günüydü. Görüşmeler yapılmış, bazı arkadaşlar hastaneye getirilmişti. Arkadaşlarla aramızda gazete alışverişi olduğundan gelişmeleri kapalı ve kısa da olsa bir notla iletiyorlardı.

Aynı gün Aysel'i çağırdılar. Selim'le görüşmüştü ve Selim eylemin sonuçlandırıldığını söylemişti. Komiteden iki arkadaş gelip gitmişler ancak bize uğramamışlardı. Aysel dönüp olanları anlatınca tepki gösterdim. "Bu nasıl görüşmedir böyle? Komiteden arkadaşlar hastaneye kadar gelmişlerse, bizimle de görüşürlerdi. İnanırcı gelmiyor. Selim'in durumu nasıldı? Yanında kim vardı? Düşman oyun oynamasın, sizi yine birbirinize karşı kullanmasın? 'Selim halsizdi, konuşamıyordu,' diyorsun, madem eylem sonuçlanmış moralinin yüksek olması, daha canlı olması gerekiyordu. Hayır, emin olana kadar eyleme devam edelim," dedim. Bir not yazdım bu durum üzerine. "Biz eylemimize devam ediyoruz. Komiteden arkadaşlar gelmeyene kadar bırakmayacağız." Görevliler notu vermediler ama bizim eyleme devam ettiğimizi söylediler. Gece Selim yine geldi. Bu defa koğuşa getirilmişti. "Ben size süt gibi hafif şeyler de getirdim. Neden böyle yaptınız, biz görüştükten sonra eylemi sonuçlandırdık. Rıza onlar gelip gittiler, cezaevinde bütün koğuşları dolaşacaklar. İlk buraya gelmişlerdi. Bana inanmıyor musunuz?" dedi Selim.

"Kim olursa olsun, sorun inanıp inanmamak değil ama bu iş çocuk oyuncağı değil, sağlam yapmak lazım. Düşmanın bin bir çeşit oyunu var, dikkat etmek zorundayız. Ayrıca nasıl sonuçlandı? Hangi taleplerimiz kabul edildi? Temel istemlerin hepsini kabul ettiler mi?" diye sordum.

"İşkence ve baskı olmayacak, emir komuta kalkacak, diğer taleplerin de hemen hepsi kabul edilmiş. Subaylara 'komutanım' deme gibi

bazı ufak tefek şeyler vardı, onu da yaşam içinde kaldırmız,” dedi Selim.

“Biz şimdiye kadar onlara ‘komutanım’ demedik, bundan sonra hiç demeyiz. Hem madem emir komuta kalkıyor, böyle bir koşul doğru değil. Bu konuda pazarlığın, görüşmelerin iyi yapılmadığı, netleştirilmediği belli oluyor. Tavizli, şartlı anlaşma olmuş,” dedik ve bizimle görüşülmemesini de eleştirdik. Bu konular ciddidir, bizim kabul etmediğimiz şeyler vardı örneğin. Şimdi biz üç kişi sürdürelim mi? O zaman da örgüt kararına ters düşeriz. Açık ki Selim’in ilk görüşmesine kuşkuyla bakmıştık. Temmuz Ölüm Orucu’nda da katılmamızı Selim engellemişti. Belki de ona duyulan tepki vardı, bilinçaltında oluşmuş tepkilerdi.

Ve ölüm orucunu sonuçlandırdık. Fakat bir burukluk vardı. Bazı şeyler ters geliyordu, ikna edici değildi. Neden oldu bittiye getirildi ki? 27. günündeydi, öyle ölüm sınırına da gelinmemişti. ‘Biz pratikte uymayacağız. Dayatılırsa kendimiz farklı şeyler geliştiririz’ demiştik. Bir süre daha hastanede kaldıktan sonra cezaevine döndük.

pkk’nin delilerinden bile korkulur!

Eylem bitmişti ama sanki bu defa da iç eylemler başlamıştı. Üç yıl boyu süren işkence ve baskılar kaba anlamda kalkmıştı o an için. Ziyaret saatleri bir iki dakikadan on on beş dakikaya çıkmıştı, marşlar söylenmiyordu, kendi paramızla kantinden değişik şeyler alırdık, piyasada ve bir de cezaevi listesinde yasak olmayan, tehlikeli görülmeyen kitaplar veriliyordu, avukatlarla yüz yüze görüşmeler asker denetiminde oluyordu. Bunların yarattığı gencl bir huzur ve ruhsal rahatlık vardı. Ama hemen eylemin içinde de ortaya çıktı ki, bireylerdeki yoğun aşınma, onun yarattığı gerginlik, hırçınlık, bencillik, bireysellikler en çok da bu süreçte depreşmişti. Ölüm orucu biraz daha sürse, neredeyse inançsızlık ve geriye dönüş başlayacaktı. Bu eğilim yavaş yavaş açığa çıkıyordu.

İşkence ve baskı bir anlamda insanları birleştiriyordu fakat öte yandan içte müthiş bir tahribat da yaratıyordu. Düşmana karşı kin, öfke ve tepkiler bilinçli bir temele oturtulmadı mı, düşman olgusu bütün yönleriyle değerlendirilmedi mi, sınıf savaşımının karakteri,

onun tarihsel, güncel yönü bilinmedi mi, dış baskı ve zor, hedeflediği olguları içte çabuk hırpalalar, kırar, döker. Birbirine yönelen, birbirine benzeyen yönler oluşur. Dışa karşı tepki, bazen içe karşı da yönebiliyordu. Tehlike buradaydı.

Çelişkileri doğru çatıştırmak, çözmek gerekiyordu. Gönül, ölüm orucunda olmadığı için hem eziklik duyuyor hem de tepki liydi. Bu yönlü tepkileri olan başka arkadaşlar da vardı. Fakat biz ikinci posta yolunu hem Gönül'e hem de diğerlerine açık tutmuş- tuk. Cezaevinde herkes ölüm orucunda değildi, hatta komitedeki- lerin hepsi de ölüm orucunda değildi. Rıza da ölüm orucunda olmayanlardandı. Bunu bir güvensizlik olarak değerlendirmesini doğru bulmuyorduk bu anlamda.

Esas sorun, o sürecin yarattığı atmosferde doğru hareket etme- sini, yaşamasını bilmektir. Düşman bir yandan eylemin antipropa- gandasını yapıyor, "Onlar zaten idamlık, ölümü istiyorlar. Örgüt propagandası yapmak, dışarıya mesaj göndermek için yapmışlar. Hak böyle alınmaz..." gibi şeyler söylüyorlardı. Öte yandan da, yeni yüzbaşının yumuşak görünümlü, sinsî politikası, taktikleri gündemde tutuluyordu. İdare tutsaklarla konuşuyor, görünürde temsilcileri mu- hatap alıyordu. İşkenceler kaba anlamda yoktu. Yemekler önceye oranla kalite ve miktar olarak daha iyiydi. Yani genelde iyileşmeler yapılmıştı ama eylemin temel taleplerine yaklaşımda ikiyüzlülük hâlâ sürüyordu. Sürekli tersi propagandayla eylem kötülenmiş; 'gerçek- leşemeyecek, imkansız talepler!' şeklinde yansıtılmış her şey. İdare "Biz istediğimiz için yapıyoruz, yoksa ölüm orucundakiler istediği için değil," imajını yaymaya çalışıyordu.

Özellikle yüzbaşı bunu açıkça yapıyordu ve bunlar etkiliyordu. Ayrıca iç örgütlenmemiz hâlâ zayıf ve dağınıktı. Tutsaklar kendi iç- lerinde sağlam örgütlenememişlerdi. Geçen süreçte herkes şu ya da bu şekilde hata yapmış, zayıflık yaşamış, zaafı olmuştu. Biriken bu yanlar yeni yeni patlıyordu. Birçok yanlış anlayış ve eğilim dışı vu- ruyordu kendini. Bazıları 'ortam düzelirse, partiyle, örgütle ilişki ku- rulursa, yine her şeyin hesabı istenecek, hesap verilecek, herkesin durumu açığa çıkacak' şeklinde bir kaygıyla hareket ediyordu. Bu

yönlü bireysel endişeler olduğundan günlük gelişen olaylar doğru değerlendirilemiyordu. Bireyselliklerine dokunan bir şey oldu mu kıyamet koparılıyordu. Bu, aşınmanın düzeyini gösteriyordu.

İyi ki hastanede fazla kalmamıştık. Herkes önce sevinçle bizleri kucakladı. Tam bir bayram havasıydı ama hemen ardından öfkeler, tepkiler konuşturulmaya başlandı. Birbirini şikayet etmeler, suçlamalar, alaycı laf atmalar ortalığa döküldü. Bir yanıyla doğaldı, bir gerçekliğin kabuk değiştirmesiydi. Belki itiraf eden, açıkça ihanet eden çıkmamıştı kadınlar koğuşundan. Bu yönlü düşürülme tehlikesi olanlar kurtarılmıştı ama potansiyel bir aşınma, tepkisellik, inançsızlık vardı.

Günlerce bunları konuşup tartıştık. İç bunalımlarıyla yaşayanları düzeltmek gerekiyordu. Gönül'ün bayılmaları devam ediyor, hatta artıyordu. Onunla artık çok açık konuşmaya başlamıştık. Bazı şeyleri idare etmekle sorunlar çözülmüyordu. Bazı kişilikler için bu belki uzun sürer ama Gönül artık kendisine gelmek zorundaydı. “Ya çık git ya da bizim ol, kendin ol,” dedik. Bir şok etkisi yarattı bu sözler Gönül'de. Ağladı, bir süre suskun kaldı. Sonra soruşturmadan başlayarak kendi durumunu anlattı:

“Sorguda beklenen direnişi gösteremedim. Çözülüş vardı, bende de çözülme oldu. Çalıştığım alandaki tüm arkadaşlar neredeyse yakalanmıştı. Açığa çıkmayan şey yoktu. Ben de kendimle ilgili belli şeyleri kabul ettim. Yine Rıza'yla ilişkimiz konusunda çeşitli şeyler oldu. Urfa'da birlikte çalıştığım bazı arkadaşların benimle ilişkileri, yaklaşımları farklıydı. Tabii bu benim zayıflığımdan da kaynaklanıyordu. Eleştiriler oldu, dedikodular oldu, onları da olgunlukla karşılamadım. Yani Rıza'yla ilişkimizdeki bu iç pürüz belki benimle sınırlıydı ama daha sonraki süreçte etkiledi.

Aslında Rıza'ya çok bağlı olduğum şekilde yansıtıyordum ama özünde o bağlılık yoktu. Yapmacıklı, sahte bir yaklaşım gibiydi. Sorgu sürecine ilişkin ilk raporumda bunlara fazla değinmemiştim. Onun da rahatsızlığı vardı. Bir şeyleri gizlemiş gibiydim. Cezaevi sürecinde de idareyle temsilcilik düzeyinde ilişkiyi ben sürdürüyordum. Dikkat etmiyordum, düşmanın yaklaşımları kar-

sısında kararlı, ilkeli tutum alamıyordum. Arkadaşlar da bu yönlü yüklenince hepten kendimi kapattım. Bana karşı bir güvensizlik vardır ve bu beni etkiliyordu. Biliyorum, bunlara neden benim.”

Bu şekilde bir başlangıç yapmasını olumlu yorumladım. “Tamam, bunlar seni etkilemiş olabilir. Fakat sürekli aynı noktalara takılmamalısn. Ya kendini kapatıyorsun, bastırıyorsun ya da bazı konularda aşırı kendini uyguluyorsun. Her ikisi de seni çıkmaza götürüyor. Bu konuda belki biz de üzerine çok geliyoruz ama biliyorsun zindandayız, düşmanla her an yüz yüzeyiz. Herhangi bir olumsuz davranışın anında hem düşmanı hem tutsakları etkiliyor. Bir defa bu adamlarla mesafeli ol, gerekli şeyler dışında konuşma. Hepimiz tartışıyoruz ama onun da sınırı var. Onlar düşman, gerçekten doğruyu bizden öğrenmek için tartışmıyorlar. Bunu fark etmen lazım,” dedim kendisine. Bu konuşma bir süre Gönül’ü ayakta tuttu, pratikte de her tartışmaya, karara kattık. Canlanmıştı biraz. O kendini düzelttikçe çevreden de ona yaklaşımlar olumlulaşıyordu.

Diğer sorunları da yoğun bir şekilde tartışıyorduk. Gerek tek tek, gerekse de grup grup arkadaşlarla konuşuyorduk. Bu tür ağır, karmaşık süreçlerin sorunlarını bir anda çözmek zordur. Çünkü kökleri geçmişe dayanıyor. Yeni bir sürece doğru giderken yaşanan şeyleri köklü ele almak gerekiyordu. Biraz güncel olan, son dönemdeki olaylar üzerinde de duruyorduk. Genel sürecin değerlendirilmesi için cezaevi örgütünün belli perspektiflerini bekliyorduk.

Cezaevi idaresi, yeni durumu açık ki sindirememişti. Biz daha hastanedeyken de arkadaşlara, “Ne hakları, ne anlaşması, ne pazarlığı?” diye tepki göstermişler. Abdullah Kahraman ‘anlaşma’ veya ‘pazarlık’ sözcüğüne karşı tepkiliydi. Bu tür kavramları bir taviz, bir yenilgi olarak ele alıyordu. Bu yüzden tahammül bile edemiyordu.

Ailelere de aynı şeyler söylenerek eylemin etkisini kırmaya çalışıyorlardı. Havalandırma sorunları çıkıyordu. Subaylara ‘komutanım’ deme, haftada bir iki kıtalık istiklal marşı söyletme gibi dayatmalar hâlâ vardı. “Bunlar sizin temsilcilerinizle de konuşuldu. Uymazsanız diğer şeyleri de geri alırız. Sıra halinde yürümezseniz havalandırmaya çıkamazsınız. Sıra halinde olmazsanız ziyarete gidemezsiniz,” di-

yorlardı. Ne oluyordu, peki emir komuta böyle mi kırılmıştı? Açık ki düşman hazmedemiyordu ama her şey sağlama bağlanmamıştı. Bizim 'kamburumuz' vardı. Düşman bazı noktalarda ipleri eline almıştı. Eylemdeki sloganlar dahi dava konusu yapılmıştı. Genelde mahkemelerde savunmalar için ayrı davalar açılıyordu ve bu yaygınlaşmıştı. Bir yerde gevşettiğini, diğer tarafta sıkıyordu!

Gazetelerin 'önemli haberler'ini kesip veriyorlardı. Bir kitabı almak için aylarca bekletiyorlardı 'inceleniyor' gerekçesiyle. Temsilcilerin görüşme istemleri reddediliyordu. Tam bulanık bir ortam oluşmuştu. Hem evet hem hayır! Bu kadar kısa sürede kazanımların önemli bölümünü geri almışlardı ya da hiç yaşama geçirilmemişti.

Elimize geçen tek tük kitapları okuyorduk. Orhan Hançerlioğlu ve onun gibi bazı yazarların kitaplarını okuyor ve üzerinde tartışıyoruz. Günlük gazetelerin makaleleri, araştırma inceleme yazıları da eğitimin bir malzemesiydi bizim için. Hatta tutuklanıp gelen öğrencilerin bazı kitaplarını da bu şekilde değerlendiriyorduk.

Arada arkadaşlardan bazı sözlü haberler geliyordu. İdarenin tavrı, neler yapmak istendiği ve ona karşı nasıl bir tedbir geliştirileceği tartışılıyordu. Düşünceler ve öneriler alınıyordu. Ağır işkence ve baskı ortamları yaşandı. Yapının soluklanmaya ihtiyacı vardı. Bu eylem az da olsa bunu yarattı. Doğru değerlendirmek lazımdı. Düşman bazı istemlerimizi yerine getirmiyor, zorluk çıkarıyordu, bu da doğaldı. 'Direnişle bir şey elde edemezsiniz, bizim dediğimiz olacak' demeye getiriyorlardı. Kişilerde korkunun kırılmasını istemiyorlardı.

Bir yazılı not gelmişti bu süreçte. Notta genel olarak şunlar belirtiliyordu; anlaşmada haftada bir istiklal marşı ve ant söyleneceği, subaylara 'komutanım' denileceği ve sayımların alınacağı konularında düşmanın çok zorlayıcı olduğu ve bazı şeyleri kullandığı belirtiliyordu. "Siz uymazsanız biz de uymayız," diyorlardı. Biz zaman kazanmak istiyorduk. Koşuşlar arası ilişkiler kopuktu, geçen süreçlerde kim neydi, ne yaptı, bunlar pek bilinmiyordu. Örgütlülüğü yeniden sağlayamazsak güçlü bir direniş zemini geliştiremezdik. Onun için anlaşmaya uygun hareket etme kararı almıştık bir süreliğine. Deneysel bakalım, idare kendi cephesinden neyi yaratmak istiyor? Bunu anlayalım sonra onun elindeki gerekçeleri tek tek alırız.

Not canımı sıkımdı. Biz zaten uzun süredir söylemiyorduk bunları, üstelik bize 'komutanım' dedirtememişlerdi. Denemişler ama yapamamışlardı. Sayımlarda temsilci sayıyı söylerken bir ara kullanıldı fakat onu da sonradan kaldırdık. Kuralları laçkalaştırmıştık ya da birçoğuna uymuyorduk. Şimdi kalkıp bunları yeniden hem de onların belirttiği günde ya da saatte söylemek eskiye geri gitmek ve emir komutaya uymaktı. "Biliyoruz örgüt kararıdır ama uymayacağız. Bunun örgütsel suç olduğunu biliyoruz fakat bize dayattığınız karar direnişin kendisine de gölge düşürür," diyerek önerileri kabul etmedim. Arkadaşlar tavrımızı eleştiren başka bir not yazmışlar ama yine de "Siz bilirsiniz," demişlerdi. Önce temsilciler adına, sonra toplu, sonra tek tek ailelere söyledik. Aileler toplu dilekçe verdiler 7. Kolordu Komutanlığı'na. Avukatları da devreye koyduk ama onlar ailelerden daha fakarardı! Hiçbir şey yapamadılar.

Buna karşı bize yeni yayınlanan genelgeyi verdiler: 'Her tutuklu bir askerdir. Asker gibi muamele görür. Onun karavanasından yer...' şeklinde uzayıp gidiyordu bu genelge. Bir de tek tip elbise söylentisi vardı. Tam olarak nedir, nasıldır bilmiyorduk ama Amerikan filmlerinden çizgili elbiseler aklımıza geliyordu. Bize de ya etek gömlek ya da şort gömlek şeklinde elbiseler mi vereceklerdi acaba! Analarımızın donları gibi. "İyi spor yaparız," deyip gülüyorduk. Bunlar işin espri yanlarıydı. Daha ciddi tartışmak, ne yapılacağını düşünmek gerekiyordu.

Arkadaşlar bu konuda da uyarıcı haberler iletiyorlardı herkese. "Eylül direnişine karşı bir yöncimdir. Tek tip bahanedir ama giyilmeyecek. Tek tip insan yaratmaktan öteye bir şey değil," denilmişti gelen notta.

Herkes pantolonun altına ek çamaşırılar giyiyordu. Birkaç iç çamaşırını üst üste giyiyorduk. Bu şekilde tek tipe karşı tedbir alıyorduk. Tabii bunun ayıplı yanları da tartışılıyordu. Soyundurulmuş gibi utananlar ve sıkılanlar da vardı. Düşmanın o zaman çok çirkin şeyler deneyebileceği ihtimali de düşünülüyordu. "Çıplak ya da yarı çıplak kadın görünce askerler saldırır kesinlikle," diyorduk. Ne olursa olsun tek tip giyilmeyecekti. Bu kesin ve net bir karardı. Eylül direnişinin

kazanımlarından bir adım geri gidilmeyecekti. Onun 'kambur'ları da açılacaktı bu defa. Kendimizi bu şekilde hazırlıyorduk.

Bazı arkadaşların hücrelere alındığı söyleniyordu. Kör hücrelerdi bunlar. Gerekçe ise askere karşı çıkıldığı ve görevliye hakaret edildiği şeklindeydi. Havalandırmaya çıkılmadığından genelde hastalıklar türemiş, arkadaşların renkleri sararmıştı. Revire ve mahkeme gibi yerlere gidiş gelişlerde görüyorduk arkadaşları.

Bizim koğuştta diğer gruplardan birkaç kişi dışında hemen herkes tahliye olmuştu. TKP'li bayanların hepsi İKD (İleri Kadınlar Derneği) kurucuları ya da yönetici konumdaydı. Düşman kendi yasalarını onlara işletmiyordu. Esas uğraştıkları bizdik, yani PKK'lilerdi. Abdullah Kahraman çok açık bir şekilde onların ve bizim olduğumuz bir sırada TKP'lilere, bizim on üç, on beş yaşlarındaki genç arkadaşlarımızı göstererek, "Ben PKK'nin bu çocuklarından korkuyorum ama sizden korkmuyorum. Delilerinden bile korktuğum kadar diğer grupların lider kadrosundan korkmuyorum. Delileri bile 'Yaşasın Komünizm!' 'Yaşasın Kürdistan!' diyorlar," demişti. Bunu dediğinde biz gururla gülmüştük. Çok doğru söylüyordu. Belki de doğru söylediği tek şey buydu. Onun dışında tam bir yılan gibiydi.

Onların koğuştta oluşu, düşmana karşı tavırları, yaşam tarzları ister istemez etkiliyordu. Zayıflıkları adeta çekiyorlardı. Acıyarak, hayıflanarak bakıyorlardı arkadaşlara. Onlara göre bu genç kızlar küçük yaşlarda yanmışlardı! PKK onları yakmıştı! Yaşamlarını yaşayamamışlardı, çocukluklarını yaşayamamışlardı! Tam bir düşman dili. Bu konuda düşmanı suçlu görmüyorlar, suçlu onlara göre bizdik, partimizdi. Cunta da bizim yüzümüzden gelmişti! Onlara göre işkence de bizim Donkişotvari yaklaşımlarımızdan dolayıldı! Bu kadar tepkililerdi bize. Çünkü yaşamları bozulmuştu, esas tepkileri bunaydı. Şu devrim denen olay nereden çıkmıştı; Kürtçülük, PKK nereden çıkmıştı? Derneklerde, dergilerde hoş hoş devrimi yürütüyorlardı!

Ve işte çok acıdır ki bu tipler de gelip geçiyordu zindandan. Gerçekten büyük aptallık yapıyordu düşman, ne diye böylelerini getiriyordu ki? Onların devrime yaklaşımdaki bu çirkinliklerini gördükçe zindanı bile onlardan kıskanıyordum. Onlar buralarda olmamalı, bu devrimin

bütün ağır yükleri bizim olsun. Zindanı da bizim olsun, bu sahte tıpler neden getiriliyor? Yarın, “Biz de zindan yattık,” diyerek kendilerine sermaye yapacaklar. Çok yazık diyorduk, kızarak ve hayflanarak.

Evet, biz bize kalmıştık. İlişkilerimizde giderek daha yakınlaşıyorduk. Madem bu zindanı düşman bize cehennem yapmak istiyordu, madem yeniden eski günleri dayatıyordu, o zaman biz de ne pahasına olursa olsun karşı çıkmalıydık. Bu kadarını anlamak bile, birlikte en zorlu yeni süreçleri göğüslemek için yeterliydi.

1984 ocak direnişi

Gerginlik artıyordu. Mahkemelere gidiş gelişlerde çeşitli bahanelerle dayak atıyorlar, mahkemede konuşanlar hücreye alınıyordu. Bunun üzerine cezaevi genelinde toplu 5 günlük uyarı açlık grevi başlattık. Düşman da şubat sonlarında saldırıyla cevap verdi. 1984’ün 1 Ocak günü fılı direniş başladı. Bütün o üç dört yıla bedel bir karşı hareket başlatmıştı düşman. Özel birlikler getirmişlerdi. Mahkemeye gidenlere geldiklerinde işkence yapılıyor, yine kurallar dayatılıyordu. Herkes hiçbir şeyin kabul edilmeyeceğini biliyordu. Bu nedenle ilk saldırılarda düşman sonuç alamadı.

Biz ilk günden barikat kurduk. Demir ranzaları, masaları öylesine yerleştirdik ki kapıya doğru tam bir demirden duvar oluşturduk. Çelik dolapların her biri kapı büyüklüğündeydi. İki kapı arası mesafe ise dardı. Duvarlar doğal destek görevi görüyordu. Kendileri de korkudan dış kapıyı açamıyorlardı. Mazgaldan baktıklarındaysa karşılılarına çelik dolap çıkıyordu.

Mazgal deliklerini de sis bombaları atılması durumunda ani yakalanmayalım diye sürekli gözetliyorduk. Arkadaşları sis bombasına karşı uyardık, eğer atarlarsa herkes ağzını ve burnunu ıslak bir bezle kapatırdı. Tabaklarla pencere demirlerine, mazgal ve kapılara vuruyorduk. Korkunç bir gürültü çıkıyordu böyle yapınca. İşkenceleri böyle protesto ediyor ve slogan atıp marş söylüyorduk. Zılgıtlar atılıyor, şiirler okunuyordu. Başka kullanacağımız bir saldırı aracı yoktu çünkü.

Üst koğuş sinema salonu denen büyük işkencehanenin karşısındaydı. Mazgallar karşı karşıyaydı. Salon boş olduğu için, içinde olan-

ların hareketlerini net alabiliyorduk. Tabii sadece vücudun omuz ve kafaya kadar olan bölümünü görebiliyorduk. Ranza gibi şeyler yoktu orada, bomboş bir salondtu. Sesler, salon yüksek olduğu için yankılanıyordu. Hem mazgaldan hem de pencerelerden dışarıya aksettiği için koğuş pencerelerinden tüm sesleri duyuyorduk.

Sinema salonuna grup grup, koğuş koğuş götürüyorlardı. Köpek saldırtmalar, elektrik, falaka, soyma gibi her türlü işkence yapılıyordu. Tam bir işkence tezgahı kurulmuştu. İşkence seslerine dayanamıyorduk artık. Ne slogan atma ne kapı pencere vurma ne marş söyleme, hiçbiri rahatlatmıyordu. Herkesin sık sık söylediği şey, “Alçaklar, neden bize gelmiyorsunuz?” oluyordu. Düşmanla yüz yüze olmak, onun fiili yönelimi karşısında öfke büyütme çok daha başkadır. Diğerinde kendini yiyip bitiriyorsun. Karşıdaki düşman gözlerinin önünde, sesini duyabileceğin şekilde yoldaşlarına işkence yapıyordu. O çığlıklar, o inlemeler, o haykırışlar kulaklardan asla gitmiyordu... “Hayır söylemeyeceğim!” ‘Hayır giymeyeceğim!’ ‘Hayır! Hayır! Hayır!’ O hayırlara kurban demek kalıyor o an geriye.

Evet, o ‘hayır’ları duyduğumuzda gözlerdeki parıltılar, o kızgın, öfkeli gözlere yayılan mutluluk, sevinç bir başka oluyordu. Onlarca kez tekrarlanırdı o anlar. “Duydunuz mu? ‘Hayır giymeyeceğim,’ diyor. Sesini tanıdım.” “Duydunuz mu? ‘Hayır söylemeyeceğim,’ diyorlar.” “Duydunuz mu?” Arada, “Ahh! ay! uy!” nidaları duyuluyordu ve işte o an yürekleri yırtarcasına sesler yükseliyordu. Sloganlar atıyor, marşlar söylüyorduk. “Namussuzlar, alçaklar! Neden bize gelmiyorsunuz?” diyerek o acıyı hafifletmeye çalışıyorduk.

O kadar yıl işkenceleri yaşayan bizler, şimdi dayanamıyorduk. Nasıl sabır göstermiştik? Reflekslerimiz ölmüş müydü? Yüreğimizin kabuğu mu kalınlaşmıştı, yoksa dilimiz lal mı olmuştu? Ama şimdi dayanamıyor, sessiz kalamıyorduk. Kabuk yırtılmıştı, kırılmıştı karanlık.

Barikatlar, Paris Komünü sırasındaki direnişlere ve barikat savaşına dair okuduklarımızı anımsatıyordu. Sokaklarda halk ve direniş birlikleri barikatlar kurarak savaşmış. Romanlarda, filmlerde anlatılanlar gözlerimin önünde canlanıyordu. Ama biz en eşitsiz koşullarda barikat kurmuştuk. Silahımız inanç ve irademizdi, çıp-

lak bedenlerimizdi. Şu anda yalnızca dilimiz konuşuyordu ya da savaşıyordu. Seslerimizi kurşun yerine sürüyorduk ortaya.

Direnişe başlamadan önce kendi aramızda, ‘fili saldırı olursa ne yapacağız?’ diye konuşurduk. İşkenceler başladığında yaptığımız ilk iş barikat kurmak oldu. Düşman rahat rahat ulaşmamalıydı. Belki kapıyı kırar, duvarı yıkar, hatta pencerelerin kutularını çıkartarak da içeriye girebilirdi. Hiç sorun değil, yeter ki uğraşa uğraşa gelsin. Kolay ulaşmamalıydı bize. Ne kadar zorluk çıkarırsak, o kadar moralini kıracaktık. Sonradan öğrendik ki genelde de birçok koğuştaki barikat kurulmuş. Barikatları aşa aşa girdikleri yerlerde toplu işkence almalar olmuş. Koğuştan zorla çıkardıkları tutsakları sinema salonunda toplayıp, orada teslim aldıklarını teslim alıyorlar, teslim olmayanları, tek tipi kabul etmeyenleri çıplak bırakarak dayattıkları elbiseyi giymeye zorluyorlardı. Kuralları kabul edenleri aynı koğuştalara ya da bloklara koyuyorlardı.

Pencereden bağırarak yakın koğuştan bir şeyler öğrenmeye çalışıyorduk. Uzakta bloklar arası haberleşme seslerinden tek tük anladıklarımızı yorumluyorduk.

“25. koğuştan yönetiliyor direniş,” denilmişti. Hücrelerin her yerle ilişki kuramadığını, seslerini ulaştıramadıklarını, bu nedenle 25. koğuştaki devrettiklerini söylediler. Orada Şener var. Talimatları o veriyor ya da gelen haberleri o 35’e iletliyordu. 27’de kendini yakanlar olduğu haberi geldi. Şehitler varmış. Remzi Aytürk ve Yılmaz Demir şehit düşmüş. Kurdo kendini yakmış, yaralı olarak hastaneye kaldırılmış. Demek ki arka blokların çatılarından gökyüzüne yükselen siyah duman bulutu onun içindi. Bu haber üzerine ‘biz de yangın çıkaralım’ dedi bazı arkadaşlar. Önce engelledik. Her haber karşısında galeyana geliniyordu, zapt edemiyorduk. Çılgın gibiydi herkes. Böylesi anlarda öfkeleri, duygusallıkları, tepkileri ve üzüntüleri dengelemek gerçekten çok zor oluyordu.

Sonra, “Yangın çıkartarak dikkatlerini bu tarafa çekebiliriz. Düşmanın gücünü bölmek lazım. Biraz da bizimle uğraşsınlar. Hiç gelmezse en az elli askeri çekebiliriz. Tamam, yangın için döşekleri, eski elbiseleri toplayın,” dedik. Ortalık duman doldu ve pencerelerden

duman yükselmeye başladı. Arkadaşlar sırf dikkat çeksin diye pencere perdelerini yakmışlardı. Bezleri pencerede yakıyorlardı. Karşı blok askerlere ait olmasına rağmen, bir teki bile görünmüyordu.

Bankların tahtalarıyla ve kasalarla alev gürleştirdik. İlk kez o zaman, “Bir yakma eylemini de biz mi yapsak?” dedim. Evet neden olmasın? Ama o ateş, eylemi başarıya ulaştırmazdı ki! Neft ya da başka yakıcılar olsa çabuk alev alırdı insan. Böyle bir ateşte ve böyle bir arkadaş grubu içinde başarı şansı neredeyse hiç yoktu. Hemen tutup çıkarırlardı. “Ateş çok çekiyor,” dedim yine sesli bir şekilde. Yanımdakilerden birkaçı duydu ama Aysel ters ters bakarak, “Ne? Öyle bir delilik mi düşünüyorsun?” dedi. “Hayır, sadece ateşin çektiğini söylüyorum. Bir eylemi de bizim cepheden yapabileseydik ne kadar etkili olurdu! Allah kahretsin! Bugüne kadar yapamadık,” dedim. Ölüm herkes için çok kolaydı ama sanki bizim için imkansızlaşmıştı! Bir derin iç çektim. Ölümü yerinde ve zamanında bulmak da büyük ustalık istiyordu.

Düşmanın bilinçli olarak gelmediğine inanmıştık artık. Arkadaşlar bir ara pencereleri de kapatmışlardı. Herkes bayılmış ya da ölmüş görüntüsü vermek istiyorduk. Mazgal deliklerinden bakarlarsa görebilsinler diye yapmıştık bunu. Sesimizi de kesmiştik. O kadar uzamıştıki süre, gerçekten o dumandan, o kapkara dumandan, havasızlıktan bayılanlar bile olmuştu. Ölü gibi uyuyanlar vardı. Günlerin yorgunluğu, uykusuzluğu etkilemiş, hepimiz yarı baygın gibi olmuştuk. Birden durumun ciddiyetini fark edince camları açtık. Oysa ki düşmanın umurunda bile değildi. Öylesine yönelmişler, öylesine dizginsizce saldırıyorlardı ki bizim yangını ya da sessizliğimizi fark edecek durumda değillerdi. Fakat inadına duman çıkarmaya devam ediyorduk.

Dumanı çok geç fark ettiler ve yangın hortumlarıyla mazgalları açarak içeriye tazyikli su sıktılar. Amaçları bizi de o tazyikli suyla iyice perişan etmektir. Hortumları engelleyemiyorduk. Elimizdeki tabakları ve sert cisimleri fırlatıyorduk. Koğuş yarıya kadar suyla doldu. Bizler de içindeydik. Ali Osman’ı ilk o zaman gördük. Uzun bir süredir ortalıkta yoktu. Onun bugünleri görmesi ne kadar zevk vermişti bize. “Katil Ali Osman! Faşist Ali Osman! Katil İdare!

Faşist İdare!” sloganları attık onu görünce “Alçak! İşkenceci! Katil! Sen yine can almaya mı geldin? Bu defa biz senin canını alacağız,” diyorduk. Fazla görünmedi. Askerler de sloganlarımıza karşılık, “En büyük Ali Osman!” şeklinde slogan atıyordu. Ali Osman’ın ise söylediği tek şey; “Orada geberin,” oldu.

Mazgal deliklerinden izlemeye devam ediyorduk. Bu defa gördüklerimize inanamadık. Tek tip giyiliyordu. İşkence sesleri yoktu. Bir uğultu vardı sadece. Bir ara Gönül, “A! Karasu, Rıza, Yılmaz... Tanıyorum hepsini. Tek tip giyiyorlar!” dedi. Gönül’e adeta küfür ettim. “O arkadaşların ismini ağzına alma. Ne söylediğini biliyor musun? Nasıl öyle söyleyebilirsin? Yoksa öyle bir şey mi bekliyorsunuz? Kendin karamsarsın, bari o karamsarlığını yayma...” ve daha birçok şey sıralamıştım. Mazgaldan hepimiz baktık. “Sen nasıl tanıydın ki?” Öfkeden duramıyordum. Gidip ağzının ortasına bir tokat vurmak istiyordum. Çok bozulmuştu, ağlamaklı, “O zaman kendin bak. Yalan söyleyecek değilim,” dedi ve ağlayarak diğer koğuşa gitti. Arkadaşlar da bu tartışmamız üzerine sustular. Etkilenmiş ve şaşırmışlardı. Belki de aynı şekilde görenler, tanıyanlar da vardı ama benim tepkimden dolayı sustular, konuşmadılar.

Akşama doğru yüzbaşı, kadın polis, bazı subay ve askerler kapıya geldiler. “Barikatı kaldırın, konuşacağız. Kesinlikle saldırı olmayacak” dediler. Biz onları görür görmez marşlar, sloganlar söylemeye başladık. Gittiler, bir süre geçtikten sonra tekrar geldiler. “Tek tipi bayanlara giydirmiyoruz, öyle bir şey yok. Onun için açın. Yemeklerinizi alın,” dediler. Kendi aramızda tartıştık, açmaya karar verdik. Ayrıca arama yapacaklarını da söylediler.

Bir gün sonra Necmettin Büyükkaya’nın şehit düştüğü haberini aldık. Eşi Cemile tahliye olmuştu. Böylece üç şehit vermiştik. O ‘yumuşama’ bundandı. Tabii biz tek tipin kararla giyildiğini bilmiyorduk. Bunu ölüm orucunun son günlerinde öğrendik. Bir süre sinema salonunda işkenceyle bayılarak giydirdiler ama ardından kişi ayılınca elbiselerini çıkarıp atıyordu. O güne kadar gelen haberler ve gördüklerimiz bu şekildeydi. Tabii düşman, “Herkes giydi, 35 de giydi,” propagandası yapıyordu ama biz inanmıyorduk.

O kadar yönelim içinde bize saldırmadılar. Biz her an saldırabileceklerini bekliyorduk.

Tam Ocak'ın 18'i. Uzaktan gür bir ses, "Ölüm orucuna başladık. Arkadaşlarımız ölüm orucuna başladılar," dedi. Ben hemen, "Tamam, beklediğimiz an geldi. Arkadaşları duydunuz mu? 'Ölüm orucuna başladık,' dediler. Tamam, biz de başlayacağız," diye karşılık verdim. Aysel yine diretti. "Bu defa Gönül de katılsın," dedik. Gönül'ün kendisi de öneri yaptı. Fatma ne serden, ne yardan vazgeçmiyor. Habere inanmamıştı ama o da katıldı. Dilekçe yazıp fiili olarak başlattık eylemi.

Ölüm orucuna başladıktan sonra işkencelerde de belli bir azalma oldu. Fakat yer yer marş sesleri geliyordu. Asıl bizi etkileyen bu sesler oluyordu. Acaba direnişi bırakanlar ne kadardı ya da var mıydı? İnanmak istemiyorduk. Eskiye anımsatan, eskiye yansıtan her şey öfke uyarıyordu bizde. O kabuk kırılmıştı, yeniden o lanet şeyleri yaşamayı kim ister, kim dönebilirdi ki? Yaşamdan vazgeçenler mi? Belki de koğuşlarda tek tek düşürdükleri kişileri toplamışlardı bir iki koğuşa. Başka türlü yorum yapamıyorduk, yapmak istemiyorduk.

Bir ara yan koğuştan kalabalık sesler geldi. Duvara vurup sorduk. Öte taraftan yanıt geldi: "Ben Mehdi Zana. Nasılsınız? Kimsiniz?" Adlarımızı, ölüm orucunda olduğumuzu ve iyi olduğumuzu söyledik. Mahkemeden gelenleri oraya koymuşlardı. Birbirlerinden ayırarak, ilişkisizlendirerek sonuç almak istiyorlardı. Gece sessizliğinde Mehdi Zana gür bir sesle 35'i çağırırdı. Haberleşme trafiği böylece başladı.

Gece bloktan bloğa, koğuştan koğuşa Zazaki, Kurmanci, Türkçe ve hatta İngilizce ortalığı yırtan bir tonda seslenmeler devam ediyordu. Bu haberleşme herkesi canlandırıyor, moral veriyordu. Hoparlörler kurmuşlardı havalandırmalara. Çatılarda sesler çıkarıyorlar yine de engelleyemiyorlardı. Kadınlar koğuşu olarak biz de katılmıştık bu haberleşmeye. Kezban'ın çok yırtıcı bir sesi vardı. Çok gerekli ve önemli şeyler olduğunda bu haberleşme trafiğine biz de katılıyorduk. Onun dışında fazla konuşmuyorduk. Sesi yetiştirmek zordu. Ama arkadaşlarla aynı şeyleri yaşamak, paylaşmak moral veriyordu. Mehdi Zana güzel Kürtçe türkülerle duvarın ötesinden başka bir moral vermişti. Kürtçe türkülerini severdim, hele 'Xe zal'

türküsünü daha çok severdim. Şivan'ın sesinden dinlemiştim daha önce. Bu defa bizim 'Xalo' söylüyordu istemimiz üzerine. Evet, istekte bulunmuştuk duvarın ötesinden. Ses çok net geliyor, bize Xezal türküsünü söylüyordu. Uzun hava yakıyordu ortalığı. O ne sesti öyle! Belki de biriken acıların, özlemlerin, dostlukların ortak güzel duygularıydı. O yüzden o kadar anlamlı ve hoş gelmişti.

Aysel ve Gönül'ü hastaneye kaldırmışlardı. Tansiyonları düşmüştü. Ben ve Fatma kalmıştık. Bir süre sonra da bizi kaldırdılar. Bir grup erkek arkadaş da vardı ve biri sedyeydi. Arkadaşlar çok çabuk düşmüşlerdi. İşkenceler etkilemişti. Önce Fatma'yı götürdüler ama yukarıya çıkarmadan yan odaya aldılar. Oraya yatıracaklarını sanıyordum. Beni sedyeye yukarıya çıkardılar, eski kaldığımız yere. Aysel ve Gönül de oradaydı, sevinmişlerdi gelişime. İkisi biraz daha canlanmışlardı. Cezaevinde durumları çok daha kötüydü. "Fatma'yı ayrı yere yatırdılar herhalde," dedim. Sonra onu da getirdiler. "Nereye götürdüler seni?" diye sorunca kızgın bir cevap verdi. "Yoksa tedavi olmayı mı teklif ettiler?" dedim. Buna daha da kızdı. Her zamanki huyu, işine gelmeyince verdiği cevapları.

Normalde her gün, her defasında doktorlar, "Tedavi kabul ediyor musunuz?" diye soruyor, biz de "Hayır," diyorduk. Bunlar gizli saklı yapılmıyordu. Ama bazen de kendilerince farklı yöntemler izliyorlar, etkilemeye, güvensizlik yaratmaya çalışıyorlardı. Kişiliklere göre davranıyorlardı. Psikolojilerinden, bakışlarından ve yüz ifadelerinden medet umabiliyorlardı. Ayrı soruyorlar, fısıltı halinde soruyorlar, tehditle, bağırarak, moralini bozarak, tahrik ederek ruh halini anlamaya çalışıyorlardı. Hatta ayırıp, birkaç dakika önce beraber olduğun, yakından tanıdığın kişi için, "O tedavi kabul etti, yiyor. O akıllı davrandı," gibi şeyler de söylerlerdi. Bazı aptallar buna da kanıyorlardı.

Düşman kişilikleri en çok da böylesi zamanlarda tanır. Çünkü ölümle her an atbaşı giden bir atmosferdeydik. Her gün ölen hücrelerin seni fiziki olarak büyük bir acı içine koyuyordu. İşte böyle bir anda, ruh sağlamlığı varsa, iradeye hakimsen, ölüme gülerek gidiyorsan, inancın ruhunu kucaklamışsa, sen ölümü de düşmanı da kahredersin, ürkütürsün. Tersisi durumda da ölüm korkusu seni

yavaş yavaş ihanete götürür. Bir ölümle ve bir yaşamla oynarsın. İhanete göz kırpan zayıflıkların gözlerine, yüzünün rengine yansır. Yüzün korkuyu, umutsuzluğu emmiş gibi çirkinleşir. Hep tedirgin, hep gergin, hep hırçın olursun, ağlarsın, battaniyenin altında gizlemeye çalışırsın o korkuyu ve daha çok korkarsın. Yaşamdan elini eteğini çekmiş gibi olursun, konuşmazsın çevrenle. Sözle, bakışla içindeki çirkinliği kusarsın yanıbaşındaki ölüm yolcusu yoldaşına. Ölüme beraber gidenlerin yoldaşlığı değildir bu.

İnsanları tanımak çok önemli. Zor anlar, bu tanımanın en net, en objektif anlarıdır. Bir eriyiğin çözülüşü gibidir. Kişilik çözüldükçe çözülür. Bütün yanları cırılçırıldır, örtüneceğin bir parça nesne dahi bulamazsın. Tabii bu gerçeklik görülmek istenirse böyledir. Gören göz ve yüreğin olması gerek! Yoksa çıplak olana bu defa sen örtü olursun, senin komplekslerin, kaprislerin, korkuların, pişmanlıkların ve hırsların birer örtü olur.

Karasular da hastanedeydi. Bize gazete göndermişlerdi. Düşman sadece gazeteleri veriyordu bir de ihtiyacı belirten notları. Başka yazışma yasaktı! Onlarla hastanede de olsa birlikte olmak ayrı bir moral veriyordu. Askerlere soruyorduk, gün geçtikçe sayının arttığını söylüyorlardı. “Bugün 3 kişi geldi... Bugün 5 kişi geldi...” diye sürüp gidiyordu.

Aysel bazı günler kötüleşiyordu. Tansiyon ölçmeye izin vermiştik. Doktorlar günde üç kez gelip gidiyorlardı. Bazen daha sık oluyordu bu gelişler. Aysel’i “Sigara içme, ölümünü hızlandırıyorsun. Bu doğru değil,” diyordum. Biz ölüme gidiyorduk ama tam zamanında ve yerinde gitmeliydik. Kendi elimizle hızlandırarak değil. Bana ters geliyordu onun bu kadar aldırmaazlığı. Hep kara ve dertli! Buna kızıyordum. Kendisi veremdi. Her birimiz için ayrı bardak istemiştik ama ‘yasak’ diyerek vermiyorlardı. Sürahinin kapağını da bardak olarak kullanıyorduk o yüzden. Ben aynı bardaktan su içmeye karşı çıkınca, Aysel yine kızıyordu bu tavrıma, “Ölüme gidiyoruz, sen bu huyunu bırakmıyorsun,” diyordu. Aysel alınmıştı! Anlatmaya çalışıyordum, “Ölürken de temiz öleyim. Hastalık bulaştırmayacağım bedenime. Bunda kararlıyım,” dedikçe Aysel daha çok içerleniyordu. Amacım onu

kızdırmak değildi tabii ama boş vermişliğine tepkimi ben de böyle ifade ediyordum. O salt bir eksiklik veya alışkanlık değildi, önemli bir kişilik özelliğiydi. Onun basit, sıradan bir yanıydı. Özellik olarak yer etmesi ise ölümü istemektir. Ölümden korkmamak biçiminde değildi, kendini ölüme yatırmaktı. Yaşarken de, fiziki olarak sağlamken de kişilik ölümüne yatabilir. Çünkü ölüme meydan okumak son ana kadar yaşama hükmetmektir, ölümü kendine kolay yaklaştırmamaktır. Öyle olmalı ki ölüm bile senden korkmalı, sen ölümden değil!

Acaba bir gün fırsat olur da büyük ölüm orucu günlerini dinler miyim? Karasu kalmıştı o günlerden. Bari o katılmasaydı bu defaki ölüm orucuna. Bizden beş gün önce başlamış hem de. Hücreye koymuşlar, orada başlamış. Biz beş günlük uyarı açlık greviden bir süre sonra başlamıştık. Birbirine yakın zamanlarda başlamıştık, ama o daha fazla yıpranmıştır büyük ihtimalle. Hem onlara yönelim çoktu, hem de geçmişte yaşadığı şeyler olağanüstüydü. Hayır, o, onlar yaşamalı. Ölümse bu defa sıra bizim olmalı. “Tanrım, ne olur ilk ben kucaklayayım ölümü,” diyordum. Evet, aynen böyle dua ediyordum. Başkasının ölümüne dayanmak mı? Hayır! Düşünmek bile istemiyordum. Bir ara bunu sesli konuşuyordum. Bir espri konusu gibi. “Ben önce öleyim,” diyordum, Aysel de “Hayır, ben öleyim,” diyordu. Aysel derin iç çekerek, “Ben daha yakınam,” diyordu. Evet, Aysel eriyordu hem de hızla. Bazen saatlerce ölü gibi yatıyordu. Böylesi anlarda yüreğim ağzıma geliyordu. Usulca, “Aysel, Aysel...” diyordum. Biraz kıpırtı oluyordu. Doktorlar en çok Aysel’den yana endişeliydiler. İlk geldiklerinde hemen onun yatağına doğru giderlerdi.

Gönül, ilerleyen günlerde yine moralsizliğe gömülmüştü. Eriyen hücreler, o korkunç ağız kokusu, her taraftan isyan eden ağrılar karşısında bir an bile olsun yenilmemek çok önemliydi. Hiçbir savaşa benzemez ölüm orucu. Kendi tüm bedenle savaş halindedir o zamanlarda. Her organın bir cephe açmış, her hücren birer canavar gibi yüreğini ve beynini ablukaya almaya çalışır. Kemikler bile birer zırh gibi olur. Hangi tarafa yatsan orası sana isyan eder, her dönüş bir enerji kaybıdır, güç yitirir insan. Her öfke bir güç kaybıdır, her bakış gözlerinin içini yakar. Kendine bakmaya, çevrendekilere bak-

maya korkarsın. En çok ellerini incelersin; kemikler çarpıklaşmış, deri pörsümüş, cansızlaşmış, tırnaklar morarmış...

Hayır, kendimizi bütün bunlardan sıyırmak zorundaydık. Bunlarla uğraştı mı insan ölüm sessizliğine gömülürdü. Ölüm kabus gibi çökerdi üzerine. Gözlerin tıpkı Gönül'ün gözleri gibi kocaman açılır, battaniyeyi yüzüne çeker ağlardı insan. Her sancıda inlerdi. Organların işlevsizleşmesinin yarattığı sarsıntı, acı ve dengesizlik sende yeni korkular yaratırdı. Bir başka arayış, beklenti düşüncesi sinsi sinsi gelip girerdi beyninin orta yerine. Bir bocalamayı yaşatırdı. Zayıflığını, korkularını düşmana hissettirmekten sakınmaz hale gelirdi. İşte yenilgi bu noktada başlar ve her davranışa yansır.

Hastane binbaşısı doktorlarla geldi. Gönül'le ilgilendiler. Gönül doktora ağlamaklı, inlemeli yanıtlar verdi. Binbaşı bunu fırsat bilerek, "İstersen tedavi edelim seni. Devam etmek istersen sonra tekrar devam edersin. Yoksa korkuyor musun? Kendi başına karar veremiyor musun?" dedi. Bunu söylerken zorla ve yarı sırttan, yarı dış bileyen bir bakış fırlattı bana. Göz göze geldik. Eminim ki benim gözlerimdeki öfke onu daha da korkutmuştu. Zaten çukurda ve korkunç bir derinlik içinde kalmıştı gözlerim. İlk o kaçtı, sonra da ben. "Başaramayacaksın," der gibi gülümsedim. Etraftakiler hepimizi süzüyordu. Aysel'in bakışları da korkunçtu.

Fatma ters yatmış yine umursamaz havasındaydı. Zaten onun ölüme mi, yaşama mı, nereye gittiği fark edilmiyordu. Çok nadir konuşur, düşündüklerini kolayca dışa yansıtmazdı. İlgili olmazsan ruh halini çıkarmak mümkün olmazdı. Bir defasında kendisine soru soran bir doktora çok geç yanıt verdiği için doktor, "Bir insan normalde bilmem kaç saniyede cevap verir, sen çok ilginç birisin. Bu kadar bekledikten sonra yanıtlaman bir psikolojik ruhi vaka," demişti. Belki bir düşmandı bunu söyleyen fakat bilimsel olarak da insan anlamaya çalıştığında gerçekten ilginçti. Bir kişi susar, hiç konuşmayabilir de ama bazı refleksler insana özgüdür ve onları dondurmuşsan, ilgisizlik bir ruh haliyse, o zaman tehlikelidir.

Bazen kendi aramızda, "Bu bir şeyler mi depolamış?" diyerek hayretimizi ifade ediyorduk. Niçin ölüm orucunda? Niçin katıl-

mış? Kimlerle katılmış? Yanındakiler kimdi, neyi amaçlıyordu? İnsan yaklaşımları neydi? Güven, sevgi, yoldaşlık ona göre neydi? Bu kavramların hepsi ve daha birçoğu soru halini alıyordu.

Boşuna demiyordum, “Partiye önereceğim, bu dışarıya çıkarsa beyni en gelişmiş tıp alanında incelensin, herhalde Sovyetler’de bayağı gelişmiş,” diye. Ciddi olarak bunu önermeyi düşünüyordum. İnsan, dosta dost düşmana düşman olur. Bunlar temelde iki ayrı olgudur. Ne dost ne düşman olduğu belli olmayan kişilikler için insan bir ad bulamıyor, zorlanıyor tanımında.

Aileler bir süreçten sonra hemen her gün gelmeye başladılar. Onlar bu savaşın ayrı bir cephesini oluşturuyordu. Dramatik yanı, trajik yanı, komik yanı, hepsi vardı. Her şeyden önce çok çaresizdiler. Bir yanda her geçen gün gözlerinin önünde eriyen biz çocuklarının acısı, öte yandan düşmanın baskıları, ona güç yetirememenin ezikliği ve acısı. Bazı filmlerde acı olaylar karşısında, idam karşısında saçları hemen ağaran insanlar görmüştüm. Rol yapıldığını sanıyordum. Bizim oyunumuzda, filmimizde rol yoktu. Herkes kendini oynuyordu ve aslında usta bir yönetmen çıksa şaheser bir oyun ortaya çıkarırdı. Hiçbir oyun sahnesine benzemiyordu yaşadıklarımız.

Bobby Sands olayı vardır. Bir ara basın da işledi. Diyarbakır’daki ölüm orucu ile İngiltere’deki ölüm orucu aynı tarihlerdeydi. 1981 ölüm orucuyla denk bir tarihi ya da yakın dönemlerdeydi. Bir grup IRA üyesi başlatmıştı ölüm orucunu. Demir Leydi çok ısrarlıydı, taviz vermedi ve o gruptan 10’un üzerinde devrimci hayatını kaybetti. Bobby Sands ilk şehit düşendi o gruptan. Çok etkilemişti bizi bu olay. Onu da sahiplenmiş, şehitlerimizi anarken onu da anmıştık.

Annesine vasiyet bırakmış, “Son ana kadar izin vermeyeceğim doktorların müdahalesine. Ama ola ki şuurumu kaybettim, o zaman da sen bırakma,” demiş ve gerçekten o yürekli ana kendi oğlunu yaşatmak için müdahale eden doktorlara izin vermemiş. Bobby Sands bu konuda da rahattı, anası vasiyetini yerine getirmişti.

Bizim aileler çok garipti. Acılar takat bırakmamıştı. Ağlamaları, saçlarını başlarını yolmaları, “Kendimizi öldüreceğiz,” demeleri hep

çaresizliktendi. Hepsi de bizim kendilerinden istediklerimize tersti, vasiyetimize tersti. Bunlar ister istemez bizi de etkiliyordu. Bir defa bizim eylemimizin anlamını, hedefini az da olsa bilmeleri gerekiyordu. Kendileri belki bazı yönleriyle biliyorlardı fakat bu çok genel ve yetersizdi. Bu yüzden tepkileri uğraştırıyordu. Düşmanın yakasından tutup hesap sormaları, öfkelerini onlara yöneltmeleri gerekirken, daha çok bizi iknaya çalışıyorlardı. Her şeyden önce ölmemizi istemiyorlardı. Bunun çırpınışları, acıları en başta kendilerini öldürüyordu. Onlar da eriyordu. Saçlarının bir anda ağardığını gördüm, izledim. Hıdır amca, babam, annem, diğerleri, hepsinin her gün bir parçası eriyordu. Anlattıklarımızı, ağladıkları için dinlemiyorlar ve duymuyorlardı. İlk çağrıldıklarında düşman, “Gelin ölülerinizi alın,” demiş kendilerine. Tabutla gelen aileler vardı. Evet, tabutlarıyla gelmişlerdi..

Zor bela tepkilerini düşmana yönelttik. “Gidin cezaevi idaresine saldırın. Gidin kolorduya saldırın. Yürüyüş yapın, Ankara’ya kadar gidin. Ancak öyle ölümü önlersiniz, bu şekilde değil,” diyorduk. Bunları yapmaya başlamışlardı. Cezaevine taşlarla saldırmıştı aileler. Binbaşıyla görüşürken üzerine saldırmışlar, “Çocuklarımızı öldürdünüz,” demişler. Ankara’ya kadar heyet göndermişlerdi.

Düşman diretiyordu. İlk postadaki biz de dahil on iki kişi ölüm sınırındaydık. Aysel kan kusuyordu hem de pıhtılaşmış kan. Gönül, Fatma, kimse yerinden doğrulamıyordu. Son günlere kadar inat edip gazeteleri okumaya devam ettim. Gözlerim hâlâ iyiydi. Arada bulanık görsem de idare ediyordum. Aysel’in ve Gönül’ün gözleri buğulanıyordu. Boylu boyunca yatağa teslim olmuş bir beden halini almışlardı. Arada kirpiklerin oynaması, ufak bir iniltiyle yaşadıklarını anlıyorduk, hepsi o kadar. Arada sessizlik uzayınca hemen isimleriyle sesleniyordum. Gönül hemen yanımdaki yataktaydı, Aysel onun diğer tarafında, karşıda da Fatma vardı. Gözlerim üç yatak arasında gidip geliyordu. “Ne olur, önce ben,” duasını tekrarlıyordum. İsterse idealistlik denilsin, tanrıya yakarıp dilek dilemek belki de sadece o anlara ait bir duaydı. Bir de küçükken yakarmıştım tanrıya.

Aysel, Fatma ve Gönül çağrılarına, sesli olmasa da bir hareketle yanıt veriyorlardı. Bir defasında Aysel cevap vermemişti uzun süre,

korkmuştum. Kalkıp yanına kadar gitmiş ve yaşadığını görünce sevinmiştim. Bazen de Aysel ters cevap verir, kızarak, “Ne!” derdi. Huyuydu, ‘ne’yi en kaba ve en sinirli ses tonuyla söylediği çok olurdu. Delice bir ruh hali miydi bu ‘ne’ler? Normalde de kullanırdı.

Babamın son vasiyeti çok daha garipti. Not defterini çıkarıp, “Ben hem kızımın, hem oğlum Metin’in ölümüne dayanmam, onlardan önce ölmek istiyorum. Çocuklarım kötü bir şey yapmadı, insanlık için mücadele ettiler. Kendi davalarının propagandasını yaptılar, başka da suçları yoktu. Onlar şerefli bir iş için mücadele ettiler. Bu konuda onlara bir şey demiyorum, ama bizi düşünmediler. Ben onların acılarına dayanmam. Gidip kendimi asacağım. Aha not defterim,” deyip hıçkırarak ağlıyordu.

Aileler koro halinde ağlıyorlardı. Hemşire, asker ve doktorlardan da ağlayanlar vardı. Gözyaşlarını gizleyemiyorlardı artık.

Bizden sonra Karasuların yanına gitmişler. Onların da durumu ağırılmış, Karasu fenalaşmış. Orhan Keskin ve Cemal Arat da yoğun bakıma kaldırılmış, ailelerin haberi yoktu bundan. Orhan’ın anne ve babası deli gibi Orhan’ı arıyordu. Baba biraz daha sakin, metanetli ama anne bir parçamı benden aldı, o kadar acı duydum ki onun o yakarışlarından. Yanıma gelmiş, ayaklarımı elleriyle kontrol ediyor, öpüyor, ellerimi öpüyordu. “Kurban olduğum, hani Orhan? Bana söylemiyorlar. Orhan’a ne oldu? Sen biliyorsun. Buna artık bir çare bulun. Orhan yok! Orhan... Orhan...” diyordu.

Sonra beni bırakıp diğerlerinin yanına gidiyor, dışarıya çıkıyor, tekrar geliyordu. Takatim yoktu. Ne ellerimi ne ayaklarımı koruyabildim bir ananın acılı öpüşleriydi onlar. “Merak etme, onlar iyidir,” diyebildim sadece. Ben de bilmiyordum, bana da kimse söylemiyordu. Kaç ay sonra cezaevine döndüğümüzde öğrenmiştik şehadetlerini.

Annem Orhan’ın annesinden farksızdı. “Meto ölmüş, Karasu ölmüş. Yeter artık! Sen bir şeyler söyle. Adamlar, ‘Sakine söylerse bırakırlar,’ diyorlar. Sen söyle, bırakın artık. Ne olur?” diyordu. Metin ve Karasu ölmüş mü? Ne diyordu annem? Hiç farkında olmadan beni de öldürüyordu. Ölüm haberleri öyle kolay mıydı?

Güya o beni etkileyip eylemi sonuçlandırmaya zorluyordu ama bilmeden konuşuyordu. Ne konuştuğunun farkında değildi. Ayse’lin annesini, elimle işaret ederek yanıma çağırdım. Ona sordum, “Yok öyle bir şey. Yeni oradan geliyoruz, biraz fenalaştı o kadar,” dedi ve rahatladım. O daha olgun ve sakindi.

Birkaç gün sonra Metin görüşmeye geldi. “Sabahtan beri görüşme var. Kolordudan, cezaevinden adamlar vardı. Bazı şeyler dışında hemen hemen tüm taleplerimizi kabul ettiler sayılır. Yalnız tek tip konusuna yanaşmıyorlar,” dedi. “Ne tek tipi?” dedim. Bir boşluktan düşer gibi olmuştum. Rüyadan bir kabusla uyanırsın ve bomboş gibi hissedersin kendini, işte tıpkı öyle bir halde hissediyordum. Ama tam anlaşılmıyor, giyilmiş mi, pazarlık konusu mu yapılmak isteniyor orası belli değil ama hemen aklıma cezaevindeyken Gönül’ün, “35 tek tip giyiyor. Karasu’yu, Yılmaz’ı gördüm,” demesi geldi. Fakat Metin’in söylediklerinden bu sonucu çıkarmadım, giyilmiş olabileceğini hiç düşünmedim. Yine de bir iç tepki, kaygı o an dışa vurmuştu. Bilinçaltı mı olmuştu? Zaten Metin fazla kalmadı, “Rıza arkadaşlar beni bekliyor, cezaevine gidip bu sonuçları orayla da tartışacağız. Rıza yukarıya çıkamadığı için ben yalnız geldim. Siz listenizi hazırlayın. Sonra tekrar kesin haber getiririz,” dedi. Ben de, “Bu tür görüşmelerde bizden birini çağırın. Tamam, komite var ama bizim biraz özgünlüğümüz var, ayrı kalıyoruz, tartışma imkanı olmuyor. Adamlar bir engel çıkaramazlar, sanmıyorum,” dedim ve Metin gitti.

Aileler diğer bölümde duymuşlar, onlar da toplu cezaevine gitmişler. Aynı gün haber yok, ikinci gün yok, belli ki sonuçlanmamış. “İyi ki listeleri ailelere hemen vermedik,” dedik kendi aramızda.

Karasu’nun daha da kötüleştiği söyleniyordu. Bazı arkadaşlar duymada, görmede zorlanıyormuş. Bunların içinde Hamili de varmış. Onun ailesi de bizi ziyarete geliyordu. Onlar da başka bir tip. Yanımıza daha ilk gelişlerinde söyledikleri, “Oğlumuz ölüyor. Allahtan kork! Yazık değil mi?” oldu. Yanımdakilerin aileleri de bana aynı şeyleri söylemişlerdi. Tanrım, tam vicdani baskı uyguluyorlar, beni töhmet altına koyuyorlardı. “Karasu ve sen bir şeyler yapın. Karasu da gitmiş, du-

rumu ağır. Sen söylesen biter. Ne olur yapma!” tek dedikleri buydu. Herhalde dünyanın en kötü, en rahatsız edici baskı biçimiydi bu.

“Subayı çağırın,” dedim, geldi. “Karasu arkadaşla görüşmek istiyorum,” dedim kendisine. Çünkü bir gün önce güya anlaşma sağlanacaktı. Cezaevinde çıkmaza girmişti. Bu alçaklar oyun oynuyordu. Bazı aileler farklı şeyler de söylüyorlardı. Aysel’in annesi, benim annem, “Hep o Şener bırakmıyor. Cezaevinde o karşı çıkmış. Binbaşı kendisi dedi. Çocuklarımızdan ne istiyor?” demişlerdi. Kızmıştık ailelere, “Düşman ikide bir farklı şeyler söyleyerek sizi kandırıyor, siz de inanıyorsunuz. Düşman ikiyüzlülük yapmış, burada ‘Tamam,’ demesine rağmen cezaevinde ‘Bir anlaşma yapmadık,’ demiş. Bundan olayı uzadı,” dedim.

Ben Karasu’yu çağırtınca aileler umutlandılar. Ağlayanlar da sessizleşti. Herkes merakla bekliyordu, biz ne konuşacağız diye.

Karasu’yu sedyede getirmişlerdi. Yatağımın hemen ön tarafına bıraktılar. O gelince herkes canlandı. Hayret! Aysel, Gönül ve Fatma da yerlerinden kalkıp benim yatağıma tutunmuşlardı, o ana kadar ölü gibiydi her biri. Ben de yarı doğrularak bakıyordum. Sedyede küçücük bir beden vardı. Üst üste giyilmiş kazaklar, süveter olmasa, daha da ufak görünecek. Yüzü bir avuç içi kadar kalmış. Bir elinle tutsan, elin yüzünü kaplayacak sanki. Gözleri derine inmiş iyice, etrafının rengi ile gözün karalığı birbirine benzemiş. Morlaşmış bir deri var. Dudaklar beyazlaşmış, kurumuş. Gözlerim doluyor ama yaş da kurumuş sanki. Kendimi zorladım. Ailelerin ağlaması yeterliydi. Bir de ben... Olmaz! Her tarafta düşman vardı.

“Nasılsınız?” deyince, cevap vermekte zorlandı. Belki de duymamıştı. Biraz zaman geçince, “İyiyiz, arkadaşlar iyidir,” dedi. Gözleri arada kapanıyordu. Narkoz almış bir hastanın yavaş yavaş ağırlaşması gibi. Aileler halka şeklinde etrafı sardı. Bütün gözler ve kulaklar bizdeydi. Karasu, “Düşman sözünde durmadı, cezaevine giden arkadaşlara koşuşlar gezdirilmiyor. İlk gittikleri koşuşlarda konuşmuşlar, kabul edilen maddeler açıklanmış. Yüzbaşı, o faşist adam burada yanımızda kabul ettiği halde, orada ‘Yok öyle bir şey. Biz kabul etmedik,’ diyerek işi yokuşa sürmüştü. Arkadaşlar çıkıp geri geldiler. Arabalar çok da yıpratmış kendilerini, boşuna gitmiş oldular.”

Yani bunlar ikiyüzlü. “81 ölüm orucunda, ‘Asker sözü veriyorum,’ demişti binbaşı. Ne sözü? Hiçbir şey değişmedi. Üstelik Ali Erek arkadaşımız şehit düştü. 14 Temmuz’da söz verdiler güya ama en değerli arkadaşlarımız şehit düştü. Ve uymadılar. Siyasi ahlak yok bu adamlarda. Bizim ölümümüzü bekliyorlar. Bize kızacağınıza gidin onların yakasından tutun. Biz kararlıyız, onlarcamız ölse de bu işi bu defa sağlam götüreceğiz. Sözle olmaz artık,” dedi.

“Kesin bilinçli oyalıyorlar, bu açık. Eylül gibi de olmamalı, bazı şeyler net olmalı. Bazı temel şeyleri tartışma konusu bile yapmamak lazım. Biz de sonuna kadar kararlıyız. Metin geldi gitti, bir daha da haber alamadık. Hem bunu merak ettik hem de durumunuzu. Onun için görüşmek istedik. Sizi fazla yormayalım,” dedim ve ayrıldık. Aileler başka şeyler beklediklerinden bu son karşılıklı kararlılık belirten sözlerimizle iyice umutlarını kestiler. Karasu daha kapıdayken, aileler hawarlarla ortalığı yırttılar. Dizlerini dövüp ağlayanları, görevliler dışarıya çıkardı.

Bu arada ailelere vasiyetlerimizi yazdırdık. Anneme, “Beni Der-sim’de Mamiki’deki mezarlığa, Aydın’ın mezarının yanına gömün. O mezarlıkta her taraftan görünen tek beyaz mermerden görkemli mezar Aydın Gül’ündü. İşte orada olsun, yüksekte,” dedim.

Aslında Mazlum’un yanında gömülmeyi çok istedim. Acaba almışlar mıydı cenazesini? Zeynep anam ağlamaktan duymuyordu bile. Çok etkilenmişti. “Bize ağlamayın. Bak, biz ne kadar rahatız. Üzülmeyeceksiniz. Biz onurlu bir dava uğruna mücadele ediyoruz, onun bedeli neyse onu ödeyeceğiz. Kürdistan’ın bağımsızlığına inanacaksınız, bu davanın yüceliğine inanacaksınız. Bu kavgada ölmek, ölmesini bilmek de çok önemlidir. Bak, bazıları rezilce bir yaşam seçtiler. Onları en çirkin ölümdür. Öyle olmasını asla istemezsiniz değil mi? Tüm arkadaşlara söylersiniz, onlara güveniyoruz. Onlar intikamımızı alırlar, sonuna kadar mücadele bayrağını taşırlar,” dedim. Zeynep anam sesli ağlıyordu. “Konuşma bunları,” diyor ama yüreğini parçalarcasına hıçkırıyordu.

Kaç gün geçti bilmiyorum. Aileler mekik dokuyordu. Bu defa daha öfkeliydiler. Annem, “İçinizde bazıları bozuyor. İstemiyorlar bu iş

olsun. Şener midir nedir, Kör Salihâ'nın oğlu diyorlar, o bırakmıyormuş. Düzgün Baba olsun, öyle diyorlar. Zaten o kadın delinin biri, o da dışarıda karıştırıyor,” diyordu. Aysel'in annesi de onaylıyordu. Ben tekrar anlatmaya çalışıyor, kızırıyordum. “Düşman oyun oynuyor, ikide bir bahane uyduruyor, siz de inanıyorsunuz. Kendiniz de biliyorsunuz ki burası karar veriyor. Karasu onlar burada karar veriyor, cezaevi değil. Adamların yakasından tutun, ‘Siz çocuklarımızın ölümünü istiyorsunuz,’ deyin. Başka şeylere kafanızı takmayın,” dedim.

Daha fazla konuşmadık. Onlar gittikten sonra bu konuyu tartıştık aramızda. “Cezaevi neden böyle yapıyor? Bu işin karıştırıldığı doğru, bu Şener de ne oluyor? Neden buraya uymuyor? Bir komite de orada mı oluşmuş? Hayır, kesin düşmanın amacı başka. Ölümleri bekliyorlar. Karasuların durumu kötü, onların şehadetinden sonra ‘Tamam,’ diyecekler. Çünkü zaten ‘Tamam,’ demişlerdi. Oyalamaları amaçlıdır. Biz arkadaşlara düşüncemizi söyleyelim. Keşke Karasu'ya söyleseydik. Ailelerin yanında olmuyordu ama,” dedim, Aysel de beni onayladı. Ama Fatma, “Sen herkes adına konuşma, ben eyleme devam edeceğim. Ailelerin sözlerine mi inanalım?” diye tepki gösterdi. Fatma yine ilginçliğini sergiliyordu. Sanki ben eylemi hemen bırakalım ya da biz buna karar verelim demişim gibi konuşuyordu.

“Sözü başka tarafa götürmene gerek yok. Ama düşmanın bu oyalamada bir amacı var, bu seziliyor ve buna ilişkin arkadaşlarla konuşmak, tartışmak yanlış değil,” dedim.

Kararlıydım, bu düşüncemi iletmeliydim. Hislerim beni buna müthiş zorluyordu. Görevlilere Hamili ile görüşmek istediğimi söyledim. Karasu'yu ikide bir çağırtmak doğru olmazdı, yıpranıyordu. Hamili'yle Zazaca konuşursam subay da anlamazdı. Hamili'yi de sedyeye getirdiler. Kendisine “Düşmanın tavrı düşündürüyor, aileler bazı şeyler de söylüyorlar, ‘Cezaevindekiler bırakmamışlar,’ diyorlar. Burası karar veriyorsa, ki karar verebilecek arkadaşların çoğunluğu burada, o zaman neden cezaevinden başka kararlar çıkıyor, buraya uymaları lazım. Karasu'nun durumu da iyi değil, endişeleniyorum. Benim düşüncem, buranın ağırlığını koyup eylemi sonuçlandırmasıdır. Düşman burayı muhatap almalıdır. Ne demek istediğimi anladın mı?” dedim,

“Tamam,” diye cevap verdi. Kendisi de bu görüşe katıldığını söyledi, “Biz de tartışıyoruz. Biraz TIKKO’cular zorluk çıkardı,” dedi ve gitti. Aradan bir gün daha geçmişti, ölüm orucu 50. gününe dayanmıştı. Karasu’nun 55. günüydü. Tam ölüm sınırında...

O gün yine etrafım sessiz. Ama içimde hep güzel duygularla birlikte garip bir heyecan vardı. Duvarlara yazdığım yazılara bakıyor ama okuyamıyordum. Ancak yakından okuyabiliyordum. Gazeteler o gün de geldi. Bulmacasının birkaç sözcüğü doldurulmuştu sadece. Harfler karelerden kaymış, acayip yazılmış. Çözmeye çalıştım biraz. Bir ara midemin çok kötü bulandığını hissettim. Ağzımdan pıhtılaşmış kan geldi, çok iğrenç bir kokusu vardı. Bir süre yastığa kafamı koyup öylece durdum. Sonra, kendimi biraz zorladım, uyanık kalmam gerekiyordu. Gazetelere her baktığımda bulantı artınca bıraktım. Yastığı sırtıma koyup yaslandım. Bir şeyleri, birilerini bekliyormuşum gibi bir ruh hali içindeydim.

Gece olmuştu, pencereden dışarının karanlığına bakıyordum. Direklerin ışıklarının ulaştığı yerler hafif açıktı. Karanlığı sevmiyordum. Geceler lanet olasıcadır, geçmiyordu. Hiçbir zaman geceleri sevmedim. Çoğu zaman geceleyin yataktan kalkıp dolaşırdım dışarıdayken. İzmir Nergis’te sahil kenarında yürümek, denizin o güzel serinliğini hissetmek çok güzeldi. Elazığ’da Esentepe’ye giden yolu tırmanırdık Meral’le. Bazen de koşarak inerdik. Yalnız ay ışığında yürümek çok daha başkaydı. Hele dolunay olunca yüreğim coşardı. O kocaman aydınlığın içine gömülmüş gibi oluyordum. Ninemlerin köyünde damda yatarken dolunayı saatlerce izlerdim, ninemin duaları, yakarışları ne güzel gelirdi bana.

Ampulün ölgün ışıklarından mıydı, ben mi bulanık görüyordum, odanın içindeki sessizlik ve bu hava canımı sıkıyordu. Duvarlar yarıya kadar gri, sonrası beyaz renkteydi. Parmaklarımla sol bileğimi yokladım, nabız atışlarımı duymak istiyordum ama bir türlü bulamıyordum. Hayret! Damarlar mı eridi yoksa? Sonra hafif, derinden gelmiş gibi bir şeylerin attığını hissettim.

O sırada dışarıdan kalabalık sesler geldiğini duydum. Görevli çavuşun sesiydi. Kapı açıldı, tam karşımda koridora iki sedye bırakıldı. Bu taraftaki Karasu, diğeri Hamili’ydi. Hamili;

“Sakine biziz. Ben Hamili, yanımdaki Karasu, tanıdın mı?” dedi.

“Tabii, tanımaz olur muyum? Benim gözlerim çok sağlam, gazete bile okuyorum hâlâ,” dedim. Hamili;

“Karasu’yla cezaevinden geliyoruz. Eylemi sonuçlandırdık, anlaşmayla bitti. Durumlar iyidir. Karasu biraz fenalaştı arabada. Bir an önce müdahale gerekli, bu nedenle fazla konuşmayacağım. Sonra konuşuruz,” dedi.

“Her şey kabul edildi mi?” diye sordum,

“Tabii, tabii,” diye cevapladı.

“Peki şehit olan var mı?” diye sorunca,

“Yok yok,” dedi Hamili.

“Doğru söyle,” deyince de;

“Doğru söylüyorum vallahi,” dedi. Sevinmiştim buna ama bana sanki doğru söylemiyormuş gibi geldi. “Kendinize iyi bakın. Doktor ilgilenecek. Selam söyleyin,” dedim. Kara’nın saç ve sakalının karalığı, gözlerinin karalığı net görülüyordu.

Doktorlar, hemşireler hemen içeriye girip müdahale ettiler. Uyku-
dan yeni kalkmış bir avare tip, normal hastaya iğne yapar gibi iğneyi kalçama batırdı. O an duyduğum acıyı hiçbir zaman duymamıştım. Çıkardığım sesle irkildi kadın. Kemiklerim öğütülmüş gibi oldu. “Lanet kadın,” dedim sessizce.

Çok çabuk canlandım, daha serum bitmeden yatakta kalkmaya bile başladım. Sabah ayaktaydım. Yavaş yavaş herkes canlanıyordu. Birbirimizi kucaklıyor, kutluyorduk sonuçları. Belli bir saatten sonra aileler doluştu, herkes bayram havasındaydı. İnanamıyorlardı, canlanmış, değişmiştik. Ben hemen üstümü değiştirdim, ölü kokusu hâlâ geliyordu tabii.

Günlerce süren tedavi, serumla beslenme, diyet gibi şeylerle yavaş yavaş şekilsizleşmiş bedenimiz biraz değişti. Hâlâ yürüyüşler, konuşmalar normal değildi. Metabolizmamız alt üst olmuştu. Doktorlar hayret ediyorlar, “Tıp bilimi alt üst oldu,” diyorlardı. Biz de “PKK ruhudur, her şeyi alt üst eder tabii,” diyorduk.

Cezaevine gidince şehadetleri orada öğrendik. Cemal Arat ve Orhan Keskin şehit düşmüşlerdi. Toplam beş şehit vermiştik. İki kendile-

rini yakmış, biri işkencede ve ikisi de ölüm orucunda. Arabada yeni bir şok daha yaşadık. Arkadaşların üzerinde tek tip vardı! Başta onlara şüpheyle bakmıştık fakat sonra baktık hepsi tanıdıktı, eylemde olanlardı, ölüm orucuna girenlerdi. Önce elbiseleri yoktur diye giydiklerini sandım. Çünkü zorla, işkenceyle giydirmişlerdi ocak saldırısında. O halde hastaneye kaldırılmış olabilirlerdi. Bizim hayretlerimiz karşısında;

“Siz bilmiyor musunuz? Tek tip ocakta giyilmişti. Ölüm orucunun başladığı günde. Zaten ondan sonra saldırılar durdu. Tek tip, işkencelerin durdurulması pazarlığı oldu. Bizim taleplerimiz içinde de vardı. Kabul etmediler, diğer şeyler kabul edildi,” dediler.

Şehit haberleri, tek tip haberi. Kim bilir daha başka neler vardı, neler duyacaktım? Meto yanımıza geldiğinde tek tip yoktu üzerinde. Yoksa ben mi fark etmemiştim. Ölüm orucunda oldukları için mi giymemişlerdi? “Tek tipi kabul etmiyorlar,” dediğinde demek ki bunu kastetmişti. Eylem içinde giyildiğine hiç inanmamıştım. Gönül’le göz göze geldik, “Ben söylediğimde küfür etmiş, inanmamıştın,” der gibi bakmıştı bana.

aynı mekandaydık ama tecriti yaşıyorduk

Hep kamburlu anlaşmalar yapıyorduk. Neden? Bunun yanıtını ancak sonraki süreçlerde ve yıllarda belli yönleriyle anlayabilmiştik. “Düşman tek tip elbiseyi bahane ediyordu, o bahaneyi elinden aldık. Diğer dayatmalar önemliydi, onlarda direttik. Tek tip elbiseyi koşulları olgunlaştırıp öyle atmak üzere giydik,” gibi değerlendirmelerle parça parça öğreniyorduk olayların iç yüzünü ve bilmediklerimizi.

Her şeyi yarım yamalak öğreniyorduk. Hem aynı mekandaydık, aynı süreçleri yaşıyorduk hem de ayrı. Sanki olayların dışında, uzağındaydık. Belirleyici bir konum arz etmediğimiz bir gerçektir. Genel çıkarlar, tüm tutsakları ilgilendiren temel sorunlar önemliydi ve bu noktada yapılması gereken neyse onu yapmaktan başka bir şey istemiyorduk. Yeter ki söylensin, yeter ki bilgimiz olsun ya da yapma koşullarını yerinde, zamanında yakalamayı bilelim.

Fakat düşmanın uzun süre uyguladığı tecrit çemberinin hâlâ tam kırılmaması, onun etkileriyle en yaşamsal kararların dışında olmak kötüydü. Bu durum bir yerde biraz doğal görülüyordu. Kadın tut-saklar öteden beri kendi başlarındaydı ve herhalde 'idare edip geldiler' gözüyle bakılıyordu. Tek tip giyip giymememiz önemli değildi fakat tecritin kendisi düşmanın bir uygulamasıydı. Belki kararları etkileyecek fazla bir gücümüz olamazdı ama söyleyecek şeylerimiz olurdu, bunlar da çok basit şeyler olmazdı. Yani tesadüflere bırakılmıştı her şey. Not yazmak, haber göndermek, bağlantı kurmak, gelişmelerden haberdar olmak için hep biz uğraştık, çaba gösterdik. Arkadaşların girişimleri çok daha azdı. Uzak, ayrı bir alan gibi görüldü. Bir yerde kanıksandı. Bizi içine koydukları çerçeve duygusallığı aşamıyordu. Yazıktık! Keşke içeride olmasaydık biçimindeydi. Genel olarak moral düzeyde karşılıklı etkilenim olmuştu.

Duyduklarımızı ve yaşananları tekrar tekrar değerlendirip, tartıştı-yorduk. Bazı noktalar bir türlü ikna edici gelmiyordu. Olumsuz etki-lenmelere meydan vermemek için arkadaşların içinde rastgele her değerlendirmeyi yapamıyorduk. 'Tek tip elbise taktik olarak giyilmişti!' Kendimizi buna ikna etmeye çalışıyorduk doğal olarak. Sadece belli arkadaşlar içinde, ikna olmadığımız konularda açıkça düşüncemizi belirtiyorduk. Bu temelde tek tipi ne zaman atacağız beklentisine girmiştik.

Ancak iki üç ay içinde kendimize gelebildik. Karasu onlar en uzun süre hastanede kalanlardı. Sağlık durumu bozulmuş birçok arkadaş vardı. Gruplar arası ilişkiler ve geçmişi, son süreci değerlendirme, tartışma, genelde yapımızın durumu, neler yapılması gerektiği noktasında arkadaşlardan perspektif bekliyorduk. Bunun için akraba görüşünü dayatıyorduk. İdareye kardeşler, eşler, amca ve dayı çocukları yani birinci, ikinci dereceden akrabalar üzerinden görüşme taleplerimizi iletliyorduk. Erkek arkadaşlar da kendi cep-helerinden bu tür girişimlerde bulunmuşlar, tabii birçok gerekçe öne sürülerek bunların çoğuna müsaade etmemişlerdi.

Uzun süre birbirini göremeyişimizden kaynaklanan doğal bir merak vardı hepimizde. Görüşebilmek için sağlık durumunu öğrenme, ihtiyaçlarını sorma gibi nedenler öne sürüyorduk. Çok sıkı de-

netim altında da olsa, arada kısa süreli görüştürülüyorduk. İlk görüşme bizim kaldığımız bölümün alt koridorunda oldu. Koğuşun büyük çoğunluğu gelmişti. Hemen herkesin akrabası vardı. Bir de akraba gösterilenler eklenince bayağı kalabalık olmuştuk. Rıza, Hamili, Süleyman, Selim, Meto ve daha birçokları gelmişti. Hepsiyle kucaklaştık. Askerler, nöbetçi subaylar, yüzbaşılar, hepsi görüşme esnasında yanımızda idi. Notlaşma ihtimaline karşı çok dikkatli davranıyorlardı. Zaten böyle düşünmemeleri aptalca olurdu.

Rıza ve Hamili'yle parça parça da olsa merak ettiğimiz konuları konuştuk. Süre kısa, sevinç ve heyecan çok olunca hangi konuyu nasıl konuşacağımızı bilemedik. Rıza'ya Gönül'ün durumunu anlattım. Kendisiyle konuşmasını, olumlu yaklaşmasını söyledim. Tabii kendi endişelerimi değerlendirmelerimle birlikte aktarmakta da sakınca görmedim. Konuyu bireyselleştirmek istemiyordum ama örgütün haberdar olması gerektiğini düşünüyordum. Cahide'nin durumunu da konuştuk. Çünkü onu Rıza da tanıyordu. Ölüm orucunun son on gününde o da katılmıştı eyleme. Tek tip elbise dayatmasına ilişkin düşüncelerimi ve ne zaman, nasıl öğrendiğimizi anlattım. "Süreç daha geniş değerlendirilecek. O konuda yetersizlikler oldu tabii. Yalnız genel görüşümüzdü, salt bir iki kişinin değil. Zaten birçok kadro bir aradaydık ama hâlâ açıklanması gereken yanlar var. Fırsat olursa size de yazıları göndeririz, düşüncelerinizi yazılı aktarırsınız," dedi Rıza. Yani yine somut bir şey yoktu. Arkadaşlar bizim ne halde olduğumuzu bilmiyorlardı. Sabırsızlıkla görüşmeyi beklemiştik, bir şeyler öğrenmek istiyorduk. Öğrendiklerimiz çok genel kalmıştı. Diğer gruplarla yazışmalarımızın olduğunu söylediler. Onlarla ilişki koşulu geçmişe doğru yaklaşımla orantılıydı. Ancak geçmiş tavrılarını sorgulama, eleştirme temelinde yeni dostluk ilişkileri gelişebilirdi.

Hamili'yle pek konuşamadık. Görüşmeye yarım kollu beyaz bir fanilayla gelmişti. Tek tipi giymek ve öyle görüşmek zoruna gitmişti, benim zoruma gideceğini de biliyordu. Hâlâ tam ve dolu dolu bir sevinçle görüşemiyorduk. Hep bir şeyler eksik oluyordu. Bu defa da tek tip elbiseler vardı üzerlerinde. Eskiden tek bir bakış, bir söz önemliydi. O kurallar içinde tek önem kazanan, aranan buydu. Ama şimdi düş-

mana ait her şey çekilmez geliyor, yabancılık yaratıyordu. Bu nedenle Hamili'nin ceket giymemesi, lacivert pantolonun üstüne fanila giymesi pek bir şey değiştirmiyordu. Sadece bir anlığına o can sıkıcı görüntüyü kapatıyordu, hepsi bu. Aslında onlara çok daha zor geliyordu.

Meto'yla her görüşmemiz buruk oluyordu. Elaziğ grubundaki ihanet ilk sorgu sürecinden beri grupta kara bir leke gibi kaldı. Et-kileri kaybolmadı. Düşman bu iç ihaneti sonuna kadar kullandı. Gruptaki herkesi moral olarak çökertmek, teslim almak için ne gerekiyorsa onu yaptı. En ağır işkenceleri onlar gördü, en aşağılık ihanetle sürekli onlar yüz yüze bırakıldı. En çirkin oyunlar oynandı, psikolojik savaşın her türlü en çok onlar üzerinde denendi. 1982'nin en azgın saldırı döneminde işkence ve baskıyla, zorla ifadeler imzalatırıldı. Bazıları tamamen ihaneti seçti, bazıları inanç-sızlaştı, bazıları da kendilerini tekrar toparlayıp o süreci aştı.

Metin kendisine ettiğim küfürleri hiç unutmamıştı. Bu konuda çok acımasız olduğum doğrudur. Ya ben? O gün ben az mı etki-lenmişim? Çok sevdiğim yoldaşım, kardeşim Metin, Metom o ha-nilerin içinde ne arıyordu? Onu gördüğüm anda sanki yüreğim durmuştu. Ama Metin de hep ezik yaklaştı. Normalde ilişkileri-mizde duygusal ve yumuşaktım. Bu konudaki katılığım ve acıma-sızlığımın onu uzun süre etkilemesi biraz da bu nedenleydi. Ona bu kısa görüşmelerde yeterince yardımcı olamıyordum. Fazla ko-nuşamıyorduk ama birbirimizi çok iyi anlıyorduk. Hamili ve başka arkadaşlarla daha çok konuşuyordum. Eksikliğimi fark ettiğimde ise kendime dert edip, üzülüyordum. Acaba bütün kardeşler mi böyleydi? Hem çok yakın hem de o kadar uzak mı olurlardı aynı cephede, aynı davada, aynı mücadele sahasında. Bu doğal bir çelişki değil miydi?

Eylül direnişi, Mazlumların, Ferhatların, Pir ve Hayrilerin eşsiz direnişi tutsakların tutumunda büyük değişiklikler yaratmıştı. On-ların direnişi zindanda isyan ve başkaldırı gücü olmuştu. Mesaj çok netti, bu mesajın doğru alınması ve hedefine ulaştırılmasını sağlayacak öncülük, örgütçülük çok önemliydi. Karasu'nun man-evi etkisi belirgindi. O süreçlerin yoldaşlığını yapmasının yarattığı

güven, onu doğal olarak yaşayan direniş önderi yapmıştı. Bizim için Karasu demek cezaevi örgütü demekti. Bu güven, bağlılık güzeldi. Özünde Mazlumlara, Hayrilere, Pirlere duyulan bağlılıktı. Bunu Karasu'da somutlaştırmıştık. İşin bu yanı tartışmasızdı. Diğer yandan örgütsel yapılanma, onun işleyişi, yeniden oturtulması vardı ve bu sadece manevi bir güçle yürütülecek bir şey değildi. Zindan koşullarında çok ağır geçen üç dört yıldan sonra yaşananların bilince çıkarılması, sonuçlarının doğru değerlendirilmesi, sonraki süreçler için belirleyici ve hayati önemdeydi.

Düşman ocak ayında topyekün saldırılarla 1982 direnişçiliğinin etkisini kırmak istedi. Eylül direnişi bir geçiş rolü oynadı. Ama henüz sağlam bir örgütlülüğe, öncülüğe kavuşmadan düşman müdahale etti. Denilebilir ki ocakta, geçen yılların azgın işkencelerinin toplamı bir uygulamaya gidildi. Düşman yeniden teslimiyet ve ihaneti dayatarak fiziki imhayı gerçekleştirmek istedi. Aslında tabii ki sorun salt tek tip elbiseyi giydirmek değildi. Bunu tutsakları teslim almak, toparlanmalarına fırsat vermeden, iradelerini kıra kıra denetim altına almak için etkin bir araç, bir gerekçe olarak kullanacaktı. Tek tip elbise dayatması düşman açısından en bulunmaz araçtı.

'Kamburlu' bir süreç olarak adlandırmamız yerindeydi. Ama bu 'kambur' neden oluştu? Direnişler belli bir noktadan sonra neden etkisini farklı gösterdi? Neredeyse hem 'kamburlu' hem birçok insanın kaybına neden olan bir direniş oluyordu. Düşman ilk ölüm orucu grubunun ölümünü göze almıştı çünkü.

Bu süreçleri çok fazla tartışma imkanı bulamadık. Bu konuda sessizlik hakimdi. Buna rağmen 1981'den başlayarak bazı şeyleri rapor biçiminde yazdım. Genel olarak sayımızı, bileşimimizi, yaşanan sorunları, tek tek bazı kişilerin durumunu anlattım. Özellikle Gönül ve Cahide'nin durumunu ele aldım. Notları hâlâ kolay gönderemiyorduk. Tesadüflere kalmıştı ve fırsat kolluyorduk.

Mahkememiz benim gıyabımda sonuçlanmıştı. Duruşmalara almamışlardı. 24 yıl ceza almıştım. Ayrıca savunma için de yeni bir dava açılmıştı. Hamili idam almıştı. Benim karar gerekçem çok ilginçti, "Hiçbir iyi hal ve nedamet göstermediği gibi sonuna kadar

ısrarla örgütü savunduğundan ceza indirimine gidilmemiştir,” şeklindeydi. Metin 18 yıl aldı, bazıları da tahliye oldu. Çoğu verilen cezanın karşılığını yattığından tahliye oldu. Ve zaten hainler vardı, onları da çok az cezalarla grup grup dışarı çıkardılar.

15 ağustos bir bayram havası yaratmıştı

Cuntanın dördüncü yılı. Faşist generaller çetesi her şeye üç yıl biçmişti. Üç yıllık programlarından sonra ‘demokrasi’ye geçme planını uygulayacaklardı. 1983’te kurdurulan Özal hükümeti faşist cuntanın sivil yüzüydü ve her şey bitirilememişti. Türkiye devrimci demokratik cepesinde sol gruplar önemli darbeler almıştı. Birçok grubun önder, öncü kadrosu tutsak edilmişti. İdamlar gerçekleştirilmişti. Türkiye’de de cezaevi direnişi sürüyordu. Mamak baştan düşürülmüştü. Esat orayı ‘dize getirdikten’ sonra Diyarbakır’a gelmişti. Ama 1982 büyük direnişinden sonra kendisi kaçmıştı. Yani başaramamıştı, Amed’i istediği biçimde dize getirememişti.

Kürdistan’da partimiz geri çekilme sürecini oldukça bilinçli ve planlı gerçekleştirmişti. Parti Önderliği daha Elazığ yakalanmalarıyla birlikte tedbirlerini almıştı. Düşmanın başlattığı bu erken hareket partimizin kendi içinde örgütsel tedbir geliştirmesine yol açmıştı. Düşman, “Yılanın başı küçükken ezilmelidir,” diyordu. Ama o ‘yılan’ sanıldığı gibi küçük değildi, hele başı hiç de kolay ezilecek bir baş değildi. İşte bu noktada düşman büyük yanılmıştı. İlk yakalanmalar, iç ihanet ve sonraki kadrosal, kitlesel yakalanmalar ciddiye ve bir darbeydi. Ancak başı sağlamdı partinin.

İçeride ve dışarıda uygulanan vahşet, ülkede belli bir örgütsel dağılmayı, kitlelerde sindirilmeyi ve korkuyu geliştirmiş olsa da partinin yurtdışı çalışmaları için taşınan umut hep canlı kaldı. Mahkemelerdeki savunmalarda, “Mücadelemiz kesintiye uğramadı, yurtdışına çekilen Önderlik, partimiz daha büyük hazırlıklarla ülke sahasında yeniden mücadeleyi geliştirecektir, partimiz ülkeden hiçbir zaman kopmadı...” deniliyordu. Bu yönlü beklenti ve umutlar dile getiriliyordu.

1983 Eylül direnişî döneminde gelen haberler vardı. Ülke içinde silahlı propaganda birlikleri için yirmişer otuzar kişilik sığınaklar hazırlanmış, ülkeye girişler olmuştu. Beklentiler ve yorumlar bitmedi. Daha ilk yıllarda silahlı mücadele esas olarak nerede, hangi alanlarda başlatılır tartışmaları olduğunda, Hakkari, Van ve Çatak üçgeni düşünülüyordu. “Yekmal alanı üslenmeye elverişlidir,” deniliyordu. Sözü edilen yerler İran, Irak, Türkiye sınırındaydı ve mücadele her üç parçayı da etkilerdi. Alanı coğrafik olarak pek bilmiyordum ama ateşli tartışmalar heyecan veriyordu. İran’da Şahlık rejiminin yıkıldığı devrim döneminde de benzer tartışmalar vardı. Bizde parçacılık yoktu. Program taslağına devrimimizin hedefleri ve özellikleri konulduğunda dört parçanın özgün örgütlülüğü ve mücadelesi esas alınsa da, pratik anlamda koşullar ortak yanların oluşması paralelinde ortak mücadeleyi de dayatacağı.

“Gönüllü olarak İran Kürdistanı’na gidip savaşmak ister misiniz?” biçiminde sorular bile soruluyordu. Karasungur ta o dönem gönüllü gidip savaşmaktan söz ediyordu. Ne tesadüf ki oralarda Kandil dağlarında hem de hain kurşunlarla şehit düştü. O zaman Beluciler, Azeriler, Kürtler ve Halkın Mücahitleri’nin mücadeleleri vardı. Ve gerçekten etkiliyordu. Yani bir parçadaki en ufak bir gelişme diğer parçaları direkt ilgilendiriyor ve etkiliyordu. Bu doğaldı.

1984 Ocak direnişinden sonra koğuşlara televizyon verilmişti. Kendi paramızla almıştık. İstemlerimiz içinde radyo, tv, gazete gibi iletişim araçları da vardı. 15 Ağustos’ta akşam televizyonda, “Aralarında kadınların da olduğu bir grup terörist Eruh ve Şemdinli ilçelerimizi bastı... Devlet kuruluşlarını roketlerle ve otomatik silahlarla tarayan teröristler bindikleri araçlarla uzaklaştılar...” şeklinde bir haber verilmişti. O an sevinç tufanı kopmuştu sanki. Kimse haberlerin devamını dinlemiyordu. Zılgıtlar, hâlâyalar birbirine karıştı. Yan koğuşlarda da hareketlilik vardı. Belli ki herkes hâlây çekiyordu. Islık sesleri geliyordu. Tanrım! Bu günleri görmek, duymak ne güzeldi!..

“Arkadaşlar söylemişti. Gruplar ülkede hazırlık yapmıştı, bunun içindi. Mücadele daha da gelişecek. Demek ki başladı silahlı mücadele. Gerilla bir kez başlarsa tamamdır,” diyorduk. Arada televiz-

yonu bakıyorduk. Arkadaşları susturmak mümkün değildi ama anlamak istiyorduk. Evde banyoya saklanan kadınlar, erkekler, çocuklar gösteriliyordu. Korkularını dile getiren 'görevliler' vardı. Bazıları, "Kamyona binen kadın teröristler vardı. Bir elle otomatik silahla tarıyordu, diğer elle araba sürüyordu, gözlerimle gördüm," diyordu. "Bazı gençleri de götürdüler," demeleri ayrı bir sevinç yaratmıştı. Bir başlasa, yayılsa genç kalmaz, hepsi katılırdı. Çünkü düşman yoğun baskı yapıyordu. Ya zindan, ya işkence ya da dağa çıkmak! Sonuncusunu tercih edecekleri açıktı.

Bir bayram gibi. Artık ölüm de gelse, dünyanın işkenceleri de gelse gam yemezdim. Bugünleri görmek büyük bir mutluluktu. Sevinçten ölebilirdik. Tabii böylesi ölümler gelsin bulsun insanı. Böylesi sevinçli anlarda ilk aklımıza gelen yine Mazlumlar, Hayri-ler ve Pirlar oluyordu. Ne olurdu bugünleri onlar da görseydi. Hiç olmazsa biri yaşasaydı. İşte Kürdistan Vietnamlaşıyordu! Hayri arkadaş bu çılgınlıkları duymalıydı. Her sevincin yanında bu burukluk mutlaka oluyordu, Onlarsız sevinç haram gibiydi. Onlarsız soluklanmak ihanetti, suçtu ve yaşam onlarsız değildi.

Dışarıdaki bu gelişme neye yol açacaktı? Silahlı savaş başlamıştı. Düşman dışarıda zaten askeri tedbirlerini alacak, o alanlarda askeri gücünü daha çok konuşlandıracak, köylere baskı, işkence uygulamalarını artıracaktı. Vietnam'da devrim sürecinde stratejik köyler kurulmuştu. Düşman bunu Kürdistan'da da uygulayabilir, köyleri, halkı bombalayabilirdi. Bunun gibi akla gelebilecek en kötü ihtimalleri sıralıyorduk. Ancak tersi de olabilirdi; baskı artarsa savaşa katılım daha da hızlanabilirdi. Halk zaten yurtsever, eylemlilikler halkı çekebilirdi. Vietnam'da da ilk olarak silahlı propaganda birlikleri kurulmuştu. Gine ve Angola gibi yerlerde de öyle. Mesela Gine'de önce şehirlerde işçi sınıfı ve emekçi kesim içinde mücadele başlatılmıştı. Düşman çok kapsamlı yönelmiş ve kitlesel katliamlar yapmıştı. Halk bu şekilde korunamamıştı. Daha sonra taktik değiştirmişlerdi. Önce kırsal alanda toplanmışlar, propaganda birlikleri kurmuşlar ve köylere, halka propaganda yapmış, sonra da silahlı birlikler girip denetim kurmuştu. Herhalde bizde de öyle olurdu. Gerçi Kürdistan koşulları farklıydı

ama halk üç dört yıldır düşmanın yoğun baskısı altındaydı. Artık korku ve sindirilmişliği kırmak, yeniden örgütlemek şart olmuştu. Eylemler bu süreci hızlandıracaktı. Kürdistan'ın her tarafında eylemler duyulmuştu. Cunta her defasında 'bitirdik, temizledik' diyordu. Bitmediğini halk görecekti, öğrenecekti. Devrim umudu yeniden canlanacaktı.

Peki içeride nasıl bir etki yaratacaktı? Her şeyden önce tutsaklar için büyük bir moral güçtü, umuttu. Sadece bizim için değil, diğer örgütler içindeki siyasi tutsaklar da etkilenecekti. Gerçi yine 'maceracılık, Donkişotluk' diyenler çıkacaktı. Cezaevindeki ilk süreçlerde bu sözcükler çok kullanılıyordu. Daha çok Kürt sol grupları bu tanımları kullanıyordu. Böyle önemli bir gelişmeyle birlikte bu tür benzetmeleri daha sık yapacakları açıktı. Onlara göre cuntaya karşı silahlı eylem yapmak çılgınlıktı. "Halk üzerinde katliam yapacaklar," demeleri gerçekten halkı düşünmekten kaynaklanan bir kaygı değil düşmanın gücünden duyulan korkuydu. Düşmanı abartma, her şeyi yapabilen kudretli güç olarak görme, ona karşı mücadele geliştirme yerine bu tür zor dönemlerde 'tatil etme' mantığı açığa çıkıyordu. Düşmanın, 'bitirdik, bitireceğiz' söylemleri bunları feci etkilemişti. Devrime inançsızlıktı bu aslında.

Bir ihtimal daha vardı. Düşman içeride biz tutsakları birer rehin olarak kullanarak intikam alabilirdi. İlk yorum ve değerlendirmeler ağırlıklı olarak, "Düşman içeride tutsakları kurşuna dizebilir mi? İdamları gündeme getirebilir mi?" biçimindeydi. Ama bu değerlendirmeler çok gerçekçi değildi. Yine de "kendimizi hazırlayalım, bizi duvar diplerine dizip kurşunladıklarında bir sloganımız da 'Yaşasın EruhŞemdinli direnişimiz!' olacak, acaba gözlerimizi bağlarlar mı?" diyenler, idamdansa kurşuna dizilmeyi tercih edenler, idam sehparlarını nasıl devirmek gerektiğini tartışanlar oluyordu.

Ölümlerden ölüm beğenme yarışı başlamıştı. Fakat ölümleri alaya alan değerlendirmelerdi bunlar. Bütün tercihler 'ülkede, dışarıda silahlı mücadele başlasın, varsın bizi öldürsünler' de birleşiyordu. Biraz daha geniş düşündükçe söz konusu akıl yürütme ters geliyordu. Çünkü düşman içeride direnişlerin olduğu, büyük eylemlerin yapıldığı dönemde daha çok panik, telaş içine girmişti. Mazlum'un eyleminde öyle değil miydi, Ferhatların, Hayrilerin ey-

leminde aynı büyük korkular yok muydu? Özellikle zayıflığın olduğu noktalara yönelebiliyordu gözdağı vermek için. Ama genelde işkenceler ve diğer baskılar neredeyse duruyordu. Eruh-Şemdinli düşmana hiç beklenmediği anda bir darbeydi. O halde düşmanın daha çok paniğe, korkuya kapılması gerekirdi.

Biz yanılıyorduk tabii. Kim demiş düşman içeriye bu şekilde yönelir? Aslında tam tersi olacak görürsünüz. İşkenceci polisler bile sorgularda, idamlar döneminde 'PKK'lileri idam etmek tehlikelidir. Diğerleri idam olup gidiyor, bir PKK'liyi idam etsen bela olurlar. Kürtler isyan eder. Tehdit etmişler, siz bizden bir kişi vurursanız biz bin tanenizi götürürüz demişler' diyorlardı. Bunlar aslında basına yansımıştı ama o gazeteleri vermemişlerdi. "Parti bir tek idama karşı dünyayı yıkar. Düşman eğer verilen idam cezalarını infaz etmeye yeltenseydi, bu ona çok pahalıya patlardı. Dünya kamuoyu da tepki gösterirdi," diyorduk.

Bir kişiye karşılık bin kişi. Artık bu sözler birer slogan gibi olmuştu. Daha sağlıklı değerlendirmelere bu şekilde tartışarak ulaşıyorduk. İlk yanılığın tepkiler çok sürmedi. Güven gelişti, yerini daha umutlu beklentilere bıraktı. Zaten çok geçmeden bu gelişmeler mahkemelere yansdı.

15 Ağustos'tan sonraki ilk duruşma Mardin grubunundu. O gün karar günüydü. Herkes çok mutluydu. Mahkeme ve düşmanın tavrı net ortaya çıkacaktı. Tahliye beklentisi olanlara "Tahliyeyi unutun," diyorduk. Düşman cezaevinde zor kullanmaya yönelmez ama mahkemede farklı davranabilirdi. Yanılmamıştık. En ağır cezaları bu grup aldı. Oysa dışarı çıkma ihtimali en yüksek olanlar bu grup içinde yer alıyordu. Çünkü sempatizan, taraftar, yurtseverlik düzeyindeki konumda olanlar ağırlıktaydı. Kararlar ilginçti. En az ceza 24 yıldı, en ağırı ise idam. Gruptakilerin yarısı ağır cezalar, yarısı da idam ve müebbet aldı. Sloganlara 'Yaşasın Eruh-Şemdinli direnişimiz!' de eklenmişti. Mahkeme salonu o gün cezalara karşı bu coşkuya tanık olmuştu.

Yaşasın PKK! Yaşasın APO!

Yaşasın Eruh-Şemdinli Direnişimiz!

Kahrolsun Sömürgecilik!

Genelde idam ve müebbet alanlar bu sloganları atıyordu. O gün Mardin grubu öfkeliydi. Hemen hepsi slogan atıyordu. Slogan atmak da suçtu. Mahkeme heyeti anında yeni suç duyurularında bulundu. Slogan atanların tespit edilmesi ve soruşturma yürütülmesi kararı alınmıştı. Bu tip kararlar artık doğal, sıradan olaylar gibiydi. En küçük bir karşı koyuşta yeni davalar açmak, cezalar vermek 7. Kolordu Sıkıyönetim Mahkemesi'nin en temel işiydi.

Genelde yeni yakalanmalar, kırsaldan getirilenler vardı. Kadınlar koğuşuna yeni gelenler daha çok öğrenci ya da kırsaldan getirilmiş yurtseverlerdi, düşmanın deyiimiyle 'yardım yataklık etmiş' kişilerdi. Çok fazla değişik gelişme öğrenemiyorduk. Öğrendiklerimiz basından duyulanlardan çok farklı değildi.

Ancak bu defa Ortadoğu sahasında kalan Bese gelmişti. Ay-larca Mardin, Diyarbakır soruşturmalarında kalmıştı. Hatta gecikince işkencede katledilmiş diye yorumlamıştık. TKP'li Emine İsfendiyaroğlu, "Bizim parti olarak PKK'ye bakışımız farklı. Şüpheli örgüt bile diyorduk.. Kendi çevremizde bu şekilde propaganda yapıyorduk. Bireysel olarak zaten farklı bir düşüncem yoktu. Açık söyleyeyim, benim PKK'ye yaklaşımım o kızın işkencedeki tavrından sonra değişti. Poliste bir PKK'li kadının direnişini gördüm, söylediklerimden utanç duydum. Bizi, hepimizi de çok etkiledi," demişti. Bu kişinin Bese kod adlı Mevlüde olduğunu söylemişti. İlk kez böyle bir isim duyuyorduk.

Mevlüde gelince her şeyi kendisinden öğrendik. Daha önce Cihan ve Bese kodunu kullanmış. Mardin'de Öğretmen Okulu'nda okurken partiye tanışmış. Kendisi Sivaslı ve Türk asıllı. Geri çekilme sürecinde gruplarla eğitim amaçlı yurt dışına çıkmış. Tanrıdan dilek dileseydik herhalde böyle bize hemen her konuda bilgi verecek birini bulamazdık.

Mevlüde kimdi, neydi, nerede yakalanmıştı, neden yakalanmıştı? Önce bunları öğrendik. Kendisi minyon tipli, uzun pırasa saçlıydı. Saçlarına hayret ediyorduk, dağ koşullarında nasıl bakım yapmıştı? Bunlara ilişkin de çok meraklı sorular soruluyordu. Kalın çatık kaşlı, kaşla saç arasında daracık bir alını vardı. Çok doğaldı fakat kaba bir

doğallığı vardı. Yemesinden konuşmasına, tüm hareketlerine kadar farklıydı. Bardağın altındaki çayı ya da suyu sağa sola fırlatabilirdi. Bütün ilginç özellikleri yanında müthiş bir zekası vardı, kafası bilgisayar gibiydi. Süreçleri bir bir anlattırdık. I. Konferans, II. Kongre, eğitimler, 1982 Filistin-İsrail Savaşı, Lübnan'daki çatışmalar, evlerdeki eğitim ve yaşama kadar. Başkan'dan başlayarak tüm tanıdık arkadaşları, herkesi tek tek sorduk, o da anlattı.

Anlatılanları değerlendiriyor, üzerinde tartışma yürütüyorduk. Savunmalarımızda dışarıya ilişkin yazdıklarımız bu bilgilerle daha somutlaşmıştı. Artık açıkça partimizin somut, genel çalışma ve hazırlıklarını savunmalarımızda yazıyorduk. Mevlüde'ye o süreçleri yazdınıyorduk. Kürdistan'da Zorun Rolü, Örgütlenme Üzerine, Kadrolar Üzerine, İttifaklar Üzerine, özellikle Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi (FKBDC) üzerine ne biliyorsa hepsini yazmasını istemiştik ve anlatıyorduk kendisine. Mevlüde bizim materyal kaynağımız olmuştu.

Ondaki bu hazine bütün ayrıksı davranışlarının hoş görülmesine yol açıyordu. Zaman zaman belli sürtüşmelere, tartışmalara yol açsa da onun katkı sunan özelliklerini öne çıkararak arkadaşların tepkilerini frenliyorduk. Ama Mevlüde de bu konuda az tartışmalı değildi. Çok tipik özellikleri vardı ve didişmeciydi. Her şeye karışıyor, olur olmaz müdahaleleri tepkilere yol açıyordu. Bir süre geçtikten sonra yöneltilen eleştirileri değerlendirirken daha önceki durumunu da açtı. "Ben özelliklerimin burada yavaş yavaş değiştiğini görüyorum. Eskiden bunlar bende daha yoğun yaşanıyordu. Arkadaşlarla uyumsuzluğuma yol açan ve hatta beni eve göndermeye kadar götüren bir sonuca yol açacak ölçüdeydi."

Yaşam tarzı onun ilişki bütünlüğü her alanda önem kazanıyordu. Dışarıda bunun tedbirleri farklı ama içeride bir noktaya kadar bunlara katlanmak zorundasın. Kişi düşmanın direkt yönelimlerinden daha zorlayıcı olan özellikleriyle uğraştırırsa da, son ana kadar onu saflarda tutmak durumundasın. Çık git demek, direkt düşmana göndermek olurdu. Tüzüğü işletmek istersen de böyle! Tecrit, ilişkileri askıya alma, dondurma gibi tedbirler bir yere kadar etkiliyordu. Herkes bu yaptırımları kaldıramazdı. Çünkü daracak bir alandasın, konuşma, tartışma,

düşünce ortaklığı yaratma, ortak karar alma koşullarını yaratmazsan, kişilikler çabuk yalnızlaşıyor. Düşman yalnızlaştırıyor, bu zaten her an işliyor, bir de birey sosyal yaşamda yalnızlığa gömülürse, o zaman olumsuzluğa kayma çabuk gerçekleşir.

Mevlüde'yi geçmiş sorunlarıyla değerlendirmiyorduk. Kuşkusuz onlar da çok önemliydi. Herkesin çok arzuladığı bir ortamda, her türlü siyasi, askeri çalışma imkanı varken, onları doğru değerlendirmemek ve yoldaşlarla doğru yaşamayı becerememek suçtu. "Eve gönderilmeyi ben istemedim," diyordu ısrarla. Bu konuda net bir şey bilmiyorduk. Ama iki milisle sınırdan geçirilmiş ve Amed'den sonra yalnız başına binmiş bir arabaya ya da trene. Doğru Sivas'a gitmiş. Köyüne gitmeden akrabalarının evinde yakalanmış. Babasının ihbar ettiği söyleniyordu. Kendisinin iddiası da buydu. Baba bile evine geri gelen kızını istememişti.

Bu durum iki boyutta ele alınabilirdi. Birincisi baba kendi kızını polise, devlete teslim edecek kadar topluma ters bir kişilikti. Kendi öz evladını işkencecilere teslim etmek ve zindanda kalmasını istemek demekti bu. Bu kadar acımasız, bu kadar devlet korkusu yaşayan bir babaydı. Aynı zamanda yıllardır evden çıkmış, okuduğu bilinen bir kız, dağa çıkmış ve devrime katılmıştı. Uzun süre bunun hesabı babadan sorulmuştu. Sonunda aynı kız o yaşamı bırakmış gelmiş. Söz konusu baba bunu da asla kabul etmemiş. İlkel ve geri bir namus anlayışı ile korkular birbirini bulmuş. Gerçi sonra bu kahırla ölmüş adam. Çok trajik bir yanı vardı, yaptıkları ne babalığa sığmıştı ne de başka şeye...

Mevlüde yurt dışındaki eğitimden etkilenmişti. Saflarda geçen süre az değildi ve bir çırpıda atılamazdı. Yakalanmasaydı da bu satten sonra öyle bir aileye asla 'yar' olamazdı, beklenen düzeyde bir 'evlat' olamazdı. PKK olayının etki alanı içine giren herkes, o ruhu kolay atamaz.

15 Ağustos'un yarattığı moral düzeyi önemliydi. Ancak içeride bu morali güce çevirme, gelişmeleri doğru izleme ve yorumlamayla direkt ilintiliydi. İnanç, moral ve umut yönü önemliydi. Ancak gelişmeleri soyutlamalarla değerlendirmek tek yanlı, dar bir bakış açısı yaratıyordu.

kadınlar koğuşunda çirûsk hareketliliği

Düşünme, hayal etme, yorumlama, tartışma enerji üretmeye, yaratıcılığı geliştirmeye tek başına yetmiyordu. Yaratmak ve değişimi sağlamak önemliydi. Kendi aramızda konuşup bir gazete çıkarmaya karar verdik. İsim üzerinde epey tartıştık ve Kürtçe Çirûsk (Kıvılcım) adında birleştik. Gazetenin logosunda dağ, silah ve kitap olmasını kararlaştırdık. İki dosya kağıdını önlü arkalı sütunlara ayırdık. Her sayfayı üç sütun olarak böldük. Cezaevinin küçük yazı stilini ayrı bir yazı karakteri olarak benimsedik. Cezaevinde küçük bir kağıda küçük yazılarla birçok şeyi sığdırma yeteneğimiz gelişmişti. Gönül bu işi iyi beceriyordu. Ocak ölüm orucundan sonra belli eleştiriler geliştirerek hem tek tek bireylerin durumu ele alınmış hem de süreç değerlendirilmişti. Gönül de eleştirilerden sonra daha dikkat ediyordu. Arkadaşlarla iletişimin çok sınırlı da olsa gelişmesi, içindeki ilişki yaşamımızı olumlu etkiliyordu. Gönül'ü gazete yazımı konusunda görevlendirmek, onda kendine güvene yol açtı. En azından o eski tutumlara girmiyordu artık.

Gazetenin ilk sayfasında “Teslimiyet İhanete, Direniş Zafere Götürür!” temel sloganını yazdık. Başyazı, haber ve yorum köşelerinde düşman cephesindeki gelişmeler, uluslararası durum, tv, gazete ve radyodan duyduğumuz haberlere ilişkin yorumlarımız, yeni gelen tutsaklardan ve ailelerden öğrendiklerimizi yazıyorduk. Eğitim bölümünde parti, ordu, cephe nedir, sınıflar, halk savaşı, sosyalizm, emperyalizm gibi konuları işliyorduk. Yine dünya devrimleri köşesi vardı. Bu köşe devrimlerini gerçekleştirmiş ya da hâlâ mücadele veren ülkelere ayrılmıştı. Partimizin ülke dışındaki çalışmaları, çıkan kitaplar, Önderliğin konuşmaları, silahlı propaganda birliklerinin görevleri de anlatılıyordu. Sanat, edebiyat ve kültür sayfasında ise şürler, anılar, kitap tanıtımları gibi şeyler yer alıyordu. Gazetemizin tek fotoğrafı Başkan'ın gazetede çıkan sakallı fotoğrafıydı. Karakalemle yapılan bu resim en anlamlı yanını oluşturuyordu gazetemizin.

On beş günde bir çıkarıyorduk. O yazıları saklamak, gece yarılardan yazmak zorlansa da çok zevkli oluyordu. Birlikte kaldığımız ar-

kadaşların çoğu bilmezdi nasıl yazıldığını ve nasıl korunduğunu. Çok gizli çalışıyorduk. Aramalar sık ve ani oluyordu. Bazen o yazıları kaldırına kadar akla kararı seçiyorduk. Gazete aynı zamanda bir eğitim aracıydı. Kendi aramızdaki ilişkiyi de pekiştiriyordu. Özellikle ihaneti, düşmanın kişiliksizleştirme politikasını sürekli işliyorduk. Tarihten başlayarak devam eden ihanetlere kadar yazıyorduk. Yazılarda tarihi ve günceli bir araya getiriyorduk.

Mevlüde'nin yazdıklarını 35'e gönderiyorduk, Hawar dergisinde de çıkıyordu. Zindanda böyle bir uğraş güzeldi. Giderek gazeteyi blok düzeyinde okumaya başladık. Daha önce ihanetçiler yan koşullara konuluyordu. Ocak sürecinden sonra gece gündüz duvara vurarak onları rahatsız ediyorduk. Artık öyle bir an geldi ki o gürültüye biz kendimiz bile dayanamaz olduk. Her gün belli saatlerde vururduk, kendimiz de gürültü etkilemesin diye 2. koşu giderdik. Duvarı yıkarcasına banklarla, tabaklarla vururduk. İdareyi de sürekli uğraştırırdık. "Ya onları oradan çıkaracaksınız ya da biz onları orada çıldırtacağız," diyorduk. Sonuçta onları çıkardılar. Gelenler içinde bizim arkadaşlar, Kürt solundan, diğer sol gruplardan da vardı. Ama bizimkiler ağırlıklıydı.

Pencerelerden ip sarkıtarak not alıp veriyorduk. Havalandırma duvarları yüksekti, neredeyse çatıyla birleşmişti. Haberleşmeyelim diye duvar tarafındaki ilk pencereleri lehimlemişlerdi. Bu nedenle notlaşmalar epey uğraştırıyordu. Fakat başka yöntemler buluyorduk. Havalandırmalarda asker olmadığı anlarda notları atardık ya da koridorlar yıkanırken fırsat varsa mazgal deliklerini kullanırdık.

Gazeteleri okumamız iyi oluyordu. Her koşu okuduktan sonra sırayla diğer koşullara veriyordu. Arkadaşlar ulaştırabildikleri koşullara kadar ulaştırıyorlardı. Bu bizi gazete üzerinde daha ciddi durmaya, daha nitelikli yazılar yazmaya teşvik ediyordu doğal olarak. Diğer koşullardan da yazılar geliyordu. Eleştiri ve önerileri de alıyorduk.

Gazeteyi on beş sayıya kadar düzenli çıkardık. On beşinci sayıdan sonra koşu ayrı bir kıyamet koptuğundan çıkaramadık. Daha sonraki süreçte bu sayıların orijinalini dışarıya çıkarttık. Tabii partiye ulaşip ulaşmadığını bir türlü öğrenemedik.

1985 yılında ihanet ve pişmanlık yasası!

Cezaevinde, tutsakların sayısı giderek artmaya başlamıştı. Bunları hem yeni açılan koğuş rakamlarından öğreniyorduk hem de arkadaşlar bu yönlü çeşitli bilgileri bize iletiyorlardı. İtirafçılık ve ihanet yeni bir boyut kazanmıştı. Şahinlere, Yıldırımlara, Ali Ozansoylar, Hidayet Bozyiğitler ve Mustafa Çimenler de eklenmişti. Hidayet'i Elazığ'da tutuklamışlardı. Bazılarını Adana'ya aktarmışlar ya da orada teslim almışlardı. Bu defa Ali Ozansoy Diyarbakır'da ihanet oyununun baş aktörlüğünü almıştı. Gerilla cephesini temsil ediyordu! Mustafa Çimen sorgu sürecinde çözülmüş ve birçok bilgi vermişti. Düşman onu henüz tam olarak teslim alamamıştı. İhanetçiler dışında bir yere konulmuştu. Orası kaldığımız bölüme yakındı. Aradaki oda boş olduğu için pencereden karşı koğuşu ve havalandırmasını görmek mümkündü. Çimen'le ilişkiye geçip, o durumdan kurtarmaya çalışıyorduk. İlk günlerde biraz umut da vermişti. Ancak düşman hemen oradan çıkardı. Bir süre sonra Mustafa Çimen de aynı ihanet grubunun içine girdi.

Ali Ozansoy televizyonda ve mahkemelerde konuşTURULUYORDU. Düşman 15 Ağustos eylemine gölge düşürmek istiyordu. Eylemin etkisini bu tip ihanetçiler aracılığıyla kırmak istiyorlardı. İhanet bütün ruhunu sarmıştı. Dağda yaşanan yetersizlikleri çok farklı bir şekilde senaryolaştırarak anlattıkça anlatıyordu. Özel programlar düzenleniyor, itirafçılar televizyonda sıkça boy gösteriyorlardı.

Aynı süreçte Sabri Ok ve bir grup arkadaş kırsalda yakalanmışlardı. Mevlüde Lübnan sahasındaki durumları anlatmıştı. Ama Sabri arkadaşlar gerilladan, ülke zeminindeki savaş cephesinden, oradaki gelişmelerin içinden gelmişti. 15 Ağustos'un halk üzerinde yarattığı etkileri, katılımları anlatıyorlardı; halk akın akın dağa çıkmış. Gençler kızılı erkekli katılmak istiyorlar ama ne yazık ki arkadaşlar 15 Ağustos'un bu muazzam etkisini hesaba katamamışlar, hazırlıksız yakalanmışlar. Bu nedenle birçoklarını geri gönderip, katılımı sonraya bırakmışlar.

Ali Ozansoyların ihaneti bu yeni döneme ciddi bir darbe olmuştu. Yüzlerce yurtsever tutuklanmış ve köylerde işkenceler yo-

ğunlaşmıştı. Halk yoğun baskı altındaydı ve düşman gelişmeyi tersine çevirmek için her türlü yöntemle başvuruyordu. Fakat parti- nin yeni hazırlıkları vardı Agit arkadaş onlar sürece müdahale etmişti. Bir de HRK (Hêzên Rizgariya Kurdistan) kurulmuştu. Artık arkadaşlar resmi gerilla kıyafetleri ve amblemle dolaşıyor- lardı. Bizim bu taraf HRK'lilerle dolmuştu ve çok yamanlardı. Sabri onlar şimdilik ayrı koğuştta kalıyorlardı. Oradaki arkadaşların ihtiyaçları var, onları tanıdığı için yanlarında kalsın, ileride 35'e alı- rız şeklinde bilgiler alıyorduk arkadaşlardan.

HRK! Herkes en çok bu habere sevinmişti. Ordulaşmanın ilk adımları, ordulaşmanın çekirdeğiydi HRK. Silahlı Propaganda Bir- likleri'nin bir üst aşaması diyorduk. Halk savaşının evrelerini, mü- cadelemizin hangi evrede olduğunu ateşli bir şekilde tartışıyorduk. Teorik olarak evrelerin özelliklerini, birbirleriyle bağlantılarını kur- maya çalışıyorduk ama bu tartışmalarımızı somut savaş gerçekliği- mize indirgemede uçlara kayıyor, abartılı yaklaşıyorduk. Duygular ve istemler önde hızla koşuyordu. Neredeyse stratejik dengeyi atla- yıp stratejik saldırıya geçiyorduk. Eruh-Şemdinli çıkışından sonraki gelişmeler bizi umutlandırmıştı. Ayaklanma tartışmaları yapıyorduk: Silahlı ayaklanma Kürdistan'da nasıl bir sonuç yaratırdı? Gine, An- gola, Vietnam ve Küba Devrimlerini tartışıyorduk bildiğimiz kada- rıyla. "Ayaklanma kanla bastırılır. Gerilla esastır, baştan sona kadar halk savaşına damgasını vurur. Ama yer yer ayaklanma biçimleri de olabilir. Bir yerde olsa diğer taraflar da etkilenir. Zaten halk savaşı dengesiz gelişen bir karakterdedir..." tartışmaları sürüp gidiyordu. Bir türlü hangi evreyi yaşadığımız konusunda kesin bir şey belirle- yemiyorduk. Mevlüde stratejik savunma dediğinde biz kıyameti ko- partıyorduk. Bu kadar gelişme var, stratejik savunma olur mu? diye. Hayal dünyamız hızlıydı. Tartıştıkça aslında yanılığları biraz görü- yorduk. Daha Silahlı Propaganda Birlikleri'nin girmediği birçok alan vardı. Gerillanın oturması, yaygınlaşması gerekiyordu.

Düşman hem dışarıyı hem de içeriye içine alan bir plan değişikliği yapmıştı. Pişmanlık Yasası adıyla yeni bir hamle yapmıştı. Aslında ön- ceki uygulamalarını yasallaştırmaktan öteye bir özelliği yoktu. Özel

savaş propagandalarına bir de bu yasa'yı eklemişti. Gerillaya, "Gelin teslim olun, ceza almazsınız, cezalarda indirim yapılır," derken; içeridekilere de "Pişman olduğunu söyle, cezanı affedip çıkaralım," diyordu. "İster adam öldürmüş ol, ister hangi cinayetlere bulaşırsan bulaş, yeter ki gel," deniliyordu. Bu yasanın kapsamını genişletmişlerdi; kaçaklar, haydutlar, cinayet şebekeleri, kan davasından arananlar. Hepsi vardı içinde. Ama esas olarak okun sivri yanı PKK'ydi, Kürdistan halkıydı. Teslim olanlar, esir düştükten sonra ihanet edenler günlerce televizyona çıkarılıyor, gazetelerde manşet haber olarak veriliyor ve onlar aracılığıyla çağrılar yapılıyordu.

Ceza indirimi, af, dışarıda yaşam hakkı hatta estetik ameliyat yaptırmaya vaadiyle pişmanlık, ihanet cazibeli hale getirilmeye çalışılıyordu. Düşmanın bu taktiğinin iyi kavranması için içeride çeşitli yazılar yazılıyordu. Pişmanlık Yasası nedir? Neyi hedefliyor? Bütün bunlar çıkarılan gazetede, Hawar'da ve çeşitli broşürlerde değerlendiriliyordu.

Dikkatler düşmanın bu yönelimi üzerinde yoğunlaşıyordu. Eskiden salt zoru kullanarak, baskı ve işkenceyi süreklileştirerek kişileri pişmanlığa zorluyordu, şimdi de yasalarla, vaatlerle ve tehditlerle bunu yapıyordu. Özünde hiçbir fark yoktu. Sadece daha da sistemleştirilmişti.

Aynı yıl içinde Adana ve Mersin cezaevlerinden gelen iki Rizgarî üyesi kadın vardı. Bunların biri Leyla Akbaş adlı bir kadındı. Kısa bir süre sonra daha önce Ala ve Alasız Rizgarî'den cezaevinde yatıp çıkmış olan iki kadın daha getirilmişti. Bavullarıyla birlikte cezalarını yatmaya gelmişlerdi. Bu bir anlamda teslim olmaydı, pişmanlık yasasına uymaydı. Fakat biz işin bu yanını henüz tam anlamamıştık. Mahkemeleri sürüyordu ve dışarıdan tutuksuz yargılanıyorlardı. Yeni bir durumdu bu. Dolayısıyla tekrar tutuklandıklarını ya da cezalarını yatmaya gelen 'uslu devrimciler' olduklarını düşünüyorduk. Ayrıca 1981'den tanıdığımız kişilerdi. O zor günlerin beraberliği, onun hatırı vardı ve oldukça da ilgilendik, ilişkilerimize pek mesafe de koymadık. Genel gelişmeleri, gruplar arası tartışmaları ve yazışmaları aktardık. Kendileriyle aynı davadan yatan erkek arkadaşları arasındaki bağlantıyı kurduk, notlaşmalarını sağladık. Leyla bizim canlılığı

ğımıza şaşıyor ve yaşama genel olarak katılmaya çalışıyordu. Hayranlığını dile getiriyordu her vesileyle. “Bu kadar zor işkenceli yıllara rağmen böyle canlı olmanız, düzenli olmanız, siyasi çalışma ortamı yaratmanız bana moral verdi. Adana ve Mersin öyle değildi. Bunaltıcıydı. İyi ki oradan geldim,” diyordu.

Tabii, biz gazete çıkarıyor ve eğitim çalışmaları düzenliyorduk. Yine düzenli spor yapıyorduk. Komün yaşamı sürekli işliyordu. Mahkemelerde savunma yapılmış, herkes PKK’nin ayrı ayrı davalarından yargılanmış, ağır cezalar almıştı. Bunun yarattığı bir hava vardı. Dışardan gelenler ilk olarak bunu görüyorlardı. Düşman PKK’yi muhatap alıyordu. Saldırıda, herhangi bir görüşmede direkt hedeflediği ve dikkate aldığı güç PKK’ydi. Onlarca şehidi vardı. En önemlisi dışarıdaki silahlı savaşın tek öncü gücüydü.

Bir süre Ortadoğu’daki kamplarda kaldığını söyleyen Ala Rizgarîci kadın alttan alta gerilla yaşamını kötüleyen, çarpıtan dedikodular yapmaya başladı. “Yaşam yozdu. Kadın erkek ilişkilerinde ölçü yoktu, herkes birbiriyle yaşıyordu. Kadınlar kullanılıyordu. Kimsenin savaşı düşündüğü yoktu,” gibi söylemlerle henüz genç ve kendisince etkilenebileceğini sandığı kişilere gidiyordu. Bizim yanımızda ise dostluk, ittifak ilişkilerinden, arkadaşların büyük çalışmalarından söz ediyordu. Bunu fark ettiğimizde arkadaşları dolaylı olarak uyardık. Bu tip kişiliklerin anlatımlarına itibar etmemeleri gerektiğini söyledik.

Rizgarîci olan 1981’deki gibi değildi. Daha sinmiş, ürkekleşmiş, normal, sıradan bir kadın konumuna gerilemişti. Karamsar, dalgın ve umutsuzdu. Arkadaşlarıyla yazışıyorlardı ama hepsi ayrı ayrı yazıyordu. Gelen notların üzerinde herkesin kendi adı yazılıydı. Kuşkulanıyorduk. Özellikle Leyla bir süre onlarla oldukça çatışma yaşadı. Birlikte geldiği kadınla birbirlerine girdiler, saç başa kavga ettiler, küfürleştiler. Son gelenler bu ikisinin dışında kalmak istiyorlardı. Her dördü de birbirinden şüpheleniyordu. Leyla’yla gelen biraz daha dürüsttü ve bizimle konuşuyordu. Leyla’nın sorguda polisin oyuncağı olduğunu, onun karanlık işlerle uğraştığını, mafyadan tutun birçok sol gruba kadar her yere girip çıktığını, kendi-

sine güvenmememiz gerektiğini anlatıyordu. Leyla ötekine deli di-yordu. Son gelenler de diğer ikisini deli ilan etmişlerdi. Leyla, son gelenleri teslim olup gelmişler diye açıktan itham etti.

İlginç bir oyun gibiydi yaşadıkları ve biz oyunu izliyorduk. Önce pek anlamamış, “Acele etmeyelim, anlayalım,” demiştik aramızda. Sonra tutumlarından kendilerini ele veren birçok ipucu bulmaya baş-ladık. Özellikle Leyla’nın sürekli farklı ruh hallerine girmesi dikkatimizi çekmişti. Bütün yazışmalarını kontrol etmeye başladık. Genelde mektup ve dilekçe gibi dışarıya idare aracılığıyla çıkan her şeyi kontrol edi-yorduk. Bu iç disiplin, düzen gereği idi. Bazen başka cezaevlerine ya da aile çevresine gönderilen mektuplarda sakınca arz edecek şeyler de oluyordu. Düşmanın kullanabileceği şeylerden sakınılıyordu. Arka-daşları bu yönlü uyarıyorduk. Bazıları koşulların, direnişlerin sürükle-diği kişiliklerdi, inançsızlık ve kararsızlık durumlarını yazıyorlardı. Bu tür yazışmaları denetliyorduk. Hatta başka cezaevlerinde hiç tanıma-dıkları kişilerle yazışanlar da vardı. Düşman itirafçıları, gizli itirafı ya-şayan bazı tipleri bu yönlü kullanıyordu. Önce tanışma, tanıdığını bilmiş gibi yazma, sonra da aşk mektuplarına dönüştürme tutumları içine girenler oluyordu.

Mamak ve Metris gibi cezaevlerinden demir kapılar ardında nikah ya da aşk ilanları şeklinde haberler gazetelerde manşet olarak verili-yordu. Bunu özendirme, teşvik etme amacı da vardı. “Cezaevinde çile dolduracağıma aşk yaşarım,” diyenler vardı. Bu tür kişilerin dev-rime inançları başta da yoktu ama o güne kadar bazı insani yönlere tutunuyorlardı. Sonra bir amaç için yaşandığına inanmayınca arayış-ları değişiyordu. Kişiliklerinde gel gitler vardı, ruh halleri değişkendi. Ne mevcut yaşamın dışına çıkabiliyor ne de tam içine giriyorlardı. Aile bağlarını arayanlar, onun geleneksel ölçülerini özleyenler vardı. Bilimsel düşünme, mantıkla yaşama hükmetme yerine güdülerle ya-şama bakan ruh hali kişiliği başka biçimde öğütüyordu.

Leyla da kendini cezaevleri arası aşk trafiğine kaptırmıştı. 43 ya-şındaydı ve 18 yaşında kızı vardı. Önceleri sadece kızıyla yazışıyordu. Ona bizleri anlatıyor, kendi yaşlarındaki tutsak kızların direngenliğini yazıyordu. Ama sonra ilginç mektuplar gelmeye başladı. Yeni tanış-

tđđ biri miydi, önceden mi tanıyordu, onu fark etmemiştik ama Leyla'nın dünyası değişince mektuplarını inceledik. Meğer Leyla Krupskaya olmuş, bilmem falan kişi de Lenin! Hitapta aynen bu kullanılmıştı. Krupskayam diye yazmıştı karşıdaki. Bir yere kadar bizi ilgilendirmezdi. Her türlü hayat yaşayan biri olan Leyla'nın namusunu hele de 43 yaşından sonra biz mi koruyacaktık! Fakat bir başka hastalık türü geliştiğini biliyorduk. Adana'dan ve Mersin'den geliyordu mektuplar. Başkalarını da bulaştırmıştı.

Leyla artık yataktan kalkmıyor, kafasını battaniyenin altından çıkarmıyordu. Yemekten yemeğe kalkıyor, sigara içmek için çıkıyor ve hep yazıyordu. Her gün mektup yazıyordu, her mektubu da onlarca sayfayı buluyordu. Bütün dünyası mektuplar olmuştu. Bir süre sonra mektupların içeriği değişti. Dışarıya çıkmanın dolaylı yolları aranır oldu. Karşıdaki ustaca yazıyordu, bu taraftaki ondan daha ustaydı! Ve Leyla çok çirkin bir şekilde Mecnun'a yavaş yavaş her şeyini satılığa çıkardı.

Bunalımlıydı ve yataktan çıkmıyordu. Yaşı itibariyle onu günlük temizlik gibi nöbetlere yazdırmıyorduk. Leyla ablaydı o ve kendisine hizmet ediliyordu. Bir bardağını bile kaldırmıyor, sigara izmaritlerini bardağında söndürüyordu. Bu kadar tembel ve yaşamdan vazgeçmişti. İç dünyasının çirkinliği olduğu gibi dışa vuruyordu. Göz halkaları iyice morlaşmıştı. Öksürük, hapsirik ve balgam Leyla'nın ruh halini dışa vuruyordu. Bakışları hainleşmişti. İlk günlerdeki gibi sevecen bakmıyordu bize. Bunun nedenini sorduğumuzda diğer Rizgarî ailesiyle olan çelişkilerine bağlıyordu. Hatta giderek onları Rizgarîci görmüyordu. Bazen arada kalkıp kendi notlarını kendisi göndermeye çalışıyordu. Bu çıkışlarını engelliyorduk. Çünkü notlar tek elden gidiyordu. Bu bizi artık Leyla'yla açık savağa götürüyordu.

Diğer gruplarla tek tipin çıkarılması gibi konular üzerine yazışmalarımız vardı. Ortak eylem birlikleri oluşturulmak isteniyordu. Bunlara da yazılar geliyordu. Birkaç yazışma bunları bir araya getirmişti. Bu birlik ani ve zorlamaydı, yapmacıklı geliyordu. Oyunlarının birer parçası gibiydi. Dikkatlerimizi kendilerinin bu küs-barış rolleri üzerine çekiyorlardı.

Leyla'nın arada hastane ve mahkeme adı altında çıkışları da dikkatimizi çekmişti. Mahkemelere gidış geliş saatleri bellidir. O saatlerde

karyer sesi veya mahkeme arabalarının sesleri gelirdi. O seslere alışmıştık. Hastane de öyle. Geliş saatlerinde tekrar aynı sesler duyulurdu. Bu konuda oldukça hassaslaşmıştık. Bu gidiş gelişlerinde Leyla'nın giyim kuşamı değişiyordu. En tutucu roldeyken makyaj yapıyor, açıkça süslenip gidiyordu. Gelirken göz altları Leyla'yı ele veriyordu. "Mahkemen ne oldu?" sorularına yanıtı ise kaçamaktı. Hırçınlaşıyordu bu tür günlerde. Kendisine bakışların değiştiğini fark ediyor, tedirginleşiyor, saldırganlaşıyordu. Bir provokasyon yaratıp koğuştan ayrılma planı dahi yapmıştı. Bunu yazdığı notlardan öğrenmiştik.

Artık son günlerin karşılıklı notlarını aldık ve okuduk. Bunu yan koğuşlardaki arkadaşlara aktardık. "Bu adamları uyarın, konuşun. Leyla'nın idareyle ilişkileri var, düşmanla işbirliği içinde ve bütün yazışmaları düşmana aktarıyor, ona göre. Biz notlarına el koyduk, kendileri de bilsin. Durumu daha geniş iletiriz," şeklinde bir not yazıp gönderdik.

Leyla cezaevinde olup biten her şeyi anlatmıştı. Gizli celselerde ve cezaevi yönetimiyle görüşerek hemen her davranışımıza kadar bütün durumları düşmana aktarmıştı. Zaten Rizgarî'nin gizli saklı kalan pek bir şeyi yoktu, düşman hepsini öğrenmişti. Varsa geriye kalanı, onu da Leyla bu gizli celselerde aktarmıştı. Fakat sorun sadece Rizgarî'yi ele verme değil, PKK'ydi, bizdik. Genelde neler oluyor veya ne yapılabilir, tüm konularda bilgi vermişti. Leyla Pişmanlık Yasası'nın has kadını olmuştu. Esat Oktay olsaydı iğrenç bir çığlık atar, belki de hoparlörden anons ederdi. Bir itirafçı kadın çıkmıştı çünkü. Ama onun derdi PKK'ydi, bir PKK'li itirafçı kız çıkarmaktı. Bu hevesi düşmanın kursağında kaldı.

Düşman işkenceli dönemde birçoğunu bize karşı kullanmak istedi. Bunu işpiyoncu, ajan kadınlarla yapmak istedi, yapamadı. İzollerden bir kadını kullanmak istemişti. Bucaklı kocasını ajanlaştırabildiler ama o kadını istedikleri gibi kullanamadılar. Kadın, Esat'ın kendisinden neler istediğini, kimleri sorduğunu bize bir bir anlatmıştı. O ise, "Sizin ilginize karşılık kötülük yapmaya yüreğim elvermedi," demişti. Şimdi yeni bir taktik izliyorlardı. Fiili işkence yoktu ama öyle tipler koymuşlardı ki yanımıza, işkenceden beter bir ortam yaratmışlardı.

Leyla'ya daha önce anlatmıştık; “Bu koğuŖta kadınlardan itirafçı çıkarsa öldüreceğiz, dövüp atacağız,” demiŖtik. Korkuyordu. Kendisiyle gelen kadın tahliye olmuştu. Kesin düşman onu da Leyla'nın ifadesine göre tahliye etmişti çünkü o kadın bizden etkileniyordu. Kendisinde biraz yurtseverlik vardı ve Leyla'yı iyi tanıyordu. Leyla rahat hareket edemezdi. Yazışmalar gibi ilişkilerde genelde tutsak kitlesinin çıkarına ters bulduğu şeyleri çabuk deşifre ederdi. Bize mutlaka söylerdi. Çok doğru bir söz söylemişti gitmeden önce. “Leyla Rizgarî'yi, başkalarını parmağında oynattı, PKK'nin de başına bela olacak. Onu çok iyi tanıyın,” demişti. Mersin'deki arkadaşlar da mektuplarında uyardımlardı. Ŗimdi daha net ortaya çıkıyordu. Düşman işkencelerle yapamadığını bir itirafçı kadınla yapacaktı!

Diğer Rizgarîcileri çekip uyardık; “Bu kadından şüpheleniyoruz. Durumunu siz de biliyorsunuz. Ya tavır alın ya da sizi suç ortağı kabul edeceğiz,” dedik. Önceden planımızı yapmıştık. Giden notları bizimkiler alıyor, gelenleri de biz alıyorduk ve karşılıklı okuyup değerlendiriyorduk. Laz Zeki -Yılmaz- yandaki kođuŖların temsilcisiydi ve kendisine planımızı anlatıp 35'e iletmesini istedik. Biraz yumuşak yaklaşp, “Dövmeyin, atın,” dedi. Biz sembolik de olsa dövme kararı almıştık. Bir eylem gibi planlamıştık. Düşman Pişmanlık Yasası'nı bu şekilde uyguluyorsa, ona cevabımız açık olmalıydı. Bu uygulamaları kamuoyunun ve cezaevindekilerin duymasını istiyorduk. Gizli pişmanlık içinde olanları herkesin tanımasını istiyorduk.

Uyarıyı yaptığımız gecenin sabahı erkenden Leyla'yı ve diğer ikisini arka kođuŖta sorgulayacaktık. Pencereler kapalıydı. Diğer ikisisuç ortaklığı yaptığı -ki sonradan onların poliste itiraf yazıp geldiklerini öğrendik- Leyla da itiraf yaptığı ve hain olduğu için önceden kararlaştırdığımız arkadaşlarla dövecektik. Herkes erkenden kalkmış, heyecanla hızlı hızlı volta atıyordu. Diğer kođuŖa gidiş gelişler sık oluyordu. Bazıları kapıyı kolluyordu. KođuŖ kapısı yemekle birlikte erkenden açılıyordu ve koridor kapısı kilitliydi. Leyla'yı ben gözetliyordum, “Onu bana bırakın,” demiştim. O alçağın sadece yumrukla burnunu kıracaktım. Estetik ameliyatı var ya! Yüzü zaten çirkindi,bir süre daha o çirkin surata aynada bakıp

görsündü. Her baktığında “Apocu kızlar yaptı,” desindi. Apocu kızların ondaki izi bu şekilde olsun diye söz vermiştim.

Bu, bir kadının bu şekilde alçalmasına, bu kadar düşmesine öfkeydi. Kendi basit, rezil yaşamı için bu kadar yılın acısını, işkencesini çekmiş, yaşamış hem cinslerine ihanet etmesi, düşmana bütün tutsakların yaşamını ilgilendiren konularda bilgi vermesi kabul edilemezdi. O öyle rahat yanımızdan çıkıp gidemezdi. O yüz karasıydı, şehitlerimizin yarattığı direnişçiliğe karşı ihaneti seçmişti, onursuzluğu dayatıyordu.

Leyla çıkıp arka koğuşa gidip giyinecek, kahvaltı için hazırlanacaktı ama bir anormallik sezdi. Tedirgin bir şekilde etrafına bakıyordu. Diğer ikisi yoktu. Arkadaşlar onlara erken yönelmişler ve arka koğuşa tutmuşlardı. Bağırtilar geldi, koşuşturma oldu. Diğerlerine dayak atılmayacak, sadece etkisizleştirilecek ve suçları söylenecek, yaptıklarının hesabı sorulacaktı. Yalnız bağırmaya, farklı tavır içine girmeye yeltenirlerse ağızları kapatılacak, sert bir şekilde uyarılacaklardı.

Leyla fark edince hemen kapıya yöneldi. Dış koridor kapısını yumruklayarak imdat istedi. Ben önce diğer koğuşa gideceğini düşündüğüm için acele etmedim, şüphelenmesini istemedim. Ama kapıya yönelince koştum. Arkadan kavrayıp içeri çektim. Çok güçlüydü ve direniyordu. Bağırmaya başladığında ağzını tuttum fakat kolumu dişledi. Adeta dişlerini etime geçirdi. Tam o esnada diğer elimle yumruk vurdum. “Madem sen acele ettin, al alçak kadın. Sonra gidip ameliyat olursun, zaten burnun çirkindi,” dedim ve burnunun üstüne yumruklarımı indirmeye başladım.

Arkadaşların hepsi arka koğuştaydı. Sesi duyunca oraya yöneldiler. Fatma vardı sadece ve o da beni tutmaya çalışıyor, yapma diyordu. “Ben yataktan yeni kalktım. Ne oluyor?” diyerek numara yapıyordu. Doğruydu, yataktaydı. Bu tür tehlikeli işlerde Fatma yoktu. Riskleri vardı. Özellikle Leyla’ya dayığı tasvip etmediğini duyurmuştu. Çok kurnazdı. Sinirlenmişim, “Git oradan, bu alçak kaçıyor sen de beni tutuyorsun,” diyerek bağırdım. O an Leyla’dan çok Fatma’ya öfkelenmişim. Oysa biz zaten dört kişi resmi olarak eylemi üstlenmiştik. Amaç yansıtma ve bu vesileyle kamuoyu oluşturmaktı. Pişmanlık Yasası’na her tutsak karşı çıkmalıydı. Bunu yaratmak istiyorduk. Bütün arkadaşlar dövme olayını görmediklerini

söyleyeceklerdi. Leyla Akbaş'ın kişiliksizliğini, düşmanın onu piyon olarak kullandığını, sırf dışarı çıkmak için başkalarını suçladığını söyleyerek Pişmanlık Yasası'nı deşifre edecek ve idarenin uygulamalarını kınayacaklarını belirteceklerdi. Bu, insan olmanın gereği idi. İspyonculuk ve itirafçılık bir insanlık suçu ydu. Bunu kınamak, tavır almak her şeyden önce insani bir olaydı.

Fatma bu eylemin yaratacağı sonuçları tahmin ettiği için Leyla'ya o an ben yoktum ha mesajını vermişti. Zaten yaşamda Leyla'ya göre kendi halinde ama sürekli tartıştığımız, eleştirdiğimiz biriydi. Leyla'nın itirafçılığı fark edilince, Fatma korkudan bizimle köprüleri iyice atmıştı.

Leyla'ya, "Neden ihanet ettin? Ne zamandan beri itiraf yapıyorsun?" diye sordum. Bağırıp, "Ben size hesap mı vereceğim," diye cevap verdi.

"Tabii vereceksin alçak, namussuz! Kaç yıldır düşman bizimle uğraştı, aramızdan tek bir itirafçı kadın çıkaramadı. Peki sen neden sırf dışarıya çıkmak için itiraf yaptın. Sana bir işkence yapılmadı ki diyelim 'Leyla dayanamadı,' anlat, neden?" dedim. Cevap vermedi. Yerde, tam bir mundar gibi kalmıştı. Herkes tükürüyordu. İnsan bu kadar mı iğrençleşir, küçülür, insanlıktan çıkardı? Leyla çıkmıştı, o an çok iğrenç, çirkin, aşağılıktı. Tarihleri vererek mahkemeye ve idareye neden gittiğini, orada neler anlattığını sorduk. Yine bir şey söylemedi, direndi.

Aliye, "Yazıklar olsun senin gibi anneye. Bir de utanmadan bize kızını anlatıyordun. Onun mektuplarını bize okutuyordun. O senin devrimci bir anne olduğunu sanıyor, 'Devrimci olduğun için gurur duyuyorum,' diyordu. Şimdi 'Alçak bir annem var,' diyecek. Sahtekar, o kızı da aldattın, ona da ihanet ettin," dedi.

"Krupskaya! Lenin'in nerede? O adam mı seni, sen mi onu ihanete davet ettin? Krupskaya ve Lenin'e kurban ederim sizi."

"En klasik devrimci kadınlık rollerini yapıyordun ama mahkemeye ve hastaneye gidiyorum adı altında makyaj yapıp gidiyordun. Kesin bir fahişesin sen..."

"Gelen yazıları, notları aktardın. Eylem planlarımızı düşmana verdin. Hem de yoldaşlarının notlarını verdin. Rizgarîci kadın militan! Meğer tam bir namussuz, ihanetçi kadınmış..."

Sorular ve tepkiler bu şekilde uzayıp gitti. Herkes bir suçunu yüzüne vurdu. Zübeyde musluğa takılı kısa hortum parçasını alıp getirdi. Dövmek için ısrarlıydı. “Onu sorgulayalım,” diyordu. Bırakmadım, bağırardım kendisine ama o diretince, “Hayır! O iğrenç yaratığa elimizi bile sürmeyeceğiz. Bizi mecbur etti. Ona en iyi tokat, onurumuzu korumak ve direnişe sahip çıkmaktır. Düşmanın oyunlarını bozmaktır. Ona dayak atmak bir tuturdu, sembolikti. İstesek öldürürüz ama değmez. O kendisini bu şekilde zaten öldürmüş, insanlıktan çıkan birinin yaşamasının ne anlamı vardır?” dedim. Diğerlerine dönüp, “Siz 1981’i gördünüz, kıyamet kopuyordu. Bu kadın 1985’te geldi ve yoldaşlarımızın kanları, canları pahasına yaratılan ortamda düşmanın bir tokadını dahi yemeden ihanet etti. Siz de biliyordunuz ama korktunuz. Çünkü siz de bu yasanın daveti üzerine gelmişsiniz. Sizi uyardığımız halde bir ihanetçiye sahip çıktınız. Bu suçu birlikte işliyorsunuz. Bunun hesabını vereceksiniz,” dedim. Susup, başlarını önlerine eğdiler.

Sayım saati gelmişti. “Siz koğuştta oturun,” dedik. İkisi, “Hayır, biz sayıma katılmak istiyoruz. Onun durumu ayrı, bizim ayrı,” deyince, Leyla’ya sahip çıkmama şartıyla kabul ettik.

Sayım sayısı eksik çıkınca subay, “Bir kişi nerede?” diye sordu. Ben de “Leyla Akbaş diğer koğuştta, onu koğuştumuzdan attık. Gidin kendi adamınızı alın,” dedim. Bu çıkışım üzerine subay şaşırıldı. Diğer askerlere seslendi ve gidip aldılar. Burnu şişmiş, göz altları morarmıştı. Son kez o çirkin yüzüne bakarak, “E git de estetik ameliyat yaptır,” dedim. Subay ters ters baktı, “Dövdük attık, gidin adamınızı alın,” dememiz zoruna gitmişti.

Subay hiçbir şey söylemeden hızla indi. O gün, günlerden pazar olmasına rağmen Cahit Aydoğan geldi. Meşhur Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi savcısı bay Cahit Aydoğan! Başka zaman olsa gelmezdi. O kadar şehit verdik, o kadar işkence yapıldı gelmedi. Mahkeme salonundaki konuşmalara bile tahammül etmeyen bu faşist savcı, pazar günü ifade almaya gelmişti.

Önce iki Rizgarîliyi çağırıldılar. Uzun bir aradan sonra onlar alt kata gitti. Askerler eşyalarını isteyince verdik. Alçaklar, her üçü de bu işi birlikte yapmışlardı aslında. Rizgarîciler bacalarıyla övün-

sünler, o kadar uyardık, buna rağmen onlar savundular. “Leyla en iyi adamımızdır,” dediler.

Herkes bir şeyler söyleyerek tepkilerini dile getirdi. Tabii Rizgarîci baylara ulaşamıyorduk. “Keşke olup biteni yüzlerine haykırabilseydik. Korudukları bacılarının durumlarını öğrenebilselerdi,” diyorduk.

Bizleri de sırayla çağırıldılar. Ben, Gönül, Mevlüde ve Cahide üstlenmiştik olayı. Başta konuştuğumuz gibi ifade verdik: “Pişmanlık Yasası’nı kişiliksiz bir kadın aracılığıyla uygulatıyorsunuz. Kişileri yalan söylemeye, başkalarını suçlamaya teşvik ediyorsunuz. O kadın cezaevinden çıkmak için her türlü çirkinliği yapar. Bizim nasıl yaşadığımız kimseyi ilgilendirmez. Biz siyasi insanlarız, konuşuruz, tartışırız, okuruz, yazarız. Bunu engelleyemezsiniz. Bizleri Şahinlerin itiraflarıyla cezalandırdınız. Şimdi de Leyla’nın itiraflarıyla yeni cezalar eklemek istiyorsunuz. Bu uygulamaları protesto ediyorum,” demiştim. Bu sözüm üzerine savcı bana, “Cezaevinde adam dövüyorsunuz. Hani adam dövmeye, işkenceye karşıydınız?” deyince. Cahit Aydoğan’a ters bir bakış fırlattım. Katiller Leyla’ya atılan bir kaç tokadın hesabını soruyorlardı.

“Kimlerin işkenceci ve baskıcı olduğu açıktır. Onlarca arkadaşımız şehit düştü, onlarcası sakat kaldı, hastalandı. Bunları gizleyemezsiniz. Onlara neden bu kadar hassasiyet göstermediniz? Bir piyon kadın için kendi kanunlarınızı bile bir tarafa bırakıyorsunuz. Pazar günü mahkeme nerede görülmüş? İfade vermiyorum,” deyip çıktım. Bu açıklamadan sonra arkadaşlar tek tek gitti. Amaç, böyle bir eylemin özelliğini belirtmekti. Herkesin Leyla’yı dövdüğünü söylemesi gerekmiyordu, zaten öyle olmadı. Ben üstlenmiştim, diğerleri Pişmanlık Yasası’nı protesto edeceklerdi. Genelde arkadaşlar Leyla’nın kişiliksiz biri olduğunu söyleyip böyle bir olayı görmediklerini, olayın arka koğuşta meydana geldiğini söyleyeceklerdi. Pazar mahkemesi böyle geçti.

Leyla’ya on iki günlük doktor raporu verilmişti. Amaç, onun durumunu ağır gösterip bizim hakkımızda dava açma gerekçesi yaratmaktı. Tabii sadece dava açmakla kalınmamıştı. Leyla ve diğer ikisi tam bir polis rolü oynadılar. Her yeni gelen tutsak oraya veriliyordu ve gelenler PKK davasından tutuklananlardı. Gelenler öğrenci, köylü,

içeride akrabası olanlar, milislik yapanlardı. Daha önce gözaltı süreleri boyunca altta ayrı tutuluyorlardı. Sonra ya tutuklanıp yanımıza getiriliyor ya da serbest bırakılıyorlardı. Leyla onlar altta gelen kişileri sorgulamaya devam ediyorlardı. Polis sorgusunda çözülmeyenler, bilgi vermeyenler burada çözdürülüyordu. Bizimle ilişki kurmaları tamamen engelleniyordu. Pencereden bakmaları bile kendilerine yasaklanmıştı. Havalandırma saatlerinde onları duvar dibinde tutuyorlardı, kafalarını yukarıya kaldırıp bakmalarını engelliyorlardı. Tabii bunu yasaktır adı altında, bizi onlara farklı anlatarak yapmaya çalışıyorlardı. Aralarında bunu fark edenler vardı. Sesli ve Kürtçe konuşarak onlara bazı şeyler duyuruyorduk. Bazılarıyla gizli notlaşmaya da başlamıştık. Tam bir polis sorgusu gibiydi. Gelenlere kendilerini devrimci göstererek yaklaşıyorlardı. İlk bir iki gün içinde ifade yazdırıyorlar ya da sözlü aldıkları bilgileri hemen düşmana bildiriyorlardı. Bazıları bu şekilde yeniden sorguya alınıyordu.

Televizyonda çıkan şehit haberlerini alkışlıyorlardı. Geceleri masalara çıkıp çıplak bir şekilde göbek atıyor, çok çirkin sesler, kahkahâlârla sinir savaşı veriyorlardı. Yeni gelenleri de buna zorluyorlardı. Karşı bloktaki dış güvenlik askerleri geceleri pencereleere doluşarak onları seyrediyorlardı. Bilinçli olarak askerleri tahrik ediyorlar, askerler o manzara karşısında onlardan daha çılgın, daha iğrenç davranışlara giriyor, sesler çıkarıyorlardı.

Bir yanda mahkemeler öte yanda bunlar aracılığıyla yapılanlar tam bir özel savaştı. Mahkemedeki savunmalarımızda düşmanın bu yönlü politikalarını deşifre etmiştik. Ama düşman bu tutumumuzu bize 'pahalı'ya ödettirmeye kararlıydı. Mahkemeler yoluyla yeni cezaları gündeme getirerek, çıkabilecek ya da yeni cezaları kaldıramayacak, etkilenebilecek kişileri bir nevi tehdit ve baskı altında tutuyordu. Buna rağmen ilk duruşmalar olumluydu. Zaten esas olarak olayı ben üstlenmiştim, diğer üçü uygulamaları protesto düzeyinde savunma yapıyorlardı. Genelde somut bir dayanak yoktu. Ama Leylalar tek tek herkesin özelliklerini, kimin neden etkilenebileceğini, kime nasıl yaklaşılması gerektiğini, hepsini düşmana ayrıntılı biçimde anlatmıştı.

Düşman bu nedenle duruşmaları erteleyerek oyalamak istiyordu. Bir tokattan dolayı herkese ceza veremeyecekleri açıktı.

Ancak arkadaşlar etkilenmişti. Bazı tipler korkularına ortak arıyordu. İşi tepkilerini düşmana yöneltme yerine bize yöneltmeye kadar götürdüler. Aynı günlerde bundan etkilenerek erkekler koğuşunda da bir ispiyoncuğu dövölüp atılmıştı. Mahkemeye bile inktikal ettirilmedi. Fakat bizde böyle bir tavrı düşman sindirmedi ve yöneldi. İçte zayıflıkları fark edince yönelimleri artırdılar. Sonuçta dayaktan ve öldürme tehdidinden dolayı bana üç yıl bilmem kaç ay ceza verildi, diğerlerine tehditten dolayı ceza verildi. Benim savunmamı dava konusu ettiler. Tam iki yıl savunma davalarım sürdü. Savunmanın savunmaları dizisi gibi bir davaydı.

bizi sömürgeci mahkemeler yargılayamaz!

Elazığ grubunun dava dosyası Yargıtay'dan dönmüştü ve bir kısmımız için örgüt üyeliği kararı bozulmuş, 'sair efrat' diye geçen sempatizan konumundan ceza verildiğinden yattığımız sürc göz önüne alınarak tahliye istenmişti. Yani 7. Kolordu mahkemesinin aldığı karar bozulmuştu. Hamili'nin idamı müebbetle çevrilmişti. Bu karar bildirildiğinde, "Lehimde veya aleyhimdeki hiçbir kararı kabul etmiyorum, benim için geçersizdir," demiştim. Çünkü biz savunmalarımızda, "Bizi sömürgeci mahkemeler yargılayamaz," demiştik. Benim için mahkemelerin aldığı hiçbir karar geçerli değildi. Benim hakkımdaki bozma kararına zaten mahkeme karşı çıkmıştı. Genelde yerel mahkemeler üst mahkemenin kararlarına uyardı. Hemen hemen tüm kararlarda böyle olmuştu. Ancak benimkinde diretiliyordu. Diğer dava kararı tam da bu döneme denk getirilmişti. Mahkeme heyetleri bütün davalara giriyordu. Bir yerde soruşturmayı yürüten savcılar, başka yerde hakim, başka yerde başka bir şey ama hepsi de 'kitabına uydurarak' yapıyorlardı bu işleri.

Tahliye olasılığı olsa, kazara oylamada karar lehime çıksa -ki olabilirdi- bunu engellemek kolay olacaktı. Zaten oy birliği olmasına rağmen karar aleyhte çıkmıştı. Aslında mahkemeler ve heyetler arasındaki çelişki bir uyumsuzluktur ve yasalara göre bütün

uyuşmazlıklar tutsağın lehinde sonuca yol açar. Ancak bu da olmadı! Ve dosyalar yeniden Ankara'ya gönderildi.

Yeni davamız meşhur olmuştu! Dışarıda basın Leyla Akbaş'ı nasıl dövdüğümüzü yazmıştı. Cezaevinde Rizgarîciler Leyla'nın hakkını arıyorlardı! Bacılarına sahiplenmişlerdi. Aceleci davranarak arkadaşlardan bu konuda özeleştirici istemişlerdi. Tabii kısa bir süre sonra bunların itirafçılığı deşifre olunca seslerini kesmek zorunda kaldılar. Garipti, arkadaşlar da o ilk havada bizi eleştirmişti. Notlarımızı zor bela ulaştırılabildik ama ikna olmamışlardı ve 'değmezdi' diyerek eleştirmeye devam etmişlerdi.

Yönetim ve bazı arkadaşlar dışında genellikle koşullardaki arkadaşlar kutlamışlardı. İlk defa cezaevinde bir itirafçıya karşı eylem yapılmış ve üstlenilmişti. "Kadının itirafçısı mı olur?" diyenler, şaşkınlıkla karşılayanlar da vardı. Aynı şekilde kadının kadını dövmesi, tavrı alması da garipsenmişti. Kendi cinsine bu denli düşman olan, cins ihanetini çok çirkin bir şekilde yaşayanın kadınlıkla bir alakası yoktu. Bu unutuluyordu. Sorun zavallı, zayıf, biçare bir kadını dövmek değildi, başka siyaset adına tutuklu olduğu için bir tepki de değildi. Hayır! Onlarca-sıyla aynı koşulları paylaştık. Bütün çelişkileri bir yana bırakarak düşmana karşı ortak hareket etmek için ne gerekiyorsa onun daha fazlasını yaptık. Rüyalarında "Katil Apocular!" diyenlere, "Maceracılar, milliyetçiler," diyenlere, düşmana karşı tavrımızla öyle olmadığını, kendileriyle konuşarak, tartışarak kavratmaya çalıştık. Leyla belki yaşamı boyunca en yakınından bile hiç öyle bir saygı, hizmet görmemiştir ama biz göstermiştik. Diğerleri yine öyle. Fakat hainleşen, düşmanla işbirliği yapan, PKK üzerine çirkin yaşam pazarlıkları yapan üstelik kadınlığı her konuda peşkeş çeken bu tip düşkünleri de kadın olarak korumak, feodallığın ötesinde suçtu. Feodallıkta bile bazı temel değer yargılarına ters, törelere, aşiret, aile kurallarına, değerlerine ters konumlara girenler ölümle cezalandırılırlar.

Bizi uzaktan izleyenler, olayların iç yüzünü tam bilmeyenler, anlamak istemeyenler çokça değerlendirme yapmışlardı. Biz övgü yahut kutlama beklemiyorduk. Fakat itirafçılığa, ihanete, cins ihanetine bu kadar tepkinin de en azından insanlık görevi olduğunu bilmek gerekiyordu.

İç sorunlar, tepkiler bizi epeyce uğraştırdı. Dört bir yandan kuşatma gibi bir şeydi. Bu defa mahkemelerde, bir dayak olayının bahane edilerek nasıl saldırıldığı, bütün kadın tutsaklara yönelimin yeni Leylalar yaratmak amaçlı olduğunu anlatıyordum ve kendimi bütün saldırıların hedefi haline getiriyordum. Yeter ki dava düşsündü. Sonuçta sadece benim kalmam, bu nedenle en çok beni sevindirmişti. Birkaç ihanetçiyi ortaya çıkarmak pahalıya patlamıştı fakat onların planları da belli yönleriyle boşa çıkarılmıştı.

Davalar birbirini izledi. Düşman inatlaşmıştı. Mahkemeler bir işkence gibiydi ne konuşuyorlardı ne de dava açmadıkları bir sözcük kalmıştı. Ağzımızdan çıkan her söze bir ceza veriyorlardı. Mahkemeleri protesto etmeyi arkadaşlara önerdim, kabul edilmedi. Kürtçe savunma yapacağım diyerek davayı etkisizleştirmeye çalıştım, o da olmadı. En son 12 Eylül'de faşist cuntayı protesto eden bir konuşma yaptım. Bir daha beni çağırmadılar. Cezaları ve hakkımda açılan dava sayısını sadece tebliğ edilen yazılarda ve gazetelerde öğrendim. Bir daha yüzlerini görmedim o faşistlerin...

tarih yargılanacaksa direnişle yargılanacaktı

1984 Ocak direnişinden sonra dört yıllık süreç değerlendiriliyordu. Bir başlangıç niteliğinde de olsa genelde tartışmalar, yazışmalar bu yönlüydü. 1982 direnişinin hedefleri ve sonuçları cezaevini aşıyordu. Aslında direkt düşmanla PKK arasındaki bir savaştı ve bütün teknik üstünlüğe rağmen, zafer PKK'nin olmuştu. Başardık denilen şey çok önemliydi. Düşman ilk kez PKK'yle zindanda bu düzeyde, yani her türlü avantajı kullanarak karşılaşıyordu. PKK'yi, ona öncülük eden kadrolar şahsında bitirmek planı kapsamlıydı ve bir halkın uyanan devrim umutlarını daha başlangıçta, ilk adımlarda kırmak, yıkmak istiyordu. Çekirdek kadro bitirilerek Parti Önderliği ve yurt dışındaki parti çalışmalarımız, zindan cephesinden vurulmak isteniyordu. Zindan önemli bir tarihi görevle karşı karşıyaydı ve Mazlumlar, Hayriler, Pirlar bunun bilincindeydiler.

Apoculuk, Başkan Apo'ya bağlılık, partiyi koruma, onun direnişçiliğini doğru temsil etme görevini bu yoldaşlar yerine getirmişti. Düşmanın, "Bitirdik, herkesi teslim aldık, Genç Kemalistler ordusunu kurduk," dediği bir dönemde zindanlarda tutsakların bu tarihi rolü üstlenmesi geleceği görenlere has bir özellikti. Bu devrimci çıkış ulusal kurtuluş mücadelemizin teminatı olmuştu. Onun önderliksel tarzının inanılmaz koşullarda somutluk kazanması, yeni bir gelenek yaratmanın vazgeçilmez ön koşulu olmuştu. Tarih yargılanacaksa böyle yargılanacaktı. 1982 direnişçiliğinin özü bu kadar derin ve gelecek doluydu. Bu kadar kesin ve netti.

Bunlar ilk anda bütün boyutlarıyla kavranamasa da her biri bir devrimdi. Paris Komünü'nden 17 Ekim Devrimi'ne giden devrimler dizisiydi bu eylemler. Bastille ayaklanmasıydı. Kesin başarı ve zafer yaratan özellikleriyle tanımlandılar. Manevi etkileri çok sarsıcıydı. Onlara yaraşının bu olduğu söylenmişti. Ama bir daha Mazlum, bir daha Pir, bir daha Hayriler bulmak zordu. Bu, kayıplarımızın ağırlığını, büyüklüğünü, acısını ifade ediyordu. Doğruydular, onlar yaşıyordu. Özellikle 15 Ağustos onların şehadetine en görkemli karşılıktı. Onların yaşatılmasıydı. Kongreler, konferanslar, hazırlık çalışmalarının tümünde onlar büyük ilham veren güçtü. Silahlı Propaganda Birlikleri-HRK ve sonraki süreçlerde onların direnişçiliğinin yankıları vardı. Yine de onlar karşısında hep suçluluk duyduk, vicdanlarımız hep ezik kaldı. "Keşke yerlerine biz ölseydik," demek, onları doğru taşımak, doğru yaşamak, ardılığını doğru yapmak değildi.

Eylül direnişi, bu büyük direnişlerin yarattığı etkiyle ortaya çıktı. Tutsaklardaki yankıydı, silkelendi, dirilişti, ilk isyandı. Ama daha sonraki süreçleri doğru yakalamada sağlam bir köprü haline getirilemedi. Onun öncülük ruhu, geniş ufku, sonuç alıcı tarzı hakim kılınamadı. Ocak saldırıları bu ara geçişteki zayıflıkları, zaafları giderme fırsatı vermemek içindi. İleriye gidişin yollarını tutmak, kendi inisiyatifinde bir savaşla büyük direnişçiliğin etki alanını daraltmak, başka bir hatta çekerek bu defa çok farklı yöntemlerle boğmaktı.

Dışarıda cunta 'sivilleşme, demokratikleşme' planı içindeydi. Bu planın en önemli ayağı cezaevleriydi. Düşman zindanı tüm politikala-

rının sentezi haline getirdi. Cuntanın geneldeki ilk icraatları, bu politikanın uygulanış alanları üzerineydi. Dışarıdaki silme süpürme, tutuklama gibi hareketi hızla tamamlanmıştı. Yani tehlike bırakılmamıştı! Cuntaya karşı koyacak en ufak bir muhalefet odağı kalmamıştı. Dışarıyı sürekli bir zor uygulamasıyla denetimde tuttu, zindanlarda ise bitirmeyi, imhayı esas aldı. Kürdistan'da ve Türkiye'de bütün denemeler bu alan üzerineydi. Bu alanlarda Kürtlük, Kürdistanlılık hepsi bitirilecekti? Cumhuriyetten bu yana uygulanan politikaların tamamlanması, orada eksik kalanın, yapılmayanın yapılması amacı çok belirgindi. Hitler yahudiliği bir anlamda bitirmişti. Onlara göre Yahudilik en aşağı, en işe yaramaz ırktı, kemikleri bile bırakılmadı. Gerçi Yahudiler de sonradan Filistinlileri bitirme kararını verdi. Soyları kurutulamadı ama yöntem gerçekten bitirici oldu. Halk, ulus özelliği çok ilginçtir. Kendileri bir kırım, en insanlık dışı katliamı yaşamalarına rağmen aynı yüz karası tarihi başka halklar üzerinde denemeye kalkıştılar. Onları ilginç kılan biraz da bu kompleksti.

Zindanlar düşman için adeta bir laboratuvarıdır. Halklar, milliyetler, kişilikler, örgütler, cinsler, her şey, herkes burada çok yakından incelendi. İnsan psikolojisinden fiziğine kadar, örgüt yapısından savaş tarzına kadar her konuda deneyimlerle ulaştığı sonuçlar vardı. Aynı ayrı her eriyik, onun çözülüş karakteri nedir, ne değildir, en iyi açığa çıkan ortamlar olmuştu zindanlar. Her an düşmanla yüz yüzesin. Tekniği, bilimi, deneyim yöntemlerini, kısaca laboratuvarın bütün kurallarını kendine göre uyarlamak isteyen bir düşman. Sen ister civa ol, ister bukalemun, ister demir ister çelik veya bir başka alaşım. Bu senin gücündür, senin öz yapındır.

Neyle birleşeceğin, neyle ayrışacağın sana bağlıdır. İşte bu noktada, "Düşmandır her şeyi yapar, ben de boyun eğerim," içgüdüsel ihanete götürür seni. Tüm ısı yöntemleri, birbirine karıştırma çabası, seni yoğurup değişik şekle koyma planına karşın kendini patlatarak, her atomunla düşman yöntemlerini boşa çıkararak deneyleri bozmak da mümkündür. Ve işte bunu en inanılmaz şekilde yapanlardı 1982 direnişçileri.

Mazlum hücredeydi, çıplak bir hücrede. Bir kaba konulmuş alaşım gibiydi. Altı, sağ, solu ateş içindeydi. Düşman ölümü bile imkansız-

laştıran bir ortam yarattığını sanıyordu. Bizim ölümümüzün de kendi elinde olduğunu sanıyordu. “Ölüm hakkı yaşam hakkı. Tüm hakları ancak ben veririm hem de benim istediğim biçimde olacak,” diyordu.

Mazlum, yaşamın ve ölümün kaderinin bu kadar pervasız bir şekilde düşman tarafından çizildiği bir ortamda, o sistemi can evinden vurmaya başarmıştı. Birkaç kibrit çöpüyle fitili ateşlemişti! Bir kravat parçasıyla dayatılan o iğrenç ölümün gırtlığına yapışmıştı. Onun öldürdüğü karanlıktı; korku, teslimiyet, ihanet canavarıydı. Yaşamın kendi yatağında, kendi güzel, öpülesi doğasında kendi kökleriyle buluşarak, kendisi olanla bütünleşerek hükmetmesinin sırrı iyi bilinmek zorundadır. Büyük, yüce inanç, onun derin sorumluluğu, devrimi, geleceği anda yaşama, yaşatma özelliği değil miydi? Bu maya baştan tutmuştu. Apoculuk olayı bu mayalanmanın özüyüdü. Onun Mazlum’da, Pir’de, Hayri’de, Ferhatlarda şaha kalkmasıydı, yaşamsallaşmasıydı, ölümsüzleşmesi idi. Kimsenin beklemediği bir anda ama herkesi sarsan bir eylem gücüydü.

Dörtlerin eylem tarzı, hazırlığı, son ana kadarki kararlılık ve keskinlikleri çok önemliydi. Mazlum’un eylemine bir halka daha eklenecekse eylem yerinde, zamanında ve mutlaka başarılı olmak zorundaydı. Öyle bir eylem biçimi ki yüksek inanç ve cesaret istiyordu. Tüm olumsuz koşulların kuşatması altında başarı sağlatan anı yakalamak ustalığı gerektiriyordu! İşte bu ustalığı Dörtler gösterdi. Düşman ateşten korktu, zafere çığlıklarından korktu, dökülen et parçalarından, süzülen kandan korktu. Düşman PKK’den bir kez daha büyük korku duydu.

Demek ki PKK buydu! O ana kadar işkence yapan asker copuyla oynarken farkında olmadan kendindeki çirkinliği vuruyordu. “O ne biçim inanç öyle! Cayır cayır yanarken slogan atıyordu. O ne biçim inanç... O ne biçim inanç!” demişti. Evet, bu Dörtlerin inancıydı, PKK’nin inancıydı. Bir asker bu kadarını duymuşsa tutsakların duymaması mümkün müydü? Kim bilir kaç kez o ateş yüreğimi yakmıştı, kaç kez kanatmıştı? Kaç kez iliklerime kadar sarsılmıştım? Kaç kez o büyüklük karşısında secdeye durmuştum? O büyüklüğü hissetmek bile insanı yaşatmaya yetiyordu. Yaşanmışsa bu ateşin yüreği yakmasındandı, o acıyı hep duyumsamaktandı. Yoksa yaşanmazdı, yaşam olmazdı.

Ya Ölüm orucu? Bıkmadan, usanmadan anlatırdık birbirimize. Neler duymuyorduk ki. Hele yaşanınca, biraz olsun nelerle karşılandığına tanık olununca, o günlere sığdırılan eşsiz direnişçilik daha iyi anlaşılırdı. Ölümü her bir hücrede parçalayan bir direniş. Her hücreyle düşmana bir darbe vuran direnişçilik. İhanet, tıpkı o ağız kokusu kadar iğrençti, onun kadar çürümüş kişilikti. Ona altmış gün dayanmak, onunla altmış gün an an savaşmak nedir bilir misiniz? Buna ne tip cevap verebilirdi ne de anlatmakla yeterince anlaşılırdı.

Bu eylemlerin içinde geliştiği koşullar, özellikleri, eylemin yürütücüleri, yoldaşların devrimci kişilikleri üzerinde duruluyor, olayların diyaletik bağı çözülmeye çalışılıyordu. Yaşamımız bunlar oluyor, zaman kavramı bu eylemlerle sınırlandırılıyor. Bütün aylar, yıllar, asırlar, gelecekler 1982'nin bu eylem tarihlerinde saklı tutuluyor. Zamanın öncesizliği ve sonrasızlığı tartışmaya açık bir kavram. Benim olduğum tek şey; zamanın öncesi ve sonrasının onların direnişinde kilitli olduğudur.

Tabii bunun öteki yüzü çok daha başka! Bu etkilenim herkeste aynı oranda yaşanmıyordu. Etkilenmeye rağmen duygularda derinlere inilemiyordu. Suçluluğun, ezikliğin, çözümsüzlüğün nedenleri ile o eylemlerdeki büyük çözüm gücünün sırrı tam olarak kavranamıyordu. Uzun süre düşmanın denetimi altında, işkence, baskı, tehdit ve vaatlerle şekillendirilmeye çalışılan bir yaşam tarzı, onun kişiliklerdeki sonuçları vardı. İnanç, bilinç, irade kişilikte ne kadar somutluk kazanmışsa bozulma, aşınma düzeyi ölçüde düşük olmuştur ya da tahribatı az olmuştur. Madalyonun bu yüzünde teslimiyet ve yenilgi grafiği ciddi boyuttaydı. Çünkü kişilikler salt fizik olarak kuşatmaya alınmamışlardı. Bu kuşatma inanç irade boyutunda bir kırılmayı, eğilmeyi, törpülenmeyi getirmişti. Direnenler, direnerek yenilenler, direnmesiz teslim olanlar, zorla sürüklenenler vardı. Direnişler hepsini de kaldırdı, sürükledi, sarstı, etkiledi. Koşullar direnme dışında hiçbir şans tanımıyordu. Bir anlık soluklanmanın yolu bile direnmeden geçiyordu.

Eylüldeki genel kitlesel katılım bu anlamda kaçınılmazdı ve soluklanma gerekçesiydi. Aynı zamanda düşmana karşı böyle bir isyanın koşulları olgunlaşmıştı. Ne var ki daha nefes almadan ocakta

gelen yeni saldırılar bu dalgalanmayı çabuk kırmıştı. Yalnız bu defaki kırılmanın boyutu farklıydı. Direniş öncülüğü, onun temsilindeki kırılma, düşman politikalarının boşa çıkarılmasını, bu politikaların ve uygulanış biçimlerinin yeterince kavranmasını engellemişti. Düşman imha politikalarının özünü değiştirmemişti ama uygulamalarını biraz da bizdeki bu kırılma zeminlerine dayandırdığından ve iç sorunlarımızı, zayıflıklarımızı iyi tespit ettiğinden daha kolay sonuç alabiliyordu. Ocak saldırıları, içinde hem imha hem yeniden teslimiyet hem de ihaneti dayatma hedefi olan kapsamlı bir saldırıydı.

dayatılan ihanet oyunları ve suphi'nin eylemi

Düşman bu defa tek tiple eski bir yöntemi uygulamıştı. Tek tipin, özünde 'yemek duası,' 'Türküm' deme gibi uygulamalardan farkı yoktu. Düşman bir şeyleri mutlaka bahane olarak kullanacaktı. Ama 1984 yılı, 1980-81 yılları değildi. Yaşanmış bir sürecin deneyimleri vardı. Burada esas amaç önemliydi. Teslimiyet ortamının kırılması, yeniden örgütlenmenin, yeniden direnişin uygun koşullarının yaratılması demektir. Bu geçiş, bu adım doğru atılırsa onunla birlikte geçmiş süreç daha sağlıklı ele alınır ve 1982 direniş ruhu giderek kökleşir ve sonraki sürece taşınırdı.

Bütün bunlar genel hatlarıyla değerlendiriliyordu. Fakat yeni sürecin sorunları karşısındaki çözümsüzlük zorluyordu. Sorunların kaynağına gerekli dikkat ve duyarlılıkla inilemiyordu. Düşmanın fiili saldırıları durmuştu ama içte fiili gruplaşmalar, gölge, alternatif yönetimler, burjuva parlamentosu gibi önergelerle yönetime baskı yapımlar işleri iyice çatallaştırmıştı.. Bize yansıyanlar genel, fazla isim verilmeden, somutlaştırılmadan gelen notlardaki çeşitli kısa bilgilendirmelerdi. Hem sorunların dışında görüldüğümüzden hem de olanlardan olumsuz etkilenmememiz için çok fazla yansıtılmıyordu. En açık olarak Fuat Çavgun olayı yansıtılmıştı. Tabii yine arkadaşlar kendi cephelerinden tedbir olarak yazmışlardı:

“Son dönemde yaşanan bazı sorunlar bizi doğal olarak uğraştırdı. Sizlerle fazla ilgilenemedik. Daha önce gönderdiğimiz bir değerlendir-

dirme yazısı vardı, onu Fuat Çavgun onlar yazmıştı. Biz bir sakınca görmedik herkese okuttuk. O süreçte yönetime ilişkin eleştiriler vardı, biz onları da dikkate aldık, üzerinde duracağımızı belirttik. Ama sonra baktık ki alttan alta yapıyı yönetime karşı kıskırtıyor, yapıdaki çeşitli rahatsızlıkları, örgütlüyor. Özellikle geçmiş süreçlerde sorunları olan, örgütün çeşitli yaptırımlar uyguladığı arkadaşlara el atılmış. Ocak ölüm orucundan sonra uzun süre sağlık sorunları vardı, bu nedenle sorunlardan uzak kalındı. Ayrıca henüz kabul edilen maddeler bile uygulanmıyordu. İdare sürekli engel çıkarıyordu. Bu nedenle bazı şeyler gecikti, yeterince hakim olamadık. Ama burada bilinçli bir erteleme yoktur.

Fuat en son bir notla yönetimi feshettiğini ilan etti ve bu notun herkese okutulmasını dayattı. Okutulmazsa, kendisinin okutma hakkının doğacağını bildirdi. Bu bir tehditti tabii ve zaten belli bir çevreyi etkilemişti. Özellikle Hilvan, Siverek çevresinden olan arkadaşların yerelliğini, geri feodal yaklaşımlarını kullanmış, ‘Yönetimi feshediyorum. Görevini yapamıyor, biz yapacağız,’ diyor. Biz kendisine tekrar not yazdık, tartışmaya, sorunları birlikte çözmeye, yönetim değişikliği gerekiyorsa bunu ortak iradeyle yapmaya çağırdık. O bildiğini okudu. Kendilerini örgüt ilan edip, parti imzasını kullanarak bildiri ve açıklamalar yapıp yayınladı. Diğer gruplara yansıtılmış. Biz durumu tartışmaya açtık. Durum hakkında siz ne diyorsunuz? Değerlendirme ve önerilerinizi yazın.”

Not aşağı yukarı bu çerçevedeydi. Hayretle karşıladık, gelişmeler ciddiye. Daha önce dışarıda, parti içinde ortaya çıkan provokasyonlara ilişkin bazı bilgiler de iletilmişlerdi. Tam olmasa da Semir, Seher, Davut ve Süleyman olaylarını duymuştuk. Semir’in 1983’te Güney Kürdistan’a düşmanın düzenlediği hava saldırılarıyla bağlantısı olduğu, düşmanın planının hem parti içinde partiyi ele geçirmek hem de diğer çalışma alanlarımıza fiili yönelerek bu şekilde etkisizleştirmek olduğu söylenmişti. Bunların hepsi bize yabancıydı, ilk kez duyuyorduk bu tür haberleri. Parti içinde bu şekildeki haince çıkışları tam olarak yorumlama gücü olmasa da, kesin bir ad koyma ve düşünce düzeyinde açık tavır vardı. Partiye güven, Önderliğe güven bu tip olaylar karşısında tereddütsüz tavra götürüyordu.

Fuat'la ilgili haber, ister istemez beni dışarıdaki bu provokasyonla bağ kurmaya götürdü. Seher'in, Yıldırım Merkit'le bağlantısı, ihanetin dışarıyla kesin bağı bu olaydaki şüpheyi artırmıştı. Düşüncelerimi yazıp, önerilerimi sundum:

“Başta gelişmelerin uzağında, dışında kaldığımızı belirteyim. Bu konuda istense belli imkanlar da vardır, doğmuş. Olayın tüm boyutlarını bilmemekle birlikte, bunun düşmanla, dışarıdaki provokasyonla bağlantısı olduğuna inanıyorum. Düşman aileleri de kullanabilir, direkt ve dolaylı yollarla el atmış olabilir. Bugüne kadar parti içinde hiç kimse böyle direkt örgütsel yapıyı, bir kurumu hedeflememişti! Her şeyden önce yazdıklarında samimi değil. Amaç, notla cezaevi örgütünü eleştirmek değil. Böyle olsaydı verilen cevabi not olumludur ve kendisini dikkate alan, eleştirilere açık bir yaklaşım var. ‘Tartışıp birlikte çözelim,’ denilmiş. Fakat o bu şekilde kendisine meşru zemin yaratmak istiyor. ‘Bütün yolları denedim olmadı, ben de mecbur kaldım yönetime darbe yaptım,’ demek istiyor. 1984 direnişini değerlendirme yazısı da öyle. Bu yazı bilinçli yazılmış. İçinde tartışılması gereken çok şey olmasının yanı sıra muğlak bırakılan noktalar var. Bazı şeyler bir oyunun senaryosu gibi bilinçli bir şekilde öne çıkarılmış. Tabii kurnazca, siyasi kılıfa büründürülerek, araya doğruları da koyarak yazılmış. Dikkatimizi çeken yanlar vardı ama hemen tartışmanın ‘yeri değil’ dedik ve bir de o süreçleri tam bilmediğimizden fazla bir şey söyleyememiştik. Şimdi daha iyi anlaşılıyor.

Sonuç olarak açık ki örgüte karşı bir tavırdır, bir darbedir. Cezaevinde geçmişte ihanet farklı şekilde çıktı, oynadı, direkt yöneldi. Bu daha farklı bir kılıf altında yürütülüyor. Önerim: Fuat Çavgun’un cezalandırılmasıdır. Bundan sonra cezaevinde partiye karşı işlenecek bu tür suçlar cezasız bırakılmamalıdır. Şahin cezalandırılıyorsa, sonraki süreçte ihanetin çapı bu kadar genişlemezdi, tahribat yaratmazdı.” Bu cevabı yazıp ayrıca bu konudaki yazışmaları, varsa başka bilgileri iletmelerinin yararlı olacağını da ekledim.

İstenen notlar ve bazı yazışmalar sonradan bize geldi. Belli bir süreçten sonra bazı notları dışarıya çıkarmaya da başladık. Arkadaşların imkanları daha sınırlıydı. Bizim notları düzenleyip çıkarma imkanımız daha çoktu ve bu işi beceriyorduk!

Arkadaşlar öneriyi çok radikal bulmuşlardı. Bütün diyalog çağrılarına rağmen Fuatlar bildikleri şekilde devam etmişlerdi. Sonra ayrılanlar, ayrı koğuşlarda kalanlar vardı. Bu, içine girdikleri tavrın boyutunu gösteriyordu. Cezaevinde kendi dava arkadaşlarının yanından ayrılıp, çıkıp gitmek düşmana gitmek gibi bir şeydi. Ben sonuna kadar öyle yorumluyor, öyle adlandırıyordum.

Fuat 14 Temmuz Ölüm Orucu'ndan sonra sakat kalmıştı, felç geçirmişti. İlk duyduğumda çok üzülmüştüm. Malatya'daki kaçma planı gerçekleşseydi kaçabilirdik. "O zaman böyle olmazdı," diyordum. Bir saygı vardı. İşkencede, ölüm orucunda, düşmanın herhangi bir uygulaması sonucu yaralanmış, sakat olmuş her arkadaşına karşı duygular çok yoğun olur. Fuat'ın, Halil Çavgun arkadaşın kardeşi olmasının yarattığı saygı da vardı. Manevi bir yan vardı bunda. Ama bu olayı duyduktan sonra o sevgi, saygı yıkıldı. Süleyman yani Baki Karer de Haki yoldaşın kardeşiymiş ama kaçtı, ihanet etti. Bu yan insanı daha çok öfkeliendiriyordu.

"O değerli, yüce insanlara zerre kadar saygı ve bağlılıkları olsa bu şekilde hareket etmezlerdi," diyordum. Ne tesadüf ki Fuat da Halil'e ihanet etmişti. Düşman bilinçli olarak en değerli varlıklarımızın yakınlarını partiye karşı kullanıyordu. Bir de Fuat felç olmuş, o fizik özür lülüğünü hazmedemedi. Onun intikamını düşmandan çıkaracağına, bize yani partiye yöneldi.

Sakatlık psikolojisi kötüdür. Kompleks ve kapris, intikamcılığa kadar götürür. Etkisinden kurtulamıyordum. İnsanlar nasıl bu kadar değişebilirdi? İhanet, kaçkınlık, dönçklilik neydi? Onları yeniden yeniden düşünüyordum. Arkadaşların radikallik eleştirilerini kabullenemiyordum. "Zindan koşullarında cezalandırma olmaz, olumsuz sonuçlara götürür," demişlerdi. Zindanda bunun olamayacağını savunmak, koşullara boyun eğmekti. İhanet nerede olursa olsun affedilmemeli diye düşünüyordum.

Leyla Akbaş olayından sonra yan koğuşlardaki erkek tutsakları oradan aldılar. Arkadaşlarla yeniden ilişkimiz kesilmişti, çok zor ilişki kuruyorduk. Notlar günlerce, haftalarca kalıyordu, gönderme alma fırsatı bulamıyorduk. Leyla itirafını o kadar geniş yapmıştı

ki, olası tüm ilişkilene yollarını düşmana söylemişti. Bloktan bloğa, çatı yoluyla attığımız ekmek içi toplar da deşifreydi. Aynı yolu kullanmak fazla sağlıklı değildi. Notlarımız bazen çatıda kalabiliyor ya da başka koğuşların, askerlerin eline geçebiliyordu. Bu nedenle önemli notları o şekilde yollamıyorduk.

Yan koğuşa belli bir aradan sonra tekrar itirafçıları koymuşlardı. Suphi Çeviriciler gözaltından sonra direkt getirilip oraya konulmuşlardı. İtirafçıların en irileri 38'deydi. 2. koğuşa biraz orta irilikteki ihanetçileri koymuşlardı. Hayrettin Toga, Mehmet Girgin gibi itirafçılar vardı. Suphiler bir fırsatını bulup ilişkiye geçtiler. Diğerlerinin havalandırmada olduğu saatlerde biz sesli konuşuyorduk, onlar koğuşta dinliyorlardı. Notlaşma yöntemlerini öğrendikten sonra bize not yazdılar. Durumlarını yazmışlardı.

Suphi ülkeye giriş yaparken arkadaşlardan ayrılıyor. Ülkeye giriş konusunda bazı sorunlar yaşanıyor. Tepkilidir, arkadaşlarla karşılıklı birbirlerini suçluyorlar. Bu ruh haliyle ayrılıyor arkadaşlardan. Kendi düzeyi, yurtdışında aldığı eğitim, beklentiler, her şeyi bir tarafa bırakmış o kopuş anında. Sonunda kendisini koruyamayıp yakalanıyor daha doğrusu ihbar ediliyor. Sorguda belli bir çözülmeyi yaşıyor. Düşman onun bu zaafını kullanıyor, itirafçıların içine koyuyor. Suphi ihanet etmemişti. Evet, zaafa girmişti, suç işlemişti, bir PKK'li tavrı göstermemişti ama o konumunu ihanete vurdurmamıştı. Bu nedenle yeniden ilişki kurmaya hazırdı. Kendisi ilişki kurmak istemişti. Zindanları duymuştu. Büyük direnişlerin etkisini dışarıda yaşayanlardan birisiydi. Şimdi kendisi zindandaydı. İhanet en aşağılık yoldu. O halde kendisine gelmeli, düşmanın oyunlarını daha baştan bozmalıydı. 'Zararın neresinden dönersen kardır' misali, zararın o noktasından en güçlü direnişi yapma şansı vardı ve Suphi onu yakaladı.

Yurtdışındaki çalışmaları, parti değerlendirmelerini, hemen her konudaki gelişmeleri parça parça yazıp aktarmasını istedik. Yazıların birer nüshasını 35. koğuşa gönderdik. Bunlar hem Hawar'da kullanıldı hem de önemli bir tartışma, bilgilenme, eğitim konusu haline getirildi.

Suphi'nin değerlendirmeleri güçlü, Mevlüde'nin çok üstündeydi. Birçok gelişmeyi daha geniş biliyor. İttifaklar sorunundan, temsilci-

liklerimizin kurulduğu alanlara kadar, yine iç sorunları, parti dışı eğitim ve anlayışları anlatıyordu. Yılların tecritliğini, uzaklığını bir anda çok büyük bir açlıkla dolduruyorduk. Müthiş bir şeydi. Gelişmeler ne kadar güzel, ne kadar kapsamlıydı. Tahminlerimizden de öte!

Suphi bir an önce mahkemeye çıkmak istiyordu. Tedirginliğini ve endişelerini gizlemiyordu. Düşman zorla kırsal alana götürmek istiyor, helikopterle götüreceğini söylüyor, “Alanları tanıyorsun, yer göstereceksin,” diyordu. Diğer itirafçılardan bazılarını operasyona götürmüşlerdi. Polisler bir iki kez cezaevine de geldiler. Biz bunu duyar duymaz arkadaşlara ilettik ve kendimiz de dilekçelerde cezaevine yeni getirilen insanlara itirafın dayatıldığını, polisin gelip sorgulama yaptığını, insanların operasyonlara zorla götürülmek istendiğini belirten dilekçelerimizle uygulamaları deşifre etmeye ve mahkemeye yansıtmaya çalıştık. Bu bir baskılama oluşturuyordu idare üzerinde.

Suphilerin durumunu fark ederlerse başka biçimlerde öldürebilirlerdi. Notlaşmaları çok gizli yaptığımız için kolayca fark edilmezdi ama eski itirafçılar yöntemleri bildiklerinden çabuk fark etmişlerdi. Suphi onları açıktan tehdit etmişti: “Bir şey yok denemek istedik. İdareye söyleme, söylersen öldürürüm.” Bazıları göz yumuyordu çünkü korkuyorlardı. İçinde buldukları ruh halini Suphi anlıyor, onları da etkilemek istiyordu. Ama esas olarak orada eski itirafçıları vurmaya planlıyorduk. Diğer itirafçı koğuşuna verseler başkalarına yönelirlerdi ama ikinci koğuşta cezalandırma şansı daha çoktu. Suphi içine girdiği konumu kaldıramıyor, mutlaka bir şeyler yapmak istiyordu. Bu yönlü öneri gidince sevindi. Bu nedenle biraz daha o iğrenç yerde kalmaya dayanması gerekiyordu. 35’e de ilettik ve uygun görüldü. Tabii bu arada mahkemeye çıkarılırsa savunma yapacaktı. O zaman bu şansı kaçırabilirdi. Böyle bir savunma yapması da bir eylemdi. Kendisini her iki duruma göreayarlamaştı. Savunmasını yazmaya başlamıştı. Arkadaşlar, “Partiden af dileme ve kendi durumunu bir suç olarak ortaya koyma koşuluyla savunma yapabilir,” demişlerdi, o da “Tamam,” demişti.

Notlaşmaya devam ediyorduk. Onlar aileleriyle açık görüş yapıyorlardı. Dışarıdan gelen haberleri, idareden dolaylı aldığı bilgileri ve itirafçıların durumunu bize aktarmaya devam ediyor, diğer konularda

da yazıyordu. Çalışkandı, ihtiyaçlarımızın ne olduğunu tahmin ediyor, bu nedenle durmadan not gönderiyordu. Bizim gönderdiğimiz bir notu tuvalette okurken askerler baskın yapmış ve notu tam imha edemedi bazı parçalarını askerlere kaptırmıştı. Demek ki alçaklar ihbar etmişti. Suphi duvara vurarak haber verdi, “Bizi götürüyorlar,” dedi.

Suphiler daha çok yeni arkadaşların bulunduğu karma bir koğuşa götürüldü. Orada savunmasını yazmaya devam etti. Fakat kendisi hakkında dışarıda söylenenleri duyuyor, cezaevinde, durumunu tam olarak bilmeyenlerin kendisine karşı tavırlarını görüyor ve bundan etkileniyordu.

Düşman bilerek mahkemeye çıkarmıyordu. Yazdığı elli altmış sayfalık savunma düşmanı yargılayan, kendi zaaflarını, suçlu yanlarını ortaya koyan ve tamamen siyasi içerikteydi. Bir an önce mahkemeye çıksa, düşmana karşı bu tavrını ilan etse rahatlayacaktı ama düşman fark etmişti. Yazılarında, “Ben partiye layık bir davranış sergileyemedim. Zayıflıklarım, tepkilerim bana ciddi hatalar yaptırdı ama düşmana teslim olmadım, ihanet etmedim,” diyordu.

Suphi bulunduğu koğuşun tuvalet bölümünde kendisini asarak ihanetin yüzüne bir tokat olmuştu. Keşke yaşayarak, öfkesini, kinini yaşamsallaştırarak bu tokadı atsaydı. Gücünü, yeteneklerini müthiş kullanabilirdi. Geriye yazıları, acıları, kavgası kaldı. Şehit ilan edildi. Kendi duruşmamda “Suphi Çevirici arkadaş aylar süren polis sorgusunda, işkenceler altında itirafa zorlandı. Aylardır işkenceci polisler, idare ve mahkeme işbirliğiyle yapılan işkence ve itiraf dayatmasını karşı kendi canını ortaya koyarak protesto etti. Bilinçli olarak mahkemeye çıkarılmadı. Çünkü Suphi Çevirici arkadaş dayatılan ihanetin iç yüzünü ortaya koyacaktı. Bu olaydan mahkemenin kendisi bizzat sorumludur. Protesto ediyorum. Suphi Çevirici şehidimizdir, anılarını yaşatacağız.” Mahkeme heyeti beni ilk kez dışarıya atmadan dinlemişti.

hamili ve ben!..

Elazığ grubundan Metin, Daimi ve birkaç kişi daha tahliye oldular. Dava dosyası habire Yargıtay’a gidip geliyordu. Mahkeme baş-

kani “Başka bir suçtan tutuklu değilse veya davası yoksa tahliyesinin gereğine...” diye bir tebligat gönderiyor idareye. Başka bir dava!

Metin’in başka davası vardı tabii. Onlar eylül direnişinde görüş kabinlerinde saldırıya uğrarken camlar kırılmıştı. Mahkemedeki duruşmada arkamızı heyete dönüp oturarak protesto etmemiz ve ölüm orucuna girmemiz heyeti fena halde kızdırmıştı. Öfkesini kusuyordu mahkeme başkanı. Aynı gün cezaevinde bunun hesabını hemen sormuş ve saldırmışlardı arkadaşlara. Bunlardan Metin, Mustafa (Kurdo), Abdullah Bucak ağır yaralanmışlardı ve üstelik o şekilde sorguya alınmışlardı. Ama onlar ifade vermemişlerdi. Onları Bucakların, Süleymanların olduğu ikinci koğuşa götürmüşlerdi. Bu da işkencenin başka biçimiydi. Sonra arkadaşlar direktip çıkmışlardı oradan.. İşte sözü edilen dava buydu.

Düşman onları içerde tutacak başka gerekçe bulamadığı için “cam kırma ve askere mukavemet” davası açtırmıştı. Tahliyeleri bununla durdurulmuştu. Meto, gitmesine yakın bir not göndermişti bana. “Henüz belli olmamakla birlikte dışarıya çıkma ihtimali fazladır,” demişti. Bu yönlü duygularını anlatmıştı. Yoldaşlığımızın güzelliğini, kendisi için önemli olduğunu belirtmişti. Mücadeleye, buradaki anılara bağlı kalacağını, intikam alacağını yazmıştı. Biraz da bana ‘övgüler’ dizmişti.

Notun bir yerinde Hamili’den bahsetmişti. Benim rahat, doğal yaklaşımlarımın güzel olduğunu ama Hamili’nin bu konuda farklı düşündüğünü, benim bunun farkında olmadığını anlatmaya çalışmıştı. Açık bir şey yok, yalnız kendisi de yazamamıştı, beni uyarmıştı. “O kadar doğal, rahat olma,” gibi şeyler söylemişti. İlk okuyuşta bir şey anlamamıştım. Ne anlama geliyordu bu yazdıkları? Neye dikkat etmem gerekiyordu? Ayda yılda bir beş on dakikalık görüşlerimiz oluyordu. Kendisine nasıl davranıyorsam Hamili’ye karşı da öyleydim.

Haklıydı bir yerde, çünkü ben her kimi görsem, “Hemo nasıl? Kara nasıl? Ona selam söyleyin, çok özlediğimi söyleyin” diyordum. Herkes bu sözcüklere alıştı. Aileden, tüm arkadaşlara kadar yanımda olanların hepsi Hamili’yi severlerdi. Çünkü yıllarca hep onun şahsında arkadaşları anlattım. 35’e olan özlemi onda yoğunlaştırdım. Direniş yoldaşlığının sıcaklığı, yakınlığı vardı. Bun-

dan ne çıkardı ki, bunun neyine dikkat etmek gerekiyordu? Ayrım mı yapıyordum, öyle anlaşılabilir miydi? Notu Cahide'ye verip, "hele sen de oku, bir nokta kafama takıldı, anlayamadım," dedim. Cahide okudu, biraz muzipçe gülererek "Hamili'nin sana karşı ilgisi olduğunu yazmış açıkça. Bunda anlaşılmayan bir şey yok ki!" dedi. Pat diye söyledi hem de. Bozularak, kızararak, "Ne demek?" diye cevap verdim. Cahide bunun üzerine ciddileşti. "Bilmiyorum ama açıktır," dedi ve daha fazla konuşmadı. Benim yüz ifadem, tepkim etkilemişti. Ne oluyordu, bir suç işlemiş gibi?

İlk anda düşündüklerime başka bir yorum, başka bir yan eklemek istemiyordum. Neyi, nasıl düşüneceğimi, nasıl yorumlayacağımı kestiremiyordum. Bu çok sürmedi, her zamankinden daha delice oldu tepkilerim. Bir töhmet, bir günah gibi geliyor bana, kendimi mahvettim o panikle. Tam bir feryat hali. Başkası izlese, görse bir ölüm haberi duyduğumu, onun acısı içinde kıvrandığımı düşünürdü. Bereket sayımız az, alan geniş ve herkes bir yerlerdeydi. Zaten dört kişi kalmıştık koca blokta. Evet, hiç abartısız bir ölüm haberi kadar sarsmıştı beni.

Her şeyi bırakıp baştan sona kadar Hamili'ye olan yaklaşımlarımı gözden geçiriyordum. Hiçbir davranışım, sözümde farklı ilgileri uyandıracak bir şey yoktu. Peki nasıl olurdu? Benim rahat, doğal oluşum böyle bir izlenim uyandırabilir miydi? Benim paniğim bu noktada. Hamili'de bir ilgi olacağını, farklı yaklaşacağını aklımın ucundan geçirmiyordum. Metin'in notu net değildi. 'Davranışlarına dikkat et' uyarısını öylesine ters anlamıştım ki. Ben Metin'le nasıl doğal, kardeşçe duygular içindeysem, aynısını Hamili'ye de gösteriyordum. İki arasında hiçbir fark yoktu. Gerçekten yoktu, en sade, en çekincesiz, en doğal yoldaşıktı. Onun rahatlığı çok güzeldi, doğallığını hiçbir şeye değişmezdim. Yılların acılarına, o vahşet ortamının yarattığı uzaklığa inat yoldaşlığı sevmek, yakın olmak, onda herkesi yaşamak, onu herkesle yaşamak kadar güzel bir şey düşünemiyordum.

Yaşadığım bazı süreçler vardı. Rahibeliği oynamıyordum çünkü rahibeler bana hep yapay, yapmacık gelmiştir. İnsanın, kadının doğallığını, yaşamsallığını suni bir maskeyle örtmüşler gibi geliyordu

bana. Filmlerde izlerdim. Avrupa'da da görmüştüm, buz gibiydiler. Yüzlerinde canlılık, yaşam emareleri yoktu. İyilik melekleri de değillerdi. Hümanist yanları olmasına rağmen onlardaki hümaniterliği hiçbir zaman sevmedim. Ama kilisedeki ayinleri, toplu duaları, ortak ibadetlerindeki içtenliklerini seviyordum. Hıristiyanlık beni bu yönüyle çekerdi. O dualardan etkilenirdim. Belki de Hz. İsa'nın çarmıha gerilişini, onun acılarını hissettiğimdendi. Yine de rahibelik itici geliyordu bana.

Temelinde sevgi yokken, bir yandan gelenekselliğin, mevcut koşulların zorlaması diğer yandan zayıflıklarımın, çaresizliğimin, kavgada acemiliklerimin, toy devrimciliğimin, özgürlük hülyalarımın etkileriyle de olsa bir erkekle yaşamıştım. Birkaç aylık bir evliliğin bedelini benim kadar ağır ödeyen olmamıştır herhalde. Erkeğe, karşı cins uzaklığım, tutuculuğum yoktu. Sevmesini bilseydim, onun koşulları olsaydı sevmeyi seven birisiydim. Bu anlamda katı bir bakış açısından söz edilemezdi. Herkesi, her yoldaşı fazlasıyla sevdiğime inanıyordum. Hatta bu konuda ölçüm yoktu. İnsanları hele yoldaşların hepsini yüreğime koyacak kadar sevgi, duygu dünyam vardı. Sevmediklerim, içten onu hissetmediklerim de vardı. Bu yönlü duygu ve tepkilerim açıktı: Onları gizlemesini, saklamasını pek bilmezdim.

Peki bir cümlelik bu uyarı neden beni bu kadar telaşlandırmıştı? Sevmek ayıp değildi, günah da değildi. Buna rağmen bir iki belirsiz sözcükle ifade edilen sevgi, ilgi bir günah, utanç gibi neden suratıma çarpmıştı? Bunda yılların yoldaşlığı, kardeşliğinin bilince, bilinçaltına yerleşmiş etkisi vardı. Bir şartlanmışlık mı doğal ilişki konumu mu artık her neyse, genel yanı olsa da daha çok Hamili'ye karşı gelişmiş, yer etmiş bir yaklaşım biçimiydi. İlk grup döneminde tanıştığımız yoldaşlardan biriydi ve ilk eğitim çalışmamızda yer almıştı. İlk alan çalışmasında aynı komitedeydik. Zindana birlikte düşmüştük, aynı grupta yargılandık. Birlikte savunma yaptık. Tüm bu süreçlerde emek vardı, o yıllardaki yol arkadaşlarımızın bir kısmı ihanet etmişti. Şahin, Ali Gündüz, Erol Değirmenci, Sağır Metin ihanete gitmişlerdi. Sonra diğerleri... O ihanetlere birlikte tanıklık ettik. Hamili dışarıda kalanlardan, şehitlerden ve içeride direnenlerden bir parçaydı benim için.

Dişarıda ilişkilerimiz çok sınırlıydı. Diyalogumuz birlikte çalıştığımız diğerk arkadaşlardan daha azdı. Kendisi fazla konuşkan değildi. Benimle az konuşurdu, hep mesafeliydi. Ben evden kaçtığımda beni Munzur kıyısında aramış, haberim yoktu. Ayten'le nişanlandığı gece tesadüfen Dersim'deydim, nişan gecesine ben de gitmiştim. Hüzünlenmiş, haberim yoktu. Evlendiğinde Ali Gündüz'le evine gitmiştik, utanmış, haberim yoktu. Bir kez kaldığımız komün evinde hepimiz kahvaltı yaparken, o divanda oturmuştu, bir bakışını yakalamıştım. Kahrolmuş, haberim yoktu. Aslında Hamili'nin sevgisine ait birçok ipucu varmış ama hiçbirinin farkına varmamıştım, benim ilgimi çekmemişti.

Öyle vesveseli, öylesine sabırsız, mantıktan uzak, duygularıma kapılıp iş yapıyordum ki sonraki gelişmelere kendi elimle yol açıyordum. Bu kadar körlük içindeydim.

Hemen 35'e, Karasu'ya bir not yazdım. Hamili'yi eleştirdim. Bizim devrimci olduğumuzu, bazı şeyleri Metin'e, onun kardeşim olmasını vesile yaparak yansıtmamasının yanlış olduğunu ve belirtilen şeylerin ne anlama geldiğini açıklamasını istedim. Yakın yoldaşlığımızın, benden kaynaklı yanların buna yol açmış olmasına üzüldüğümü yazdım. Hamili'nin sorunu Metin'le halletmek istemesine kızdım. Benden kaynaklı şeyler varsa, yaklaşımlarımı farklı anlamışsa benimle konuşabileceğini belirttim.

Ayrıca biz zindandaydık, onca acı yaşanmıştı başka şeylerin yaşanması bu ortak acıların ağırlığını görmeme, hissetmeme anlamına gelirdi. Beni etkileyen asıl yön buydu. Utanma bu noktadaydı, sıkılma, iç rahatsızlık duyma bundandı.

Notun cevabı geldi. Karasu benim notumu Hamili'ye verdiğini, pek bir şey anlamadığını ve Hamili'nin notunu ekte gönderdiğini yazmıştı. "Bu tür şeyleri kafanıza fazla takıp üzülmeyin," diye bir uyarı da yapmıştı Karasu. Hamili, dünya ahiret bacımsın, anamsından başlamış, çok üzüldüğünü belirtmişti. Metin'in yanlış aktardığına benzer bir şeyler yazmıştı. Bu nota sevinmiştim. Kendi halime gülmüş, tabii kızmıştım da. Ortada bir şey yokken aceleye getirip hemen not yazıp, Metin'e sormadan, araştırmadan bu kadar yoruma gittiğim için daha çok üzülmüştüm Neyse, "Başka türlü olmasın da,

benim kendi yetersizliklerim önemli değil, sonra imkan olursa kendisine izah ederim,” demiştim.

Bu notlaşmadan bir süre sonra duruşma için mahkemeye gittik. Hamili’yi cezaevinin dış koridorunda gördüm, selam bile vermedi. Suratı asıktı, hatta arkasını döndü, bana bakmadı. Gün boyu o şekilde. Mahkemede dönüp baktım, arkadaşlara sordum. “Neyi var? Bir şey mi olmuş?” dedim. “Bir şey yok,” denildi. Kendisi rahatsız olduğu haberini ön sıraya ulaştırdı ama pek inandırıcı gelmedi.

Ayda bir yapılan on dakikalık iç görüşmeye gittik. Hepimiz salondaydık. Bütün akrabalar orada görüşüyordu. Metin tahliye olmuş, Hamili hâlâ dayımın oğlu sıfatıyla görüşüyordu. Oturduk, bir süre suskun, mahcup bakındım. Eskiden öyle değildi, kucaklar, elini tutar, makina gibi peş peşe sorular sorardım. Zaman kısa olduğundan her şeyi sıkıştırmak gerekiyordu. Dışarıdan yeni haberleri, cezaevindeki yeni durumları, hepsini merak ediyorduk.

“O gün ortalığı karıştırdım. Meto’nun notunu yanlış anlamıştım. Çok üzüldüm,” dedim. “Ama ailen bizimkilere bir şeyler söylemiş, zor bela ikna ettim. Bizim görüşmelerimiz mi acaba yanlış anlaşılıyor, bir şey söyleyenler mi olmuş? Birileri bilinçli yapmasınlar,” dedim. Hamili biraz sustuktan sonra, “Doğrudur,” dedi. “Ne doğrudur?” dedim. “Sana ilgim ta ‘75’lere dayanıyor,” dedi. “Olamaz! Ben seni hep bir kardeş gibi sevdim,” dedim, elini sıkıca tuttum. Hamili yine suskunlaştı. Görüş süresi dolmadan ilk düdükte ayrıldı, vedalaşmadan... Süleyman bakıp kafasıyla, “Ne oluyor?” diye sordu. Ayaktayım, askerler var, onlar da anlam veremedi. Çünkü bu görüşlerde bizi zor bela dışarı çıkarıyorlardı. Süreyi birkaç dakika uzatmak için ayakta konuşmalarımız sürerdi. Düdük seslerini duymazdık bile. Süleyman’a “Hamiliyle ilgilen,” dedim. Koğuşa moralim bozuk olarak döndüm.

Ne biçim insandı Hamili? Bir önceki notunda anası bacısıydım! Şimdi kaç yıllık bilmem neyi oluyordum! Yoksa ben mi olup biteni sağlıklı düşünemiyordum? Bu görüşmemizin üstünden ne kadar geçti bilmiyorum ama Karasu’dan not geldi. Birinci notta genel gelişmeleri yazmıştı, yayınlanan genelgenin neyi hedeflediğini kısaca belirtmiş ve tek tipi çıkarma yönündeki kararımızın bu süreçte gündemleşebilece-

ğine işaret etmişti. Buna sevinmiştim. Tek tip 'kambur'u atılmalıydı artık. 1985'lerden beri tartışılıyordu. Her siyasi grup farklı bir öneri yapıyordu. Sonra iç sorunlar çıktı, onlar uğraştırdı. Bizde de iki yıldır Leyla Akbaş davası sürüyordu. O bahane edildi, tam bir intikam alma savaşına dönüştü. Ceza furyasıyla geri adım attırmak istediler ya da kendi deyimleriyle ağzımızdan burnumuzdan getirdiler!

İkinci not farklıydı. Hamili'ye ilişkindi. Hamili'nin iyi bir arkadaş olduğunu, dürüst, direnişçi kişiliğini benim de bildiğimi yazıyordu. "Sonra bazı şeyleri kafasına takıp kendisini daralttığı da oldu. Bir ara 1982'de Yıldırım'ın kız kardeşi Cemile Merkit (Seher) Hamili'ye el atmak istedi. Bir not davası oldu. Hamili o konuda tavır aldı, bize durumu söyledi. Bunu dar tuttuk, yayılmasını istemedik başkaları kullanır diye. Bizde öyle tipler vardır zaten. Kendisi hassas, en ufak bir uyarımızda bile yanlış anlayabiliyor. Sen bazı şeyler yazmıştın, etkilendi. Biz devrimcilerin de sevgisi, ilgisi olur. Yanlış anlamamak lazım. Onun hassaslığını da dikkate almalısın karar verirken. Sen bilirsin yine de, biz ille de şöyle olsun demiyoruz, sen ne yapacağının bilincindesin..." diye yazmıştı notunda. Benden fedakarlık bekleniyordu! Ne garip.

Üçüncü not Hamili'den. Biraz uzun yazmıştı, ilginç bir yazı stili vardı. Yazı falcılığı olsaydı, karakterini çıkarabilirdim kesin. Ama tıpkı kendisi gibi ilginçtir gerçekten. Yazısının her harfi kuyruklu.

Bir odada ve yalnızdım. Burayı yazarken kahkahayla gülmüştüm. Umarım çevremde duyan olmamıştır yoksa delirdiğimi düşünebilirlerdi. Kuyruklu yazı! Kuyruklu yalan! Kuyruklu yıldız! Kuyruklu sevgi! Bu sonuncu sözcüğe elim varmadı ama baktım yazmışım. Sevgi güzeldir, kuyruksuzdur ve sadedir.

Hamili'nin Sekosu olmuşum. Eskiden annemin Sekosu'ydum. O kızdığında söylerdi. Bir de Meral söylerdi. O da Hamili'den öğrenmişti. Direkt böyle çağırmazdı ama notunda Seko diye hitap etmişti.

1975'den başlamış, benim kaçışıma bu konudaki tepkilerine, nasıl nişanlandığına kadar hepsini anlatmıştı. İlk notunu benim tepkimden, tavrımdan korktuğu için ve inandırıcı olsun diye öyle yazdığını belirtmişti. Mektubu okuduktan sonra üzülüp, ağladım. Hayret, etkilenmişim. Kendime değil, ona, onun yazdıklarına,

duygularına ağlıyordum. Onu anlamadığıma kızılıyordum, onun bütün bu duygularını hiçbir şekilde hissettirmeyişine şaşırıyordum. En çok da bu yanı etkiliyordu. “Ben olsam hissettirirdim,” diyordum. Onun duygularının bir derinliği, dürüstlüğü olarak algıladığımdan daha çok seviyordum Hamili’yi, saygı duyuyordum. “Acaba sevgi bu muydu?” diye soruyordum.

Tam bir hafta meşgul etti beni. Hastalanmış ve yatağa düşmüşüştüm. Cezaevinde o kadar yıl, o kadar lanet ağrılar duymuştum, hiçbiri beni yatağa düşürmemişti, hastalanmamıştım. Hamili beni yatağa düşürmüştü.

Çok mu katıydım ya da çok mu duygusaldım? Yaşananları, yıllardır yaşananların hiçbirinin acısını unutmamıştım, hepsi yüreğim-deydi. Düşmana karşı yaşananlar beni her şeyiyle kaskatı yapmıştı, bu doğrudu. Kin, öfke, o isyanlar yüreğimi taşlaştırmıştı. Ama yoldaşlarıma karşı öyle değildim. Bunu en çok onlar biliyordu, beni tanıyanlardı. Hele Hamili beni çok daha iyi tanıyordu. Onların hepsi benim aşkımdı. Aşk buydu aslında. Onların hissettiğini hissetmekti. Belki her şeyi hissedecek kadar büyük bir yüreğim yoktu ama onların hissettiklerini ta iliklerime kadar duyuyor, hissediyordum.

Oturup Karasu’ya uzun bir not yazdım. “Hepiniz benim aşkımsınız,” dedim. Bir de yıllardır Hamili ile olan yakınlığımızın neler dayandığını, onun saygınlığını anlattım. Şu endişem vardı: Kesin Hamili davranışlarında, konuşmalarında, kendi duygularını, tepkilerini ikimize aitmiş gibi yansıtmış olabilir. Erkeklerde bu yan doğaldır hatta karşıdaki için öyle kurgular kurarlar ki gerçekmiş gibi anlatırlar. Belki bana yansıtmadı ya da ben farkında değildim, ona meydan vermedim ama Metin’e bile anlatması, Karasuların bu şekilde devreye girmesi bende bu yönlü bir kanı uyandırmıştı. Hayır, gerçeği neyse öyle bilinmeliydi, öyle hayallerle, kurgularla olacak şey değildi. Benim hakkımda başkalarının sevgi adına da olsa farklı yakıştırmaları olmamalıydı. Bu kadar hassas yaklaşıyordum. Uzunca yazmamın nedeni de buydu.

Bu arada 35’le yazışmalarımız sürüyordu. Her grubun genelgeyle ilgili görüşlerini içeren yazılar, öneriler bizim yazılarımıza yanıtlar vardı.

Genelge, daha önce yapılanları yasal bir prosedüre kavuşturuyordu. Baskı ve işkenceler yasal dayanağa kavuşuyordu. Tek tip giyilecek, iç nizam sağlanacak, avukatlarla şöyle görüşülecek, şu yasak, bu izin dahilinde uzunca bir yasakname. Baskı ve kişiliksizliği dayatan belgeydi. Tüm Türkiye ve Kürdistan cezaevlerini kapsıyordu. Bu anlamda genelde eş zamanlı ortak eylemlilikler düşünülüyordu. Bunu çeşitli mektuplarla, yazıları gizli dışarıya çıkararak aileler aracılığıyla diğer taraflara ulaştırmaya çalışıyorduk. Çok uzun zaman alıyordu. Çünkü her cezaevi, her grup kendi içinde tartışıp karara ulaşıyordu.

Yeni bir notla birlikte M. Şener imzalı ayrı bir not geldi. Bana hitaben yazılmıştı. O da Hamili'nin sevgisini, ilgisini anlatmıştı. Hatta çok daha ileriye gitmişti. Güya inandırmak istiyordu beni. Benim Almanya dönüşü giydiğim bol paçalı siyah pantolonumdan, sarı peruğumdan bahsetmişti. Buna şaşırmıştım. Daha önce duyduğum tepkiden farklı bir tepki uyandı. Hamili neden bunları herkese anlatmış ki? Çelişkiye düştüm. Hem bana hiçbir şey hissettirmemiş hem de herkese beni anlatmıştı. Canım sıkıldı. Böyle araçlarla iş yapması tuhafıma gitti. Sanki ben çocuktum, beni iknaya çalışıyorlardı ya da nazlanıyordum. Başkaları nazıma naz ekliyordu!

“Hayır, kendim düşünmeliyim,” diyordum.

Fedakarlık burada yine devreye giriyordu. ‘Feda’ etmekten geliyor bu sözcük herhalde. Feda etmek! Uzun süre beni uğraştıran bir ‘feda’ etmeyi yaşamıştım. “Her şey devrim için!” diyerek bir şeyler yapmaya çalışmak ile nerede neyin feda edileceğini iyi ayarlamak, dengeyi iyi kurmak önemliydi. Her şeyden önce biz zindandaydık. Düşman böyle bir ilişki boyutunu hemen kullanırdı.

Son dönemde bazı cezaevlerinde nikahlanan çiftlerin fotoğrafları gazetelerde yer alıyordu. Bu konuda o kadar dikkat ediyorduk ki, Cahide ve Süleyman Siverek mücadelesi döneminde nişanlanmışlardı. Bunu düşman sorgularda öğrenmişti. Ailelerin her ikisiyle görüşebilmesi sorun yaratıyordu, soyadları tutmuyordu. “Nikah yapalım,” önerisinde bulunmuşlardı, ben kıyamet koparmıştım. “35’ten onay aldık,” dedikleri halde karşı çıkmıştım. “Düşman ikinci gün gazetelerde ‘Diyarbakır cezaevinde nikah, ‘PKK’liler cezaevinde evlendi,’ diyecek.

Olmaz, düşmanın oyunlarını iyi izlemek lazım. Tam da aradığı bir fırsat olur,” demiş ve vazgeçirmiştim. Cahide bir süre bunun etkisini yaşadı, çünkü kendisinden kaynaklı değildi, eleştiriler etkilemişti. Bu öneri daha çok erkek arkadaşlar içinde gündemleşmişti. Hatta Mehdi Zana’yı da şahit seçmişlerdi. Yani şahitleri bile ayarlamışlardı.

Bu yön benim için önemliydi. Bırakalım düşmanın duymasını, arkadaşlar arasında bu yönlü tartışmaların olmasını bile sakıncalı buluyordum. Öte yandan Hamili etkilenmişti. Onun bu şekilde olumsuz etkilenmesini hem yadırgıyordum hem de duygusal ele alarak üzülyordum. Zindan koşullarındaydık. İdam, müebbet ya da başka bir şekilde ölüm bizden uzak değildi. Bu durumdaki bir arkadaşın sevgi istemini, ilgilerini katı bir şekilde reddetmek de vicdanen rahatsız ediyordu. Ben zaten kendisini çok seviyordum, başka bir boyutunu buna eklemek nasıl olurdu? Kendimde bu kararı oluşturmaya çalıştım. Karşıdakine acımak, onun duygularından etkilenmek, onun sevinmesini istemek, onu kaybetme korkusunu, kaygısını yaşamak sonuçta başkasının kararına boyun eğmek olmaz mıydı?

Sevgi, sırf başkası istedi diye gelişmez! Bir defa sevgi neydi? ‘Emektir’ denir en genel anlamda. Zaten bu vardı. Çok özgün, bireysel ya da çok belirleyici değildi belki ama Hamili’de emeğim vardı. Ben o emeği seviyordum, onu çok bencilce demeyeyim de çok kıskançça koruyordum. Hamili evliken de, Hamili hepimizinken de bu koruma, bu sevgi, ilgi vardı. Şimdi istenen neydi? İşte bu noktada zorlanıyordum. Bende olan sevginin bir parçası olacaktı. Onun içinde, onunla akan, onu zedelemeyen bir sevgi. Aslında varolan o kadar güzeldi ki, onun doğallığı, sıcaklığı, hazzı yetiyordu. Bireyselleştirilmiş sevgi olabilir miydi? Ben sadece bir kişiye ait olamam! O kişi sadece bana ait olamaz! Ben hepsinin Sekosu’yudum. Herkeste Hamili’yi görüyordum ya da Hamili’de herkesi.

Bizdeki sevginin güzelliğini, anlamlılığını yazıyordum. “Sana sevgimderindir, yeni bir şey değil, yeni bir şey olmayacak. Ama açık belirteyim, bu anlamda taşlaşmış yüreğimi yumuşattım. Bu kadar uzun süre sevgiyi taşıman, hiç hissettirmeden koruman beni etkiledi. Sevgi sanırım budur,” diyordum Hamili’ye yazdığım notta.

Karasulara da zorlanarak da olsa karar verdiğimi ama sadece bilen arkadaşlarla sınırlı kalmasını, kesinlikle buna dikkat edilmesini öneriyordum. “Bir ‘söz’ ilişkisi olarak kalır,” diyordum. Ve Hamili’yle arada yazışıyorduk.

büyük firar eyleminin hazırlıkları sürerken...

Genelgeye karşı eylemlilikler bir türlü başlatılamamıştı. Gelen giden notlarımızın önemli konularından biri olmasına rağmen somutluk kazanmamasının gerekçeleri ilk dönemde bana pek tutarlı gelmiyordu. Bu konudaki düşüncelerimi fırsat buldukça iletmeye çalışıyordum. Sonra tünel hazırlıkları olduğunu öğrenince bir şey diyemedim. Bir görüşmede Hamili büyük bir firar eyleminin hazırlıklarının olduğunu söyledi. Böylece önemli kadrolarımızın hepsi çıkacaktı. Sayı kırkın üzerindeydi. “TİKKO’culardan da bir ikisini alacağız,” diyordu. Buna sevindim. Yalnız kendisi 36’daydı. Dikkat çekilmemesi için bazı kadroların 36’da kaldığını belirtti. Fuat olayı ile ilgili yazışmalar, tartışma notları bize ulaştığı kadarıyla okuduk. Bu yazılarda, cezaevi örgütünün ciddi sorunlar yaşadığı, genelde kadrolarda ve yapıda yılların biriken sorunlarının dışı vurduğu, eleştiri ve suçlamaların yoğun olduğu ve çözümde önemli bir zorlanmanın yaşandığı anlaşılıyordu. Sorunların biri bitmeden, netleşmeden diğeri su yüzüne çıkıyordu.

Fuat olayı, “Dörtlü önergeler, on birler, komisyonlar, gölge kabinler,” gibi adlar altında birbirini zorlayan dayatmalar, yönetim kadro sorunları yaşanmaktaydı. Arkadaşların hepsini, düzeylerini, kişilik yapılarını tanıımıyordum. Mahkeme ve direnişlerdeki tavırlarıyla burada oynadıkları roller bağlamında tanıyıordum. Yazışmalarda bir süre sorunlar genel yönleriyle yansıdı. Sonra sonuçlarıyla birlikte öğrendik ancak kaynağına, nedenlerine inmek için bunlar yeterli veriler değildi. Zaten yaklaşımda arkadaşlara güven var ve sorunları onlar çözer anlayışı egemendi. Bunun yanında kafama takılan, çelişkili gördüğüm ve anlaşılmayan yanları sorar, eleştirir ve önerilerimi sunardım. Fakat beni, bizi katma, iş-

levli kılma yönünde bir ilişki boyutu henüz yoktu. Üzüleceğimiz, etkileneceğimiz ya da 'ilgilendirmez' denilen noktada sınırlı, kapalı aktarımlar oluyordu. Bu konuda biz daha girişkendik. Duyduğumuz her şeyi iletiyor ve ilişki yolunu sürekli açık tutuyorduk. Cezaevi içinde cezaevi konumumuz bir anlamda kanıksanmıştı. Bu nedenle birçok önemli sorunu çok sonradan öğrenebildik.

Bizde sorunlar, hesaplaşmalar daha dar, daha sıradandı. Bireysellikler, bencilce yaklaşımlar çok çabuk ortaya çıktı. Birbirini suçlama daha çok günlük yaşam boyutundaki sorunlarla sınırlıydı. Düşmana karşı tavırda özel suç konuları netti. Cahide bir süre zorladı. O da etkisizdi ve zaten intihar girişiminden sonra giderek genel yaşama tabi oldu.

Gönül, zikzaklı bir belaydı ama daha farklı bir konuma kaymasına izin vermedik. Çıktıktan sonra dışarıya yazdığımız kısa bir raporda, "Parti denetimi altında kalmalı ve bir süre görev verilmemeli," biçiminde önerimiz vardı, durumunu da belli yönleriyle yansıtmıştık.

Dar grup sürecinin ilişki biçiminin etkileriyle süren bir çalışma tarzımız vardı. Zindanın ilk sürecinden başlayarak sonuna kadar kendi içinde çatışmalı sürtüşmeli yanları olsa da, aşırı gizli, dar, tutucu örgüt işleyişine kayılsa da, en önemli kararlarda ortak hareket ettik. Bir arada olmanın avantajları vardı. Yaşananlar, yapılanlar aheniydi. Kimsenin gizli saklı bir tek davranışı yoktu. Fakat genelde koğuşlar, bloklar ayırıydı. Süreçler bile ayrı yaşanmıştı. Hatalar, günahlar, ayıplar, suçlar çok kolay açığa çıkmıyordu. Kadrolar düzeyinde, yapı düzeyinde tüm hastalıklar asıl bu yıllarda boy vermiş, açığa çıkmıştı. Birçok sorunu buna bağlayarak açıklamaya, anlamaya çalışıyorduk.

Genelde rahatsızlık yaratan sorunlardan biri Fuat olayı, ötekisi Şener'di. Fuat olayını az çok anlamıştık ama Şener neden tartışılıyordu? Neden eleştiriliyordu? Rolü neydi, kimdi? Konumunu detaylı bilmediğimiz bir kişilikti. Fuat olayındaki yazışmalarda birçok isim geçiyordu, içlerinde Şener de vardı. Yine diğer gruplarla yazışmalarda ismi vardı. Arkadaşlar son olarak 'Şener, Saliha ile görüşürken not yakalanıyor' haberini yazmıştı. Bu konuda ciddi eleştiriler yapıyordum. Yazılarda Şener'e ilişkin önemli eleştiriler, değerlendirilen-

dirmeler, hatta kuşukular vardı. Belki dışımızdaki grupların her değerlendirilmesi dikkate alınmazdı ama diğer yazılarda özellikle Ocak direnişindeki tarzından dolayı yaptırıma uğradığı ve yaptırım sürecinde bile onun yönetim gibi çalıştığı, kararları etkilediği, diğer kadrolardan daha öne çıkarıldığı gibi şeyler söyleniyordu.

Aileler bile direniş döneminde bahsediyordu. “Bu Kör Saliha kim ya da Şener’in rolü ne? Not yakalatma nasıl oluyor, bunun hesabı ciddi sorulmalıdır. Olaylar tam netleştirilemiyor kanısındayım,” şeklinde bir not yazdım. Düşüncelerimi ayrıntılı belirttim. Gelen yeni notta başka noktaları da öğrendik. “Kör Saliha Şener’in annesidir. Şimdiye kadar bazı ilişkileri o sağlıyordu. Yalnız ailelerin epeyce şikayetleri var. Kendisi biraz geveze. Belli bazı ailelere yardım yapıyor, yine cezaevine para gönderiyor arkadaşlar. Aileler kendi aralarında birbirlerini pek çekemiyorlar. Partinin parasının yenildiği söyleniyor, araştırıyoruz. Tabii ki not yakalatma önemlidir. Verirken düşüyor, asker görüyor, Şener yerden almaya çalışıyor, o sırada kargaşa çıkıyor, diğer askerler de müdahale edip notu alıyorlar. Not meselesi böyledir. Şener’in tek tip olayı da şöyle: Bunu ve Necmettin Büyükkaya’yı hamamın oraya götürüyorlar. İşkence yapıyor. Biliyorsunuz Necmettin şehit düşüyor. Şener’e de işkence yapıyor, andı, istiklal marşını okutmaya çalışıyorlar. Okuyor. Kendisi şuurunun yerinde olmadığını, şuurunu kaybettiğini, o sırada okumuş olabileceğini söylemişti. Bu tartışıldı, ciddi bulundu. İleri bir kadronun içine girmeyeceği bir tutum. Kaldı ki, ne pahasına olursa olsun kurallar kabul edilmeyecekti. Teslimiyet, hatta ihanet olarak değerlendirileceği biliniyordu. Sonuçta bir zaaf, teslimiyet koşullarının etkileri olarak değerlendirildi ve iki yıl görevsizlik yaptırımına gidildi. Diğer gruplar bilinçli olarak bazı şeyleri gündemleştiriyorlar. Fuat onlar da böyle yapıyor. Aslında ilk başlarda Fuat durumu Şener onlarla tartışıyor. Birçok arkadaş yönetime yönelik eleştirilerde ve sorunları tanımlama konularında birleşiyor. Daha sonra onun durumunu bize karşı kullandılar. Onun karara rağmen bir yönetim kadrosu gibi çalışmasının hesabını bize sordular. Tabii bizim de yetersizliklerimiz oldu, ” diye yazılmıştı gelen notta.

Dışarıda aile hareketinin oluşturulması çalışmaları vardı. Saliha da işin içindeydi. Bütün söylentilere rağmen Saliha'nın önemli ilişkilerde kullanılması sakıncalıydı. Buna ilişkin öneri sunduk. Arkadaşların Mardin Eyaleti'ne notunu da ilettik. "Saliha'ya önemli hiçbir not verilmesin, ilişkilere dikkat edilsin. Basit sıradan not ve haberler olabilir. Dikkat çekmesin ve olumsuz etkilenme olmasın," şeklindeydi not. Öte yandan çok resmi olmasa da bir komite oluşmuştu. İçinde Şener'in kız kardeşi Fatma, erkek kardeşi İhsan, Cahide'nin kız kardeşi, Leyla Z. ve daha başka aileler de vardı.

Ayrıca notta, "Şener'in tek tip konusundaki kararda etkisi oldu ama ortak kararlar giyildi," denilmişti. "Biraz da o süreçte öyle yansıtıldı. Sanki Şener karar vermiş gibi oldu, biz de fazla üzerinde durmadık. Hatta Şener'in bu konuda kendisine haksızlık yapıldığını söylediğini, etkilendiğini de belirtiyorlardı. Genelde yapının önemli bir bölümü giymişti. Kurallara uymuştu. Biz de düşmanın elinden tek tip gerekçesini çıkarıp almak istedik. Tartıştık, geçici olarak giyme ama en kısa zamanda yeniden örgütlü bir şekilde çıkarıp atma kararı aldık. Sorun bu," deniliyordu. Böylece olayların biraz daha ayrıntısını öğrenmiş olduk.

Yaşananları öğrendikten sonra sorunların ne kadar uzağında olduğumuzu daha iyi anladık. Güven olmasaydı insanı çok endişelendiren karmaşık bir tablo vardı. O güven kendi cephemizden daha aktif olmamızı; en azından düşünce, eleştiri, öneri düzeyinde daha dayatıcı olmamızı da etkiliyordu. Arkadaşlar bilir, yapar diyorduk.

Bu arada Hamili'nin de örgütle sorunları olduğunu öğrendim. Dörtlü önergede O, Şener, Yücel, İrkan ve başka bir arkadaş daha var. Yönetimde yer aldığını sanıyordum hep. Hamili tıpkı Elazığ sürecindeki gibi kendisini yönetim işlerinin dışında tutmuş. Oysa zor görevlerin adamı olmak önemliydi ve beklenmişti. Bu kadar çok sorunun içinde önergelerle, gölge kabinelerle, bilmem farklı kutuplaşmalarla bir şey elde edilemezdi. Canım sıkılmıştı. Peki neden hiç söylenmedi? Ne Karasular söyledi ne de kendisi. Ben etkilenmeye-yim diye mi söylemediler acaba? Elazığ'da sert tartışmalarımız olmuştu. "Riskten kaçırıyorsun," demiştim bir defasında. Yönetim

görevi hele zindanda bu kadar kitlenin olduğu, düşmanın en çok denetim kurduğu, her türlü oyunu dayattığı bir alanda oldukça önem arz ediyordu. Partililik, kadroluk, direnişçilik tam da bu zor süreçlerde belli olmuyor muydu?

Acaba yine küskünlüğü mü oynuyordu? Yoksa aşırı hesapçılıktan mıydı? İkisi de vardı Hamili'de. Duruşmayı beklediğimiz salonda, bu defa konuyu direkt kendim açtım. Bozuldu, şakakları hızla attı. "Kim söyledi? Yok öyle bir şey," dedi. Sonra da; "Sorgu sürecinden beri görev almak istemedim. O süreçte de söylemişim. Hatalarımız, zayıflıklarımız oldu, yakalandık, yönetim görevimizi tam yapamadık. Sonra istenilen güçlü bir direnmeyi sergileyemedik, çözümler oldu. Ondan beri görev almayacağım dedim. Eski bir inat, yoksa bir şey yok. Burayla ilgili değil," dedi.

"Doğru konuşmuyorsun Hamili," dedim. Buna çok bozuldu. İlk defa böyle direkt ve ağır bir eleştiri yapıyordum. "Sana kim, neyi anlattı? Neyi öğrenmek istiyorsun?" diye sordu sinirli bir halde. Tartışmanın önünü alacak şekilde konuştu. Daha doğrusu açık değildi, sorunların açılmasından neden korkuyordu? Benim en çok hassas olduğum nokta buydu. Hamili'yi az da olsa tanıyordum. Onun yanlış yapmasını istemiyordum. Bir de bu kadar kadro olmasına rağmen sorunlar vardı. Ben hâlâ olayları ayrıntılarıyla bilmiyordum, olayı ilişkimiz açısından da düşünüyordum. Her şeyden önce birbirimize karşı açık olacaktık. İkincisi; sorunlar önemliydi ve kaygı duyuyordum. Kadrolar arasındaki parçalılığı ilk defa duyuyordum.

Hamili başka arkadaşların kendisi hakkında beni olumsuz etkilediklerine inanıyordu. Ne tuhaftı! Halbuki örgüt sorunlarıydı, pekala yönetim bana da bildirebilirdi. Zaten bana yeterli bilgi ulaştırmamalarına kızıyordum. Karasu'ya yazdığım bir notta bu durumu eleştirmiş, Hamili'nin durumunu da dahil birçok şeyi öğrenmek istediğimi söylemişim. Sorunun salt 'söz ilişkisi' bağlamında ele alınmaması gerektiğini de özellikle vurgulamıştım. "Benim için örgütsel sorunlar, örgüt çıkarı önemli, onlar beni de ilgilendiriyor," demiştim notta. Bu tür şeyleri benden gizlenmesini de yadırgadığımı vurgulamıştım.

Her şey biraz daha nitelik değıştiryordu. Yılların uzaklığı, ayrılığı, yaşananların yarattığı yoğun duygusallıklarla daha çok işin manevi yanına sarılmıştık. Arkadaşların direnişçiliğine olan saygı, onların partililiğine olan güven, uzaktan da olsa görme, hissetme, duyma, yaşıyor olmaları, düşmana inat ayakta durmaları yetiyordu. Bu özlem ve istem kavgaları, çatışmaları, çelişkileri bir yana bırakmıştı. Açık görülen, bilinen şeylere karşı tavrımız olsa da, bilinmeyenin olabileceğini fazla hesaplayamıyorduk. Sonra ilişkiler geliştikçe, yaşananları somut yönleriyle gördükçe, işin içine yavaş yavaş girdikçe duygularda da düşüncede de çatışmalar gelişıyordu. Birleşen ve çatışan noktaları ayırt etmek, sorunların özüne inmek ve onu kavramakla orantılıydı.

Parti karşıtlığı neydi? Zindanda bu nasıl bir biçim alıyordu? İhanet, itiraf, ispiyonculuk, bunlar belliydi. Mücadeleden şu ya da bu şekilde etkilenen ancak karşılaştığı zorluklar karşısında inançsızlaşan tepkilenen, aile ve düzenden kopuşu sağlayamadığından tekrar eskiye dönüşü isteyen, gelenekselliği kıramamanın yarattığı zaafklar. İdeolojiyi, politikayı bilememe, düşmanı tanıyamamadan kaynaklanan zayıflıklar... İnsan bunların hepsine anlam verebiliyordu. Biraz mantığa vurduğunda bir yönünü anlayabiliyordu. Ama bazı şeyler var ki, onlar bu kadar çabuk ve kolay anlaşılamiyordu.

Olayları salt dürüstlikle ele almak da bir şeyi kurtarmıyordu! Kendini bütün kötü niyetlerin cenderesine soksan da sorun hallolmuyordu Her birimiz mevcut konumumuz neyse, ne kadar kavrama, anlama, bilince çıkarma düzeyimiz varsa, güç ve yeteneğimiz ne kadarsa o kadar işlerin içindeydik, o kadar çözüm gücü olabildik, kavgacılığımız o kadar olurdu.

Bu karmaşa içinde tünel işi bir moral oldu. Acaba bazı şeyler ona feda mı ediliyordu? Kırkın üzerinde kadronun firarı, en büyük eylemdi kuşkusuz. Ama uzadıkça diğer sorunlar büyük bir bela haline geliyordu.

Arkadaşlar bizden dışarıdan alçı aldirmayı denememizi istedi. Ama sürekli gerekli olacağı için farklı bir plan uygulamak gerekiyordu. Cahide kız meslek lisesinden mezundu. Seramik işlerini biliyordu. Alçı, boya gibi şeyler isteyip dışarıya hediye, gerektiğinde satarak ihtiyaçlarını gidermeyi düşündüğünü idareye ilettili. Belli bir

uğraştan sonra isteğimiz kabul edildi. Dikkat çekmemesi için bazı gardiyanlara arada yaptığımız hediyelik eşyalardan -gönüllerini almak için-veriliyordu. Alçının yetmesi için ekmek içi kullanılıyordu, boyanınca fark edilmiyordu. Kalan alçı tünel kapağı için 35'e veriliyordu. Küçücük bir katkı bizi de sevindiriyor, heyecan veriyordu.

Aynı süreçte genelgeye karşı eylemlilik gündeme girdi. Eylem başlatılmıştı. Ancak eylem planı daha önce idarenin eline geçmişti. Diğer grupların ağırlıklı bulunduğu bir koşuştta ele geçti. Buna rağmen eylemi başlatmıştık. İki gün sonra idare anlaşma yaptı. Tek tipler çıkarıldı. "Yalnız giymek isteyen varsa karışmayacaksınız, baskı yapmayacaksınız," denildi.

Tek tipler bu kadar kolay çıkarılmıştı! Yorumlarımız olumlu oldu. İdarenin eline geçen eylem planı kapsamlıydı. "Düşman böyle bir eylemlilik sürecini göze alamadı, genelde tüm cezaevlerini kapsayacaktı. Sessiz sedasız tek tipi kaldırdı" yorumunu yaptık. Eylem ilk gündeme geldiğinde beş şehit vermiştik. Beş şehitle giydirmişlerdi tek tipi. İki günlük açlık grevi sonunda bu defa kendileri tek tipe teslim olmuştu! Aslında bu yorumları yapıyorduk ama düşmanın nerede, neyi, niçin yaptığını iyi bilmek gerektiğini de söylüyorduk. İlle de ağır kayıplar vererek, ölümler sonucu bazı şeyleri yaratmak doğru değildi. Fakat ocaktan sonra böyle bir oyalama taktiği, bizim 'kamburlu' halimiz pek hayra alamet değildi. Tartıştıkça şöyle bir yorum da geliyordu: Düşman iç sorunların farkındaydı, herhangi bir eylemlilik doğal olarak birlik oluşturacaktı. Bizi genel olarak iç çelişkileri derinleştirici ortamlarda tutmayı daha uygun buluyordu.

Bu arada Kürtçe savunma gündeme geldi. Ana davaların çoğu sonuçlanmıştı. Kalanlar ise son aşamalardaıydı. Savunma davaları, ek davalar vardı. Buralarda da Kürtçe savunma başlatılmıştı. Mehdi Zana da Kürtçe savunma yapmıştı. Ama ilginç bir sonuç ortaya çıktı. Sanki Kürtçe savunmayı Mehdi Zana başlatmıştı! Basın bu yönlü manşet haberler veriyor, Mehdi'yi öne çıkarıyordu.

Eylem taleplerinden biri Kürtçenin serbest bırakılmasıydı. Ailelerin çoğu Türkçe bilmiyordu. İşkence dönemlerinde zaten doğru dürüst konuşulmuyordu, konuşmadan görüşmek de çok zordu. Bir süre Kürtçe konuşmak serbestleşti. Sonra zorluk çıkarıldı, engellendi.

Dönem dönem siyasi tutsaklık statüsünü tartışıyorduk. Cenevre Anlaşması'na uyulmasını, uluslararası belgelere uygun tarzda bir siyasi kimlik belirlenmesinin gerekli olduğunu savunuyorduk. Bu istemlerimizi öneri biçiminde partiye, dışarıya iletiyorduk. Bu önerimiz uygun görülmedi. "Cezaevi taleplerini aşıyor. Siyasi boyutu geniş bir taleptir. Devletle direkt bir pazarlık olur ki, bu mümkün olmaz," denilmişti.

1985'te gelen notta parti zindan direnişçiliğinin anlam ve önemini, Ulusal kurtuluş mücadelemizdeki belirleyici rolünü çok çarpıcı biçimde ortaya koymuştu. 15 Ağustos buna en anlamlı cevaptı. Silahlı mücadelenin bütün bu gelişmelerin biricik güvencesi olduğu gerçeğine işaret ediyordu. O ana kadar 1982 direnişçiliği ve etkilediği süreçler dışında, hep ezikliğini duyduğumuz ve düşünce, inanç düzeyinde olmasa da bir teslimiyet, yenilgi süreci olarak değerlendiriliyordu zindan pratiği. Not bu anlamda bir moraldi. Ancak yine de yaşananların hesabı iyi verilmek durumundaydı. Özeleştirel yaklaşılmazsa suçların, hataların, zaafaların üstü kolay örtülebilirdi.

agit'in şehadeti

1986 yılı 28 Mart'ında televizyonda gece haberlerinde Agit arkadaşın şehadetini öğrendik. Kızıl Hafta sürecinde. Agit arkadaşın Gabar dağında karların üzerinde, başında kefiyesiyle uyuyormuş gibi çok net, çok yakından bir görüntüsü ekrana getirilmiş ve katledildiği söylenmişti. Bir anda herkes susmuştu. Tanıyanlar ağlamıştı. Özellikle Batman'dan tanıyanlar, ondan etkilenerek mücadeleye katılanlar vardı. Hepsi çok genç arkadaşlardı. İnanmak zordu, nasıl olurdu? Newroz'da asıl kıyameti biz koparmalıydık. Nasıl olmuştu? Bir ihanet olabilir miydi? Çatışmadan bahsediliyordu. "İç ihanettir, yoksa Agit şehit düşmez," diyordu birçok arkadaş. Yorumlar bu şekilde dolaşıyordu. O gece uyuyamamıştım bir türlü. Gece yarısı herkes uyuduktan sonra battaniyeyi kafama geçirip iyice boşalmıştım.

Gerillada Karasungurlardan sonra ilk kez böyle üst düzeyde bir komutan yoldaş şehit düşüyordu. Arkadaşlarla ertesi gün anma toplantısı yaptık. Silahlı mücadelemizin değerli bir komutanını yitir-

miştik. Çok yakından tanımadığımız için fazla bir şey anlatamadık. Ama daha sonra erkek arkadaşlardan Agit arkadaşına ilişkin çeşitli yazılar geldi. Yazılarda Agit arkadaşın yaşadığı süreçler, özellikle askeri sanata ilgisi ve pratiği üzerine genişçe değerlendirmeler vardı. HRK sürecini, 15 Ağustos ve sonrasını, yine 1985 ihanetinden sonra Agit arkadaşın gerillayı toparlayıcı rolünü ve diğer özelliklerini yeterli olmasa da öğrenme imkanı bulduk. III Kongre’de, Agit arkadaşın anısına karşılık ordulaşmaya gidilmişti. ARGK’nin kurumlaşmasının yarattığı moral etki daha büyük olmuştu.

1987’deki bazı eylemlilikler basın ve televizyonda günlerce gündemde tutuldu, özel programlar hazırlandı. Devlet, özel tim, özel valilik, özel kolordular ve çeteciliği birlikte geliştiriyordu. Köy baskınlarında kadın çocuk ölümü ve çeşitli öldürmeler ardından devletin bize yönelik anti propagandası yaygınlık kazanıyordu. MİT, kontrgerilla saldırı ve oyunları olarak değerlendiriyor ve mahkemelerde devletin Kürdistan’daki bu uygulamalarını protesto ediyorduk. MİT, kontrgerilla, partimiz aleyhinde halkı, kamuoyunu bu şekilde kışkırtmaya çalışıyordu ve bu önemliydi.

Gerillayı halkın gözünden düşürme, eylemlerin etkisini kırma, hızını etkileme amaçlı olarak sürdürülen bu kontrgerilla saldırıları karşısında partimizin tedbirleri nelerdir, kendi cephemizde bunları boşa çıkartıcı açıklamalarımız var mıdır, yok mudur? Bu konularda fazla bir bilgi ulaşmıyordu. Ama bu yönlü bazı yetersizliklerin olduğunu fark edebiliyorduk.

Aynı süreçlerde yerli yabancı basın kuruluşları, çeşitli heyetler cezaevlerini dolaşıyordu. Devlet işkencenin olmadığını kanıtlamak istiyordu. Gelen heyetler dışarıdaki köy baskınları karşısındaki tavrimizi soruyorlardı. Biz mahkemelerde, “Kontralar yapmıştır,” şeklinde açıklama yapıyorduk. Daha sonra itirafçılar “PKK yaptı” diyorlardı. Yeni gelenler ise “Bizim eylemlerimiz,” diyordu. Bir karmaşa, muğlaklık vardı.

Tam da böyle bir süreçte Celalettin’in, “Kurşun adres dinlemez,” açıklamaları basına yansıyor. Adamlar sadece işlerine yarayan ya da kullanmak istedikleri sözcükleri basına yansıtıyorlardı. Bazıları da, “Sa-

vaştır, arada siviller de zarar görür,” diyordu. Mehdi Zana, “Savaştır, istenmeden bazen zarar görenler olur,” diyordu. Düşmanın amacı zindandan bu tür eylemlerin kınandığının mesajını dışarı vermektir. İlk tepkilerden yararlanmak veya çelişki yaratmak, onu yansıtmak istiyordu. Yani ‘zindandaki PKK’liler dışarıdaki PKK’yi, gerillayı tasvip etmiyor’ imajını yaratmaya çalışıyordu. Bu nedenle savunmalarımızda düşmanın oyunlarına dikkat çekmiş, “Düşman ulusal kurtuluş mücadelemizi karalamak istiyor. Kontrgerilla, köy koruculuğu sistemini geliştirmek istiyor. Partimizin adını kullanarak, gerilla kılığına girerek, çok farklı provokatif oyunlar gündeme getiriyor. İtirafçıları kullanıyor,” demiştik. Tabii düşman konuşmaların çoğunu yansıtmıyor, yazıları kuşa çeviriyor, konuşmalarımızı cımbızlayıp manşet haber veriyordu.

işi getir başarı basamağına dayat sonra tersine dönsün!

“Tünel hazırlıkları sonuçlanmış,” deniliyordu. Yani tünelden firar gündemeydi. Arkadaşlar sinyali vermişlerdi. O gece hiç uyumadım. Koğuştaki başka kimse bilmiyordu. Gece bir karabasan gibi uzadıkça uzuyordu. Her ses geldiğinde, “Tamam,” diyordum. Bir aksilik olmasın diye içinden söyleniyordum. Sonra hayaller beni alıp götürüyordu. Kırk, elli kadronun zindandan kaçıp partiye ulaşması tüm gündemi değiştirirdi. Hep partiye hem de halka ciddi moral verirken düşmanı da kahrederdi. Ayrıca hepsi de eski arkadaşlar olduğu için partiye taze kan olurlar diye düşünüyordum. Ne güzeldi! Acaba kırsalda yeterli hazırlıklar var mıydı? Şehirden ne kadar zamanda çıkabilirlerdi? Bir aksilik olursa ne olurdu? Ama cezaevi cephesi sağlamdı. Tünel eve kadar kazılmıştı. Evin içinden çıkacaklardı.

Bu arada Mazlum arkadaşın firar teşebbüsü aklıma geldi. Bir çöp bidonunda saatlerce hareketsiz kalmak büyük bir irade ister. Beş on dakika önce almaya gelenler ulaşıyorsa kurtulurdu. İki asker var sadece, çok rahatlıkla etkisizleştirirlerdi. Kendi kaçışımı düşündüm. O da çok ilginçti. O gece kadar güzel bir gece var mıydı? Ne kadar sevinmiştim. Önemli bir eylemi başarmış gibi heyecan içerisindeydim.

Aşırı güven, tedbirini almama ve başarıyı süreklileştirmeme yaklaşımdı benimkisi. Çünkü ben dışarıya çıkmıştım, zor yanı aşmıştım. Ondan sonrasında da müthiş bir yaratıcılık, anı iyi değerlendirmek, bir an bile mantığı elden bırakmadan hareket etmek önemliydi. İş bir yere getir, tam başarı basamağına dayat, sonra tersine dönsün!

Bu noktada kaybetmek çok derin etkiledi. Hiç başlamamak kadar etkilemezdi belki. Bir işte beceriksiz olursun, yapma gücün, yeteneğin olmaz, kapasiten elvermez, girişme cesaretin, istemin olmaz, bu durumda ne başlanması ne de başarılmaması fazla sorun olmaz. Açıklaması, izahı vardır en azından. Ama önemli bir yanını yap, daha fazlasını, iyisini yapma gücün olsun, olanakları zorlama şanssı da var, ama bir anlık duygulara kapılma, bir anlık aşırı güven, tedbirden uzak düşünme kaybettiriyor o ana kadarki bütün çabayı.

Bu, risklerle oynamak mıdır, yoksa feda etme, feda olmayı çok sevmekten midir? Şu 'feda' sözcüğünü iyi yakalamam lazım. Sabırsızlığın, feda etmenin, güvenin, öfkelerin, tepkilerin her şeyin bir ölçüsü olmak zorundadır. Bir yerlere, bir şeylere kızmış ve öyle işe başlamıştım. Halk deyimiyle; 'öfkeyle kalkan zararlar oturmuş!' Tabii bu da gerekçe değil. Dışarıya çıkmıştım, kendimi korumaya almasını bilmedim ya da o korunmayı yeterli buldum. Belki de alanı bilmemenin etkisiyle hareket ettim. Vurup ormanlara gitseydim, gece sabaha kadar epeyce uzaklaşırđım. Kırdada, dağda saklanmak her zaman mümkündür. Dağ korunaktır. "Zoru atlattım, artık bir şey olmaz," demiştim bir defa. Kaygılarım olsa da 'düşman artık ulaşmaz' rahatlığı o an için ege-men olmuştu. Duygular, hayaller böyle bir anda güzeldi, deli doluydu. Arkadaşlara ulaşmış ve kaçışı anlatıyormuşum gibi canlı hayal kurmuştuğm. Bir film gibiydi. Malatya'da bir tek o geceyi sevmiştim. Gecelerden sadece 20 Ağustos 1980 gecesi güzeldi.

Bir anormallik yoktu cezaevinde, sabah yaşam normaldi. Demek ki firar gerçekleşmemişti ya da fark edilmemişti. Ben koğuş baskınları olacağını her yerde tünel arayacaklarını bekliyordum. Panik içinde, sayım yapıyorlar. Başka kaçanlar da olabilirdi. Bizden de şüphelenebilirlerdi. Neden olmasın? Bir süre sonra denemek amacıyla bir not yazıp 35'e gönderdik, adres istedik, acil yanıt bekledik. Notun yanıtı

geç geldi. Demek ki gitmemişlerdi. Acaba ne oldu? Bir türlü yorum yapamıyordum. Ertesi geceyi bekledim. Aynı heyecan. Bir ara kalabalık sesler geldi, koşuşturmalar oldu. “Tamam, mutlaka bu gece gittiler,” dedim. Kafam mazgalda, uzun süre bekledim. Cahide onların da dikkatini çekti. Bazı çalışmalar olduğunu o da biliyordu ama hangi gece gideceklerdi, bu fazla kimseye söylenmemişti. “Arkadaşlar gitti mutlaka,” dedim gayri ihtiyari. O da heyecanlandı..

Sonra öğrendik ki tünel tam eve çıkmamış. Henüz bir kaç metre kalmış ve arkadaşlar tam çıkarken caddenin altından geçen kısımda çökme meydana gelmiş. Bereket o gece bir kamyon tam çöküntünün üzerinde durmuş. Arkadaşlar bir süre tartışmış. Hem de tünelin içinde! “Çıkalım,” diyenler olmuş, ama cadde açık ve çıkılacak delik tam asker kulübesinin karşısında imiş. Orada en ufak bir hareketlilik fark edilse dikkat çekecek ve nöbetçi kesin müdahale edecekti. Bu durumda herkes çıkamazdı. Tekrar geriye gitmişler, firar gerçekleşmemiş. Ayrıntıları bilmiyorduk. Kim ne konuşmuş, nasıl hareket etmek daha uygundu, koşulları kendileri daha iyi biliyordu. Ama gitmeyişlerine üzülyorum ve kızılıyordum. Tünel işi hassastır, en ufak bir dikkatsizlik deşifre ederdi. Yine bilen birçok arkadaş vardı. Bir ihanet olayı da emekleri rahatlıkla boşa çıkarabilirdi. Bu kadar aksilikten sonra ihtimalleri ister istemez düşünüyordu insan.

Bu girişimden önce Hamili’yle bir yazışmamız olmuştu. Bir vedalaşma yazısıydı. Ben beklentilerimi, kendisinin, arkadaşların dışarıya, mücadeleye büyük güç vereceklerine, önemli bir kadro yapısı olarak geçen yılların boşluğunu dolduracaklarına olan inancımı belirtmiştim. Kendisindeki inadı ve geri tutan yanları aşmasını, aktif katılmasını istemiştim. “Seni savaşımızın güçlü komutanı, generali olarak görmek istiyorum, duymak istiyorum. Belki bir daha hiç görüşmeyebiliriz, çünkü bu mücadeledir, neler olacağı belli olmaz, ama bilirsin bende ‘görüşürüz’ umudu bol! O sözcüğü çok seviyorum, inanıyorum da. Dağlarımızda görüşürüz...” demiştim.

Kendisi de birçok güzel söz yanında “...General olacağım. Çıkıp dağlara geldiğinde seni top atışlarıyla karşılayacağım, inan,” demişti. Son notlarımız böyleydi.

Ne var ki gidememişti, gidilememişti. Fırarın bu şekilde engellerle karşılaşması hepimizi üzmüştü, etkilemişti. Zindanda bu tür işler hasastır. Uzaması, zamana yayılması sakıncalıydı. Bir hain çıkar söylerdi ya da aramalarda bir aksilik çıkabilirdi. Zaten tünel caddenin altından geçiyordu, çöken yer iyi kamufle olmazsa, açığa çıkma ihtimali artardı. Yalnız arkadaşların bize yansıyan tepkileri bu kadar değildi, onlar daha sakindi. “Az bir şey kalmış, yeniden deneriz,” demişlerdi. Fakat çok geçmeden yeni bir aksilik çıkmıştı. Tünele su girmişti ya kanalizasyon oradan geçiyordu ya da kaynak çıkmıştı. Bu doğal olarak kazı çalışmalarını zorluyordu. Buna rağmen arkadaşlar çalıştıklarını, suyu bidonlarla çekip boşaltacaklarını belirtiyorlardı. Bir türlü rahat değildim. Bu tür olayları uzaktan izlemek daha kötü, içinde olsaydım herhalde bu kadar etkilenmezdim.

Gelişmelere dair notları dışarıya göndermemiz için bize yolluyorlardı. Onları belirtilen şekilde gönderiyorduk. Kadınlar koğuşunu baştan 1986’ya kadarki tüm süreçleriyle yazdığımız beş yüz sayfalık yazının bir bölümü düşmanın eline geçmişti. Bu konuda net bir şey öğrenemedik. Yazı çok geniş ve ayrıntılıydı. Hatta arkadaşlar, “Roman gibi yazmışsın, ileride romanlaştırılır,” demişlerdi. Kendileri geniş bir arkadaş grubuna okutmuşlardı. Sonra bir nüshasını daha çıkarmak üzere dağıtılmıştı. Aramalarda kaybolan bölümler oldu ayrıca dışarıya çıkartılırken büyük bir bölümü düşmanın eline geçti. Dışarıya çıkartan asker de görevinden alındı, sonra nereye götürüldüğü, ne olduğu öğrenilemedi.

Tünel işi bir süreliğine çelişkileri, çatışmaları dondurmuştu ya da azaltmıştı. En azından bizim izlenimlerimiz bu yönlüydü. Öncelikli iş tüneldi çünkü. Bir de sorunları olan, eleştirilen arkadaşların çoğu gidecek grubun içindeydi. Hatta kimi arkadaşlar için götürülüp götürülmemelerine ilişkin tartışmalar oluyor, öneriler sunuluyordu. Herhangi bir arkadaşın böyle ciddi bir firar eyleminin dışında tutulması önemliydi, bu karar ciddi sorunlara yol açabilirdi. Biz net olarak durumları bilmiyorduk, fakat fırsat oldukça genel düşüncelerimizi belirtiyorduk. Bu tür şeyler bize ve koğuşlardaki diğer arkadaşlara fazla yansıtılmıyordu. Zaten önceden kimlerin gideceği kararlaştırılmıştı.

Hamili ile çelişkilerimiz bazen donuyor bazen yoğunlaşıyordu. Bu ilişkiyle birlikte. Hamili'yi farklı yönleriyle tanıma imkanı buldum. Daha önce her şeyiyle güven duyma, her olumluluğu onda somutlaştırma vardı. Çelişkilerimizin, çatışmalarımızın direkt olduğu ortamlar yoktu. Elazığ sürecinde bu konuda belli bir tartışma, çatışma yaşanmıştı. Orada da yönetim dışındaydı, kendini görevden uzak tutuyordu, sorumluluk altına girmiyordu. Bireyseldi, özerkti. Şimdi burada bu özellikler yeniden gündemdedi. Genelde ciddi sorunlar vardı. Birlikte çalışma yürütmek için kendisine ihtiyaç duyulan bir dönemdi. Hem düşmana karşı bu kadar diren, direnişçi yanlarıyla tanın, onun saygınlığı olsun hem de o karmaşa içinde bir ekol de sen ol! Başkalarını eleştirirken Hamili'yi çok daha eleştirmem gerekiyordu. Bunu da pek kaldırmıyor, alınıyor, kızılıyordu. Karasu öyle bir alıştırmış ki her şeye rağmen en çok onun düşüncelerine önem vermiş, fazla üzerine gitmemiş, dokunmamış. Başka arkadaşların bu yönlü eleştirileri vardı. Birçoklarına alabildiğine liberal davranmış ve bu rahatsızlık yaratmıştı. Doğru ve yanlış bu yaklaşım içinde kaybolmuştu.

Ben, hem örgütün bu yönlü sorunlarında payı olduğu için etkilenmişim hem de aramızdaki mevcut söz ilişkisine yaklaşımlarından rahatsızlık duyuyordum. Her iki durum Hamili'nin bazı özelliklerini daha iyi tanımama yol açıyordu. Hayret, daha önce nasıl tanıyamamıştım! Ben Hamili'ye göre 'zor ulaşılan'dım! Fakat her nedense bu ilişkiyle 'kolay ulaşılan' olmuşum. Ben kendi deyişimiyle dağların, kayalıkların en zor, en kuytu yerlerindeki bilmem hangi çiçektim! Sonra oradan koparıp yanına almıştı, istediği şekilde ulaşabileceği yere indirmişti. Mantık bu! Bencillik, bireycilik, hak görme gibi özellikler açığa çıkıyordu. Bunlar sevginin içine girdi mi, bunlar yoldaşlığın yerine geçti mi, orada kıyamet kopar! İşte benim kıyametlerim de bu sırada koptu. Benim kıyamet biçimlerim, onların düzeyi, yeri, zamanı, hedefi oldukça önemliydi.

Sevgi bir yaratma işidir. Emek üretkenliği, değer yaratıcılığına dönüşmek zorundadır. Duygular, ilgiler bu sevgi akışı içinde mutlaka somutluk kazanmak durumundadır. Gelişmeye yol açacak, yaşamda

ideallere uygun bir duruş sahibi kılacak ölçüler bulmak gerekir. Sevgi, gizli saklı, örtülü bir duygu değildir. Eyleme dönüşen tutum ve davranışlardır, onların buluşması, birbirini tamamlamasıdır. Baki'yle ilişkimizde ideolojik örgütsel ayrılık vardı. Bu çelişkinin esasıydı. 'O çözülürse birlik sürer, olabilir' diyordum. Sadece bu yanın çözüme kavuşması sevginin kendisi değildi, bu sevgiyi yaratmaya yetmiyordu. Aynı ideoloji ve politikayı savunmak, onunla bağ içinde olmak, eşit, özgür bir ilişki düzeniyle, onun yaşam boyutuyla bir arada olursa, tamamlanırsa ancak o zaman ortaya güçlü yoldaşlık sevgisi, cinsler arası sevgisi çıkabilirdi.

Mülkiyet ilişkilerinin davranışlara, birey psikolojisine, onun düşünce, duygu dünyasına yansımış biçimi çok kötüdür, çok çirkindir. Maddi temeli çok gerilere dayanır, tarihsel kökleriyle izahlar bulursun. Sınıf özelliklerinin etkileriyle açıklamalar yaparsın fakat birlik ilişkisinde bu, sevgiyi geliştiren değil öldüren, tüketen yandır. Bu konudaki her dayatma, her davranış, söz düzeyindeki bir tek sözcük bile kişiliği zedeler, iradeyi olumsuz etkiler, duyguları, tepkileri farklılaştırır. Esas kişiliği ele verir. Kadına, sevgiye yaklaşım kişiliğin sınıandığı önemli bir alandır. Ölçüler en çabuk bu alanda ortaya çıkar.

Hayır, o ilişkide sevgi yoktu. Devrimci arayışların, özgürleşme arayışlarının olduğu bir dönemdi. Aile özgürleşme arayışının önüne evlilik engeliyle set çekmek istiyordu. Oraya gidilseydi, geleneklere bağlanılan bir yaşam olurdu. Onu istemiyordum. Arkadaşlar da bu arayışına aynı çözüm yöntemi öneriyorlardı; "Bir arkadaşla evlendirelim, aile baskısından kurtaralım," diyorlardı. Ona da tepki gösteriyordum. Evden kopuşun bu arayışta bir adım olduğuna inanıyordum ama gerisini getirecek güçte değildim. Baki, bir ara çözümdü bana göre. Baki iyi bir devrimciydi. Evlilik, sevgi ya da başka bir şey düşünülüyordu, daha doğrusu ilerisi düşünülüyordu. Kaçış, koşuş, arayış! Nereye, ne kadar, neyi bulma? Bunlar bilinçli, planlı düşünülüyordu. Tedbir yoktu. Gittiğim ortam bunu isteyen, dayatan özellikteydi.

Birey olarak güçsüz, devrimciliğin en çocuksu dönemindeydim. Kadın olarak da zayıftım, gelenekselliğin etkilerindeydim. Arayıştaki ı-

rarım, kararlılığım, devrimcilikte iddia, bir kadın için güçlü moral yanlardır, avantajdır. Aslında sevgi arayışında zayıf da olsa bir temel var. Özgürleşme arayışı ve düzeyi geliştikçe bu temelde sağlam olurdu. Bu arayıştaki ısrar ve inat tek yanlı istemlere, onun yaşam boyutuna karşı isyana götürürdü. Yani hepsi birbirine bağlıydı. Doğru devrimci bir yaşam arayışı, devrimci bir ideoloji, politika, onun örgütsel düzeni ve savaşım tarzıyla bütünlük sağladığın oranda gerçekleşirdi. Sevginin kaynağını da bu yaratırdı. Bunun zemini yoksa hiçbir birlik orada yaşam bulamazdı. Baki'de devrimcilik, güçlü ve sürekli bir akış kaynağını, yani PKK'yi bulsaydı ve militanca yürüseydi bile aramızdaki o birlik, sevgi ve aşk olmazdı. Biraz değişik ölçüleri olan geleneksel bir evlilikten öteye gitmezdi.

Hamili'yle yoldaşlığımızda aşk, sevgi vardı. Onun direnişçiliğine, kavgacılığına, her şeye rağmen devrimde kararlı yürüyüşüne aşıktım. Onu bu kavgasıyla sevdim. Bir görüşmeyle, buluşmayla, bir bakışla ya da alışlagelen sevgi sözleriyle kurulan bir bağ değildi. Temeli vardı ve ben o temeli seviyordum. Ona bağlıydım, kıskançlıkla korumaya çalışıyordum. Bu yeni ilişki biçimini bu temele doğru oturtmak önemliydi ama bir terslik vardı. Hamili'yi değer olarak bilmek ve sevmek bir yoldaşlık gereği idi. Uzun süre birlikte çalışmanın, aynı koşulları paylaşmanın, onun sıcaklığının, yakınlığının çok olması doğaldı. Fakat bu, ilişkilerde bir ayrıcalığı, farklılığı dayatmayı gerektirmezdi. Hamili'nin sevgisine, ilgisine hemen karşılık vermemek, onu reddetmekti. Tersini yapmak ise her şeyiyle kabullenmek, ona ait olmaktı. O ilişkimizi bu sınırlara hapsedmeye çalışıyordu.

Ben ne yaptım? Sevgi, bağlılık ve güven zemini üzerinde şekillenmiş, sınanmış bir yoldaşlığa kendimi feda ettim. Yeniden 'feda' etme olayına dönüyorum. Hamili'yle o güne kadarki yoldaşlığımız genel anlamda güç verme temelindeydi, herkesten çok daha sıcak ve yakındı. İçinde özel şeyler yoktu, en azından benim için yoktu. Yani birbirini yeni bulmuş, tanışmış insanlar değildik. Basit, bencil, salt zindanın yarattığı ortamın etkileriyle kurulan bir ilişki de değildi.

Hamili'de sevgi, sahiplenme, kadını tanıma ölçüleri geleneksel ölçülerin uzağında değildi. Feodal erkek ölçüleri ve devrimci özel-

likler iç içeydi. Birincisi ağır basıyordu. Bu anlamda eski bir ilgiyi, karşıdakinin iradesini tanıyarak, doğal sevgi, ilgi gelişimini arayaarak, sabırlı, saygılı ve yoldaşça mücadele esaslarını göz ardı etmeden gündeme getirme yerine, dolaylı, araçlarla veya dayatarak, hemen olacak bir ilişki boyutuyla ele alarak getirdi. Sevgiye bir şantajcı gibi yaklaştı. Oysa sevgide şantaj olmazdı!

Örgütsel sorunların olduğu bir süreçti. Bu ilgisini, istemini zayıf, çözümsüz bir zemin üzerine kurmuştu. Daha güçlü durumda olsa bu şekilde gündeme getirmezdi. Ya olacak, ya olacak! Yoksa Hamili küskündür, gergindir, bozuktur, örgütsel sorunların çözümünde sektedir. Bu ruh halindeki birinin güçlü, cezbeden bir aşk ilanı olmaz. Geliş yöntemi insanı tedirgin ediyor, endişe duyuyorsun, baskı altına alıyor seni. “Aman bir şey olmasın,” diyorsun. Oysa ben güçlü olana ilgi duymak istiyordum. Onu, zayıflıkları olmasına rağmen, direnişçi olduğu için seviyordum. Başta aşırı duygusal yaklaşıyordum, etkilenmişim. Bir günah gibi görüyordum ayrıca mevcut koşulların yarattığı katılık vardı. Düşman kullanır endişesi vardı.

Arkadaşlarda olumsuz etki yaratabilirdi. Çünkü, “Ben hepsinin Sakinesiyim,” diyordum. Böyle karmaşık bir anda sık boğaz edilmiş bir şekilde karar veriyordum. Karasu bir taraftan, Şener bir taraftan, “Aman Hamili’ye bir şey olmasın. Hamili iyidir, dürüsttür,” diyordu. Tabii bunların hepsi çok etkiliydi ama hiçbiri benim bahanem olamazdı. Karar vermede belirleyici olan bendim ve belki ilk kez bilinçli hata yapmışım. İlk baştaki tavrımda direktseydim doğru şeyler olurdu. Kızmalar, küsmeler, darılmalar olsa da sağlıklı düşünme ve her şeyi orada düğümlendirmeden çözme şansı olurdu. Kendimi daha iyi ikna ederek karar verebilirdim, sürece bırakabilirdim. Hamili’yle daha iyi tartışabilirdim, birbirimizi daha iyi anlayarak ortak karara ulaşabilirdim. Bu olumlu da olumsuz da olsa diğer ilişkilerimizi fazla etkilemezdi, ciddi örgütsel sorunlarımızın çözümü temelinde daha doğru yakınlaşma koşulları geliştirdi. Çünkü ortada esas sorunlarımız vardı.

Son tahlilde kendimi kolay feda eden, ulaşılan, duygularını kolayca açığa vuran bir yaklaşımın sahibi olmuşum. Sevgi kolay, ölçüsüz sunulmamalıydı, kolayca bitirilirdi çünkü. Hamili on yıllık

yoldaşlığın sevgisine rağmen kolay ulaştığını sanıyordu. Sevgiyi, sevgiliyi ulaşılmaz büyük kılmak, sonra da onu aşağılara, dar kaba ben-cil istemlere sığdırmak! Yani içinde dürüstçe sevgi, ilgi olsa da, onu yıllara bu şekilde sığdırmak, gizemliliğe boğmak, geleneklerin saklı-sında tutmak fazla bir anlam taşımıyordu. Bir şeye ulaşmak neydi? Nasıl olurdu? Ulaşmak, üzerinde hak sahibi olmak değildir. Örselle-mek, değerinden düşürmek de değildir. Ulaşmak bir eylemdir. Her eylem yaratmak ve yeni eylemlerin kaynağı haline gelmektir. Sevgiye ulaşmak, bir yaşam, bir tutku eylemiyse bütün bu can sıkıcı şeyler niye? Onu özel, özgün kılan bütün yaşamdan, kavgadan soyutlanmış hali değildir. İki birey arasındaki 'özel' değildir. Tam tersine o çok 'özel'liğine rağmen, bütün yaşamı içine alacak kadar, kavgaları onda şaha kaldıracak kadar genel, geniş, çok geniş olmasıdır.

Sevgi bir yaşam ilişkisiyse, yaşam gücü anlamına geliyorsa sorun-ların kaynağı olmaz, çözümde olumsuzlaştırıcı rol oynamaz! Sevgi moral verir, güç katar yaratıcı kılar, tamamlar, hisseder, anlaşmayı sağ-lar, müthiş bir yaratma enerjisine dönüşür. Fakat bizimki hep kavgalı, çatışmalıydı. En ufak bir söz etkiliyordu. Olgun, sabırlı, uzun vadeli kı-lacak boyutunu düşünerek değil sabırsız, istikrarsız, duygusal, tepkisel tutumları öne çıkararak yaklaşıyorduk. Henüz bir söz düzeyi idi. Başka bir bağlayıcılığı da yoktu. Yanlış bir kararsa onu düzeltme imkanı vardı. Böyle duyarlı, saygılı ve esnek yaklaşmak gerekiyordu. Söz önemlidir ama biz devrimciydik, geleneklerin kuşatmasında değildik. Beşik kert-mesi, imam nikahı, imzalı nikah da değildi. Toplumda bile bunlar de-ğişebiliyordu. Kaldı ki sevme sözü önceden kesin bir dille verilmez. Sevgi sözle gelişmez, sevginin kendisi sözdür, sevginin kendisi en güzel karardır. Onu ille de bir şeylerin denetimine koymak ne kadar gerçekçidir? Sevgiyi bazı davranışlara hapsedmek, onu köleleştirmektir. Bunu hissettiğim her an, devrimci onurumdan, kadınlığımdan bir şey-ler kaybettiğim ve acı duyduğum an olmuştu. Bunları o günlerde tut-tuğum günlüğüme de yazmıştım.

Kendimle hesaplaşmam zor olmuyordu. Bazı şeyleri fark ettiğime inanıyordum. Bazı şeyleri beceremediğimizi, bilmediğimizi görmek zor değildi. Sevgi, bilinç ve ustalık istiyordu. Derinden duyumsama,

anlama olmayınca, bilinçli, bilimsel ve hassas yaklaşılmayınca, varolan olumlu öğeler de hırpalanıyordu. Bunu açık bir şekilde gündeme getirdim, yoldaşlığı koruma adına, sevgiyi kendi cephemden başaramıyordum. Fedakarlığı hep kendim göstermek zorunda değildim. En temel yanılğı ve zayıflık aslında burada yatıyordu. Tabii bunu düşünürken yine çok aceleci davranıyordum.

Bir iki kez Hamili'ye, "Bu ilişkiyi keselim," dedim. Bana verdiği cevap, "Kendimi öldürürüm," oluyordu. Ürküten bir yaklaşım! Sorun kendisini öldürüp öldürmemesi değildi, tartışmaya, sorunu anlamaya yaklaşmıyordu, önünü kesiyordu. Bu da beni kolaycı yaklaşıma götürüyordu. İkna etme, uğraşma, anlamasını sağlama sabrı ve olgunluğunu da ben gösteremiyordum. Her şeyi çabuk dert ediyordum. En basit bir eksiğini ya da yapısındaki bazı yetersizlikleri her şeyin yerine koyuyordum. Feodal, küçük burjuva mülkiyetçi anlayışın etkileri ile direnişçiliğini, diğer olumlu yanlarını bir arada görünce paniğe kapılıyordum.

Oysa kişiliğı, gerçekliğı bir bütündü. Bu yapısının örgüte yansıyışı da farklı değildi, olamazdı. Yönetim ilişkileri, kolektif olamama, kadrolarla çatışmalı hali, hepsi de aynı bünyeyle ilişkiliydi. O zaman bu savasını doğru vermek gerekiyordu. Ben ise kolayca kaçıyordum. "İlişkiyi hemen keselim," dayatmasında bulunuyordum. Bu da çözüm olmuyordu. İlişkinin kuruluş zemini zayıf olduğu için her eksikliğimiz, her tutarsızlık, dıştan etkilenimler, hepsi de bozmaya yol açıyordu.

1988 yılını

hiç yaşanmamış sayıyorum

İnsanın yaşamında öyle şeyler var ki, bütün olumsuz özelliklerine, acılarına, hatta felaket dolu yanlarına rağmen, mutlaka onu anar, onda yaşanılacak yanlar bulur, yaşadıklarının bir parçası sayar, 'kader'e kızsın küfretse de yaşanmış kabul eder. 'Ne olursa olsun yaşadım' der ve sahiplenir, ömrüne ait bir parça olarak görür.

Bugüne kadar binlerce kez, "Keşke '88'i yaşamaysaydım," dedim ve hâlâ da diyorum. Yaşamım boyunca da söyleyeceğim. O yılı yaşamamış kabul edeceğim. O yılı yaşadığım kırk yılın içinden çıkarmışım.

Yazmak zorunda olduğum için ve belki de üzerinde daha çok konuşacağım, anmak zorunda olacağım için üzgünüm. Büyük şanssızlık!

Bazı isimleri, bazı yerleri, bazı kavramları yazmayı, anmayı, protesto etmeme rağmen bu kararı sürekli bozmak zorunda kalıyorum. Başkaları bunu farklı yorumladı, tam tersini düşündü, değerlendirdi ama bir gerçeği asla değiştirmede bu bakış. Yaşanmamış kabul edilen şey asla sevilmeyen, aranmayan, özlenmeyen şeydir. Yaşandığına bin pişman ettiren şeylerin acısı da, sevinci de kendisiyle birlikte unutulmak istenir, gömülür.

Gömüte koyduğum bir yılın yeniden hikayesi yaşanmaz! Diğer yıllarımın en olumsuz anını bile yazarken, o günün duygularını yaşadım, aynı duyguları hissederek yazdım. Ama ben '88 yılının hiçbir duygusunu yeniden yaşamak istemiyorum. Bu kendi gerçekliğimi ya da yılın gerçekliğini reddetmek mi olur? HAYIR! Kocaman bir HAYIR diyorum. Reddettiğim bir şey yok. Yaşanılması gereken şeyler insanda iz bırakır ve onlar unutulmaz, hep anılır. Ama ben ne anmak istiyorum ne de yazmak ve üzerinde konuşmak! Buna rağmen yazacağım. Bunun adı ne olacak bilemiyorum.

Şubat ayı içinde tüm cezaevi kitlesi olarak açlık grevi direnişine başladık. Arkadaşlar bazılarımızın girmesini istemiyorlardı. “Fıllı olarak direniş zaten var, yıpranan, rahatsızlığı olan bazı arkadaşların girmesini uygun görmedik. Senin girmeni de uygun görmüyoruz. Eylem gruplar halinde, dönüşümlü olacak. Bu konuda duygusal yaklaşmamak lazım. 35'te Karasu ve diğer birkaç arkadaşı da katmıyoruz,” gibi şeyler söyleniyor, yazılıyordu. Yine gerçekliğimiz hesaba katılmıyordu, duygusal yaklaşıyordu.

Buna tepki gösterdim haliyle: “Beni asıl eylemlerin dışında tutarak hasta düşürsünüz. Ben buna dayanmam. O beni daha çok öldürür,” dedim ve bu kararı doğru bulmadığımı, bu noktada örgütün kararına ters de düşsem katılacağımı belirttim bir notla. Bu tavrım eleştirildi ve yeniden uyarıldım. Onlar da beni duygusal davranmakla suçluyorlardı. Buna rağmen vazgeçmedim. Sorun duygusal davranma sorunu değildi. Ne ahlaki olarak ne sosyal ne de siyasi olarak bir yere sığardı bu yaklaşım. Ben sığdıramıyordum. O bir yaşam tarzıydı.

Benim veya başkasının dışında tutulmasına gerek yoktu. Gerçi kendi dışındakiler için olabilir diyordum, bir çelişki gibi de olsa kabul ediyordum ama kendimle ilgili asla! Geçmiş ölüm oruçlarına katılmamak ne kadar acı vermişti. Tekrar onları yaşayamazdım.

1981'in ve 14 Temmuz'un eksikliğini yaşamım boyunca atabilir miyim acaba? '81'de belki habersizdik, kesin bilgi yoktu ya da kararlaştırılmıştı, kendi başımıza hareket etmemizin doğruluğu yanlışlığına karar verememiştik. Birçok neden etkilemişti. Ama 14 Temmuz'da düşman işin başka yönleriyle uğraşırken, direnişi kırma oyunlarını oynarken eylemi duyurmuştu ve biz öğrenmiştik, hazırlanmıştık. Belki sonucu değiştirmezdi, eylemin son süreciydi ama pratiğe dönüşmüş bir karar olurdu en azından. Ve belki de sonraki gelişmeler karşısında o kadar büyük vicdan ezikliğini, bunun büyük üzüntüsünü yaşamaz ve onu kendimizde hızla güç haline getirme çabasına dönüştürürdük. Yani bu konuda ilke haline getirdiğim bir şey vardı: Nerede olursam olayım, ne pahasına olursa olsun direnişin her biçimi benim yaşam tarzım olacaktı.

Tabii bünyeler eskisi gibi değildi. İki günlük açlık grevi bile etkiliyordu. M.Emin Yavuz ve onun durumunda bazılarında da arkadaşlar ısrarla "girme" demişlerdi. Mide rahatsızlığı vardı. Bazı arkadaşlar bu yönlü önerilere uysalar da, herkes kaldıramıyordu. Yaşanmış süreçlerin ahı hemen her arkadaşta vardı. O güzel, o çok değerli yoldaşların şهادetleri herkesin yüreğinde bir yaraydı. Ne biçimde olursa olsun onun intikamını almak vicdani bir sorun olmuştu. M. Emin geçen bütün zorluklara, büyük işkencelere, açlıklara dayanmıştı. Ama şubat direnişinde on birinci günde onu da kaybetmiştik.

Aslında dokuzuncu günden itibaren görüşmeler başlamıştı ama bir türlü anlaşma sağlanamıyordu. O gün beni de görüşmelere çağırılmışlardı arkadaşlar. Kalabalık bir arkadaş grubu gelmişti. Can ve Muzaffer'in cezaları kesinleşmişti, gece Diyarbakır'dan ayrılacaklardı. Başta Can görüşmeyi yürütüyordu PKK adına. Yarım gün katılmıştı sadece. Sonra onun yerine öğleden sonra Şener geldi. Zindanda ilk kez yakından görüyordum. 1978'de Kuruluş Kongresi'nde görmüştüm ilk olarak. Ve o zaman sadece sözlü ola-

rak Batman raporunu verişî dikkatimi çekmişti. Gençti. Küçük görünmesine rağmen epeyce geniş sunmuştu raporu.

Arada Karasu arkadaşlar da katılıyorlardı. ‘Canlarla ilgilenmişlerdi demek ki’ diyorum. Karasu’nun manevi etkisi hep belirgindi. Güven yaratıyordu. Dost da, düşman da tanıyordu. Gerçi bizim içimizde yönelenler olmuştu ama kendilerinin gerçekliğini ortaya koymuşlardı sadece. Belki iki yıl gibi bir süre uğraştırmışlardı, fakat daha farklı sonuçlara götürülmesine izin verilmemişti. Hâlâ sorunlar ne durumdaydı tam olarak bilmiyordum.

Şubat taleplerine biz kadınlar koğuşu olarak ayrı bir madde eklemiştik: Cezaevi içinde adeta ayrı bir cezaevi statüsünde tutulduğumuz, genelde tutsaklardan tecrit bir konumu yaşadığımızı, bunun keyfi bir tutum olduğunu ve kalkmasını istemiştik. Aklımıza koğuşların havalandırmasına gitmek gelmemişti. Fakat tartışmalarda bu tecritlik durumuna hemen her grup temsilcileri de tepki gösterdi. Sayımız azdı, dört kişiydik. Tam olarak hatırlayamıyorum, ama bir arkadaş, ‘‘Hatta havalandırmalara da arada gelebilirler,’’ demişti. Bu noktayı fazla öne çıkarmamıştık. Koğuşlar arası ‘misafirlik’ gündeme gelince bu konulmuştu ve o madde içinde ele alınıyordu. Asıl diğer temel sorunlar önemliydi. İki de bir genelge dayatılıyordu. Açık görüşlerin yer ve süreleri sorun oluyordu. Bu konuda havalandırmalarda görüşme talebi vardı. Bayram ve diğer özel günlerde genelde tatil süreleri boyunca görüş olsun deniliyordu. Ailelerin getirdikleri her türlü ihtiyacın içeriye alınması, kitap, mektup gibi sorunlar vardı. Çayın koğuşlarda yapılması talebi vardı. Genel çay, hem sağlık açısından, hem de maddi açıdan zarar veriyordu. Her koğuş için elektrikli ocak istenmişti.

Bunların yoğun tartışması vardı. İlk günlerdeki görüşmeler çıkmaza girmişti. Aileler de dışarıda eylemdeydi. Ankara’ya grup gitmişti.

M. Emin’in şehit olduğunu bilmiyorduk henüz. Ankara’dan bir ‘yetkili’ gelmişti ve görüşmeyi 7. Kolordu Komutanlığı’ndan bir üst rütbeli ile Ankara’dan gelen ‘yetkili’ yürütmüşlerdi. Tartışmanın bir yerinde konu saç sakala gelmişti. Bazı sorunlar uzun uzun tartışılıyordu. Hem sorunun bu kadar öne çıkarılmasına hem de aslında genelgede hâlâ insan bedeni üzerinde, iradesi üzerinde hükmetme, tek tipleştirme yaklaşımının özünü çarpıcı olarak gösterdiği için, ben de

müdahale etmiştim; “İnsanın doğal özellikleri bile baskı aracı haline getirilmiş, maddeleştirilmiş, genelgelere konulmuş. Bunlar çok ilkel, insanlık dışı uygulamalardır. Tartışmasız kalkması lazım,” demiştim. Adamlar bozulmuştu ama konuyu espriye dökmüşlerdi; “Sakine hanım erkeklerin saç sakal hakkını da savundu,” demişlerdi. Tabii hepimiz de gülmüştük. Adam orada nükteli konuşmuştu aslında. Ancak hâlâ bu gibi birçok uyduruk ama özünde çirkin dayatmalar vardı ve biz onlarla uğraştırılıyorduk.

Bazı maddelerde tartışmalar çıkmaza girmişti, “Süreçle yapılır,” denilmişti. M. Emin’in şahadetini kendileri açıklamışlardı. Çok kurnazca bir şekilde görüşmelerin bitiminde söylemişlerdi. Ortamı yumuşatmaya çalışarak ve gerginliğe meydan verilmemesini ‘rica ederek’ konuşuyorlardı. Hepimiz bir anda susmuştuk. Sonra, “Madem şehidimiz var, biz neden hâlâ bazı maddeleri tartışıyoruz?” dedik. Sonuçlanmaya doğru gitmiş bir görüşmeyi yeniden bozmayı genelde pek istemiyordu kimse. Zaten düşman da fazla ısrarcı değildi. Esnek bir yaklaşım gösteriyordu. Hatta kendi aramızda tartışmalarımızdan tedirgin olmuşlardı. O arada netleşmiş maddeler yeniden tekrarlandı. ‘Misafirlik’ konusundaki madde netleşirken, “Bayanlar da havalandırmalara zaman zaman çıkabilir, iç görüş o şekilde olur,” denilmişti. Yani bu şu anlama geliyordu: Biz de arkadaşlarla aynı havalandırmaya çıkabilirdik. İlk anda inanamadık. Bizim açımızdan en olumlu, en güzel karar buydu.

İlk olarak 35 havalandırmasına gidip sonuçlarını arkadaşlara ilettik. Tüm tutsaklar topluca, aynı saatte havalandırmalarda saygı duruşu ve sloganlarla andık M. Emin’i. “M. Eminler Ölmez! Yaşasın Direnişimiz!” sloganlarını attık. Bir anda tüm bloklarda dalga dalga bu slogan yayıldı. Dışarıdaki ailelere de durum iletildi. Bir grup temsilci aile geldi. Onlara da kabul edilen talepler belirtilerek, gönderildi.

büyük firar gerçekleşmedi ama büyük sürgün yaşandı...

Alınan karar sonrasında 35’e ilk kez gittim. Tabii sadece havalandırmasına. Yine de 35’in adı, ona ait her şey Mazlumları, Hayri-

leri, Pirleri akla getiriyordu, onlarla özdeşleşmişti. 35... 35... 35! Bir naylon parçasına, gazeteye, bir su bidonunun üzerine yazılı, '35' rakamlarını gördüğümüzde kutsal bir şey görmüş gibi sırayla elimizde okşar, öperdik. 35'in adı duyulduğunda herkes pürdikkat kesilerek anlamaya çalışırdı, o an heyecan duyardı. "Mutlaka bir şey var," denirdi. 35, yaşamımıza öylesine girmişti ki, ahımız, andımız, yürek yaramız, sevinç ve umudumuz olmuştu. Kutsal bir yer, zindanın kabesi. Zaten herkes böyle tanımlardı, yazılarda kabe denirdi.

Karasular 36'daydı. 35 ve 36 aynı blokta ama koridorla birbirinden ayrılan bölümlerdi ve aynı konuma sahipti. Geçmişten beri arkadaşlar 36'da da kalıyorlardı. Ama önder kadrolarımız, şehitlerimiz 35'teydi. O yüzden oranın manevi etkisi daha belirgindi. İlk ziyaretimi bu nedenle 35'e yapmıştım. Tüm arkadaşları kucaklamış, birçoğunu ilk defa görmüştüm. Mahkemelerin, duruşmaların tarihleri denk geldiğinde fırsat bulup görüşmelerimiz olmuş, uzaktan tanımıştık bir kısmını, yoksa genelde sayı çoktu ve tanımıyordum.

Kim nedir, ne yapmış, ne kadar arkadaştır, ne kadar bizimle ilişkilidir ya da değildir, bunları bilmiyorum. Öyle bir ayırım aklıma gelmiyordu. Herkes yoldaştı, o vahşeti yaşamış insanlardı ve değerliydi. Diğer gruplardan insanları da seviyor, onları da zindan yoldaşı olarak görüyor ve değer veriyorduk. Onlar da bize öyle yaklaşıyordu. Geriye kala kala dört kadın tutsak kalmıştık. Binleri aşan sayı içinde dört kadın tutsak. Bu nedenle 'bacılarıydık, 'gülleri'ydik, 'ablaları'ydık, hatta 'anaları'ydık. En yaşlı arkadaş bile 'abla' diyordu. Sevgilerini öyle dile getiriyorlardı. Tabii bu ilgi mahcup ediyor, duygulandırıyor, hatta ağlatıyordu. Bu noktada birbirimizi anlamak çok zor değildi ama yine de bizim onlar için düşündüklerimizi, neler hissettiğimizi, onlarla nasıl yaşadığımızı sanmıyorum hiçbiri tam olarak bilsin ya da olduğu gibi anlayabilsin.

Yıllarca tecrit tutulmanın yarattığı müthiş bir açlık var. Bu nedenle uzun süre konuşmalar, ilgiler, meraklar, geçmiş yılların bilinmeyen yanlarına ilişkin oluyor. İsimlerini öğreniyoruz, hangi gruptan yargılandığını, ne kadar ceza aldığını ve diğer bütün konulara kadar gidiyoruz. Arkadaşlarla genel tanışmadan sonra daha çok Karasu arkadaştan ge-

lişmelerin önemli, gerekli boyutunu dinliyorum, sorular soruyorum. Kendisi tek tek tüm kadroları, aday kadroları, sorunları olanları, üzerinde durulması gerekenleri, yaptırımını olanları, hatta kaçakçılara kadar kim nedir, ilişki düzeyimiz ne kadardır, neler olmalıdır anlatı tane tane.

Cezaları kesinleşenler başka yerlere naklediliyordu. Ana davalar sonuçlanmıştı. Diğer bazı gruplarda da sonuçlananlar vardı. Bu anlamda biraz aceleci davranıyor, her şeyi öğrenmek istiyordum. Şanssızlık olabilirdi, bir aksilik olabilirdi. Bu şekilde ilk kez bir araya geliyorduk, arkadaşların önemli bir bölümü gidebilirdi hemen.

Karasu, hem kendisi anlatıyor hem de diğer kadrolardan bazı arkadaşların ismini vererek, “Onlar da sana anlatsın. Onlarla da tartış, konuş. Fuat Kav, Hasan A. Onlar da tüm süreçleri biliyor. Aslında Can, Muzaffer ve Rıza onlar da olsaydı iyi olurdu. Biz de yeterince tartışamadık. Belli ki daha objektif olarak herkesi değerlendirebilecek arkadaşlar bunlardı. Yılmaz Uzun, Şamil, Sait Üçlü, daha birçok arkadaş var, değerlendirmeleri önemlidir. Herkesle de tartışırsın. İyi oldu, bu fırsatı iyi değerlendirin. Arkadaşlar seviyorlar. Hem moral olur hem sorunları daha açık tartışırsınız. Bizde herkes biraz birbiriyle yüz göz oldu. Bu son bir iki yıl didişme yılı oldu neredeyse. Biraz parti otoritesi olmasa, dinleme, anlama zayıf, tepkiler, suçlamalar daha fazla. Belki üzüleceksin ama bizim gerçeğimiz uzaktan bildiğin gibi değil, içine girersen öğrenirsin. Zaten yönetimin fahri üyesisin de.

Bugüne kadar yazışmalar doğru dürüst olmadı, yoksa katkı olurdu. Şimdi daha iyi katılırsın. Karar düzeyinde katılırsın. Toplantıları, fiili izleme, girme durumu herhalde bu şekilde olmaz, ama toplantı öncesi ve sonrası senin de düşüncen, önerin alınır. Kararı etkiler bu. İleride imkan olursa toplantılara da katılabilirsin. Arada dikkat çekmeyecek şekilde havalandırmalarda da bazı kısa toplantılar yapılabilir. Bir köşeye çekilip konuşuruz. Ama şimdi genelde gezebiliyorsun, her koşu, blokta sorumlu arkadaşlar var, temsilcilikler var. Onların düşünceleri, önerileri de bu şekilde toplanabilir. Bizim ulaşamadığımız yerlere sen gider direkt konuşursun. Notlara artık gerek kalmaz. Gerekli olursa yazarız...” dedi Karasu.

Havalandırmaya her çıktığımızda ilk gün olduğu için herkesle bir kaç dakikalık da olsa konuşuyoruz, tartışıyoruz. Zaman çabuk geçiyor, ancak selamlaşıp birbirimizi sorabiliyoruz.

İlk süreçte daha çok 35'in havalandırmasına çıkıyoruz. Görüşmede, "Akrahalarnızın olduğu koğuşun havalandırması olur," denilmişti. Arkadaşlar 35'i uygun gördüler. Temel gidiş yerimiz orasıydı. Hem merkez olması nedeniyle hem de manevi anlamı itibariyle uygundu. Ayrıca diğer bir koğuşla aynı havalandırmaı paylaşıyorlardı. Bu da avantaj sağlıyordu. Arkadaşlar kalabalıktı. Diğer taraflara henüz acele etmiyoruz. İlk ziyaretlerimizi yapıyoruz, her defasında yarım gün bir koğuşu ziyaret ederek bitiriyoruz. Diğer grupları da ziyaret ediyoruz. Newroz'da tümünü ziyaret edip Newrozlarını kutluyoruz.

Mart başlarında Karasu'nun da içinde olduğu kalabalık bir grubun 'nakil olacağı' söyleniyordu. Gece atılan sloganlar ortalığı inletiyordu: "Kahrolsun Sürgün!" Karasu ve bazı arkadaşlar vedalaşmak için koğuşları dolaşıyorlar. Her gittiği koğuşta sloganlarla karşılanıyor, sloganlarla uğurlanıyorlardı. "Tam bir tören havasında geçti," diyordu arkadaşlar. "

Mahkeme kararı olduğu için ve 'yasal' gerekçeye dayandırdıklarından, "Yapacak bir şey yok," denilmişti. Bazıları "Yakalım, yıkalım," demiş ama arkadaşlar uygun görmemiş bu öneriyi. "İşyan gibi şeyler düşman için bir provokasyon ortamı yaratır," deniliyordu.

Ertesi sabah koridorda gidecek tüm arkadaşlarla görüştük. Gönderme işlemleri yapılanaya kadar birlikte kaldık.

Karasu, "Dün gece 35'te arkadaşlarla toplantı yaptık. Yönetim belirlendi. Sen de imkanlar ölçüsünde katılırsın. Başta Hamili olmak üzere, 'Yakalım, yıkalım. Böyle sessiz karşılanmamalı. Bu bir sürgündür. Böyle giderse arkası da gelir,' dediler. Biz karşı çıktık. Adamların birçok amacı var tabii. Bu kadar kadro gücünü Diyarbakır'da tutmak istemiyor. '80'lerde herkesi buraya topladı, şimdi de tersini yapıyor, dağıtıyor. Diyarbakır kitlesi, halkı yurtseverdir, içerideki her gelişme etkiliyor. Aileleri de parçalamak, gücünü bölmek istiyorlar. Bu konuda yasal kılıflar da bulmuşlar. Bu nedenle götürmeye kararlılar. Engellemeye kalkışsak farklı gelişmeler olur. İşyan ve diğer fiili tavırlar kayıplara yol açar," dedi.

Başta ben de, “Böyle sessiz karşılanmaz,” demiştim ama Karasularla konuşunca ikna olmuşum. Düşmanın bu taktiğinin özünü kavramak önemliydi. Her yeri bir Diyarbakır yapmak mümkündü. Zaten o gün, “Her yer Diyarbakır olacak!” sloganı atılmıştı.

Grup hareket edince tüm tutsaklar aynı anda “Kahrolsun Sür-gün! Yaşasın Onurlu Direnişimiz!” “Her yer Diyarbakır Olacak!” sloganlarını attılar ve araba sesleri kesilinceye kadar da durmadı. Karasuların yoldaşlığına, onun şehitlerimizden kalan bir parça oluşuna duyulan güzel bağlılık andı bir kez daha böyle dile gelmişti.

yönetimin ‘fahri’ üyesiyim...

Şubat direnişinden sonra cezaevi idaresi sivilleşmişti. Sivil gardiyanlar, sivil müdürler, iki üç müdür birden gelmişti. Birinci, ikinci yardımcı müdürlerdi. Mehmet müdür ben Malatya Cezaevi’ndeysen orada memurdu. Cezaevinde gardiyan ya da yazıcıydı. Şimdi Diyarbakır’a ikinci müdür olmuştu. Gardiyanlar seçme, yine diğer cezaevlerinden getirilmiş özel kadrolardı. Daha ilk gün bir başgardiyan bizim erkek arkadaşların havalandırmasına gidişimizin serbest olmasına tepki göstermiş, şapkasını yere fırlatarak “Müdürüm ben, kadınların erkeklerle birlikte havalandırmaya çıktıkları bir yerde görev yapmam, istifamı veriyorum,” demişti. Ve o gün gelip kapımızı geç açmışlardı. Zamanında kapımızı açmamalarının nedenini sormamız üzerine müdür bize dert yanmıştı; “Benim gardiyanım önüme şapka fırlatıyor. Siz, ‘Faşist müdür,’ diyorsunuz, öbürü ‘tutukluya yakın müdür’ diyor. Arada kaldık, ne yapalım?” demişti.

Cezaevi dar yönetimde Hasan A., Fuat Kav, Sinan Canyak, Faruk, Şener ve ben vardık. Hasan sekreterdi. Mayıs ortalarına hatta sonlarına kadar ben henüz fiili olarak toplantılarına katılamıyordum. Önemli bir şey olduğunda bahçede yer yer toplanıyorduk. Fakat esas olarak eski resmi düzende geçiyordu. Ben düşüncelerimi belirtiyordum, tartışıyorduk. Bazen ikili, bazen üçlü, beşli konuşup tartışabiliyorduk. Yani işin teknik boyutu çok fazla engel olmuyordu ama tabii daha uzun, daha geniş tartışmaları da o şekilde yapamıyorduk.

Newroz'da yeni bir süreç başlatılacağı önceden kararlaştırılmıştı. Mahkemelerde Kürtçe savunma, içte de bir özeleştirme süreci başlatılacaktı. Tüm cezaevlerinde de özeleştirme süreçleri başlatılacaktı. Newroz'un genel anlamına, özelde de Mazlumların anılarına bağlılık görevi olarak süreç ele alınıyordu. Sürece ilişkin bir de yazı kaleme alınmıştı. Sürecin önemi, anlamı, nasıl yaklaşılacağı konularını içeriyordu yazı. Kadroların rolü, genel olarak netleşme biraz da bu süreçle açığa çıkacaktı. Bu şekilde ele alınıyordu.

Yazı işlerini daha çok Şener yapıyordu. Hawar gazetesi düzenli çıkıyordu. Daha önce bazı sayıları bize de geliyordu. Özellikle '87'de kapsamlı yazılar çıkıyordu. Çeşitli tartışmalar orada yürütülüyordu. Sovyetler'deki gelişmeler, bir bütün olarak sosyalist sistemin yaşadığı sorunlar en ilgi çeken konulardı. Özel tip, çetecilik, özel savaş kurumları ve diğer konularda da yazılar çıkıyordu. Fakat Sovyetler, daha çok da Gorbaçov'la başlayan Perestroyka ve Glastnos sürecini ele alış tarzı neredeyse Gorbaçovcular, Gorbaçov karşıtları biçiminde suçlamalara, ayrılıklara kadar gitmişti. Ölçsüz, sınırsız ve diğer tüm sorunların önüne geçirilen bir konu halini almıştı. Bu konudaki yazıları çeşitli adlar altında en çok yazan kişinin Şener olduğunu daha sonradan öğrendim. Çünkü her sayıda farklı kodlar var ve aslında aynı kişi bu farklı adlarla yazı yazıyordu. Tabii başka yazarlar da vardı. Bunun, sorunun daha çok tartışılmasını sağlamak, ortaya çelişkiler koyarak açtırmak amacı taşıdığı söyleniyordu. Hepimiz tartışıyorduk ve öyle bir noktaya geldi ki, tartışmaları, yazıları durdurma önerisi yaptık. Herkes kendi içinde tartışabilir ama bir gazetede herkes rastgele yazarsa bağlayıcılığı olurdu. Partinin yaklaşımları nelerdi, onu kimse tam olarak bilmiyordu. Bu nedenle birbirine dayatma biçiminde tartışmaları yürütmenin fazla bir yararı olmuyordu.

En son Başkan'ın Kurtuluş dergisindeki yazısı elimize geçti. Ali Fırat imzalı yazıydı ve artık o esas alındı. Tabii bir süre de, "Benim söylediklerim doğrudu. Başkan da aynı şeyleri yazmış, çakışıyor," deniliyor, ötekisi de bu temelde suçlanıyordu. Yersiz, sonuç vermeyen tartışmalardan kaçınılması epeyce bir uğraştan sonra sağlanmıştı önemli oranda.

Yazılacak raporların soru taslakları da hazırlanmıştı bu süreçte. Parti ideolojisi ve politikası nedir, nasıl yaklaşıldı vb soruların yanı sıra '84'ten sonraki sürecin değerlendirilmesi de isteniyordu. Aslında sorgu süreçlerinin de yazılabileceği belirtiliyordu.

Sürecin temel hedefi netleştirmeydi. Hatalar, zaafılar, suçların açığa çıkarılması, bazı bireylerin sorunlarının ele alınması gerekiyordu. İddialar, karşılıklı suçlamalar, şüpheler, muğlaklıklar açığa çıksın istiyorduk. Çıksın ki tartışıp bunlara kökten platform olarak, tüm cezaevi kitlesi olarak çözüm bulabilelim. Hepimiz yazılı raporlarımızı bu temelde geliştiriyoorduk.

Raporlar tüm kadrolara okutuluyor, görüş alınıyordu. Yönetim kendi raporunu 35'te kadrolara okuyor, eleştiriler yapılıyordu. Şener raporunu yazdıktan sonra bana da okutmuştu. Genelde tüm raporları da okuyordum. Fakat Şener 35'e sunmadan bana okutmuştu. Genelde yazılanlar fazla dikkat çekici gelmemişti, her süreci bilmediğim için bütün raporların sonuçlarıyla birlikte değerlendirmeyi daha uygun görüyordum. Yalnız '84 Ocak direniş sürecine ilişkin değerlendirmesi bir rahatsızlık yaratıyordu. Arkadaşlar bazı yönleriyle konuyu daha önce bize yazılı yansıttıklarında da aynı rahatsızlığı duymuştum. Şuurunu kaybetme nasıl oluyordu? Bir soruydu kafamda ve rahatsızlık yaratan, güvensizlik doğuran tonda bir rahatsızlıktı. Hem de insanın kolayca duyamayacağı, düşünemeyeceği ve kolayca söyleyemeyeceği, karşındaki yüzüne vuramayacağı cinsten bir rahatsızlık! Bazı soruları, o zaman da sormuştum. O zaman da "Nasıl oluyor?" demiştim ama zaaf, zayıflık ve teslimiyet sürecinin etkileri bağlamında ele alınmıştı. Elde başka bir veri yoktu ve mecburen acabalarımı bastırmak zorunda kalıyordum. Hislerimde rahatsızlık olsa da!

Beni ne kadar tanıyordu bilemiyorum ama işlerin içine direkt dalış yaptığımı, açık, dobra ve öyle her şeyi de söylenegelen duygusallık temelinde ele almadığımı, en azından olayları, sorunları tespit, tanımlamada, tartışmada, çelişkileri yakalamada bir o kadar acımasız ve cesur olduğumu, hatta gözümden bir şey kaçmadığını, belki de en iyi fark edenlerden biriydi Şener. Karşılıklı birbirini tanıma, özellikleri yakalamada birbirimizden bir yönüyle geri kalır yanımız yoktu!

Ben raporu okuduktan sonra hiçbir şey söylemedim. Bir iki kez, “Nasıl olmuş?” diye sordu, her ikisinde de “Okudum, arkadaşlar değerlendirirler,” dedim sadece. Belki de okuduktan sonra bende uyanan iç kanı yüz ifademe, gözlerime yansımıştı. Çünkü o konuda hiç becerikli değildim; duyduğum her şey yüz ifademe, gözlerime, sesime yansırı. Beni ele veren belirgin bir yanımdı bu. O yüzden herkes, “Ne oldu?” sorusunu çok kolay sorardı bana. Ya da tersi olurdu, karşıdaki kendinde olanı, düşüncelerini söylerdi, çünkü ben o an çok hassas olurdum, karşıdakinin yaşadıklarını hissederdim. O yüzden Şener bir defasında, “İnsan senin karşında bir şey gizleyemiyor, bir ziyaret ya da hıristiyanlıkta günah çıkarılan yer, mabet gibisin. Sen bu özelliğinin farkında mısın?” demişti. “Kendim bir şey gizlemiyorum ki, belki de benim açıklığımdan kaynaklanıyor,” demiştim ben de.

Rapor okunmuştu ve başta Gezgör olmak üzere birçok arkadaş ’84 Ocak tavrını yeniden ele alıp eleştirmişlerdi. Epeyce de zorluyorlardı. Bu konuda yine Hasan A. onlar, eski yönetim dönemindeki değerlendirmeleri esas alıyorlardı. İçinde eleştiri olsa da o çerçevede değerlendiriyorlardı. Hatta bazı arkadaşlar yeniden rapor yazmasını istediler ama Şener sözlü bir şeyler daha anlatacak tamamladı özeleştirisini ve bu şekilde kabul edildi. Bunların hepsi de tutanaklardadır. Biz tutanakları da raporlarla birlikte dışarıya göndermeyi düşünüyorduk. Hem sürecin iyi anlaşılması hem de tartışma, sorunları ele alış düzeyimizin parti tarafından bilinmesi, anlaşılması için yararlı görüyorduk.

Bu arada Hamili’nin raporu epeyce sorun olmuştu. Raporu oldukça uzundu. ‘On dört yıllık devrimciliğimin belgesidir’ gibi ilginç bir başlık da atmıştı. O da aynı şekilde okunup değerlendirildi. Tüm yapı bir araya gelemiyordu. Bu nedenle 35’teki kadrolar tüm raporları okuyup değerlendiriyorlar, eleştiriler sahiplerine iletiliyorlardı. Ayrıca koğuşlarda bireysel olarak okunuyor ve değerlendirmeler merkeze gönderiliyordu.

Hamili’nin raporu kabul görmemişti. Özeleştirel yaklaşmadığı, kendi konumunu görmediği ve hâlâ tepkisel yaklaştığı sonucuna va-

rılmış ve ortak karar o şekilde çıkmıştı. Eleştirilerin özü doğrudu ve genelde kadroların çoğunluğunun görüşüydü. İkinci kez yazmayı bir cezalandırma olarak ele aldı Hamili ve yazmayı reddetti. “Karar doğru değil, yönlendirme var,” diyordu. Bazılarının özel tepkileri olarak değerlendiriyordu. Bu yaklaşım işi iyice karıştırıyordu.

Hamili sürgünlerden sonra da tepkiliydi. Eleştirilerine bir şey demiyordum, fakat tepkilerine anlam vermeye çalışıyordum, o noktada ölçü olmayınca zarar veriyordu. Her yerde, herkesin içinde bu kadar söz, çok rahatlıkla kullanılmamalıydı. Örgütsel sorunları bu kadar ulu orta tartışmayı zindan koşullarında sakıncalı buluyordum. Şikayetçi üslubu vardı. Peki o zaman neden düzeltilmedi ya da neden kendin yapmadın sorusuna da tepki gösteriyordu.

Şener’le ilişkileri de çok garipti. Her ikisi de birbirini eleştirirdi. Hamili birçok defa, “O, o çocuğu bireysel çıkarı için her şeyi yapar,” demişti ve bu konuda eleştiri üslubunu bir yana bırakarak, açık somut olgulara dayandırmadan konuşurdu. Ama aynı Hamili “Şener’den başkası da bu işi yapmaz,” diyerek, onun çalışmalarda etkin olmasına, yöneticilik yapmasındaki hünerlerine övgü düzerdi. Çok ilginç geliyordu, bir tutarsızlık görüyordum. Söylediği, eleştirdiği konuların özü doğru da olsa, bu biçimde ele alınışı, herkese aynı üslubu kullanması müthiş bir muğlaklık da yaratıyordu. Hangisi doğrudu, hangisi Hamili’nin tavrıydı? Şaka mıydı, gerçek miydi? Belli değildi. Kariyerizm olabilir miydi? Kıskançlık olabilir miydi? Hepsini de bir arada düşünmek zorunda kalıyordum.

Şener bu konuda daha temkinli dil kullanıyordu. Gerek genel sorunları, gerek bireylere ilişkin sorunları, gerekse de Hamili’yle ilgili herhangi bir sorunu konuşurken tepkilerine dikkat ediyordu. Özellikle Hamili konusunda söze, “Yanlış anlama,” ya da “Olumsuz etkilenmeni istemiyorum ama...” diye başlardı. Bazen, “Bunlar rol mü yapıyorlar?” diye düşündüğüm olurdu. Hem hassas olduğum noktalarda güya dikkat ediyorlar, beni üzmem istemiyorlardı hem de alışık olmadığım, şaşırta bir yaklaşım gösteriyorlardı. Bu konudaki tarzları, üslupları birbirinden çok farklı değildi. Ürkütücü geliyordu bana.

Hamili ile tartışmalarımız raporla birlikte daha da gelişiyor. O, raporun yeniden istenmesine tepkili ve “Birileri yapıyor, bozuyor,” diye eleştirileri tümünden reddediyordu. Böylece herkesle, örgütle karşı karşıya geliyordu. Daha çok Şener’e bağlıyordu. Daha önce eleştiri yapan, birbirlerini tanıyan arkadaşlara tepkiliydi. Net, gerçekten sorunu çözücü, açığa çıkarıcı bir yaklaşım olmuyordu bu. Aslında Şener’i tanıyordu, geçen dönemde en çok birlikte kaldığı kişiydi. Hatta öylesine yakın olmuşlardı ki, birbirlerine her şeylerini anlatmışlardı. Hücre arkadaşlığı, ahbap çavuşça bir düzeye, resmiyetin de ötesinde bir dertleşme sınırına kadar varmıştı bu ilişki. Genelde de bu ilişki ve yaşam tarzı egemendi. Birbirlerinin tüm zayıflıklarını öğrenmişler, eğilimlerini de biliyorlardı. Biraz buna bağlıyordum ama tam çözemiyordum.

Hamili’nin rapora karşı tavrı neredeyse sürecin en temel sorunu olmuştu. Herkes biraz da tepkilerini en kolay şekilde bu sorunda dışa vuruyordu. Burada bir saptırma var mıydı? Bu neden anlaşılıyordu ya da iyi görülüyorlardı? Bütün ihtimalleri de düşünüyordum aslında.

Eski yönetimin liberal, bürokratik, dar, katı merkezîyetçi hareket tarzı, sorunlar karşısındaki muğlaklığı ve kendi içinde parçalılığı sorunların birikmesine yol açmıştı. Genelde yapının sorunları ile yönetim düzeyinde, ileri kadro düzeyindeki sorunlar birbirine karıştırılmıştı. Yönetim kadrolarının sorunları fazla yansıtılmamıştı. Belli sonuçlarıyla ve kaba hatlarıyla sorunlar biliniyordu, özünce inme, onun çözümünü gençle mal etme yoktu. Böyle olunca, “Yönetim yapsın, halletsin. Onlar yapıyor zaten,” biçiminde yaklaşımlar geliyordu. Yeni süreçte sorunlar biraz daha açığa çıkınca bu defa en somut olanı görme, ona yönelim vardı, fakat esaslar yine gözden uzak tutuluyordu.

Aslında Hamili baştan beri yönetim düzeyinde bir özerkliği yaşıyordu. İçine girmemişti. Hatta Karasulara yönelimde her birinin biraz farklı gerekçeleri olsa da, ortak bir cepheleşme oluşturmuşlardı. Futatların olayı, dörtlü önergeli tavır ve diğer bireysel, çok sayılı tepkiler birleşmişti. Arada güç kazanan ise Şener oluyordu. Çünkü kendisinin

yaptırımli sürecine ilişkin olarak yönetim, daha doğrusu Karasular eleştiriliyordu. Yaptırıma rağmen, yönetime etki yapan, aktifleşen, dikkate alınan Şener ama eleştirilen başkalarıydı. Yine sonra Şener de dahil önergeler sunarak yönetime alternatifler hazırlayanlar birleşiyorlardı. Karmaşık bir süreçti. Anlatıldıkça her şey iyice karışıyordu. Hükümetler bile bu düzeyde sorunları çatalaştırmıyordu. Koalisyonlar, kulisler, araştırma komisyonları, önergeler! Aklım almıyordu. Neden bu kadar karma karışık olmuştu her şey?

Mevcut olanı anlamaya çalışıyordum. Hamili ile sorunlarımız beni uğraştırıyordu. Onu bir yana bırakmak istemiyordum, çünkü diğer sorunlardan ayrı değildi. Ortak tartışma, olayları, olguları sağlıklı ele alma çok önemliydi. Ama biz bunu yapamıyorduk. Hamili tepkilerini her yaklaşımına yansıtıyordu. Beni bir yönetim üyesi olarak görme yerine, yönetim adına olan her konuşmayı, eleştiriye, öneriyi, talimatı bireyselleştirme vardı. “Ben biliyorum bu filan kişinin görüşüdür. Falan söyledi değil mi?” diyor ve istediği şekilde küfür ediyor, tanım yakıştıyordu. Yani nazını da, tepkilerini de, bütün öfkelerini de bana yöneltiyordu. Bu bir yanıydı, öteki yanı daha zorlayıcıydı. Kendi aramızda ilişkiye ait tartışmalarımız, o konudaki görüşler, diğer konuların önünü tümenden kapatıyordu. Hamili adeta küsüyordu. Onunla konuşulamıyordu. Rahatlıkla reddediyordu, dinlemiyor, resmiyet bırakmıyordu.

Bunları yönetim düzeyinde her arkadaş da rahatlıkla fark ediyordu. Şener benim bu yönlü rahatsızlıklarımı en iyi fark edenlerdendi. Hatta beni ikna etmeye çalışırdı. “Çok tahammülsüzsün. Acele karar verme,” derdi, ama Hamili’yle çelişkileri derinleştirici tutumlara da en çok o girerdi. Yönetimde olmasına rağmen Hamili ile ‘özel’ notlaşmaları bir tutarsızlıktı. Direkt arkadaşlarla ilişkileri ben yürütüyordum. Notları ben veriyordum ya da herhangi bir sorunu direkt ben ilgili kişilere söylüyordum. Bu arada tartışmaların da ilk muhatabı ben oluyordum. Hamili kendisine yazılan notları yırtıp önüme atabiliyordu. Şimdi bu tahrikler neden oluyordu? Hamili bunun ne kadar farkındaydı? Ve bu konuda olanları en çok muğlaklaştıran ne yazık ki kendisi oluyordu. Tepkileri

bireyseldi, ölçü tanııyordu. Bu noktada örgüt kaygısı, onun işle-
yiş prosedürünü karşısına çıkarmak zorundaydım. O zaman da
“Seni etkiliyorlar,” deyip işin içinden çıkıyordu.

Hasan A. tam da bu süreçte tahliye oldu. Kendisine “Hamiliyle
ilişkimizi kesiyorum, arkadaşlara söylersin. Ben kaldıramıyorum. Dı-
şarıya da yansımış olabilir, öyle bir şey yok dersin,” diyorum son
anda. Zaman yok, başka bir şey konuşamıyorum. Kendisinin tahli-
yesini de beklemiyorduk. Ani bir tahliye oldu. Daha geniş konuşma
imkanı olmadı. Kendisi biraz şaşırdı ama “tamam” dedi. Tartışma-
larımızın düzeyini biliyordu. Gerçi bu konuda en çok ilgili olan Şe-
ner’di. Kendisi baştan beri ilişkiyi bildiği için daha çok onunla
tartışırdım. Kendisi de parti saflarında Elif adındaki bir kızla nişan-
lıydı. Yaklaşımlarında Hamili’yi yakından tanımanın ve bu nişanlılı-
ğın etkisi olduğuna inanıp, yadırgamıyordum. Kaldı ki kendim de
rahat açılıyor, öyle bireysel bir sorun olarak almıyordum. Hatta her-
halde bu konudaki açıklığım en ölçüsüz boyuttadır, ne oluyor ne bi-
tiyor, her şeyi anlatıyordum, çözüm arıyordum kendime göre!..

Hasan gidince direkt yardımcıları olarak Şener’in sekreter olması
gerekliyordu. Daha önce de üzerinde konuşulmuştu. Hasan da ona
devretmişti haliyle. Şener ilk anda öneri yaptı, “Başkası olsun, ben
yapmak istemiyorum. Fuat Kav olabilir, sen olabilirsin. Yani başka
arkadaş sekreter olsun. Ben başka şekilde daha çok katkı sunarım.
Böyle zorlanırım. Arkadaşlar yanlış anlarlar. Birçok şey söylendi
hakkımda. Bu düzeyde bir görev yapımızda tepkilere yol açabilir.
Bu konuda az çekmedim. Zaman zaman kendimi kalkan da yap-
tım, sırf örgüte bir şey olmasın diye,” dedi. “Kalkan yaptım,” de-
diği konu tek tip meselesi. Herkesin ortak görüşü olmasına
rağmen “Şener giydirdi,” denilmişti. O bunu sıkça söylüyordu.

“Sorunları bireysel alıyorsun. Yönetim bir ekip işidir. Çalışmalar
bu temelde olursa kim ne diyecek?” dedim. Hamili’yi örnek verdi;
“Görüyorsun, her şeyi bana bağlıyor. Böyle bir görev olursa daha
çok hedefler,” dedi. Bu gerekçesine de itiraz ettim; “Bu konudaki
yanlış yönelimlere hepimiz karşı çıkarız. Olur mu? Görevden kaç-
mamak lazım, bunlar gerekçe değil,” dedim. Arkadaşlar da bu ko-

nuda, “Şener olsun,” dediler. Fuat sekreterliğe herkesten çok tepki duymuştu. Elinden gelse yönetimde de yer almazdı. Artık mütevazilikten mi, yönetim işinin zorluğundan mıydı? Herhalde çok zor olduğu ve üzerine çok hesap yapıldığından. Geçen süreçlerin tartışmaları, eleştirileri etkilemişti. Yöneticilik ‘ateşten gömlek’ti. Hele zindanda ateşten her şeydi. Sorunların boyutunu ve gerçekliğimizi tam olarak bilmediğimden miydi, her nedense bunun ateşi korkutmuyordu, bazı delidolu yaklaşımlar korkutuyordu asıl beni.

Şener’i ikna etmeye çalışanlardan biri de benim. Hatta en hararetliydim. Onun çalışma kapasitesinin farkındayım. Sekreter olmuş ya da olmamış, fazla fark etmiyor, çünkü etkindi. Ama birinci derecede sorumlu olmak biraz daha dikkat, sorumluluk istiyordu. Yaparsan da, bozarsan da her şey daha çabuk anlaşılır, açığa çıkardı.

Şener tartışmalı bir kişilikti. Aslında özeleştirici süreciyle yeniden tartışmalar açılmıştı ama bir anlamda eski örgüt yaklaşımı, bu defa yeni süreç şahsında resmileşmişti iyice. Yani Şener, özeleştirisini vermiş ve sorun o şekilde kapanmıştı. Bunun yanında Hamili gündemdeydi, yine geçmişte itiraf yapıp vazgeçenler, zaafllara girenler, yaptırım olanlar, hatta yakalanma biçimleri net olmayanlar, sorgu sürecinde çözülenler gibi sorunları olanların durumu öne çıkmış, onlar üzerinde durulmuş, raporlar istenmişti.

Hasan’a söylemiştim ama cesaret edip Hamili’ye ilişkimizi bitirdiğimi söyleyemiyordum. Çünkü eskisinden daha gergin, sorunlar daha karmaşıktı. Onun tepkilerinden korkuyordum ama uzattıkça aramızdaki yoldaşlık da zedeleniyordu. Ben onun bozulmasını, zayıf bir konuma düşmesini istemiyordum. Bu ilişki olmasaydı daha rahat, daha çekincesiz üzerine giderdim, hatta belki çok daha katkı sunacak, yardımcı olacak temelde Hamili’ye yaklaşacağıma inanıyordum.

Eskiden öyleydi. Elazığ’da çok acımasızca yöneliyordum ama olumlu etkileniyordu, başka türlü anlamıyordu, kendisini düşündüğüm için yaptığımı, örgüt kaygısıyla hareket ettiğimi biliyordu ve dikkate de alıyordu. Ama şimdi ne söylesem, başkasının etkilediğini, ilişkinin bozulmasının amaçlandığını söz konusu ediyordu. Bencil, bireyci, mülkiyetçi yaklaşımının etkileri, resmiyeti, siyaseti, yoldaşlığı gör-

mesini engelliyordu. Bahaneleri farklılaşıyordu. Hırçınlık öne çıkıyordu. Ulaşılmaz gördüğü ve ulaştığı ilişki aslında siyasetin kendisiydi. Çok istesek de ayrı, özel bir yanı yoktu, olmuyordu. Ama onu, siyasetin içine doğru oturtabilsek, birlikte doğru tartışarak, sorunları doğru tespit ederek ve örgüt çıkarı temeline oturtacak şekilde ele alsak ‘özel’i de geneli de birlikte, bu kadar uğraştırmayacak tarzda yürürdü.

Güçlü bir temele oturtulmamış bu ‘özel ilişki’ işte yaşanan bu hesaplı tartışma, kavga ortamında ayakta kalamazdı. Çok zayıf, cılız bir özelliği vardır çünkü. Siyasetle, örgütle, direnişle, iç sınıf mücadelesiyle içiçe, onların imbiğinden geçerek ya da onlarda güce dönüşerek gelişme gösterme şansı yoktu, bulamamıştı. Bu nedenle her şey olumsuz etkiliyordu. Ben bu süreçte Hamili’yle doğru dürüst konuşmamışım. Oysa en çok konuşmaya, tartışmaya, ağır sorunları birlikte çözmeye ihtiyaç duyduğum bir süreçti. Benim açlığım bu konudaydı. Yıllarca ayrı kalmanın, uzak olmanın yarattığı açlık vardı.

Ayrıca istek de vardı, sorumluluk da duyuyordum. Birçok değerli kadro sürgün edilmişti. Genel yapı çok, yeni yakalanmalar var. İçte sorunlar gırla büyümüştü. Kadroların hepsini tanıımıyordum henüz. İdeolojik, politik, örgütsel ve diğer temel konularda derinlik yoktu, her şeyi cezaevi sorunları bağlamında ele alıyorduk. Dışarıyla ilişki düzeyimiz aile hareketiyle sınırlı, sıradan sayılacak bir haberleşme düzeyindeydi.

ben hep apocuydum

Yıl 1988, ilk kez Serxwebûn dergisi ulaşmıştı bize. Partiyi, sa-vaşı izleme, sorunlarına gerekli duyarlılığı gösterme, zindan cephesinden gerekli karşılığı verme nasıl olur, neler yapılabilir, tüm bunlar önemliydi ve bu kolektif bir çalışmayı kaçınılmaz kılıyordu.

Duygularla, özlemlerle, heyecanlarla, hayallerle, güzel istemlerle işler yürümezdi. Uzaktayken birbirimize fazla dokunmuyorduk. Yaşananların yarattığı duygusal bir yoldaşlık bağı vardı, bir tek olumsuz sözü bile kıyıp söylemek istemiyor insan. Ama bu da işleri yürütmüyordu. Didişme, tartışma, suçlama, hep eleştirme de çözüm değildi. Bir uçtan diğer uca kayan bir ilişki biçimi oluşmuştu.

Son bir kez havalandırmada Hamili'ye, "Bu ilişkiyi keselim, ypratıcı oluyor. Eskiden daha seviyorduk birbirimizi," dedim. Yine tepkilendi. Anında düzeltmeye çalıştım. Fakat Hamili'de şunu yaratmak istiyordum, kendisi karar versin, kendisi desin, "Bu iş olmaz!" Ona bunu dedirtmek istiyordum. Onu kendisine getirmenin yolu buydu. Bir şeyleri feda etsin, bir şeyleri parçalasın ama yeter ki kendisine gelsin. Güçlü olsa tartışır, kararlaştırırdık. Ama bu noktada feodal gururu, onun mülkiyetçi etkisi çok belirgindi.

Şener, "Senden korkulur, çok acımasızsın," diyordu bana. Ama benim bu ilişkiyi kesmem demek, güç kazanmam demekti. Çünkü yanlış yönde uğraştırıyordu beni, tüm gücümü, enerjimi, yoğunlaşmamı alıyordu. Kafama takıyordum. Duygu yönüm de oldukça yoğundu. Sorunlar bu düzeyde olmasa, doğru çözüm bulsa Hamili'ye müthiş bağlanabilirdim. Ama yapmıyordu, belki de yapamıyordu. Yani tek sözcükle işler ters gidiyordu ve ben kendimi de, Hamili'yi de uğraştıran bu yandan kurtarmak istiyorum aslında. Bütün boyutlarını çok iyi düşündüğüm belki söylenemezdi, ama yarardan çok zarar veren bu ilişkiden kurtulmalıydım. Başından beri rahatsızlığım bu yönlüydü, duygularıma yenilmiştim, mantık orada yenilmişti.

Bu arada Hüseyin Yıldırım olayı patlak verdi. Hüseyin Yıldırım kaçmış, arşivlerimize el koymuştu. Parti aleyhinde propaganda yapıyor, Önderliği hedefliyor, gerçek PKK'yi kuracağını söylüyordu. Demokratik bir PKK kuracakmış! Bunlar bir anlamda diğer tüm sorunları bir anda dondurdu. Dikkatler bu olaya yönelmişti. Karasu'ya mektup gönderdiği söyleniyordu. Yine gelen bilgilere göre zindanlara çağrı yapmış, PKK'yi kurtarma hareketi başlatmış! Kimden kurtarıyordu? Başkan'dan! İşte bu yeterliydi. Sorunu anlamak zor değildi. Önderliği hedefleyen her şey partiye, devrime yönelmişti ve düşmancaydı. Bunun tartışılır yanı yoktu. PKK'yi azıcık anlayan biri, Önderliğe bağlılığı olan en sıradan biri, bunu böyle anlayacaktı. Düşman bunu hesaplayamamıştı. İlk tepkilerimiz, "Bu bir provokasyondur, partiye, Önderliğe, mücadelemize karşı örgütlendirilmiştir," şeklindeydi.

Daha önce İsveç'te yakalanma olmuştu. Kesire, Hüseyin Yıldırım ilişkisi basına yansımıştı. Sonra Palme olayı, Palme olayından önce

Hüseyin Yıldırım'ın keskin, provokatif açıklamaları, tehditleri yer almıştı. Keskin, 'solcu' bir çıkış havasıydı bu. Sağcılıkla suçlanmıştı Parti Önderliği. Savaşımızı Hüseyin Yıldırım öncülüğünde bir sol görünümlü provokasyon yürütecekti! Aslında her şey çok açıktı, çok anlaşılırdı. Hele Hüseyin Yıldırım'ı tanıyanlar olarak onun bir piyondan başka bir şey olmadığını, olamayacağını anlamak zor değildi.

Hüseyin Yıldırım'ı daha '79'larda, '80'lerde 'kötü adam' ilan etmiştim ve şüphelenmiştim. Malatya'da artık resmi olarak, notla düşüncelerimi partiye, dışarıya iletmiştim. O zamandan beri örgütleniliyordu. Yeni çıkmamıştı. Kendisi sıradan, basit bir avukat olmasına rağmen etkili yetkili ajanların gizli dosyalarını sıkıyönetim mahkemelerinin savcılarında ele geçiriyordu! Aslında Cahit Aydoğan'la daha o süreçte kesin bağılantılıydı. Ve sonra ikisi de Diyarbakır'a geldiler. Hüseyin Yıldırım avukattı, sonra tutuklandı. Cahit Aydoğan ise davalarımızın yargıcı, savcısı oldu!

Hüseyin Yıldırım'ın tutuklanması tesadüfi değildi. Tutuklayarak dikkati dağıttılar, zindanda hazırlayıp dışarıya çıkardılar. Zindandan çıkan bir avukat çabuk meşhur olurdu. O süreçte zindandan çıkan herkese büyük ilgi vardı. Zindandan sağ kurtulmuş ve bir de zindana sahte bağıllık gösterilerini iyi yapıyorsa tamamdı! Hüseyin Yıldırım Avrupa'ya çıkmıştı. Diyarbakır'ı anlatarak ilgi toplamıştı. Mazlumlara bağıllık önemliydi. O sahtekarlığı en iyi Hüseyin Yıldırım yapabiliirdi. Rol yapmaya bayılırdı ve tek mesleği idi onun. Yalancılık ve sahte bağıllık rolleri! Ben onun o sahte saygı, bağıllık gösterisinden rahatsız olup şüphelenmiştim. Mazlum'a o zaman da çok sahip çıkıyor görünürdü. Beni ve Mazlum'u dışarıda mücadelede görmek için canını bile vermeye hazır pozlara nasıl da girerdi. İlk olarak o sahteliğinden iğrenmiştim. Ona güvenmedim asla. Ve bunu o da çok iyi biliyordu, fark ediyordu. "Sen ve Mazlum dışarıda lazımsınız. Savunma yapmazsanız çıkarsınız," propagandasını yayıyordu. Bunu ailelere kadar ulaştırmıştı.

1988'de M. Ali Birand'la Akademi'ye giderken de aynı sahte bağıllık, saygı gösterisi vardı. Önderliğe ne kadar da saygılı görünüyordu. Eğilen, el pençe duran fotoğrafları çıkmıştı gazetede. O zaman da

güya Parti Önderliği'ni kısıkaçtan kurtarıyordu. Demokratik açılımı devrimci mücadelenin yerine koymanın zeminini yokluyordu. Aptal bir piyundu. Rolü oraya kadardı, başka bir marifeti de yoktu.

Bunları arkadaşlarla da konuşuyoruz. Kesire'nin kaçış haberleri geldiğinde cezalandırılmasını içeren bir öneri yazısını partiye göndermiştik. Keskin önerilerdi tabii. Bu tür yazıları Şener iyi yazardı! Hep o yazardı. "Kesire cezalandırılınsın!" çok radikal bir öneriydi. Şener müthiş radikal olmuştu! Ben, "Düşman kullanır, Önderliğin en yakınıdır. 'Kendi karısını vurdu,' diye manşet atar," dediğimde bana, "Seni hep çok radikal, solcu bilirdik. Aslında öyle değilsin," demişti. "Peki sağcı mıyım?" diye sorduğumda ise "Hayır, sen Apocusun," demişti. Bu çok önemli bir tanımdı. Hem sevinmiş hem de mahcup olmuştum. Ben Apocuydum! Ne kadar güzel, gurur duymuştum içten içe Apoculuğumla...

Hüseyin Yıldırım için de yazı yazılacaktı. Şener, "Sen yaz, tanıyoruz," demişti bana. Ben, "Yok, sen iyi yazıyorsun. Çıkış biçimi önemli. Demokratik görünümlü! Demokratik PKK'yi diktatörlükten kurtaracak! Bu yan iyi işlenmeli. Bizde Önderlik gerçeği nedir? Önderlik partidir. Bunu özellikle belirtmeliyiz," dedim.

İlginçti, ama o yıl içinde ziyarete gelen bazı dostlar ya da hemşeriler Hüseyin Yıldırım'ı övüp duruyorlardı. Haydar Akyar amca gelmişti ziyaretimize. Öve öve bitiremiyordu. Öyle anlattı ki ben, "Yani şimdi Hüseyin Yıldırım'a özeleştir mi vereyim? Ben onun hakkında çok farklı düşünüyorum ve imkan olsaydı o Avrupa'ya çıktıktan sonra partiye 'Aman ona dikkat edin,' diyecektim. Gerçi içerideki arkadaşlara onu anlatmışım ama yine de hep rahatsızlık duydum. Siz onun çalışmalarından bahsediyorsunuz ve görev verildiğini söylüyorsunuz. Kendisi iyi yapsın, çalışsın, ben gerekirse özür de dilerim, özeleştir de veririm, bir şey olmaz. O da benim kendisi hakkında iyi düşünmediğimi biliyor zaten," demiştim, selamlarımı da iletmiştim.

Bu ön hazırlık mıydı? Zindana iyi yansıtılmasını sağlamak! "Hüseyin Yıldırım zindan anılarına bağlı. Hüseyin Yıldırım Avrupa'da çalışıyor, iş yapıyor, aktiftir, iyidir..." Zindandakiler de öyle bilmeliydi!

Karasu'ya hemen mektup yazmıştı. Acaba içeriği nasıl diye merak bile edememiştik. "Kesin zindanda kafa karışıklığı yaratmayı amaç-

lıyor,” diyordum. Yani zindana yönelik çabaları ne olursa olsun anlaşıyordu. Ona ilişkin hiçbir habere itibar edilmiyordu.

Karasu haber iletmişti, “Oralara da yönelebilir, dikkatli olun,” demişti. Kendisi de yanıt verecekti. Biz yazdığımız yazının bir nüshasını Ceyhan’a, oraya da göndermiştik. İmzalar kalabalıktı. Benim adım, Şener, Muzaffer, Karasu, Fuat Kav..

Şener formunda! Yazıları sistemli. Dışarıya bildiri metinleri de gönderiyorduk. Özellikle “Kürt gençliğine!” başlıklı bildirimler gönderiyorduk. O da çok etkili, ajitatif, propaganda içeriği güçlü bildirimler kaleme alıyor. Şener etkin ve bu temposu en çok beni etkiliyor, seviniyorum. Böylece dışarıya da ulaşmış oluyorduk. Daha geniş çalışma, ulaşma imkanı doğuyordu.

Çeşitli yollardan Serxwebûn, Berxwedan dergileri, para, eşya vb geliyordu. Partiyle bir şekilde ilişki kurulmuş, gelişmeler, raporlar ulaştırılmaya başlanmış, talimatlar alınır olmuştu.

Bu süreçte mektupta eşya gönderileceği işareti verilmişti. Hamili’ye eşya gelmişti koliyle. Koli alınmadan önce kendisine haber vermiştik ve direkt kendim bildirmiştim bu haberi. Hamili, “Hayır, o koli bana ait, evden, aileden istemiştim. Not varsa da bana ait, özel bir not,” demişti. Devamında da “Daha önce amcamın kızına bazı şeyler söylemişim. Onun cevabıdır,” diyerek ilginç bir şaibe yaratmıştı. Ben durumu fark ettim. “Yapma, yanlış yapıyorsun, tepkiyle hareket ediyorsun. Örgütsel işleyiş var, daha önce senin adın verilmiş, biliyorsun. Bir partili için özel bir şey olamaz. Sen yönetime teslim et, sana aitse tekrar sana verilir,” diyorum. “Hayır, o not bana aittir. Yönetim değil, Allah da olsa vermem,” diyor.

Bu tavrını yönetime söylüyorum. Herkes tepkileniyor. Şener, “Yoksa başka bir şey mi? Hüseyin Yıldırım kendisine mektup falan göndermiş olabilir mi? Aslında Hamili’nin kaygısı bu olabilir,” diyor. Bir anda hepimiz şaşırıyoruz.

“Geçmişte Seher onlar el atmak istemediler mi? Hamili’yi Der-simlilik yönünden etkilemek isterler. Bir de yapısını biliyorlar herhalde,” diyerek daha ciddi bir şaibe oluşturmuştu.

“Hayır,” diyorum, “Ben de onu tanıyorum. Tepkiyle hareket ediyor, raporu ikinci kez kabul edilmedi, kadroluğu tartışıldı, gö-

revden alındı. Bütün bunlar onu etkiledi. Ayrıca benimle ilişkilerinde de sorun var, ‘Amcamın kızından gelebilir,’ demesinden belli,” diyorum. Çünkü daha önce ailesinin amcasının kızını ziyarete getirdiğini, nişanlandırmak istediklerini söylemişti. Onu yeniden ima etmeyle, beni kıskandırmak, yaklaşımlarıma, “Bu şekilde bir misillemeyle yanıt vermek istiyor,” dedim. Diğer ihtimali ağır bulmuştum. Kaldı ki Hüseyin Yıldırım mektup gönderebilirdi de ama bundan dolayı Hamili’ye güvensizlik noktasına katılmıyorum. Şener;

“Kendisine yeniden söylenmeli, uyarılmalı,” dedi.

“O halde resmi not yazılsın, sözlü aktarımlarımı bireyselleştiriyor,” dedim. Not yazıldı, notu Cahide götürerek ona teslim etti. Ayrıca sözlü olarak da iletti. Hamili bu defa şartlı konuşuyor;

“Notu bir arkadaşın yanında açacağım, başlığına bakarım, bana ait değilse okumadan yönetime gönderirim,” diyor. Bu şartlı yaklaşım hepimizi daha da öfkelenmişti. Sonra, “Bırakalım, ne yaparsa yapsın. Tavrını sonra ele alırız. Karşılıklı inatlaşma içine giriyoruz. Bu iyi değil,” dedim. Fuat Kav, da beni destekledi; “Bu daha uygun bir yaklaşım, buna katılıyorum,” dedi.

Evet, bu inatlaşma tehlikeliydi. Sorunların hangi biçimi üzerinde duruyorduk tanrım! Bu kadar katı, dar yaklaşım sorunu çözmüyordu. Bir defa Hamili de yönetimdeydi. Bir anlamda notu sadece merkeze ait görmek yanlıştı. Ama örgütsel işleyiş gereği notun merkeze gitmesi gerekiyordu. İmkanlar olmazsa başka bir arkadaş da açar okurdu. Bu normaldi. Fakat Hamili bilerek yapıyordu. Bu işleyişi ihlaldı. Şimdi her şeyi götürüp orada düğümlemek de doğru değildi. Bu konuda da her birimizin tepkileri, kaygıları farklı zeminlere dayanıyordu, en ilginç buydu. Genelde disiplini ihlaldı, bu kızdıırıyordu ama nereden kaynaklanıyordu ya da neden büyütülüyordu? Neden bir inatlaşmaya bindirilmişti? Bu konuda soğukkanlı, sabırlı, politik yaklaşım yok, çok apolitik, çok acemice ve işin biçim yönleriyle uğraşıyorduk.

Hamili notu açmış ve kendisine ait olmadığını gördükten sonra notu bize göndermişti. Yani bildiğini yapmıştı. Bu vesileyle tekrar

gündeme geliyordu. Hamili, Şener için önemli bir hedefti ve bu konuda yaş tahtaya basmıyordu. Hatalı, zayıf yanlar ona müthiş zemin oluyordu. Yönetim düzeyinde bizim rahatsızlıklarımızı, genelde de diğer kadroların tepkilerini birleştirmeyi çok ustaca yapıyordu. Biz bunun farkında değildik ama. Hamili ise biçimde sorunların farkındaydı ama o kadar bireyselleştirmişti ki, hepimizi karşısına almıştı.

Bu konuda öneriler gelişmeye başlamıştı. Özeleştirici raporu yazması, tüzük ihlali çerçevesinde yaptırıma gidilmesi isteniyordu. Kendisi tepkili hareket ettiğini söylüyor ve yönetim kararını neden kişilere bağladığının izahının istenmesi üzerine de, Şener'e karşı özel bir tavrının olmadığını ama karşılıklı tepkiler, tahrik edici yaklaşımlar olduğunu belirtiyordu.

avrupa'da tutuklama furyası

O süreçlerde Avrupa'da Özgürlük hareketimize yönelik saldırılar başlamıştı. Bir tutuklama furyasıydı gidiyordu. Parti çalışmalarımıza yönelik bir planın parçasıydı bu. Mücadelemiz, Önderlik hedefleniyordu yine. "Provokasyonla bağlı vardır," diyorduk. Onlarca kadro yakalanmıştı. Parti arşivimizin de ele geçirildiği söyleniyordu. "Arkadaşlar nasıl tedbir almamışlar, bu kadar tedbirsizlik olmaz," diyorduk. Abbas arkadaş, Fuat arkadaş, Meral arkadaş peş peşe diğer arkadaşların yakalanması tesadüfi değildi. Bu haber ister istemez canımızı sıkıyordu.

Gerillaya yönelik saptırma haberler basın yayından düşmüyordu. Köy baskınları aylarca özel programlarla dile getiriliyordu. 'Çocuk ve kadın katleden gerilla' imajı yaratılmak isteniyordu. Yine '87'yle birlikte yeniden, "Süresi yasal olarak bitti," denilen Pişmanlık Yasası tekrar gündemleştiriliyordu. Gerillaya, "Teslim ol!" çağrıları yoğun olarak yapılıyordu. Bazı gerilla komutanlarını basında öne çıkararak dolaylı uzlaşmaya çekiyor ve parti içinde her an ayrılığın zemini olduğuna kitleleri inandırmaya çalışıyorlardı.

'PKK bölündü!' manşetlerinde, ihanet edenlerin portreleri sıralanıyordu. 'Sağ kollar,' 'en yakın muhalifler,' 'en efsanevi komutanlar,' bunlara zindan cephesinden 'en çok adam öldüren caniler,'

‘korkunç itiraflarda bulunan militanlar’ ekleniyordu. Çok açık olan karşı saldırı araçları, yöntemleri belli oranda anlaşılıyordu.

Bunun en önemli halkası içindeki saptırıcılık, çizgiyi muğlaklaştırma ve gelişme zeminini kendi iç zayıflıklarıyla uğraştırarak etkisizleştirmeydi. Biz daha çok görünen yanlarla uğraşıyorduk, onun etrafında olayları ele alıyorduk.

“bu ilişkiyi bitiriyorum”

Hamili hiç 35’e gelmezdi. O gün 35’in havalandırmasına geldi. Çok sinirliydi. Bir şiir yeniden tartışmamıza neden olmuştu. Şener uzunca bir şiir yazmıştı. Daha önce de Türkçe, Kürtçe şiirleri vardı. Biz genelde tüm arkadaşların şiir ve yazılarını dışarıya gönderiyorduk. Hatta roman bile yazmaya başlayanlar vardı. Şener’in yazdığı bir bölüm vardı, okumamızı istemişti. O zaman henüz havalandırmalara çıkmamıştık, tecritliğimiz sürüyordu. Benim romandan anladığım sanılıyordu, raporumuza roman denilmişti o zaman. Bu nedenle yazılanlar bize gönderiliyor, değerlendirmemiz isteniyordu. Okumuş ve bazı eleştirilerimizi iletmıştik.

Çok farklı bir dili vardı. İçerik olarak alışıla gelen ölçülerimizi aşıyordu. Zindanda yaşananların birçok boyutunu içiçe işlemişti. Kadın boyutu, sevgiyi, aşkı soyutlama özellikleri, genelde bazı küçük burjuva yazarlarının veya başka ülke koşullarında konu edilen yönleriyle uyuşan nitelikteydi. İlk göze çarpan buydu. Biz yorumumuzda, “Kendi hayalleri ve ölçüleridir,” demiştik. Yani kendi gerçeğiydi. Yayınlanmasını uygun bulmamıştık. Zaten bir deneme olarak ele alınmıştı. Fazla ilgi çekmemişti genelde de sanırım. Öylece kapanmıştı roman konusu. Herhalde yazmaya devam etmemişti. Fakat şiirler daha başkaydı. Genelde birçok şiir gelirdi ve biz fazla derinliğine incelemezdik, dışarıya gönderirdik.

Tabii, şiirleri eleştirmek, eleştirel okumak da önemli. Şiirden anlamaya bağlı bir olaydır bu da. İlk etkileyen yanlarla değerlendirilir genellikle. Bizde daha çok sloganvari bir tür gelişmişti. Şiir kültürü pek yoktu. Yaşamın inceliklerini, onun derinliklerini ya-

kalama, onun labirentlerinde ustaca dolaşmaktı şiir yazmak. Bir tutku, bir duygu yoğunluğu, bir akışkanlıktı. İç istemler, gizemler, hayaller, kurgular da yansırı. Herkes yaşadığı gibi yazardı şiiri. Bir sanatsallıktı! Bu nedenle şiire ilgim vardı. Ama çok seçici değildim ya da genelde şiir sevgim eleştirelliğiyle orantılı değildi.

Şener, bana atfen yazmıştı şiiri ya da “Adını koyamamıştı,” kendisinin söylediği gibi. Ama etkileyici bulmuştum. Belki de bazı yönleriyle etkilemişti, bütünde ne ifade edildiğini fark edememiştim. Başka bir anlam yüklemeyi asla düşünmemiştim. Her neyse, şiiri Hamili’ye de okudum aynı gün. Etkilenmişim, Hamili de güzel bulmuştu. Orada Mazlum’u işlemişti. Çıgıllıklarımızı, ağlamalarını, yenilen ordularını, ordusu yenilenin ruh halini... Yani eleştirmek bir yana, duygusallığım şaha kalkmıştı. Orada, “Bacımsın... Anamsın... Yavuklumsun...” sözcükleri de başka çağrışımlar yapmamıştı. Ya da saçımın aklarının isyan duygusu uyandırması, bir telini saklaması, ondan güç alması, hiçbiri de şaşırtmamıştı, yadırganacak bir yan bulamamıştım.

Ben açıkça hepsi için “benim aşkımsınız” diyordum, hepsinin gözlerinden öpüyordum, ellerini tutuyordum, dokunuyordum. Hiçbir şiir mısralarına gerek yoktu! Beni kutsayanlar da çoktu. Bunların hiçbiri benim kendilerini kutsadığım kadar delidolu, çok açık, çok yoğun olmadığından şımarımıyordum, bunu bir ayrıcalık, bir özel ilgi, bir plan, bir amaç olarak değerlendiremezdim. Bu kötü, çirkin bir düşünme olurdu çünkü. Kaldı ki özel ilgiler, sevgiler çabuk anlaşılırdı. Saklamak mümkün olmazdı. Ben hiçbirini anlayamayacak kadar ne kendimi yitirmiştim ne de duygu yoksunuydum. Çok çirkin, kaba, güdüsel temeldeki yaklaşımları da, çok ince, çok biçime konulmuş, saklanılmaya çalışılanları da anlayabiliyordum. Gerçekten sevgiyi, hayranlığı, ilgiyi içeren yanları da fark etmek mümkündü. İnsana özgü güzel yanları da zayıf, çirkin ve yine insandan kaynaklı zaafıllıkları da anlamak zor değildi. Her ilgi, hayranlık hatta güdüleri de içeren yaklaşımlar ille de bir sonuca götürmez. Her şeyin başlangıcı ya da bitişi olmazdı!

Benim saç telimle ne olacaktı? ‘Bacım, anam, yavuklum’ sözcükleri neyi hemen altüst edecekti? Düşündükçe akıl almaz gibi geliyordu. Her şeyi ne kadar basitleştirmiştik!

Hamili'nin olumlu tepkilerinin hemen sonra değişmesine anlam verememiştim. Tekrar okumuştum şiiri, yok, bana göre hiçbir Şey yoktu! Ama Hamili'nin bildiği Şeyler vardı. Şener'i tanıyordu. Ve sadece kendi bencil, mülkiyetçi alanına giriş biçimiyle ele alıyordu, kıyameti bu noktada kopartıyordu. Bir partili sorumluluğuyla Şener'in konumuna yönelme, onu tanımamı sağlayıcı tarzda yaklaşma değil, 'namus'una göz dikilmiş bir olay gözüyle bakmıştı. Ve aslında Şener'e orada teslim olmuştu. Beni de teslim etmişti. Hamili, 'sevgi'sinin ne olduğunu da, 'sevgi'yi alanı da, 'sevdiği'ni de böyle çok traji komik bir Şekilde ortaya koymuştu. Havalandırmada bir tek cümleyle her Şeyi bitirmişti: "Bu ilişkiyi bitiriyorum," demiş ve gitmişti. Sadece bu sözcüğü kullanmıştı. İntikam alır gibi hem de. "Bitiriyorum..." Oysa gerçek sevgi varsa bu Şekilde bitirilmez, bitmez, bitmemesi gerekirdi.

O gittikten sonra birkaç dakika öylece durmuş, arkasından bakmıştım. Şener,

"Ben kendisiyle konuşurum," deyince,

"Hayır! Bu konuda hiç kimse artık tek kelime bile konuşmayacak. Bu iş ocuk oyuncağı değil. Biraz saygılı olun, o kadar..." diyorum.

Sonra bir kenara geçiyorum. Fuat Kav arkadaş bir Şeyler fark ediyor, herkesin voltaladığı ynn tam tersi istikamette ikimiz voltalıyoruz. Duvar dibindeydik.

"Ne oldu? Canın sıkkın," diyor. nce,

"Yok bir Şey," dedim, sonra da "Sanki büyük bir yük sırtımdan indi."

Evet, gerçekten bir yük, sürekli can sıkkan bir yük, hem de sevgi adına. Bir erkeğin sevgisi! Bir kabus gibi, bir dağ gibi, sırtımda bir hançer gibi! O kadar süre tartışarak, anlaşarak, gerçekten saygı çerçevesinde sorunu çözelim dedim, yanaşmadı. Şimdi kendi tarzıyla bitirdi! Geleneksel erkek kaprisiyle, gücüyle. Bu yanı canımı sık-mıştı tabii. Ama te yanda gerçekten rahatlamıştım, bir cendere gibiydi. Neredeyse her gün tartışılıyordu. Fuat bir itirafta bulundu,

"Ben böyle bir Şeye baştan beri karşıydım, uygun görmüyordum. Karasu'nun yaptığı toplantıda da söylemiştim. Sen etkilenirsin diye

sana söylemedim. Neyse iyi oldu ama bu adam deli mi ne, neden Şener'in yanında söyledi? Sana ayrı bir şekilde de söyleyebilirdi," dedi.

Daha sonra zuladan çıkardığım günlükten tarihi eski bir bölümü çıkarıp Fuat'a okuttum. "Ben belki de yaşamımda ilk kez bilinçli bir hata yapmıştım. Fedakarlık adına... Ama şimdi neye yol açtığını gördükçe, devrimci onurumun zedelendiğini fark ediyorum. Bu bana büyük acı veriyor." Burada Fuat'a,

"Tamam, fazla okuma," diyerek geri alıyorum günlüğü.

"Peki neden tartışmadın?" diyor Fuat.

"Hep tartıştım ya!" diyorum cevaben.

Ertesi gün "Hamili iyi değil," haberini duyuyorum. Bu daha da can sıkıcı. Nasıl olduğunu, neden olduğunu sormuyorum, "şantaj yapıyor," diyorum. Fuat, "ciddi ciddi kendine zarar vermiş. Tabii önceden bir not yazmış Ali'ye vermiş, vasiyetini ona bırakmış," diyor. Arkadaşlar olaya müdahale etti. Fuat arkadaş 36'ya gidiyor, genişçe konuşuyorlar. Hamili, bu ilişkiyi kesmenin kendisinde yarattığı etkiden dolayı yaptığını söylemiş, "Tepkiyle hareket ettim," demiş. Yanılmıyordum.

"Bu kadar açık yapılmaz bu tür şeyler?" diyor Sait. Yorum yapmak istemiyorum ama olmuyor. "Kendisini tanıyorum. Böyle bir karar vermesi tepkidendir. Bunun artık bir daha düzelmeyeceğini tahmin etti. Bu defa da kendine zarar vererek dikkatleri çekmek istedi. Zaten son süreçte birçok konuda eleştiri aldı, yaptırıma uğradı. Aynı zamanda 'üzerime gelmeyin' diye tehdit de ediyor. Çok ilginç bir arkadaş. Neredeyiz, düşman duysa nasıl yararlanır, arkadaşlar nasıl düşünür, hiçbirini hesaba katmıyor. Kendi konumunu iyice basitleştiriyor. Bence daha çok Fuat kendisiyle konuşsun. Ona yaklaşımı daha farklı. Tepkilerini körüklememek lazım," dedim arkadaşlara. Ne olursa olsun o duruma düşmesi beni üzüyordu. Ona ilişkin değerlendirmelerimde gerçek payı olsa da bunları yaşamasında kendimi de suçlu görüyordum. Acaba daha nasıl yaklaşabilirdim? Benim farkında olmadığım şeyler mi vardı? İlişkilerimde neye dikkat etmem gerekiyordu?

Hamili'nin kendisine zarar vermesi ile başta beni ve sonra da hepimizi töhmet altına koymuştu. Duyanların farklı farklı tepkileri or-

taya çıkıyordu. Genel kadro yapısı, kadroluktan düşürme önerisinde birleşmişlerdi fakat bazı arkadaşlar çok aşırı bir yüklenim olarak değerlendiriyorlardı bu öneriyi. Konuyu Şamil'le tartışmıştık. Şamil çok hassas, olayları, olguları değerlendirirken en son söyleyeceğini hemen ilk başta söylemiyor, ona dikkat ediyordu. Ama Hamili konusunda endişeliydi. Beni de eleştiriyordu. Notlaşmamızın olduğu dönemde öğrenmişti ve sevindiğini, ikimizin mutluluğunu paylaştığını söylemişti. Çok iyi niyetlice ve güzel temennilerde bulunmuştu. Kuşkusuz bu ondaki insanı duyumsamalardı, yoldaşça yaklaşımdı. Fakat yaşananlar hiç de bizi öyle mutlu, umutlu yapmamıştı. Benim olgun yaklaşmadığım da bir gerçektir. Belki çok fedakarca, çok duyarlı da yaklaştım ama bu ilişkinin sabırlı savaşımını veremedim. Bu benim bütün sorunlara yaklaşımımınla direkt bağlantılıydı.

Bir defa her tartışmayı, her etkiyi, tepkiyi ortalık yerde gündemleştirdim. Şener bu ilişkiyi bilebilirdi ama onunla her şeyi böyle ölçsüzce, hesapsızca tartışmam, konuşmam gerekmiyordu. Çünkü bu, bütün zayıflıklarımızı, hangi konuda ne kadar etkilendiğimizi, neleri esas aldığımızı her yönüyle ele veriyordu. Bu konuda aşırı, ölçsüz aleniyet ile gizlilik ve saklılık, ikisi de aynı kapıya çıkar. Sorunların gerçek çözümüne götürmez insanı. Duygularımı ve tepkilerimi de ölçülü kılmamıştım. Karşıdakinin tutarsızlığını eleştirirken, kendim de tutarsız, ilkesiz davranmıştım.

Farkı şuydu: Hamili baştan beri açık değildi, her defasında bir şey söyledi, genelde örgütsel ilişkilerinde de kendini gizledi, sorunları benimle açık tartışmaktan kaçındı. Ben ise baştan beri her konuda aşırı açık davrandım ama özellikle son süreçte sorunu birlikte tartışarak, birbirimizi ikna ederek çözmeyi başaramayınca, adeta Hamili'yi tahrik edecek, onu bu ilişkiyi kesmeye götürecektir şekilde hareket ettim. Bir anlamda kendimi ölçsüzleştirdim. Kendi saygınlığımı zedeledim. Başkasına hata yaptırmak ya da yeni sorunlara sevk etmek tutarlılık değildi. Ve bunda kendi hatalarımı görmem gerekiyordu. Başkalarının etkilerini görmem gerekiyordu.

Bu salt benimle Hamili'nin savaşı mıydı? Hayır! Bir savaş zemini olduğu doğrudur ama kim, kimle savaşıyordu? Cephelelerde nasıl mev-

zilenmiştik? Sevgi, aşk oyunlarında kişilikler nasıl bir rol oynadı? Sevgi ve bu savaş nasıl bir arada oluyordu? Duygularla nasıl oynanıyordu?

tünel çalışmaları yeniden başladı

Gezgör ısrarlıydı, tünelin suyunu kurutacaktı! Romatizmaları kalbe kadar vurmuştu oysa. Ona rağmen inatla çalışıyordu. Düşman cezaevinin etrafında derin hendekler kazmıştı, hemen her defasında greyderler bir yerleri kazıyorlardı. Cezaevi savcısının rüyalarına girmişti tünel. “Biz biliyoruz var ama nerede, onu bulamıyoruz,” diyordu. Genelde birçok cezaevinde kaçış teşebbüsleri vardı, firarlar bir anlamda doğallaşmıştı. Her zindanda mutlaka bir kaç tünel, firar denemesi olmuştu.

Diyarbakır zindanı için taa 1981-82’lerden beri kaçırma planları olduğu söyleniyordu. Hatta uçakla kaçırma planı yapılmış deniyordu. Bizim planlarımızda da çok ilginçlikler vardı ama dışarıdaki uçakla kaçırma planı hepimizin diline düşmüştü. Uçak yönü pek gerçekçi gelmese de partinin mutlaka bir şeyler düşündüğüne, yapacağına dair inanç vardı.

Filo arkadaş, üçüncü koğuşun havalandırmasına her çıktığımda bir plan, hatta birkaç plan üzerindeki krokilerini gösteriyordu. Defteri elinde usulca yanıma gelip, “Hele işin yoksa, bazı şeyler konuşacağım,” diyordu. Arkadaşların bir anda tüm dikkatleri üzerimize çekilmiş oluyordu. Bazıları bıyık altından gülerdi. Filo yine filozofça ne yapmıştı acaba! Tahmin edenler vardı tabii. Kurgu ve hayal düzeyi harikaydı. Gerçekleşme şansı ise çok zordu ya da pek yoktu. Üçüncü kat en yüksek bölümdür cezaevinde. Oradan herhangi bir eve teleferik kurmuştu Filo hayalinde. Askerin kuledeki nöbet değişim saati ya da volta süresini hesaplamıştı. İpe makara da monte etmişti. Makarayla daha çabuk geçilirdi, el yordamıyla çok zaman alırdı. Her birimiz birkaç dakika içinde dışarıydık. Bunları öylesine ciddi ve inanarak, içten anlatıyordu ki, en çok onun bu içtenliği ve sürekli kafa yoruşuna saygı duyardım. “Tamam, ama...” der ve onun planını bozacak engelleri, olumsuzlukları sıraladığımda ise canı

sıkılırdı. Hemen bir başka planageçerdi. 35'e gittiğimde üçüncü koğuş raporunun baş konusu Filo arkadaşın kaçış planı olurdu. Artık alışmışlardı, bolca esprisini yapardık.

Ben, tünelden firar için ciddi olarak öneri yaptım. Onunla birlikte ayrı bir planı daha gündemime aldım. Yönetim düzeyinde dar bir arkadaş grubuna söyledim. Bir olasılık olarak ele alındı. Dışarıda hazırlıkları yapıldı. Çok riskli bir kaçış değildi, zamanı ve fırsatı iyi kollamak gerekiyordu. "Şans gülerse olur" diyorduk. Biraz şansa ve tesadüfe bağlıydı. Fazla dikkat çeken bir özelliği yoktu, avantajlı yanı buydu. Uğraşanlar kendi cephelerinde işi tamamlamışlardı. O gün hastaneye gittiğimde bu iş olacak havasında gittim. Şener, "Açık söylemek gerekirse, ben istemiyorum bu iş başarılсын. Zaten olursa benim bedduamı kimse dinlemez. Tanrı da duymaz. Bencillik olarak da anlaşılabilir ama ben istemiyorum işte!" demişti. Ben de, "Eyleme giden biri için başarı dilenir en azından. 'Başarılmasın,' denildiğini de ilk kez duyuyorum," demiştim.

Bu durumu Hasan da biliyordu. Hasan A., daha sonra çıkanlardan Sinan Caynak, Hasan Güllü onlar da hem tünel işiyle hem de benim firar işimle ilgileneceklerdi. Daha çok da Hasan onlar biliyordu. Ancak, onların üzerinden, polisin denetimi yoğun, gelen haberler genellikle olumsuz. Yine de uğraşıyorlardı. Tünel için birçokları görevlendirilmişti. Her giden, "Evdeki hesap çarşıya uymaz," diyerek adeta imkansızlaştırıyordu bazı şeyleri. Benim işimle uğraşanlar da o gün hastaneye gelmemişlerdi ve ben 'başarmadan' dönmüştüm. Tümünden umut bağlamamıştım, bu nedenle fazla olumsuz etkilenmedim. Fakat işlerin bu kadar ters gitmesi de can sıkıcıydı. Yıllardır bu firar planlarım sürüyordu ve hiçbiri başarılı olamamıştı. Asıl etkileyen buydu. Buna rağmen vazgeçmiyordum:

"Ben zindanın kapısından çıkıp gitmeyeceğim!" Bu bir yemin, bir inat, bir iddiaydı. Zaten yasal olarak çıkmayı, çıkarılmayı beklemiyorum. "Düşman mutlaka bir dava bulur," diyordum. Bir de kaçış, firar, bir mahpuslunun en güzel hayalidir, en güzel eylemlerindedir. Mahpus kişi, firarı düşünür, hep hayal eder. Firar planları kurar. Hayalinde, düşünde genellikle firar eder. Kimileyin vurulsa da, başaramasa da bir

tutku olur bu onun için. Bende de bir tutkuydu. Onun zevki başka oluyordu. Kim bilir kaç kez firar ederek dışarıya gittim. Hayali bile güzel oluyordu. Ama Malatya ahtım duruyordu hâlâ. Aht etmiştim. Savcıya, “fırsatını bulduğum an tekrar kaçarım. Ben devrimci bir tutsağım, asıl kaçıışı düşünmemek normal olmaz” dediğimde adam hayretle, biraz da açık sözlülüğün etkisiyle hoş bir tebessümle kafa sallamıştı. Onun bile aklına yatmıştı bir mahpusun firari hayalleri!

Döndüğümde Şener havalandırmada yoktu. Sonra inmişti; “Gecikince gittiğini sanmıştım. Belki yine kızarsın ama kafam bozuldu, onun için havalandırmaya inmedim. Sen olmayınca havalandırmaya çıkmıyorum,” dedi. Hayretle bakıyorum, o da ne demek? Ben bu kadar çok mu yer kaplıyorum? “İyi iyi, böyle aranır oluyorsam sevinmem gerekiyor. Ama bu işlerde bir terslik var. O kadar da masraf yapmışlar, neden gelmediler? Güya kendileri, Hhastaneye ne zaman gelersen gel, biz haber alırız. O konuda sorun çıkmaz,” demişlerdi. Bu konuda dışarının ciddi olduğuna pek inanmıyorum. Burası babamızın evi değil ki, her istediğimizde çıkıp gidelim. Onlar herhalde bu kadarını anlamıyorlar. Peki Hasangiller de mi anlatmadı,” diyerek ve konuyu tünele kadar getirdim. “Bu iş uzamamalı, yoksa tehlikeli olur,” dedim.

Daha önce konuşmuşuz. Benim de gruba katılma önerim kabul edilmişti. Hatta daha önceki planlamada da düşünülmüş fakat o zaman koğuştan ayrılmak zordu. Havalandırmalara çıkışımız bu konuda avantaj sunuyordu. Hasan A. onlar gitmeden önce kararlaştırılmıştı. Sanırım durumu bir ara Karasular da tartışmışlardı. Yani benim de firara dahil edilmeme genel bir onay vardı.

Öneriyi şöyle somutlaştırdık: Ben 35’de kalacaktım, 35’ten biri üçüncü koğuşa kayacaktı ve üçüncü koğuştan da biri bizim koğuşa kaydırılacaktı. Kadınlar koğuşuna mazgaldan girmek mümkündü. Orası dıştan çengelli. Açıldığında zayıf bir arkadaş biraz zorlanarak girebiliyordu. Gelen arkadaş sayımda kalkmayacak, hasta denilerek yatacaktı. Bedenin bazı yerlerinin görülmesi, yatakta birinin olduğunun fark edilmesi yeterliydi. Erkek gardiyanlar kadınlar koğuşunda fazla kalmıyorlar, kapıdan bakıp gidiyorlardı. Sayımız da az olduğu

için dikkat çekmiyordu. Ben de 35'te eğer hemen gidilmezse aynı numarayı yapacaktım. Bunun üzerinde çok konuşuyoruz, o ana kadar herhangi bir aksilik de yoktu, plan düşünce düzeyinde mükemmeldi! Heyecan vericiydi. Tabii diğer arkadaşların gelemeyecek oluşu bir burukluk yaratıyordu, o kadar süre çalışıldı, planlandı. Arkadaşların önemli kısmı şimdi diğer cezaevlerindeydi, şanssızlığı bul-

Hamili'nin yaptırımını vardı. Gidip gitmemesi tartışılmak isteniyordu. Bunun doğru olmadığını söyledim. "Hamili dışında tutulmalı, olumsuz etkiler. Kaldı ki yaptırım engel değil," dedim. Sorun layık olup olmama noktasına getirildi. Şener, "Birçok arkadaş var, onlar sorun yapar. Hamili de tepkili, zaten 'Gelmeyeceğim,' demiş," gibi şeyler söylüyordu. Buna onay vermedik. Aslında daha ilk süreçte Hamili'nin 35'e gelmesi önerisinde bulunmuştum. "36'da arkadaş gerekli. O taraf zayıf, hem Karasular öyle uygun görmüşler. İleride olabilir, zaten tünel işi de var," denilmişti ve Hamili 36'da kalmıştı.

Yönetimden Sinan ve Hasan A. tahliye olduktan sonra yerlerine Hüsnü ve Sait Üçlü alınmışlardı. Hüsnü Altun ve Faruk kardeşlerdi. Hüsnü, Sabri Ok arkadaşlarla aynı yıl ve yakın süreçlerde gelmişlerdi. Şener tanıyordu, biz tanımıyorduk. "Dışarıdan, gerilladan gelen bir arkadaş olması açısından olumlu olur. Denge sağlanmış olur," diyordu. Özellikle 15 Ağustos'tan sonra kırsalda yakalanmalar ağırlıktaydı o süreçlerde. Hem gerilladan hem de milis ve halktan insanlar geliyordu.

1988 yılında zindan tamamen Kürdistan'ın bir maketi idi. Her kesim vardı. Halktan yakalanmalar çok yoğundu. Kitlemizin hemen hemen yarısıydı. Hawar'dan ayrı bir kitle dergisi çıkarmaya başlanmıştı. Ağırlıkta Kürtçe yayınlanıyordu. O kesimin eğitimine de ağırlık veriyorduk. Ayrı bir eğitim programı oluşturmuştuk.

Raporlar ve özeleştiri sürecinden sonra kadro, aday kadro, merkez, yedek merkez gibi bir ayrışmaya da gidilmişti. Tanıdığım bazı arkadaşlar dışındakiler için bir şey söylememiştim o zaman. Bunda daha çok genel direnişçilik ölçü alınmıştı. İdeolojik, politik düzey, yaşam tarzı da önemli bir kriter olarak tartışılmıştı. Merkeze Şamil'i ve diğer bazı arkadaşları önermiştim. Öneriler konusunda Fuat'la,

Sait'le ortak yanlarımız daha ağırlıktaydı. Şener sekreter olduğu için daha çok genel eğilime bakarak düşünce belirtiyordu. Bazı konularda da ilk kendisi öneri geliştiriyordu. Tartışmalarda dayatıcıydı. Çoğunlukla tartışmalı, polemikli geçiyordu toplantılarımız.

Dışarıyla ben, Fuat ve Şener ilgileniyorduk. Yazıların, notların örgütlendirilmesine, kontrolüne biz bakıyorduk. Genelde koşullar arası ilişkileri ben sağlıyordum. Bilgiyi Şener'e direkt veriyordum ilk elden. Bazen birlikte diğer koşullara da gidiyorduk. Bazı toplantılar oluyordu. Diğer gruplara, hatta kaçakçılara da birkaç kez bayramlaşma adı altında gidilmişti. TİKKO'nun merkez kadroları 35'teydi. Onlarla ilişkiler orada sürdürülüyordu. Tünel firarında onlardan da gelecekler olacaktı. Bu nedenle farklı koşullara gitmiyorlardı. İlişkiler genelde iyiydi, belli bir düzey kazanmıştı. Eskisi gibi dışlayıcı, suçlayıcı, abartılı, sekte, ilişkileri zedeleyici tutumlar olmuyordu.

Mehdi Zana'yla belli sorunlar çıkmıştı. Uzun süre arkadaşlarla birlikteydi. Direnişçiliğine saygı duyulurdu. Kendisi de baştan beri büyük direniş şehitlerimizi yakından görmüş, tanımıştı. O süreçlere damgasını vuran PKK direnişçiliğinin anlamını bilen bir dosttu. İlişkiler bu temeldeydi. Ama özellikle '87'lerden sonra, daha çok da '88'de ilişkilerde bir uzaklık, soğukluk gelişmişti. Mehdi Zana siyasetler, gruplar üstü bir misyon biçti kendisine. "Bağımsız Mehdi Zana'yım!" yaklaşımı, yine diğer grupların pragmatist yaklaşımı, onu kendilerine çekme çabaları etkiledi. Hem dışarıdan hem de içeriden onu bizden koparma, uzaklaştırma girişimi çok belirgindi. Bu konuda bizim yaklaşımlarımızda da yetersizlikler vardı. Onun bazı özgünlükleri fazla dikkate alınmadan, yine tüm diğer gelişmeler iyi hesaplanmadan beklentilere girildi, bu temelde eleştiriler, uyarılar yapıldı. Oysa başkaları çok sinsice oynuyorlardı. Bunu kavratmada dar, yetersiz kalındı.

Ayrıca Leyla ile ilişkilerimiz bir rahatsızlık yaratmıştı. Leyla'nın aile hareketi içinde olması çok doğaldı. Ama, "Leyla'yı elinden alacaklar," gibi kışkırtmaları etkilemişti. O süreçte belediye başkanlığı seçimleri de gündemdeydi. Leyla'yı aday gösterme önerimize en başta Mehdi karşı çıktı. O zaman Refik Karakoç ve Atalay da adaydı

sanırım. Dolayısıyla Leyla'yı aday gösterememiştik. Leyla eski Leyla değildi kuşkusuz. Düşmanın saldırıları, baskıları genelde tüm halkımızı da politize etmişti. Yakınları zindanda olanlar bu gelişmelerden en çok etkilenenlerdendi. Çünkü direkt kendileri de olayları yaşıyordu. Kürt kadınının uyanışını yaşayanlardan biri de Leyla'ydı. Leyla Zana, bizzat kendi çabasıyla, mücadeleyi bir yerlerinden tutarak, onda yürüyerek kendi kadın kimliğini kazanacaktı.

Zana soyadı onun gerçek kimliği değildi. Ondaki değişim ister istemez Mehdi Zana'yla doğal bir çelişki yaşamasına da yol açıyordu. Ondaki her isyan, her arayış, aile, eş gibi bağları da etkiliyordu. Çözülüş genelde de vardı. Ve bu Zanalarda da yaşanacaktı. Onun yerine geçecek yeni ilişki biçimleri çok daha saygın olacaktı. Bunlar sancılıydı. Onun elinden Leyla'yı devrim alıyordu ama bazılarına göre PKK ondan çalmıştı, tehlikeliydi! Mehdi Zana ile ilişkilerimizin soğukluğunun temelinde biraz da bu sorun vardı. Bu anlaşıldıkça sorun da doğru çözülecekti.

Şener daha önce Elif'ten gelen mektuplardan söz etmişti. Okumak istediğimi de belirtmiştim ama bir türlü getirmemişti. Peşine düşmemiştim ben de. Yalnız onu Elazığ'da 1978 sonlarında gördüğümü söylemiştim. "Türk Mediha" deniliyordu. Aklıma DDKD'li Halide'nin sözleri gelmişti; "Bizim bu Kürt erkekleri çok acayip. Her biri aslan gibi. Gidiyorlar metropolde nerede kör, sıska, yürümesini bile bilmeyen Türk kızlar varsa onları alıyorlar. Halbuki bizim güzel Kürt kızlarımız vardır," demişti. O zaman da koğuştaki TKP'li kadınların hepsi Türk'tü ve çoğu gözlüklüydü, eşleri ise Kürt'tü. Lafı biraz da onlara vurmuştu. Halide'nin bu siyasi esprisi onları da güldürürdü. Zaten yazdığım raporda bu tip kişilikleri de anlatmıştım, okuyanlar da gülmüşlerdi. Bunu Şener'e de anlattım, "Tabii Elif'i diğerlerinden ayırmak lazım," dedim.

Şener, söz Mediha'dan açılınca Batman'daki o çalışma dönemini de anlatmıştı. Mediha konusunda epeyce diretmişti.

"Şimdi Ortadoğu'dadır. Hüsnü anlattı, bazı şeylerden de söz etti," dedi. Fazla açmadı ama. Sevgiyi tartıştık sonra. Hamili'ye getirdi konuyu haliyle; "Etkilenmiş," dedi. Birkez daha benim bu ko-

nuda acımasız olduğumu belirtti. Sonra sevgi yaklaşımımı değerlendirdi. “Sendeki Apoculuk herkesi etkiliyor. Çok doğalsın. Tıpkı bir tuvalde rastgele çalınan fırçaların yarattığı renkler gibisin. Herkes o karmaşık, rastgele çalınan fırçaların neler ifade ettiğini anlamaz. Etkilenir ama anlam veremez,” dedi.

“Çok felsefik, çok romantik konuştun,” diyorum. Konuşmalar bu şekilde sürüp gidiyor. Bir ara;

“Ben nişanlı olmasaydım, sana aşık olurdu,” diyor. Orada ciddileşiyorum.

“Bu kadar da olmaz. Konuşmalarımızın bir ağırlığı olmalı. Her şeyi tartışıyoruz, bu iyi ama her akla geleni değil,” diyerek kızdım ona.

“Sevgiye ambargo koyamazsın ki! Bunlar senin istemin dışında gelişebilir. Her şeye karşı mı çıkacaksın?” diyerek uzattı ve tekrarladı aynı şeyi. O an sustum. Bir anda Hamili’nin söyledikleri aklıma geldi. Şiir ya da sevgi üzerine konuşmaları yorumlamaya çalıştım. Bir anda bir suçluluk duydum. Başkaları bu kadar rahat konuşmamalıydı. Nereden cesaret alıyorlardı? Zoruma gitmişti, gözlerim dolu dolu olmuştu. Hamili’nin gelmişti aklıma, onun üzülmüş beni de üzmüş, içimi acıtmıştı. Başkasına acı vermek ne kadar kötüydü! Yaşamımda bu konuda hep olumsuzluk oldu, hep acı duyuldu. Ben de duydum, karşıdaki de. Bunu isteyerek yapmıyordum ki. Neden oluyordu anlamıyordum bir türlü! Başkasına göre hareket etmek ya da sevgiyi bir şeylerin yürümesinin aracı yapmaktan mıydı acaba?

Hayır! Sevgi aracı olamaz, sevgi direkt bir eylemdir, sevgi yaşamın kendisidir. Onu yaşamın aracısı yapmak mı tersti? Sevgi arayışlarında bir sakatlık vardı. Sevgi sunulmaz, sevgi zorla alınmaz, sevgi pazarlık konusu edilmez, sevgiyle oynanmaz, sevgide hile olmaz, sevgi gizlenmez. Ama sevgi bu kadar cömertçe orta yere de savrulmazdı.

“Tuvalde rastgele çizilen çizgiler,” ya da “Leonardo’nun fırçasından çıkan Mona Lisa, dağların kuytuluklarındaki nergis,” gibi sözler güzeldi ama hepsinde de sevgi çok çabuk örseleniyordu. Sevgiye çirkince vuruluyordu.

Duygusallaşmam Şener’in gözünden kaçmamıştı; “Neden gözlerin doldu? Kesin benim söylediğim şeyler etkiledi,” dedi. Beni tanımıştı. Se-

vilmek güzeldi, bir kadını etkiler ama tam da burada benim bu konudaki zayıflığımı da yakalamıştı. Duygululuğum, sevgi arayışlarım, kadınlığım o bahsettiği Apoculuğun içine sağlam oturmamıştı. Sevgiler, ilgiler nerede başlar, nerede biter, bunları anlamak gerekiyordu.

“Sen benim bir yoldaşımı seviyorsun ve onunla nişanlısın. Bence ona karşı saygılı ol. Söylediklerin etkiledi ama sevgide dürüst olmak gerekir,” dedim en sonunda. Duygusal etkilenimlerden bir an sıyrılarak söylemiş ve hemen oradan ayrılmıştım.

İlk o gün havalandırmadan erken ayrılıp yalnız koğuşa gitmiştim. Cahide onlara da, “Biraz rahatsızım,” demiştim.

Koğuşa geldikten sonra bir süre düşünmüştüm. Bu konuya ilişkin bir yazı da yazmıştım. Çünkü ciddi bulmuştum konuşmaları. Ben daha yeni bir ilişkinin kaosundan kurtulmuştum. Kaldı ki hâlâ Hamili bir hasım gibi yaklaşıyordu. Ben de etkilenmiştim. Bir yıldır didişip durmuş, en sonunda birbirimizle konuşamaz hale gelmiştik. 36’ya gittiğimde Hamili gelmezdi, o olduğunda da ben fazla kalmak istemezdim. Arkadaşlara yansıtmamaya çalışıyordum. Zira herkes durumu bilmiyordu. Eskiden bir diyalog vardı, konuşurduk. Şimdi bir selam bile veremiyorduk. O halde görüşmektense hiç görüşmemek daha iyiydi. Hamili olgun yaklaşırsa ben yine yoldaşça ilişkiyi sürdürürdüm ama o buna hiçbir şekilde yanaşmıyordu.

Şener’e, en başta benim genelde bütün yoldaşlara yakın oluşumu, kendileriyle ilişkilerimin doğallığı ve sıcaklığının bilindiğini, bunun herkese her şeyi rahat söyleme hakkını vermemesi gerektiğini belirttim. Yine de buna yol açan bensem dikkat edeceğimi ama kendisinin Mediha’yla nişanlı olmasına ve hâlâ ilişkilerinin sürmesine rağmen söylediği şeyleri ciddi bulduğumu, o ilişkiye saygılı olması gerektiğini ve bu anlamda sevgi yaklaşımını eleştirdiğimi yazdım. Konuşup tartışmayı uygun bulmadığım için yazdığım notu ertesi gün kendisine verdim. Notu okuduktan sonra konuşmaya çalıştı. Bunu fark edince başka arkadaşlarla konuşmalarımı uzatarak fırsat vermedim. Konuşmaktan kaçırıyordum açıkçası.

Bir sahtelikti bana göre. Elinde yüzüğü vardı, mektuplaşıyorlardı ve onu bana anlatıyordu. Güya aynı sorunları yaşayanlar olarak Ha-

mili'yle olan çatışmayı onunla tartışarak gidermeye, çözmeye çalışmıştım. İnsan bir anda birden fazla kişiye ilgi, sevgi duyar mı? Ahlaki olarak da, bilimsel olarak da bir anlam veremiyordum buna.

Benimle konuşma imkanı bulamayınca, Şener de nota yazılı yanıt vermek zorunda kaldı. Üslubu da ilginçti. Kendisinin söylemini çok abarttığımı, Mediha'ya karşı saygılı olduğunu ama sevginin çok daha başka olduğunu, sadece birine bağlanmanın, sevmenin sevgi olmadığını, onun zeminleri değişmişse orada sadece bir ahlaki bağ, bir toplumsal kurala uyma bağlamında bir 'sevgi' olabileceğini söylüyor ve etkilenmenin doğal olduğunu, bunda bir aldatma ya da ikiyüzlülük olmadığını belirtiyordu. "Ben Mediha'ya karşı dürüstüm. Bugüne kadar o ilişkiye karşı olumsuz bir şey yapmadım," diyordu. Bu anlamda eleştirimi kabul etmediğini, benim dar ve tutucu yaklaştığımı söylüyordu.

Böyle bir tartışma diğer ilişkilerimizi etkilemiyordu. Fakat bir mesafe, bir soğukluk yaratıyordu. Ben eskisi gibi rahat olamıyordum ama hiç konuyu açmıyordum da. Kendisi de dikkatliydi.

Arkadaşlar oldukça kalabalık olduğu için genelde herkesle konuşma, ilgilenme imkanı olmuyor. Bu yönlü eleştiriler de almaya başlamıştım. Birçok arkadaş konuşmak istiyordu, özellikle eskiden beni tanıyanlar, belli sorunları olan arkadaşlar buna ihtiyaç duyuyorlardı. Bu konudaki yetersizliğimi kendim de fark ediyor ve rahatsızlık duyuyordum. Fakat yirminin üzerinde koğuş vardı bizim arkadaşlara ait olan. Yönetim olduğumuz için genellikle koğuş temsilcileriyle ilişki içindeydik. Örgütsel hiyerarşi gereği böyle yapılıyordu. Biraz bürokratik bir çalışma tarzımız vardı. Sorunları dinleme, genelde diğer sorunları iletme, bazı arkadaşlarla konuşma derken zaman kalmıyordu. Bir koşuşturma vardı, hiç durmuyordum. Kendime beş dakikalık bir zaman bile ayıramıyordum ama yine de doyurucu olmuyordu.

Şener'e artık havalandırma saatinin bitimine doğru genel bilgileri aktarıyordum. Arada, sabah günlük yapılması gerekenleri konuşuyorduk. Bu doğal olarak bir sınırlama getiriyordu. Ama Şener hakim. Hem yönetim düzeyinde hem de yaşamın diğer boyutlarında.

İlk dönemde paspal, dağınık, ilişki ve konuşmalarında üslupsuz, daha ürkek ve fazla işin içinde değildi. Bu konuda hem genelde hem de özel olarak bazı arkadaşlarda gördüğüm yetersizlikleri, dağınıklığı ve üslupsuzlukları eleştiriyordum. Yadırgadığım çok şey vardı. Uzak-tan her şeyleri güzeldi, sevilesiydi. Yakından yaşamlarını gördükçe yadırgadığımız, tuhafımıza giden yanları görmek mümkündü. Normal, günlük ilişkilerde sıkça uyarı ve eleştirilerimi de yapıyordum. Şener giderek bunlara dikkat ediyor, gözle görülür bir değişim içine giriyordu. Arkadaşlar, “Siz geleli beri herkeste bir değişim var. Temizliğe, seslerine, davranışlarına dikkat ediyorlar. En pasaklımız Şener’di, o bile değişti,” diyorlar.

Eğitim programımız kapsamlıydı. Eldeki kitaplar kaynak olarak kullanıyorduk. Tabii biz katılamıyorduk. Arada alt salonlarda seminer gibi tartışmalar olunca katılmada sakınca görmüyorduk ama içerideki eğitimlere girmiyorduk. Havalandırma dışında koşullara girmemeye büyük özen gösteriyorduk. Arada toplantı ve bayram vesile edilerek tüm koşulları dolaşmaya gidiyordum. Düşman da bu konudaki tutumumuza hayret ediyordu. Genelde bir saygınlık vardı. Hatta kadın gardiyan, “Eskiden bu erkek gardiyanlar bize beş kurşuk değer vermezlerdi. Şimdi sizlerin ilişkilerinden etkilenmişler, kapıdan girince ayağa kalkıyorlar. Bize sândalye veriyorlar. Müdür bile bize öyle davranıyor,” diyordu. Bunu söylemeleri önemliydi. Düşman cephesinde bizimle ilgili bir yargıydı, imajdı. Demek ki olumlu etkiliyorduk, o imajı korumak lazımdı. Düşman da olsa bizim yaşam tarzımız, ilişkilerimiz onu etkiliyordu.

**“tepkiler bir isyan gibi.
hem bizi hem de düşmanı korkutuyor...”**

Mayısın ilk haftasında idare haber gönderiyor: “Dört bayan tüm eşyalarını hazırlasın, başka cezaevine nakledilecekler.” Haberi alır almaz barikat kuruyoruz ve “Kahrolsun Sürgün!” sloganını atıyoruz. Bir anda tüm cezaevinde aynı slogan dalgası dolaşiyor. Sesli, koşullar arası konuşmalar başlıyor. Bir süre kim sürgün edi-

liyor, ne oluyor, durum anlaşılamıyor. En yakın üçüncü koğuş, tek onlara söyleyebiliyoruz. Kısa sürede herkes bizim sürgün edileceğimizi duymuş. “Üstten gelen emirdir, bizi aşıyor. Mahkemeler karar vermiş. Sizin için daha iyi olur. Sivil cezaevine gidersiniz. Yine Diyarbakır’dır, buranın dışına çıkarılmıyorsunuz,” diyorlar.

“Hayır, bizim mahkemelerimiz hâlâ sürüyor, biz aynı davada yargılanan arkadaşlarımızla kalmak istiyoruz. Keyfi bir karardır, bugüne kadar neden göndermediniz? Kabul etmiyoruz,” diye yanıt veriyoruz.

“Zaten bütün cezaevini ayaklandırdınız. Nasıl hemen bir anda böyle haber aldılar, hayret ettik. Bu cezaevini siz yönetiyorsunuz, anlaşıldı,” diyor savcı. Zorlarına gitmiş, başları ağrıyacak tabii.

Karasular gittikten sonra, o sürgün süreci yeniden değerlendirilmişti. Bu konuda eleştiriler gelişti. O grupların sessiz sedasız çıkıp gitmeleri düşmanı cesaretlendirmişti. Bundan sonra tek tek, grup grup sürgüne devam edeceklerdi büyük ihtimalle. “Bu politikamızı gözden geçirelim,” dedik ve tartışmalar sonucu, “Bundan böyle hiçbir sürgüne kolaylık gösterilmeyecek. İsyana dönüştürülmeden karşı konulacak,” kararı alındı. Kimse yeni sürgünün bizden başlayacağını beklemiyordu, tahmin edilmiyordu bile. Bu sürgünde ‘yasal’ hiçbir gerekçe de yoktu. Biz de bu noktadan tutarak yükleniyorduk.

Arkadaşlardaki sahiplenme de müthişti! Pencereleden bizi yalnız bırakmayacaklarını, kesinlikle sonuna kadar direneceklerini söylüyorlardı. Hatta bazıları oldukça duygusal yaklaşıyorlardı, “Cesedimizi buradan çıkarırlar ama siz bacılarımızı çıkaramazlar,” diyorlardı. Üçüncü koğuştaki arkadaşlar pencerede nöbet tutuyorlardı. Çok yüksek olmasına rağmen oraya sırayla çıkıp bizimle sürekli irtibatla oluyorlardı. Hiç unutmam Hüseyin Eroğlu o pencereden inmiyordu; “Alçaklar sizi kışkandılar. Zaten o faşist şapkasını yere atıp ‘İstifa ediyorum,’ demişti. Sizin havalandırmalara gelişiniz, etkiniz biliniyor. Hiçbir cezaevinde böyle bir şey yok, bu kazanımı hazmedemiyorlar. Ancak bu kadar hazmettiler. Ama hayır, sizi bu cezaevinden bir yere götüremezler. Vallahi jüretim yanımda, onlara da açık söyledik, eğer sürgün gerçekleşirse intihar eylemleri koyacağız. Adamlar korktu,” demişti.

Ben de korkuyordum. Bu tür konularda provokasyon olasılığını her zaman düşünmek gerekirdi. Elazığ'dan sürgün ettiklerinde öyle düşünülmüştü. Ama orası farklıydı, tepkiler henüz çelikleşmemişti. Diyarbakır'da tepkiler bir isyan gibi, hem düşman korkuyordu hem de biz. Arkadaşlar ani ve duygusal da yaklaşıyorlardı.

“Size güvenmiyoruz. Nereye götüreceğinizi nereden bilelim? Hayır, buradan bir tek adım atmayacaklar,” diyenler çoktu. İdare te-dirgindi. “Başımıza iş açtık,” diyordu müdürler. Bizim havalandır-maları dolaşmamızın salt bir merak, misafirlik olmadığını çok iyi biliyorlardı. Özellikle ben her tarafa gidiyordum. Bunun bal gibi ör-gütlülüğümüzle, çalışmalarımızla direkt bağı olduğu biliniyordu ve düşman bizi iyi izliyordu. Kesin bu konuda verdikleri raporun so-nucuydu ve 7. Kolordu Komutanlığı bunu değerlendirmişti!

Şubatta talepler kabul edildiğinde o an sadece misafirlik bağla-mındaydı ve bir koğuşun havalandırması esas alınacaktı. O an şehit haberi de verilmişti, biraz da o havada oldu bittiye getirilmişti. Sonra da önünü alamadılar. Direkt yasaklasalar tepki olacak. ‘Başka cezaevine nakil’ adı altında sorunu köklü çözeceklerdi.

Bir de itirafçıları bizim bölümümüze yerleştirmeyi planlıyorlardı. Bölüm kendi içinde ayrı bir cezaevi gibiydi. Görüş yerleri, havalan-dırması, banyosu, hatta dışarıyla bağlantısı ayrı yollardandı. Bu bö-lümde olsalar, yeni gelenler kimlerdir bilinmez, idare ile ilişkileri denetlenmezdi. Ayrıca bunları operasyonlara, dışarıya götürme du-rumu vardı. Bütün bunları yapma kolaylığı sağlayacaktı bölüm. Bu plan ve bizim cezaevi içindeki konumumuz, etkimiz bir arada, düş-man için önemli bir sürgün gerekçesi oluyordu. Fakat bu düzeyde bir direnmeyle karşılaşacaklarını herhalde hiç hesaplamamışlardı.

Tam kaç gün sürdü bilemiyorum ama bir hafta içinde eskisi gibi ha-valandırmalara çıkıyorduk. Müdür, savcı, Şener birlikte gelmişlerdi. Görüşmeler olmuştu ve söz vermişlerdi. Bizi göndermeyecekleri hu-susunda inandırıcı olmak için de cezaevi temsilcisi olarak Şener’i bir-likte getirmişlerdi. Barikatı kaldırmış ve fiili eyleme son vermiştik.

Yalnız bundan böyle daha dikkat etmek gerekiyordu. Yeniden gündeme getirebilirlerdi. Sürekli tetikte olmak gerekiyordu. Ani

baskın yapıp alabilirlerdi. Bölüm de ayrıydı. Bu yüzden genelde bir endişe vardı ve bizi arkadaşlar sürekli uyarıyordu.

Anneler günü nedeniyle ilk açık ziyaret oldu bu süreçte. Ziyaretler havalandırma ve alt koridorda yapılmaktaydı. Aileler Mazlumların, Pirlerin, Hayrilerin hücrelerini görmek istiyorlardı. O gün sabah ziyaretçilerden önce gelmiştik. Ve ilk kez ben de Mazlum'un hücre-sini ziyaret ettim ve eylem yaptığı yeri gördüm. Oralar normalde kitliydi. Ziyaret günü koğuşlara çıkış yasaktı ama gardiyanlara, sadece dördüncü kata çıkılacağı, ziyaret edileceği söylenerek çıkmıştı.

Kimse gelmesin demiş ve yalnız hücrenin tuvalet bölümünde, Mazlum'un kendisini astığı yere yaslanıp hıçkırıklara boğulmuştum. Bir tek boru vardı. O boruya kravatını asmıştı. Orayı, onun dokunduğu duvarı öptüm. Çıkmak istemiyordum. Sanki Mazlum oradaydı, onun bütün görkemi, güzelliği, eşsizliği orada bir anıt gibiydi. Başka bir ruh veriyordu, tepeden turnağa sarsıyordu. Hiçbir şehadet bu kadar yaşam dolu değildi. Cezaevi sürecinde tek bir kez görmüştüm onları uzaktan. Mazlum yoktu içlerinde. O gün duruşmalarımız aynı güne denk gelmişti. Ben yukarıdan, onlar aşağıdan gidiyorduk binaya. Hepsinin başları dimdikti. Gözlerinin içi gülüyordu. Adımlarımı iyice yavaşlatmıştım. Askerin, "Çabuk çabuk..." demesine aldırmamıştım bile. Bir kez de Hayri arkadaşı başka bir grupla görmüştüm. İkinci kez görme şansı da duruşma gününde yakalanmıştı. Hepsi buydu. Ama hep onları görür gibiydik. Onlar her an her yerdedi. O manevi güçlerinin devrimci fırtınası kavurup kavurup duruyordu yüreklerimizi.

Farkında olmadan yumruklamıştım duvarı. O sesle Şener uyarıyor, "Oraya dokunmasan iyi olur, orası kapaktır. Tünelin kapağı," diyor. "Öyle mi? Burada mı?" diyorum. Böyle bir tesadüf olamaz! Mazlum'un kafasıyla yüreğinin birleştiği yerde, o aradaydı kapak. Dikkatlice bakıyorum, çok iyi kamufle yapılmıştı. Suntadandı. Kireç ve alçı ile sıvanmıştı. Nasıl oluyordu peki? Buradan alta iniliyor. Zeminden sonra da beş altı metre alta doğru kazılmış. Sonra yana doğru. Sonra çıktık oradan. Aileler de girmeye başlamıştı. Hücreyi ziyaret etmek isteyenler çoktu. Sırayla gidiyorlardı. Hücre düzgün bir şekilde donatılmıştı. Duvarda resim vardı, bayrak vardı. Diğer hücrelerden farklıydı. Orayı arkadaşlar kullanmıyorlardı. Orası Mazlum'undu.

O gün Şener'in kız kardeşini, annesi Saliha'yı yakından görüp tanıdım. Şener kız kardeşi Fatma'yla hararetli tartışıyor. Bir ara beni de çağırıyorlar. Şener yüzüğünü Fatma'ya vermiş, Fatma da buna anlam verememiş ve benimle konuşmak istemiş. Belki de başka şeyler söylenmişti, fakat Fatma bozuktu.

“Bir şey mi oldu? Elif partide değil mi?” dedi. Ben,

“Partidedir,” dedim. Fatma Şener'in yüzüğü verdiğini ve ilişkisinin kalmadığını belirttiğini söyledi. “Kaç yıldır nişanlılar, bu da nereden çıktı?” diyerek, şaşkınlığını ifade ediyordu.

Canım sıkılmıştı. Şener bu tür şeyleri neden ailesiyle hallediyordu ya da neden beni bulaştırıyordu. Fatma bunu farklı da anlayabilir ya da kafasına takardı. “Ben bilmiyorum, kendisi nedenini söylemiştir. Sorunlarını size yansıtması doğru değil,” diyebilirdim ancak.

Bu durum daha sonra sert bir tartışmaya yol açtı. “Sadece ailen değil, tüm arkadaşlar da sana soracaklar, nereden çıktı yüzüğü çıkarmak diye. Belki o halka fazla bir şey ifade etmiyor ama bugüne kadar madem taktın, şimdi çıkarman yersiz,” dedim. Kendisi ilk anda Mediha hakkında duyduklarından dolayı çıkardığını söyledi. Hüsnü Altun, Elif'in parti içinde farklı ilişkileri olduğunu, bu konuda bazı isimler vererek anlatmıştı. Tabii Şener buna ilişkin olarak Mediha'yı suçlayıcı konuşmuyordu.

“Ben onu tanıyorum. O öyle hafif biri değil, rahattır. İlişkilerinde geleneksel ölçüleri kırmış. Onu kullandılar namussuzlar. Bu tipler vardır kesin. Ben onu suçlamıyorum, güveniyorum da. Sorun sadece bu değil. Benim bundan etkilendiğim doğru, fakat esas konu sensin. Benim için sen kutsalsın. Sana karşı duygularımı gizlemem ikiyüzlülük olur. Bu durumda bu yüzüğü taşımam asıl sahtelik olur. Sen 'aldatma' diyorsun buna. Değil. Senin Apoculuğunu seviyorum. Beni etkilemişsin ve bu öyle sıradan bir etkileme değil, yaşamımı değiştirdin. Eskiden yaşama da, ölüme de farklı yaklaşıyordum. Ölümden korkuyordum, yaşamda da beni ürküten yanlar vardı ama ben ölümü seviyorum şimdi ya da umurumda değil. Yaşamda da ne yapsam ölçü koymak zorunda hissediyorum kendime. Her şeyde sen karşıma çıkıyorsun.”

Her şeyi açık konuşmak istediğini söylüyor ve konuştuğça konuşuyor. Saatlerce tartışmak zorunda kaldık. Ağladım. Arkadaşlar da fark etmişti bunu. Çıkıp gitmek istemem rağmen, düşman fark eder kaygısıyla bunu yapmadım. Arkadaşların lavabolarına gidip elimi yüzümü yıkadım. Beni gözleri kızarmış olarak görenler hayret ediyorlardı. Fakat bir şey sormuyorlar, soramıyorlardı. Cevap verecek durumda da değildim.

Bir kısıka almıştı beni, hiçbir şekilde soluk aldirtmiyordu. Bilişsel, sosyolojik, psikolojik tüm analizleri yapıyordu. Benim baştan beri etkinliğine olan ilgimin de farkındaydı. Çalışma açlığı, örgütsel sorunlara karşı duyarlılığım, çabamın farkındaydı. Neler istediğimi, beklediğimi de biliyordu. Hamili ile çatışmamızın temelini de iyi biliyordu. Hamili benim gözümde direnişçi bir kişilikti. Ama onun örgütsel zemine oturtulmasındaki zayıflıkları, hataları beni olumsuz etkilemişti. Örgütsel çalışma ortaklığımızı yaratamamıştık, orada birleşememiştik. Çabalarımız birbirimize akmamıştı. Bu da mevcut ilişkiyi bozmuştu.

Tutkum neye yoğundu? Neyi istiyordum? Bende bunlar açıktı. Ayrıca benim de kendi çapımda bir kadın olarak etkinliğim vardı. Benim manevi etkim mevcut örgüt konumumla bir arada olunca bir güçtüm. Kendisinde olmayanı benimle tamamlıyordu. Ben gerçekten bir kalkan gibi korumuştum Şener'i. Genelde her arkadaşına yaklaşımım da böyleydi. Fakat Şener bunu çok iyi görüyordu. Ben de ondaki yetenekleri iyi görüyordum ve bu beni müthiş ona çekiyordu. Onun gücünü örgütleme, çalıştırma, harekete geçirmede de benim istemim ve yeteneğim var. Gecesini gündüzüne katıyordu. "Tam aradığım bir çalışma arkadaşlığı," diyordum bu ilişkiye.

Hamili sıkça, "Bizi beğenmiyorsun tabii. Bazıları sana göre mükemmel devrimcilerdir," diyerek eleştirmişti beni. Doğru demişti. Hamili'yle yarım saat bile tartışamıyordum. O benden daha az yetenekli olduğu ya da daha az bildiği için değildi. Hayır! Hamili, konuşma, tartışma, örgütleme, ortak çalışmaya dönüştürme, ortak sonuçlara götürme çabası içine girmiyordu, onun ustalığını göstermiyordu. Bende de bunu yaratma sabrı ve ustalığı yoktu. "Ancak

Şener yapar,” dedirten şey buydu, o bu imajı herkeste yaratmıştı. Ben de iş yapmak istiyordum. Benim örgüt itibarım onunkinden daha fazlaydı. Öyle kendimi büzecek, ezecek bir şey de yoktu. Hatta bu konuda Şener’i de sekreter olmasına rağmen denetleyebiyordum. Ayrıca onun tartışılan yanları gündemden çıkmış olsa bile, hem kendisinde hem arkadaş yapısında etkileri vardı. Bir anlamda ben Şener’in güvenilirliğini sağlamıştım. Bir subap görevi görmüştüm.

Hem tartışılan noktada hem de çalışma kapasitesi noktasındaki ilgi, aslında benim duyarlılık noktalarımdır da. Bu anlamda kendimden emindim. Yani bu kadar söylenti olmuştu. ’84’te içine girdiği durum vardı. Bunların yarattığı bir güvensizlik hep hissediliyordu. Zaman zaman çalışma, ilişkiler bütünlüğü içinde bu yan kaybolsa da, hiçbir şekilde rahatsızlığını atamadığım bir duyguyu, hissi sürekli duyumsuyordum. Tabii ağır basan, hakim olan yan yürüyen yandı. Kendisindeki bu gücün açığa çıkmasını ve bu şekilde bir konuyla yer almasını, mevcut yargıları gidermesini de belki herkesten çok istiyordum.

Saliha’yı görmeden önce bende olumsuz bir yargı oluşturmuştu. Özünde fazla sevilmiyordu ama meşhurdu! Onun bu kadar öne çıkması, bizim genelde birçok konudaki ihtiyatsızlığımızdandı. Kimler nasıl sivriliyor, meşhur oluyor, onu fazla takip edemiyorduk. Sayısız sessiz, sade ve ama içten emek sahibi analar vardı, acıları büyük olsa da mütevazice yaşamda bir şeyler yapanlara gerekli ilgi, değer verilmiyordu. Bazı ilgi hırsızları, ortalığı karıştırmaktan öteye gitmeyenler az değildi. Çoğunlukla ‘hatır işi’ olarak bakılmaktaydı, onların emeklerine. Saliha bol ‘kurban oluyordu,’ ama içten, olgun, sade bir yan yoktu, iticiydi. Hakkında çok ciddi iddialar da vardı. Karasu sürecinde de tartışmıştık. Dışarıyı nasıl tedbir almıştı, fazla bilmiyorduk. Yalnız aile hareketinde yer alanları uyarmıştık, onlara ulaşabiliyorduk.

M. Emin Arslan arkadaşın şehadeti, Saliha’yı yeniden gündeme getirmişti. Kendisi örgüt adına, cezaevi adına birçok yere gidip geliyordu. Kimse doğru dürüst denetleyemiyordu. “Araştıralım,” dedik sonra. Leyla Zanalara sorduk. Onlar aynı günlerde Saliha’nın nerede olduğunu, nasıl ayrıldığını, neler konuştuğunu anlattılar. Bazıları duyum düzeyinde, bazıları somut bilgilerdi. Saliha’ya da bazı soruların sorul-

ması gerekiyordu. Şener’le birlikte görüşe gittim, Kürtçe konuştular. Şener bağırıp çağırıyordu. Saliha ağlıyor, yeminler ediyordu. Sonuçta söylenenler ile Saliha’nın gerçekliği ayrı ayrı kalıyordu.

Dışarısının bu işi sağlam yapması gerekiyordu. Şener rahatsızdı, “Bu kadın gereksizlik yapıyor ama söylenenler de çok abartılı. Bu işte oyun var. Partiye de bu bilgiler giderse iyi olmaz. Biz resmi olarak bazı şeyleri yazalım. Ama objektif gerçeklere dayandırmalıyız, yoksa yanlışlıklar yapılır,” dedi. Yönetim olarak not yazılmasını onayladık ve yazıp gönderdik. Böylece Saliha cezaevi cephesinden güvenceye alınmış oldu. Yani yaramazdır ama ‘ana’dır mantığı çıkıyordu.

Yazıda merkezi kadrolara ilişkin de bir değerlendirme yapmıştı. Karasu ve benim dışımda herkesi eleştirmişti. Olumsuz yanlarını da değerlendirmiş, “Özel zaaf göstermemiş ama şu şu yetersizliklere girmiş. Belirgin özellikler şunlardır..” şeklinde yazılmıştı. Ayrıca eleştirdiğimiz bir nokta daha vardı. Parti yayınlarında cezaevine ilişkin çok resim yayınlanıyordu. Hepimiz de rahatsız olmuştuk. “Şehitler dışında fotoğraflar yayınlanmamalı. Arada toplu resimler yayınlanabilir,” demiştik. Kendisi beni ve Karasu’yu da eklemişti. Ve itirazıma rağmen diğer arkadaşlar da kendisini desteklemişti.

İkimize biçtiği rol zaman zaman beni rahatsız ediyordu. Arkadaşların sevgileri ve güvenleri vardı. Bu doğaldı ve sevindiriyordu beni. Ama bunun bizi rahatsız edici bir şekilde öne çıkarılması doğru değildi. Fakat Şener bu noktada beni eleştiriyordu, “Sen kendi misyonunun farkında değilsin,” diyordu. Tabii bunun ideolojik, politik derinlikle, kendimi bu alanda doğal görmekle, sınırlı tutmakla, daha çok da duygularla hareket etmekle ilişkisini koyuyordu ve bu eleştiriler yerindeydi. Benim gerçekliğimi ifade ediyordu. Eleştiriler ve bu yönlü tartışmalar beni daha çok bağlıyordu kendisine.

Çalışmalarda ihtiyaçlar nelerdi, onlar nasıl giderilebilirdi? Genelde hem dışarıdaki hem de içerideki sorunları, gelişmeleri ifadelendirmedi, yazıya dökmedi ya da onları tartışmada Şener’in sorunu yoktu. Ve bana göre bunların yapılması önemliydi. Herkesin de hoşuna gidiyordu. Yönetimde genelde belli bir tartışma düzeyi, sorunları ortaya koyma gücü mevcuttu. Görünürde çok ayrıksı,

engelleyici duruşlar yoktu, olanlar ele alınmıştı. Buna rağmen rahat-sızlıkları olanlar vardı ama açık davranmıyorlardı. Özellikle Hüsnü ve Faruk rahat değillerdi. Hesaplı yaklaşımları seziliyordu. Yalnız pek anlam veremiyorduk, sadece eleştiriyorduk.

Şener, sevgi konusunda klasik söylemlere girmiyordu, onlardan sakınıyordu. Sıkça da dile getirmiyordu. Fakat günlük ilişkilerde, hem çalışmalarla beni etkilediğinin farkındaydı hem de benim duygularıma, ölçülerime, istemlerime uygun davranarak etkilemek istiyordu. Adımla bile hitap etmiyordu. Sakine derken zorlandığını söylüyordu. Bacım diyor, anam diyor, kurbanım diyor, ama bunları da sık kullanmıyordu. Ben de, özellikle bazı arkadaşlara 'siz' diye hitap ediyordum. İsimle hitap etmiyordum, eskiden de öyleydi. Bir alışkanlıktı. Saygıdan kaynaklanıyordu. Fakat yazılı hitaplarımda Hüseyinim, Metom, Şamilim ya da Karam diyordum. Bu da yoğun duygusallıktan, özlemden, o koşulların insanda oluşturduğu ortak hissetme, çoğalma, yalnızlığa yüklenen bir üsluptu.

Düşmanın her şeye sınır koyması, her şeye bireyselliği, bencilliği dayatması, seni duyguda, düşüncede, hatta hayalde korkunç bir yalnızlığa itme çabasına karşı duyulan tepki, ona karşı gelişen bir bağlanma biçimiydi bu. Tabii bunlarda ölçsüzlük oldu mu bunun kendisi de bir bozulmaya yol açabilirdi. Ne olursa olsun olguları birbirine karıştırmamak gerekiyordu.

Diğer bütün yaklaşımların tersini söylüyordu. Söylem düzeyinde keşfetmediği bir şey yoktu. Aktüalitesi de zengindi.

“Seni, en çok sen yokken düşünüyorum,” diyordu. Hatta bir süre havalandırmada dolaşmak, konuşmak mümkünken, kendisini çağırduğumda pencereye geliyordu, o içerde pencereden ben havalandırmada durarak konuşuyorduk. Çalışma saati içinde bu konuyu konuşmuyorduk. Öğlen saatlerinde, yemek, dinlenme süresinden kısa bir süre ayrılarak konuşup tartışırdık. Ben konuyu açmak, tartışmak istesem bile o, “Hayır, saati değil,” diyordu. Bunların hepsi hoşuma giden ve böyle bir ilişkide mesafe oluşturacak, birbiri üzerinde hak iddia etmeyi reddeden ölçülerdi, davranışlardı.

İlk süreçte her şeye o kadar dikkat edilmiyordu. Yıllardan sonra arkadaşları yeni görüyorduk. Ama genelde de bir dağınıklık, rasgele-

lik vardı. Dikkat çekiliyor, eleştiriliyordu. Bunlar kendi içinde düzene girdikçe, herkesin davranışları, çalışma tarzı, ilişki düzeni çok daha net ortaya çıkıyordu. Bir süre ağırlıklı olarak birlikte yazı yazma gibi çalışmalarını yapmamız, daha çok birbirimizle konuşmamız dikkati çekmiş ve arkadaşlarca eleştirilmişti. Tali işler olarak değerlendirilmişti ve benim değişik arkadaşlara da daha fazla zaman ayırmam gerektiği, buna ihtiyaç olduğu belirtilmişti. Bu eleştiri beni etkilemişti. Onun için koğuşlar arası ilişkileri Fuat Kav arkadaşla yürütüyorduk artık. Fakat aynı süreyi kapsıyordu, hatta daha da fazla sürüyordu.

Yani sorun zaman sorunu değildi, bu nedenle etkilenmiştim. Ama ortada bir gerçek de vardı, ben Şener'e duygusal olarak da bağlanmışım. Ne kadar kaygılarım olsa da, genel çalışmalarım, ilişkilerime yansıyan yanlar vardı. Çalışma tempomda, mevcut sorunlara yaklaşımındaki duyarlılık konusunda olumsuz bir değişiklik yoktu, tersine çalışmanın kapsamını genişletme, nereye ulaşılabiliriyorsa oraya ulaşma istemi vardı. Fakat sorunları derinliğine ele almayı, bürokratik tarzı aştırarak yaratıcı, örgüt anlayışı ve çizgisinde birleştiren, sağlam temellere oturtan bir yöneticilik, onun ustalığı yoktu.

İlişki üzerine kesin konuşup ona ad takma, onu bir şarta bağlama ya da bir yerden başlatıp her şeyi o ekseninde ele alma yoktu. Yaşanan pratiklerin kocaman sonuçları vardı, orta yerdeydi. O zaman sevgi ortak çalışma yaratmak mıydı? Benim açımdan bu en bağlayıcı yandı. Onun için ilişki nasıl etkilenir, ne olur, nereye gider kaygısı yerine, bu işleri nasıl ortak yürüteceğiz kaygısı vardı. Bu konuda tartışmaysa tartışma, kavgaysa kavga, iknaysa ikna ve doğruları sonuna kadar dayatma olacaktı. Yani bir girişkenlik, aktiflik vardı, o yönüm etkindi. Yöneticilik konumunun kendisi o kıyamet ortamında bunu gerekli kılıyordu.

Ayrıca uzun süre zindanda, daha önce de bazı çalışma alanlarında dışarıda yalnız kalmışım, arkadaşlardan uzak kalmışım. Bu bende işleri kendi başıma yürütme, karar verme özelliği de geliştirmişti. Hatta bir özerklik de kazandırmıştı. Mevcut yönetim içinde de özerk, özgün yanlarım vardı, dikkat çekiyordu. Bu bazen olumlu rol oynuyordu, bazen de zorluyordu. Yani bireyselliklerim dar, bencil boyuttan öte-

deydi. Benim için örgüt çıkarı her şeyin üzerindeydi. Bu konuda yapamayacağım hiçbir şey yoktu. Yeter ki onun gerekliliğinin bilincinde olayım, onu fark edeyim. Bunun yerinde, zamanında ve hedefine ulaşılacak tarzda ve süreklilik sağlayacak şekilde yapılması ise, çok daha önemliydi. İşte ustalık gerektiren yan burasıydı.

Siyasette ölçü kazanma, onun üslubunu ve davranış düzenini en can alıcı halkalardan yakalamaktı asıl önemli olan. Zindanda devrimcilik böyle anlamlıydı. Onurlu yaşamının, onurlu direnişin ve onurlu ölümün abecesiydi bu. Bunlar olmadan siyaset yürünmesine oturmak zordur.

sevgi arayışlarım kadınlığım ve apoculuğum

Sevgiyi yaşamdan, mücadelemden ayrı ele almıyordum. Yaşadıklarımı bu yönlü değerlendirdiğimde devrimcilikten ayrı, özel bir yaşam, 'özel'lik yüklemiyordum. Tam tersine onun o kadar özelleştirilmesine daha baştan beri karşı çıktım. Bana anlamlı gelmemiştir. Kavganın içinde sevmek! Kavga gibi sevmek! Açık ki bu istem ile gerçeklikler uyuşmamıştı. Kendim bir genç kız olarak, bir kadın olarak erkeği kendine ait olarak arama, bulma, onun hayallerini kurma ya da o konuda bir ölçü oluşturma, onun düşüncesiyle yaşama bakma gerçekten olmadı. Küçük bir ev, aile düzeni hiçbir şekilde çekici gelmedi. İlişkilerde karşıdan etkilenmeler daha çok rol oynadı. Tabii bu da bendeki gerçekliğin diğer boyutuydu. Öz biçimce kavuşturulmamıştı, ölçü yoktu henüz. Zayıf, tek boyutlu, güçsüz, her tarafı açık kapılarla dolu bir konum mevcuttu. Böyle bir konum aslında en zayıf, en tedbirsiz, kaybetmeye en açık konumdu. Olumluluklar yönelse olumlu gelişir, olumsuzluklar yönelse çok çabuk olumsuzluğun hedefi olur.

İnsanın yaşam, kavga enerjisi politikaya ustaca kilitlemedi mi, o alanda doğru hedeflere yöneltildi mi, duygulara kapılma, enerjiyi oraya yöneltme, her şeye biraz o atmosferden bakma durumu gerçekleşir ki, bu noktada siyasetin ateşi yakar geçer, aman tanımaz. Gücün, enerjinin çılginca da aksa, siyasetin, onun örgütle-

nişinin, savaşının yörüngesinde sağlam bir yer bulmamışsa, oradan oraya dolanır durursun. Savrulmalardan kurtulamazsın.

Bir kadın olarak özgürlük ölçülerini, devrimci ölçüleri kendimde somutlaştırdığım söylenemezdi. Hayır, genel bazı özellikler edinmiştim ve bazıları önemli oranda yaşam biçimi haline de gelmişti. Ancak her şeyden önce ideolojik, politik, örgütsel gibi temel savaşım araçlarının yakalanmasında, kullanılmasında gerekli düzeyin çok gerisindeydim. Diğer tüm ölçüler bu esasa direkt ilişkiliydi. Bu anlamda sevgi oyunlarının ya da siyaset oyunlarının iyi bir oyuncusu değildim, olmamıştım. Onun bütün vuruşlarına, yönelimlerine rağmen ayakta kalmayı belki ayakta kalmayı başarmıştım ama öte yandan içte savaşı aynı duyarlılık ve tedbirle yürütemediğin için hiç hesaplayamadığın sonuçlarla karşı karşıya gelebilmişim ve bunun kavgasında en yakın, en belalı vuruşların poligon tahtası haline gelmişim.

Ama belki de ilk defa siyasetle sevgiyi, duyguları bu kadar birbiriyle bağlantılı ve içiçe bir savaşın içine girmiştim. Evliliği reddedip evden kaçışım bunun sadece çok sıradan bir yönüydü. Fakat bunun çok acemice, çok tedbirsiz ve çok amatörce bir siyaset, savaşım özelliği vardı. Bunun hemen ardından temeli olmayan bir 'birlik' zemininde siyaset yürütme denemesi oldu. Onda da güçlü bir siyaset kişiliği olmadan hiçbir sevgi oyununun tutamayacağı kanıtlandı. Sonra zindanda yeniden siyasetin cilveleri mi desem, sevginin cilveleri mi, her ikisinin cilveleri beni buldu ya da ben onları başıma bela olacak şekilde ele aldım! Sevgi siyasete kurban olsun dedim ve kendimi kurbanlık hale getirdim.

Evet, feda etme! Çok tehlikeli bir kavram bu. Siyasette de, sevgide de feda etme, feda olma diye bir kavram yoktur, olamaz. Çünkü sen yitirilenin, feda edilenin, gasp edilenin kavgasını veriyorsun. Geriye zaten feda edilecek bir şey kalmamış ki! Feda etmek, katletmektir, öldürmektir. Sevgiyi ölüme sürmek, sevgiyi öldürtmek! Diğer bir deyimle katline ferman gibi bir şey. Senden alınan, kaybedilendir, yitip gidendir. Sende yaratılacak olan ise sevgidir. Yaratacak gücün oluşmuşsa gerçek sevgiden söz edilirdi ancak. Yaratanı bü yüteceksen, başkasına feda etmekle olmaz. Bu, "Al, benim yarattı-

ğımı boz, yık,” demektir. Siyaset oyununun temel özelliği yaratmaysa sevgi de yaratma işidir. Sevgi kaybettirmez bu anlamda.

Hamili’yle ilişkilerde korkuyordum. Korkularım, kaygılarım birbirine karışmıştı. Çünkü o ilişkide tutucu bir geleneğin ‘sevgi, aşk’ ölçüleri vardı. Hamili’nin bilmem kaç yıl öncesine dayanan ilgisi, içinde devrimciliğin belli manevi etkileri olsa da bir feodal namus anlayışı düzeyinde gündeme gelmişti. Toplumda çok yaşanmıştır. Bir erkek herhangi bir kadına ilgi duymuşsa onun iç etkileri yıllarca sürer. Karşıdaki sonradan evlenmiş, çocukları olmuş olsa da, o ilgiden vazgeçmez ve hatta bazıları mutlaka, kan dökme pahasına ona ulaşma marifetini de gösterirler. Kaba bir feodal erkek gururudur burada açığa çıkan. Onun inadı, onun karasevdasıdır. Daha birçok ad takılabilir. Diğer yanları da vardır tabii. Ancak Hamili aynı zamanda bir devrimciydi. Yeni değer yargıları ve ölçülerine gelmek zorundaydı.

Başta bu kadar süre ilgi duyması ve yoldaşlığımıza bunu yansıt-mamasını büyük bir iradi, devrimci demokratik özü olan bir yaklaşım olarak algıladım ve gerçekten etkilendim. Belli ilgiler doğaldır, hatta güzeldir, anlamlıdır. Her ilginin ille de karşılık bulması ya da karşıda-kini buna zorlaması çok ilkel ve antidemokratik bir tavidir. Bunun devrimcilikle alakası olamaz. Buraya kadar değerlendirdiğimde, bana göre Hamili karşıdakinin iradesine saygılı olmuştu. Fakat daha sonra, ondaki iç tutarsızlığı fark ettikçe, gerçek ölçülerin açığa çıktığını gördükçe kaygılarım, korkularım gelişti. Kesinlikle mülkiyetçi bir yaklaşım egemendi. Bu da benim doğama aykırı bir tutumdu. Çünkü ben birine ait olma dayatmalarından, istemlerinden kaçtım. Aileden kopuş bir macera değildi. Orada beni bağlayan mülkiyetçi bağdan koptum. Diğer ilişkilerden kopuşun özünde de bu vardı. Ve bu kopuş devrimci bir arayış eylemiydi. Bunları örgütlü, planlı, güçlü dayanaklara kavuşturmadığım açıktı ama kopuş eylemleriydi.

Hamili’nin direnişçiliği, belli devrimci özellikleri, kararlılığı onun bir yanıydı, tamamı değildi. Öteki yanı geleneksel anlayışlarla biçimlenmiş tipik bir Kürt erkeği idi, Dersim’in alevilik ölçülerinde kadına tutkun erkeği idi öteki yanı. Ama aynı zamanda kadınla baş-tan beri devrimde yürüyenlerden biriydi. Bu anlamda kadına karşı

kazandığı bazı olumlu refleksler de vardı. Belli yaşam alışkanlıkları oluşmuştu. Bu yanıyla şanslıydı aslında. Kadınla kavga arkadaşlığı güzeldir. Erkek bundan mutlaka olumlu etkilenir, bu kaçınılmazdır. Kaba ölçülerini, onun alışkanlıklarını törpülemeyi sağlar en azından.

Hamili kadınlarla devrimciliğe başladı. İlk gerçekleştirdiği ortak eylemi kadınlarla birlikte gördüğu eğitimdi. Bu yaşamın diğer alanlarında da ortak hareket etmede kolaylık sağlıyordu, ölçü kazandırıyor. Ayrıca Hamili bir kadınla yaşadı. Sonradan ne olursa olsun Ayten bu hareketin içindeydi, devrimciliğe adaydı. Yine Hamili zindan yıllarını kadınlarla birlikte geçirdi, birlikte direndi. Ama ne yazık ki kadını tanımamıştı. Kendi ölçüleri içinde, kendi mantık çerçevesinde kadını tanıdı. Belki devrimciliğinden etkilendi, hayranlık da duydu ama gerçek anlamda kadın portresini hiçbir zaman çizemedi.

Onda kadın ölçüleri karışiktır, oynaktır, yanılıgıdır. Eşitlikçi, özgürlükçü bir söylem düzeyi ve onun davranışlara kaba anlamda yansıyan yanları olsa da, pratik yaşamda bu, kadını yücelten, kadını özgürleştiren, onu toplumsallaştıran özellikleriyle birlikte devrimci bir bağa dönüştüren nitelikte değildir. Bunda ciddi yetersizlikleri vardır. Bu noktada ilgisi, çabası bireyseldir. Örgütselliğe dönüştürecek bir kapasitede değildir. 'Ben günele güzel demem, güzel benim olmayınca...' veya 'güzel benim olandır, ille de bana ait olandır' mantığı vardır. Hamili'nin kadın ilgisi, tutkusu son tahlilde oldukça dar ve bencildir.

Böyle olunca Hamili'yle kavgalar uzun soluklu olmadı. Onda tepkiler anlıktı, kısa vadeliydi. Sevgileri de, öfkeleri de deli mayın gibiydi. Ne zaman nerede patlayacağı belli değildi. Benim özelliklerim de bu mayınları temizleme, onları dikkatlice, patlatmadan etkisizleştirecek nitelikte değildi, basıyordum ve o mayını kendimde patlatıyordum. Her biri bir parçamı etkisizleştiriyor, benden alıyordu. Bünyemi bu şekilde zayıf düşürmüştüm. Zayıflıklarla, yanlışlarla güçlü, sürekli ve sonuca götüren bir mücadele değil, kendisini o zayıflığa körü körüne basamak yapan, zarar gördükten sonra düzeltmeye çalışan ve bu defa da ortaya çıkan sonuçlara çok takılan bir ruh haliyle savaş yürütüyordum.

Yalnız Şener'le ilişkide daha baştan belli kaygılarım vardı. Bu, kendisi hakkındaki hislerin yarattığı bir kaygı ve rahatsızlıktı. Ama

bunun kendisi bile beni, daha çok etkin olmaya, her konuda iş yapmaya, çalışmaya yöneltiyordu. Bir yarış gibiydi. “O da çalışsın, ben de çalışacağım,” diyordum, her şeyi ona bırakmıyordum. Öyle ki çalışmasa, ürkek, çekingen davranırsa daha çok rahatsız oluyordum. İlk dönemde, “Ben sekreter olmayayım, dışarıdan katkı sunarım,” dediğinde en çok karşı çıkanlardan biri bendim. “Hayır, çalışacaksın, görevden kaçmamalısın,” demiştim. Kaldı ki o kadar ciddi iddialar olmuştu. Örgüt, onun hakkında yaptırıma gitmişti ama aynı zamanda etkin, yetenekli biriydi. Ve birinci derecede sorumluluk kolay değildi. Kişi için en iyi sınamaydı bu çalışmalar. Hem varsa bir şey o da açığa çıkar, yoksa da bu yetenekler bir güç olmalı, örgüte mal olmalı diyordum. Yani onun hakkındaki kaygılarım beni örgüte sahiplenme noktasında daha duyarlı kılıyordu. Şener boşuna, “Sen bir ziyaret gibisin. Sana karşı günah işlenmez, yapamaz insan,” demiyordu. İlginçti, bu salt bir övgü değildi, açıkça Şener benden korkuyordu, çekiniyordu. Bunu kendisi itiraf ediyordu.

Yani ben, genel ilişkilerimde meydanı ona bırakmamışım. Tabii o bana, “Sen manevi bir güçsün, ziyaretsin, kutsalsın,” diyordu. Benim yöneticilik etkimini kavramlarda somutlaştırıyordu. Bana göre ayarlıyordu kendisini. Ben bunu salt duygusal olarak beni etkileme çabası olarak görmüyordum. Öyle olsa veya ben böyle hissetsem o noktada çatışardım, sorun yapardım. Bu, yanlış, yersiz bir çatışma olurdu. Başta rahatsız olmama rağmen, sonradan bu ilgi konusunu öne çıkarmıyordum. Hatta onun, Elif’le ilişkisine dair söylediklerini de gerçekçi buluyordum. Yine bizdeki tüm evlilik pratiklerinin olumsuz sonuca gitmesi noktasındaki değerlendirmelerini de bilimsel buluyordum. “Hepsinde geleneksellik var” diyordu.

Fatma’nın baştan beri Başkan’ı sevmediğini söylüyordu, onun sınıf özelliklerinden, ‘buz gibi’ oluşundan söz ediyordu. Elif’le ilişkisi için de, “Biz fazla birlikte çalışmadan, tartışmadan, birbirimizle savaşmadan nişanlandık. Çatışmalar asıl sonra başladı. Arkadaşlar bu ilişkiyi sorun yaptı. Ben de çok dayattım, bir inatlaşmaya dönüştü sonunda,” gibi daha birçok değerlendirme yapıyordu. Geçmiş ilişkilere ilişkin çok tartışıyor, konuşuyorduk. “Onların bozulması kaçınılmazdı,” diyordu.

Bunların hepsi de beni ikna eden, benim de katıldığım düşüncelerdi. “Bir kadında Apoculuk varsa, onun sevgisi kutsaldır,” diyordu. Ve bana sürekli olarak, “Kendimi sana layık hale getireceğim, bu bir görevdir. Buna karışmaya, karşı çıkmaya hakkın yok,” derdi. Söylenenleri salt bir övgü ya da duygularımı etkileme amaçlı söylenen şeyler olarak algılamıyordum. Biraz benim gerçekliğimi ifade ediyordu, onun için rahatsızlık duymuyordum. Benim için de birini sevmek, davayı sevmek gibi bir şeydi. Nasıl ki davama inanıyordum, güveniyor ve bu konuda her şeyimle bağlanıyorsam, birine inanmak, güvenmek ve onu pürüzsüz bir şekilde sevmek de önemliydi. “Hiçbir kaygısı olmayan sevgi, korkuları, endişeleri olmayan bir aşk olmalı,” diyordum. Ve bir sevgi ilişkisi olacaksa böyle örnek bir ilişki olmalıydı. Yoksa ben yokum diyordum kendi kendime. En ufak bir hata, güvensizlik, kaygı istemiyordum açıkça. Her şey bu şekilde idealize ediliyordu ikimizce de. Bunlar buluşan yanlarımız oluyordu.

Genelde tüm cezaevlerine talimat ve perspektif niteliği taşıyan yazılar hazırlıyorduk. Merkez Karasular olmasına rağmen, dışarıyla yazışma işlerini, diğer cezaevleriyle ilişkileri bize bırakmıştı. “Hem konum olarak hem kapasite olarak orası (Diyarbakır’ı kast ederek) daha uygun,” diyordu. Düşmanın cezaevi politikası, ona karşı nelerin yapılabileceği konusunu Şenerle birlikte yazıyorduk. Toplantıda genel çerçeveyi belirliyor ve daha çok Şener yazıya döküyordu. Yazıları Karasu’ya gönderiyorduk, oranın onayı olmadan başka taraflara yollamanın doğru olmadığını düşünüyorduk. Çünkü Karasu ‘mütevazı’ davranıyordu, fakat imkan vardı ve son kararın, son biçimin oradan çıkması daha uygundu.

Her ne kadar Diyarbakır cezaevinin manevi anlamı vardıysa da, örgütsel olarak merkezi rolü Karasu’nun oynaması gerekiyordu. Karasu arkadaşın bu yaklaşımı doğru değildi, kendisine de bu yönlü eleştirilerimizi iletliyorduk. Bu konudaki rahatsızlığımız, sorumluluğu neden üstlenmediği anlamında değildi. Karasu bir örgütsel güvenceydi bizim için. Zindan direnişçiliğinin temsili önemliydi. Şener ne kadar Diyarbakır özgülünde birinci derecede sorumlu olsa da Karasu’nun rolünü de üstlenmesini hiçbirimiz yerinde görmüyorduk.

Bu yönlü rahatsızlığımızı daha çok belli arkadaşlarla konuşuyorduk. Fuat Kav, “Karasu eskiden beri öyleydi. Mütevazilikten mi, safliktan mı anlamadık. En önemli konularda bile ‘arkadaşlar bilir’ diyordu. Bazı arkadaşların tepkisi biraz da onun bu yaklaşımınaydı ama o farkında değildi” diyordu. Ben de cevaben, “Ne mütevaziliği! Böyle mütevazilik olmaz elbet. Doğal bir örgüt yöneticiliği, doğal partililikle olmuyor. Aslında daha önce bu yöneticilik işini sıkı tutsaydı, bazı arkadaşların sorunları derinleşmezdi. Hamili de ‘doğal yöneticiydi,’ ama örgütün üstünde bir konum biçmişti kendisine. Bunun içindir ki, ne örgütü ciddiye aldı ne de kendisi yöneticilik yaptı. Ben zaten anlamıyordum, kim üst yönetimdi, kim değildi, belli olmuyordu. Uzun süre hepinizi de yönetim biliyordum,” demiştim Fuat Kav’a. Bazı şeyleri değerlendiriyorduk ama çözücü olamıyordu.

Şener bizim eleştirilerimizin ne anlama geldiğini biliyordu, anlıyordu. Kendisi de rahatsızlık duyduğunu, öte yandan bunun kendisini ağır bir sorumluluk altına koyduğunu, örgüt işleyişi açısından da doğru olmadığını söylüyordu. Bu tavrımız hem Karasu’ya işlerlik kazandırmaya yardımcı olabilirdi hem de Şener’in daha temkinli hareket etmesine yol açabilirdi.

Biz iyi mi yapıyorduk, kötü mü yapıyorduk, onun farkında değildik. Daha çok örgütün genel prestijini koruma mantığıyla hareket ediyorduk. Şener konusundaki kaygılarımızı somut olarak bir şeylere dayandıramazsak bile, bu noktadaki hassasiyetimizi korumamız iyiydi, örgüt kaygısı duymak huzurlu kılıyordu.

Tünel işleri önemli bir beklentiye koymuştu bizi. Hasan Atmaca arkadaş dışarıdan haber gönderiyor, “Ben adımımı atamıyorum. Her gün karakola gidip imza vermem gerekiyor,” diyor. İşleri en sağlam yapacağına inandığımız biri bunu söylüyordu.

Şehir merkezinde yakalanmalar olmuştu. Simon onlar yakalanmışlardı. Kaldıkları ev sağlam değil, uzun süre o evde kalmışlardı. Ayrıca Saliha’nın gidip geldiği söyleniyor. Şüpheler yine Saliha üzerinde! Haber öfke uyandırıyor bizde. Bu kadın bir yerde durmuyordu. Bir ara, “Bunu yurt dışına çıkaramaz mıyız?” diye düşündük. Tam bir baş belasıydı, canımızı sıkıyordu.

O günlerde açık ziyaret var, bayram ziyareti. Ali Kılıç'ın kardeşi aracılığıyla not gelecek ama nota "pusula" denmişti. Bu yanlışlık işleri karıştırmıştı. Onların da aile çevresi karışık. Bir kardeşleri şüpheliydi. Cahide'nin bir eniştesi bekçiydi, o bazı şeyler anlatmıştı bize. Onun ve başka birinin polisle işbirliği yaptığını söylemişti. Bunları daha önce de duymuştuk, hatta arkadaşları da bilgilendirmiştik. Ona rağmen dikkat edilmemişti. Düşman aile çevresine müthiş el atmıştı. Birçoğunu ajanlaştırmıştı. Bunların netleştirilmesi önemliydi fakat içeriden bu alanlara uzanmak zordu. Ziyarete gelenler ve bizim en önemli işlerimizle uğraşanlar bunlardı ve aile bağları mı var, düşman bağları mı, belli değildi.

Açık ziyarette güya Kılıçların kardeşi olan bu adam pusulayı yakalatmıştı. Pusulanın o şekilde gelemeyeceği açıktı. Anında ziyaret durdurulmuştu. İlk grup içeriye girmişti ve grupta o kişi de vardı. Direkt bizim koğuşa gelerek; "Hemen slogan atalım, aileleri bırakmıyorlar. Asker dışarıda çoktur," diyor, panik içinde. "Dışarıdan arkadaşlar bizi gönderdi, Hasan Güllü de var. Karışıklık olunca o da gitti," dedi.

Slogan atmadık, bir provokasyon olduğunu hemen sezindik. Onu alıp doğru 35'e götürdüm. Oraya gidenler de aynı şeyi söylemiş, "Çabuk slogan atalım," demişler. Kuşku iyice artmıştı. Evet, ortada bir provokasyon vardı, arkadaşlara "Dikkat edelim," dedim. Ve kesinlikle slogan atılmayacağını belirttim. Geneli de uyardık, "Slogan atılmasın," şeklinde haber iletildi her yere. "Pusulayı kim istedi," diye sordum; "Öyle bir şey yok. Daha Karasular buradayken not istenmişti. Not için pusula denmiş olabilir. 'Not verirlerse getirirsin,' demiştik," diyorlar. 'Pusula' ve 'not' sorunu böylece anlaşılmıştı fakat bu adam neyin nesiydi, onun anlaşılması gerekiyordu. Düşman tahrik etmeye devam ediyordu. Askerler çatılara çıkmıştı. Bir anda yoğun silah sesleri ve ailelerin çığlıkları geldi. Üst kattaki arkadaşlar izliyorlardı. Daha sakın bir şekilde sorunu öğrenmeye çalışıyorduk. İçeriden herhangi bir şey çıkmayınca dışarıda da durum normalleşti. Ziyaretçiler gecikmeli olarak içeriye alındılar.

Amaç neydi, anlamaya çalışıyorduk. Kesin bir veri yoktu. Olasılıklar vardı. "Büyük ihtimalle tünel işi anlaşıldı," dedik kendi ara-

mızda. İlk akla gelen buydu. Çünkü pusulayla ne yapılabilirdi başka? Biz denizde değildik. Tünelde pusula ne kadar gerekliydi, onu da tam kestiremiyordum ama tünel kazmada yön belirlemeye yarayabilirdi. Sadece o muydu? Yoksa başka bilinmeyen bir şey mi vardı, ciddi olarak düşündürüyordu.

Sonraki günlerde bu soru işaretlerini peş peşe öğrendik. Simonlar yakalanmış, Saliha yakalanmış, Hasan Güllü ve Sinan da yakalanmıştı. Bu haber bizi iyice endişelendirdi. Tünel çalışması da bitmek üzereydi, bir iki günlük çalışma kaldığı söyleniyordu.

Bu yakalanmalar normal değildi, kaygılarım çoğalıyordu. Tünele bir şey olmamalıydı. O kadar emek vardı, o kadar umut vardı. Uzun süreden sonra ilk defa hasta düştüm. Öyle ki serum bile takılmıştı koluma. Gelişmelerin stresi midemi mahvetmişti. Sorunlar çoktu ama hiçbiri böyle bir çabanın boşa gitmesi kadar büyük etkileyemezdi. Ortada henüz bir şey yoktu ama bir güvensizlik vardı, onu hissediyordum.

Gezgör deli gibi sınırdan küfür ediyordu. “Bir işi beceremediler, gidip yine düşmanın eline düştüler. Bu adamlara güvenmiyorduk, ne diye onlara umut bağladık,” diyordu. Hasan Atmaca’ya ateş püskürüyordu, “O da gitti evde oturdu. Köyden çıkamıyormuş!” diyor, ağzına geleni söylüyordu. Öfkeden konuşulmuyordu kendisiyle. Sınırlı sınırlı voltalayıp duruyor, sigara üzerine sigara içiyordu.

Şener’in kardeşi İhsan, Fatma, Cahide’nin kız kardeşi Nevin, bunlar alandan uzaklaştırılmıştı. Ailenin çalışmaları böylece durdurulmuştu. Ayrıca İhsan’ın tüneli bildiği söyleniyordu. Kısa bir süre sonra İhsan Yunanistan’a geçti. Nevin bir süre metropolde kaldı. Hepsine ortalık sakinleşinceye kadar dolaşmamaları söylenmişti. Simon onlar için, “Kuzey’e geçecek gruptan kopmuşlar,” deniliyordu. “Onların tünelle direkt bağı yoksa açığa çıkmaz,” diye yorum yapıyorduk.

“yassıada’ya sürgün!”

Ekim sonlarıydı. Belirsiz bir bekleyiş vardı. “Bu defa da atlarsak tamamdır,” diyebiliyorduk sadece.

35’in havalandırmasındaydık. Henüz sabahın ilk saatleriydi. Aniden üzerimize tüm kapılar kilitlendi, bir yere çıkamaz hale geldik.

Özel birlikler hızla 35'e girdiler. Slogan sesleri geliyordu. Sonra biz de slogan atmaya başladık. Ardından tüm cezaevi genelinde de slogan sesleri gelmeye başladı. Sait içerideydi ve kendisi temsilciydi. Ama adamlar normal arama yapmıyorlardı. Pervasızca saldırmışlardı ve planlıydı. Bir süre kendi aramızda tartıştık durumu.

Gelen özel birlikler, polis timleri idareyi devre dışı bırakmışlardı. Bu operasyonun ciddi olduğunu gösteriyordu. Diğer koğuşlara biraz göstermelik girmişlerdi. Esas olarak 35'e yönelmiş durumdaydılar. Zaten girer girmez balyoz sesleri gelmeye başlamıştı. Duvarları yıkıyorlardı. Tuvaletlerin zeminlerini kırıyorlar, bir şeyler arıyorlardı. Pencereden arkadaşlarla konuşmaya çalışıyorduk. Tahminlerimiz doğru çıkmıştı. "Alt tuvaletleri kırıyorlar, duvarları yıkıyorlar" dediler bize. Tünel için geldikleri artık çok açıktı. "Sloganları durduramayalım, dikkat çeker. Ama provokasyon gibi şeylere de dikkat edelim. Aşırılıklara, tahrik edici tavırlara gerek yok," diyerek, toplu slogan atmaya başladık. Çünkü diğer koğuşlardaki arkadaşlar şifreli, "Bir şeyler yapıp dikkatleri üzerimize çekelim mi?" diye sormuşlardı. Buna "Hayır," demiştik.

İlk operasyon tam öğlene kadar sürdü, bir şey çıkmadı. Tabii o süre içinde her birimizin yaşadığı stres, ruh hali yetmişti, kendimizi kahrediyorduk. Gezgör sigara üzerine sigara içiyordu. Genelde herkes tüneli bilmiyordu. O yüzden dikkat çekmemesi gerekiyordu. Tepkilerimizi yansıtmamaya çalışıyorduk. Çoktan düşmana söylendiğini bilmiyorduk tabii. "Sinan ve Hasan 35'te tünel olduğunu biliyorlardı ama neresidir kesin yerini bilmiyorlardı," dedi Fuat. Bu bizi biraz umutlandırıyor.

Bu arada yazılı ne varsa, her şeye el konuluyor, kitaplarımız alınıyordu. Onları fazla önemsemiyorduk. Tünel çıkmasının yeterdi. "Bu defa da çıkmazsa tamamdır, artık ne olursa olsun çıkacağız. İsterse dışarıdan kimse gelmesin, ben giderim," diyordu Gezgör. Çok hırslı söylüyordu. Sigarayı içerken eli titriyordu. Ona bakarken korkuyordum. Öyle bir an ki insan çıldırabilirdi.

Aramaya bir süre ara verdiler. Sevindik buna. "Demek ki bu lamadılar," dedik kendi aramızda. Askerler hâlâ cezaevindeydi ama

sadece aramayı durdurmuşlardı. Operasyonu yöneten rütbeli, sinirli bir şekilde ve askerlere küfrederek çıkıp gitmişti 35'ten. "Şuraya geçin! Onu şuraya koy! Neden öyle aptalca duruyorsun?" gibi rastgele bir sürü laf söylüyordu. O hırçınlığı hoşumuza gitmişti "Alçak, bir şey bulamadı, onun öfkesidir" dedik gülerек.

İdareye gittiler sonra. Temsilci arkadaşlar da gitti. Sait, "alınan eşyaların tutanağını tutun, yazılarımız, kitaplarımız vardır, onlara bir şey olmasın. Sorumluluğunu almıyoruz" demiş. İçeriden telefon görüşmesi yapılırken ve ses arkadaşlara da gelmiş. Bu taraftaki, "Bulamadık... Kesin öğrenin, mutlaka yerini biliyor. Tarif etsin. Onu konuşturun. Bulmadan buradan çıkmayacağım," diyordu ısrarla. Sesi yankılanıyordu odanın içinde. Evet, adamlar ısrarlıydı.

Ve bir süre sonra tekrar gelip aramaya devam ettiler. Duvarlara balyozla vururken, bir yerden toprak dökülmeye başlamıştı. Dökülen toprak tünelden çıkan topraktı. Sonra tünel bulundu. Bunu fark edince herkes slogan atmaya başlamıştı. Ama artık ne yararı vardı ki? "Düşmanın saldırılarını önlemek için solgan atalım," diyordu bir kesim. Ne konuşulanlara ne de sloganlara aldırıyordum. Hiçbirini duymuyordum. Donmuş gibi bir kenarda oturuyordum. 1984'ten sonra sigarayı bırakmıştım. Sigara istiyorum arkadaşlardan, şaşırıyorlar. Fuat "İçmesen," diyor. Gezgör'e bakıyorum, kaygılanıyorum. Yerinde duramıyor, duvarları yumrukluyor, tekmeliyor.

Onca emek az mıydı? O suların içinde neler yaşamışlardı? Hasan Atmaca dışarıya gitmeden önce tünele ilişkin yazdığı günlüğünü bize göndermişti. O zaman henüz bir araya gelmemiştik. Gün gün yazmıştı neredeyse. Çok güzeldi, her şey vardı içinde. O kadar doğal, çarpıcı yazmış ki, bir filmi izler gibi olmuşum. O günlerde televizyonda 'Büyük Fırar' oynanmıştı. O filmde çok farklı bir heyecan vermişti. Çok emek, çok gizlilik, çok büyük sabır gerektiriyordu. Dünyanın hiçbir tüneli Diyarbakır tüneli gibi değildi herhalde. Düşman da hayret etmişti. Dördüncü kattan aşağıya doğru tünel nasıl olurdu? O duvarlar, o betonlar nasıl delinmişti? Tam bir akıl oyunuydu.

Hücreler dört katlıydı. Ön tarafları camekli, demir parmaklıklıydı. Kocaman bir hava boşluğuna bakıyordu tüm hücreler. Duvarla,

demirle çevriliydi hepsi. Her hücrenin arasında bir hava boşluğu yapılmıştı daha inşaat halindeyken. Hava almak için küçük pencerelerinin de olması lazımdı ama düşman sakıncalı olur gerekçesiyle sonradan o pencereleri kapattırmıştı. Doğal olarak mimarisi farklılaşmıştı hücrelerin. Bir tesadüf sonucu anlamışlardı bu hava boşluklarını. İşte o hava boşluğuna delik açmışlardı arkadaşlar ve oradan da alta inmişlerdi. Alttan beş altı metre derine geçmişler ve sonra tüneli Bağlar Mahallesi'ne, bir evin içine geçilecek şekilde kazmaya başlamışlardı. Toprağı da diğer hava boşluklarına ve çatıya doldurmuşlardı. Akıl almaz güzellikte bir plandı aslında. Ama lanet olsun olmamıştı!..

O gün akşama kadar havalandırmalardaydık. Hiçbir ihtiyacımız karşılanmıyordu. Hava soğuk, durmadan voltalıyordu herkes. Peki ne olacaktı, neler yapılacaktı? Bu konuda hazırlıklı olmak lazımdı. Moral bozukluğu, üzülmeye, kahretmeye bir şeye yaramıyordu, çünkü 35'i mi boşaltacaklardı, cezaevini mi? Bu konuda yorum yapmak zor değildi. Sürgün edileceğimiz kesindi. "Belki de tümünden boşaltırlar burayı," diyenler ağırlıktaydı.

Gezgör'e 'bıçak vursan kan çıkmaz,' o kadar ki öfke dolu. Kimdi bu ihaneti yapan? Hangi alçaktı, hangi vicdansızdı, hangi aşağılık yaratıktı? Bir sır değildi ki, yakalanmalar vardı ve çözülmüşlerdi. Belki de gizli bir ihanetti, ama belkilerle olmuyordu. Kesin öğrenilmeli ve tünelin intikamı alınmalıydı. O emeğin, emeklerin, o umutların, o suyun içinde, havasızlıktan ölüm tehlikesi geçirilen anların, Gezgör'ün kalbine vuran romatizmaların, o uykusuz gecelerin, o gece yarısı baskınlarının, hepsinin, hepsinin intikamı alınmalıydı.

Oysa firarı ne kadar güzel hayal etmiştim. Sayım sırasında benim yerime yatakta uzanan arkadaşların gülmeme için dudağını ısıracağını, benim 35'te saklanmam, dışarıya, dağa çıkışlar, yürüyüşlerimiz, dağdaki sığınaklar, Önderliğe kadar ulaşan özlemler... Bunları kaç kez hayalimde yaşamış, kaç kez düşümde görmüştüm. Yıllar sonra parti ve Önderlikle olmak ne güzeldi! Bir hayal yolculuğu olarak kaldı her şey. Gerçekliğin kendisi ise ihanete uğramıştı.

Sessiz voltalar, iç çekmeler, küfürler ve soru işaretleriyle dolu konuşmalar!.. Gün geceye durmuştu. Gökyüzüne dikkatle bakınca

yıldızları seçebiliyorduk. BBC saatiydi. Yan koşu­şlardan normal olmayan kalabalık sesler, gürültüler geliyordu. “Arkadaşlar arkadaşlar müjde... Esat Oktay vurulmuş!” diyor tok bir ses ve tekrarlıyor, “Anladınız mı?” diyor.

Alkışlar, ıslık sesleri, hâlâylar... Tanrım, hem de böyle bir gündel! Ne olurdu sanki firar gerçekleşseydi. Bugün firar günü olmalıydı aynı zamanda. Aynı güne denk gelmeliydi. Diyarbakır cezaevin­den kırk firar ve Esat Oktay vuruldu! İki haber ne güzel tamamlardı birbirini. Şanssızlık, allah kahretsin! Evet, bin defa kahretsin... Kahretsin... Kahretsin...

Yine de bir teselliydi. Esat vurulmuştu ya yeter! İntikam böyle alınır işte! Parti intikam aldı, o celladı yaşatmadı. Mazlumların, Hayrilerin, Pirlerin intikamıydı. Daha da alır. Ah bir de Şahin’i vurmalydık. Yıldırım ve diğer namussuzlar, onlar yeryüzünün en lanetlileriydi. Bir an bile yeryüzüne ait olmamalıydı onlar.

Bu haber büyük bir moral olmuştu. Ne olursa olsun, kimsenin umurunda değildi tünelin açığa çıkması. Ama Gezgör hâlâ acı doluydu. “Tünel çıkmasaydı, bir iki gün içinde firar gerçekleşirdi kesin!” diyordu. Aynı şeyi defalarca tekrarlamıştı. Ahları, ofları tükenmiyordu bir türlü. Öyle de derinden çekiyor ki adeta göğüs kafesi parçalanacak gibi oluyordu.

Gece kapılar açıldı. Herkes koşuşuna gidecek denildi. Kapıda, asker kuşatması altında bizi arayarak içeriye aldılar. Herkesin yüreğine bir hü­zün çökmüştü. Sanki bir daha görüşmeyecekmişiz gibi bir his vardı yüzlerde. Ama ben görüşürüz dedim her zamanki gibi ayrılırken. Koridorlar asker doluydu, kıyafetleri ayrı, hepsi özel birliklerdi. Sivil gardiyanlar, diğer personel endişeli, grup grup kendi aralarında konuşuyorlardı. Koridordan geçene kadar herkes bize bakıyordu. Askerlerin koridor boyunca iki taraflı sıraları içinden dört kadın yürüyerek geçip koşuşa gittik.

Koşuş tam bir savaş alanına dönmüştü. Tüm kitaplar, yazılarımız alınmıştı. Gezgör’ün yazdığı belgeseli almışlardı. En çok ona üz­ülmüştüm. Hawar ve diğer dergiler de alınmıştı. Gezgör bin sayfanın üzerinde yazı yazmıştı. Çok güzel, anlamlı bir belgeseldi. Her süreci

yazmıştı, içinde röportajlar vardı. Diğer gruplardan insanlar da röportaj yapmıştı. O çivi yazısıyla neler yazmamıştı ki? Cahide daktiloya çekiyordu, dışarı çıkaracaktık. Her defasında bir miktarını dışarıya çıkarmayı planlamıştık. Hatta az bir bölümünü çıkarmıştık. Şanssızlık! Gezgör'ün haberi yoktu hâlâ, duysa canı daha çok sıkılacaktı. Başka nüshâlâri da yoktu. Gerçi biz bir kısmını zulalamıştık ama onları nereden çıkaracaktık? Nereye gideceğimiz de belli değildi. Başka bir emek de böyle heba olmuştu. Üst üste benzer acı haberler ağır geliyordu.

İdare, temsilci arkadaşlara, “nakil olacaksınız” demişti ama nereye gideceğimizi söylenmemişti. Anlaşılıyordu, cezaevini boşaltacaklardı. Fakat herkes değil denilmişti. Yine de önemli bir bölümünün sürgün edileceği açıktı. Kendimizi ona göre hazırlamalıydık.

Ertesi gün kapılar yine kapalıydı. Havalandırmaya çıkarılmıyordu kimse. Sürgün edileceklerin listesi hazırlanmıştı. “Gidecek olanlar yüzün üzerinde” deniliyordu. Az bir sayı değildi. Akşama doğru tam olarak hazırlandık. Talimata göre ismi belirlenenler zorluk çıkaracak, isim verilmeyecek, kol kola girilecek, gelip kendileri çıkarana kadar kimse gönüllü çıkmayacaktı. Yönetim çoğunluğu bu şekilde karar almıştı. Şener'le son görüşmemiz mazgaldan olmuştu ve bunları o söylemişti. Biz zaten dört kişiydik, kol kola girilecek denilince güldük. “Kocaman bir koğuştta kol kola girmiş dört kadın tutsak, tam bir mizah konusu olur,” diyorduk. Yine de sıkıca giyindik. Nereye götürüleceğimizi bilmiyorduk. Başka arkadaşlar da fırsat buldukça gelip mazgaldan vedalaşıyorlardı. Karşılıklı başarı diliyorduk birbirimize...

Gece onda koğuştlar basılmaya başladı. Sloganlar, çığlıklar, cop, kalas sesleri, kelepçe, zincir sesleri tüm cezaevini kaplamıştı. Tam sabah saat dörde kadar sürdü bu. O çığlıkları duymak bile en büyük işkenceydi. Mazgalları vurduk, slogan attık, arkadaşlara selwendik. Kimse bizi duymadı ama. Cevap alamamak çıldırtıcıydı.

En son sıra bize geldi. Polisler kapıyı açar açmaz kenetlendik ve slogan atmaya başladık. Gelenler asker değildi, özel timler ve polislerdi. Emniyet müdürü olduğunu söyleyen de vardı. Copla vuruyorlardı, bir süre boğuştuk. Dört beş kişi beni aldı, cop darbeleri vücudumu uyuş-

turmuştum artık. Tabii ben de fırsat buldukça tekme atıyordum. Sesimi kesmek için de boynumdaki kefiyeyi ağzıma bağlamışlardı.

Arabaya kadar böyle götürüldüm. Denilebilir ki, son yılların toplamı kadar cop darbesi almıştım. Sonra bizi tek tek arkası kapalı özel bir askeri arabaya bindirdiler. Bizden başka ortalıkta kimse yoktu. Şafak sökmüştü artık. Bizim koğuştan çıkarılışımız da en az bir saat sürmüştü. Arabaya koyduktan sonra ellerimizi arkadan kelepçelemeye çalışırken bir boğuşma ve dayak faslı da orada olmuştu. Sürekli slogan atıyorduk. Emniyet müdürü olduğunu söyleyen kapıda,

“Susturun şunları,” diyor.

“Sizin sonunuz da Esat’ın sonu olacak. Esat’ı duyduunuz mu?” diyorum. Çok zoruna gidiyor, arabaya girip yüzümü yumrukluyor. Yumruğunu burnuma vuruyor,

“Bu burnunu kıracağım,” diyor.

O an gözlerim yerinden çıkmış gibi olmuştu. Kemik ağrısı müt-hiş, burnum kanamaya başlamıştı. Herhalde kırıldı dedim kendi kendime. Alçak, faşist köpek! Leyla Akbaş’ın intikamını alıyordu. Onun burnunu kıramamıştık yalnız. Bu dayak faslı her şeyin tuzu biberi olmuştu. Tekrar “Esat’ın sonunu unutmayın!” dedim. Kapıdaki emniyet müdürü, “Hüseyin Yıldırım’ı duyduunuz mu? Senin hemşerin, Tuncelili. Bölündünüz, haberin var mı?” dedi. “O baştan beri sizin adamınızdı. Biz biliyorduk, zaten PKK’li değildi, sizin basit bir piyonunuzdu. O da geberecek. Zaten korkağın biridir. O şimdiden korkudan ölmüştür. Senin müjden tutmadı. Esat’ın haberi kadar etkili değildi,” dedim ben de. Amacım psikolojik olarak çökertmekti. O haldeyken, başka da bir şey yapamıyordum zaten.

Ve yola koyulduk. Kapıda cezaevi savcısı vardı. Son olarak, “Faşistler, hiçbirinizin yanına kalmayacak!” dedim. Slogan atmaya devam ediyorduk. Arabaları hareket edince cezaevi genelinde slogan sesleri gelmeye başladı. Biz uzaklaşana kadar da geliyordu. Biz de şehirden çıkana kadar slogan atmaya devam ettik. Araba sesleri kalabalık, tam bir sürgün konvoyu! Çok sayıda askeri araçlı bir konvoy olduğunu hissedebiliyorduk.

Bindiğimiz araba bir kapı ve demir parmaklıkla iki bölüme ayrılmıştı. Ön kısımda askerler kalıyordu. Kapıyı vurarak, “Kelep-

çeleri gevşetin, ellerimiz şişmiş,” dedik, ama hiç umursamadılar. “Yasak!” dediler kupkuru. Kelepçeler çok sıkıldığından kan dolaşımı olmuyordu ve zorluyordu. Kendimiz uğraşıp çıkarmaya çalıştık. En sonunda saç tokalarıyla gevşetmeyi başardık. Hatta kelepçeleri tek elimizden çıkarabildik. Bu rahatlatmıştı ellerimizi.

Defter yapraklarına küçük pullar halinde çeşitli yazılar, sloganlar yazarak dışarı atıyorduk. Hemen hemen var olan tüm defter ve boş kağıtları bu şekilde kullandık. Yerleşim birimleri olduğunu sandığımız yerlerde arabanın üstündeki çok ufak deliklerden ya da demir aralarından dışarıya atıyorduk. Çevreyi göremiyorduk, sadece üst deliklerden evlerin çatılarını, yüksek binaların üst kısımlarını fark edebiliyorduk. Sürgün biçimini, düşmanın yönelimlerini yazıyorduk ayrıca. “Hiçbir şey olmasa bile halkın ilgisini çekeriz,” diyerek böyle küçük pullarla düşman uygulamalarını deşifre ediyorduk.

O kadar dayaktan sonra uzun ve kapalı arabada hiçbir ihtiyaç karşılanmadan yolculuk yapmak yıpratmıştı bizi. Fakat kendimizi bırakmadık. Hani derler ya düşmana inat bir gün daha fazladan yaşamak. Sadece götürüleceğimiz yeri merak ediyorduk. Bir ara polisler biz hareket etmeden, “Yassıada’ya gidiyorsunuz,” demişlerdi. “Bizi nereye götürüyorsunuz,” sorumuza böyle cevap vermişlerdi. Acaba olabilir miydi? “Neden olmasın? Çünkü orası eskiden mahkum yeri olarak kullanılmıştı. 49’lar davası var, bizim eski Kürt aydınlarımız da orada kalmışlar herhalde,” demiştik. Kesin bilmiyoruz ama Celal Bayarların, Mendereslerin kaldığı kesindi. İdamlar orada yapılmıştı. Neyse bol bol balık yeriz, tabii yüzmeye bilseydik denizden firar daha iyi olurdu.

Yine ‘Kelebek’ aklıma geldi. Onu anlattım yol boyunca arkadaşlara. Hindistan cevizi kabuklarından sandal yaparak firar etmişti. Torbalara koyduğu kabuklar, uzun süren deniz yolculuğunu tamamlamasına yetmişti. Tabii yanındaki arkadaşı ölmüştü. Denizde yolculuk tehlikeliydi. “Adamlar bizi bu defa öyle bir yere koyacaklar ki, in cin olmayacak, ziyaretçiler de oralara kadar gelemeyecek. Dünyayla bağlantımızı koparacaklar galiba. Ama açlık grevinin ya da ölüm orucunun canı sağ olsun! Oradan başka yeri isteriz,” diyorduk birbirimize. Ne yapsak da tünelin acısı geçmiyordu içimizden, unu-

tamiyorduk. Onca dayağın acısı hemen geçmişti. Yüz şeklimiz değişse de, şişlikler, morluklar, kırılan burunlar, hiçbiri bu acıyı dindirememişti. İhanetin bu kadarını insan havsalası kabul etmiyordu. Kimdi bu hain, kimdi, kimdi... Bu kadar alçalan kimdi, kimlerdi sahi?

Araba bir yerde durdu. Sadece Sivas Kapalı Cezaevi yazısının olduğu duvarı görebildik. Yoksa Sivas'a mı koyacaklardı bizi? Bir süre orada bizi beklettiler. Askere kapıyı açmasını, içerinin havasız olduğunu, yolculuğun etkilediğini söyledik. O da gidip üstüne söyledi. Üstü "Yok, olmaz," dedi. Bunun üzerine kapılara vurmaya, "Kahrolsun Sürgün, Yaşasın Direnişimiz! Kahrolsun İşkence! Sürgünlere Son!" sloganlarını atmaya başladık. Daha birçok slogan atarak dikkat çekmeye çalışıyorduk. O kadar ses bizden nasıl çıkıyordu, hayret etmiştik. Görüntümüz, halimiz perişandı, epeyce yıpranmıştık ama sloganları canlı atabiliyorduk. Birden canlanmıştık. Dışarıda kalabalık sesler geliyordu. Ama arkadaşların seslerini alamıyorduk. Acaba onları uzakta mı bekletmişlerdi? Sivas'ta başka cezaevi olup olmadığını da bilmiyorduk. Sloganlarımız rahatsız ettiği için hemen hareket ettiler. Askerlere arkadaşları sorduk.

"Sivas'ta mı bıraktılar, araba sesleri azaldı," dedik. Askerler, "Onlar Malatya'dan beri yok. Oradan ayrıldılar. Sadece siz var-sınız," diye cevap verdiler. O an hepimiz donmuş gibiydik. Demek ki bizi ayırmışlardı. Alçaklar, bizi yalnız bırakmak istiyorlardı. Dertleri o değil miydi? Mayısta başaramadıklarını, şimdi yapıyorlardı. Her birimiz bir ağızdan küfür edip duruyorduk.

Yüreğimden bir şeyler kopmuştu sanki. Amed'den ayrılmanın burukluğunu asıl o an hissetmişim. Arkadaşlarla birlikteyken ayrılığı fark etmemişim. "Nerede olsak da orayı Amedleştireceğiz," diyorduk. Bir tesellisi vardı bu ayrılığın. Saatler sonra arkadaşların olmadığını öğrenmiştik. Bizi yalnız mı 'Yassıda'ya götürecekler? Kim bilir belki başka arkadaşları da götürmüşlerdi. Askere tekrar ısrarla soruyoruz, "Arkadaşlar Malatya'da mı kaldı." "Yok. Onlar da yola çıktı fakat Eskişehir'e gitmiş olabilirler. O güzergaha girdiler en son gördüğümüzde," dediler. Eskişehir! Peki biz nereye gidiyorduk? Ona yanıt yoktu. Askerler, "Biz de bilmiyoruz," diyorlardı. Ayrıca bizim, delik-

lerden attığımız pulların bir kısmının kendi üstleri tarafından toplatıldığı, çoğunun ise rüzgardan uçtukları için yakalayamadıklarını söylediler. Demek ki onları da toplayıp delil olarak kullanacaklardı. Aptallar! Bütün mantıkları bizi nasıl cezalandıracakları noktasındaydı. Yine de sevinmiş, birbirimize gülmüştük. Onları uğraştırmak, rahatsız etmek, çatlatmak güzeldi. Düşmanın rahatı olmayacaktı, rahat vermeyecektik onlara bir an için bile. Bu bir yemin gibi yüreğimizdeydi..

Yolculuk tam yirmi dört saat sürdü. Kapının üzerindeki yazıda Amasya Kapalı Cezaevi yazıyordu. Ama Amasya da nereden çıkmıştı? Amasya, meşhur sürgün yeri idi tabii.

Kapıda bizi paltosu omuzlarında, ağa tipli, orta yaşlı biri karşıladı. İlk sözü,

“Diyarbakır canavarları bunlar mı?” oldu. Sonra pis pis güldü. Gülüşü, sarhoş narası atar gibiydi. “Hallerine bak, ne olmuş bunlara her tarafları yamulmuş. Tabii Diyarbakır’ı çiftlik yaparsınız! Burası Amasya, hiç duydunuz mu? Bizi oralar ilgilendirmez. Buranın kuralları var. Kadın madın dinlemem ben,” dedi. Sonra bir odaya götürdüler bizi.

“Eşyalarımıza dikkat edin, kırılacak şeyler var. Karıştırılmasın, biz başında olmadan aranmasın,” dedik. O müdür olacak ağa yine girdi söze,

“Hele bunlara bak, daha kapıdan girer girmez bize talimat vermeye başladılar. Anlaşılan bizi uğraştıracak bunlar. Nereden getirdiniz bu baş belalarını? Yüz erkek olsun ama bunlar olmasın,” dedi. Yüzünü buruşturarak, küçümser bir şekilde söylüyordu bunları. Fakat rahatsız olduğu her halinden belliydi. Dayanamayarak:

“Siz kimsiniz, nesiniz?” dedim.

“Ne yapacaksın? Sen mi sorguya çekiyorsun bizi? Önce sen kimsin?” diyor.

Bunun üzerine gayri ihtiyari gülüyorum. Çok garip bir adam. Kompleksli bir faşist. Neyi, niçin sorduğumun bile farkında değil. Önceden şartlanmış. Güya bizi o haliyle etkilemeye çalışıyor. Aslında belli ki korkudan yapıyor. Bir de kadın olduğumuz için küçümsüyordu fakat biz PKK’liydik ve Diyarbakır zindanından gelmiştik. Öyle ‘uslu’ mahkumlar olmadığını biliyordu, tahmin ediyordu.

“Önünüzdeki dosyalara bakarsanız bizi öğrenirsiniz. Benim adım Sakine Polat, PKK’liyim. Diyarbakır’dan sürgün edildim. On yıldır cezaevindeyim,” dedim. Bunları sert bir ses tonuyla söylemişim. “Anlaşıldı mı? Buradayız, nasıl olsa daha geniş tanışınız. Ama sizi iyi tanıdık. Kapıdan girer girmez her davranışınız, her konuşmanız ne olduğunuzu, kim olduğunuzu ortaya koydu. Biz siyasi tutsağız, adli tutsak muamelesi yapmayın bize. Herhalde burada daha çok adli tutuklular vardır. Onları küçümsediğimden değil ama siz buna alışmışsınız. Biz PKK’liyiz, yani devrimciyiz. Mahkemelerinizce yargılanmışız, ceza da verilmiş. Devlet bizim kimliğimizi de iyi biliyor. Siz de öğrenin. Ama bazı şeyler var, onlar yapılması gereken insani şeylerdir. O konuda da saygılı olun. Eşyalarımızı bizim yanımızda arayacaksınız. Kadın gardiyan arayacak. Ayrıca hepimize işkence yapıldı, yaralandık, doktor istiyoruz. Bunu hemen acil olarak istiyoruz. Siz de sorumluluğu almamalısınız. Çünkü biz bu durumu kamuoyuna yansıtacağız. Kendiniz görüyorsunuz halimizi. Bizi nasıl, ne şekilde devraldıysanız, onu sizin de belirtmeniz lazım. Yoksa sorumluluk size kalır,” diye ekledim. Bu son sözler onu tedirgin etti. Biraz daha yumuşamış görünüyordu. Tabii o yine bizi suçluyordu;

“Girer girmez emir veriyorsunuz. Ben buranın müdürüyüm. Adım Hasan Can. Buranın kuralları var, yasak şeyler varsa onları vermeyeceğiz. Kitaplar var mesela, radyo, TV, onların hiçbirini veremeyiz. Burada yasaktır. İçeride TV var, adli tutukluların. Belli saatlerde izliyorlar,” dedi. Biraz düşündükten sonra da;

“Tamam, doktor gelir ama bu saatte değil. Mesai saatinde gelecek doktor, o zaman sizi muayene eder,” diyerek sözlerini tamamladı.

O gece bizi hücre gibi bir yerde tuttular. Sabah doktor muayene etti. Burnumun kemiği çatlamıştı. Darp izlerinin önemli bölümünü gösterdik. Bazı yerleri kendimiz göstermek istemedik, buna gerek de yoktu. Amaç, onları da bazı tutumlara zorlamaktı ya da en azından bu yönlü yönelimlerinin önünü almaktı. “Sessiz kalmayacağız,” diyerek, bir baskı oluşturmaya çalışıyorduk.

Doktor şaşkındı, etkilenmişti. Kafasını sallayıp duruyordu. Biz anlatmaya devam ettik;

“Erkek arkadaşların bölümünde tünel çıkmıştı. Onu bahane ettiler. Aslında Diyarbakır’da görev yapan ve onlarca arkadaşımızın katili olan Esat Oktay Yıldırım cezalandırıldığı için saldırganlaşmışlardı. Tabii biz nerede olurlarsa olsunlar, insanların kanlarına giren işkencecilerden hesap sorarız. Siz doktorsunuz, Hipokrat yeminine bağlıysanız, bu konuda doğru olanı yaparsınız. Doktorlar işkenceci olmaz ya da işkencecileri gizleyemez, meşru göremez,” dedik.

“Tabii tabii, ben doktorum, işkenceci değilim,” dedi panikle-yerek.

Rapor yazdı sonra, bir haftalık rapor verdi. Bu iyiydi. Bir nüshasını almak istedik. İlaç verdi, bizim girişkenliğimiz etkilemişti onu da. Gardiyanlar da garip garip bakıyorlardı. Bazılarının bakışları tam faşistçe, onlar fark ediliyordu hemen.

Cezaevinde dört siyasi kadın tutsak daha vardı. “Onlar da sizin tayfadan,” diyor Hasan Can. Ne tip adam! Konuşmaları, davranışları insanı güldürüyor.

Bahsettikleri kadınlar, TİKB davasından tutsaklardı. Metris ölüm oruçlarında sakat kalan Aysel Zehir’in kız kardeşiydi biri. E Tipi Cezaevlerinde kadınlar bölümü birbirine benziyordu. Bölüm L şeklindeydi. Birinci bloğa taraf olan koğuşa verdiler bizi. Aynı bölüm olmasına rağmen iki ayrı koğuş şeklinde ayırmışlardı. Mutfak, havalandırma, banyo ve tuvalet yerleri ortaktı. Ayrıca adli tutuklu kadınlar da vardı. Onların hepsi bir koğuştalardı.

“Ziyarete iki gün vardır,” denildi. Uyarı amaçlı iki günlük açlık grevi yaptık. Diğerleri ziyarete çıktıklarında, bizim durumumuzu da bildireceklerdi. Biz hemen telgrafla diğer cezaevlerine, Amasya’da olduğumuzu bildirdik. Ayrıca diğerlerinin aileleri aracılığıyla haber de ilettik.

Daha önce planlanan eş zamanlı açlık grevi eylemi gündemdeydi ve böylece Amasya’da da fiilen eylem başlamış oluyordu. Amed, Ceyhan, Antep, Eskişehir, Malatya, hemen hemen arkadaşların bulunduğu tüm cezaevlerinde başlanmıştı. TİKB’liler süreli katılım sağlıyorlardı. Kendi grup kararları olduğunu, kadrolarını korumak gerektiğini, bu nedenle uzun süreli açlık grevine girmeyeceklerini belirtiyorlar, fiili direnişi esas alıyorlardı. Bu durumda fazla tartış-

mak yersizdi. Ama genelde ortak bir plan hazırlandığını, bunun tüm gruplara sunulduğunu ve ona uyulacağını belirttik.

Böyle bir tavırla ilk olarak karşılaşıyorduk; “Kadroları korumak!” Aklımıza hiç gelmiyordu. Bizde ise herkesten önce kadrolar kendilerini yatırıyorlardı. Kadroyu koruma mantıklarımız ne kadar farklıydı. Bazen belli arkadaşlar için düşünülse bile tutmuyordu, çok farklı tepkiler, etkilenimler oluyordu. Acaba biz mi çok katıydık, önemsemiyorduk?

Açlık grevi sürecinde mektup, telgraf gibi şeyler verilmiyordu. Mevlüde’nin ailesi eskiden beri gelmiyordu. Emine’nin de uzaktı, Mardin’den hemen gelmeleri zordu. Benimkiler Avrupa’daydı. Geriye Cahide’ninkiler kalıyordu. Onlar durumu öğrenince hemen gelmişlerdi. Bazı gelişmeleri öğrenmek amacıyla Cahide ziyarete çıkmıştı. Yüz yirmi arkadaşı Eskişehir’e götürdüklerini öğrendik. Şener Diyarbakır’daydı. Ayrıca Fethi, Mahmut Tanrıkulu, Cevdet onlar da oradaydı. Bazı arkadaşların kalması iyi olmuştu, yeni gelen güç ağırlıktaydı çünkü. Belli kadroların kalması onlar açısından önemliydi. Fakat öte yanda Şener’in kalmasından biraz rahatsızlık duymuştum. Şener’le son kez mazgalda görüşürken, o da sıkı sıkı giyinmişti. Kendisinin listede olmadığını biliyor muydu acaba? Neden söylememişti? Yine de orada kalışı bir rahatsızlık yaratmıştı. 35’teydi ve kesin onun da firar edecekler içinde olduğunu düşman öğrenmişti. Acaba bilinçli mi tuttular? Davaları devam ettiği için miydi? Ama birçoğunun davası devam ediyordu. Düşmanın bilinçli bir tutumu olduğunu düşünüyordum. “Düşman yine dikkatleri Şener’de topluyor,” diye değerlendiriyordum.

Eylem yaklaşık bir ay sürmüştü. Biz hem genelde düşmanın sürgün politikasını, Diyarbakır’daki son işkenceli saldırıları, genelgenin ikide bir dayatılmasını protesto etmiş hem de Amasya yerelinde hiçbir hakkın olmaması nedeniyle taleplerimizi sıralamıştık. Diğer cezaevlerinde yıllar önce kazanılan hakları biz, Amasya’da yeni yeni gündeme getiriyorduk. Cumhuriyet gazetesi verilmiyor, Nokta dergisi bile, ‘yasaktır’ diye alınmıyor. İğne, makas gibi şeylerin hepsi de yasak! Yani yaşam koşulları berbat, hiçbir yaşam hakkı yok! Hâlâ

yeraltı hücreleri var ve Terzi Fikri o hücrelerde katledilmişti. Bu nedenle taleplerimiz kapsamlı. Ama eylemin hedefi daha çok dışa, genel saldırılara, Diyarbakır'da olanlara yönelikti.

Eylemin genelde eş zamanlı olması ve tüm cezaevlerinin katılımı dışarıdaki aileleri ve değişik çevreleri etkilemişti. Çeşitli eylemliliklerle zindanlara destek veriyorlardı. Bu da doğal olarak devlet üzerinde yaptırım gücü oluşturuyordu.

Bir süre sonra bazı cezaevlerinde eylem sonuçlandırıldı. Hâlâ sürdürenler Diyarbakır, Ceyhan, Malatya, Erzurum, Elazığ ve bizdik. Öteden beri Erzurum, Malatya, Elazığ gibi cezaevlerine yüklenim oldukça yoğundu. Oralar biraz sapa, genel gelişmelerden uzak kalıyorlardı. Yeterince ulaşılamıyordu. Belki de en çok açlık grevleri yapan yerlerdi ama sorunları da bitmiyordu. Düşmanın genel politikası en çok Diyarbakır'da somutlaşıyordu ama diğer yerlerin yerel politikaları da buna eklenince yıpranma o tip cezaevlerinde daha fazlay oluyordu.

Biz hâlâ eylemi sürdürüyorduk. Birlikte sonuçlandıracağımız için geneldeki gidişata göre kendimizi ayarlamıştık. Bu arada gazeteler Karasu'nun durumunun iyi olmadığını yazıyorlardı. Kritik durumda olanların adları sıralanmıştı. Kamuoyunun desteği yoğun olarak sürüyordu. Aileler de açlık grevindeydi. Hatta Meclis'te kendilerini yakmak isteyenler bile olmuştu.

Eskişehir'dekiler ölüm orucundayken, tutsaklar o halde Aydın'a naklediliyorlar ve Hüseyin ile Mehmet şehit burada düşüyor. Bu haber eylemin gidişatını etkilemişti. Haberi duyar duymaz slogan atmaya başlamıştık: "Mehmetler Ölmez! Hüseyinler Ölmez! Yaşasın Direnişimiz! Kahrolsun İşkence!" Sonra da eylemi ölüm orucuna dönüştürdük. Ölümler düşman üzerinde baskı oluşturdu haliyle. Talepleri kabul ettiklerini söylediler.

Amasya ilk kez böyle uzun süreli bir ölüm orucu eylemine tanık olmuştu. Dışarıda da protestolar yoğundu. Yeni ölümlerin olmaması için çağrılar vardı. Açlık grevleri de her tarafa yayılıyordu.

Sonunda Diyarbakır'dan, Şener imzasıyla telgraf geldi. "Eylemi sonuçlandırın" diyordu. Genelde eylemler sonuçlanmıştı. Gelen talimat çerçevesinde biz de sonuçlandırdık.

Bu süre içinde günlük şeklinde yazdığım uzunca bir mektup vardı. Daha çok Diyarbakır'dan ayrılışın yarattığı duygular yüklüydü mektupta. Ayrıldıktan sonra tüm olanları yazmıştım. Öteden beri Diyarbakır'dan ayrılık gündeme geldiğinde etkilenirdim. Diyarbakır'ı seviyordum. Zindan da sevilir miydi? Evet, buna şaşırırlar çok oluyordu. Zindanda en vahşi işkenceler, uygulamalar yaşanmıştı. Orada bizden alınıp götürülen çok şey vardı. En değerli yoldaşlarımız orada şehit düşmüştü. Bu yanılla çok kahpeydi, çok acımasızdı, çok lanetliydi. Ama öte yandan tüm onların anısı, o yaşananların acısını seviyordum, çok seviyordum. Manevi bir bağıdı bu. Bunları kim bilir nasıl dile getirmiştım? Çünkü sonra okuyan arkadaşlar, "Çok duygusal yazmışsın," diye eleştirmişlerdi. Bunlardan biri de Şêx Mahmut'tu.

Eylem sonuçlandıktan sonra mektuplaşmalar başlamıştı. Her tarafa yazıyordum. Bir mektubu da Şener'e göndermiştim. Kısa bir süre sonra cevap gelmişti. O da sürgünden sonraki ruh halini, genel durumları yazıyordu. Şiir de yazmış yine...

Kısa bir süre sonra Fethi Yıldız ve bazı arkadaşların bulunduğu bir grup arkadaş Elazığ Cezaevi'ne, bir grup da yine Eskişehir Cezaevi'ne sürgün edilmişlerdi. Sayı az ama öyle anlaşılıyor ki eski tutsaklar 'temizleniyordu!'

Yılın son ayıydı. Yine bir telgraf geldi; "Şener ve Mahmut Tanrıkulu tahliye oldular," deniliyordu. Çok sürpriz bir haberdi bu. İlk anda şoke olmuşum. "Olamaz," diyordum. Ne kadar ilginçlikler oluyordu. Her defasında bir haber; tünel, Esat'ın vurulma haberi, sürgün, yeni şahadetler, yeni sürgünler ve şimdi de tahliyeler! Şener tahliye olmuştu. Şaşkınlıkla birlikte sevinmiştim.

Ben, mahkemelerin durumu nedir, ne kadar ceza almışlar, dava ne durumda hiç bilmiyordum. Hiçbir arkadaşın mahkeme durumu, cezası önem kazanmamıştı. Belki bazen formalite gereği soruluyordu, fakat bu yanı pek ilgilendirmiyordu kimseyi. Çok sıkıcı, çok anlamsız geliyordu. Yasalar, mahkemeler, davalar, cezalar, yaşamın diğer yönlerinden önemli değildi. Bir tek mahkeme tarihleri, savunmalar ilgilendiriyordu, orada yoğunlaşıyorduk daha çok. Çünkü tek iletişim yeri, bir de inanç, umut, bağlılık orada en büyük yargılayandı.

Tahliye haberinin ilk şaşkınlığından hemen sonra bu defa da “Arkadaşlara ulaşırlar mı, askerlik sorunu çıkar mı?” endişesi içine girmiştım. Çünkü çıkanları genellikle askerlik şubelerine götürüyorlar, askere alıyorlardı. Hareket etmelerine fırsat verilmiyordu pek. Aileleri uğraşanlar olunca, birkaç gün izin adı altında zaman kazanabiliyorlardı. Gerçi şimdi eskisi gibi değildi. Partiye ulaşmak artık zor olmaz diyordum. Ama yine de düşman bilinçli olarak askerliği dayatabilirdi. Bu nokta rahatsız ediciydi.

Bir süre sonra değişik adla Şener’den mektup almaya başladım. Pul damgasında İstanbul vardı. Rahatlamıştım. Askerlik sorunu olduğunu, dikkat ettiğini ima ediyordu. Çünkü özellikle bizim Diyarbakır’da yayınladığımız bir talimat vardı. Daha önce çıkıp da askerlik yapanlar azımsanmayacak sayıdaydı. Düşman bilinçli olarak askerliği dayatıyordu, fakat gidenler de düşmanın bu uygulamalarını boşa çıkarıcı karşı tedbirler geliştirmiyorlardı. Hemen çıkıp partiye ulaşmayınca, geriye askerlik kalıyordu. Ve bu dağa gitmemede bir gerekçe oluyordu insanlar için. Bir de bu kadar yıl zindanı yaşamış, bizzat düşmanın, askerin işkence ve zulmü altında kalmış olanlar için gidip bir gün dahi askerlik yapmak suçtu, bir ihanetti. Bu durumu yaşayanlara öfkeleniyorduk.

Bu konuda geniş bir yazıyla birlikte, bazı kararlar da almıştık. Gerekçe bölümünde daha çok düşmanın zindan politikasının bir devamı olarak kişilikleri idealinden uzaklaştırıcı, denetim altında tutarak kendi kimliğinden, kişiliğinden boşaltıcı özellikteki uygulamalarına karşı, devrimci uyanıklıkla karşı çıkma görevi hatırlatılıyordu. Zindanda yıllarca düşmanın baskısına rağmen inancını korumuş, mahkemelerde savunma yaparak partiye sahip çıkmış yoldaşların ne pahasına olursa olsun, düşmanın en temel faşist sömürgeci kurumu olan orduda askerlik yapmamaları ve zorla dayatmaları, boşa çıkarılmaları gerektiği belirtilmişti. İçerik kısaca şöyleydi:

“Duyduğumuz kadarıyla birçokları buradan çıktıktan sonra askere alınmaktadır. Bu konuda mümkün olduğu kadar düşmanı oyalayarak, birkaç gün ya da saatlik zaman kazanarak partiye ulaşma esas hedef olmalıdır. Şayet bu yapılamazsa ve direkt askerlik şube-

sine gitme dayatılırsa, firar edilmelidir. Firar koşulları yaratılmalıdır, bu mümkündür. Bu konuda düşmanın engelleri gerekçe gösterilemez. Bu süre içinde siyasi kimliği düşman tarafından bilinen, söz konusu nitelikte kadrolar, düşman kurallarına uymayarak, askerliğe karşı olduğunu belirterek tavır göstermelidirler.”

Herkese çağrı vardı, talimat vardı ama özellikle kadrolara ilişkin kararlar çok daha net ve kesindi. “Tüm bunlara rağmen askerlik yapan olursa o hain ilan edilecektir,” denilmekteydi. Bu yazı tüm cezaevi kitlesine okutulmuş ve üzerinde tartışılmıştı.

Şener sağlam yerde olduğunu ama hâlâ arkadaşlarla tam bir ilişki içine giremediğini yazıyordu. “Yanında kaldıklarım senin tanıdıklarındır. Bir süre birlikte kalmışsınız,” diyordu mektubunda. Kim olduklarını çıkaramamıştım. Bizim arkadaşlar değilse Türk veya Kürt sollarından kişilerdi kesin. Bir ara TKP’lilerin dergisinde bir yazısı çıkmıştı. Yazının içeriğinden çok, TKP’lilerin dergisinde yazmasına tepki göstermiştim. İçerik de tuhaftı, fazla bizim ruhumuz yansımamıştı yazıda. Çarpıcı değildi. Oysa Şener’in yazı kapasitesi vardı. Eklektik, zorlama ve onları memnun eden bir üslupla yazılmıştı. Cezaevinde onlarla birlikte kalmanın verdiği bir ahbap çavuşluk muydu? Anlam veremiyordum ama doğru olmadığını yazmıştım ona. Onlara mı muhtaç olmuştu. Tahmin yürütüyorduk, onları dışarıya çıkış için kullanmak istiyor olabilir miydi? Bu ne kadar sağlıklı olurdu? Birey olarak bazılarını tanıyabilirdi, fakat biz o kadar mı çaresizdik? Soruna prestij sorunu olarak da bakıyordum. “Kırk yıl kalsam TKP’lilerle öyle bir iş yapmam,” diyordum.

Çok geçmeden, Amasya’da yeniden açlık grevine başladık. Aradan bir aylık bir zaman geçmişti. Bu süre içinde idare “tamam” dediği hiçbir şeyi yapmamıştı. Cezaevinin bileşimi de giderek değişmiş. Acil’den, Dev-Sol’dan, diğer bazı gruplardan insanlar gelmişti. Bizden idam cezası alıp Sinop’a kadar gitmiş arkadaşlar da geliyordu. Siyasi tutsakların artması bir yerde sevindiriyordu hepimizi.

Hemen hemen aynı taleplerle süresiz açlık grevine girişimiz kamuoyunun dikkatini Amasya’ya çekmişti. Amasya merkezi siyasal, sosyal yapı olarak kapalı, kendine özgü, oldukça geri, faşist bir

kurumlaşması vardı. Zindan bunun en tipik örneğiydi. Amasya tam sürgün yeriydi! Bizden önce gelen siyasi tutsaklar, hatta kaçakçılık gibi suçlardan yatanlar da dahil herkes açlık grevini başka cezaevlerine gönderilmek için yapıyorlarmış. Gitme istemi tek talep haline gelmiş. Böyle olunca Amasya'da zindancılar alışılmış saltanatlarını sürdürmüşlerdi.

Zindancıların zindan ağalığı da çok ilginçti. Başta Hasan Can olmak üzere ağalaşmış, paşalaşmış zindancılar çoktu. Her baş gardiyan, gardiyan birer ağaydı. Kadın gardiyanlar da hanım ağaydılar. Genç olmalarına rağmen çabuk hanım ağalaşmışlardı. Polis nişanlıları, asker kardeşleri, bilmem subay dostları olan kızlardı. Sıradan tipler yoktu, ya o çarkın içinde olacaksın ya da sadece 'memurluk' olmuyordu. Zindancı çarkı bu tip yerlerde gerçekten çok ilginçti. Biz her şeye yeniden başlamıştık adeta. '79'da ilk Elazığ Cezaevi'ne girdiğimizdeki koşulların bile çok gerisinde, onun yanında çok daha kaba, ilkel yöntemleri olan bir yerdi.

"Cezaevimiz iyiydi, bu PKK'li kızlar geldi bozdu, anarşi yarattı," diyordu Hasan Can. Amasya küçük bir Anadolu şehriydi. Olan bitenler çok çabuk duyuluyordu. Helvacılar köyünde kuruluydu cezaevi, sapa bir yerdi. Şehir merkezinden uzaktı ama yine de olan biten hemen duyulurdu. Amed'de durum daha farklıydı, aileler hemen açlık grevleriyle, yürüyüşlerle destek veriyorlardı. Amasya halkı açlık grevi yapan tutsaklarla yeni karşılaşılıyordu.

Amasya, Ferhat ile Şirin'in hikayesinin geçtiği yer olduğu iddia ediliyordu yereldeki insanlar tarafından. (Aslında bu hikaye Firdevsi'nin Şahnamesi'de anlatılmaktadır. Kürt destanıdır ve Kirmanşah'ta geçer. Ferhat ile Şirin'in mezarları da hâlâ Bisutun dağındadır.) Ferhat, Şirin uğruna dağlarını delmişti Amasya'nın. Cezaevinin penceresinden görünen dağın zirvesindeki mezarlarına belli günlerde ziyaretler olurdu. "Ferhat ile Şirin'in mezarlarının bulunduğu yerde iki gül varmış, aralarında da bir kocaman diken. Çok güzel bir yer," derlerdi görenler. Cezaevinin yapıldığı köye Helvacılar denmesinin de nedeni vardı, sorarak öğrenmiştim. Ferhat'ın öldüğü söylentisi yayılınca, inandırıcı olması için hel-

vası da dağıtılmış. Şirin'in babası bunu bilerek yapmış. Halbuki Ferhat ölmemiş. Şirin bunu duyar duymaz kendisini öldürmüş. Ferhat da Şirin'in ölümüne dayanamayarak o da kendisini öldürmüş. Böylece ikisinin helvaları birlikte dağıtılmış. Köy o yüzden Helvacılar adını almış!

Dağları delik, sanki özel olarak matkapla delinmiş gibi. Ve hemen hemen tüm kayalıklar böyle kocaman delinmişlerdi. Ferhat'ın deldiği dağlar deniliyordu bu yüzden. Ona rağmen Şirin'e kavuşamadığı söyleniyordu. Garip, büyük aşklar hep böyle miydi? Yoksa efsaneleştirilerek bilinmez mi kılınıyordu? Bu hikayede de efsaneydi ama düşündürüyordu, zaman zaman tartışıyorduk. Her kavuşmanın, ulaşmanın bedeli vardı. Ferhat dağları deliyor, en zoru başararak sevgiye ulaşmak istiyor. Demek ki sevgiye kolay ulaşılmaz ama hiç ulaşılmaz görmek, onu bilinmezliklere sürmek ya da göklerde bir yerlere koymak da gerçekçi değildi.

'Kutsal aşk' tezi nemenem bir şeydi? Bütün mektuplarda kutsallıktan söz ediyordu Şener. Kutsallık kavramı güzeldi. Ama onda gizlilik, onda kuşku, kaygı olmamalıydı. Ben, "Sevgi kavgadır," diyordum, o "Sevgi kutsaldır," diyordu.

Peki kavganın kendisi de kutsal değil miydi? Kavgalı mektuplarım, kavgalı sevgilerim, kavgalı voltalarım, kavgalı konuşmalarım, kavgalı yıllarım... Evet, gerçekten hepsinde de 'KAVGA' vardı. Fakat bu kavgalarımın özü, biçimi, nedenleri, sonuçları, özellikleri önemliydi. Kavgalar neyi kazandırdı, neleri kaybettirdi? İşte kavganın anlamı burada yatıyordu.

Açlık grevi eyleminin ilerleyen günleriydi. Tam da o günlerde Muzaffer Ayata arkadaşlar geldi. Dev-Sol'dan Celalettin Can da vardı. Eskişehir'den geliyorlardı hem de. İlginçti. İlk oraya sürgün edilmişti tutsaklar, şimdi de oradan Amasya'ya sürgüne başlanmıştı. Düşman ne yapacağını şaşırılmış mıydı, yoksa sürgün planının bir başka parçası mıydı? Tutsakların gücünü bölme, parça parça denetim altına alma, her bir cezaevinde özde ayılsa da değişik dayatmalarla tutsakları uğraştırma, bunda yöntem zenginliğine gitme şeklinde bir politikaydı uygulanan.

Notlaşıyorduk. Hâlâ çatıdan top atma gücümüz vardı. Yalnız notları ulaştırmak sorun oluyordu. Arkadaşlar öyle bir koğuştalar ki, oraya çatıdan isabet ettirmek kolay olmuyordu. Arada çatıda kalan, ele geçen notlarımız da oluyordu. Fakat gelişmeleri karşılıklı birbirimize aktarabiliyorduk.

Bileşim genişleyince ve nitelik kazanınca idare de tedirgin olmaya başlamıştı. Ayrıca Muzaffer yolda mide kanaması geçirmişti. Yolculuk o grubu sarsmıştı ve bu da etkiliyordu. Görüşmeleri kadınlar koğuşundan Cahide yürütüyordu. Arkadaşlardan Sait Korkmaz da gelmişti. İlk görüşmelerden sonuç çıkmamıştı, bazı taleplerde kriz yaşanmıştı.

Muzafferlerin sağlık durumunun iyi olmadığını söylüyordu arkadaşlar. Endişeleniyorduk. Genel bir eylemlilik değildi. Diğer cezaevlerini veya genel politikamızı olumsuz etkileyecek ve belirleyici rol oynayacak özelliği de yoktu. Bu anlamda bazı maddelerde inatlaşmayı fazla yerinde bulmuyordum. Hele böylesi talepler için kayıp vermek, Muzafferlerin kaybını göze almak, kabul edilecek bir şey değildi. Çok temel sorunların çözümü söz konusuysa ve önemli tarihi sonuçlara yol açacak özelliği varsa, onun için birçok şey göze alınırdı ama öyle belirleyici bir özelliği, geneli olumsuz etkileyecek bir fonksiyonu yoksa direktmek, bile bile ölümü, kaybı istemektir. Bunun yanlışlığı da ortadaydı. Sorumluluğu farklı da olsa göze almıştım. Dev-Sol diretiyordu hatta bizi kendi kararlarımızla çeliştiriyorlardı! Bu konuda sekter, dayatıcı bir yaklaşım sergiliyorlardı. Aslında görüşmelerde bulunan arkadaşların sorunu ortaya koyuş biçimi, düşmana karşı uyanık ve politik ustalıkla yaklaşmamaları önemliydi. Bu konuda Cahide ve Sait'in temsil gücü zayıftı. Düşman oyalayıcı ve taviz vermeyen bir tutum sergilemişti. Yani, etkili olamamışlardı. Yalnız genelde diğer cezaevleri sakindi, Amasya'da bir eylemin ölümle sonuçlanmasından da çekiniliyordu. Ayrıca Muzaffer'in konumu da biliniyordu.

Görüşmeye mecburen kendim gitmiş, Muzaffer'i de çağırılmalarını istemiştim. Önce konuştuk onunla. Sağlık durumunun iyi olmadığı gözle görülüyordu. Ben, eylemi sonuçlandıracağımızı ima ederek,

“Yalnız direteceğiz. Son ana kadar çıkmaza giren maddelerin çözümüne çalışacağız ve eylemi sonuçlandıracağız,” dedim. Muzaffer karşı çıktı. Sonra idareyle görüşmelere geçtik. Genel olarak hedeflediğimiz noktaya getirdik idareyi. “Çok temel olmayan bir iki şey kalıyor, onu da pratikte işlerli kılacağız,” dedik ve eylemi bitirdik. Daha sonraki süreçte TİKB ve Dev-Solcular eleştirdiler bizi. Bu noktayı kullanmak istediler fakat tartışarak sorunu anlaşılır kıldık. Bazen sol sekter tutumlarda direktmeler oluyordu. Kendileri kadroları koruma hakkını kendilerinde buluyorlar ama bizim kadrolarımıza aynı hassasiyetle yaklaşmıyorlardı. Bu da siyasette bir başka kurnazlıktı!

Amasya Cezaevi, kısa aralarla bizi iki kez eylem yapmaya mecbur etmişti. Her defasında bir aydan az olmayan açlık grevleri, ölüm oruçları oldukça yıpratıyordu. Daha kendimize gelemeden yeni bir baskı, yasaklama furyası başlatılıyordu. Kamuoyunda fazla duyulmamış bir alandı. Ayrıca dışarıda halk ve demokratik kurum ve kuruluşlar içinde örgütlülük yoktu, yeni yeni Amasya’da tutsakların direnişi konuşuluyordu. Bu da önemli bir faktördü. Aileler uzak olduğu için bir araya gelip bir baskı gücü oluşturma koşullarını da pek yakalayamıyorlardı.

Muzaffer arada tartışıyor, kızıyordu, “Acaba bu açlık grevleri dışında bir eylem türü geliştiremez miyiz?” diyordu. Ciddi olarak tartışıyorduk. “Fiili direniş biçimleri de her zaman olmuyor, hele isyana dönüşünce sonuçları riskli de olabiliyor. Düşman kanla da olsa bastırıyor. Onun dışında sloganlarla, diğer tepkilerle de olmuyor. Personeli rehin alma eylemleri yapsan, o da çözüyor. Bu işte bir terslik var veya biz yaratıcı mı olamıyoruz?” diyordu.

Evet, düşman bizi kendi yarattığı zeminlerde dövüştürmeyi önemli bir politika haline getirmişti. Zindanda düşmanın tüm baskı ve yasaklarına rağmen, kurduğu denetim mekanizmasına, bütün imkansızlıklarına rağmen sosyal, siyasal yaşamı örgütlemek, düşmanın etkilerini kırmak, azaltmak, dışarıdaki mücadeleye denk düşecek, ona hizmet edecek, en azından ona layık bir zindan politikasını oluşturmak, hakim kılmak önemliydi.

Her şeyi zindan koşulları ve orada dayatılanlar bağlamında ele almak, çözümünü bunlarla sınırlamak doğru değildi. Düşmanın zin-

danlara yönelerek gündem sapırdığını, tutsakların enerjisini, eğilimlerini bu şekilde etkisizleştirme, kilitleme çabası içinde olduğunu, az çok fark edebiliyorduk. Hem baskı uygulamalarıyla soluk aldırılmama, tutsakları kendi sorunları içinde boğma, uğraştırma amaçlanıyor hem de genelde mücadelemizden etkilenen kitlelerin aktivitesini bu şekilde sürekli saldırı ortamlarında tutarak düşürmeyi amaçlıyordu.

Aslında çok sinsi ve birçok hedefi iç içe olan bir taktikti. Bir-birimize yazdığımız mektuplarda hatta dışarıdaki arkadaşlarla yazışmalarda bir arayış vardı, bunu daha derin, uygun biçimlerde ele alma istemi de vardı, fakat hassas bir konuydu. Direnişçilik biraz da kaba boyutlarıyla algılanıyordu. En etkin silahlardan biri olan ölüm orucu ve açlık grevlerini tartışmak, başta kendi yapımız içinde yanlış anlaşılabilirdi. Yalnız sık sık en ufak bir yasaklamada hemen açlık grevleri ya da uzun süreli yıpratıcı eylemliliklere dikkat çekiliyordu. Özellikle sapa yerlerde olan, küçük ve bileşimi düşmanca zayıf bulunan yerlere bu tip yönelimler sıkça oluyordu.

filistin intifadaları şimdi kürdistan'da

Çeşitli yollarla Serxwebûn gazetesinin bazı sayıları geliyordu. Onları eğitim şeklinde işliyorduk. Yine bazı çözümlemelerden bölümler de geliyordu, hepsini büyük bir açlıkla okuyorduk.

Serhildanların gelişmesi çok büyük bir moral olmuştu. Mücadelemizin kitleselleşmesi, artık kasabalarda, köylerde, giderek şehirlerde tüm halkı ayağa kaldırması, düşmanın zindanlara saldırılarının hızını kesiyordu. Dikkatler serhildanlardaydı...

Filistin intifadaları şimdi Kürdistan'da, çok görkemli bir biçimde geliyordu. 2000'e Doğru Dergisi tam da bu dönemde gelişmeleri kendi eserleriymiş gibi gösteriyordu. Gerillamızın tüm bu gelişmelere yol açtığını, onun direkt etkilerinin yankı bulduğunu görmek istemiyorlardı. Bu cephedeki boşluğu kendileri doldurmak istiyorlardı. Savaşımızın kendisi Doğu Perinçeklerin gidip Cizrelerde miting yapmasının zeminlerini yaratmıştı. Başka zaman bir tek adım bile atamıyorlardı. Mücadelenin yol açtığı muazzam

ortamlar doğmuştu. Siyasal cephede kitleleri örgütleme, harekete geçirme, derinliğine bir bağ içinde gerillayla buluşma, buluşturma çalışmaları kaçınılmazdı. Perinçek, bu zemini fark ediyordu.

Buralarda kitlelerin ayağa kalkmasını miting meydanındaki bir kaç konuşmasına bağlaması, “Biz ayaklandırdık,” demesi sahtekarlıktı. Dergide gelişmelerin yansması elbette olumluydu ve zaten biraz da Kürdistan’ın bazı alanlarında geçici de olsa tutunmaları bundandı. Legal alanda bu tür dergilerin katkısı, kendilerinin de ifade edilmesi şansını yaratmıştı.

Aydınlık dergisi bir zamanlar ihbarname olmuştu. Onlar sayısız insanın tutsak düşmesine, ceza almasına, işkence görmesine neden olmuştu. Gelip mahkeme salonlarında tanıklık yapan PDA’cılar az değildi. Onlar Kürdistan halkına karşı suçlularđı. Kürdistan davasına karşı düşmanla aynı cephede yer almak anlamına geliyordu bu tip davranışlar. Ama eğer bugün en azından savaş alanındaki gelişmeler haber yapılıyor, halkın istemleri dile getiriliyorsa, bu pratik bir özeleştiri olurdu. Suç işlemekten vazgeçme adımları olurdu. Bu yönlü ele alınca, olumlu karşılıyorduk. Fakat bunda samimiyet, bunda dostluk temeli ne kadar vardı, ne kadar esas alınıyordu? Bütün bunlar süreçle daha iyi anlaşılacaktı?

Ancak serhildanları ‘kendiliğindenci hareket’ olarak adlandıranlar ya da Doğu Perinçek’in mitinglerine bağlayanlar büyük yanılıyorlardı. Ve kanla, emekle yaratılan değerleri yadsıyorlardı.

Acil’den arkadaşlarla dostluğumuz olgundu, güzeldi. Erkek arkadaşlar da onlarla aynı koşušta kalıyorlardı. Dışarıdaki gelişmeler onlara da umut veriyordu. Kürdistan Devrimi’nin sevincini, onun başarısını, gururunu yaşamak bile tek başına insanı ayakta tutmaya yeterdi. O yoldaşlar bu etkileri kendi gruplarına yansıtmaya çalışıyorlardı. Dışarıya yazdıkları yazılarında eleştiri ve önerileriyle bir gerçekliği ortaya koyuyorlardı.

1988’deki harareti tartışmalarımız biraz daha değişik boyutta Amasya’da da sürüyordu. “90 yılı kurtuluş yılıdır. Topyekun ayaklanmalara dönüşecek. Kürdistan ve Türkiye’de ayaklanmanın koşulları gelişiyor,” diyordum. Çok hayalci görüyordu beni yoldaşlar. Kuşkusuz

hayaller de vardı içinde ama gelişmeler o umudu, o hissi yaratmıştı. Serhildanlar da gerilla paralelinde gelişince bu umut artmıştı. Tıpkı 15 Ağustos'tan sonraki gelişmeleri neredeyse stratejik saldırı dönemi olarak görmemiz gibi bir abartılı iyimserlik vardı. Serhildanlar beni bu defa da silahlı ayaklanma olacak iyimser tezine götürmüştü. Çok gerçek dışı şeyler değildi ama mevcut gerçekliğin doğru tanımını da değildi.

İlk kez zindan bu kadar çekilmez ve dar geliyordu bana. Sığamıyordum. O akışın içinde olmak, orada coşmak istemi beni neredeyse her gün bir firar planına götürüyordu. Çok riskli yollar bile denemeye başlamıştım. Birkaç kez çatıda yol aradım. Çarşaflardan merdiven yapıp çatıya saniyelik çıkış inişlerimiz heyecanlı olurdu. Kulübeleri ve çevreyi keşfetme amaçlı bu denemeler hep bir aksilikle karşılaşırdı. Her defasında, “Bunu mutlaka başarmalıyız,” der ama sonunda başarısızlığın kahrını çekerdik. Muzaffer'in ‘sabır küpü’ oluşu bile kar etmiyordu. Denemeler, aceleciliklerle kurulan planlar devam ediyordu.

şener asker oluyor

Şener cephesinde işler karışıkta. Beklenmedik bir sürpriz daha yaşanmıştı! Şener yakalanmış ve askere alınmıştı. Dışarıya çıkışını beklerken bu haberi duymak etkilemişti beni, hepimizi. İstanbul'da o kadar süre kalınmazdı ki! Hem kaldığı evler nasıldı, kimdi, o da belli değildi. Tahmin yürütmüştük ve güvenmemiştik. Ama arkadaşlarla görüşürken, randevulaşırken yakalandığı söyleniyordu. M. Eksen ve başkaları da varmış diyorlardı. Tanımıyoruz çoğunu. “Sarı çizmeli Mehmet Ağa! Belki de arkadaş değildi randevulaştığı kişiler,” diyorduk. Bu yönlü yorumlarımız çok iç açıcı değildi. Sonra kendisinden telgraf geldi, Diyarbakır'daki arkadaşlar yakalanmaya ilişkin bazı şeyler yazmışlardı. Kendisinin askeri elbise giymeyi ve kurallara uymayı reddettiği söyleniyordu. Bu haber müthiş sevindirmişti beni. “Olacaksa böyle olmalı. Bir PKK'li asla o elbiseyi giymemeli! Bu konuda yazı da yazmıştık, talimatlarımız vardı, o zaman ilk başta biz ona uyacağız. Şener kesin bu adımı başarmalı,” diyordum, aksini asla düşünemiyordum. Askerlik yapmak suçtu.

Daha önce Nazimiyeli Haydar'dan mektup gelmişti. Askerden gönderdiği için şaşırılmıştım. "Dilaver de alındı ama o izine gitmek istiyor. Beni de götürceğini söylüyordu, bekliyorum. Bir gün dahi durulmuyor," demişti mektubunda. Bazı şeyleri kapalı, idarenin anlayamayacağı dilde yazmıştı ama biz anlamıştık. Demek ki Dilaver de tahliye olmuştu ve direkt askere alınmıştı. O da izin alarak yurt dışına çıkmayı planlıyordu. Ailesi genişti, bürokratik işlemlerini çözebilirlerdi. Polis olan yakınları da vardı, "İyi örgütleyebilse çıkabilir," diyorduk.

Sonra öğrendiğimize göre çıkmıştı. O sürecini fazla bilmiyorduk. Fakat aynı yıl '88 içinde intihar ettiği haberini almıştık, anlam verememiştik. Askerlik yapmayı mı kaldıramamıştı, yoksa askere alınışı mı yanlış anlaşılmıştı? Kesin bir yorum yapamıyorduk. Avukat Mahmut için de yedek subay olarak askerlik yaptığı ve sonra yurt dışına çıktığı söylenmişti. Onun da vurulduğu söyleniyordu. Hassas konulardı. Parti yanlış yapmazdı, buna herkesin güveni vardı. Ama yıllar sonra partiye ulaşmış birinin intiharına da anlam vermek zordu, zorluyordu.

Özellikle kaçakçılar koğuşunda tanıyanlar çok etkilenmişlerdi. Mamak'ta birlikte kalanlardan Cantürk'ün gözleri dolu dolu sormuştu, "Ben, bacımın söyleyeceği her şeye inanırım. Ne olur doğru söyle, parti mi vurdu yoksa? Ama o intihar edecek biri değildi. Ben onu tanıyorum," demişti. "Kesinlikle parti vurmamış, buna inanın," dediğimde, gözlerindeki yaşlar yanaklarından aşağıya usulca süzülüyordu. "Parti'nin kurşunu olmasın da! O zordur," diyordu. "Ama o neyi kaldıramadı acaba?" deyip durmuştum. Hepimiz için de bir muammaydı bu.

Biz tanıyanlar çok konuşmuştuk üzerinde. Dilaver'i Elazığ'da tanımıştım. Hamili de yakından tanıyordu. Mamak değiştirmiş olabilir miydi Dilaver'i? Ya da o çok kısa askerlik süresi? Bir bilinmezlik denklemi gibiydi. Somut veriler olmayınca tartışmanın, yorum yapmanın fazla bir yararı da olmuyordu.

Şener'in askerliği gündeme gelince ister istemez bu yönlü endişeler de gelişmişti. Düşman PKK'li olarak yargılandığı birini askere alıp ne yapacaktı? Askere alınma, askerlik yapma bir defa ilke olarak tersti. Zorla alınsa da bunun kişide yaratacağı etki önemliydi. Yine

onun yansımaları vardı, olacaktı. Tutsaklık daha farklıydı. Hasımlığın en dişe diş biçimiydi tutsaklık. Düşman dişlerini adeta bedenine geçiriyordu. O şekilde yüreği ve beyni sağlam tutmak, ona rağmen işlevini yitirmesine izin vermemek önemliydi.

Askerlik, düşmanın direkt kendi politikalarını etkin araçlarla hayata geçirildiği alandı. Kendi cephesinde gücünü bu kurum içinde açığa çıkarıyordu. Bunda, zindandaki zorla, emir komuta içinde tutmaktan da öteye bir amaç vardı. Onun için de ne olursa olsun ya bir an önce firar etmek gerekiyordu ya da elbise giymeyerek, kurallara uymayarak, düşmanın silahını almayarak direnmek gerekiyordu. Başka yolu yoktu. Muzafferlere durumu bildirerek, “Kamuoyuna yansıtılmak gerekiyor, yoksa kesin vururlar,” dedim. Düşman hazmetmezdi çünkü. Askerliğe karşı çıkmak pek affedilmezdi TC’de. Kaygım buydu!

Avukatlara mektupla bildirdik durumu. Hatta bazı gazetelere de yazılar gönderdik. İlhan Selçuk bir köşesinde yer vermişti. Avukat’ta mektubun içeriğini belli yönleriyle yansıtmış basına.

Bu arada Karasular da devrede. Yalnız onlar bu şekilde bir tutumun, firarı açıkça önlediğini, doğru olmadığını, elbiseleri giymesini ve fırsat yaratıp firar etmesinin daha doğru olacağını iletiyorlar Şener’e. Bundan bizim haberimiz yoktu. Ben de mektup gönderdiğim yerlere habire, “Aileleri duyarlı kılmak gerekir,” diyordum.

Aslında bu telaşın altında da bir kaygı vardı. Şener’in ’84 Ocak direnişindeki tavrı bir gedikti, bir zayıf yandı. Denenmiş, sınanmış kişilikler insanda bu şekilde bir kaygı, telaş yaratmaz, onun kaygısı, telaşı biraz daha farklı olur. Öyle arkadaşlar vardır ki, düşmanın bütün oyunları da üzerinde oynansa, bütün zorbalıkları da denense, sadece onu fiziki olarak kaybetme acısı, korkusu yüreğinin derinliğinde uyanır. Diğer yan güç verir, kinini, öfkeni bilir, güveni sarsmaz. Şener’in bu zayıf yanı hep onu koruma, onu kurtarma, onu o noktadan çekip alma refleksleri geliştiriyordu. Çünkü kendisini açacak, güçlendirecek, gediği kapatacak şekilde bir umut da görüyordum. Sanki onu bir kuyunun derinliklerinden yukarıya çıkarıyordum. Bir yerlere kadar gelmişti, oradan çıkışı sağlarsa ‘düşme’ korkusu da bitecek gibiydi. Ona ilişkin düşüncelerim, bu iyimserliği de taşıyordu.

Saliha Amasya'ya gelmişti. Oradan Tokat'a Şener'i ziyarete gidecekti. Ceyhan'dan, Karasu'nun yanından geldiğini söylüyordu. Karasu, Şener için, "Daha akıllı davransın," diye kendisine haber yollanmıştı. Saliha'ya pek inanmıyorum ama Karasu'nun taktik olarak bu şekilde davranmasını isteyebileceğine de ihtimal veriyordum. Yine de not yazdım. "Elbise giymeyeceksin, madem öyle bir tavır takındın, geri adım atma. Biz kamuoyu oluşturuyoruz," dedim. Küçük bir nottu ama Saliha'ya güvenmiyordum. Çünkü o sabah Saliha'nın gelişi olay olmuştu. Ziyaretçiler gelmişler, ziyaret başlayacak, Saliha'nın torunuyla birlikte gözüaltına alındığı haberi geldi bize. Bu, bizi tavır almak zorunda bıraktı.

Genelde ziyaretçilere yönelik baskılara karşı hassasız, hele onların ziyarete gelirken bu şekilde bir uygulamaya tabi tutulmalarını hiç normal karşılayamazdık. Çünkü bu diğer ailelere karşı da bir tehditti, yıldırma tavrıydı. Bir de "Kesin Saliha yine not yakalattı," diye yorum yapıyorduk. Hâlâ Saliha yoluyla not gönderen varsa büyük bir aptallık yapmıştı. Ziyaretçilerin içeriye alınmamalarına kızmış, protesto etmeye başlamıştık. "Aileler üzerindeki baskılara son!" sloganını atıyorduk. Bayram ziyaretleri açık yapılıyordu. Birçok yerden aileler gelmişti. Düşman ziyaret yaptırmak istemese başka gerekçeler yaratırdı. O halde neydi? Biz yine "bir provokasyondur" diye düşünüyor ama neye yönelik, niçin yapıyor onu kestiremiyorduk.

Saliha'yı iyice meşhur etmek isteseler zaten o yönlü meşhurlaşmıştı. "O zaman not yakalanmıştır," diyorduk kendi aramızda. Protesto eylemi kısa sürdü. İdare temsilci arkadaşlarla görüştü, "Bizi aşan bir sorun. Bizimle ilgili değil," dediler. Sivil polisler almışlar, karakola götürmüşler, arama yapmışlar ve bırakmışlar. Saliha, özürlü bir torunuyla birlikte geldi. Saliha farklı bir hava bekliyor ama Muzaffer'le birlikte kendisiyle biraz da mesafeli konuştuk. Kurbanlı hayranlı bir şamatayla yine kalabalık yapıyordu. Tanrım ne biçim bir anaydı? İnsan bir yönüyle kızamıyor da ama o kalabalıklığı, karmaşıklığı, olay yaratan özellikleri can sıkıyordu.

"Beni tepeden tırnağa aradılar," dedi. Eteğini kaldırıp gösteriyor bize güya, "Dikişlerime bile baktılar. 'Sen nereye gidiyorsun? Neden

geldin? Kimle görüşeceksin?’ biçiminde sorular sordular. Onlar buranın polisleri değil, Diyarbakır’ındır,” diyor. Israrla “Ben tanıyorum, oradan takip etmişler,” diyor. “Bir daha gelme, sen yaşlısın, rahatsızsın. Bir de seni yolda tutarlar, kimsenin de haberi olmaz,” dedik. Ama kendisi ısrarla, “Ben buradan da Aydın’a, Çanakkale’ye gideceğim,” diyor. Zor bela ikna ediyoruz. Kendisine bu nedenle notu vermiyorum ama küçük bir fotoğraf veriyorum, onun arkasına bir kaç cümle yazıyorum. “Seni takımsız halinle selamlıyorum. Kendine iyi bak, sağlığına dikkat et,” falan diyorum. Ve Saliha gidiyor. Karasu’yla çelişsek de başka türlü yazamamıştım. Belirleyici olan Karasuların tavrıydı kuşkusuz. Aslında mantıklı olarak onlarınki doğrudu ve bu işler kolay değildi fakat yeni bir geleneği başlatmamız gerekiyordu. Şener bunu yapsın, orada rüşünü ispatlasın istemi vardı. Bir iç rahatsızlıktan dolayı duyulan bir istemdi sanırım. ’84’ün zaafını tersine çevirmesine yönelik bir dayatmaydı aslında benim ki! Çok bilinçli ve açıktan olmasa da hislerim beni buna yöneltiyordu.

Muzaffer’le Şener’le aramızdaki ilişki düzeyini, Hamili ile ilişkimizin durumunu anlattım. Her şeyi olduğu gibi nasıl olmuşsa öyle anlattım hem de. Muzaffer karşımda oturmuş beni dinliyordu. Ben ise çekincesiz konuşuyordum. Bir yoldaşıma konuşuyordum, eksiklikleriyle, yetersizlikleriyle, hatalarıyla ne olmuşsa onları anlatıyordum. Gerçi Şener’le konuştuğumuzda, “Bu ilişki pratikte kesinleşir. Mücadele pratiğimiz bu ilişkinin tek güvencesidir. Ve hangimiz partiye daha önce ulaşırsa Başkan’a o anlatmalı. O bir onay olacak, o bir karar olacak,” demiştik. Sözü bu şekilde vermiştik. Ama yine de Muzaffer’e anlatma gereğini duymuştum. Bunun birçok nedeni vardı. Ne olursa olsun, iki kişi arasında bir söz düzeyi de olsa saklı kalmamalıydı. O beni rahatsız ediyordu. Diyarbakır’da Fuat’la konuşmak, Şamil’le konuşmak istemiştim. Ama Şener her defasında beni ikna etmişti. “Arkadaşlar kaldıramazlar. Hamili ile ilişkinin bozulmasıyla bağ kurar ve tepkilenirler” diyordu. Bir de ‘kimse seni birine ait!’ görmek istemez. Ben de öyle görmek istemedim. Kendimden biliyorum,” diyordu.

Evet, birine ait olmayı asla kabul etmeyen biri değil miydim? Birine ait olma nasıldı? Ben onu yaşamımda reddetmemiş miydim? “Ama

hayır, bu ilişki başkaydı.” Nasıl başkaysa!.. Bu sözcük kocaman bir sloganımdı. “Hayır, bu başkadır!.. Başkadır!..” Bunu belki de en iyi bilen Şener’in kendisiydi. Çünkü ben sevgiden korkmuyordum, sevgimden korkan Şener’di. Bunu açık söylüyordu. “Sevgiden korkulmaz,” diyordum hep. Sevgi korkutmaz. O halde neden korkuyorsun? Hem çok kutsallaştırıyor ama hem de korkuyordu. Bu bir çelişkiydi, bu bir... Gerisini getiremiyorum, çünkü o ihtimal çok çok derindeydi. Zayıftı, bir his düzeyindeydi sadece. Sevgide aldatma, ikiyüzlülük olmazdı çünkü. Bırakalım bunları, “En ufak bir pürüz olmamalı,” diyordum. Ne kadar hayalperesttim. Sevgi ütopyam ne kadar garipti...

Çelişki ve kavgayı seviyordum. Kavgasız bir anı yaşamak, bir işkence gibiydi. Kavga güzeldi, kavga yaşanılır kılıyordu. Kavga güç veriyordu insana.

Muzaffer’in mavi ya da yeşile çalan gözleri neden öyle nemliydi? O da mı benim birine ait olmamı istemiyordu? Kesin onun gözlerindeki o anlamlı bakışta bu vardı. Çok içtendi, çok mütevaziydi. Tepkilerinde anlamlı bir kıskançlık vardı, basit, bencil, öfkeli duyular değildi yansıyanlar. Yoldaşça bir kaygının derin duyularını gi-biydi. Ama öyle ilginçti ki bu yoldaşlığımız; gerçeği açık söylemek bir şeyleri kıracakmış gibi anlaşılıyordu. Keşke de o acımasız gerçeği bir şeyleri kırma pahasına da olsa daha sesli söyleyebilseydi bana. Ben anlatırken elim her iki avucundaydı. Sonra kafamı avuçlarının arasına alarak, kendisine doğru çekti ve kafasını kafama vurdu. Birkaç kez tekrarladı, “Bir şey demiyorum, mavi gözlerde insanın duyduğu şeyler yansımazmış. Benim de gözlerim mavi, ne yapalım?” demişti. Bütün bunlar bende Muzaffer’in bu işe içten bir onay vermediği his-sini uyandırmıştı. Sonra voltalamıştık uzun uzun.

Ben birine ait değildim. Ama ben o birinde, ille de bana, bize ait şeyleri arıyor ve onları öylesine kolluyordum ki, kendimi korumaktan, kollamaktan daha öteydi. Sevgide risk, sevgide kumar, sevgide kazanma ve kaybetme! Bunları bir arada düşünmedim hiç ama riskli, belalı şeyleri seviyordum. Belayı sevmek, katilini sevmek gibi bir şey miydi acaba?

Bir süre sonra uzun bir mektup geldi Şener’den. Tokat’tan Bayburt’a vermişlerdi. Uzun uzun yazmıştı. Önce elbise giymediğini,

sonra giydiğini, öyle gerektiğini, bunun zoruna gittiğini yazıyordu. Bir yerinde, “Bir zaafımı da bacıma yazmak zorundayım, bir şey gizlemediğimi bilirsin,” diyor ve devam ediyordu, “Bir binbaşının karşısındaydım, o an kendimi tutamayıp ağladım. Gözyaşlarımı görmesi iyi olmadı. Bu bir yenilgi, çaresizlik haliydi,” diyor. Tartışıyoruz mektuplarla. Ben de Avrupa’da verdiği adrese yazıyorum, dolaylı gidiyor yani. İsim yazmıyorum, sadece altına ‘Bacın’ diyorum.

Tokat’tan Bayburt’a giderken Amasya’dan geçmişler, cezaevinin önünden. Zindan ve askerlik! Bir türlü hazmedemiyorum. Ölüm haberi daha az etkilerdi herhalde. Cahide’nin babasını devreye koyduk. Koç Ali’yle açık konuştum, arabası da var, parası da. Biz de bir miktar para verdik. “Gidip Şener’le görüş, soyadlarınız tutuyor. Yakını olarak git. Mutlaka görüş ve anlaşın, firar etsin. Orada bir gün bile kalmamalı” dedim. Tabii Koç Ali’ye, “Düşman vurur, başına oyun getirir, ‘Fırar ederken vuruldu,’ der,” gibi şeyler de söyledik ki, ciddiye alıp yapsın. Koç Ali söz verdi, “Tamam,” dedi. “En kısa zamanda gideceğim.”

Aradan kısa bir zaman geçti, Şener’in bir telgrafı geldi. “Şu an Cemil’le birlikte bir lokantada yemek yiyoruz. Tam tatil havası...” diyor. Mektup Antakya’dan gönderilmişti. Demek ki Şener firar etmişti. Telgrafı hemen Muzafferlere gönderdim, sevindik hepimiz. Şener bir hendeği daha atlatmıştı, bari bu defa yakalanmasa! Bir mektubu daha geliyor, çok tepkili. Yıldız Durmuş’la telefon görüşmesi yaptığını, tartıştıklarını, kendisini anlama yerine, “Üslubuna dikkat et,” deyip eleştiri yaptığını belirtiyor ve “Böyle giderse yapacağım tek şey bir daha o cehennemlik şeylere gitmemek için mezara gitmek olacak. Beni buna zorluyorlar,” diyor.

Bu da nereden çıkmıştı? Ne demek istiyordu? Bu kadar çaresiz, panik içinde olmak niyeydi? Dışarı da insan yalnız başına bile bir yolunu bulup çıkabilirdi. Gerçi Malatya’da firar ettiğimde ben kendim de çok çare bulamamıştım ama o zaman farklıydı. Kaldı ki eniştesi de yanındaydı. Hayır, tam delice bir yaklaşım. Bu kadar panik, zayıflığın göstergesiydi. Ölümü, mezarı düşünmek zavallılıktı. Bu konuda bir yandan öfkeleniyor, öte yandan kaygılanıyordum. Başına bir şey getirir mi diye korkuyordum. Ağlıyordum bazen de. Yıldız-

lara kızılıyordum, bari onlar biraz olgun ve çözücü yaklaşırlardı. Bir delilik yapar kaygısına iyice kapılmıştım. Muzaffer bu sebeple kızmış eleştirmişti beni, “Onu tanırım. Panikçidir, vesveselidir, kafasına bir şey yatmamışsa gürültü koparır. Sen boşuna kaygılanıyorsun. O hiçbir şey de yapmaz. Çocuk mudur?” dedi.

Sakinleşince oturup ben de uzun bir mektup yazıp Avrupa adresine gönderdim. Kendisini sert eleştirdim; “Sıkışınca, biraz zorlanınca ölümü istemek de nedir? Bu bir tehdit mi? Gidersen git, cehenneme kadar git, cehenneme kadar yolun var,” dedim. İlk kez böyle bir üslupla yazılıyordum. Çünkü başka türlü kendine gelmez diye düşünüyordum. Mektup eline geçti mi, geçmedi mi bilmiyorum. Yunanistan’a gittiğini öğrendik sonra. Telgrafla bildirmişlerdi. Sonra da mektupları gelmeye başladı. Akropolis’i anlatıyordu. Denizin güzelliğinden bahsediyordu. Sonra Akademi’ye gidişi beklediğini. İlk kez biraz rahatlamıştım kaç aydır.

Acil’den arkadaşların bazıları Samsunluydu. Onlardan Samsun devlet hastanesinin konumunu sorduk. Amasya’da dezavantajlar fazlaydı. Alanda fazla kimse de yoktu. Acilciler “Samsun bu konuda daha iyidir,” dedi. Sosyal yapısı daha farklıydı. Kendileri de biraz yardımcı olurlarsa oradan kaçış sağlanabilirdi. Dışarıdaki arkadaşlar yardımcı olabiliyorlardı. Kendileri severek kabul etmişlerdi önerimizi. İyi bir dayanışma örneği olurdu eğer gerçekleşebilse. “Türkiyeli devrimciler, bir Kürdistanlı devrimciyi hastaneden kaçırdı!” denilecekti. Düşüncesi bile güzeldi. “Yol güzergahı da elverişli olabilir,” deniliyordu. Tabii bunun imkanlarını bir araya getirmek önemliydi.

Bir defa oraya sevk yaptırmak başlı başına bir sorundu. Çene cerrahı her yerde olmazdı. Diyarbakır’da eğrilen çenemi Samsun’da düzeltebilirdim. Diyarbakır askeri hastane doktorları, “olmaz” diyorlardı. Bazıları, “Uzun süre kalıba konulması gerekir,” demişlerdi. O halde Amasya daha küçük bir şehirdi, Samsun’a sevke gerekçe olabiliyordu bu.

Fakat o arada başka bir plan aklımıza geldi. Kimsenin fazla düşünemeyeceği bir yol olabiliyordu. Cezaevi müdürünün kaldığı ev bizim kaldığımız koğuşa bitişikti. Evlerinin pencereleri havalandırmamıza bakıyor ama içeriyle bağlantısı yoktu. Kapısı dışa açı-

liyordu. Koğuştaki adli tutuklular da kadınlar bölümünden alınıp başka bir koğuşa yerleştirilmişlerdi. Koridorları farklı, biraz uzak düşüyorlardı. Ziyarete gidiş gelişlerde, yine idareye gidiş gelişlerde bizim kaldığımız bölümün alt koridorunu kullanıyorlardı. Diğer taraflar bize aitti. Bu da avantaj sağlıyordu.

Kadın gardiyanlar her iki tarafa bakmak zorunda, ki genellikle onların yanında olurlardı, orada daha rahat hareket edebiliyorlardı. Ayrıca bizim koğuşlarımıza arama günleri dışında izinsiz girmemelerini söylemiştik ve ilişkilerde buna özen gösteriyorduk. Yaşamımızın her alanına girmelerine izin vermiyorduk. Bu da süreçle yaratılmıştı. Başlarda ikide bir içeriye girip çıkmaya çalışırlardı, bu yüzden kavgalarımız çok oldu. Bazen zorla tartışarak çıkartıyorduk. Özellikle arkadaşlarla ilişki yollarımızı öğrenmemeleri gerekiyordu. Tabii sonradan öğrenmişlerdi. Bazen ekmek içinden yaptığımız toplar geldiğinde pusuda beklediklerinden koşup almak isterlerdi. Boğuşmadan sonra ellerinden zorla alırdık. Bazı notlarımız da ellerine geçiyordu, dava konusu ediliyordu.

Arka koğuşun duvarından müdürün evinin merdiven boşluğuna doğru duvarda delik açmak mümkündü. Hesaplayarak, tam merdivenin dönemecindeki boşluğa gelecek şekilde yer tespit ettik ve girebileceğimiz büyüklükte bir alan çizdik. Ranzanın tam yatak konulan kısmında, battaniyeyi sarkıttığımızda belli olmayacak şekilde bir yerde kapak açtık ve açılan alan kadar sunta aldırдық. Tuval, boya, karton gibi elişleri, resim malzemeleri de aldırдық dikkat çekmemesi için. Cahide'nin bu yönlü hüneleri orada da işe yaradı. Resimler yapıyor, desen çiziyordu. Kadın gardiyanların ilgisini çekiyor bu, hepsi de harıl harıl çeyiz yapıyorlardı. Ellerinde danteller, kanaviçeler vardı.

Duvarda önce sıva bölümünü söktük. Çok dikkat gerektiriyordu bu. Duvardaki en ufak bir ses direkt müdürün evine ve altındaki gardiyan odasına gidiyordu. Gardiyanlar bizim yöntemlerimizi öğrenmişlerdi. Tünel kazılıp kazılmadığını öğrenmek için yeri ve duvarları dinleme alışkanlığı edinmişlerdi. Biz gece değil de, daha çok gündüz saatlerinde çalışıyorduk. Dikkat çekmezdi. Bir de gece TV'de önemli, çekici filmlerin olduğu saatlerde yapardık. 'Maria' dizisi çok ilgi uyan-

dınıyordu o dönemde. O saatte bütün gardiyanlar TV'nin başında oluyorlardı genellikle. Haberler dışında ben fazla TV izlemiyordum. Bu nedenle benim yokluğum dikkati çekmiyordu. TV altta mutfak bölümündeydi. Kazı işlerini yürüttüğümüz koğuşa epeyce uzak düşüyordu.

Harçta beton, çimento oranı çoktu. Tuğla aralarının ve içlerinin sıvası demir gibiydi çimentodan dolayı. Ne kadar sağlam ve özel yapmışlardı. Kesin dünyanın çimentosu oraya harcanmıştı. Eldeki demir çubuklar, kaşık sapları gibi aletler iyiydi ama tırnakla dağı kazımak gibi bir şeydi bizimki. Betonun eritme yöntemi bulunmazsa çok zaman alırdı. Eriyik nasıl oluşturulacaktı? Betonun, hatta demiri eritme nasıl oluyordu? Muzafferlerden öğrendik. Şırıngayla asit sık-tık ama yine de istediğimiz şekilde çabuk yürümüyor.

Bir açık ziyaret daha oldu bu sıralarda. Partiye de firar konusunda düşüncemiz olduğunu ilettik. Bize kimlik, bir de uygun resim gerektiğini söyledik. Fotoğraf makinesini içeriye aldirtmak zordu. Birilerini devreye koyduk bu yüzden. Sadece o pozları dışarıya çıkartırsak yeterliydi. Saçlarımızı farklı biçime soktuk. Ayrıca gönderilen değişik fotoğraflar üzerinde montaj yapılabilirdi. Açık ziyarete Yılmaz Dağlı gelmişti. Akademi sahasından gelmişti, Şener'den kısa bir mektup da vardı. "Acele yazdım," diyordu. Bizim kaçışımız konusunda Yılmaz yardımcı olacaktı güya. Ondan önce Cahide'nin babasını düşünüyorduk. Adama güvenmiyorduk fakat kızını da tehlikeye koyacak değildi! Bu konuda adeta kumar oynuyorduk. İşin hepsi kumardı aslında! Yılmaz kimlik işlerini halledecekti. Tahminen ne kadar sürede hazır olacağımızı hesapladık, "Kimlikler gecikmeden gelsin," dedik.

O günlerde Dev-Solcuların tüneli açığa çıkmıştı. Bir gece sloganlarla uyandık. Baskında tünel ortaya çıkmıştı. Şanssızlıktı. Ertesi gün arama yapıldı. Tabii dikkatler tünel üzerine olduğu için daha çok zemin katları, tuvalet bölümlerini, yani yerleri, tabanları arıyorlardı. Bizim yer çok sağlam, kapağı kireçle, alçıyla sıvamıştık. Yapıştırıcı da vardı. Anında yerine yerleştirebiliyorduk.

Biriken günlükleri, yazıları, notlaşmalarımızın tümünü Avrupa'ya parça parça postalamıştık. Mektupların tümünü de. Arada mektup türü şeyleri gönderdiğimiz için dikkat çekmiyordu. Bazı yazıları ve

günlükleri de elden postalıyorduk. Hasan Atmaca ve Yıldız arkadaşlar Avrupa'daydı. Aynı dönemde Cuma arkadaşın da orada olduğunu öğrendik. Şaşırtmıştı bu haber bizi. Yazışıyoruz. Hasan, "Postane size çalışıyor," diye espriy yapıyordu. Büyük sarı zarflar dolu dolu gidiyordu. Artık Amasya'nın postanesi yetmiyordu, dikkat çekmemesi için kaza postanelerinden de atırıyorduk. Tabii bizim haberimiz yok, çok sonradan fark ediyoruz ki, düşman açıyor, fotokopilerini çekip tekrar postalıyordu. Biz de yerlerine sağlam ulaştığı için şüphelenmiyorduk.

Yüzlerce mektup yazmıştım. Her geçen gün yazıştığım adresler, isimler çoğalıyordu. Geçen yılların yalnızlığını, açlığını bu şekilde gideriyordum. Nereye, kime ulaşabilsem yazıyor, yazarak ulaşıyordum. Madem böyle bir fırsat var, yazışma yoluyla da olsa mücadelemizi anlatmak, tanıtmak ve bu şekilde ulaşarak bir bağ yaratmak güzeldi. Yalnızlığı çoğaltmak denilen olay bu noktada önem kazanıyordu. Havalandırmada koşarken koyduğum kasa, tabure engelinin her birine bir dağ adı vermek, dağları tırmanıyor-muşçasına saatlerce koşup özlem gidermek, yağmurun altında sıırıslıklam oluncaya kadar yürümek, karda, soğukta, donda havalandırmada voltalayarak, dağdaki yaşamla, gerillayla bağ kurmak nasılsa; onun duyguları, özelemleri, hayalleri nasıl bir ihtiyaç halini alıyorsa, yazışmak da ulaşmak isteminin bir başka yolu oluyordu.

Günlükleri Şener adına yazıyordum. Daha doğrusu günlük olarak yaşamın her anını yazıyordum. Günlük yazmak bir alışkanlıktı, yaşamımın bir parçası olmuştu. Amed'de de yazıyordum. O işkence günlerinde fırsat buldukça yazıyordum. Yazma fırsatı doğduğu an mutlaka yazardım. Arkadaşlar küçücük kağıtlara not yazıp gönderdiklerinde çok yadırgıyordum. İmkan yoksa, sakıncalı olacaksa bir küçük kağıt parçası belki yeterdi. Bu normaldi de. Benim de çok küçük parçalara yazdığım olurdu. Ama daha farklı olanaklar doğduğunda da olan biten her şeyi yazmak benim için zevkli olurdu, bir görev gibiydi. Tabii daha çok yaşananlarla sınırlıydı bunlar veya duygularla yüklüydü. Siyasi içerikli değerlendirme yazıları, araştırma inceleme yazılarına ilgim daha azdı. Onları yazmak, biraz da yoğun olmakla olurdu. Henüz istediğimiz kitaplar yoktu. Uzun yıllar oku-

yamadan geçmişti. Açlık grevleri süreçleri de okumalarımızı etkiliyordu. Ama yaşananları yazma, değerlendirme özelliği vardı. Onları paylaşmak, yansıtmak bir ihtiyaç halini almıştı.

Günlüklere zindan yaşamının olduğu gibi yansımaları bir rahatlatma yaratıyordu. Tekdüzeliliği monologlarla giderme, orada tartışma, orada duyguları, tepkileri en açık bir şekilde ve hiçbir sınır tanımadan ortaya koyma bir alışkanlık olmuştu bende. Nasıl düşünüyorsam, nasıl hayal kuruyorsam, rüyalarım nasılsa, günlük olaylar karşısında, düşman karşısında tepkilerim, duruşum nasılsa hepsi yer alıyordu. Düşmanın seni bir mekanla sınırlaması, orada her şeye sınır koymak istemesine karşı gelişen bir özellik oluyordu bu yaklaşımım. Yazılan her şey önemliydi. Bir parça yazı en değerlisiydi. Notları yırtmak, imha etmek bir canlı organizmayı yok etmek gibiydi. İmha etmezdim. İmha edilmesi gerekeni başkasına verir, ona imha ettirirdim. Biriktirmeyi, zulalamayı severdim. Amasya’da Muzafferlerle olan tüm notlaşmaları dışarıya gönderiyordum. Muzaffer de çok yazardı. O da günlük olarak ne olup bitiyorsa yazardı. Onlara yazardım, yine dışarıya, diğer tüm cezaevlerine yazardım. Ama doymazdım yazmaya, bu da beni ayrıca günlük yazmaya daha çok iterdi. Müthiş bir enerji vardı ve ben onu bu alana sevk etmiştim. Fiziki olarak bir alana hapsedilmek, insanda korkunç bir hayal gücü, geniş bir alana yayılma istemini geliştiriyordu.

“kürdistan’ı sakine’ye versek yine kendisine dert bulur...”

Günlük yayınları, haftalık, aylık dergileri özel, yasak süreçleri dışında düzenli alıyor, izliyorduk. Aynı dönemde gelen Serxwebûn’larda ‘ajanların itirafları’ adı altında dizi halinde yayınlanan yazılar vardı. Bu ‘ajan’lardan birinin adı da daha sonra Dersim’de şehit düşen Cihangir’di. 2000’e Doğru dergisinde daha önce de onun resimleriyle birlikte çeşitli yazılar yer almıştı. Aynı resim yine var ve hemen derginin baş sayfasındaydı. Altında ise “M. Şener’in mahkemesinden bir görüntü!” ya da buna benzer bir cümle vardı.

M. Şener'e ajanlık iddiasını içeren bir mektup da vardı. "Bir Peşengcinin iddiası," deniliyor ve mektubu olduğu gibi yayınlanmıştı! "Şener cezalandırıldı," diyor. "Mehmet Cahit Şener'in kız kardeşi Cahide Şener de hâlâ cezaevinde" belirlemesi de içinde var.

Mektubun içeriği ve fotoğrafın daha önceden yayınlanmış birine ait fotoğraf olmasından amaçlı bir haber olduğu belli. Herhalde Cahide Şener'in kız kardeşi olup olmaması ya da o fotoğrafın da Şener değil Cihangir'e ait olması da çok önemli değildi. Önemli olan burada Şener'in durumuydu. Onun bu şekilde kamuoyuna yansıtılmasıydı. Dahası 2000'e Doğru bunu neden yapmıştı? Peki amaç neydi? Canım sıkılmıştı. Dergi haberini Muzafferlere de ilettim. "Alçaklar, yeni bir kafa bulandırma yöntemi buldular," dedim. Cezaevinde de antipropagasını yapmışlar, gündemde tutmuşlardı. Kuşku yaratma, güvensizliği geliştirme amaçlı olabilir miydi?

1988'de 35'te yazı işleriyle uğraşan, daktilo yazan biri beklenmedik bir anda gidip idareye teslim olmuştu. Bir süre itirafçıların koğuşunda kaldıktan sonra oradan çıkıp tekrar arkadaşlara sığınmıştı. Bunaldığını, bundan dolayı kaçtığını, sonra pişman olduğunu söylemişti. Ve geldikten sonra, "İdare bana 'M. Şener bizim adamımızdır,' dedi," diyordu. Bizim o zaman da; "Düşman bilinçli olarak Şener hakkında bu tür söylentiler yayıyor. Zaten eleştiriler var, genelde diğer gruptardan, kendi içimizden kopanlara kadar hemen birçoğu Şener'i hedefleyen değerlendirmeler yapıyor. Düşman bunları çeşitli şekillerde duymuştur, ele geçen yazılar vardı. Yine itirafçılar aracılığıyla iç sorunları öğrenmesi mümkündür. Bu kuşkuyu derinleştirmek istiyorlar. Yoksa, 'Git Şener bizim adamımızdır,' de' demezler," diyorduk.

Bu şahıs herhangi bir işkence ortamında kaçmadı. Yani en sakın, en çok imkanların yaratıldığı bir ortamda gitti ve sonra pişmanlık duyduğunu belirterek geldi. Ve sanki sadece o mesajı vermek için gelmişti. Bu anlamda fazla üzerinde durmamıştık. Daha çok o kişinin kendisi üzerinde duruyorduk. Tabii yine de rahatsızlık yaratmıştı bende. İç rahatsızlığımı deşen bir söylentiydi. Yüzbaşı Abdullah Kahırman çok dobraydı. Bir defasında o da Cahide Şener'e "Sen itiraf yapmıştın değil mi?" demişti, yine Mehmet Şener'le akrabalığını sor-

muştı aynı anda. Cahide'nin sorgu sürecinde ve ilk cezaevi süreçlerinde içine girdiği zaaf, bir itirafçılık konumundan çok farklı değildi aslında. O yenilgili ruh hali uzun süre uğraştırmıştı ve düşman o ayıbı yüzüne her defasında vurarak ihanete davet ediyordu. "Sen zaaf gösterdin, hâlâ PKK'yi mi savunuyorsun? Hâlâ PKK'li mi görünüyorsun?" demek istiyordu ve bu şekilde 'kancayı takarak' yeniden kendine çekmek istiyordu. Bilinçli ve amaçlı bir yaklaşımdı. Yoksa Abdullah Kahrman salt konuşmak için konuşmuyordu.

Bizim bilmediğimizi de düşünmüş olabilirdi tabii. Bize duyurmak da isteyebilirdi. Çünkü kendi içlerinde olup bitenler az korkunç değildi. Cezaevini çoğu zaman polis yönetiyordu. Gelen giden belli değildi ve bu gizli adamlar kimlerdi? Sivil polis denen ekip bazen cezaevi yönetiminden daha etkili ve yetkiliydi. İtirafçıları yönlendiren polisti. Özel sorgulamaları polis yapıyordu. A. Kahrman, "Bir gün mutlaka anılarımı yazacağım," diyordu. Bizi faşist yüzbaşı olmadığına ikna edemediğinden bunları içerenek söylerdi.

Tartışmayı severdi. Kürdistan konusundaki tartışmalarda, "Başım belaya girer sonra," diyerek keserdi. Bir rol müydü, gerçekliği var mıydı, orası çok fazla önemli değildi ama o da başkaları da aslında farkında olmadan gerçekleri de yansıtıyorlardı. Biz sadece bir yönüne ağırlık veriyorduk. "Bunlar düşman, her şeyi düşmanca amaçlarla yaparlar," diyorduk. Bu da doğrudu ama başka ihtimalleri pek düşünmüyorduk, yorumlar o noktada hassaslaşırdı. Yalnızca her defasında 'kurt' gibi içte rahatsızlık veren bir hissin yeniden nüksetmesine yol açardı bütün bunlar.

Muzaffer hemen bir not yazdı. Yazılanları kafama takıp etkileneceğimi düşünmüştü. "Bu namussuzlar bilinçli olarak bazı şeyler yazmışlar. Sakın kafana takma..." diyordu notta. Huyumu biliyordu. "Sen rahat etmezsin, mutlaka canını sıkacak bir şeyler bulursun," derdi sık sık. Hatta, "En çok arzuladığı Kürdistan'ı da biz Sakine'ye versek, onun bağımsızlığını da görse, yine de rahat etmez, kendisine can sıkıcı dertler bulur," diyerek benim bir gerçeğimi dile getirmeye çalışıyordu. Gerçi ben buna karşılık çok abartıldığını belirterek, "O kadar da değil," diyordum ama hemen her şeyi de dert ediyordum.

Bu aşırı etkilenme, sorunların özüne inme, esası çözme dert edilecekse o noktada dert etmeyi olumsuz etkiliyordu. Duygulara boğma ağır basıyordu. Ben de bunun farkındaydım.

Haftalık iç ziyarette Muzaffer'e konuyu yeniden açtım. Ne olabilirdi! 2000'e Doğru'nun böyle bir haberi yazması ilginçti. Bir Peşengcinin ya da başka birinin mektubuna bu kadar itibar etmesi dikkat çekiyordu. Yoksa mektup bir senaryo muydu? Şener çıkıp partiye ulaştı, onu bu şekilde gündemleştirerek güvensizlik mi yaratılmak isteniyordu? "Cezaevinden çıkan hiç kimse sağlam değil," ya da "Partiye yar olmaz, etmeyiz," mi denilmek isteniyordu? Aklıma birçok şey geliyordu ve hepsini de sesli konuşuyordum. "Muzaffer çok dert ediyorsun" diye takılmıyordu o an, benim kaygılarıma anlam vermeye çalışıyordu. O daha sessiz düşünüyordu.

Şamil'e yazdığım bir mektupta da değinmiş; "aman birinize bir şey olmasın. Beni öldürse öldürse bu öldürür" demiştim. Şener'e ilişkin haberin beni nasıl etkilediğini anlatmıştım ona da. Belki çoğu kez yazdığım, yansıttığım tepkilerimdi fakat beni rahatsız eden bir şeyin dışı vurumuydu özünde. Farkında olmadan bir kaygımı dile getirmiştım Tabii Şamil de duygusallığımı eleştirmişti. Duygusallığım, yakaladığım bazı gerçeklikleri hem kendimde hem de dışımda politik bir bakış açısına oturtmamı, onu sistemleştirip mal etmemi ne çok engelliyordu?

Çok geçmiyor. Bu defa, "Tüneli kim ortaya çıkardı?" söylentileri dolaşmaya başlıyordu. Biz de mektuplarda belli şüphelerimizi birbirimize yazıyorduk. Kapalı, isimleri açık belirtmeden ima ediyorduk. Ağırlıkla Hasan ve Sinan'dan şüpheleniliyor ya da söylentiler bu yönlüydü. Çünkü bilenler onlardı. Saliha ve diğer yakalananlar tüneli bilmiyorlardı. Ya da kaçış olacağını bilselerdi bile nerede olduğunu, nasıl bir yöntemle gerçekleştirileceğini bilemezlerdi.

Fakat ziyaretçiler Şener'i de katarak bu isimleri çoğaltmışlardı. Dışarıdaki söylentiler içinde Şener de var. Ben bunu Karasulara yazdım. Kendilerine genelde sürgünden sonraki süreci de özetleyen bir yazı yazıp gizli yolla gönderdim. Şener hakkındaki söylentilerin öteden beri olduğunu, bunların açıklığa kavuşturulmamasının bir ek-

sıklık olduğunu, bu şekilde yayılırsa kendisini de etkileyeceğini belirterek bu durumları da dikkate alarak partiye yazmasını önerdim.

Karasu'ya, "En iyi siz tanırırsınız. Biliyorsunuz, kendisinin de ilginç özellikleri var. Her şeyi kendine göre tartışır ve 'Madem güvenilir miyim, ben de yapmam,' derse iyi olmaz... Kendisine de yazabilirsiniz, ben de yazıyorum ama yeterli olmuyor," dedim. Kaygılarımı Karasu'ya da yansıtmış oldum böylelikle. Fakat hepsinde de Şener'i koruma, kurtarma, yanlış yapmasını önleme ya da varsa gerçekliğinin, başka yüzünün açığa çıkması istemi vardı iyi niyetli bir şekilde. Hepsi karışık duygular, ruh halleriydi!

Tünel ve Şener! Korkunç geliyordu bu bana. Bir an bile düşünmek istemiyordum. Tekrar tekrar tünelin o gün nasıl açığa çıkarıldığını düşünüyordum. Yanımdakilere soruyordum, hep beraber o günü anıyorduk. Onlar benim neden tekrar tekrar aynı şeyleri sorduğumu, o kadar ayrıntılı üzerinde durduğumu merak ediyorlar ama bir şey de diyemiyorlardı.

35'e girerlerken önce alttan başladılar kazmaya değil mi? Eğer tam yeri bilinseydi direkt çıkıp dördüncü kattan arama yapmazlardı mıydı? Hasan Güllü de, Sinan Caynak da yerini tam bilmiyormuş. Öğlene kadar aradılar, bulamadılar. Öğleden sonra telefonla alınan bilgiler doğrultusunda yeniden aradılar ve duvarın çatlağında çıkan toprağı takip ederek bulmuşlardı. Bu nokta beni rahatlatıyordu. İçeriden ihanet olsa adamlar o kadar rol yaparlardı mıydı? O da belli olurdu. Saliha söyleyebilirdi, o kadın tam bir cadı gibiydi.

Belki göstermelik ilgileniyorduk, ana diyorduk, kucaklıyorduk, resim çekiyoorduk, konuşuyorduk fakat Saliha'ya ilk günden beri kanım kaynamamıştı! İçten sevmemiştim. Şener'den dolayı bağımızı sürdürüyorduk. Fakat Şener ona bağlıydı. Kızardı hatta küfür ettiğini de duymuştum ama onun durumunu gündeme getirdiğimizde, şüphelerimizi söylediğimizde etkilenirdi. Dışarıya yazdığı bir yazıda da ona ilişkin, "Söylentilerin esas alınarak yaklaşılması doğru olmaz. Ama tutarsız ve gevezedir," demişti sadece.

Şener'den mektup geldi o süreçlerde. Bazı şeyleri tartışmak ihtiyacını duyduğunu belirtiyordu. Hemen başta Başkan'ın kendisini

hem eleştirildiğini hem de güç verdiğini söylüyordu. “Amca müthiş bir destek veriyor. Ama sorun bu değil. Öyle şeyler var ki onları anlamak da, anlatmak da zor. Ben hâlâ rahat değilim, konuşamıyorum, tutuk kalıyorum. Özellikle sözümü hâlâ yerine getirmediğim için üzgünüm. Fırsatı olmadı, onca şeyin içinde amcaya onu söylemek istemedim ama en uygun fırsatta söylerim, buna inan,” diyor. Söz derken kastı ilişki sözünü Başkan’a açmaktı.

Ve yaşamak üzerine yazıyor. “Yaşamak ne ki?” diye başlıyor ve sorusunu kendisi yanıtıyor, Tütün’deki Pavel’i anlatıyor. “Böyle giderse Pavelleşirim herhalde, Pavelleşmek kalıyor geriye. Öylesine zorluyor bazıları. Sorun uyum sağlamak ya da sağlamamak değil, hayır, benim için bir odadan diğer odaya geçmek gibi bir şey. Yalnız dediğim gibi insanı çileden çıkartan bazı şeyler var. Amca olmasa çıldırabilirim. En büyük desteği o veriyor,” gibi şeyler yazılıydı mektupta.

Şener’in her zamanki tartışma üslubu. Bir konu ortaya atar, onu sosyolojik, psikolojik, sanatsal, estetik birçok boyutuyla değerlendirir, tartıştırdı. Her mektupta böyle ilginç konular olurdu ama burada zorlandığını da yazıyor ya da Pavelleşmekten bahsediyordu. Arkadaşlar da okudu mektubu; “Siz ne anladınız?” diye sordum. Muzaffer, “Sen Şener’i bilmezsin, o bu konularda usta yazar, mutlaka yine sekter bir şekilde dalış yapmış, tabii dışarıyı tanımıyor, onun bu özelliğini çok ters de yorumlayabilirler. O da böyle adam olmaya bayılır zaten,” diyor.

Tütün romanında Pavel’e örgüt içinde güvenilmiyor. Onun bazı şeyleri örgüte ters, örgüt karşıtı kabul ediliyor ve uzaklaştırılıyor. Aile yapısı değişik. Boris adlı kardeşi tütün işletmelerinin sahibi, birçok emperyalist devletle işbirliği içinde. Alman faşistleriyle bile ilişki içinde. Başka bir kardeşleri sorguda katlediliyor. Boris de sonra devrimci güçlerce vuruluyor. Pavel İspanya iç savaşına katılıyor, bir süre cephede savaşıyor, sonra Bulgaristan’a dönüyor ve tekrar savaş cephesinde yer alıyor, aktif bir rol oynuyor. Şener ne demek istiyordu? Moralim bozuluyor, “Mutlaka sorunlar vardır,” diyorum kendi kendime. Sonra ona bir mektup da ben yazdım. Sert bir şekilde eleştirdim onu. “Pavelleşmek de nedir? Neden anlaşılmaz kılıyorsun kendini? Bunu gidermek sana düşüyor. Madem ‘amca’ sana o kadar destek veriyor, onu

esas alman lazım. Diğer bazı tipleri değil,” dedim, ayrıca bu tür şeyleri bir daha yazmamasını, daha olumlu gelişmeler beklediğimi belirttim.

Mektuplarıma ihtiyaç duyduğunu her defasında vurguluyordu. Ben zaten yazıyordum. Karasu'nun ve benim mektuplarımın ne kadar etkisi olabilirdi? Partiye en yakın kendisiydi. Kendisinin doğru bir Pavelleşmeyi yaşaması gerekiyordu. İlle de çatışma, şüphe, ayrılık süreçlerini yaşamak niye? Bu konudaki eleştiri ve uyarılar ne kadar yerini bulacaktı? Anlaşılan rahatsızlık devam edecekti. Kendisi her süreçte tartışıldı, her defasında olaydı. Ve ben böyle belalı bir işe el atmıştım, çözmeye çalışıyordum. Hem bu yanı hem de güç, yetenek gördüğüm yanı beni çekiyordu. Bu bir çelişkiydi ancak çelişkinin kendisi çekiyordu.

Hiçbir şekilde Şener'le salt duygu ölçüleri içinde düşünerek buluşmadım. Yani beni ilk etkileyen, çeken, ilgili kılan duygular, güdüler değildi. Dürtüler, hisler, duyarlılıklar, kaygılar, ihtiyaçlar etkiledi, belirleyici oldu. Diğer etkilenimler bunlarla birlikte oluştu. Ne zaman oluştu, nereden başladı, nereye gitti, onların hepsi yaşamın, ilişkilerin bu boyutlarıyla birlikteydi. Çelişkiler, çatışmalar, kaygılar, dürtüler, hisler sürüyordu. Bunların etki gücü vardı. Ve aslında çelişkilerin hepsi bu ilişki içinde saklıydı. Çelişkilerin açığa çıkarılması ve onların savaşımı noktasında somut verilerle hareket etmek önemliydi. Bir yanda idealize edilmiş, pürüzsüz, çelişkisiz, her şeyiyle başka olan bir ilişki dünyası yaratılmak isteniyor, öte yanda çelişki yüklü, belki de her anı savaş içinde ve her defasında bir pürüzün eklendiği bir ilişki mozaigi vardı. Kaygılarda öne çıkan yanı, “Bu ilişki nereye gider?” değil, “Şener ne olacak?” şeklindeydi. Şener bu ilişkiyi bir güvence olarak ele aldı, bu çok açıktı. Kendisini koruyan, kendisini tartışılmaktan çıkararak, kendisini örgüt içinde etkin olmaya götüreceği bir özelliği vardı. Bu ilişkide bunların garantisini gördü. Baştan beri bunu fark etti. Bana ihtiyaç duyuyordu. Beni kutsaması, sevgiyi benim istediğim ölçülerde ele alıp işlemesi de bu anlamda doğaldı. Tabii bu da etkiliyordu.

Kendisi hem mevcut sorunlar ortamında bir güçtü, kendisini etkin kılacak bir performans içindeydi hem de benim duygularıma

etki yapacak tarzda ilgi alanımdaydı. Bunlar birbirine çok bağılı gelişti. Konumum genelde olumlu, tüm arkadaşları etkilemiş ya da ilgisini çekmiş ama Şener benimle o kadar ilgili ki, her konuda kendini bana göre ayarlıyordu. Bende çalışma açlığı vardı, ulaşabildiğim her alana ulaşmak istiyordum, müthiş bir yapma istemi, enerjisi vardı. O, bunu sağlamamda bulunmaz bir yetenek sunuyordu. Adeta, “Ne istersen onu yapayım,” diyor ve yapıyordu. Danışıyor, benim onayımın alınmadığı tek bir şey yapmıyordu, “Kurban olduğum ne diyor?” derdi hep. ‘Kurban olduğum’ zamanla süreklileşen bir hitap biçimi oldu. O ellerimden öpüyordu, ben gözlerinden, alnından, kafasından. Mektuplarımızı arkadaşlar da okuyordu, ilişkiyi bilen de, bilmeyen de alıştıktır zindanda kazandığım bu üsluba.

Hasan’a, Yıldız’a, “Günlükleri okuyor musunuz?” diye sordum bir ara. “Okuyun,” dedim ısrarla. Yaşamımızın bütün yönlerini öğrensinler istiyordum. Hasan yabancıysa değildi ama Yıldız’ın uzun görüp okumamasını yadırgıyordum. Özellikle mektuplarımın Şener’e ulaştırılmasını istiyordum. Onun ihtiyaç duyduğunu tahmin ediyordum.

Şener dışarıya çıktıktan sonra, özellikle de partiye ulaşmasıyla birlikte daha yoğun izlemeye başlamıştım onu. Partiye güç katmasını, parti içinde etkin olmasını istiyordum. Zindandan çıkan birçok kişi hayal kırıklığı yaratıyordu. Kimisi hâlâ evindeydi. Kimisi çok sıradan işlerle uğraşıyordu. Arkadaşların partiye ulaşıp aktif katılım göstermelerini duymak, herhalde biz tutsaklar için en güzel haberdirdi. Bir de çok umut bağladığım, başarmasını istediğim biri için bu beklenti daha da yoğun oluyordu.

Dışarıya, Önderliğe örüp gönderdiğimiz kazaklar vardı. Bu duyulan sevgi yoğunluğu, duyulan özlemin küçük bir parçasıydı. Başka türlü ulaşmak zordu. O süreçte Şener’e de kazak örmüştüm, içine mektup yazıp göndermişim. Herhalde ilk defa biraz kaygılardan arınarak bir mektup yazmış ve bu ilişkiye yüklediğim anlamı ifade etmişim.

Yaşadığım pratiklere rağmen sevgi arayışlarımı kilitlemedim. Belki hiç düşünmedim, hayal etmedim ama yaşamın, kavganın kendisinin sevgi olduğunu, onun, güçlü yaşamanın, yoğun yaşa-

manın bir boyutu olarak baktığımı ve asla pişman olacağım bir adım olmaması gerektiğini, bu konuda çok endişelendiğimi, çok zorlandığımı ama artık bunu önemli oranda aştığımı söyledim mektupta. Bu bir anlamda ikna olduğumun itirafı demektir.

Yani kendi cephemde biraz daha bu ilişkiyi benimsediğimi itiraf etmiş oluyordum. Belki de partiye ulaşmasının, birçok eksigi, sorunlu olmasına rağmen partiyle direkt bir bağ içinde olmanın yarattığı bir güvence oluyordu. Artık sorun Şener'in kendisindeydi. Parti ve kendisi ortadaydı. Ondan önceki süreçler hep bir endişe unsuru içeriyordu. Fakat şimdi belli endişeler olsa bile, partiye, onun çözüm gücüne güven vardı. Benim sorumluluğum, daha çok var olan ilişki vesilesiyle biraz daha güç vermek, moral düzeyine etki yapmaktı. Bunların gerçeklik payı ile iyi niyetlerle dolu yaklaşımlarım bir aradadır. Dönem dönem çok olumlu, iyi niyetli bir tablo çiziyordum. Bazen de en ufak bir duyum, haber bütün o olumlu yanı gölgeliyor, geride bırakıyordu. İstikrarlı, uzun vadeli değil. Bir yönüyle sınırsızlık, sonsuzluklar yüklüyordum. Bir yanda da her an bir yerlerinden koparacak kadar etkileyen tepkiler, duygular kendini dışa vuruyordu. Ama her ikisi aynı zamanda müthiş bir bağlanmayı da getiriyordu. En çok kavga, çelişki olan noktada en çok bağlanma oluyordu.

“zula davası!”

Duvar delme işi belli bir düzeye gelmişti. Kimliklerimiz de gelmişti. Onlarda da kusur yoktu. Giysi gibi şeyleri ayarlamıştık. Muzafferlerin dışarıdan model kitabı istemesi, takımlar beğenmesi de ayrı bir iş açmıştı başımıza. Duyanlar modayı çok yakından takip ettiğimizi veya zindanda podyuma çıkmaya hazırlandığımızı sanıyordu herhalde. Zaten birçok söylentiler gelişmişti hemen. Tabii Muzaffer çok rahat, “Ne derlerse desinler” diyordu. Ben tam tersine onun deyimiyle can sıkıntısına boğuluyordum.

Müdürün evine misafirler gelip gidiyordu. ‘Gün’ yapıyorlardı. Onları dolaylı izliyorduk. Misafirlerin yoğun olacağı günleri göz-lüyorduk. O günlere denk getirmek daha iyi olacaktı. Askerlerin

dikkatini çekmezdi. Ben ve Cahide iki şık hanım olarak çıkacaktık. Kimliklerimiz de vardı. Cahide'nin babasıyla anlaşmıştık. Samsun yolu üzerinde bekleyecekti. Şifre de vermiştik. Telgrafla o şifreyi bildirdiğimiz andan itibaren bekleyecekti. "Dikkat çekmemelisin," diye de sıkıca tembihlemiştik. Samsun'u da bilerek seçmiştik. O taraf daha iyi deniliyordu. Karadeniz'de saklanma olanağı daha fazlaydı. Acil'den arkadaşlar bu öneriyi iyi yapmışlar, gerekirse o şekilde de yardımcı olacaklardı.

Bizim hastane işimiz yatmıştı. İdare göndermek istemiyordu. Amasya'da doktora gönderiyorlar, fakat il sınırları dışına çıkmayı sakıncalı buluyorlardı. Hasan Can bu konuda tam bir kurt! Bütün kurnazlıklar onda toplanmış gibi! Her şeyden şüphe ediyor. Tam bir paranoyak! Bizden yana rahat değil. Haksız da sayılmaz. Hiç yerimizde durmuyor, sürekli bir şeyler karıştırıyorduk. Sık sık aramalar oluyor bu yüzden. "Ben o kadar cezaevi yönetmişim, hepsinde onlarca kadın vardı. Ama hiçbir zaman bu kadar kadından korkmamıştım," diyordu açık açık. "Acaba bir şeyler mi hissetti," diyerek bu defa da biz şüpheleniyorduk.

Son tuğlanın etrafını eşiyorduk. Dış sıvaya bir şey olmamalıydı. Onun için de ince ince çalışıyorduk. Tabii sabırsızlanıyoruz da...

Dışarıya, var olan mektup ve yazıların önemli bir kısmını göndermiştik ama hâlâ bir kısmı duruyordu. Bu arada Cahide'ye de Şener'le ilişkimizi söyledim. Şaşırıldı önce, beklemiyordu. "Gerçi onun yaklaşımlarından bazı şeyler sezmiştim ama senden hiç beklemiyordum," diyor, alıngan bir ses tonuyla. Üzerinde fazla tartışmadık. Ama ona da, "Bu ilişki başkadır," diyordum. Ama haliyle o da bu konuda ikna olmuyordu, "Nasıl başka?" diyordu. Kendisi on yıldan fazla bir süredir Süleyman'la nişanlıydı, çok da sorun olmuştu. O yöredeki arkadaşların yaklaşımı, kendisinin ölçüleri, düşmanın ilişkiyi kullanma tutumu, hepsi de kendisini zorlamıştı. '83'ten sonra giderek olumlu bir grafik çizmişti. Eski ruh halini önemli oranda aşmıştı. Mahkemede yurtsever düzeyde savunma da yapmıştı. Yazışmalarla, tartışmalarla eskiden yaşanan sorunları gidermişlerdi. Yılmaz Uzun bile, 'Dar, feodal yaklaşımlarından' dolayı özeleştiri vermişti. Sive-

rek'te en çok çatıştığı arkadaşı Yılmaz. Cahide'nin siyasi ilişki düzeyi de resmileşmişti. Yani belirsizlik, uzun süreli yaptırım kalkmıştı.

1988'de Süleyman'la da tartışma imkanları olmuştu. Fakat Cahide mevcut ilişkinin kendisini geriletliğini söylüyordu. İşkence günlerinde onun moral düzeyinden olumlu etkileniyordu, bir tutunacak dal olarak görüyordu. Parti'ye karşı tepkileri, Süleyman'la bu ilişkilerine çarpıyordu. Geleneksel bir namus yaklaşımı her iki tarafta da vardı. Süleyman ilişkisinde dürüsttü, saftı fakat Cahide'deki ruh hali ve etkilenim daha başkaydı. Cahide Arnasya'da yazışmalarında eleştireldi. Mektuplarında belli bir noktaya kadar tartışıyordu da. Kendindeki değişimi buna bağlıyordu. Bir kader gibi algılama, ömür boyu bağlanacağı bir ilişki olarak görme, bu noktadaki tutuculuğu doğru görmüyordu. On yıl bir halkaya bağlanmak! Bu büyük bir aşk mıydı? Sevgi boyutu neydi, ölçü neydi? Bunları tartışıyorduk. Bir yere kadar Cahide haklıydı! Arna beğenmediği veya eleştirdiği ölçüler yerine neyi koyuyordu? Kendindeki küçük burjuva ölçülere sevdalanması daha tehlikeli değil miydi? Küçük burjuva yaşam alışkanlıkları, onun ruh hali Cahide'de etkindi. Proleterleşme yanları, aile düzeni içinde, annesinden biraz farklı biçimdeydi. Onu da küçük burjuva yaşam özelemlerinin hizmetine koymuştu. PKK ile tanışması, bir süre faaliyet yürütmesi sürecinde de küçük burjuva yanlar kendisiyle kalmıştı. İradî olarak da aynı karmaşayı yaşıyordu. Pazarlıklı, hesaplı bir ruh hali onda sürekli egemendi. Bu ta çocukluk dönemindeki şekillenmeyle, aile ilişkileriyle, ailenin ticari, ekonomik ilişki düzeyiyle direkt ilişkiliydi. Babası 'çavuşluk' yapmıştı. Mevsimlik işçi simsarlığı gibi bir şey. Kendileri de çalışmış ama babanın bu işlerdeki hesabı, işverenle ilişki düzeyi, en çok Cahide'yi etkilemişti. Babasının da en yakınındaydı her zaman. Annesi de tatlıcılık yapıyordu. Yine aile kaçakçılığa da bulaşmıştı. Babasının yaşam tarzı başı boş, içkici, kumarcı, dalavereci.

Cahide aslında devrimcileşse müthiş yetenekleri vardı. Çok girişkendi. Kurnazlıkların her biçim vardı onda. Bun örgüt, mücadele lehine çevirmesi birçok yarar sağlardı. Nitekim Siverek mücadelesi sürecinde epeyce aktifti. Kaymakamlardan, devlet kurumlarının en önde gelenlerinden bizzat mermi, silah örgütüyor,

bazı insanların tayin işlerini yaptırıyor, evlerini kullanıyor, kariyerlerini kullanıyordu. Bucaklardan birilerini bile vuruyor. Bucaklar başına fidye koymuşlardı. Bu derece etkindi yani.

Sonraki süreç Cahide'yi başarıya değil, yenilgilere götürüyordu. Uzun süre o etkiyi yaşadı. Yenilgiler yaşanmaz diye bir şey yok. Ama savaşıyor yenilmemişsen o yenilgi bitiricidir. Savaşa savaşa darbe yiyenler, yenilenler, sonradan toparlanma ve yeniden yengi kazanma şansını bulmuşlardır. Hele ruhta yenilgi, hele duygularda, düşünce ve inançta, iradede yenilgi, o çok sınırlı da olsa, çok az zaman da olsa tehlikelidir ve kişiliği ihanete kadar götürür. Cahide aslında bu yenilginin nedenlerini biliyordu. Bir yanı da bu ilişki ölçüsüydü, ondaki bireysellikti, bencillikti. O ilişki yüzünden başına bazı şeyler gelmişti. Tecride, yakalanmaya neden olmuştu. Yine çözülmüş, belli yönleriyle teslimiyeti yaşamıştı. Bunları aştıktan sonra bu ilişkiye yaklaşımları giderek değişti. Kaybetme, yenilme nedenlerinden biriydi. Onu sadakatle koruma adına başına her şey gelmişti. O halde tersi olamaz mı? Bu ilişkiyi kesme, etkilerinden kurtulma istemi vardı ve bunu benimle tartışıyordu. Aslında görünürde gerçeklik payı olsa da bir iç tepki, bir iç intikamcılık görüyordum. Bunu kabul etmiyordu ama kesin o yönü vardı. Gönül'de de vardı. Çok bağlı, çok sadıklık adına müthiş bir tepki ve ikiyüzlülük vardı. Neredeyse o ilişkiyi çok çirkince düşmana satacaktı. O kadar ki hırslı, intikamcı. Cahide'nin biraz daha farklı boyutu vardı. Gönül'deki çok çirkindi, baştan beri dürüst değildi. Ve onun devrime yaklaşımıyla direkt ilişkisi vardı. Devrim ideali yoktu, küçük burjuva maceracı arayışların etkisi çoktu.

Aysel'de çok kaderci, çok geleneksel bir yaklaşım vardı. O derin ahlî oflu, iç çekişli ruh hali, onun ezik, köle ruh haliydi aslında. Çok bağlı, çok sadık, çok derin gibi görülen sevgi anlayışı zavallıca ve bir yetimin dışarıdan ilgilenen birine tutkusu, umudu gibi bir şeydi. Ezik, acı çeken bir ruh hali, onun boynu bükük tablosunda sevgi ölüdür, ölü çizgisinde bir sevgi, aşk dramı söz konusudur!

Verem ince bir hastalıktır. Halk dilinde 'ince hastalık' derler. Zindan koşullarında hastalık kapmak zor değildir. Düşman bizzat verem mikrobunu yayıyordu. Balgamlı yemekleri vererek bunu gerçekleşt-

tiriyordu. Pislik, yetersiz beslenme, havasızlık ve her şey hastalık üretmeye müsaitti. Ama yine de vücudu hastalıktan koruma irademiz vardır. O irade neye kadar olmaz ki? Aysel veremdi. Hastalıklı olmak suç değildi belki ama Aysel'in ruh hali bir değil on hastalık kaynağıydı. İç çekişleri, ofları, ahları, ağlamaları hiç bitmezdi. Aysel o haliyle çok zavallıydı. O yanıla hep kavga ettim. Ölüme birlikte giderken bile kavga ettim. Sevgi hastalık üretmez kesinlikle. Sevgi sağlıklı kılar, dinç kılar, moralli kılar insanı. Ama Aysel'in sevgisi hastalıklıydı, hem de ince hastalık!

Muzafferlerle son günlerimizi yaşıyorduk. Gideceğimiz herkesçe bilinmese de, bir şeylerin olacağı havası vardı. Ziyaret yerindeydik. “Çıkarsanız bizi de düşünün. Şu lanet yerde durulmuyor artık. Biraz ilgilenilse yolu vardır. Arkadaşları bu konuda zorlamak lazım. Dev-Sol kadar da mı olamıyorlar?” diyordu Muzaffer. “Birkaç faşisti de götürmek lazım. İşkenceci tipler var, onlara yönelik bir iki eylem olursa bu kadar ileri gitmezler,” diye devam ediyordu. Bazılarını hepimiz tanıyorduk zaten. Hem seviniyor ama hem de bir burukluk vardı Muzaffer'de. Kesin başarı inancı vardı hepimizde, onun heyecanını yaşıyorduk.

Biz ziyaretteyken, “Ziyaretçin var!” dedi kadın gardiyan. Dış ziyaret günü değildi, böyle ‘özel’ kim gelebilirdi? Savcılıktan izin alması gerekiyordu. Bir de uzaktan gelmişse önemli bir gerekçesi varsa görüştübiliyorlar, yoksa görüştürmüyorlardı. Biraz heyecanlanmıştım. Ziyaret kabininde beklerken, karşı kabinde aniden Baki belirdi. Şaşırdım ama aynı zamanda canım sıkıldı.

“Merhaba, nasılsın Sakine? Görmeyeli çok oldu,” dedi. Ben, “İyiyim,” dedim hemen ardından, “Neden geldin? Ziyarettime ne hakla geldin? Benden izin aldın mı?” diyerek tersledim. Baki, “Buna gerek var mı, biz akrabayız. Amcamın kızısın, gelip sormak benim de hakkımdır herhalde,” dedi.

“Hayır, benim istemediğim bir kişi, isterse anam babam olsun gelmeyecek. Sen hem neden durmadan mektup yazıyorsun? Sana yanıt vermediğim halde yazman çok ilginç. O mektuplarını okumadan yırtıyorum, haberin olsun. Bir değer ifade etmiyorlar benim

için çünkü. İlk mektubunu okudum, bir saplantı olmuş, durmadan aynı şeyleri yazmışsın. Bizim hiçbir bağımız yok, akrabalık da benim için bir bağ değil. Hemen çık git! Seninle konuşacak bir şey yok,” dedim. Ağlayarak, “Ben o kadar yol geldim, biraz konuşalım. Bana değer vermeyebilirsin, ben saygı duyuyorum,” dedi, ben tekrar gitmesini istedim. Gitmeyince ben çıktım. Ama, son olarak;

“Biraz namuslu, biraz gururlu olmalısın. Görüşmek istemediğim halde neden kendini bu kadar zavallılaştırıyorsun? Düşmanın içinde seni bozmak istemiyordum ama sen inat ettin,” diyerek tekrar arkadaşların yanına gittim. Muzaffer duyunca öfkelendi,

“Bu sülük gibi bir adam, sana kızıyorum. Nereden gittin buldun onu? Yıllardır bir bela gibi,” dedi.

Evet nereden buldum? Onun hikayesini kaçınıcı kezdir anlatıyordum. Cahide, “Ben mektupları artık kendisine göstermeden imha ediyorum. Çok can sıkıcı yazıyor. Üstelik evlenmiş, çocukları olmuş ama hâlâ peşinde. Ne tuhaf biri!” diyor.

Normalde konuşulsa, isterse akrabalık ölçülerinde olsun, içine başka şeyler katmadan ilişki kursalar ben varım. Tartışırım, konuşurum, her türlü desteği de veririm. Geçmiş bir ilişkiyi bir küskünlük, bir tavır alma vesilesi yapmam kesinlikle. Keşke o güçte olursa. Ama bütün dünyası kaybolmuş gibi. Oysa başka bir dünya kurmuş zaten! İlle de o noktada başlatıyor her şeyi. Bir feodal saplantı biçiminde yer etmiş, rahatsız ediyor. Beni bir insan, bir devrimci olarak değil, bilmem kaç yıl önce birlikte olduğu bir kadın olarak algılıyor. Onu bende arıyor, onu bende yaşatmaya çalışıyor, bütün davranışları bunu yansıtıyor. Bu da çok itici ve çekilmez oluyor. Diyalog çabası sonuç vermiyor, onu denemenin bir yararı yoktu elbette. Ziyaretimizi sekteye uğrattıyor Baki. Zavallılaşmak ne kötüydü. Acımayı sevmem, hep lanet yağdırdım o yüzden.

Ve bir gece, herkes Maria dizisini seyredirken ben yine kapağın başındaydım. Son hızla çalışıyordum. Fazla uzaması risk yaratabilirdi. Emine koridorda voltalıyor, o nöbetçi ama kadın gardiyanlar ona da oyun oynuyorlar. Biri onu mutfak bölümüne çağırıyor, o içeriye girer girmez mutfak kapısını üzerine kilitliyorlar. Diğer gardiyan

tetikte, koridorda biriken gardiyanları çağırıyor. Bir anda merdivende gürültü ve ayak sesleri çoğaldı. Mutfaktaki arkadaşlar topluca, “Baskılara son!” sloganı atmaya başladılar, kapıları vuruyorlardı benim duymam için. Hemen çalışmayı bıraktım. Kapağı eğreti bir şekilde yerine koyup, elimdeki bazı malzemeleri aceleyle saklamaya çalıştım. Daha tam ortalığı düzeltmeden içeriye it sürüsü gibi doluştu yüzlerce gardiyan. Tüm vardiyalar toplanmıştı. Beni kapağın başında yakalayamadıkları için hayıflandılar. Ama hemen ranzayı çektiler, tekme ve yumrukle kapağı tespit ettiler, çıkardılar. Ben sandalyede oturmuştum ve sakin olmaya çalışıyordum. Çok telaşlılar, müdür,

“Ya! Kaçacaktınız ha! Biz üç gündür dışarıda bekliyorduk. Çıkar çıkmaz sizi almak daha zevkli olurdu,” diyor. Etrafı saldırırcasına arıyorlar. Birkaç gardiyan duvardaki köşeyi gösterdi.

“Bakın müdürüm, Apo’nun resimlerini asmışlar. Teröristlerin resimleriyle doldurmuşlar. Bunlar yasak,” diyor, elini atıp kaldırmak istiyor. Ben yerimden fırlayarak,

“Bırakın orayı, el vurursanız kıyameti kopartırım. Oraya el sürmeyin. Tamam, baskın yaptınız, zulamızı buldunuz. Ne diye bu kadar curcuna çıkarıyorsunuz? Biz devrimci insanlarız, zindanda da olsak yaratıcıyız, kazarız, deleriz, uçarız. Sizin de göreviniz engellemektir. Gelip buldunuz, başka bir taşkınlık yapılmasın,” diyerek müdürü uyardım. Müdür şaşkın, ne söyleyeceğini bilmez bir şekilde;

“Şuna bak hem suçlusun, hem güçlüsün. Bir şey yaptığımız yok, sen benim personelimi tehdit ediyorsun,” dedi.

Uyarım gereken etkiyi yaratmıştı. Daha dikkatli davranıyorlardı. Sonra bazı kazı malzemelerini daha buldular. İçine yazıları sakladığımız dolabı evirip çevirdiler. O anda biraz korktum ama konuşmalarla dikkatlerini dağıttım. Arkadaşlar alt kattan,

“Sakine ne oldu? Bir şey yapıyorlar mı? Durumun nasıl?” diye bağıyorlardı.

“Durumum iyi, merak etmeyin,” dedim ben de. O arada arka bloklardan seslenmeye başladılar. Muzafferler de merak etmişlerdi. Ben cevap vermedim bilerek. Biraz meraklansınlar ve idareyi zorlasınlar istiyordum. Zaten o anda sesimi onlara iletcek halde de değildim.

Düşmana karşı farklı görünmeye çalışsam da içim kan ağlıyordu, yine başarılı olamamıştık. Nasıl fark edilmişti? “Üç gündür bekliyoruz,” demişti müdür. Doğruysa nasıl öğrendiler? Acaba sesleri mi duydular? Müdürün evinden ses duyulabilirdi tabii. Duvarı dikkatle dinleseler, kesin sesi alırlardı. Cezaevi öyle ki, nereye kulağını vursan, mahzende yüzlerce kişi yaşıyor gibi garip garip sesler geliyordu.

Hemen tutanak tutuldu, “Tüneli bulduk,” diye. Mutfak kapısını kapattıkları için arkadaşlar, “Açın yoksa yakacağız,” diye çığlık atıyorlardı. Sloganlar o süre içinde hiç susmadı. Adamlar işlerini bitirdikten sonra kapıyı açtılar.

Muzafferlere durumu ilettim, notlaşma trafiği başlamıştı yine. Notun cevabı gelri, üzölmüşlerdi ama daha çok da teselli veriyorlardı. Bizden olumsuz etkilenmememizi istiyordu.

Mahkemede yeni bir dava daha açıldı: “Fırar davası”! Davalardan kurtulamadım zaten. En son Diyarbakır’dan sürgün edilirken yolda attığımız pulların davası vardı. Onları bildiri yapmışlardı. Her bir pulu bir bildiri olarak ele almış ve “...devletin bütünlüğünü bozan, bölen, kurumlarına hakaret eden, küçük düşüren... bölücölük propagandası yaparak, halkı kışkırtmayı hedefleyen...” diye başlayan ve devam eden bir dava iddianamesi hazırlamışlardı. O daha bitmeden bu defa tünel davası!

Mahkemeyi cezaevine kurmuşlardı. Korkudan, bizi cezaevi dışına çıkaramıyorlardı. O koğuşta dört kişiydik, her dördümüzün de ifadesini alıyorlardı. Ben üstlendim yine, “Zulaydı, ben yaptım,” dedim. Adamlar güldü tabii, “Öyle kocaman zulayı ne yapacaktın?” dediler. Ben de “Yazıları saklayacaktım. Uzun vadeli düşündüğüm için büyük yaptım, kitap da konulabilir,” dedim. İfademi böyle sürdürdüm. Mahkemeyi ‘zula davası’ haline getirmeye çalışıyordum. Bizimkiler çok güldüler zula dememe, espriler yapıyorlardı. Adamlar yutmadı tabii...

Bu kaçış planını düşman nasıl öğrenmişti? Ya Koç Ali ihbar etmişti ya da!.. Ama Yılmaz’ı hemen suçlamak istemiyorduk. Koç Ali’ye söylemekle hata yapmıştık, keşke onu hiç bulaştırmasaydık, fakat olan olmuştu, keşkeleri önceden düşünmek gerekiyordu.

“zindanlara bile sığdıramadılar bizi...”

Yılın son demi. Diyarbakır’dan sürgün edileli bir yıl olmuştu. Yine slogan sesleri geliyordu. Ardından not atıldı toplu: “Muzaffer sürgün edildi.” “Sürgünlere son”! Evet, bu kaçınıcı kezdi atıyorduk bu sloganı sayması zor. Zindan ve zindanda sürgün! Zindanlara bile sığdıramıyorlardı bizi. Tam bir savaştı! Bütün güçleriyle denetimlerini kurdukları zindanlarda düşmanın bu denli acizliği! Ne kadar gülünçtü! Görüşmek istedik. Düşman tüm ısrarlarımıza rağmen bizi görüştürmedi. Koridorda sadece Muzaffer’in “Sakine,” sesleri yankılanmış ancak mazgal deliğinden bağırabilmişti. Kadın gardiyan, “Yüreğim yandı. Yazık, nasıl da bağırıyordu o mavi gözlü çocuk,” demişti. Tabii biz onu da duymamıştık. Hiç görüşmeden götürmüşlerdi.

Bu demekti ki peşi sıra yeni sürgünler olacaktı. Beni de sürgün edeceklerini hissediyordum. Tünel gerekçesi vardı düşmanın. Tahminlerim doğruydu, birkaç gün sonra da beni çağırdılar. Çanakkale’ye sürgün! Muzaffer Kürdistan’a, Antep’e, ben ise ta batıya, Çanakkale’ye gidiyordum. Öfkelerini alamamışlardı. Sürgünde bile bu kadar acımasız ve çığırından çıkmış bir intikamcılık sergilemişlerdi.

Amasya’yı geride bırakıyordum. Yolda bir fırsatını bulurum diyerek, düşünce düzeyinde de olsa bazı planlar kurdum. Sahte kimliği de üzerime almıştım, gizlemiştim. O kimlik ve para işe yarayabilirdi. Ama beni arabadan hiç indirmeden direkt Çanakkale’ye götürdüler. Bu uzun yolculuk çok yıpratmıştı. Çanakkale’de de arkadaşlar vardı. Bazılarıyla yazışıyorduk daha önce. Kadınlar bölümü karışık, adli tutsaklar da var. Bizden Zübeyde var, Türk sol siyasetlerinden on kadar kadın tutsak var.

Aynı gün arkadaşlarla görüştim. Durumu anlattım. Onlar sevinmişti tabii, “Bir şey olmaz. Biraz da bizim yanımızda kalırsın,” diyerek espri yapmışlardı. Aslında gerçeği de öyleydi. Biz bazı şeyleri neden o kadar katı ele alıyorduk acaba? Tüm cezaevlerinde yoldaşlarım vardı. Sürgünün bile keyfini çıkarmak gerekiyordu.

Çanakkale Cezaevi bileşimi ilginçti. Hemen her siyasetten insan vardı. Bizim arkadaşların sayısı otuzun üzerindeydi. Celal Özalp

(Numan), Cemal Şerik, Burhan, Mehmet Çınar (Resul), Deza (Hamit Kankılıç), D. Ali, Can, Sadrettin ve daha birçok arkadaş vardı.

D. Ali ile en son '77'de görüşmüştük. Ağrı Cezaevi'ndeydi, ziyaretime gitmiştim. Sonra Erzincan, Niğde ve Çanakkale'ye geçmişti. Bir uçtan diğer uca neredeyse bütün coğrafyayı dolaşmıştı. Cezaevleri sayesinde Türkiye ve Kürdistan'ın birçok yerlerine gitmiş oluyorduk. Birbirimize takılıyorduk, rekor kimdeydi? Tabii en kıdemlimiz D. Ali'ydi. Ama cezaevleri sayısında onu geçmiştim neredeyse. Can ile en son '88 Şubat direnişinin sonuçlandırılması görüşmelerinde karşılaşmıştık. İlk ve son karşılaşma derssem daha doğrudur. Hep merak ediyordum, Pirlere birlikte yakalanmıştı. Mahsum Korkmaz (Agit) arkadaş kurtulmuştu sadece. Kamyonetten kendilerini atmışlardı, asker kontrolüne takılmamak için ama hareket eder halde olduğu için atladıktan sonra kaçamamışlardı. Can'ın bir de rahatsızlığı vardı. Kafası ölüm orucu sürecinde şişmişti, tedavi görüyordu. Arkadaşlar hep tehlikeli diyorlardı. Gördüğümde canlıydı.

D.Ali hiç değişmemişti sanki. Numan, yani Celal Özalp'la da yeni tanışılıyorduk. Sabrilerin döneminde yakalanmışlardı. O grubu yakından tanımamıştım. Mahkemeleri hızla yapılmış ve başka cezaevlerine gönderilmişlerdi. Cemal Şerik ve Burhan Çanakkale'nin emeklileri sayılırlardı. Eskiden beri orada kalıyorlardı. Çanakkale'ye demir atmışlardı sanki! Hasan Şerik Antep'te yatıyordu. Cemal küçük yaşlarda arkadaşlarla ilişkilenebilirdi. Tuzluçayır'ın en genç PKK'lisiydi! Tuzluçayır'da evlerine gittiğimde sadece kız kardeşlerini görmüştüm. Hasan'la da Elazığ'da basın çalışmaları nedeniyle tanışmıştık. Cemal kocaman boyuyla küçüklüğünü çoktan geride bırakmıştı. Burhan da, Bakıl ağanın torunu. Bakıl ağa ajan olduğu iddiasıyla Dersim'de cezalandırılmıştı. Doğruydum, devletle yakın ilişkisi vardı, fakat "Ajanlık temelinde değildi, bu nedenle ölümü hak etmemişti ama vurmuşlar işte," diyor. Sakin, olgun, derin bir arkadaştı Burhan.

Cezaevinde henüz iç görüş yoktu. Ben Amasya ve Diyarbakır'daki görüşmelerimizi anlatınca sevindiler, "Burada da geliştirebiliriz," dedim. Can, "Hamili ile aran nasıl?" diye sordu. Ben iyi olmadığını söyledim. "Sonra daha geniş konuşuruz," dedim.

Zübeyde kısa süre sonra tahliye oldu. Fakat eski kabadayılığı geçmemiş, hatta daha da belirginleşmişti. Bir süre de Antep'te kalmıştı. Antep'te o ve TİKB'li Mürvet vardı, sonra Çanakkale'ye gelmişlerdi. Çıkarken partiyle nasıl bağ kuracağı söylendi ama o önce Yılmaz Dağlı onlara gidiyor. Her ikisi de oldukça keyfi davranıyor, her şeyi kendilerine göre ayarlıyorlardı. Bunu duyunca haber gönderdik. Bir süre sonra alanda ailelerden bazıları gözaltına alınıyor. Bu nedenle içeriye acil gelecek yazı elimize ulaşmadı. Aileler üzerindeki baskı hemen her cezaevinde de vardı.

Cezaevleri arası ilişkilerde kopukluk vardı. Bu çeşitli yazışmalarla giderilmeye çalışılıyordu ancak yeterli değildi. Özellikle cezaevi direniş politikamızın özü, onun uygulanış biçimleri üzerinde belli bir tartışma geliştirmek zorunluuydu. Amasya'dayken Muzaffer'in, "Başka yöntemler yok mu? Biz mi yaratıcı olamıyoruz?" dediği nokta buydu aslında.

Düşman gündeme yine Eskişehir'i almıştı. Daha önce iki şehit vermiştik. Hücre sistemini tekrar dayatmaları tesadüfî değildi. Buna ilişkin tartışmayı önce kendi içimizde geliştirip, sonra da bunu ortak görüş ve öneriler şeklinde Karasulara ve diğer cezaevlerine gönderdik.

Düşmanın yönelimlerine karşı politikamız belliydi, temel ilkelere, kazanımlarımıza yönelime asla izin yoktu, verilemezdi. Ama düşmanın ikide bir açlık grevini, ölüm oruçlarını, isyanı dayatması, o zeminlere çekmesini de boşa çıkarmak, bu silahı ellerinden almak gerekiyordu. Direnişleri kendi inisiyatifimizde ve dışarıdaki mücadelemizle, genel savaşımızla uygunluk içinde olacak şekilde düzenlememiz kaçınılmazdı. Hassas bir konu olduğu açıktı. Çok kolayca 'sağcılık' suçlamaları yapılabilirdi. Ancak buna rağmen geneli bağlayacak bir tartışma düzeyini yaratmak ve daha yaratıcı, daha sağlam ve döneme denk bir program, bir direniş planı, bir yaşam düzeni oluşturmak gerekliliği ortaya çıkmıştı.

Bu tartışmalara en sert yanıt Aydın Cezaevi'nden geldi. Bizi neredeyse Türk sol siyasetlerinden etkilenmiş olarak ele almışlardı. Her şey için uzun süreli açlık grevleri ve ölüm oruçları doğru değil denilmişti. Bazı cezaevleri en ufak bir yasaklamayla karşılaştıkla-

rında hemen açlık grevleri, ölüm oruçlarına gidiyordu ve doğal olarak diğer cezaevlerini de buna çekiyorlardı. Eleştirilen ya da düzeltilmesi gereken yanlar bunlardı. Genel bir politikamız olmazsa her bir yerde olan ve olacak değişik çıkışlar önlenemezdi. Ama Aydın bundan dolayı uç eleştiriler yöneltmişti. Ceyhan Cezaevi genel olarak olumlu bulmuştu ama ne pahasına olursa olsun Eskışehir'in engellenmesi gerektiğini belirtmişlerdi. Antep daha olumlu yaklaşmış, değerlendirmelerini, önerilerini iyice somutlaştırmışlardı. Temelde farklı şeyler söylemiyorduk.

Sorunun özü tam kavranamadığından, tartışmalar, tanımlar uçlara kayıyordu. Bazı yerlerde bu değerlendirmelerimizden yola çıkarak neredeyse, "Tabii nedir ikide bir açlık grevleri," diyerek direnişi gereksiz bulma gibi eğilimlere girebilmişlerdi. Direnişi salt bazı açlık grevi eylemleriyle özdeşleştirme, onun dışında direnişi yaşam biçimi haline getirme, onun vazgeçilmezliğini anlama yoktu, gerçi bu eğilimde olanlar çok nadirdi. Genelde hiçbir insanımız, direnişe karşı değil, en sıradan bir yurtsever veya taraftarımız bilc dircnişsiz yaşamayacağını biliyordu. PKK'nin direnişçiliği bu ruhsal şekillenmeyi yaratmış genelde, bir gelenek oluşmuştu. Büyük direnişçiliğin manevi etkileri hâlâ yaşıyordu, canlıydı. Ama işte bu politika yaratıcı biçimde ve bütün boyutlarıyla birlikte ele alınmadı mı, direnişin hangi koşullarda ve hangi hedeflere yönelik olarak geliştirilmesi gerektiği, ne tür sonuçlar yaratacağı doğru tespit edilemezdi.

Direniş politikamızın pratik uygulama biçimlerine ilişkin tartışmaların, yazışmalarımızın sürdürüldüğü bir sırada partiden, Önderlik'ten cezaevlerine ilişkin perspektif ve talimatlar geldi. Yeni yıl mesajımız böylece içeriye ulaşmıştı. Son tutuklamalar ve diğer nedenlerden dolayı gecikmiş de olsa bu düzeyde bir değerlendirme-nin bize ulaşması çok anlamlı ve önemliydi.

Parti Önderliği imzası olan yazı;

"Tüm cezaevlerinde direnen yoldaşlara!" diye başlıyordu. Devamında;

"Çok önemli mücadele süreçlerini sığdırdığımız bir on yılı daha geride bırakırken kısaca da olsa, bazı gelişmelere vurgu yaparak siz

tutsak yoldaşları yeni yıla girerken selamlamak yerinde olacaktır...” di-
yerek devam ediyordu. Son bölümlerde, düşmanın cezaevi politikasına
değiniliyor ve bu konuda daha dikkatli, duyarlı yaklaşmak gerektiğini,
sık sık açlık grevleri ve ölüm oruçlarına girmenin doğru olmadığını,
temel yönelimlerin belli olduğunu, buna karşı hazırlıklı olmak yanında
dışarıya katkı sunabilecek çalışmalara ağırlık verilmesini belirtiyordu.
Özellikle yazım alanında, devrimci sanat, edebiyat çalışmalarının ge-
liştirilmesini, direnişin taşırılmasında bunun önemli olduğunu, yine
parti yayınlarının legal alanda çıkan dergi ve gazetelerin beslenme-
sinde aktif rol oynanması gerektiğini belirtiyordu. Ayrıca demokratik
kurum, kuruluşlara, diğer legal çevrelere ulaşılmasını, o çevrelerin ör-
gütlenmesi ve harekete geçirilmesini sağlayabilecek koşulları ra-
hatlıkla yaratabileceğimize vurgu yapıyordu.

Yine bazı yeni oluşumların gündeme gelebileceğini, bu konuda parti
politikamızın net olduğunu, siyasal cepheyi düşmanın denetiminden
çıkarak mücadeleyi her kesim içinde yaymamız gerektiğini, bu genel
bakış açısı doğrultusunda her türlü çalışma inisiyatifinin olduğunu söy-
lüyor ve “Başarı dileklerimi, sevgilerimi iletiyorum,” diyerek bitiriyordu.

Serxwebûn’da ve Berxwedan’da çeşitli çözümleri okuyor-
duk. Parti yayınları çok sınırlı da olsa elimize geçebiliyordu. Ama
Başkan’dan böyle direkt bir yazının gelmesi çok daha başkaydı. Se-
vincimiz büyüktü. Hele bazı değerlendirmelerimizin, Önderliğin
perspektifleriyle uyumluluk içinde olması, çakışması müthiş bir se-
vinç yaratıyor, güven geliştiriyordu. Bizi sert eleştiren cezaevlerine
mektuplarımızda bunları ima ediyorduk. Ve ilk fırsatta diğer ceza-
evlerine de Önderliğin perspektiflerini, talimatlarını ulaştırdık. Bazı
yerlere kısa sürede, bazılarında ise daha geç ulaştı. Ulaştıramadığımız
yerlere de imkanları zorlayarak, yazının çerçevesini aktardık.

Başkan’ın yazısı dışında Şener’den de bir yazı vardı. Bu yazıda
daha çok dışarıdaki gelişmeler ve zindandaki görevlerimiz konu edil-
mişti. Önderliğin hem genel savaş ve partileşme sorunlarımızı hem
de özelden zindana yönelik eleştirilerini daha somutlaştırarak koy-
muştu. Yani Önderliğin perspektifleri doğrultusunda yazılan bir ya-
zıydı. “Kesin Önderlik, ‘Yaz,’ demiştir, yoksa kendisi bilir, içerisi

hassastır, böyle Şener imzalı bir yazıya itibar etmez, doğru da bulmaz,” dedik kendi aramızda. Önderliğin yazdıklarıyla birlikte gelmişti ve birbirinden uzak içerikte değildi. Buna da sevindik tabii. Partiyle yürüme, en azından parti doğruları temelinde sorunların içine girme biçiminde algıladık yazının yazılmasını. Ayrıca Şener’in Doğu Perinçek ile Başkan’ın röportajı sırasında bulunması, öyle bir fotoğrafın da 2000’e Doğu’da çıkması daha önceki söylenti ve haberlerin etkisini karmıştı. Can, “Herhalde Şener’in yıldızı parlar. İyi... Çalışsa, kendini katsa epey yararı olur,” demişti. Benim sevindiğimi fark ediyor, aynı zamanda sevincimi de paylaşıyordu.

Ancak Doğu Perinçek’e bir türlü güvenemiyordum. Hep itici geliyordu bana. Politik şovları da ilginçti. Öyle süreçlerde ortaya çıkıyor ki, tam bir şovmen gibi. Birand’dan sonra Başkan’la görüşen cesur politikacı oluyordu tabii! Türk solu onun bizimle bu şekilde görüşmesinden rahatsızdı. Onlar da ilginçti tabii. Sanki Doğu’yla görüşmek her şeymiş gibi ele alıyorlardı. Oysa Birand’la görüşmek gibi bir şeydi. “Doğu kim ki? En büyük oportünist, onun kimliği bile belli değil, öyle birini öne çıkarmanız, muhatap almanız yanlıştır,” deyip kıyameti kopartıyorlardı.

Aslında yalnız Doğu’yla ilişkilere tepki göstermiyorlardı; Yalçın Küçük ve İsmail Beşikçilere yaklaşımımıza da tepkiliydiler. Kürt solundan bazıları Beşikçi’ye kötü saldırıyorlardı. Bunların hepsi de özünde Kürdistan’a, devrimine yaklaşımın boyutunu gösteriyordu ve kendi gerçekliklerini bir kez daha ortaya koyuyordu. Talihsizlikli! Kürdistan Devrimi’yle ittifak, onunla ortak mücadele zeminlerini kendi cephelerinden geliştirmedikleri gibi başkalarının çok doğal ilişkileneceklerine bile bu kadar tepki göstermek herhalde sadece Türk, Kürt sollarına nasip olan bir tarihi gaftı.

Bir kez her birinin yeri ayrıydı. İsmail hoca halkların en temiz, en sıcak yüreği. Onun Kürdistan halkına, savaşıma, Önderliğe yaklaşımı bilimseldi, gerçekçiydi ve dostluğu, kardeşliği içeriyordu. Hiç kimse de devrimcilik adına bu ilişkilenemeye set çekemezdi, ambargo koyamazdı. Özellikle bazı Kürt grupları neredeyse, neredeyse değil doğrudan küfür ediyorlardı.

Yalnız Doğu daha farklıydı. Mevcut politikalardan uzak bir ilişki, ilgi değildi onunkisi. Sınıf karakteri, temsil ettiği çizgi en iyi PKK tarafından biliniyordu. Diğer grupların unuttukları ya da anlamak istemedikleri nokta buydu. Dar, dogmatik yaklaşımlar çok ucuz suçlamalara götürebiliyordu. “Sanki sizi ihbar eden, gelip mahkemelerde tanıklık eden PDA değilmiş gibi, her şey unutulmuş,” diyorlardı. Bunlar da bir yerde doğaldı. Farklı değerlendirmeler beklemek doğru olmazdı. Çünkü yıllardır aynı yanlılar hakim ve bu nedenle kendi aralarında bile doğru dürüst bir ittifak, birlik oluşturamamışlardı. Keşke her şey Doğu olsaydı ya da onun oportünizmi gibi olsaydı!

Bizim dikkatimizi çeken asıl şey başkaydı. Dergide, “Kamp komutanı Metin’le yapılan röportaj” başlığı altındaki yazılar ilginçti. Şahin Baliç olduğunu bilmiyorduk tabii. Özellikle bazı noktalar bizi şaşırtıyordu, düşündürüyordu. Belki sorunları değerlendirmede ufak da olsa, birer ipucu oluyordu. Fakat yeterli değildi tabii. O ipuçlarından yola çıkarak kapsamlı değerlendirme ve tanımlara gitmek zordu, başka veriler yoktu çünkü. Ya da biz o kapsamda sorunları ele alamıyorduk. Bunların hepsi de vardı.

Doğu söyleşisinin bir yerinde, “Kampınızda işkence var mı?” diye bir soru soruyordu. Çok bilinçli bir şekilde sorulmuş bir soruydu kuşkusuz. Metin, “İşkence yoktur ama arada bazı şeyleri almak için şöyle göbeğine yumruk atıyoruz,” diye yanıt veriyordu. Hepimiz şaşırmıştık. Bir arkadaş tekrar o bölümü sesli okudu. Sinirlenmişti, öfkeden küfür ediyordu. “Böyle kamp komutanı mı olurmuş? Tam serserice bir yanıt. Kesin bu adam işkence yapmış, yapıyor. Devrimci bir komutan, bir PKK komutanının yanıtı böyle değildir, çok aptalca bir söylem, ‘Şöyle göbeğine yumruk atıyoruz!’ Dili bile laubali! Tam bir serseri dili. Bunları yazmak lazım, eleştirilerimizi partiye ileticeğiz, artık dikkate alınır alınmaz orasını bilmiyoruz. Yalnız bu tipler böyle basına çıkarılmamalı. Çok hassas konulardır. Kaldı ki Doğu bu soruyu bilerek soruyor, kurt gibi adam. Mutlaka bir şeyler biliyor. Zaten dergide, ‘PKK kendi içindeki ajanları yargılıyor, vuruyor,’ şeklinde epeyce haber çıkardı,” demişti.

Çetelere karşı eylemliliklerde de pratik uygulamalarda sapmaların olduğu tahmin ediliyordu. Eylem tarzları, sonuçları parti an-

layışımızı pek yansıtmıyordu. Daha çok düşman kullanıyordu ve çetecilikte gelişmeye yol açıyordu. “Çeteleşmenin bu kadar yayılmasında eylem tarzlarının etkisi vardır,” diyorduk. Daha önce de, ‘bize ait eylemler değil’ diyerek üstlenmemiş ve hatta mahkemelerde kınamıştık. Fakat sonra eylemlerin bizim içimizdeki sızma olduğu sonradan ortaya çıkan bazı kontra tiplerin olduğu açığa çıkıyordu ve bunlar partiyi oldukça zorlamıştı.

1988’de Hüseyin Yıldırım provokasyonu çıkınca biz o konuda herhangi bir spekülasyona yol açmaması için özeleştiri vermiştik. Çünkü mahkemelerde partiden önce, partiye çelişebileceğimizi çok düşünmeden bazı açıklamalar yapmıştık. Haliyle bu tip şeyler “Cezaevindeki PKK’liler farklı düşünüyor,” söylemini ortaya çıkartabilirdi, öyle de oldu. Bu açıdan özeleştiri vermiştik.

Aradan geçen sürede bu yönlü hatalar tekrarlanmaya devam ediyordu. Önderliğin elimize geçen bazı çözümlerinde de ciddi eleştiriler vardı. Taktik yaratıcılığın yakalanmaması, kadroların partileşememe sorunları ve daha çok da pratik sahâlardaki çalışmalara ilişkin eleştiriler, perspektifler bizi de bu yönlü yoğunlaşmaya itiyordu. Eleştirilerimizi partiye ulaştırmayı görev biliyorduk. “Yanılığlarımız varsa parti bizi bu konuda uyarır, eleştirir,” diyorduk. Ama biraz ukalalaşıldığı da gerçektir. Sanki partiden, Önderlikten daha iyi biliniyor gibi dil ve üsluplar da yok değildi.

Bütün bu gelişmeler yanında Şener’le ilgili son duyduklarım, kendi yazısı, bende bir rahatlama yaratmıştı. Kendisiyle yazışmamız da sürüyordu. Günlük yazmayı da sürdürüyordum. Yalnız Cahide, Amasya’dan postalanan her şeyin düşmanın denetiminde olduğu uyarısını yapmıştı, bu iyice kesinleşmişti. Gardiyan ikili oynamış olabilir miydi? Çünkü yazıları zarflara koyup ona veriyorduk, o postalıyordu. Peki kapalı zarfların açılması fark edilmez miydi? Onu da ustaca yapabilirlerdi, teknik gelişkindi. O zaman Çanakkale’de de aynı şeyler oluyor demektir. Gerçi normalde idare yoluyla da gönderilecek şeylerdi fakat idare mektup, günlük gibi yazıları düzenli göndermiyor, mutlaka aksilikler çıkıyordu. Tabii bazen kendi açımızdan şifreli, kapalı şeyler de olsa, farkında olmadan açık da verebiliyorduk. Düşman sürekli izlerse

bir şeyler çıkarabilirdi. Önemli notları zaten vermiyorduk. Yalnız günlükler en sınırsız yazımdı, onları inceleyip kişilik özelliklerimizi, güçlü zayıf yönlerimizi çıkarmaları mümkündü. Düşmandı, bizi en küçük hücremize kadar tanımak istiyordu.

Karasu bir mektubunda günlüklerimin diline dikkat etmemin iyi olacağına işaret ediyor. “Seni, duygularını biz biliyoruz, tanıyoruz. Ama dışarıyı daha farklı ele alabilir. Çok rahatsız, açıksın, duygulu-sun ama her ortamın özgünlükleri, kendi koşullarında bir anlam ifade edebilir. Başka özgünlüklerle uyuşmayabilir. Bizim buna dikkat etmemiz gerekiyor. Yani yanlış anlama, bizim açımızdan bir sorun yok ama arkadaşlar, ‘Çok duygusaldır,’ diyorlar. Daha güçlü, daha siyasi içerikli yazılar, değerlendirmeler bekliyorlar...” diyor.

Öylesine zorlanarak yazmış ki, sanki ben ‘çat’ diye kırılacakmı-şım gibi. Okurken hissediyordum bu hassasiyeti. Yanlış anlamadım ama etkilendim. Bu bir eleştiriydi ve dışarıdan, arkadaşlardan gelmişti. Daha önce Yıldız ve Hasanlara sürekli “okuyun” diyordum ya da düşüncelerini almak istiyordum. Yıldız da bir değerlendirme yapmış, “Yazdıkların Rosa Luxemburg’un ‘Sevgiliye Mektupları’ gibi olmuş, ona özenilmiş...” gibi şeyler söylemişti mektubunda. Bu bana çok düz ve kaba bir eleştiri gibi gelmişti. Bütün mektuplarım aynı stildeydi. Kendisine hitaben yazdığım yazıların içeriği diğerlerinden farklı değildi. Hepsi de günlük dilindeydi. İçeriğini eleştirebilir fakat başkalarını taklit olarak değerlendirmesi zoruma girmişti, kabul etmemiştim. Çünkü bende belki de olmayan tek şey taklitti. Taklit benim doğama aykırı bir olaydı. Başkasının beni etkileyen yanları çok olmuştur. Hayranlık duyduğum insanlar, özellikler hep oluyordu. Başkasındaki güzel, hoş şeyler belki kişinin kendisinden daha çok bende haz yaratmıştır. Karşıdakinin yerine de, kendi yerime de, aynı hazzı duyabileceklerin yerine de toplam bir haz duyardım. Bu konudaki paylaşıma müthiş açıldım. Beğenilerim, övgü yaptığım, onu çok sesli bir şekilde haykırdığım da çok olmuştu. Ama şu ‘taklit’ işini hiçbir zaman sevmedim. Taklitçileri hiç sevmedim. Taklit bana hep itici gelen bir özellik olmuştu.

Hayır, ama bunu bu kadar kolay söylememek gerekirdi. Neye dayandırıyor, nereden çıkarıyordu? Birine, birilerine hitaben

yazdığım için mi, içeriği çok özel, özgün bulunduğundan mıydı? Bir türlü kabullenemiyordum. Bendeki bir doğallığın başka birine benzetilmesine ya da onu taklit etmeye! Belki başkasına göre en ay- rıksı, en başka olan özelliklerim vardı, uyuşmazlıkta inat eden bir karaktere sahiptim. Ama Şener'e de yazsam, Rosa'nın 'Sevgiliye Mektupları'nı taklit biçiminde algılanmasına canım sıkılmıştı. Ka- rasuların duygusallığını eleştirmelerine anlam verebiliyordum, buna dikkat etmem gerektiğine inanıyordum ancak şu taklit eleş- tirisi çok zorlama bir eleştiri ve bir insanın gerçekliğini tanımama, onu ille de bazı kalıplara göre ele alma olarak yorumluyordum. Ve tabii özünde diğer tüm eleştirilerden daha ciddiye alıyordum. Neden bu sonuca yol açtığım noktasında da kendime kızıyordum.

Günlük yazmayı bıraktım, artık hiç yazmadım. Var olanları da dışarıya göndermedim. Yalnız yazılmış bir şeyi yok etmek, canlı bir şeyi katletmek gibi bir şeydi benim için. Günlükleri diğer arkadaşlara veriyor, "Alın siz katledin. Yazı katili olmak istemiyorum," diyor- dum. "Günlükler tartışma, eleştiri konusu oluyorsa, küçük burjuva- lıkla, Rosa'yı taklitle suçlanacaksam, yazmam. Kesinlikle yazmam. Orada yaşamımızın her anı var aslında. Belki çok güçlü siyasal de- ğerlendirmeler yok; basit, sıradan ve yaşanan olayların izdüşümü var, yine de çok anlamsız, çok uzak değil, gerçekliğimizin ta kendisi. Onun yaşam, duygu, his boyutu. Tanrı bilir bu yönünü hiç merak et- memişler, bazı sözcüklere, bazı hitaplara kafayı takmışlar.

Biliyorum, aynen böyle. Yıldız'ım, Hasan'ım ya da başkasına böyle hitap ediyorum genellikle, gözlerinden öpüyorum, kucaklı- yorum. Tabii bunlar içeride doğallaştı, yadırganmıyor ama dışa- rısı, özellikle bizim kalıpçı, düz Yıldız yoldaşımız için ahlak ölçülerini zorlayan kavramlar olabilir," diyerek tepkiyle günlükleri verdim. Arkadaşlar da okudu. "Eleştirilerin hepsi doğru değil tabii. Küçük burjuva ölçüler, taklit gibi değil de, duygularda, tepkilerde bir ölçsüzlük, sınırsızlık var. Ayrıca ben biraz da değerlendirmeler- de, tanımlarda sübjektivizm yanını görüyorum. Örneğin benim aileye ilişkin yaklaşımlarımı değerlendirirken bu sübjektiflik var. Yorumların, değerlendirmelerin daha çok ayrıntıya, olgulara da-

yanıyor. Bu da olayların bütünü, siyasal boyutunu görmeni etkiliyor. Bu konuda yanılırlara kolay kayabiliyorsun ya da gerekli sonuçları çıkarmanı etkileyebiliyor,” dediler.

Evet, olgulara çok takıldığım doğrudu. İlk etkilenimler, ilk izlenimlerle hemen sonuca gidiyorum. Olgularla olayın bütünü arasındaki bağı, birbirini etkileyen, birbirini ilgilendiren halkaları, bağlantıları doğru, yerinde, zamanında ve iç dengeyi kurarak sabırla yapma, çözme yerine, aceleci, sabırsız, tedbirsiz ve hesapsızca giriyordum içine. Eldeki verileri, yarımları tamamlamada sürekliliği yakalayamıyordum. Kesintiye uğrattığımdan çabamı. Bu da doğal olarak esas, özü ifade eden yanların; yakalanan olumlu öğelerin arada kaybolmasına, tersine rol oynamasına, değerleri kolayca yitirmesine yol açıyordu. Biçimdeki bu ölçsüzlük dönüp en başta da özündeki olumlulukları hırpalıyor, vuruyor, gölgeliyordu.

Bazı şeyler zoruma gitse de tartışmalarla eleştiri noktalarının açılması iyi oluyordu. Tartışıldıkça, olguları, somut yaşam bütünlüğü içinde, bu ilişkiler gerçeğinde yakından yarattığı sonuçlarıyla birlikte daha iyi görebiliyor, algılayabiliyordum. Yılların yaşam alışkanlığı, onu çevreleyen koşullar, kendi içinde devrimci değişim, dönüşüm özelliği kazanmazlarsa geri bir konum arz ederler, ayrıksı düşerlerdi. O fırtınalı ortamların yarattığı uzaklık, ayrılık, yalnızlık yoğun bir duygusallık oluşturmuştu. Bir yanda en uç noktada uzaklık, inançtan, iradeden, duygularda boşalma, kendini bitirme; öte yanda inanç gücünün yarattığı sıkı sıkıya sarılma, bağlanma yaşanmaktaydı. İkincisinde iç savaşı elden bırakmadan, onun kurallarını ustaca işleterek birliği, bağlanmayı esas almak çok önemliydi. Çoğu zaman birbirimizi eleştirmeye bile kıyamazdık. Tepkilerimizi, öfkelerimizi, intikam duygularımızı, ortak isyanımızı yönelttiğimiz düşmanımız vardı, her gün yüz yüzedik. Oklarımızı oraya sürüyorduk. Ve çoğunlukla da teke tekti dövüşlerimiz. İnanç, bağlılık, örgütlülük oranında, ortak kavga yoldaşlığının genel ölçüleriyle onun manevi etkileriyle yıllara yayılmış bir gerçekliğimiz vardı.

Zamana, yaşama, fırtınalara bu şekilde yayılıp gitmek olmazdı elbette! Hepsine yayılmak ama seni parçalara ayıracak, seni kapıp

götürecek ve tehlikelere sürükleyecek şekilde asla değil. Onlara hükmedecek, en azından amansızlığına güç yetirecek, vurgunlarına set çekecek bir donanıma, bir tedbirliliğe kesin ihtiyaç vardır. Böyle olursa güzel hayallerin, güzel özlemlerin, kabına sığmaz duyguların da bir anlam bulur, kendi yatağına akma, oradan beslenme şansına kavuşurdu insan. Başka türlü seni büyük özgürlük akışına götüren denizde dalga kıranlardan kurtulamazdın...

Dışarıdaki gelişmeler büyük moral, güç veriyordu. Gazeteler, TV'ler gün olmuyor ki, PKK'den, savaşımızdan bahsetmesin. Her türlü çarpıtma, karalama çabalarına rağmen, dağdaki gerilla eylemliliklerinin, serhildanların yarattığı sonuçlar tahmin edilebiliyordu. Gerilla halkta karşılığını bulmuştu. Cizre, Nusaybin, Kerboran ve daha birçok yerde, giderek büyük şehirlere kadar yayılan serhildanlar, metropollerini de oldukça etkiliyordu. Gelen ziyaretçilerden kısmen de olsa, gelişme haberlerini alıyorduk.

Türkiye cephesi hâlâ suskundu. Cezaevlerinde belli 'birlik' tartışmaları olsa da, bunlar pek somutluk kazanmıyordu. Birçok grup birlik programları oluşturuyor, bildiriler yayınlıyor ancak pratik adım atılmadan tekrar bozuluyordu. Ardından yeni tartışmalar gündeme giriyordu. Kendini tekrarlayan bir tarz, bir tutucu gelenek oluşmuştu. Bir türlü de kırılmıyordu! Ne kadar umutlu, iyimser olmaya çalışsak da elle tutulur bir gelişme gerçeği göremediğimizden ancak devrimci kaygılarımızı ve eleştirilerimizi yapabiliyorduk. Fakat Kürdistan'daki gelişmeler onları da etkiliyordu. Mücadelemizin kesintisiz sürmesi ve giderek boyutlanması eski bakış açılarını önemli oranda kırıyordu. İlişkilerimiz düzeyli, eleştirel, birlik, dostluk zeminlerini geliştirme, bir araya gelme, en asgari noktalarda da olsa, düşmana karşı ortak direnişi esas alma yönüydü, bunu amaçlıyorduk.

Dış ilişkilerimiz de sürüyordu. Açlık grevleri gibi eylemliliklerde ortak hareket etme bu tip cezaevlerinde önemli oranda oturmuştu. Bazılarının dar grupçu yaklaşımları olsa da geneli etkilemiyordu artık. Yalnız Dev-Sol kapalı kutu gibiydi. İlginç bir iç örgütlülüğü ve dışa yansıyan tarzı vardı. Genelde kendini tüm gruplardan üstün, farklı, en devrimci gören, özelde de bizi küçümseyen, 'küçük burjuva

milliyetçiliğimize' rağmen diğerlerine oranla muhatap alan ama yine de uzak duran bir yaklaşım içindeydiler. D. Karataşların kaçışından sonra dışarıda grup içinde başlattıkları 'yeni süreç' zindanlara çok tehlikeli yansıyor. "Kendi iç hesaplaşması," söylemini pek sevmesem de onlar için kullanmak yanlış olmayacaktı. Evet, bir hesaplaşma vardı, bunun tam olarak boyutları bilinmese de, sadece Çanakkale Cezaevi'ne yansıyan yanı bile ürkütücüydü.

Ali Akgün, yani Elazığ'ın Gavur Ali'si çok değişmişti. Görmeyeli çok zaman olmuştu. Hakkında birçok spekülative haberler de duymuştuk. Doğrusu eskiden beri 'olay adam'dı Gavur. Elazığ sürecinde bizde yarattığı imaj da pek iyi değildi. Ama uzun bir süre olmuştu zindandaydı. Düşmanla karşı karşıya olan bir ortamda kişiliklerin açığa çıkmaması mümkün değildi. Birlikte yaşayanlar iyi tanılardı. Kendisi son süreçlerde Kürdistan sorununda yoğunlaşıyordu. Kürdistan gerçekliği karşısında her grubun, "Devrimciyim," diyen herkesin kendisini sorgulaması hem doğaldı hem de gerekli olandı, kaçınılmazdı.

Gavur Ali bir Kürdistanlı olarak gelişmelere karşı kayıtsız kalmazdı. Ve örgütün ileri kadrosuydu. Yalnız Dev-Sol kendi içinde bu tip tartışmaları daha geri düzeyle ele alıyordu. Gavur Ali tartışmayı hem kendisiyle hem de giderek kadrolara mal ederek yürütmeyi ve ilk anda grup dışına taşırmadan sürdürmeyi uygun buluyordu. Ayrılık zeminlerini ortaya iyi koyması gerekiyordu, yoksa çok çabuk 'hain' ilan edilme tutumuyla karşılaşması zor olmazdı.

Diğer gruplarla görüşmüştük. Arada Gavur Ali ile de görüştük. Son birkaç görüşmede Kürdistan'ı tartışmıştık kendisiyle. Özellikle kemalizm üzerine yazdığını, Kürdistan'a bakışla bağını incelediğini söylüyordu. Bazı kaygılarını da açık belirtiyordu. "Ben ardından başka şeyler dedirtmeyeceğim. Şimdi ilkesel ayrılıkları gündeme getirsem, hemen kulp takarlar, biliyorum. Bu konuda gerçeği yansıtmayan iddialar dolaşüyor, dışarıdan gelenler var, belli bir tartışma yürütülüyor. Düşüncelerimi resmi olarak dışarıya ilettim, hâlâ yanıt yok. İleride görüşülecek deniliyor.." diyordu.

Gavur Ali de, biz de durumun az çok farkındaydık. Arkadaşlar kaygılarını çok açık koymuştu, "Senin sorunu örgüt bünyeye-

sinde, resmiyet çerçevesinde halletme tavrına bir şey demiyoruz, saygı duyuyoruz. Fakat açık söyleyeyim, ortada bir oyalama var. Biraz endişe ediyorum. Uygun görürsen koğuşa gelebilirsin, orada kalman gerekmiyor,” demişti. Gavur, “Hayır, bu bana pahaliya mal olsa da, orada kalacağım,” demişti. Son görüşmemiz bu şekildeydi. Avrupa’dan yakınları gelmişti. Onlar aracılığıyla da Kürdistan Devrimi karşısında doğru tutum takınmanın kaçınılmazlığını ve geç kalındığını söylemişti. O da bir mesajdı.

Ali, vurulacağını adı gibi biliyordu ama gururluydu, “Başka şeyler,” dedirtmek istemedi. Gavur Ali, Çanakkale Cezaevi’nde on bir yerinden şişlenerek öldürüldü. O gün Gavur Ali konuşuldu, o gün Gavur Ali’nin trajik sona nasıl geldiği üzerinde düşünüldü. Bir hesaplaşmanın iç yüzüne ve dehşet veren biçimine tanık olundu. Gavur Ali Elazığ’a gömüldü. En çok sevdiği yere...

Dışarıdaki gelişmeler çok kapsamlıydı. Sorunlarımız da ona bağlı olarak büyümüştü. Yayınlarımıza yansıyan yanları tartışıyorduk. Başkan’ın 15 Ağustos’tan sonraki sürece ilişkin çok önemli çözümleri vardı. “85’teki gelişmeler iyi değerlendirilseydi, genel bir ayaklanma koşullarını yakalamak mümkündü. Türkiye ve Kürdistan’da devrimin zafere doğru hızla kayışı gerçekleşebilirdi,” diyor ve sürecin doğru değerlendirilmemesinden, kadroların zorlayan yaklaşımlarına kadar birçok konuyu ele alıyordu yazılarında. Eleştiriler, perspektifler oldukça net ve ön açıcıydı. Tartışmalarımız ister istemez o yıllara kayıyordu. Süreçleri anlamaya çalışıyorduk, yayınların daha önce elimize geçemeyişine hayıflanıyorduk. Bu şekilde sorunları, gelişmeleri adeta geriden takip etmiş oluyorduk.

Arkadaşların bir arada olma avantajları vardı, yoğun olarak tartışabiliyorlardı. Ben arada bir görüşebiliyordum, o süre içinde de birçok sorunu bir arada ele alıyorduk. Mevcut ortam çok fazla verimli geçmiyordu ya da istenilen düzeyde olmuyordu. Bu anlamda en şanssız konum benimkiydi.

Belli bir uğraştan sonra içeriye bazı dönemlere ait çözümleri getirebilmiştik. Önderliğin arkadaşlarla diyalogu, direkt çalışma, savaş alanlarındaki sorunların pratik yönlerinin yansması hem ilgi

çekiyordu hem de genel sorunları daha iyi anlamayı, çözümleri konusundaki çabanın anlamını görmemizi sağlıyordu. Başkan her sorunla ilgileniyordu, her alanı, her bireyi çözümlüyordu.

Sorunların bu kadar içinde, yakınında olan, onların tek tek çözümünü yaratıcı bir tarzda dayatan başka bir önderlik gerçeği yoktu. Başkaları bunu anlamanın, bu kadarına anlam vermenin çok uzagındaydı. Dışımızdaki gruplardan arkadaşlara da veriyorduk okumaları için. Kendilerine kesin yararlı olur düşüncesiyle veriyorduk. Okuyorlar, şaşırıyorlar, ağır buluyorlardı. “Biz olsak, birbirimize bu şekilde eleştiri yöneltsek, bir tekimiz harekette kalmaz,” diyorlardı.

Evet, diyaloglar sert geçiyordu, eleştiriler ciddi ve kapsamlıydı. Küfürler, kullanılan bazı sözcükler için, “Keşke arkadaşlar redakte bu kadarını yazmasalar. Başkan’ın konuşmalarıdır diye küfre kadar yazmaları gerekmiyor,” diyorduk. Bu konuda yersiz bir tutuculuğun olduğu kesindi. Başkaları, düşman kullanabilir endişesi vardı. Kendi içimizde daha çok süreci, görevleri, yaşanan sorunları, sonuçlarını anlamaya çalışıyorduk. Özellikle de Önderliği zorlayan, genel olarak gelişmeyi, dönemi olumsuz etkileyen tarzların olduğu açıktı.

Bunları yine mevcut çözümler ışığında kavramaya özen gösteriyorduk. Sorunlar ciddiydi, buna karşın eleştiriler de ağır ve ciddiydi. Küfürleri salt bir küfür olarak algılamıyorduk, yine de üzülüyorduk. O noktaya getiren şeylere öfkeleniyorduk, “Başkan’ı bu kadar zorlayabiliyor demek,” diyorduk. Yine de “Keşke bunlar düzeltilseydi. Bizim dışımızda da birçok insan okuyacak, gerçekliğimizi tam olarak anlayamadıklarından, en çok bunları öne çıkaracaklar,” diyorduk. Nitekim öyle de oluyordu.

Gerilla eylem tarzındaki sapmaları da tartışıyorduk. Bu konuda belli bir tartışma mevcuttu. Köy baskınları, çeteciliğe yönelimde bir aşırılık, bizim savaş tarzımızla pek bağdaşmayan bir özellikti. Mücadelemize zarar veriyor, düşmanın esas dayanaklarına, onların can alıcı odaklarına yönelimden ziyade, biraz daha etrafiyla, kolay olanla uğraşma olduğu kanısına varıyorduk. Çetecilik zemini bu şekilde genişliyordu. Yani bir terslik vardı ve bu aslında partiyi de zorluyordu. Düşman karşı propagandayı en çok bu noktada yaygınlaştırıyordu.

Bu konulardaki eleştiri ve önerilerimizi içeren notlarımızı partiye ulaştırmaya çalışıyorduk. Yalnız özellikle çözümlenmelerle ilgili önerilerimizi, düşüncelerimizi çok daha temkinli yazmıştık. Çünkü özüne ilişkin değildi eleştirilerimiz. Daha çok da kitaba biçim veren, yazan arkadaşların dikkat etmelerini sağlayacak içerikteydi ve notun üzerine, “Açılmasın. Amcaya ulaştırılsın,” yazmıştık. Her yerde okunmasını istemiyorduk. Başka biri çıkıp onu farklı da kullanabilirdi çünkü. Önderliğe saldırılarda neleri kullanmamışlardı ki!

Tüm arkadaşlarda yazma istemi, eğilimi vardı. Başkan'ın talimat ve perspektiflerinden sonra yazım işleri üzerinde daha ciddi duruluyordu. Çünkü genelde öyle bir yazım furyası geliştirmişti ki, önü alınamıyordu artık. Roman, öykü, şiir, deneme, araştırma inceleme gibi çalışmalar vardı. Gezgör her dışarıya çıkanla haber gönderiyor, Diyarbakır'dayken yazdıklarının tam olarak ne olduğunu, nerede olabileceğini sorup duruyordu.

Muzaffer, Antep'te bin sayfayı bulacak kadar bir söyleşi yapmıştı. Dev-Yol'cu biri Muzaffer'i müthiş konuşturmuştu. Yazının bir nüshası Çanakkale'ye de gelmişti. Okuyup, uzunca bir değerlendirme, eleştiri, öneri, düzeltme yazısı yolladık Muzaffer'e. İyi de oldu. Diyarbakır'ı herkes yazamıyor, yazsa bile her biri sadece gerçeğin çok küçük bir parçasını yazabiliyordu. Yıllarca anlatılsa, yazılsa bile daha yazılmamış, anlatılmamış şeyler olduğu ortaya çıkacaktı. Bir de sorumluluğu ağırdı. Süreçleri, olayları, bireyleri değerlendiriyorsun. Bir yanlış, yanılığın değerlendirme yazan bireyi bağlasa bile bir anlamda kamuoyuna mal oluyordu. Bu nedenle dikkatle anlatmak, yazmak önemliydi. Belki de yazanı en çok zorlayan yan buydu. Bu kaygı aşırı olunca istediğini bile yazamayabiliyorsun.

Yine şöyle bir kaygı vardı: Yazılıyor, çiziliyor ama ne kadar denetleniyordu? Herkes her yazdığını dışarıya gönderiyor, “Yayımlayın!” diyordu. Oysa içeriden çıkan yazı bağlayıcıydı. Bireysel görüşler olsa da, ortak yaşanan süreçler, olaylar değerlendiriliyordu. Ayrıca hangi konuda olursa olsun genel bir çizgi var, devrimci bir yayın, edebiyat, sanat çalışması rastgele olamazdı. Yazılanları doğru devrimci bir tarzda mal etmede katkı sunacak bir sistem oluşturulabi-

lirdi. Sonuçta bu konuda yazıları denetleyen bir komite, birim olması gerektiği sonucuna varıldı. Yazıları denetleyecek, düzenleyecek yazı kurulu gibi bir özellik taşıyacaktı.

M. Çimen, Çanakkale'deki en tipik 'yazar müsveddesi'ydi. Kendisini yazar ilan etmişti ama ortada somut bir çalışma yoktu. Diğer yerlerde olduğu gibi Çanakkale'de de hücreler bölümü boşaltılmıştı direnişler sonucu. Oralara şimdilerde gönüllüler çıkmıştı. Yalnızlığı arayan, yalnız yazmayı kafasına koyanlar gitmek istiyordu. Mehmet Çimen de sakal uzatmış, tam bir 'entel' havasında ve hücrelerde kalıp yazacağına dair öneri yapıyordu. Bunun direkt yaşam tarzıyla, ruhsal durumuyla ilişkisi vardı. Bütünleşemiyordu arkadaşlarla. Hep gizemli bir hava içindeydi. Sanatla, edebiyatla uğraşmanın ruh dünyası güzeldir, zengindir, yaratıcıdır, çekicidir, canlıdır. M. Çimen'in kişilik özellikleri ilginçti, eleştiriliyordu, bazı değerlendirmeler de yapılıyordu. Fakat o bir saplantıyı ruhta yaşıyordu. Bin bir acıyla, hatta şehadetlerle ödenen bir bedel vardı, hücreler bu bedel sonucu kapatılmıştı. Şimdi orayı bireysel istemler doğrultusunda yaşanılacak bir yer olarak görmek şaşırtıcıydı. Yaşamdan kopma önerisiydi, dayatmasıydı bu ve engellenmişti.

Cezaevinde bu şekilde ya da benzer şekilde kişilik bozulmasını yaşayanlar vardı: Çeşitli malzemelerden en 'has' içki üretimi yapanlar, cezaevinde çocuk yapma önerisi sunanlar, örgütsellik yerine bireyselliği koyanlar, bunu bir yaşam biçimi olarak tercih edenler!.. Siyasete, örgüte küsenler, umutlarını yitirenler de vardı ve bu özellikle Türkiye'deki zindan gerçekliğinin diğer trajik boyutuuydu. Yaşam tarzındaki her sapış, her ölçsüzlük direkt örgütsel varlığa, onun konumlanışına yansıyor. İkisi birbirinden farklı değildi.

Yaşamda bireyselliklerine, bencilce istemlerine yenilenler, siyasette de kötü kaybediyorlardı. M. Çimen de bu gerçekliğin etkilerini kişiliğinde yoğun yaşayan biriydi. Kişilikteki kayış çok belirgindi. İçimizde tutarak onu değıştirme, dönüştürme düşüncesi yanlış değildi ama bir yere kadardı. Sorunları çözme tarzımız temel olarak köklü ve devrimci, radikal bir özellik taşımıyordu. Düşman alıp kullanır düşüncesi böyle tiplerle, sorunlarla yaşama, 'idare etme' yaklaşımlarını da epeyce derinleştirmişti. Yöntemleri den-

geleme ama mutlaka devrimci bir çözüme kavuşturacak temel ölçüleri egemen kılmada genelde ciddi yetersizliklerimiz vardı.

“Gelişmeler karşısında gerekli karşılığı nasıl vermeliyiz?” sorusunu kendimize sıkça soruyorduk ve yapılan hiçbir şeyin tatmin edici olmadığını birazcık vicdanı olan herkes çok iyi anlıyordu. Evet, tatmin etmiyordu! İçeri, zindan bu yönüyle çekilmiyordu artık! Hiçbir zaman bu kadar dışarıda olmayı istememiştim. Dağlar çekiyor, serhildanlar çekiyor, çözümlenmeler çekiyor, bir fotoğraf parçası bile müthiş çekiyordu. “Devrim bizi zindanda yakalayacak,” inancı güzeldi. Bu, devrimi, zaferi yakın, çok yakın görmektir fakat o coşkulu gelişmenin en görkemli alanlarında olmak, toprağa basmak, o delice özlemleri gerçekleştirecek zeminlerle buluşmak dayanılmaz bir istek halini alıyordu.

Bu nedenle içeriden kaçma, firar istemi, onun planı, kurguları bitmiyordu, daha da yoğunlaşıyordu. Arada belli sitemlerimiz de oluyordu, “Bizimkiler dışarıda bolca kararlar alıyorlar ama bırakalım kaçırmayı, hâlâ doğru dürüst içeriye yayınlarımız girmiyor. Bu konuda bile yöntemi içeride biz tespit ediyoruz. Dışarıdan bunu yaratma, zorlama, yaratıcı pratik yöntemler geliştirme yok. Birçok şey söylem düzeyinde kalıyor. Konferansta, kongrede alınan kararların düzeyini aşmıyor,” diyoruz

En çok da içeriden çıkıp partiye ulaşanlara kızılıyorduk. Kendileri de içerideyken aynı sitemleri yaparlardı, durumu görebiliyorlardı, dışarıdan nelerin gerekli olduğunu da biliyorlardı. Onlar da bu işin gereklerini yapmadılar. Oysa kaçışlar, dışarıdan destekli olmazsa zordu. Denemeler sonuca götürülemedi, hepsi de başarısızdı. Yine de dışarıya fazla bel bağlamadan kaçış imkanlarını araştırıyorduk.

Zindanda çalışan personelin ruh hallerini, eğilimlerini biliyorduk. Hepsi genelde var olan sistemin birer unsuruydu. Korku da bu sistemin etkili bir gücüydü. Tutsaklara bakış açısı hepsi için tekti. Görevden olma, maaştan olma, hatta aynı konuma düşme kaygısı hakim olmasına rağmen, bunun diğer yüzü olarak sistem içinde sistem kurabiliyorlardı. Vurgunculuk bir meslek halini almıştı. Bunda pervasızdılar, korkmuyorlardı. En ufak bir şeyin karşılığında sana maddiyatı

dayatıyorlardı. Bazıları cezaevinde dolapların nasıl döndüğünü iyi öğrenmişti. Parayı, maddiyatı seviyorlardı. Yaşam koşulları zordu, geçim sorunları vardı, maaşları yetmiyordu insanlara. Döndürülen bazı çarklar bu kişilikleri çekiyordu bu anlamda. Tabii hepsi çok büyük parçalarla dönmeyebiliyordu. Başlarda ufak işlerle giriş yapıyorlardı. Ticaret, rüşvet, her türlü hile zemini vardı. Bir 'ek gelir' kapısı gibiydi. Yani cezaevleri hep işkenceleriyle, baskı ve yasaklarıyla bilinirdi. Ama arka cephesinde sözü edilen başka bir sistem daha vardı.

Siyasi tutsakların ağırlıklı olduğu cezaevlerinde gaspçılık açıktı. İlk işkenceli yıllarda ailelerin yatırdıkları paralar, getirdikleri eşyalar ne oluyordu, nereye gidiyordu belli değildi. Duvarlara yapılan boyalar, yazılar, bayraklar, Atatürk resimleri gibi şeyler için tutsakların paraları kullanılıyordu. Sivillerde bu gaspçılık tam da düzenin diğer kurumlarında olduğu gibi, yansıması farklı değildi. Tabii cezaevlerine göre uyarlanmış, biçim almıştı. Bu yönüyle ayrı bir dünya gibi. Her cezaevinde bu ayrı ayrı işleniyor. İlginç tipler oluşuyor. Bu işin ehli bir tabaka, diğer bütün işleri de idare ediyor. Gerektiğinde tam bir işkenceci, gerektiğinde tam bir para tapıcı, gerektiğinde iyi bir yaltakçı, hatta solcu, Kürtçü bile olabiliyor. İspiyoncudur, en yakın arkadaşını bile jurnaller, bir bakarsın bin bir ipte oynuyor. Hem idarenin has adamı hem de tutukluların 'gözdesi,' 'iyi personel, gardiyan' sıfatına girebiliyor.

Bunları tanımak zor olmuyordu. Kendini yitirmeyen, pervasızlaşmayan, namuslu, dürüst insanlar da yok değildi. Ama binde bir ancak çıkıyordu. İkiyüzlülük, ikili oynamalar gardiyanların temel kültürü olmuştu. N. adında bir görevli vardı. Sürekli izliyordum onu. Parayı sevdiğini de fark etmiştim. Eşi Kürt'tü. Zindana da yabancı değildi. Her hangi bir görüşe yakın birisi değildi. Günlük çıkarları önemliydi onun için. Sanki yıllarca hep gizli işler yapmıştı. Refleksleri ona göreydi. Konuşmadan da neye açık olduğu belli oluyordu. Hep korkuyordu. Mektup, not ya da ufak tefek bazı ihtiyaçları aldırma işlerini yapıyordu. Ama onları da iyilik olsun diye değil, çıkarı olduğu için yapıyordu. Ben de zayıf noktasını bulduğum için paranın ucunu gösteriyordum. Sonra açık konuşuyordum; "Bazı şeylere ihtiyaç var, onları temin edebilirsin.

Sonrası zor olmaz,” diyordum. Korktuğunu söylüyordu, “Beni senin yerine içeriye koyarlar,” diyordu. Bir süre konuyu kapattım. Israr etmedim yani. Tavırlarını anlamaya çalıştım bu arada. Çünkü pazarlığı kızıştırmak istiyor da olabilirdi. Yani iş çok tehlikeli daha çok para lazım demek isteyebilirdi. O yüzden ısrar etmeden zamana yaydım. Sonunda ikna oldu. Yapacağı şeyler çok riskli değildi aslında. Bir peruk ve kimlik gerekiyordu. Bir şey daha gerekiyordu, ama onu kendisine de hemen söylemedim.

O arada Leyla geldi. Amasya’da da gelmişti. Bu defa, “Dışarı çıkacağız, aşağıya gitmek istiyoruz,” demişti. Şaşırmıştım. Eniştesiyle birlikteydi. “Olmaz,” dedim. Çünkü Mehdi Zana ile bazı sorunları vardı ve onları öyle yüzüstü bırakması doğru değildi. Dayattığı şeylerin ne yeriydi ne de zamanı. Biz iradesine karışamazdık ancak yapılacak şeylerin de doğru, mantıklı ve bir şeylere hizmet etmesi gerekiyordu. Acaba sorunlardan mı kaçılıyordu, bazı gerçeklerden mi? Sorun tam olarak neydi, anlayamamıştık. Mehdi bize ateş püskürüyormuş. Zaten daha önce de “Karımı elimden aldınız,” diyordu. Biz de, “Devrim alıyor, biz değil,” demiştik. Kürdistan’da kadın gerçekten devrime kayıyordu. Uyanış, diriliş hızla geliyordu. Leyla da bu kadınlardan biriydi. Kaldı ki o kaybedilmiyordu. Ama Xalo kafayı takmıştı. Ortadaki yetersizliklerin, hataların vebalini de bizim boynumuza atıyordu, bu doğru değildi. Bazı çevreler onu kışkırtıyorlardı. Çok ilginç söylentiler yayıyorlardı, oysa Xalo bizi tanıyordu.

‘Aşağı’ya rastgele gidilmezdi. Bunu anlatmaya çalışıyordum, “Arkadaşların haberi olmadan olmaz. Bekleyin. Sonra konuşuruz,” dedim. Arkadaşlarla da görüşüp söylenenleri aktardım, tepki gösterdi hepsi. Bu yüzden kaldılar. Gidişlerine müsaade edilmedi.

Farklı cephelerden fotoğraf çekmiştim, içeriye gizli soktuğumuz makinayla. Onları kimlik için hazırladım. Yalnız arkadaşlar benim ayarladığım gardiyana güvenmiyorlardı. Ben de güvenmiyordum. Benimki kumar oynamak gibi bir şeydi. Bu işler zaten biraz kumar oynamaya benziyordu. Malatya’da da böyle kumar oynamıştım, hem de hiçbir dış yardım olmaksızın. Ve çok daha riskliydi. Tabii ancak iki saat dışarıda

kalabilmişim. Tam üç ayıma mal olmuştu, üç ay kendime gelememiş-
tim, etkisinden kurtulamamışım. Hiç başlamasaydım, belki o denli et-
kilenmezdim. Ama en zoru atlatmış, dışarıya çıkmışım. Sonrası hüsrân
olmuştu. Çabayı, savaşı, eylemi, planlananı süreklileştirici tedbirleri al-
mamak önemli bir açmazdı ve insan o noktada çıldırabilirdi.

Arkadaşlar her defasında uyarıyordu, “Oyun falan oynamasın-
lar, dikkat et. Sağlam birine benzemiyor. Emin olmadan girişme,”
diyorlardı.

Heyecanla hazırlıkların tamamlanmasını bekliyordum. Bendeki
mektup, yazı ve bazı kitapları arkadaşlara parça parça aktarıyor-
dum. Bir kısmını da dışarıya postalıyordum. “Bu defa olmalı
artık,” diyordum. Arkadaşlarla konuşmalarımızda da ileriye, dışa-
rıya yönelik şeyler söyleniyordu genellikle. Çıkacağıma tam olarak
inanılmasa da, bir ihtimal olarak değerlendiriliyor ve konuşmalar
ister istemez oraya kayıyordu.

Bu süreçte gazetelere Anayasa Mahkemesi’nde bozulan bazı
dava örnekleri yansımaya başlamıştı. ‘Ufak bir hukuk ayıbı!’ içine
girilen davalardı. Hem örgüt üyeliğinden cezalar verilmiş hem de
savunmalardan ayrı ceza. Bu ‘hukuki hata’ durumları benzerlik arz
edenleri harekete geçirmişti. Herkes avukatları aracılığıyla henüz
kesinleşmemiş dava dosyalarını yeniden gözden geçirmeye zorlu-
yordu. Aynı dönemde 141-142’de değişiklik tartışmaları ve bu
maddelerin kaldırılacağı yönünde tasarılar gündemdeydi.

Sargın ve Kutlu olayı tesadüfi değildi. İcazetli partililik, solculuk,
öteden beri devlet eliyle planlanıyordu. Kemalizmin tipik özelliği-
dir; her şeyi kendi fideliğinde ve özgünlüğünden eser bırakmadan
yeniden yapılanmaya alıyordu. Aslında sorunun başka boyutları da
vardı. Demokratikleşme sahtekarlığı altında Kürdistan Devrimi’ne
ve Türkiye’deki olası gelişmelere karşı yeni tedbirler alıyordu. Resmi
devlet politikasına entegre olmuş kişilikleri, örgütleri meşrulaştırma
süreci başlatılmıştı. Devlet, devrimci gelişmeyi, sol cephede böyle
bir yönlendiricilikle önlemeyi planlamıştı!

Kürdistan’daki devrimci savaş cephesi partimiz öncülüğünde
ve kendi öz dayanaklarını daha hızlı, daha net ortaya çıkararak ge-

lişme göstermeye devam ediyordu. Gerillanın etki alanları her geçen gün genişliyordu. Birçok çevre bu etki altına girmişti ve düşman bu devrimci yayılmayı önleyemiyordu. Bütün zor araçları kullanılmış ve buna rağmen gerillanın Kürdistan geneline yayılması engellenememişti. Özel tip, özel valilik, çetecilik gibi bütün sivil, askeri özel savaş araçları, kurumları devredeydi! Kürdistan, Kürt sorunu hem içeride hem de uluslararası alanda güncelliğini koruyor, politikalar ona göre belirleniyordu.

Türkiye’de devlet, kemalist politikanın denenmiş biçimlerini yeniden ve bizzat, devrimci demokratik hareketin en zayıf noktalarından, açtığı gediklerinden girerek uygulamaya koyuyordu. Bu politikanın yansıyan yönlerini tartışıyor ve varacağı sonuçları belli yönleriyle yakalayabiliyorduk. TKP’yi yedeğine alması yeni değildi, yetmiş yıldır oynuyordu. Kaldı ki sorun salt TKP ile de sınırlı değildi.

Asıl Kürdistan üzerinde planları vardı ve muhataplar aranıyordu. Bu muhataplar kimlerdi? Bu konuda da çeşitli tahminler yürütülüyordu. Özellikle son süreçte Kürt kökenli bazı milletvekillerinin ‘yurtdışı gezileri,’ basına yansıyan söylemleri vardı. Kürt partisinden bahsediliyordu. Söz konusu geziler, davetler normal değildi. Kürt sorununa bu ilgiler bir noktadan çıkmış gibiydi! Kürt severliklerinin altında yatan politikalar ve Kürtlüğü temsil etme iddiaları birbirinden çok uzak kaynaklardan çıkmıyordu. Mücadelenin basıncı ve yarattığı zeminlerde politikaya bu şekilde soyunmak sanıldığı gibi kolay değildi. Düşmanın Kürdistan konusundaki politikasının böyle cömert (!) yanları ne kadar tutabilirdi? Bu önemliydi. Tabii gerçekten daha sağlam, daha gerçekçi zeminlere dayanarak politika yapma, boşlukları daha dürüstçe doldurma şansı da vardı ve en çok bu geliştirdi. Başka türlü gelişme şansı olamazdı.

Gelişmelerden anladığımız kadarıyla emperyalizm ve TC’nin ortak ‘ara çözüm’ arayışları istedikleri şekilde olmasa da somutlaşıyordu. Ayrı bir legal parti çalışmalarının koşulları vardı. Kürt kökenli milletvekilleri bu işe talip olmuşlardı! Kürdistan’a ilişkin politikaların bu biçimde yansımasını bulması ister istemez bizim de bunlar üzerinde tartışma geliştirmemize yol açıyordu. İlk değerlen-

dirmeler, ilk yazılar netti: Emperyalizmin dayattığı ara çözüm planıdır! Kürdistan sorunu bu tip ara çözümlerle boğulmak isteniyor. Devrimci çözüm ve 'alternatif'lerin düzeyi, gücü ortadaydı.

Halkın Emek Partisi-HEP'i değerlendirmemiz bu çerçevedeydi. Yine de sabırsızlıkla Parti Önderliği'nin, partinin değerlendirmelerini bekliyorduk. Zaten son çözümlenelerde Önderlik, emperyalizmin 'Kürt partisi' adı altında bir takım suni oluşumları devreye koyacağını, bizim siyasal cephede legal olanakları en iyi şekilde değerlendirmemiz gerektiğini, gerekirse legal partiler oluşturarak, bizzat içine girerek çalışacağımızı söylüyordu. Bu tespitler bir bir açığa çıkıyordu. Önderlik doğrulanıyordu.

TC'nin 'demokratikleşme paketi'nin neyi içerdiği, neleri hedeflediği hızla açığa çıkıyordu. Neler olacağı bizim için sır değildi zaten.

Bizim avukatlarımız da bozulan dava örnekleri üzerinde duruyorlar. Yasal boşluklar, mahkemelerin kendi kararlarındaki tutarsızlıklar, uyuşmazlıklar, sık sık yasal düzenlemelere gitmeleri gibi durumlar, bizim avukatları da harekete geçiriyordu. Bazıları böyle hallerde 'aslan' kesiliyorlardı! Zira başka türlü TC'nin mahkeme kapılarından giremiyorlardı. Hele PKK davaları olunca bu vekilliği daha da riskli hale koyuyordu.

PKK'liler bir bütün olarak 125. maddeden yargılanıyordu. Yani idam kapsamına giren 168 gibi maddeler vardı. 141-142 daha çok diğer dava dosyalarını kapsıyordu. Bizdeki bazı ek savunma davaları bu maddeler kapsamında ele alınıyor ve savunma yapan birçok arkadaş mutlaka savunmasından ayrıca ceza alıyordu. Yine dergilere yazılan bazı yazılar dava konusuydu, bunlar yeni yapılabilecek düzenlemelerle değişebilirdi.

Benim ana dava dosyam hâlâ yargıtaydaydı. Mahkemeler arası uyuşmazlık davanın kesin sonuçlanmasını geciktirmişti. Formalite gereği Yargıtay'dan diğer alt mahkemelere gidip geliyordu. Gıyabımızda işler yürütülüyor, bize de arada tebliğ edilen bazı karar yazıları geliyordu. Ek davalar da vardı ve hepsi de cezayla sonuçlanmıştı. Hâlâ da süren davalar mecuttu. Örgüt üyeliği cezası kendi yasaları gereği de bitmişti ancak ek davalarla tutuyorlardı. "Savunma yapan

örgüt üyeleri ceza almışlarsa aynı içerikli savunmadan ayrıca ceza alamazlar,” denilerek bozulmuştu söz konusu örnek dosyalar. Örgüt üyesiye elbette savunma yapardı, savunduklarını savunurdu. İşte bu çelişkili kararlar benim işime de yarayabilirdi. Avukatlar “Bu iş olur,” diyorlardı genellikle. Bir yandan firar hazırlığı, öte yandan pek bel bağlanmasa da ‘olabilir’liği olan bu bozma olasılığını bekliyorduk. Ama ben firar düşüncesinden asla vazgeçmiyordum.

Ayarladığım gardiyan N. avukatların dosyalarla uğraştığını biliyordu. “Keşke dosyan bozulsa,” diyor ve dua ediyordu. Korkusu vardı, tehlikeli şeylere bulaşmak istemiyordu. Ama ikili oynuyordu, korkusunun, tedirginliğinin asıl nedeni buydu. İstenilenleri geciktiriyor, bir türlü getirmiyordu.

N. kötü oynamıştı, bunu giderek fark ediyorduk. Bizden direkt ve dolaylı yollarla para yemiş, durumu idareye de söylemişti. Artık her ziyaret günü daha sıkı bir denetim kuruluyordu. Ziyaretten hemen sonra sayım yapılıyor, sayının tam olup olmadığı kontrol ediliyordu. Arkadaşlar benim öfkelerime gülüyordu. “Bu işler böyle. Olumsuzluğu da hesaba katacaksın. Sen kendini çok inandırılıyorsun, adeta kaptırıyorsun, olmayınca da kızıyor, kendini mahvediyorsun. Olmaz! Soğukkanlı olacaksın,” diyorlardı.

Numan, “Ben zaten baştan beri inanmıyordum ama senin canını da sıkmak istemiyordum,” diyor. Cemal, “Yahu, helal olsun şu N.’ye, neredeyse köşeyi dönecekti,” diyor ve gülüyordu. Deza, “Bizim Sivereklielerin bir sözü vardır...” diye başlıyor, uzun bir hikaye anlatıyordu. Velhasıl herkes bir şey diyordu gerçekleşmeyen firara ilişkin.

Böylece bir firar girişimi daha başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Artık şansızlık demiyordum. Tam bir beceriksizlikti ya da işleri iyi hesaplayamamayı.

Çanakkale’de 27 Kasım geleneği...

Özeleştirici süreçleri kimi cezaevlerinde Newroz’da, kimilerinde partinin kuruluş yıldönümü olan 27 Kasım’da başlatılıyordu. Çanakkale’de de ‘Kasım geleneği’ oturmuştu.

“Ortak savunma yapacağız,” adı altında bir söyleşi çalışması da başlatmıştık. Aysel Çürükkaya’nın Dersim’de şehit düştüğü söylentisi yayılmıştı. Söyleşi ‘Kürdistan’da kadın’ üzerineydi. Mücadeledeki kadın ve yaşanan sorunlar daha çok benim yaşam pratiğim çerçevesinde işlenecekti. Arkadaşlar da arada konuşuyordu, beş altı kişilik bir gruptuk. Can, Numan, Cemal, D. Ali vardı. Zaman zaman toplu, zaman zaman da hepsi bana sorular sorarak, diyalog kurarak sürdürüyorduk çalışmayı. Elliden fazla kaset doldurulmuştu. Bir kadın panoraması gibiydi. Tabii erkek cephesinde de sorun epeyce açılmış, tartışılmıştı. Onlar yazıya dökülürken o arada Can’ın da teşvikiyle ayrı bir kadın çalışması planladım. Genel bir taslak çıkardım, birçok kitap, dergi bir araya getirdim. “Lanet olsun, madem firar işi bu şekilde suya düştü, ben de şu çokça yaptığım mektup yazma işlerini azaltarak daha kalıcı bir çalışma yürütürüm,” diyordum. Zaten özeleştirici sürecinde de eleştirilmiştim. Kendi misyonunu yeterince fark etmeme, kendisinde ideolojik politik derinlik sağlayamama, konuma denk bir kapsamlılığa ulaşmama, duygusal, dar, yüzeysel yolların bu temelde ele alınması ve giderilmesi gerektiği vurgulanmıştı.

Hem yazım çalışmaları için hazırlık yapıyordum hem de yeni firar planları geliştirişiyordum. Firar kanıma işlemişti, vazgeçemiyordum. Beni esas olarak çeken, meşgul eden yan bu oluyordu. Ama her firar denemesi boşa çıkıyordu, bu bir kader olamazdı. Bu işte kesin bir terslik vardı. O kadar yol, yöntem bulup dışarıya iletişiyorduk, ama hiçbirine ciddi yaklaşılmıyor, gerekli imkanlar dış cepheden sunulmuyordu, örgütleniltilmişiyordu bir türlü. Son notlarda bu yönlü eleştirilerimizi de ilettilik. Hasan Atmacalara bir öneri notu iletmiştilik. Not kendileri yakalandığında polislin eline geçmiş. O bile bize bildirilmemişti. Bizim olanlardan haberimiz bile yoktu. Öyle ki, cevabı umutla beklemiştik uzun süre. Sonra notun ele geçtiğini öğrendik. Son dönemlerdeki sıkı denetim biraz da bu nottan kaynaklıydı.

Amasya’da hastaneye sevk ettirmeyi başaramamıştık ama burada olacağı benziyordu. Uzun bir uğraştan sonra kendimi sevk ettirmeyi başarmıştım. Ya İzmir ya da Bursa’ya gidişim kesinleşmişti. Kan rahatsızlığı teşhisi konmuştu. Hatta dışarıda bazı dost doktorlar bunu

kamuoyunda yansıtıyorlardı. Neyse ki bu konuda hemen müdahale ettik ve bu tür ‘reklamcılığın’ hep aleyhimize dönme tehlikesi içerdiğini bildiğimizden bundan sakınmaya özen gösterdik.

Bu plan iyi bir fırsat olabilirdi. O zaman Hasan henüz yakalanmamıştı. Notu aldıktan sonra olumlu yanıt vermişlerdi. O yüzden epeyce umutlanmıştım. İnsanın inanmadığı bir işe girmesi zor, ben de inanıyordum her defasında. İyi niyetliliğin bolluğundandır herhalde. Ama müthiş bir inattı.

Bursa’ya giderken aynı hayal, aynı umut vardı. Arkadaşlara, “Fırsat olursa kaçarım,” demiştim. İki asker, bir çavuş götürmüşlerdi beni. Yollar sakın, dağ başları. Yani bir silahlı insan yeterdi. Yolda araba tuttuğu için sık sık durmak zorunda kalıyorlardı, kelepçeleri de bu vesileyle çıkarmışlardı. Bu müthiş bir fırsattı. Yani onları etkisizleş tirmek zor olmazdı. Yolda yemek için uzun molalar da veriliyordu. Hastaneye yatırmadılar tabii. Not düşmanın eline geçmişti, bundan haberimiz yoktu.

Tahlillerin yapılması zaman alacağı için beni Bursa Cezaevi’ne götürmüşlerdi. Siyasilerin kaldığı yerde, “Bayan bölümü yok,” gerekçeyle adli tutukluların olduğu yere götürülmüştüm. Çok belalı bir yerdi. Koğuşa girer girmez koğuştaki duvara asılı kocaman bir Türk bayrağıyla karşılaşmıştım. Hemen ilk işim onu oradan indirmek oldu. O günün tüm gardiyanları kadın erkek koğuştaki basmışlardı bunun üzerine. Karşılıklı tekme tokat birbirimize girmiştik. Tek kişinin sloganları da işe yaramıyordu ama ben atıyordum. “Kahrolsun işkence! Kahrolsun baskınlar! Faşist idare!” ağzıma geleni söylüyordum.

Bir dava da Bursa’da açıldı bu sebeple. ‘Bayrak davası’! Türk bayrağına hakaret, yırtma, görevlilere mukavemet gibi peş peşe sıralanmıştı gerekçeler. “İdarenin kasıtlı oyunu,” demiştim buna. “Beni hastaneye tedavi için getirdiler ama Bursa Cezaevi’nde faşist gardiyanları saldırtılar. Bayrağı yırtmadım ama bayraklı bir yerde kalmak istemiyorum. Ben devrimciyim, PKK’liyim, bundan dolayı yargıladınız, ceza verdiniz. Kimliğimi kabul etmektir bu. O halde bayrağı neden tepeme dikiyorsunuz? Bunu reddetmek benim en doğal hakkım,” dedim mahkemede. İdare bilinçli olarak öyle bir ortam yaratmıştı.

Duruşmalar devam ediyordu. Adamlar şaşkındı. Hastaneye gelen biri için dava açılması komikti biraz. Dosyamı soruşturmuşlardı. Yıllarca cezayı görünce şok olmuşlardı. Ben Çanakkale'ye gönderilmemi, tedavi olmayacağımı, mahkeme dosyalarımın oraya gönderilmesini, davanın Çanakkale'ye aktarılmasını talep ettim. Geciktirince iki günlük uyarı açlık grevi yaptım. Aynı zamanda saldırıları protesto oluyordu bu açlık grevleri. Beni bir süre sonra geri gönderdiler.

Aslında yakalandığı söylenen notlarda arkadaşlar için de bazı öneriler vardı ve açık yazılmıştı. Onun için denetim çok yönlüydü. Zaten tünel de açığa çıkmıştı. Gerçi tünel artık normalleşmişti. Hemen hemen her cezaevinde bu tür denemeler vardı. Hatta birkaç tüneli ortaya çıkarılan yerler vardı. Düşman engelleyemiyor, fakat arama ve diğer tedbirlerle kaçışları önlemeye çalışıyorlardı. Sık sık arama yapılırdı. En ufak bir ses veya tutsaklar içindeki sıradan bir yer değiştirme durumlarından şüpheleniyorlardı.

Benim söyleşi için arkadaşların yanına gitmemden bile şüphe etmiş ve ihbar dilekçesi vermişlerdi. Çok ilginç bir dava da Çanakkale'de açılmıştı. Diğer dava duruşmaları sanarak gitmiştim. Mahkeme heyeti ihbar dilekçesini, suç unsuru kabul edip dava açmıştı. Çok komik bir dava gerekçesiydi. Gülüyordum ve mahkeme heyetini aşağılarcasına, "Hiç böyle gayri ciddi bir dava görülmemiş. Neredeyse yaşamımın her anını dava konusu edeceksiniz. Sizdeki bu korku hoşuma gidiyor, açık söyleyeyim. Herhalde en sonunda kaçacağım," demiş ve başka da ifade vermeyeceğimi bildirmiştim.

İhbar dilekçesi gittiği doğrudu. Kimin, kimlerin yazdığı da önemli değildi. Personel içinde birbirlerini bile jurnalleyenler çıktıktan sonra bizi de bu şekilde ihbarlamaları doğaldı. Düşmanın bizden yana rahatsız olmaması, şüphelenmemesi, bizden firar beklememesi anormal olurdu. Ama tabii durup dururken hep bu psikolojiyle ikide bir dava açmaları, bizi uğraştırmaları da kabul edilecek bir durum değildi. Mahkemeye gidiş gelişler çok uydurma gerekçelerin muhatabı olmak, onları her defasında deşifre, teşhir etmek zorunda kalmak da başlı başına bir işkenceydi ve herhalde işkencenin bu biçiminden en çok nasibini alanlardan biri oluyordum.

Ayrıca dikkatlerin arkadaşların koğuşu üzerinde olması iyi değıldi. Çünkü onlar da değışik yolları denemek istiyorlardı. Tabii biz söyleşiyi bütün bu engellemelere rağmen bitirmiş ve özeleştirme sürecine girmiştik. Bunun da önemli bir bölümüne direkt katılmıştım. Diğer bölümleri tutanaklardan yine haftada bir yaptığımız iç görüşte öğrenmiştim. Arkadaşlar beni yalnız bırakmıyorlardı. Acil durumlarda ve gerekli görüldüğünde mazgalda görüşmelerle, notlaşmalarla kopukluğu gidermeye çalışıyorduk.

Zamanımın önemli bölümünü mektuplara veriyordum. Türkiye, Kürdistan'daki cezaevleriyle, dışarıyla Avrupa'dan Avustralya'ya kadar birçok dış ülkeyle yazışıyordum. Yüzlerce dost, ilgili insan vardı. Kiliselerden Af Örgütü çalışanlarına kadar birçok değışik kurumun benimle yazışmayı istemeleri, beni de yazmaya özen göstermeye itiyordu. Her mektup bir ilişkiydi benim için. Yani salt bir yazma istemi, zaman doldurma istemi değıldi. Tam tersine zamandan hep şikayetçiydim. Belki istenilen biçimde dolduramıyorduk ama gerçekten zaman dar geliyordu.

Geçen yılların hayhuyu çoktu. Kitap okuyamamıştık. Kitap içeriye aldirmek uzun bir uğraşı gerektirmişti. Sonra hep başka yasaklar, baskılar araya girmişti. Özellikle Amasya sürecinde bir türlü iyi değerlendirememiştik zamanı. Birkaç ayda bir açlık grevi olmuştu. Denilebilir ki yılın yarısı onun etkisiyle geçmişti. Bir de zamanı iyi ayarlayamama yaşıanıyordu, planlı, programlı bir çalışma, onu genel ihtiyaçlar bağlamında yaşama geçirme çok zayıftı. Bizden bir şeyler istendiğinde yazıyorduk. Kalıcı, genele hitap edici yazım çalışmaları çok sınırlıydı. İstenilen düzeyde değıldi. Çanak kale'de biraz daha planlı, programlı çalışma düzeni vardı. Kendimi belli konularda yoğunlaştırmam, derinlikli araştırma incelemelere yönelmem gerektiği açıktı ve kendim de buna oldukça ihtiyaç duyuyordum. Fırar üzerine çok yoğunlaşmam, bu yönlü sistemli çalışma rotasına girmemi etkiliyordu. Onu düşünmekten alıkoyamıyordum kendimi.

O süreçlerde Şener'den bir mektup daha aldım. İlk kez dikkatimi çeken bir nokta vardı mektupta. "Mektubunu bugün amca çağırıp verdi. Mektuba sevindim, benim için iyi oldu," diyordu ve duygularda

ölçüyü anlatıyordu; “Zap gibi hırçın, delidolu akmak da güzeldir ama gerektiğinde Dicle’nin derin, dingin yatağında akışı gibi olmak da gerekir,” diyordu. Zap’ı da, Dicle’yi de görmemiştim. Zaman zaman TV’de operasyonlar ve değişik olaylar olduğunda Kürdistan coğrafyasından görüntüler veriliyordu. Oradan Dicle’yi ya da Zap’ı görmüş olabilirim, ayrıca arkadaşların anlatımlarından da tahmin ediyordum.

Esas konuyu anlamaya çalışıyordum. Genelde duygularımda delice aktığım doğrudu ama özellikle Şener’le yazışmalar mıydı acaba ters olan, yanlış olan neydi?

“gözün aydın! biz senden kurtulduk, sen de bizden”

Elazığ grubunun dosyası Anayasa Mahkemesi’nde idi. Henüz kesinleşmemişti. Ve gruptan çok az arkadaş kalmıştı. Avukatlar ve bazı dostlar devredeydi. Mahkemeler arası uyuşmazlık, bozulan örnek davalar, 141-142 tartışmalarının yarattığı boşluk vardı. Hepsi de kullanılabilirdi. Kendi cephemden boşuna bir uğraş olarak bakıyor olmam, onların bu çabalarını etkilemedi. Bir dost inatlaşmıştı, “Neye mal olursa olsun, bacımı çıkartacağım oradan,” demişti. Bedelli bir inattı tabii.

O gün idare, temsilcileri çağırmıştı. Beni de çağırtmışlardı. Bazı arkadaşlar, “Gözün aydın,” diyorlardı ama ben ne olduğunu henüz anlamış değildim. Espri yapıyorlar sanıyordum. Çünkü kadınlar koğuşundan başka arkadaşlar temsilci olarak idareyle görüşüyorlardı. Bizim adımıza D. Ali yeterliydi. Ben geldiğim için temsilci olduğum sanılmış, onun için gözün aydın olsun deniliyor diye düşünmüştüm. “Ben bu işleri sevmiyorum, nereden çıktı ben de bilmiyorum,” diyordum. Meğer D. Ali biliyormuş. Bana haber vermek için çağırtmışlar. Müdür, “Haydi gözün aydın! Biz senden kurtulduk, sen de bizden,” dedi. Ben yine anlamadım. “Siz benden kurtulamazsınız. Bu işler öyle kolay mı? Devrim başarıya ulaşırsa da ben zindanlarla uğraşacağım,” dedim. Hepsi güldü. D. Ali, “Sakine, dosyan bozulmuş, devlet sana üç yıl borçlu, üç yıl fazla yatırmışlar,” diyor. Şaşkın şaşkın bakıyorum, “İnanmıyorsan al kağıda bak,” diyor.

Bakıyorum ve “Peki neden önceden haber vermediniz? Nasıl olur? Ben şimdi çıkacak mıyım? Çok garipsiniz. İnsan bu şekilde mi söyler?” dedim. “Sizin kadar sakin kimse yok. Çok rahatsınız. Ben olsaydım şimdi ortalığı karıştırmıştım. Tahliyem de gürültülü olsun. Haydi, ben Canların yanına gidiyorum. Bu gece sabaha kadar oradayım. Sabah gönderin,” dedim.

Müdür, “Sakine yine bildiğini yaptı,” diyerek kalmama izin verdi. Direkt arkadaşların yanına gittim. Önce mazgaldan çağırttım hepsini ve haberi verdim. Kimse inanmadı önce. Şaka yaptığımı sanıyorlardı. Gardiyan kapıyı açınca inandılar. Herkes birbirine seslenerek haberi veriyorlardı. Nasıl bir sevinç, nasıl bir mutluluk!.. Anlatılamaz. Ben tam tersine tahliyeye öğrendikten sonra durgunlaşmıştım, yüreğimden bir şeyler kopmuş gibiydi. Hâlâ ayrılacağıma inanmıyordum. Uzun süre konuşmadık. Sonra genelde tüm koğuşları ziyaret edip vedalaştım. Herkes başarı dileklerini söyledi ve “Görüşürüz,” dedi.

O gece zindanda, Çanakkale’de son geceydi. Herkes düşüncelerini, duygularını dile getirdi. Eleştirilerini, önerilerini, nelere dikkat etmem gerektiğini söyledi.

Ertesi gün Can, Numan, D. Ali, Cemal onlar beni dış koridor kapısına kadar getirdiler. Hiç bir ayrılık o kadar zor gelmemişti. Bir türlü kopamadım. Hıçkırıklarla ağlıyordum. Son kez sıkıca sarıldım hepsine. Bağıma bastım tüm yoldaşları. Numan gözlerini kırıştıırıp duruyordu. “Hadi yeter git! Bizi de ağlattın,” diyordu. Arkadaşlar öyle sessiz, sakin gibiydi ama sonra kendisini hiç zorlamadan sarılmış, öylece ağlıyorduk. Gardiyanlar, çevredeki herkes garipleşmiş, etkilenmişlerdi.

Yoldaşları içeride bırakmak! Parçalara ayırıyor bu durum insanı. Yüreğin orada kalıyor, kopamıyorsun. İlk kez böylesine acılı, hüznü bir ayrılık duygusunu yaşıyordum. “Görüşürüz dışarıda, dağlarımızda mutlaka görüşürüz ama kendinize iyi bakın,” dedim ve çıktım.

Besra’ya telefonla bildirmişti Can, gelip beni alacaklardı. Garda beni bekleyeceği haberini bırakmıştı. Çıkmadan nizamiyede subayla son kez kavgamı yaptım. Arama bahanesiyle uzun süre beklettiler

beni. Sonra kadın polis ya da gardiyandan vazgeçerek kendileri valize bakmak istediler. Müdahale ettim tabii, “İçeride zaten arandı,” dedim. “Kuraldır, burada da aranacak,” dedi subay. Bunun üzerine tartışma başladı. Sonunda kadın gardiyan geldi. O da içeride aradığını, ikinci kez aramaya gerek olmadığını söyledi ama subay inada bindirmişti. Tam bir faşist! İlle de uğraştıracak! “Keşke de farklı koşullarda karşılaştık seninle, çok isterdim,” dedim gözlerinin içine bakarak. Ters ters baktı bana. “Tehdit mi ediyorsun?” dedi. “Nasıl anlarsan anla,” dedim ben de. Sonra caddeye indim. Taksiyle gara gittim. Sanki yıllardır Çanakkale’de yaşıyor gibiydim. Hiçbir şeyi yabancı gelmiyordu. Aklım hâlâ arkadaşlarda, yüreğim yanıyordu, onları zindanda bırakıp gidiyordum...

RESİMLER

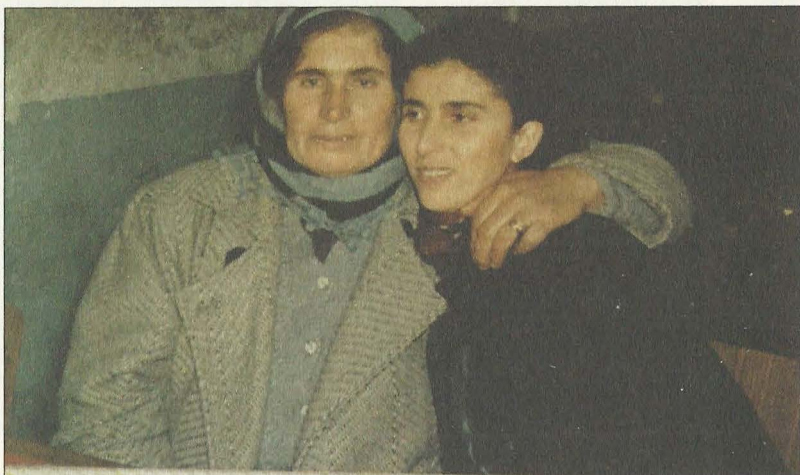

Varsam

Varsam diyor um bir se bu k
Okusun yamaına dağınin
Mor - Menekşe kokusunu
Gökten derin derin!
Okusun ayağlarında
parakattli toprağını

Ve, şunların ardından

Kesim buğri acağı / yedimlasam seğundem

serisi

Kesimim umuğın mazzarını

Sabirle yeti alcam

Varsam menziline ! derinliklerinin

31 Aralık 52

DİHA AKKUR

munzurun ..

Sevgilerimle

Sakin

Kişilikleri en çok zorlu süreçlerde tanırđık. Çünkü ölümle her an at-
başı giden bir atmosferdeydik. Her gün ölen hücrelerin seni fiziki
olarak büyük bir acı içine koyuyordu. İşte böyle bir anda, ruh sağlamlığı
varsa, iradeye hakimsen, ölüme gülererek gidiyorsan, inancın ruhunu ku-
caklamışsa, sen ölümü de düşmanı da kahredersin, ürkütürsün. Ters du-
rumda da ölüm korkusu seni yavaş yavaş ihanete götürür. Bir ölümle ve
bir yaşamla oynasırđın. İhanete göz kırpan zayıflıkların gözlerine, yüzünün
rengine yansır. Yüzün korkuyu, umutsuzluğu emmiş gibi çirkinleşir. Hep
tedirgin, hep gergin, hep hırçın olursun, ağlarsın, battaniyenin altında giz-
lemeye çalışırđın o korkuyu ve daha çok korkarsın. Yaşamdan elini eteğini
çekmiş gibi olursun, konuşmazsın çevrenle. Sözle, bakışla içindeki çirkin-
liği kusarsın yanbaşındaki ölüm yolcusu yoldaşına. Ölüme beraber giden-
lerin yoldaşlığı değildir bu.

İnsanları tanımak çok önemli. Zor anlar, bu tanımının en net, en objektif
anlarıdır. Bir eriyiğın çözülüşü gibidir. Kişilik çözüldükçe çözülür. Bütün
yanları çirilçiplaktır, örtüneceğın bir parça hesne dahi bulamazsın. Tabii
bu gerçeklik görülmek istenirse böyledir. Gören göz ve yüreğın olması
gerek! Yoksa çıplak olana bu defa sen örtü olursun. Senin komplekslerin,
kapislerin, korkuların, pişmanlıkların ve hırçınlığın örtü olur.

Sakine Cansız

ISBN-978-605-4986-38-5

9 786054 986385

25.00 ₺